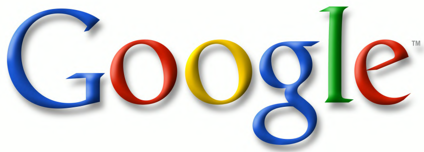
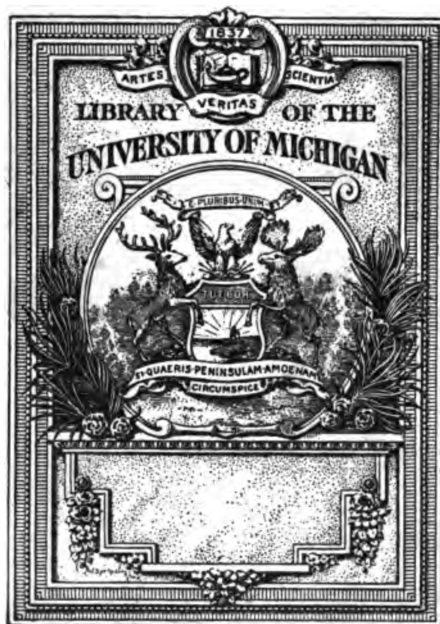

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

FORENINGEN

TIL

NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING

AARSBERETNING FOR 1875

KRISTIANIA

TRYKT I CARL C. WERNER & KOMP'S BOGTRYKKERI

1876.

gelser, som Premierløitnant Ziegler paatog sig at lede. Hans Indberetning om Arbeidet med 7 Planer vedlægges.

Af denne fremgaar, at Slottets Levninger næsten overalt vare bedækkede med store Grusmasser, men ved de udførte Udgravninger lykkedes det dog at faa frem dets Grundplan, der sees at afvige betydeligt fra alle foregaaende Antagelser. Slottet har nemlig været opført i en stor Firkant med omtrent 150 Fods Sider, som i det nordøstlige og sydvestlige Hjørne har været afsluttet med et rundt Flankeringstaarn. Paa Firkantens Vestside, beskyttet af det ene Hjørnetaarn, fandtes Indgangsportalet, der førte ind til Slotsgaarden, som her var omgivet af Beboelsesrum, Kasematter og Kanonhvælv. Disse sidste, hvoraf flere endnu ere nogenlunde vel bevarede, vare tildannede i selve Ydermurene, som ere indtil 17 Fod tykke. Alle Skydeskaar samt alle Dør- og Vindusaabninger sees at have været indfattede med tilhugget Klæbersten. Mod Landsiden har Slottet været omgivet med 2de koncentriske Rækker Palissader og forbundet med Fastlandet ved en 4 til 500 Fod lang Mastebro, opført paa trekantede Brokar af sammenlaftede Stokke.

Det vilde i flere Henseender være ønskeligt, om der kunde tilveiebringes Midler til at fuldføre de her saa heldigt paabegyndte Undersøgelser enten ved Bidrag fra Militærvæsenets Side eller paa anden Maade.

Hr. Student I. Undset har ligesom i de nærmest foregaaende Aar for Foreningens Regning foretaget archæologiske Undersøgelser i Kystbygderne. De bleve imidlertid iaar kun af begrænset Varighed, eftersom dels Høaannen, dels indtrædende Sildefiske gjorde det umuligt for ham at erholde de fornødne Arbeidere for nogen længere Tid. Han undersøgte en Samling Hauge paa Vatn i Ørlandet, hvor ifjor den mærkelige Runesten blev funden, og en lignende Samling ved Selven i samme Bygd samt nogle Røser paa Tornes i Aafjorden. Det archæologiske Udbytte af disse Undersøgelser var imidlertid ikke meget rigt. Hans Beretning herom vedlægges. I Forbindelse med disse Gravninger foretog Hr. Undset ved Hjælp af et Stipendium af Videnskabsselskabet Omreiser

i Kystbygderne fra Throndhjemsfjorden til Namsen, hvorom han ogsaa har givet en Udsigt i sin Indberetning, og gjorde desuden mange verdifulde Iagttagelser samt indsamlede en hel Del Oldsager.

For at bevare Murene i den gamle Sakshaugs Kirke, der for et Par Aar siden blev Filialafdelingen foræret af Inderøens Kommune, har Direktionen ved velvillig Hjælp af Hr. Arkitekt Helgesen ladet tildække de store Revner i Hjørnerne mellem Korets østre Gavl og dets Sidemure for at hindre videre Indtrængen af Fugtighed. Over Korets og Skibets Vindusbuer er af samme Grund Muren oventil bleven dækket med et Lag af Tjære og Kalk ligesom ogsaa Korets nedre Vindusskraaninger.

Fra Bestyrelsen for Throndhjems Domkirkes Restauration har Filialafdelingen modtaget vedlagte 20 Fotografier af middelalderske Ligstene fra Kirken, der synes at være af saa stor Interesse, at en Beskrivelse deraf med Tegninger bør trykkes i en af Foreningens senere Aarsberetninger.

Af 2 gamle udskaarne Træplader fra Tydalens Kirke har Direktionen ladet tage et Fotografi, som vedlægges. Udskjæringerne fremstille gjennembrudte Ornamenter, bestaaende af sammenslyngede Dragefigurer og Bladverk fra Overgangsperioden mellem den romanske og den gotiske Stil.

I Frostens gamle Kirke fandtes paa flere Steder paa Murenes Inderside Spor af Væggemalerier og middelalderske Bladslyngninger, som ere blevne aftegnede af Hr. Arkitekt Thorsen. Det indre Kalklag, paa hvilket denne Bemaling har været anbragt, er imidlertid saa løst, at det ikke har ladet sig gjøre at faa frem et større ubeskadiget Parti.

Som Anerkjendelse af den i 1825 afdøde Antikvar, Major Lorents Diderich Klüwers Virksomhed og Fortjenester besluttede en foregaaende Generalforsamling, at hans Grav paa Domkirkegaarden skulde betegnes ved en Mindesten. Dette har Direktionen ved Arkitekt Christie ladet iværksætte, idet en smukt tilhugget Ligsten i middelaldersk Stil nu er lagt over Graven.

Filialafdelingens Regnskab, der udviser en Kassebeholdning af 53 Spd. 23 Skill., vedlægges efter at være forelagt Generalforsamlingen.

Throndjem den 19de Februar 1876.

O. Krefting. K. Rygh. J. Sejersted.

Chr. Christie. Ziegler.

FILIALAFDELINGENS REGNSKAB

for 1875 viser en samlet Indtægt af 260 Spd. 109 ß nemlig:

1.	Kassebeholdning fra forrige Regnskab . .	166 Spd.	116 ß.
2.	Renter for 1874	4 —	69 -
3.	Modtaget af Kontingenten for 1874, Rest .	24 —	44 -
4.	Do. af Do. for 1875 . . .	65 —	„ -
	Tilsammen	260 Spd.	109 ß.

Udgifterne vare:

1.	Anvist til Løitnant Zieglers Undersøgelser af Stenvikshølms Slot	94 Spd.	„ ß.
2.	Do. til Student Undsets Do. af Søkysten	42 —	32 -
3.	Do. til Udbedring af Murene i Sakshaugs gamle Kirke	35 —	110 -
4.	Do. til Tegninger fra Frostens Do. . .	5 —	72 -
5.	Do. til en Mindesten	26 —	„ -
6.	Do. til Fotografier og Avertissementer .	3 —	112 -
	Tilsammen	207 Spd.	86 ß.
	Kassebeholdning	53 —	23 -
		260 Spd.	109 ß.

INDBERETNING OM ANTIKVARISKE UNDERSØGELSER I 1875.

AF INGVALD UNDSET.

Efterat jeg ifjor havde afsluttet mine arbeider for foreningen, foretog jeg med stipendium af det kgl. norske videnskabernes selskab en arkæologisk undersøgelse fra Throndhjem og udover langs fjordens søndre side samt kysten videre sydover til Romsdals amt. På denne tur var jeg heldig nok til at komme over en runesten, der var funden i en gravhaug på gården Vatn i Vernes sogn, Ørlandets prestegeld, erholde den som gave til selskabets oldsamling og få den indbragt dertil. Da gravhaugen, hvori den var funden, ei var tilstrækkelig undersøgt, og den lå i en samling af forøvrigt aldeles urørte hauger, og jeg idethele fandt egnen interessant og lovende i arkæologisk henseende, besluttede jeg at anvende de mig for dette år af foreningen bevilgede midler først og fremst til undersøgelser på dette sted.

Om fundet af runestenen, dens indskrifts betydning og eiendommeligheder, samt om oldtidslevninger, som jeg iagttog i dette sogn, har jeg givet udførlige meddelelser i min reiseberetning, afgiven til videnskabs-selskabets direktion og trykt i dettes skrifter i det 19de århundrede, ottende bind, pag. 17—36, hvortil jeg således kan henvise.

Jeg undersøgte først den samling af 5 hauger, der ligger på gården Vatn, nede imod vandet under en bergkoll „Bengtsberget"; det var i en af disse, at runestenen var funden (slng. anf. sted p. 24). Nærmest ved berget ligger 4 langhauger efter hinanden i ret-

ningen øst til vest; sydlig for dem ligger den femte, en rundhaug. Jeg begyndte med:

1, den næst vestligste langhaug, 24′ lang, 9′ bred, 2—3′ høi. Det var i denne, at gårdens eier høsten 1871 havde fundet runestenen; han var begyndt at grave fra vest og stødte da 5′ fra enden på en liden helle, der stod reist på kant på haugens bund; på dens mod midten vendende flade side blev han opmærksom paa nogle tegn, hvilket gjorde, at han tog stenen med til gården, hvor jeg ved mit besøg ifjor var saa heldig at finde den igen efter nogen søgen. Dermed lod han al videre gravning fare. Jeg lod nu haugen fuldstændig gjennemgrave. Den bestod af jord, stærkt blandet med sten. Over midten fandtes en lægning af større stene, men forøvrigt blev intet truffet af arkæologisk interesse.

2, østlig for foregaaende, 42′ lang, 13′ bred. Bestod som forrige af jord, stærkt blandet med sten; på midten var den omtrent 3′ høi. Efter midten fandtes i en længde af omtr. 15′, lidt imod den nordlige side, en række klinknagler, tildels med spor af vedhængende træstykker; alle fandtes i samme række og i samme høide, lidt over bunden. En båd kan saaledes ei være nedlagt her, men enten kun et enkelt bord, eller rimeligst er naglerne nedlagte i en enkelt række, efter at være brudte ud af det træværk, hvori de har siddet. Langs denne række af nagler og især ved midten fandtes kulstumper.

3, rundhaugen, søndenfor og imellem de to forrige; omkreds 75′, høide 4′. Den var dannet af næsten bare jord, ei saameget sten som i de forrige. I toppen havde den et hul, vel spor af en tidligere gravning, der maa være meget gammel, men som viste sig ei at havet nået ned til bunden. Grunden var her som ved de forrige et lerlag. Ved midten af haugen var der i grunden et hul, omtr. 4′ i hver kant, 1′ dybt. På bunden af dette og omkring dets kanter fandtes kulstumper; på bunden endvidere endel ubestemmelige jernstykker (hvoriblandt muligens levninger af en skjoldbule? og en sværdknap?). Stærke spor af jernrust viste, at flere jernsager

havde været nedlagte i dette hul, men intet kunde optages helt; alt var ganske fortæret.

4, vestlig for no. 1, den vestligste i rækken; 24′ lang, 8′ bred, 2½′ høi. Bestod af næsten bare jord, med nogle større stene imellem. Ligesom i forrige var også her en fordybning gravet i lergrunden, 1¼′ dyb, 6½′ lang og 3′ bred. I denne fandtes endel jernstykker, hvoriblandt muligens levninger af en spydspids; forøvrigt ogsaa her stærke spor af jernrust. Endvidere fandtes 3 glasperler, 2 gule ensfarvede og en gul med blå striber.

5, den østligste, 42′ lang, 15′ bred, ved midten omtrent 4′ høi; bestod som 1 og 2 af jord, stærkt blandet med større og mindre stene. Ved midten var der en omtrent 8′ bred stenlægning; under denne fandtes på lergrunden nogle jernstumper, saa fortærede, at intet kan bestemmes om, hvortil de har hørt. Desuden nogle stykker af en tilsyneladende hul stenkugle (?), der indesluttede en kærne af en lys og temmelig løs materie; en større klump fandtes mere østlig.

Der blev altså, som man vil se, desværre ikke i nogen af disse hauger fundet oldsager, der giver et mere bestemt arkæologisk vidnesbyrd om, fra hvilken tid de skiver sig. Dette var meget beklageligt; som i den ovenfor citerede indberetning påvist, tilhørte stenens indskrift overgangsstadiet i runeskriftens udvikling fra den ældre længere række til den yngre kortere; det havde da været af den høieste interesse også at vinde arkæologiske data, der talte for en udvikling af ældre jernalders kultur til yngre, i lighed med indskriftens runologiske vidnesbyrd. Jernsager havde været nedlagte i haugene, navnlig i de to, der i bunden viste en i leret gravet fordybning (no. 3 og 4); at de var så ganske fortærede skyldes vistnok for en stor del haugernes beliggenhed under den omtalte berghøide, hvorved alt overfaldsvand fra denne siger ned imod haugene og der samler sig i de små fordybninger, der findes omkring dem og fornemmelig i de i lergrunden gravede huller. De i haugen no. 2 fundne klinknagler peger dog med bestemthed hen til yngre jernalder; dermed stemmer ogsaa den

sproglige form af navnet på runestenen, RHOALTr; i ældre jernalders sprog vilde det have været skrevet ganske anderledes. Som anført tilhører dog flere af tegnene ældre runerække; mere end tvivlsomt er det derimod, om man i den omstændighed, at begravelsen i no. 3 og 4 synes at have været i aflange udgravede fordybninger, tør se et minde om ældre jernalders skik at begrave i kammere, en skik, der i Norge især var almindelig anvendt i periodens senere del (mellemjernalderen). Man har oftere truffet begravelsen i fordybninger under haugens bund, såvel i yngre som ældre jernalder; jeg skal her blot henvise til, hvad der fremkom ved Nicolaysens gravninger i Stokke i 1872, hvor hauger saavel fra ældre som yngre jernalder indeholdt saadanne fordybede grave (slng. årsb. f. 1872, p. 122 f.).

Ovenfor Selven findes på en slette ved pladsen Slottet (reiseberetng. pag. 23) en samling af 13 gravhauger af jord og sten, hvoraf en langhaug. Gravfeltet ligger ved østre side af veien til Selven på det høieste mellem fjorden og Vatnet og har udsigt til begge; det måler 350′ fra veien til den østligste haug og har en bredde af omtrent 200′. Her ligger ved den nævnte side af veien først i en rad fra nordvest til sydøst 4 runde hauge (no. 1, 2, 3 4) og i linje med no. 4 fra nord til syd først 2 runde hauge (no. 5 og 6) og dernæst en langhaug med tilspidsede ender og parallel med veien. Jeg undersøgte 5 af disse grave; da den veien nærmest liggende haug (no. 1) var ganske forstyrret, gik jeg den forbi, men tog de 3 dernæst liggende samt de 2, der ligger mellem disse og langhaugen.

1, no. 2, 80′ i omkreds, 3′ høi, dannet af sten og grov aur. Hist og her paa bunden fandtes kulstumper, men ellers intet.

2, no. 3, 80′ i omkreds, c. 4′ høi, bestod af bare sten, tildels af temmelig svær. Den var ganske urørt. Noget nordvest for midten fandtes et kullag, omtr. 10′ i gennemsnit, 2″ tykt i midten; forøvrigt fandtes her og der over hele røsens bund stumper af kul. Over hele bunden var lagt heller og større fladere stene; omtr. 3′ indenfor den østlige kant fandtes en stor helle, 3½′ l., 2′ br., 5″ tyk; den var ei understøttet af re-

gelmæssig satte stene, men under den fandtes et 5—6″ tykt lag fin sort muld, ganske som den, hvormed gravkamrene ofte er fyldt; intet blev dog fundet heri. Ingensteds spor af ben.

3, no. 4, 68′ i omkreds, 2—3′ høi; bestod af bare sten. I denne fandtes intet af arkæologisk interesse.

4, no. 5, 58′ i omkreds, 3′ høi. Var ligeledes urørt og dannet af næsten bare sten med lidt jord indblandet. Hist og her paa bunden fandtes kulstumper, ellers intet.

5, no. 6, 84′ i omkreds, 4′ høi, bestod af en meget fin sandjord, med ganske enkeltvis større stene imellem. I den sydlige halvdel var over grunden lagt stene; under disse fandtes endel bådsøm; ved midten fandtes mellem nogle større stene brændte ben, fine små stumper og kun i ringe mængde.

Indtrædende høveir gjorde, at mine arbeidsfolk forlod mig, og jeg måtte derfor ophøre med videre gravninger. Heller ikke her vandtes, som man har seet, tilfredsstillende resultater.

Medens jeg opholdt mig her i bygden, anvendte jeg nogle dage til for videnskabsselskabets regning at foretage en tur indover fjordene ned imod Hevne og ud på øerne Leksa og Storfosen, om hvis udbytte jeg her skal give meddelelse, for at alt vedkommende denne egn kan komme paa ét sted.

Af oldtidslevninger fandt jeg ei synderlig flere end nævnt er i den allerede oftere citerede reiseberetning. De indre dele af Verrafjorden og Imsterfjorden synes ei at have været beboede i hedensk tid; alene ved Øra i Verrafjorden skal der findes nogle hauger; sammesteds skal ogsaa nogle gennemborede stene være fundne. Der er heller ikke nu mange gårde herinde; fjeldet går for det meste brat ned i søen og giver kun på få steder plads til bebyggelse. Yderst imod søen findes der dog ved begge fjorde levninger fra gammel tid; Værnestangen, der lukker for Verrafjorden, har en betydelig samling af gravhauger og røser, og ved Kongsvold, der ligger yderst ved Imsterfjorden, findes der ogsaa søndenfor gården ude ved søen nogle røser.

Af oldsager erholdt jeg på Selvneset en sænkesten, 5″ l. 3″ br. og 2½″ tyk. På pladsen Reitan under Fremstad fandt

jeg i en veigrøft en tildannet sten, 6" l. 4" br. Den er flad, 1—1½" tyk og firkantet; på hver langside er i kanten indskåret to dybe hak, og paa hver smalende ét. En ganske lignende har jeg seet i Bergens museum; til hvad brug disse har tjent, og hvor gamle de er, véd jeg dog intet om.

På Baret, hvor jeg ifjor erholdt et særdeles mærkeligt fund af flintsager (slng. anf. reiseberetning pag. 32—34), fik jeg også iår et stykke fra stenalderen, fundet i den samme myr som de øvrige sager, nemlig et brudstykke af en slibesten af kvartsit; det fremviser de paa slibestene fra stenalderen sædvanlige glatte udhulede flader. På den nærliggende plads Seternæs var fundet en af de oftere forekommende håndtagformede stene af kvarts, vistnok et slags bryner (for stensager?), samt et brudstykke af en kniv af rød skifer, 2⅜" langt og 1½" bredt.

På en høide tæt ved gården Baret er der en sandmo, ei synderlig vid, for det meste overgroet med lyng, vendende ud imod søen. Her på dette sandplateau findes endel ganske små forhøininger, aflange og firkantede; ved næsten alle er der på den ene side et hul, i størrelse omtr. svarende til forhøiningen. På gården Urden i Fladanger pgd. i nordre Throndhjems amt så jeg i 1873 en samling af 7 lignende forhøininger med fordybninger ved siden, liggende i en regelmæssig række og under meget lignende stedlige forholde; omegnens beboere anså disse for grave. Da jeg senere i sommer på min reise for videnskabsselskabet besøgte dette sted, fandt jeg lige i nærheden et værksted for tilhugning af flintsager; med det samme undersøgte jeg også den ene af disse såkaldte grave. I forhøiningen fandtes intet, i fordybningen derimod, nogle tommer under et lag jord og sten et 2—3" tykt kullag. Da jeg ikke kunde få leiet en eneste mand til arbeide, fik jeg denne gang ei undersøgt flere. Når man nu ser, hvorledes der ogsaa ved Baret lige i nærheden af disse høie paa en ganske liden strækning af nogle hundrede fods omkreds er fundet forholdsvis talrige (mindst 8) oldsager fra stenalderen, ligger det nær at tænke sig, at disse små forhøininger ogsaa kunde skrive sig fra hin tid. Af grave fra stenalderen kendes hidtil fra vort land kun

én „jættestue“, fra Skeberg i Smålenene, påvist af kand. Lorange; den er dog desværre nu omtrent ødelagt. Haugen på øvre Klopp, Ramnes pgd., Jarlsberg og Larviks amt (N. fornl. p. 191 f.) kan maaske ogsaa antages at have indeholdt begravelser fra stenalderen, skønt den ei blev undersøgt under kyndig ledelse. De talrige fund af stensager, som i den senere tid er gjort rundt omkring i vort land, synes nu at have godtgjort, at den almindelige norske stenkultur også her har været herskende, om end det folk, som var dens bærere, her på langt nær ei har optrådt saa talrigt som i Danmark og det sydlige Sverige. Det bliver derfor ei saa vanskeligt at forstå, at stenalderfolket her i Norge, hvor naturforholdene med nødvendighed bevirkede, at det måtte bo temmelig spredt, ikke har været istand til at opføre saa mægtige bygninger for sine døde som i vore nabolande; gravskikkene har vel her været andre og da naturligvis langt simplere og enklere. Det vilde saaledes på forhaand være rimeligt, at når man hos os fandt grave fra stenalderen, de da vilde vise sig små og uanselige, således som de her ovenfor beskrevne oldtidslevninger. På forskellige steder i det indre throndhjemske har adjunkt K. Rygh iagttaget samlinger af, efter beskrivelsen at dømme, lignende små grave, og han har også en formodning om, at disse skriver sig fra stenalderen; på Berg i Grong er i en sådan fundet et stenredskab, efter beskrivelsen en øks med skafthul (slng. K. Rygh i årsberetng. f. 1874 pag. 12). Videre undersøgelser vil godtgjøre, om man her har fået fat i enden af en ny tråd, der vil kunne lede til nye interessante erkendelser.

På Leksen er der på den søndre ø foruden de i den oftere nævnte reiseberetning pag. 32 nævnte hauge og røser, sydligst på øen endel røser; ved Håvik foruden de omtalte to store rundhauge tillige nogle langhauge, ligeledes af sand. Den ved Åkervik fundne flintespids har været en spydspids, 6—8″ l.; ved mit besøg kunde den ei genfindes, skønt den havde været tilstede for ikke ret længe siden.

På Stor-Fosen (N. fornl. p. 565) sees nær gården levninger af en stor gravhaug af sand. Den har målt 300′ i omkreds og

været af betydelig høide; for omtrent 30 år siden blev den udkørt, og der fandtes da i den et skelet og ved siden deraf et stykke af et sværd af jern, hvilket dog forlængst er bortkommet. Endel stenrøser findes ogsaa på øen, men om noget andet fund vidstes ikke.

Da jeg her i Vernes sogn ikke nogensteds kunde få arbeidsfolk, besluttede jeg at reise til Åfjorden for der at foretage videre udgravninger.

På reisen foretog jeg i **Ørlandets** pgd. nogle målinger af de største oldtidslevninger, som der findes. Røsen på Hovde fandtes at være 310′ i omkreds; den store gravhaug ved prestegården Veklem maalte 475′ og haugen på Ophaug 435′ i omkreds. I alle disse store grave er begravelsen endnu urørt; fra røsen på Hovde er en stor mængde sten ført væk og kastet udover berget, men til bunden er man dog ingensteds trængt ned. Som jeg engang før har omtalt (årsb. 1872 p. 25) trues Ophaugshaugen med ødelæggelse, idet eieren gerne vil jevne den ud og derfor hvert år kører fyld bort fra den til gødselblanding. Så meget er nu borttaget af dens ene side, at man snart kan vente at nå begravelsen; ivåres havde man da ogsaa begyndt at finde store søm af jern samt ben. Jeg talte med eieren, men han vilde ei gå ind på at frede haugen; derimod havde han intet imod, om man vilde undersøge den planmæssig, når det skede på en årstid, da det ei var til hinder for jordbruget. Det kunde være et spørgsmål, om foreningen ei burde foretage en gravning; man vil nu kunne have håb om at vinde et resultat uden altfor uforholdsmæssige omkostninger og derved sikre sig det videnskabelige udbytte, som haugen måtte kunne give; overlades det hele til eieren, er der al sandsynlighed for, at begravelsen ødelægges uden at de ønskelige iagttagelser gøres, og uden at der gåes frem med nogensomhelst omhu og forsigtighed.

På lensmandsgården Ophaug er for endel år siden fundet en vævskyttelformet sten med et broncebånd i furen rundt om, med løkke i den ene ende; den er desværre forkommet. Fundet er af megen interesse som det eneste fra ældre jernalder, der

hidtil kendes på det flade og lavtliggende Ørlandet. Fra broncealderen kendes en celt, fundet på gården Rødstad; den er i Berdens museum (no. 1406).

I Bjugn lykkedes det mig efter adskillige vanskeligheder at få købt den på Hegvik fundne og af mig i forr. årsb. p. 13 f. omtalte stenøks med skafthul. Den er 5″ l., 2½″ br. og 1″ h. i eggen; af form omtrent som W. 39 eller Mont. 40, usædvanlig vel arbeidet af en grønlig hård stenart.

På Pladsen under Møllergården er ved brydning af nyland noget ovenfor husene funden 3 sænkestene, hvoraf den største var i behold og overlodes. Den er 3¾″ l., 3″ br. og 2½″ tyk.

Ved Krokvik findes paa en berghøide ved søen udenfor gården 2 røser.

På berghamrene vest for Vikan, en plads under Tunnol, findes ligeledes 2 røser.

På Tunnol er ved grøftegravning funden et håndsneldehjul af sten; det troedes bevaret og lovedes indsendt.

På Borgfjord i Jussunds sogn, Åfjordens pgd., havde eieren i nærheden af gården ved pløining fundet en stenøks med skafthul, som jeg erholdt. Den er 4″ l. 2½″ br. 1½″ høi i eggen; findestedet ligger 30—40′ over havet. Et gravfund fra y. j. havde eieren tidligere indsendt til samlingen (årsb. 1873 p. 49).

På Jussund erholdt jeg en af de håndtagformede stene af kvarts, 3″ l., 1½″ br., 1″ tyk.

På Eidem i Åfjorden besørgede jeg indsendt den i forr. årsb. p. 27 omtalte slibesten fra stenalderen, som jeg ifjor af finderen erholdt til selskabets samling.

På pladsen Buenget under prestegården Å erholdt jeg en meget smuk spydspids af grønlig sort skifer, funden nedenfor husene for 3 år siden ved brydning af nyland; den er 6½″ l., over 1″ br., 5‴ tyk. Den er meget interessant som en ny type; den har nemlig ikke nogen egentlig tange, men nederst findes på begge sider langs efter ryggen en stærkt udhulet fure, og et hul er her boret gennem den; rimeligvis har den været skæftet på den måde, at et kløvet træskaft har føiet sig ind i fordybningerne

på begge sider, og en nagle har da været drevet tvert igjennem det hele.

Det var på Tornes, at jeg iår havde tænkt at foretage gravninger i Åfjorden. Jeg har i årsb. 1873, p. 20 omtalt de oldtidslevninger, som findes på gården på forskjellige steder, og ligeledes det interessante fund af en guldberlok, der efter de nye oplysninger, som jeg fik under mit ophold i sommer, må ansees som aldeles sikkert; desværre var og blev den borte. Jeg erholdt iaar 2 ensfarvede glasperler, 1 gul og 1 rød; de var fundne i ageren mellem gårdene, hvor der sees spor af et par næsten udjevnede langhauger af sand.

Jeg begyndte her at grave i røsene sydvest for gårdene i den største af alle de røser, som der findes.

1, røs, 212′ i omkreds, 6′ høi; forneden havde den rundt om en fodkæde af store stene. Over bunden traffes et lag af store tildels fladere stene; omkring midten i en kreds af 20 fods gjennemsnit et kullag, der i nord og øst havde sin største tykkelse, over 3″. Ved midten var sammenlagt en del større stene, omhyggelig sammenkilede med mindre; herunder har vel begravelsen været; dog var det ei muligt at finde levninger af liget eller noget andet.

2, røs liggende på det høieste vestlige nes, 166′ i omkreds, 5′ høi, ligeledes forsynet med fodkæde. Indeholdt jevnt større sten. Ved midten lå over fjeldgrunden et kullag, 6—8′ i gennemsnit; ovenpå dette fandtes tæt nord for midten en perle af rav, 1″ i tvermål, $\frac{3}{4}$″ tyk, noget fladtrykt. Ved midten var ogsaa i denne røs et tættere parti af store stene, sammenkilede med småsten; under dette og imellem de underste stene fandtes små fine stumper af brændte ben.

Arbeidet måtte hermed afbrydes; da der nemlig om natten blev gjort et lidet stæng af sild lige i nærheden, forlodes alt andet arbeide, og alle, både store og smaa, gav sig ifærd med at gøre nøterne istand og ruste sig til at modtage et indsig af sild. Det var saaledes ikke mere muligt at få en eneste mand til grav-

ning før nogensomhelst pris, og jeg måtte derfor indstille mine gravninger for dette år.

Som man ser, gav udgravningerne iår ei synderligt udbytte. Væsentlig bliver dog dette at tilskrive den ugunstige årstid, som jeg iår havde til min disposition til undersøgelser, idet den faldt sammen med høånnen og begyndelsen af sommersildfisket, hvorved jeg, som man har seet, både i Vernes sogn og i Åfjorden blev nødt til at afbryde arbeidet. — Førend jeg tiltrådte en undersøgelsesreise nordover for videnskabsselskabet, hvorom indberetning er afgivet til dettes direktion, anvendte jeg nogle dage til at vandre omkring i Åfjordens prestegeld. Om oldtidslevninger har jeg i mine to foregående indberetninger meddelt fuldstændige oplysninger. Af oldsager erholdt jeg ei flere end den ovenfor nævnte smukke spydspids af skifer fra prestegården Å, samt en rød glasperle, funden i en ager på Kobbernes.

I årsb. f. 1873 p. 13 har jeg omtalt, at der ved gården Rømmen i en stor myr skal være funden flere redskaber af træ, som stykker af høslæder m. m. samt en del af et egetræ. Jeg har i sommer indhentet nøiere efterretninger om dette fund, efterat botanikeren universitetsstipendiat A. Blytt, der iår reiste specielt for at undersøge vore torvmyrer i botanisk og plantehistorisk henseende, havde vakt min opmærksomhed for, hvilken stor betydning disse kan få ogsaa for vor arkæologi. Oldsager findes jo ofte i myrene; i Danmark har det som bekjendt lykkedes etatsråd Steenstrup at afvinde dem særdeles interessante og vigtige naturhistoriske og arkæologiske data; ogsaa hos os har man fundet oldsager i vore torvmyrer, og lignende resultater kunde da maaske ogsaa her vindes. Hr. Blytt var ved sine undersøgelser allerede kommen til særdeles mærkelige resultater*). Man bør derfor vistnok i en ganske særlig grad have sin opmærksomhed henvendt paa de fund, der gøres i vore myrer, søge at få vished for, i hvilken dybde og i hvilket lag fundene gøres o. s. v.

*) Sing. hans afhandling, der nu trykkes i „Nyt magazin for naturvidenskaberne“.

Efter hvad jeg har erfaret, gjordes det omtalte fund på Rømmen for omtr. 25 år siden i en myr, der ligger omtr. 600′ fra søen og i en høide af omtrent 50′ over havfladen; den helder lidt mod vest. Torven i den er sort og fed, øverst mere brunlig; på bunden finder man rod af birk, længere oppe af furu; gran findes ikke. Det var i den mod søen vendende vestre kant, at fundet gjordes; myrens dybde var der omtrent 4′. I bunden træffes her stør nedrammede i regelmæssige rækker „som til skigard", imellem dem forskellige tildannede træstykker, hvoraf nogle antoges for levninger af en høslæde. Her fandtes også egetoppen; at det var denne træsort, bevidnedes af flere troværdige mænd; den havde endnu kvistene på og var falden imod syd; træets nederste del var borte, som om en tømmerstok var huggen deraf; det antoges af alle at være vokset på stedet. Af det fundne var intet bevaret. Senere har man også stødt på „gerdestør" i den samme myr tilligemed forarbeidede træstykker, hvoraf dog heller intet var tilvaretaget. Efter senere modtagne meddelelser*) skal der også i en myr ved Hellesvik være funden en 6 alen lang tildannet furustok, som man der antog skrev sig fra et fartøi; — i den store myr udenfor gården Strand skal man ligeledes ved grøftegravning i 4 fods dybde have stødt på „gerdestør". — Jeg har ogsaa tidligere paa flere steder hørt almuen omtale lignende fund i myrer og undre sig derover. I 1872 hørte jeg på Voll i Hevne (slng. årsb. 1872 p. 29), at man der i en myr, der ligger ned imod søen havde truffet „gerdestør" nedrammet i flere rækker; da disse var så nær hverandre, kunde finderen dog ei ret tro, at det havde været skigarde. I 1874 hørte jeg lignende fortællinger i Bod i Romsdalen og både ifjor og iår om ganske lignende fund i de store myrer ovenfor Selven i Vasbygden, Ørlandets pgd. — Det mærkeligste fund er dog et, hvorom hr. Blytt havde modtaget meddelelse fra tegnelærer Hansson på Tjensvoll

*) fra gårdbruger Augustinus Akernes, der meget interesserer sig for oldforskningen og stadig har opmærksomheden henvendt på alt, der fremkommer i hans hjembygd.

ved Stavanger. Han havde på bunden af en myr på sin eiendom truffet nedrammede pæle, regelmæssigt tilspidsede i enden; ved dem tillige et af stene dannet arnested, samt nogle forarbeidede sager af træ, en større øse eller slev, en kølle (?) m.m., hvilket alt er i hans forvaring. Man kommer ved disse beretninger uvilkårlig til at tænke på pælebygninger. De os nærmeste af de hidtil med sikkerhed påviste er de meklenburgske*), der ligeledes er fundet i myrer. Har Dr. H. Hildebrand ret i sin inddeling af stenalderen i Europa i provinser**), saa har man altså allerede fundet pælebygninger indenfor den nordiske stenkulturs område; man maa da også give ham ret i, at det på forhånd ei vilde være noget urimeligt i at vente, at vi også i de nordiske lande vil gøre lignende fund***).

Men selv om man ei vil finde sådanne oldtidslevninger i vore myrer, vil de dog kunne yde arkæologien interessant materiale, naar der gøres omhyggelige iagttagelser ved de fund, man støder på i dem; her er visselig et af de punkter, hvor arkæologien og naturvidenskaberne træde nærmest i berøring med hverandre, og hvor de ved forenede arbeider vil kunne komme til meget vigtige resultater.

Januar 1876.

---

*) Lisch i Meklenburg. Jahrbücher, 30 og 32.

**) I Brüxeller-kongressens comptes rendus og i „månadsbladen" for 1872, pag. 145—152; slng. også hans „De förhistoriska folken i Europa", 6te kapitel.

***) De förhistoriska folken i Europa, pag. 257.

OM UNDERSØGELSEN AF STENVIKSHOLMS SLOTS RUINER I 1875.

AF PREMIERLØITNANT ZIEGLER.

Paa nordsiden af den ca. ¼ mil brede landtunge, der fra foden af Forbordfjeldet strækker sig vestover mellem Stjørdals- og Aasenfjord i Nordre Trondhjems amt, ligge ruinerne af Stenviksholms slot paa en lav, omtrent 50 fod høi bjergholme, der er adskilt fra fastlandet ved et 200 al. bredt sund. I flodtiden er dette farbart for baade; men ved ebbe falder det tørt og er forbundet med fastlandet ved en sandøre, der aarlig stiger og formodentlig engang i fremtiden vil gjøre holmen landfast.

Selv i vore dage, da dyrkning og bebygning synes at have trængt sig frem i enhver beboelsesværdig afkrog af vore fjorde og givet saa mangen ødemark et venligt præg, er indtrykket ejendommeligt trist, naar man fra fjorden nærmer sig holmen med dens baggrund af lutter mørke, skovbegroede aaser og lier og med det imposante Forbordfjeld tilhøjre. Har man derimod besteget holmen og ser tilbage udover fjorden, vexler dette indtryk. ½ mil mod nord paa den anden side fjorden strækker sig Frostens flade, med enkelte skovpartier afvexlende, veldyrkede strande; fremad ligger fjorden med Trondhjems omegn som baggrund; mod syd har man det tætbebyggede ydre Stjørdalens halvø og som ramme bag det hele den fjerne fjeldregion.

Slottets anlæg skriver sig fra ildvaabnenes barndom i de nordiske lande og skyldes Norges sidste erkebiskop Olaf Engebrektsøn, der allerede strax efter tiltrædelsen af sin værdighed — 1524[1] —

---

[1]) Se Norske Saml. II, 322.

for kirkens midler paabegyndte opførelsen af denne befæstning — vistnok hovedsageligt til personlig betryggelse under de religiøse og politiske brydninger, som han forudsaa. At det ogsaa kom til at spille en rolle under aarhundredets begivenheder, viser historien, og til faa steder i vort fædreland knytter sig gjennem et kortere tidsrum saa mange historiske minder som til dette.

Slottets opførelse begyndte altsaa 1524 og varede formentlig til 1531, hvorom et i Stjørdalen endnu opbevaret bygdesagn beretter:

„Bispen byggede paa slottet i 7 aar med 7 aars landsskat af hele Norge. Danskekongen fik i de aar ingen. Saa kræved danskekongen skatten; men bispen sagde nej — „kom og tag den selv.“ Og saa kom han en gang med stor overmagt, men maatte „vende at.“ Saa hengik 7 aar, og saa kom han igjen endda mægtigere; men da maatte bispen rømme. Rejste saa fra slottet om natten tvers over fjorden til Lauvtangen, hvor han beklædte sit skib med løv, for at det ikke skulde synes mod landet, og strøg ud Trondhjemsfjorden langs nordlandet og til Holland. Fra den tid kaldes tangen Lauvtangen“ [1].

Nogle dage, efterat erkebiskopen maatte forlade landet, erobredes slottet af de danske 1537, hvorpaa det tjente som sæde for den danske lensherre over Trondhjems eller, som det da blev kaldet, Steenviksholms len indtil 1556. I dette tidsrum afbrændte det 1542, men restaureredes atter (se nedenfor s. 25).

I Syvaarskrigen overgaves det 3die marts 1564 til de svenske under Claud. Collart efter 3 dages belejring, men gjenerobredes samme aar den 22de maj af nordmændene under Erik Munk, der fra 8de maj beleirede det med 4000 mand [2].

---

[1]) Lauvtangen er nu en gaard i nærheden af tangen af samme navn.

[2]) Historien beretter, at forsvarerne herunder lede af vandmangel, og at de i de sidste 8 dage af belejringen maatte nøjes med saltvand. Et bygdesagn beretter imidlertid, at der over til slottet har ført en vandledning i kobberrør, som i det tilfælde maatte være bleven afbrudt paa landsiden af belejrerne. Om dette medfører sandhed, vil formentlig de videre undersøgelser kunne godtgjøre.

Slottet var nu i en ramponeret forfatning, men udholdt dog endnu samme aar i december under befalingsmanden Herluf Skave en ny belejring af de svenske, der den 6te december med stor overmagt forgjæves søgte at storme, hvorpaa belejringen maatte ophæves.

Det følgende aar 1565 viste fienden sig atter for slottet, uden at det dog denne gang kom til nogen egentlig belejring.

Kort tid efter krigens ophør sløjfedes det i 1570 som slot og befæstning, hvorefter bygninger og murværker dels ved tidens paavirkning, dels ved ran og vold efterhaanden er bleven reduceret til, hvad der nu vises. Omkring midten og slutten af forrige aarhundrede er dog formentlig massen af rester bleven borte, idet der herfra førtes sten til fæstningerne Munkholmen og Kristianstens istandsættelser. Og selv i vore dage fortsættes denne ødelæggelse ved menneskehaand — om end ikke saa planmæssig, idet den omkringboende almue, naar den engang imellem under festlig stemning gjæster disse tomter, morer sig med at løsbryde og vælte udover mure og precipicer stene og murblokke. Har altsaa dette uvæsen trivedes under de 3 aarhundreder, som ligge imellem da og nu, saa er det begribeligt, hvorledes selv saa dygtige granskere som Klüwer og Schøning ved sine undersøgelser ikke har kunnet finde nogen egentlig rede i resterne, og naar der derfor i det efterfølgende bliver godtgjort resultaterne af indeværende aars foreløbige undersøgelser, er det med fuld forbehold angaaende mindre fejl i de gjorte slutninger, der ved de videregaaende undersøgelser muligens maatte komme for dagen.

Af hensyn til tid og midler besluttedes ved indeværende aars arbejde først og fremst at skaffe rede i slottets grundplan og dernæst efter evne at blotte fremkomne mure til grunden samt undersøge kjeldere og kanonhvælv. At det første opnaaedes saa godt som fuldstændigt, vil et blik paa hosføjede planer godtgjøre;

---

[1]) Se Klüwers Norske Mindesm. side 53 og Schöning i Norske Saml. s. 323.

det sidste vilde derimod koste det mangedobbelte af de midler, der stod til raadighed, og maa altsaa blive en sag for sig.

Slottets grundplan (pl. II) har været en uregelmæssig firkant med to flankerende, runde hjørnetaarne (donjons), — det nordøstre med centrum i firkantens nordøstre udadgaaende vinkel — 52's diameter og 16′ tykke mure; det sydvestre med centrum 26′ vestenfor sydvestre udadgaaende vinkel — 64′s diameter og 17′ tykke mure, samtlige opførte af kuppelstene og kalk med ydre og indre beklædning af flade graabergstene. Firkantens sider, taarnene fraregnet, har været omtrent 70 alen paa hver kant.

Den nuværende murkrones tykkelse i ydermuren mod nord og vest er 12′, ved murfoden i østre side (havnesiden) 13 à 14′ og i søndre (landsiden) 13′, hvorom nærmere siden. De indre mure og mellemmurene, der i forbindelse med ovennævnte har dannet slottets vaaninger, har havt en murtykkelse af omtrent 4′ og omgivet en firkantet indre slotsgaard med tilgang gjennem en hovedport i vestre mur, hvorfra fører en brolagt vej med jevn stigning rundt foden af fjeldet ned til en bro over sundet.

Naar undtages det østre parti (*qu*, *uv*) af ydermurene, hvilket paa grund af beliggenheden har været nærmest forhaanden til at blive væktransporteret, er murene saa godt som overalt skjulte af store grusdynger og samtlige bragte for dagen ved indeværende aars gravninger. Størst grusmængde findes dog rundt sydvestre taarn — derfra nordover langs vestre facade og paa indre side af den nordre — partiet omkring nordøstre taarn indbefattet. Murhøjden i nordvestre hjørne (*h*) er udvendig ca. 14′. I vestre facade aftager den herfra meget snart paa grund af grusmasserne; i nordre derimod vises mursiden udvendig helt hen til nordøstre taarnfod. Dette har til dato været saa godt som det eneste synbare af ruinernes ydermure.

Af porten gjenfandtes i vestre facade begge portpillarer (fig. 1). Disse er af huggen klæbersten med fals for faldgitter samt anslag for porten indad og springer 1′ frem foran ydre murside. Selve portbanen, der er buet opad, har været brolagt med runde stene og havt rendestene paa begge sider. Desuden fandtes i gruset

rester af øvre hjørne af indfatningen (fig. 2), hvoraf sees, at selve porten har været firkantet uden bue.

Det rum, som nu ligger i dagen nord for porten (a), har ligget under gaardsrummets plan og staaet i forbindelse med gaarden ved en trappe (t). I ydermuren vises den indvendige aabning af et kanonhvælv (fig. 3) og ved siden deraf et indstyrtet, overhvælvet rum. Grusmasserne hindrede videre foreløbige undersøgelser. I det brukkede hjørne gjenfandtes brolægningen af indgangsdøren til et rum, der har lagt over dette, med gulv i højde med gaardsrummets plan. Rester af det brolagte gulv sporedes paa to steder i nærheden af ydermuren.

Rummet nord for dette (b) er langt og smalt og af tvivlsom bestemmelse. I nærheden af ydermuren fandtes halvparten af en haandkværnsten.

Hjørnerummet (c) er saa godt som fyldt med grus og stenmasser i højde med ydermurens krone — altsaa over gaardsrummets plan — og ej undersøgt. Udvendig i ydermuren vises den ydre aabning af et kanonhvælv. Krydset af de indvendige mure (k) er tydeligt; men murene selv forsvinder henimod ydermuren i grusmassen og er indad meget lave og utydelige.

I vestre ende af det næste (d) og under gaardsrummets plan ligger i dagen halvdelen af en indstyrtet kjelder med hvælv af flade skifersten — omtrent 22′ lang, 9′ bred og 7′ høj — med længdeaxe lodret paa ydermuren. Omtrent 15′ østenfor og i højde med denne gjennembrødes hvælvet af en anden kjelder af samme dimensioner; men, da den var halvt fyldt af stene og grusmasser, udsattes de videre undersøgelser, og hullet gjenmuredes. I partiet omkring indremuren ved m er der en dyb forsænkning, hvor en nedgang formodes at have været, men hvoraf intet sporedes undtagen en tydelig heldning indad mod kjelderen i gaardsrummets brolagte flade. Selve indermuren i dette parti gjenfandtes heller ikke. Noget højere og lige op for den sidstnævnte kjelder gaar der gjennem ydermuren et kanonhvælv, hvis indre aabning næsten er skjult af nedstyrtede murrester, og hvis ydre aabning vises udvendig i højde med det fra hjørnerummet.

I nordøstre, indvendige murhjørne fandtes to døraabninger — en i vestre mellemmur og en til gaarden — begge omtrent 3′ brede og med sidestene af huggen klæbersten. I murvinkelen (*h*) stødtes paa rummets brolagte gulv, der har lagt i højde med gaardsplanet og altsaa strakt sig over kjelderen. Ved at gjennembryde dette fandtes murrester, kalk, forkullede træstykker, hele og sønderbrudte firkantede gulvfliser af brændt ler, jernsplinter og rester af et blyindfattet vindu samt en rude uden indfatning (fig. 4) — altsaa et tydeligt bevis for, at slottet engang (1542, s. 21) har været ødelagt og derpaa atter er restaureret. Om rummet forøvrigt har havt hele den udstrækning i planet som paa kartet vist, eller om det ved tværmure har været delt, lader sig endnu ikke afgjøre.

Grusmassernes overflade i siderummet (*e*) ligger meget over gaardsrummets plan og gaar næsten i et med ydre murkrone. I ydermuren gjenfandtes ved gravning i de udvendig liggende grusdynger ydre aabning af et kanonhvælv og tæt ved vinkelen i østre mellemmur en døraabning uden døranslag, omtrent 2½′ bred, til forbindelse med nordøstre hjørnerum. I ligestor afstand fra vinkelen i søndre mur fandtes en noget smalere aabning, men som tilsyneladende ej har tjent til dør, da bunden ligger temmelig højt oppe i muren, hvis rester her er af omtrent 2½′s højde over gulvplanet. Videre undersøgelser af grusdyngerne ikke foretaget.

Hjørnerummet (*f*) har havt brukket nordøstre hjørne, hvori fandtes de nordre murvinkler (*v*) af en omtrent 4′ bred indgang til nordøstre hjørnetaarns indvendige rum. I nordvestre halvdel ligger temmelig svære grusmasser, i hvilke dog heller ingen undersøgelse i dybet foretoges. Den indre side af østre ydermur gjenfandtes ikke med tydelighed. I søndre mellemmur er en døraabning af omtrent 3′s bredde uden døranslag.

Af nordøstre taarn (*t*) gjenfandtes ydre murside taarnet rundt — indre murside derimod kun vest for et kanonhvælv, der gaar gjennem muren mod nord. Dette kanonhvælvs ydre aabning (kanonport) kom i dagen ved at fjerne de udvendige grusmasser,

der til dato har skjult hele ydre murside og er den eneste ubeskadigede af samtlige kanonhvælvs ydre aabninger. Som af tegningen (fig. 5) vil sees, er det dannet af tre stene, — én underligger, hvori halvparten af den cikelformede aabning er indskaaren, og to overliggende, af hvis hjørner er udskaaren de andre to fjerdeparter af cirkelen, samt over denne tillige en 3,5″ høj, 1,5″ bred aabning for kanonens sigteapparater. Hele cirkelen er 1,2″ i diameter. Konstruktionen af kanonhullet i horizontalt tversnit vil sees af fig 6. Fra den ydre aabning gaar det traktformigt indad til et cylindrisk hul af 9″s diameter, og bag dette er en indskjæring, hvoraf bunden og siderne danner de tre sider af en afkortet, firkantet pyramide, og hvis øverste flade er buet halvrund opad. Herfra udvider kanonhvælvet sig traktformigt mod taarnets indre rum til en aabning i indre murside af omtrent 8,5′s bredde med noget skraat tilbageheldende brolagt gulv og tøndehvælv af flade skiferheller. Indvendige aabnings højde ej bestemt, da den del af hvælvet var ramponeret. Den sydøstre halvpart af murene er væk saa godt som ned paa grundstenene.

De næste tre rum i den østre fløj og sydøstre hjørnerum er noget smalere i den søndre end i den nordre ende. Murene i det nordligste (*g*) er væk saa godt som helt ned paa grundstenene, og en stor del af det indvendige rum er bedækket med dynger af store, runde kampestene fra det indre af de oprindelige murværker.

Fra det midterste (*i*) fører en dør ud til gaarden af omtrent 2,5′s bredde med dørindfatning (anslag) og dørtrin af klæbersten. Imellem indre murvinkel og denne ligger indfeldt understenen af et kanonhul (fig. 6) af konstruktion som tidligere nævnt, men af noget mindre dimension end de i ydermuren — altsaa for et mindre skyts. Hensigten med dette har øjensynligt været at bestryge det ligeoverfor liggende portrum ved stormning. Gulvet har været brolagt med almindelige runde brostene og ligger i højde med gaardsplanet. Murhøjden i sydvestre højde ca. 3′.

Det søndenfor liggende rum (*l*) er saa godt som fuldstændig dækket af en stendynge og ej undersøgt.

Det sydøstlige hjørnerums (x) ydermur mod øst synes at have været 1′ tykkere end den øvrige del af østre mur. Fundamentet er imidlertid baade her og i søndre ydermur saa utydeligt, at dette ikke med bestemthed lader sig afgjøre. Rummet selv blev ikke undersøgt i dybet. I den nordre ende af den 6½′s tykke, omtrent 1½′s høje mellemmur mod vest fandtes en døraabning med indfatning (anslag) og dørtrin af huggen klæbersten.

Det vestenfor liggende rum i søndre fløj (n) er omtrent firkantet og har, efter alt at dømme, hørt med til den egentlige slotslejlighed. Gulvplanet var her ikke brolagt, men fandtes belagt med en masse, efter udseendet bestaaende af knuste kraakeskjæl og kalk, som ved afdækningen endnu havde bevaret noget af sin haardhed, og af farve meget lignende emalje. Hele det indre rum blev forresten ikke undersøgt. I nordvestre hjørne fandtes to døraabninger. Den ene fører i brukket linje gjennem nordre omtrent 6′ tykke mur ud til terrassen (se nedenfor); sidemure beklædt med mursten og omtrent 1,5′ bred døraabning, — indfatning og anslag af klæbersten. Den anden fører gjennem vestre omtrent 7′ tykke mellemmur og er af samme konstruktion og vis à vis den i østre mur omhandlede.

Det næste, smalere rum (o) har rimeligvis været beboelsens forværelse. I grusmassen, som her allerede begynder at blive meget dybere, gjenfandtes de øvre kanter af vestre omtrent 4′ tykke tvermur og i dens nordre ende en døraabning af samme konstruktion som den i østre og som denne med anslag indad. I nordre mur er en døraabning, omtrent 3′ bred ud til terrassen — formentlig hovedindgangen. Den er af samtlige den bedst bevarede, og faar man saaledes af den tillige et begreb om de øvriges form og udseende (fig. 7).

Den omtalte terrasse (p) har strukket sig parallelt med statslejlighedens indermur i omtrent 15′s bredde og 8′s højde over gaardsplanet. Den har været brolagt med almindelige, runde brostene og ligefor forværelsets dør havt en trappe ned til gaardsrummet, hvoraf dog kun nederste trin gjenfandtes. Jordmassen har været dannet ved paafyldning mod en indre ca. 5′ tyk mur

(s), hvis fundament tydelig vises. Om den har været overbygget eller endog dannet gulvplanet i en helt lukket korridor, vil maaske senere kunne godtgjøres. I grusmasserne ved trappen fandtes to sammenhørende stene af en huggen marmorsøjle (fig. 8) — endda uvist, hvor egentlig anbragt.

Den øvrige del af murene mod vest er ikke undersøgt undtagen paa et enkelt sted, hvor der stødtes paa et indstyrtet kanonhvælv (r). Grusmasserne er, som tidligere meddelt, her betydelige og skjuler uden tvivl levninger af megen interesse.

Det sydvestre taarn (T) er tilsyneladende en eneste stor grushob. Det var kun med meget besvær, at dets ydre periferi kunde bestemmes, da kalken og de svære stene, hvoraf muren er dannet, har forenet sig til en masse, hvorpaa intet værktøj vilde bide. Af dets kanonhvælv gjenfandtes kun to — et mod vest og et mod syd. De er af samme konstruktion, men paa grund af murtykkelsen af noget sværere dimensioner end de tidligere nævnte. Begge mangler det ydre kanonhuls hugne stene, der enten maa være indstyrtede og altsaa vil kunne findes i grusmasserne nedenfor — eller brudte ud og ranede. Ved udvendigfra at trænge ind gjennem det søndre, var det muligt at faa det tidligere nævnte maal paa murtykkelsen (17'), da kanten af den indre cylinder tydeligt fandtes opunder hvælvets indre aabning. I de masser af veldige stene, der fylder taarnets indre, stikker frem enderne af omtrent 1's tykke furubjelker, der utvivlsomt har tjent som gulvbjelker for en overliggende, højere etage. Dette hvælvs ydre aabning er nu forsynet med en dør og indrettet som opbevaringsrum for de mellem ruinerne fundne kunstgjenstande.

Gaardsrummet har dannet et af ovennævnte vaaningens indermure omsluttet horizontalt plan og været brolagt med almindelige runde brostene. Langs nordre, østre og søndre mure har det havt en rendesten i omtrent 4's afstand og langs vestre i 8's do. med afløb gjennem portrummet. I sydøstre hjørne ved indgangsdøren til rummet i fandtes rester af vinduesindfatninger af huggen klæbersten, hvoraf tversnittene vises i fig. 9 og 10. I nordøstre hjørne fandtes ligeledes en huggen sten af ejendommelig form

(fig. 11), hvortil magen findes som laftesten under et naust ved siden af smedjen paa landsiden. I henhold til, hvad tidligere er anført, har altsaa over kjelderne og i flugt med dette gaardsrum været et brolagt gulv i samtlige vaaninger i vestre, nordre og østre fløj. I søndre — selve slottet — har derimod gulvet ligget 8' højere, og fra dets terrasse har slotsbefalingsmanden kunnet mønstre sine folk i gaarden og havt et overblik over hele den indre del af befæstningen.

Fra porten i vestre facade har, som tidligere berørt, rundt foden af det fjeld, hvorpaa sydvestre taarn ligger, ført en brolagt vej ned til broen over sundet (pl. I). Rester af brolægningen vises endnu i jordskorpen hist og her; men størstedelen af brobanen er i det nedre strøg væk ryddet ved dyrkning. Opimod porten vil den formentlig kunne gjenfindes i oprindelig bredde under grusmasserne.

Ifølge Klüwer („Norske Mindesm." side 54) skulde paa den inderste fjeldafsats under sydvestre taarn — altsaa for enden af broen over sundet — have været anbragt „et lidet værk formodentlig til broens forsvar." Paa dette sted havde holmens opsidder iaar sin potetesager, og da han med føje klagede over, at hans øvrige marker havde lidt saa betydeligt ved undersøgelserne, sparedes dette sted til senere — det saa meget mere, som manden paastod, at han havde været „helt ned paa berget" uden paa det sted at opdage spor af murrester.

Broen har herfra ligget i skraa retning over til fastlandet paa 16 brokar, af hvis fundamenter de 9 nordligste endnu tydeligen vises som store dynger af kuppelstene, i hvis midte der ved de tre af dem endnu sees levninger af i trekant sammenlaftede stokke — altsaa nederste omhvarv af træbrokar, der har hævet selve brobanen tilstrækkelig højt over søen. I læ af denne bro har der paa vestsiden dannet sig en sandøre, der aarligaars er i stigende. Vandstanden paa de forskjellige steder ved flo sø vil sees af pl. I.

Omtrent 50 alen i nordvest for den søndre plads paa landsiden (mellem *k* og *g* i pl. II) er der i jorden fundet levninger

af mure, hugne stene og et med firkantede stene af brændt ler brolagt gulv, hvilke rimeligvis skrive sig fra en mindre befæstning (brohoved) for broenden paa landsiden. Stedet ligger omtrent i højde med den føromtalte afsats under sydvestre taarn paa holmen — begge formentlig i højde med brobanen.

Til yderligere sikring mod stormning fra landsiden, da muligens sundet allerede dengang var ialfald vadbart ved ebbe sø, — og maaske til forebyggelse af fare fra brandere, om hvis anvendelse ved Stenviksholms belejring historien beretter[1], har da mellem holmen og landet været nedrammet to rækker pallisader omtrent concentrisk med dens kystlinje. Af den nordligste sees endnu levninger fra sandøren af helt ned til yderste fjærelinje vest for holmen; af den nærmest land derimod vises kun en kort stokkerad vest for broen.

Omtrent halvvejs henad mod Stenvik gaard i 8 à 900 alens afstand fra slottet strækker sig en lav slugt nedad mod stranden. Den benævnes nutildags „Kjelderdalen," og dens sider bærer paa flere steder spor efter gravninger — uvist til hvilken bestemmelse, — men som utvivlsomt skriver sig fra belejringen af slottet. Herfra henover til partiet langs sundet har man oftere fundet kanonkugler af bly af en næves størrelse, i hvis kjærne et firkantet jernstykke eller en mindre jernkugle, af hvilke dog samtlige er bortkommet. Paa vestsiden af bugten et stykke ovenfor fjæren vises grundmurene af en meget svær bygning — muligens et større skibsnaust. Ej undersøgt.

Hermed slutter indeværende aars iagttagelser om Stenvikshom. At haabe er det, at der i kommende aar vil kunne disponeres over midler til yderligere at kunne undersøge og frede om en fornlevning, der i sit slags er omtrent den eneste i vort land.

Trondhjem, 31te december 1875.

---

[1]) Daae, Krigen nordenfjelds 1564, side 31.

I.

KART
over
STENVIKSHOLM
med omgivelser,
efter undersögelserne 1875
af
ZIEGLER
premierlöjtnant.

N

AASEN-FJORD

b
d
Stenviksholm Slot
STENVIKSHOLM
c
7,2 under højvand
Smedie
Jonas Slottet
7,2
7,0
6,8
3,1
3,7
3,5
a
Havn
Fjære 1875
Flo 1875
Smedie
Stenvikgaard

Profil efter Linien a b.
1/1000
b
a

Maalestok 1/4000.
0 10 20 30 40 50 100 200 300 Alen

L. Fehr's lith. Inst.

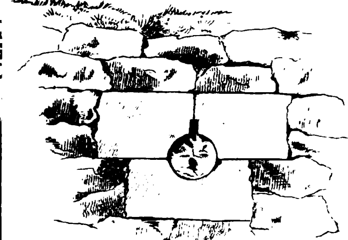

…er Linien c d

1/1000

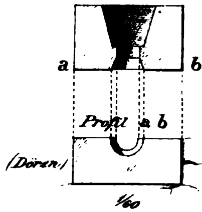
5.

1/60

Blænderet kanonhul
i nordöstre taarn.

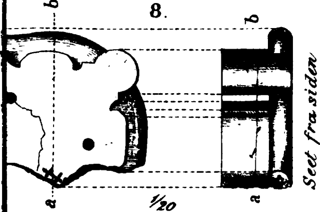
6.

1/60

Den underste sten af
kanonhullet
ligeoverfor porten i gaardsrummet.

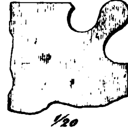
8.

1/20

…Fra hovedopgangen i s^dre^ flöj.
…dele ved en trappesten -4 'lang, 0,7 'höj-
…aardsrummet nedenfor terrassen).

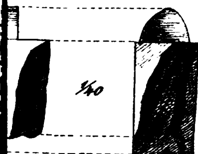
9.

1/20

Fra dörindgangen midt imod
porten.

11.

…den i nordöstre hjörne
…gaardsrummet.

12.

1/2

Stump af kridtpibe,
funden under brolægningen.

L. Fehr's lith. Inst.

AARSBERETNING

FOR 1875 FRA DEN BERGENSKE FILIALAFDELING.

I August Maaned lod Filialafdelingen undersøge en Samling af Gravhauger paa Grotle Gaard paa Bremanger. Hr. Udskiftningsformand I. Sverdrup havde nemlig indberettet, at Eieren af nævnte Gaard havde fundet tvende meiselformede Stenredskaber i en liden Gravhaug med firekantet Gravkammer af Heller, og at der sammesteds var flere i det ydre aldeles lignende urørte Hauger, som skulde udjævnes i Sommerens Løb. De to Stenredskaber maatte ifølge sin Form og Beskaffenhed nærmest blive at henføre til de saakaldte „arktiske“ Stenoldsager, og da ethvert Bidrag til Løsning af Spørgsmaalet om disse Oldsagers Alder og Forekomst vilde være af stor arkæologisk Interesse, besluttede Bestyrelsen at skaffe sig nærmere Underretning saavel om det nævnte Fund som om de andre omgivende Smaahaugers Indhold og Alder. Gaardeieren, Hr. D. Lexau, gav Tilladelse til de nødvendige Udgravninger, og da Bestyrelsens Medlem Hr. Cand. filos. I. Ross efter Henvendelse erklærede sig villig til at lede disse Undersøgelser, afreiste han som sagt i August, og har om denne sin Reise indsendt udførlig Beretning, som vedlægges. Ved paa Stedet at udspørge om de nærmere Omstændigheder ved Fundet af de to Stenredskaber, erholdt han Vished for, at de ikke, som tidligere berettet, var fundne i Haugens Gravkammer, men at de havde lagt udenfor Kammeret i Haugens Grus. De kan altsaa ikke antages at have staaet i nogen Forbindelse med Begravelsen, men maa tilfældigvis være indkommen i Haugen ved dennes Opførelse. Grav-

kammeret havde været bygget af fire paa Kant reiste smaa Heller med en liden Dækhelle og havde omsluttet en Lerurne med brændte Ben, en Beltesten og nogle smaa runde Glasperler og aflange Glasmosaikperler. Disse Oldsager maa henføres til den ældre Jernalder og, efter Gravkammerets Form og Indretning at dømme, til et tidligt Afsnit af nævnte Kulturperiode. Og da nu de to Stenredskaber maa antages for ældre end Haugens Opførelsestid, giver altsaa Fundet idetmindste denne Tidsbestemmelse. Af de omliggende Gravhauger maa efter de fundne Oldsager idetmindste tre ligeledes henføres til den ældre Jernalder. Flere indeholdt Vaaben og Redskaber fra Vikingetiden, alle ubrændte og uden Spor af forsætlig Ødelæggelse (et Sværd saaes nedlagt i sin Balg), men stærkt skadede af Rust. I en Haug fandtes 12 smukke Perler af Glas og Bjergkrystal. Den største af disse Glasperler er af Glasmosaik og maaler omtrent 1 Tomme i Gjennemsnit. [Muséets største Perle fra den yngre Jernalder er 1¼ Tom. i Gjennemsnit, ogsaa af Glasmosaik og funden i en Haug paa Støvereid i Stryn; den største fra ældre Jernalder er 1⅝ Tom. i Tværsnit, ensfarvet blaa og sleben i Facetter, funden paa Solheim i Matsfjorden]. Samtlige fundne Oldsager ere skjænkede til Muséets Oldsamling.

Fra Hr. Knud Andersen, der velvilligen har paataget sig at føre Opsyn med den gamle Stue paa Aadland, indkom et Andragende om en Bevilgning af 20 Spd. til nødvendige Udbedringsarbeider. Da Filialafdelingen vanskeligen kunde bære denne Udgift, henvendte Bestyrelsen sig til Hovedforeningen, der velvilligen afgav den forlangte Sum.

Den 12te September remitteredes fra Søndhordlands Sorenskriveri det thinglæste Skjøde paa den gamle Moster Kirke. Skjødet er oversendt Centralforeningens Formand, og denne Sag er altsaa nu omsider bragt til en ønskelig Afslutning. Ved Hr. Lensmand Gerhardsens velvillige Bistand er i Sommer ogsaa foretaget en Udbedring af Kirkens Tag.

Ved Undersøgelserne i 1873 af Klosterlevningerne paa Lungegaarden i Bergen, da Indgangsporten i den nordlige Stenbygning blev aabnet og afdækket, paatog Bestyrelsen sig den Forpligtelse

at fjerne alt Grus fra Bygningen, saasnart Eieren ønskede den ryddiggjort. I Henhold hertil blev af Filialafdelingens Kasserer udbetalt 5 Spd. 16 ß til dette Rydningsarbeide.

Den iaar foretagne Udlodning af de fra norske Kunstnere godhedsfuldt indsendte Malerier, hvis Nettoudbytte skulde tilfalde Haakonshallens Restaurationsfond, har givet et over Forventning gunstigt Resultat. For at samle Kræfterne og indskrænke Udgifterne blev en Overenskomst sluttet med den her i Byen dannede Komité til Fremme af Hallens Restauration. Derved kom det store Maleri af Arbo ind under samme Udlodning, og Filiafdelingens Andel af det samlede Udbytte udgjør 1154 Spd. 33 ß. Filialafdeligens tidligere samlede Midler udgjorde ved Aarsskiftet 1387 Spd. 107 ß, der sammen med de ifølge kongl. Resolution af 19de April 1873 afsatte 1900 Spd. udgjør 4442 Spd. 20 ß. Fra ovennævnte Komité har Bestyrelsen faaet Meddelelse om, at dens samlede Kapital ved Udgangen af 1875 udgjorde 4001 Spd. 93 ß. Komitéens Andel af ovennævnte Udlodning udgjør omtr. 400 Spd. — og regnes hertil, hvad som i Aarets Løb vil kunne indkræves paa de forskjellige Subskriptionslister, haves altsaa nu en Kapital af 10,000 Spd. disponibel til Restaurationsarbeidets Paabegyndelse.

Fortegnelse over de i 1875 til Muséets historisk antiqvariske Afdeling indkomne Oldsager er gjennem Bestyrelsen indsendt til Centralforeningens Formand.

Filiafdelingens Kassebeholdning udgjør for nærværende 65 Spd. 77 ß. Kassererens Regnskab vil af Revisionen blive indsendt med samt sine Bilag.

Bergen 20de Januar 1876.

A. LORANGE. D. C. DANIELSSEN. I. ROSS.

INDBERETNING TIL BESTYRELSEN FOR DEN BERGENSKE FILIALAFDELING.

AF I ROSS.

Efter Opfordring af Afdelingens Formand foretog jeg i Begyndelsen af August d. A. en Reise til Bremangerland for der at undersøge et Gravfelt paa Gaarden Indre Grotle. Eieren, Hr. D. Lexau, havde meldt Afdelingen, at i en liden Haug, som han havde ladet borttage, var fundet et lidet hellesat Gravkammer, hvori to Stenvaaben af Skifer samt Brudstykker af et Lerkar. Efter Meddelelsen antoges det, at disse Skifersager tilhørte den saakaldte arktiske Stenalder; men saa var ikke Tilfældet. Den ene var en Hulmeisel af mørkegrøn, haard Skifer, 5¾″ lang, 1½″ for Eggen, afrundet og noget tilspidset mod den anden Ende; den anden en almindelig Meisel af lys Lerskifer, 4″ lang, 2″ for Eggen, 1″ paa det Tykkeste. Det oplystes ogsaa nu, da jeg paa Stedet efterforskede Sagen, at Meislerne var fundne ikke i Gravkammeret, men i Haugens Grus. I Kammeret havde derimod været en Lerurne (bortkastet), endel smaa Glasperler og en Beltesten af Kvarts, af hvilken nu blot Halvdelen var tilbage.

Indre Grotle er først af den nuværende — efter en Udskiftning for ikke mange Aar siden — bleven bebygget og opdyrket. Tidligere var samtlige Gaardens Huse samlede et Par tusend Alen længere ude. Dog var der opdaget Spor af, at ogsaa dette indre Strøg engang i Fortiden havde været bebygget. Den omtalte Haug havde ligget lige ved Hovedbygningens sydvestre Hjørne. Ved Husets nordvestre Hjørne laa en 2½ Alen høi Rundhaug med omtrent 17 Alens Diameter. Af denne blev henimod en Trediedel

borttaget, da Huset byggedes. Jeg undersøgte Resten. Den var af fin Sand med et 2—3 Tommers Kul- og Askelag, der næsten lige fra Haugens Yderkreds strakte sig over hele Haugen ovenpaa Sandet, dog saaledes, at Askelaget, som tiltog i Tykkelse mod Midten, her sænkede sig ned mod Bunden i en stor Fordybning, der paa det bredeste, i Overkant, var henimod 4 Alen vid. Ovenpaa Askelaget var et regelmæssigt Lag af flade Stene, som for at binde det Hele, og over Stenene en Fod Jord og Græstorv. Denne Fordybning med Kul og Aske blev nøiagtig undersøgt, uden at der fandtes andet end et lidet Brudstykke af en Lerurne, der laa mellem nogle større Stene paa Bunden, hvilket ikke dannede noget Kammer, men laa i en Hob. Uagtet der ikke blev fundet andet, modsagde dog Askelagets Regelmæssighed min første Formodning, at en Forsænkning i Haugens nordvestre Side og Top var efter en tidligere Gjennemgravning.

Et større Gravfelt var der nogle Skridt fra Søen i Syd for Husene. Her laa paa et Rum omtrent 50 Alen i Firkant mindst syv Rundhauger, de fleste meget lave, med Spor af, at Sten engang var taget af dem; desuden var her en Hellekiste lige i Kanten af den nordligste Haug; muligt er det ogsaa, at den har været en Del af denne; thi den lave Haug og det omgivende Terrain gik her saameget i hinanden, at det ei var let at bestemme Grændserne.

Jeg begyndte her Gravningen i den nordre af de 2 vestligste Hauger:

1. 6 Alens Diameter, ½ Alen høi, dækket med Sten; Kullag gjennem hele Haugen et lidet Spadetag under Marken. I Vest for og vel en Alen fra Centrum: en stor Klump rustent Jern (ubestemmelig); noget nærmere Midtpunktet: et Sverd af yngre Jernalders Form, liggende med Hjaltet mod Vest og Spidsen mod Centrum, meget forrustet, fremkom kun i Brudstykker, Klingen tveegget med omtrent 1 Alens Længde. Forøvrigt hist og her Klinknagler af Jern foruden et lidet Stykke af — som det syntes — et 1½″ bredt Jernbaand.
2. 2 Alen i Sydøst for No. 1, 9 Alens Diameter, ¾ Alen høi.

Omtrent 2 Alen vest for Centrum: en Jernøx af yngre Jernalders Form med svære Rustknuder, 9″ fra Eg til Hammerflade, 7″ Eg. Rundt omkring i Haugen: Klinknagler, men ikke Kul.

3. 2 Alen i Øst for No. 2, 11 Alens Diameter, ¾ Alen høi, ligesom de øvrige, undtagen No. 5 og 8, helt dækket med Sten. Kul over hele Grundfladen. I Centrum nede i Kullaget en tyk, 1 Alen vid Helle med stærk Ansamling af Kul og enkelte smaa Benstumper ovenpaa; ellers intet der. Omtrent 1½ Alen sydvest for Hellen: en Samling af 12 større og mindre Perler, løst i en Hob i Kullaget: 4 af sleben Krystal (7‴ à 10‴ Diameter); 1 Perle af Glasmosaik 1″ Diameter, væsentlig blaa; 5 Do. mindre af forskjelligt Mønster; 2 aflange, kantede, blaa, 6‴ lange, 4‴ brede. Klinknagler især paa et Sted henimod Haugens østlige Rand.

4. 12 Alen i Nord for No. 3, 5 Alens Diameter, ½ Alen høi; — intet.

5. 6 Alen i Øst for No. 4, hævede sig ganske lidet over Marken, 15 Alens Diameter, dog vanskelig at bestemme, da Kullaget strakte sig ujævnt udover, især mod Nord og Nordøst; stærk Kul- og Askesamling i en vid Fordybning i Terrainet nord for, hvad jeg antog for Centrum. Omtrent 5 Alen nord for dette sidste laa nede i Kullaget en liden Brynesten af fin brunlig Skifer („Oliesten“?), 4½″ lang, ¾″ bred, 3‴ tyk, med stærke Spor af Brug. Hist og her Klinknagler.

6. 4 Alen i Nordøst for No. 1, 15 Alens Diameter, 2½ Alen høi; for flere Aar siden aabnet og atter tiljævnet af den nuværende Eier. I Midten var et lidet Hellekammer, hvori en Lerurne, der blev ituslaaet, og lidt Jern (bortkastet).

7. Hellekiste lige i Kanten af No. 8, laa kun et Spadetag under Marken. Den egentlige Kiste var 1½ Alen lang og dannet paa Nordsiden af 3 paa Kant reiste Heller, paa Sydsiden af 2; for hver af Enderne en 1 Alen bred Helle. Men udenfor Kisten stod i Flugt med dens Langside endnu en ½ Alen bred Helle i hvert Hjørne. Overliggeren, en 2 Alen lang og

1½ Alen bred, tyk Helle, laa nedi med det ene Hjørne; det ligeoverfor stak op i Dagen. Ovenpaa Overliggeren laa en oval Sten, 4½″ lang, 3½″ paa det bredeste; paa begge Sider af denne var nogle Ridser, som efter Slibning af et spidst Instrument; desuden 3 ganske smaa Jernstykker. Nedi Kisten, der var ¾ Alen dyb, intet uden gul Sand som den, hvoraf Grunden bestaar. Udenfor Kisten, ved sydøstre Hjørne, endel Kul og Aske blot 8″ under Marken. Rimeligvis har Hellekisten været aabnet og gjennemsøgt tidligere.

8. 9½ Alen i Nordøst for No. 6, 11 Alens Diameter, høinede sig ganske svagt. I Midten stod opreist en tyk Helle, der imidlertid kun hævede sig en god ½ Alen over Marken, medens den gik 1½ Alen ned i Jorden. Lige ved den — paa sydøstlige Side — laa paa Bunden 2 store Heller, den ene halvveis oppaa den anden, og under disse et Sverd af yngre Jernalders Form i Træskede Det laa omtrent i Sydnord og med Spidsen indad mod Centrum. Det maaltes, medens det laa paa sin Plads: 27″ i sin hele Længde, 22″ fra Spidsen til Parerstangen. Ovenpaa og under var fastrustet nogle mindre Jernstykker, men saa forrustede, at ingen bestemt Form kunde skjelnes uden paa et, der laa ved Parerstangen og syntes at have havt trinangulær Form med et Hul i Midten. Ved Siden af Sverdet lidt paa skraa fra det laa to parallele Rækker af Klinknagler, 4 i hver Række, med indbyrdes Afstand 6″; Under Sverdet var en mindre Helle, til hvilken det var saa fastrustet, at det uagtet al Forsigtighed ikke var muligt at faa op Sverdet uden i Brudstykker. Kullag rundt Sverdet og videre i Haugen: i dette hist og her enkelte Klinknagler. Høiere oppe i Haugen laa et omtrent 6″ langt Stykke Jern som af en bred Sigd.

Al Stenen blev brudt op af Haugene og disse jævnede med Marken, da dette var en Betingelse for Tilladelsen til at foretage Undersøgelsen. Da Haugene var lave, Sten allerede tidligere vistnok borttaget, var dette ikke saa stort Arbeide, og som fast Mindesmærke havde de ikke synderlig Betydning, da de var

saalidet fremtrædende og allerede tidligere forstyrrede. Kun No. 6, der før var gjennemsøgt og atter oplagt, staar som en ret anselig og regelmæssig Rundhaug. Gjennemgaaende for alle Jernsager, som fandtes her, var, at de sørgelig var medtagne af Rust og derfor af mindre Interesse.

Paa Gaarden Ytre Igland fik jeg et Spydblad, 19″ langt (Falen tildels afbrudt), Brudstykke af en mindre Øxe af yngre Jernalders Form, Brudstykke af en tynd Sverdklinge (9″), Alt fremkommet for omtrent en 10 Aar siden, da Kjelder blev gravet til et nyt Hus.

Samtlige Gjenstande er indleverede til Bergens Musæum.

Bergen 31te Decbr. 1875.

TROMSØ MUSEUMS TILVÆXT AF OLDSAGER I 1875.

AF TH. WINTHER.

---

1. *a)* En kugleformig Hængelaas af Jern; Krampen borte. *b)* En Kugle af Jern, gjennemboret, omkring Hullet en tyk Kant; den har sandsynligvis siddet paa Enden af en Stang ellar lign. Fundne i Storaa, Tysfjord. Gave af I. Berntsen (Tromsø Museums Oldsamlings No. 120 a—b).
2. En Jernstang, 31cm. lang, omgivet i en Længde af 17cm. med et drevet Lag Messing eller Bronce af vel 1mm.s. Tykkelse. Det har muligens været Skaft til en Ridesvøbe (?); Messinghaandtaget har ved begge Ender en Kugle af 3,5cm. i Diameter. Saadanne Ridesvøber, der da nedenfor Haandtaget har været omviklede med Læderremme, skal have været brugte langt ned i Tiden. Funden i en Stenrøs (Gravhaug?) i en Myr ved Stene, Bø. Gave af Waldemar Hansen. (121).
3. Sværd fra yngre Jernalder; ret, tveegget; nu brudt i 3 Stykker; Klingen har bred Hulrand; Klingens Længde 70cm., Bredden 5,8cm.; Parerstangen 12cm. lang, 3cm. bred, 1,5cm. tyk paa Midten; Knappen mangler, og af Mellemkavlen er kun ét Stykke paa 7,5cm. tilbage. Fundet sammen med en Øxe og en Dolk, begge i saa opløst Tilstand, at de ei kunde forsendes, ved Siden af en Jerngryde i en lav Gravhaug af Sand nærved en liden Bæk. I Haugen fandtes ubrændte Ben af et menneskeligt Skelet. Fundet paa Tommen, Dønnæs (Næsne). Gave af Propritær A. Christensen. (122).
4. Spydspids af sort Skifer, med Agnorer, skarp Midtrand, kløvet til hver Hagevinkel; 17cm. lang, største Bredde 3,9cm.. Et ualmindelig smukt Exemplar. Fundet i Saxenvik, Saltdalen. Gave af Handelsmand B. Monsen. (123).
5. *a)* Brudstykke af en bøileformet Broncespænde, 6cm. langt. Dens Form og Sirater synes, efter det levnede Stykke at dømme, nærmest at have lignet Samlingens No. 32 (Aarsber. 1873 No. 3), saaledes at Overstykket var korsdannet med 3 Knopper og Nederdelen formet som et Dyrehoved. *b)* Et større og to mindre Brudstykker af en Lerurne med simple Sirater langs Randen. Dens Høide har antagelig været 14cm., og Formen som

en almindelig Blomsterkrukkes med svagt udadbøiet Kant. *c)* Et Haandsneldehjul af Klæbersten, 3,6cm. i Diameter, rundt paa begge Sider.

No. 5, a—b, er funden i en Gravhaug paa Nærø, Øxnæs. Haugen bestod af Sten, der inderst var muret og saaledes dannede et Kammer af en Mands Længde; heri fandtes foruden Sagerne en sort, jordagtig Masse, vel Levninger af brændte Ben. Kammeret var i hele sin Længde dækket af flade Heller; Haugens Længde var ca. 4 Alen, dens Form noget aflang, Høiden henved 1m.. (Cfr. nedenfor min Reiseberetning for 1875). Fundet tilhører ældre Jernalder. Gave fra Lensmand Herness. (124—126).

6. Fyrstaal, 8,5cm. langt, 2cm. bredt; det danner en lang, firkantet Ramme, inde i hvilken er et Hjerte i hver Ende og i Midten Bogstaverne A L. Fundet paa Fuglberg, Ibestad. Gave af Udskiftningsformand Falck. (127).

7. Haandsneldehjul eller Spillebrikke af grøn Sten, 4cm. i Diameter, flad paa den ene Side. Med Hullet som Centrum er baade paa Over- og Undersiden indristet flere Cirkler, der paa Oversiden er meget dybe. Fundet paa Symsvold paa Bjarkø, Sand. Gave af Udskiftningsformand Falck. (128).

8. *a)* Ben af Rensdyr og andre Dyr, Fiske og én Gaas, Horn af Rensdyr. *b)* En raat arbeidet Hammer af Renshorn. *c)* To Stykker af Renshorn, af Form som de i Dødmandsriften fundne Bentingester, men meget større. *d)* Et større, firkantet Bryne. *e)* Et lidet, meget tyndt Bryne. *f)* Endel Jernstumper, Spiger, en Ring af Jern. *g)* Et lidet Stykke Messingblik, sandsynligvis Brudstykke af et Randbeslag. *h)* Et Stykke Messingblik, tilskaaret i Form af en Rhomboide. *i)* Nogle forkullede Levninger af Fiskegarnskavl af Næver.

Disse Gjenstande er fundne ved Assebakte, Karasjok, 2 Mil ovenfor Kirkestedet lige ved Elven. Stedet er en græsbevoxet Mo, der her danner en lav Forhøining, bevoxet med Græs, Ener og Kræklyng. Sagerne laa i et sortagtigt, et Par Tommer tykt Jordlag, ofte rigt paa Trækulfragmenter, af og til Aske og sodede, brændte Kuppelstene. Laget var etsteds bedækket med Sand og Jord i 13—14 Tommers Høide, paa et andet Sted med et halvt torvagtigt Humuslag paa ca. 8 Tommer. Sanden var ei bundfældt af Vand. Stedet ligger ca. 24 Fod over Elvens nuværende Vandstand. Gave af Forstmester Norman. (130—36).

9. Retmeisel af Flint; Længde 18cm., Bredde i Eggen 6,5cm., øverst 3cm.. Fint og smukt tildannet. (137).

10. Øxe af haard Skifer, næsten sort. Den ene Side 12cm., den anden 11cm. lang; Eggen 5,5cm., dens Afstand fra Skafthullet 6cm., dettes Diemeter 3,5cm.. Begge No. er Gave fra Seminarielærer, cand. theol. Nielsen, af hvem de er erhvervede i Strømstad; de skal have tilhørt en Samling i Uddevalla, og er sandsynligvis fundne etsteds i Båhuslän. (138).

11. Spydspids af Skifer, lys chocoladefarvet, indsprængt med grønt.

Odden afbrudt; den har Agnorer og høi Midtrand. Længden oprindelig ca. 17—18$^{cm.}$ (nu 15$^{cm.}$), største Bredde (over Agnorerne) 4$^{cm.}$; Tykkelsen 6—7$^{mm.}$. Den fandtes ved Kloakgravning i Bispegaarden i Tromsø. Gave af Arbeider Axel Ek. (139). Skifer af dette Slags vides med Vished at findes i Dividalen (Sidedal til Maalselvdalen).

12. Kniv af Skifer, grønlig. Vinkelen mellem Skaft og Blad meget stump (135°). Eggen danner en ret Linie, indtil den lige ved Spidsen bøier sig opad i en Vinkel paa 135°; dens Længde 9$^{cm.}$, Bredden 2,5$^{cm.}$. Haandtaget tildels afslaaet. Fundet i Tennevik, Throndenæs. Gave af Lensmand Strøm. (140).

13. Hulmeisel af Skifer, grøn, næsten sort, 8$^{cm.}$ lang, Eggen 2,5$^{cm.}$. Fundet sammesteds. Gave af samme. (141).

14. Kort Sværd eller Sværdkniv (Sax), enegget, ret; Bredden aftager jevnt, indtil den ender i en Spids. Klingen 34$^{cm.}$ lang, 3,5$^{cm.}$ bred ved Roden; Ryggen er tyk (5$^{mm.}$). Fundet ved et menneskeligt Skelet paa Lille Skaanland, Throndenæs. Gave af Lensmand Strøm. (142).

15. Nogle Renshorn, fundne 0,3$^{m.}$ under Jorden paa Kjelmø, Sydvaranger. Gave af Forstmester Norman. (143 a—f).

16. Morter af Klæbersten; firkantet med rund, ikke dyb Hulning; dennes Diameter er 7$^{cm.}$, og Dybden 1,7$^{cm.}$. Til Morteren hører en rund, glat Sten, der nøiagtig passer til Hulningen. (144).

17. En stor Nøgel af Jern, med Pibe, 15$^{cm.}$ lang. (145).

18. En Méd (Tømmermandsredskab) af Jern, 21$^{cm.}$ lang. (146).

No. 16—18 er fundne paa Rensaa, Ibestad. Gave fra Udskiftningsformand Falck.

19. *a)* Stykke af et enegget Sværd; af Klingen kun 12$^{cm.}$ tilbage; dens Bredde 6$^{cm.}$, Parerstangen 11$^{cm.}$ lang, 2$^{cm.}$ bred og 4,5$^{cm.}$ tyk. Tilh. yngre Jernalder. (147). *b)* Øxe, kileformet, af Jern; meget liden; Øxhammeren mangler. Bladet 11$^{cm.}$ langt, Eggen lidt krummet 5$^{cm.}$ bred, Tykkelsen over Hullet 3$^{cm.}$, Bredden sammesteds 2$^{cm.}$. (148). *c)* Et Stykke Jern, smalt, fladt, uden Egge, lidt smalere i den ene Ende, 33$^{cm.}$ langt, 2,3$^{cm.}$ bredt, nær 1$^{cm.}$ tykt. (149). *d)* Firegget Spydspids af Jern, 31$^{cm.}$ lang, Bredden fra Eg til Eg 2,5 og 1,5$^{cm.}$. Den er ikke hel. Tilh. ældre Jernalder. (150).

Fundne i en (?) Gravhaug paa Svinø, Bø (cfr. nedenfor min Reiseberetning for 1875). Vi har saaledes her muligens et Blandingsfund. Gave af Handelsmand Joh. Olsen.

20. Klokkelod af Klæbersten. Fundet paa Øxnæs Præstegaard. Gave af Sognepræst Plahte. (151).

21. Ravperle, 7$^{cm.}$ i Diameter, kantet og simpel. Funden ved Gravning af Kjælder paa Øxnæs Præstegaard. Gave af Sognepræst Plahte. (152).

22. Stykke af en Kniv af Skifer; kun Skaftet er i Behold; det er øverst hvidt, nedenfor chocoladefarvet, er 8,5$^{cm.}$ langt og 3$^{cm.}$ bredt. Bladet har dannet en ret Vinkel med Skaftet og har været

meget smalt (1,5 cm.). Fundet paa Alfsvaag, Langenæs (Øxnæs). Gave af Gaardbruger Falck. (153).

23. Et firkantet Rør af Bronce, lukket i den ene Ende af en i et med Røret støbt firkantet Plade, paa hvilken Røret staar skraat (55°). Røret er afbrudt, nu 8 cm. langt, 3 cm. bredt, Pladen kvadratisk 4,7 cm.). Fundet ca. 20 cm. under Jorden i en gammel Tomt af en Gamme i Findskogen, Øxnæs. Gave af Nicolai With paa Nærø. (154).

24. 18 smaa Benstykker, fæstede paa en tynd Kobbertraad; de ser ud, som havde de tilhørt en Vifte eller lign. Fundne i en Stenrøs paa Sminæs, Øxnæs. Gave af Gaardbruger Falck. (155).

25. Perle af Glasmosaik, sort med grønne Slyngninger og røde Ringe, 1,4 cm. i Diameter. Funden i en Gravhaug paa Strand, Kvedfjord. Gave af Gaardbruger Drevland. (156).

26. Paalstav af Jern ɔ: et øxlignende Redskab, hvor imidlertid Skafthullet gaar indigjennem selve Bladet, 11 cm. lang, 6 cm. i Eggen; Hullets Diameter 2,5 cm. yderst. Fundet i en Gravhaug paa Stene, Bø. Skjænket af Valdemar Hansen. (157).

27. Øxe af Jern, rimeligvis oprindelig af Skjegøxform; Finderen har nemlig ladet det opslibe, hvorved Eggen tildels har mistet sin oprindelige Form. Øxen er tynd, men bred, hele Længden 17 cm., Bladet 11 cm., Eggen 12 cm., krum; Øxens mindste Bredde (tæt foran Hullet) 3,5 cm.; Tykkelsen sammesteds 1,7 cm., nær Eggen 0,7 cm.. Fundet i en Gravhaug paa Holmsnæs, Hadsel, afkjøbt Finderen. (158).

28. Stykke af en bøileformet Broncespænde, med firkantet, smalt Overstykke, der ikke som paa de øvrige i Samlingen har ligget fladt paa Brystet, men selv udgjør en Del af Bøilen; den er uden mindste Forsiringer, og har været ganske liden. Fundet af mig i en Gravhaug paa Hundstad, Kvedfjord (cfr. nedenfor min Reiseberetn. for 1875). 159).

29. Fire Stykker Messing- eller Broncebeslag; to og to har hørt sammen og dannet en Halvmaane, tykkere paa Midten, spids i Enderne, hvor der er smaa Naglehuller. Bredden ved Midten 3,7 cm.. Fundne paa Tennevik, Throndenæs. Gave af Lensmand Strøm. (160).

30. Hulmeisel af Skifer, graagrøn, temmelig flad; 21 cm. lang, 3,5 cm. i Eggen. Funden i Tennevik, Throndenæs. Gave af Lensmand Strøm. (161).

31. Kljaasten, fundet i en Gravhaug paa Nordvik, Throndenæs. Gave af Lensmand Strøm. (162).

32. Rør af Messing, cylindrisk med tre Fødder, hvoraf dog nu den ene affilet. Længden af Røret 3,7 cm., Afstanden mellem Føddernes Ender 10,5 cm.; i Rørets tykke Fodstykke et lidet Hul; ligesaa i Føddernes Ender. Fundet paa Opmyre, Øxnæs. Gave af Claus Celius. (163).

33. **Fingerring af Sølv**, flad og bred med vedhængende „Løv," saadan som Lapperne endnu bruger. Funden i Jorden i Throndenæs. Skjænket af Lensmand Herness. (164).

34. *a)* Ben af forskjellige Dyr, Hest, Ko, Faar. *b)* 6 Bryner, dels firsidede dels flade, dels af den sædvanlige Stenart, dels af en mere blaalig. *c)* En Sten, formet nogenlunde som et Lod, 5,7$^{cm.}$ høi og 6$^{cm.}$ i Diameter i Grundfladen; maaske en Synkesten. *d)* En brændt Stenkugle og en flad, ituslaaet brændt Sten. *e)* Stykke af en Takke af Sten, „øxet" paa den ene Side, tykkere end den ifjor fundne. (Aarsber. 1874, Side 41, No. 10 c). *f)* En Sten, lignende den i Aarsber. 1874, S. 43, No. 31 nævnte, men med blot én Hulrand. *g)* Kljaasten eller Synkesten, flad, langagtig; Hullet oppe ved den ene Ende, og fra dette rundt, Spidsen en Fure til at lægge Snoren fast i eller frembragt ved Slid. *h)* Et lidet Stykke Træ, omtr. Halvdelen af en Cylinder, 3$^{cm.}$ høi og 0,7$^{cm.}$ tyk, Diameteren oprindelig antagelig 2,5$^{cm.}$. *i)* Et firkantet, fladt Stykke Træ som Øret paa en Bøtte. *k)* En Træpind, tilspidset i begge Ender; Midten er telgjet flad og her er et lidet Naglehul. *l)* Ske af Ben, med næsten rundt Blad og kort, spædt Skaft; Skebladet er lidt mere bredt end langt (4,5 og 4,25$^{cm.}$), i Midten indristet en 5spidset Stjerne. *m)* 2 Stykker tyndt Messingblik, formodentlig Randbeslag. *n)* 2 Stykker af en Jernkniv med Skaft af samme Metal, af Form næsten som en Bordkniv, men spids og med rundt Skaft. Hele Længden 28$^{cm.}$, hvoraf Skaftet 9,5$^{cm.}$, Bredden 2$^{cm.}$. *o)* Skaft og et Stykke af Bladet af en Do, men meget mindre (Skaftet 3,5$^{cm.}$ langt). *p)* Fladt, firkantet Stykke Jern, 1$^{mm.}$ tykt, 7,5$^{cm.}$ langt, 1,2—1,7$^{cm.}$ bredt. *q)* En rund, tynd Jernstang, 0,7$^{cm.}$ tyk, i den ene Ende bøiet til en Hempe, og formodentlig enten en Krog eller lign. Hempe i den anden, hvor den er afbrudt. Længden 14$^{cm.}$. *r)* Pilespids (?) af Jern, uden Agnorer, tynd og flad med kort Tange; 7,6$^{cm.}$ lang. *s)* Sax af Jern, af den almindelige Sauesaxform; det ene Blad 16$^{cm.}$, det andet 17$^{cm.}$ langt.

Disse Gjenstande er fundne i den samme Haug paa Haarvik, Hols Annex (Lødingen) som de ifjor erhvervede (Aarsber. 1874, S. 41, No. 10). (165—182). Haugen blev i Høst udkastet fuldstændig paa Tromsø Museums Bekostning under Tilsyn af Hr. Telegrafist Aslachen, af hvis Meddelelse derom følgende hidsættes:

Tidligere var omtr. én Fjerdedel af den ca. 30 Alen lange Haug udkastet, hvorved i det sydvestre Hjørne fandtes en Mængde Dyrebén (et Par Hestelæs kjørte paa Søen). Benene har været af Hest, Ko og tildels Faar. Hvor høi Haugen i sin Tid har været, er neppe muligt at bestemme, da den er planeret saa meget, at den kunde danne Tomt til et for længe siden opført Hus, der for ca. en Menneskealder siden er nedrevet. Fra Planen til Haugens Bund (Skjælsanden) var omtr. 3 Alen. Nederst, paa Sanden,

fandtes et Lag af almindelig Brændtorv, ¾ Alen tykt og særdeles haardt og jevnt over hele Haugen. Torven maa være tilført mindst en Fjerdingsvei borte fra. Dette Lag var tydelig lagt som Bund eller Gulv. Ovenpaa dette var et Lag Kul, 16 Tommer tykt i nordøstre Kant, lidt tyndere i den modsatte. Aske fandtes næsten ikke andre Steder end nedenfor nævnt. I dette Kullag fandtes Benene og Brynerne spredte over det hele. I den sydvestre Kant fandtes Saxen. Omtrent i Haugens Midte fandtes nede paa Torven høist uregelmæssig lagte Stene, tydeligvis et Ildsted, da Stenene var brændte, og Askelaget omtr. 3 Tommer tykt og i Udstrækning omtr. 2 Alen i Kant. Lige ind til Stenene paa søndre Kant fandtes 3 ikke tykke Furustokke tæt sammen, der stod ned igjennem Torvlaget og omtr. 1 Fod ned i Sanden; de var ikke tilspidsede nede; øverste Ende var bortraadnet. Deres Længde var nu omtr. 3 Fod. Paa Ildstedets modsatte Side var en stor Sten, hvorpaa laa en Birkestok, men saa forraadnet, at kun Antydning af Træet viste dens Plads. Noget nær Kanten i Nordvest fandtes ogsaa en Stok, staaende nedigjennem Torvlaget; men de faa forefundne Stokke stod saa uregelmæssig, at man ei kunde danne sig nogen Mening om, hvorvidt de har dannet Væggene i et Hus. Dette er dog maaske det rimeligste; Spor af Træ fandtes hist og her baade i Kullaget og i Muldlaget ovenpaa, Benskeen (*l*) derimod i det øverste Muldlag. Mærkelig nok fandtes i Kullaget næsten ikke halvbrændte Træstykker; men Kullaget lignede Bunden af en Mile ɔ: var sammenpresset Kul og Kulstøv. Nogensomhelst Antydning til Gravkammer fandtes ikke.

35. Spydspids af Skifer, gulgraa. Den har smaa Agnorer, men ingen Tange, derimod gaar der fra Roden af en 3,6$^{cm.}$ lang Fure, hvori Skaftet, der har været kløvet, har ligget. Hele Længden 10$^{cm.}$, Bredden 3,7^{cm}. Fundet i en Myr ved Sandtorv, Throndenæs. Skjænket af Lensmand Strøm. (183).

36. Tre Stykker af et Sværd af Jern, sandsynligvis tveegget. Knappen borte; Parerstangen 9,8$^{cm.}$ lang og 3$^{cm.}$ tyk; Klingens Bredde 5$^{cm.}$. Tilh. yngre Jernalder. Fundet i en Gravhaug ved et Skelet paa Erikstad, Throndenæs; Gave af Lensmand Strøm. (184).

37. Brudstykke af en Vævske af Ben (det nederste af Skaftet og lidt af Bladet). Forsiringer synes kun at findes nederst ved Skaftenden og disse ganske simple (aldeles som paa den ifjor fra Sandstrand erhvervede (Aarsber. 1874, S 42, No. 17 a)). Funden i en Stenhaug (Gravhaug) paa Nedre Hardstad, Throndenæs. Gave af Lensmand Strøm. (185).

38. Spydspids af Jern, svær og sjelden vel bevaret. Uden Agnorer, med svær Fal. Længden nu 40,5$^{cm.}$ (Odden i ca. 2,5$^{cm.s.}$ Længde afbrudt), hvoraf Bladet de 29$^{cm.}$; Bladets største Bredde 3,8$^{cm.}$, Tykkelsen 3$^{mm.}$ yderst (i Bruddet). Falens Diameter nær 3$^{cm.}$. Fundet ved Udjevning af en Gravhaug paa Lille Fuskevaag, Throndenæs. Givet af Nils Kristensen gjennem Lensmand Strøm. (186).

39. To smaa Perler af Ben, fundne i Dødmandsriften paa Hjelmesø. Gave af Haagen Rasmussen Kilhus (Throndenæs). (187).

Museets Oldsamling, der 31te Decbr. 1874 talte 120 No., fordelte paa 61 Fund, indeholder nu 187 No., fordelte paa 96 Fund. Som det af ovenstaaende vil sees, skriver en forholdsvis stor Del af de fundne Gjenstande sig fra Tromsø Amt og specielt fra Throndenæs Pgd., hvor Hr. Lensmand C. A. Strøm har vist en ualmindelig Iver for at indsamle forefundne Oldsager, noget jeg her har villet gjøre den ærede Direktion opmærksom paa, ligesom han tillige har meddelt mig talrige og righoldige Oplysninger om Forekomsten af faste Fornlevninger i sit Distrikt samt stedse vist sig redebon til paa enhver Maade at bistaa mig under mine Reiser og imødekomme mine Ønsker. Forøvrigt skal jeg ogsaa med al Anerkjendelse omtale Hr. Lensmand Andersen i Kvedfjord samt Hr. Stationsbestyrer Aslachsen paa Sandtorv, der begge ved enhver Leilighed, hvor deres Bistand har været paakrævet, har vist største Redebonhed og bidraget betydeligt til Sagens Fremgang paa sine Kanter.

Tromsø 29de Decbr. 1875.

FORTEGNELSE

OVER BERGENS MUSEUMS TILVÆXT AF OLDSAGER I 1875.

AF A. LORANGE.

A. Stenalderen:

1. Flintespids, 4¼ Tom. lang og lidt over 1 Tom. bred paa Midten, hvorfra den jævnt tager af mod begge Ender, sandsynligvis en Spydspids, f. i Jorden paa Eide paa Halsnø i Fjælbers Pgd. i søndre Bergenhus Amt. (3001).
2. Tværøx af løs Sandsten 3½ Tom. lang og 2 Tom. bred over Eggen. Den øverste Del, der har været skjult i Skaftet, er kun tilhugget, medens Eggen er tilsleben ligesom Smalsiderne, f. paa samme Gaard. (3002).
3. En af de saakaldte „baadformede“ Stenøxer, særdeles velformet men af lys graa Sandsten; den er sleben helt over men noget afskallet, har Ring om Skafthullet, er 9 Tom. lang, buet og som sædvanligt temmelig flad, idet Bredden over Skafthullet er 2¾ Tom., medens Tykkelsen kun er 1¼ Tom. Smalsider mangler næsten, idet kun en smal Fure er

indsleben langs begge Kanter. Den er Museets eneste Stykke i sit Slags og f. i en Myr paa Grøteim i Haa Pgd. paa Jæderen. (3019).

4. Knusesten af hvid Marmor, kugleformet med to parallele tilslebne eller tilglattede Sider og omtr. 4 Tom. i Tvermaal, f. tæt ved sidstnævnte Stenøx. (3020).

5. Pilespids af sort Skifer, ufuldstændig, idet Odden mangler, men med ½ Tom. lang Tange, der er dannet ved Indsnit fra begge Egge; disse ere omtrent ligeløbende og slebne. Bladet er nu 2½ Tom. langt og 5 Linier bredt, f. ved Grudevandet efter Opgivende 26 Tom. dybt i Jorden. Cfr. Prof. Ryghs Beretning om Fund af Stenredskaber paa samme Grude Gaard, ligesom det bør bemærkes, at i det sidstnævnte Flintefund paa Solestranden, se Aarsber. 1874, S. 85, fandtes to Pilespidse af Skifer og to Skiferkiler. (3021).

6. Spidsen af en Spydspids af graa Flint, 3¼ Tom. lang og 1¼ Tom. bred ved Bruddet, f. paa „Flintefabrikationsstedet„ ved Grudevandet paa Grude i Kleps Pgd. Jæderen. (3022).

7. Flinteøx, kun 2 Tom. lang og 1¾ Tom. bred over Eggen, sleben ved Eggen og tildels paa Siderne, mærkelig derved, at den mangler Smalsider. Dens Tværsnit er altsaa spids-ovalt, ligesom paa den store Flinteøx No. 1866 fra Halsnø Klostergaard; alle de andre Meisler, Kiler og Øxer af Flint i Bergens Museum viser firesidede Tværsnit, f. paa Grude i Klep. (3023).

8. En 5 Tom. lang, tvæegget Kniv af graa Flint med 1½ Tom. langt Haandtag, f. paa samme Gaard. (3024).

9. En firesidet Kile af brun Sandsten, 3½ Tom. lang og 1½ Tom. bred over Eggen, der er dannet ved lige stærk Tilslibning af begge Bredsider, f. paa samme Gaard. (3025).

10. Meisel af grøn Sten med tilspidset Bane, rundt og slebet Midtstykke og skraa Eg; Længden er 3¾ Tom., Bredden ved Eggen næsten 1¼ Tom., f. paa samme Gaard. (3026).

11. Hulmeisel af sort skiferagtig Sten, fladrund og sleben, 5¼ Tom lang og 1¼ Tom. bred over Eggen; f. ved Udjævning af en liden Gravhaug paa Indre Grotle paa Bremanger. (3028).

12. Kile af grøn Lersten, 4 Tom. lang og 2 Tom. bred over Eggen, der er jævnt tilsleben fra den ene Side men mere skraat fra den anden; f. paa samme Gaard — maaske sammen (jfr. S. 34) med foregaaende. (3029).

13. Firesidet Flintekile, der er sleben paa Bredsiderne og er 4 Tom. lang, 1 Tom. tyk og 2 Tom. bred over Eggen samt har spids og ujævn Bane; f. paa Jæderen. (3035).

14. Flad og tynd Kile af Flint, sleben saavel paa Bredsiderne som paa Smalsiderne, 3¾ Tom. lang, 1¾ Tom. bred over Eggen og 1¼ Tom. bred over den skarpe Bane; f. paa Jæderen. (3036).

15. Firesidet Smalmeisel af Flint, ligesaa tyk som bred, med

sleben Eg og svagt slebne Sider; den er tydeligvis afbrudt og er nu 3¼ Tom. lang og ⅜ Tom. tyk; f. paa Jæderen og er Samlingens eneste Stykke i sit Slags (lig Mont. No. 29). (3037).

16. Kniv eller Spydspids af Flint; Skaftet er firesidet og 3 Tom. langt, men af Bladet er kun et 2¼ Tom. langt Brudstykke tilbage, dette er 1$\frac{5}{12}$ bredt ved Bruddet; f. paa Jæderen. (3038).

17. Bladet af en Spydspids af Flint, 2¾ Tom. langt og 1¼ Tom bredt; f. paa Jæderen. (3039).

18. Egstykket af en stærk og sleben Stenkile, 3¼ Tom. langt, 2¼ Tom. bredt og vel 1½ Tom. tykt; f. paa Jæderen. (3040).

19. Flintespids, 4½ Tom. lang og 1 Tom. bred paa Midten, tilspidset i begge Ender; f. paa Aga i Hardanger. (3041).

20. En 8¾ Tom. lang paa Midten knækket Slibesten med Slibningsmærker paa alle Sider; f. paa Jæderen og tilhører maaske Stenalderen. (3042).

21. Spydspids af grøn Skifer, tveegget med skarpt slebne Egge og slebne Sider, 9¾ Tom. lang og 2¼ Tom. bred paa Midten. Tykkelsen er kun ¼ Tom. Desværre er den afbrudt ved begge Ender; den afbrudte Od kan ansees for at have været omtr. 2 Tom. lang. Derimod kan den anden Endes Form ikke bestemmes. Troligvis har den været lig den i min Fort. over Berg. Mus. afbild. 2050 — altsaa uden Modhager. Dette vistnok største her i Landet kjendte Stenredskab af Skifer er f. paa Svenkil paa Hitteren, blev kjøbt af en Engelskmand og af ham bragt til England, men ved Hr. Lieutn. Herambs Mellemkomst og med Understøttelse af det britisk-skandinaviske Selskab atter bragt hid til Landet og skjænket til Museet. (3043). (Jfr. Aarsb. 1874 S. 166).

22. Spydspids af graa Flint, hvis Od mangler, men som antageligvis har været 7 Tom. lang, hvoraf paa Skaftet kommer 2½ Tom. Bladet er 1¼ Tom. bredt og knækket paa Midten; f. i Udmarken mellem Holtan og Ulvsætergaardene i Ørskogs Pgd. paa Søndmøre. Dette er Museets 35te Flinteredskab fra Romsdals Amt. (3059).

B. Den ældre Jernalder:

1. *a)* En 7 Tom. lang Øx af alm. ældre Jernalders Form. *b)* En fireegget Spydspids, 11 Tom. lang, hvoraf paa Skaftholderen 4 Tom. Den er usædvanlig smal og alle 4 Egge ere lige brede. *c)* En velarbeidet Beltesten af hvid Kvarts omtr. 4 Tom. lang, buet og blank men uden Rand omkring Kanten. Understykket er derimod større end den Del af Stenen, som har stukket frem gjennem Beltet (cfr. Afb. 561, S. 98 i min Fort.) og danner en bred Afsats, hvorved den har været holdt paa sin Plads. Af selve Beltet er kun Spænden og Endebeslaget tilbage samt en liden tyk Broncering. Spænden er oval og med firkantet Bagplade, der har været klinket

til Remmen. Endebeslaget, der ligesom Spænden er af Bronce, er 2½ Tom. langt og afslutter i en rund lidt buet Plade. Disse Gjenstande (3005—3009) ere f. i en Gravhaug paa Bjerke i Hjørendfjord Pgd. paa Søndmøre. I Haugen var „et stort Kammer“ af Heller fyldt med Grus. Oldsagerne laa paa Kammerets Bund og i den ene Ende. Den anden Del af Kammeret skal endnu ikke være gjennemgravet. Om Benene haves ingen Underretning.

2. Brudstykker af flere Lerurner, hvoraf en har havt halvkugleformet Bund med indadbuede Sider og et lidet Øre (cfr. Afb. 92 i min Fort. S. 52), en anden har været urtepotteformet og dannet af den for denne Sort Kar eiendommelige løse med Glimmer indeltede Masse (cfr. Fort. S. 75, hvorefter Museet ialt eier 57 saadanne Urner). En tredie, hvoraf de største Stykker ere bevarede, er i forskjellige Henseender ualmindelig. Den er dannet af almindelig Lermasse men har ogsaa havt Urtepotteform, dog med udadbøiet Overstykke. Rundt dette er indridset 5 brede, ligeløbende Rænder og nedad Siderne gaar enkelte rette Striber og Rænder. Høiden har været 5 Tom. Disse Urner (No. 3017 a, b og c) ere f. paa forskjellige Steder i samme Gravhaug, „Aadlehaugen“ kaldet, paa Landhandler Børresens Eiendom i Gjerde Sogn, Etne Pgd. i søndre Bergenhus Amt. Haugen blev ganske udjævnet. Den laa paa Stranden ovenfor Dampskibsbryggen, var ganske urørt, halvkugleformet og grønklædt. Dens Gjennemsnit var 60 Fod. Ved Centrum fandtes et lidet Gravkammer, hvori Aske, Kul og brændte Ben. Omtrent 12 Fod østenfor dette fandtes et tildels sammenstyrtet Kammer, der var noget mindre og bygget af Kampesten, hver Mur to Lag høi. I dette Kammer fandtes knuste Lerkar, Aske, Kul og brændte Ben samt en ubetydelig Messingknap. To Fod ovenfor Dækhellen paa dette Kammer og 4 Fod under Haugens Overflade stod løse i Sanden to Lerurner „af Størrelse som alm. Blomsterpotter,“ fyldte med brændte Ben. Fire Fod i N. Ø. for sidstnævnte Kammer stødte man paa en rund Stenmur, 2 Fod i indvendigt Tværmaal, hvori Kul og brændte Ben samt enkelte Jernstumper. To Fod nordenfor denne Stenmur fandtes et lidet firkantet Kammer, bygget af Heller, omtr. ¾ Alen bredt hver Vei; i Bunden laa en flad Sten, hvorpaa Kul, Aske og brændte Ben. Noget vestenfor Centrum fandtes en Samling brændte Ben, ligesaa nær Haugens Yderkant mod Øst. Oplysningerne skyldes Hr. Sognepræst til Etne, Hansen, der ogsaa godhedsfuldt indsendte to i Haugen f. Stene, hvoraf den ene har en vistnok tilfældig Korsform og den anden, en stor, oval, noget flad Rullesten, har forskjellige Striber og Mærker, der dog sandsynligvis ere Naturens Værk.

3. En Guldfingerring, glat i Midten, men med riflede Rænder langs begge Sider og af Vægt 3 Kvint. 2 Ort; f. i Jorden paa Malde i Malde Sogn, Haalands Pgd. noget østenfor

det Sted, hvor de til Universitetet indkomne Brakteater og Guldsager fandtes. (3018). (Jfr. Aarsb. 1868 S. 117).

4. En vægtig Fingerring af Guld, glat men med smaa indridsede ligesom flettede Forsiringer paa begge Sider rundt Aabningen; f. paa Jæderen, men nærmere Oplysninger savnes. (3044).

5. Korsformet Bøilespænde af Bronce, $6\frac{1}{4}$ Tom. lang, hvoraf kommer $1\frac{3}{4}$ Tom. paa det firesidede Overstykke, $1\frac{1}{4}$ paa Bøilen og Resten paa den korsformede Spids. Overstykket er 3 Tom. bredt, Bøilen $\frac{3}{4}$ Tom. bred og Spidsen er vel 3 Tom. bred over Armene. Spænden har været helt over forgyldt, men er saaledes slidt, at Forgyldningen kun ligger igjen i Ornamenternes Fordybninger. Paa Overstykket udgaar fra Bøilen en ophøiet, med Niello belagt Ramme, der er omgivet med en ornamenteret Borde; udenom denne er atter en høi med Niello belagt Ramme, der omgives af en tunget Kant, der fremstiller smaa ved Siden af hverandre stillede flaggermushovedlignende Dyrehoveder. Paa hvert Hjørne er tilklinket et fritstaaende, knæbøiet fireføddet Dyr med Snabel og Sølvøine. Dyrene ere stillede saaledes, at Hovederne vender udad og at Kroppens Længderetning netop deler Vinkelen i to ligestore Dele. Paa Pladens Underside er dybe, forsænkede Rænder lige under Oversidens ydre ophøiede Ramme, og indenfor disse Rænder gaar et Baand af indridsede siksakformede Streger. Dette firesidede Bagstykke er støbt for sig og klinket til en fra Bøilen udgaaende triangelformet Spids, hvorpaa ogsaa Naalen og dens Spiral har været fæstet. Langs Bøilens Midte og begge Kanter gaar tre skarpe Egge, adskilte ved forsirede Baand. Spidsen begynder med to fra Bøilen udgaaende Fliger, der ender i dyrehovedlignende Figurer; nedenfor disse udgaar Armene, der ender i brede Dyrehoveder med fremstaaende Øienbryn. Midtstammen ender i et lignende, men endnu større Dyrehoved, der har en triangelformet, niellobelagt Fortsættelse af Næsen. Den korsformede Spids er delt langsefter ved en ophøiet Ryg; paa hver Arm er et ophøiet, omtrent ligesidet Triangel, hvorom forsirede Border, der ved ophøiede Buelinier adskilles fra de paa samme Maade forsirede Kanter. Den har været knækket nedenfor Armene, og istandsat ved et paa Undersiden paaloddet tyndt Kobberbeslag; f. paa Jæderen, men uvist hvor og under hvilke Omstændigheder. Efter dens slidte Tilstand at dømme har den neppe ligget i Grav, men sandsynligvis lige paa Jordens Overflade udsat for Veir og Vind. Muséet eier kun en Spænde af samme Type, den i min Fort. S. 88 og 89 afb. No. 564 a og b, f. med brændte Ben, et Nøgleknippe, en Hagespænde, en liden Bøilespænde i en Gravhaug paa indre Arne i Haus. De brændte Ben var i en eller to Lerurner, og Begravelsen var nedlagt i et „stort Kammer", der var byyget af Heller, bre-

dere i den ene end i den anden Ende og med Gulv af Egeplanker (cfr. ogsaa Fundet fra Dalum, Aarsber. 1868, 120 ff.) (3045).

6. Et lidet Brudstykke af en forsiret urtepotteformet Urne; f. i en Gravhaug paa Grotle paa Bremanger. (3082).

7. Halvdelen af en Beltesten af gulrød Kvarts og syv smaa Glasperler; f. med brændte Ben i en nu tabt Lerurne i et lidet Gravkammer af reiste Heller i en Rundhaug paa Grotle paa Bremanger. I samme Haug fandtes den foran nævnte Kile og Hulmeisel af Sten 3028 og 3029. (3083 a og b).

8. En fire Tom. lang, oval og noget flad Rullesten, der midt paa den ene fladside har skraa Slibningsmærker, ligesom Beltestenene, og som vistnok har været benyttet som saadan; cfr. 252 fra Balstadø i Buksnæs Pgd., 2927 fra Solheim i Masfjorden o. s. v. Den blev funden i en Hellekiste eller rettere ovenpaa Dækhellen til et „stort Kammer" i en Haug paa Grotle paa Bremanger. (Jfr. S. 37). Andre Oldsager var ikke at mærke i Graven. (3084).

C. Den yngre Jernalder:

1. Øxeblad af alm. Form, 6 Tom. lang og 3 Tom. bred ved Eggen — stærkt forrustet; f. i Jorden paa Eide paa Halsnø i Fjælbers Pgd. (3003).

2. Øxeblad med Fliger ved Skafthullet, der er beskadiget. Længden 7½ Tom., Bredden ved Eggen 4 Tom.; f. i Jorden paa Moberg i Os Pgd. (3004).

3. Et ufuldstændigt Bidselmundbid med Hjørneringe; f. i Jorden paa Midten i Grytens Pgd. (3010).

4. To Haandsneldehjul; f. i Jorden paa Rise i Haa Pgd. (3014 og 3015).

5. En Sænkesten eller Bismersten med indhugne Rænder i Kors, 4 Tom. høi; f. i Jorden paa Onarheim i Husnæs S. i Kvinnherred. (3016).

6. Halvdelen af en stor mørk Mosaikperle; Indlægningen vexler mellem fire og fire røde Firkanter og fire og fire gule smaa Spiraler; f. sammen med en hvid Glasperle og nogle smaa Jernstykker i Nærheden af Stavanger By, men om i Haug eller tilfældigen, vides ikke. (3027).

7. En meget forrustet Spydspids, 8½ Tom. lang, hvoraf paa Skaftholderen 3½ Tom.; f. i en Gravhaug paa Nordvik i Dønnæs Pgd. (3030).

8. En 18½ Tom. lang Spydspids med ufuldstændig Skaftholder, firesidet Mellemstykke og fladt Blad, der synes at have havt Længderænder, og hvis største Bredde er 2½ Tom.; f. sammen med Egstykket af et Øxeblad og smaa Rester af en Sværdklinge i en Haug paa Ytre Igland paa Bremanger. (Jfr. S. 38). (3031 og 3032).

9. En 19½ Tom. lang Spydspids med riflet Skaftholder, der

paa hver Side har en fremstaaende Hage eller Parerstang (cfr. Aarsb. 1868 Pl. II Fig. 5). Fra disse Hager udvider Bladet sig til 2½ Tom.s Bredde og aftager derpaa jævnt ud mod Odden; f. paa Næs i Lyster sammen med forskjellige andre Oldsager, men som ikke kjendes. Da det delvis har Glødningsskal, er det sandsynligvis f. i Gravhaug. (3033).

10. Gravurne af Vægsten, 5 Tom. høi og 5 Tom. over Mundingen med kuglebuede Sider og et forsiret Baand under Randen. Siderne ere glatte og jævnt tykke, og Urnen er i det Hele omhyggeligen arbeidet; f. halvfyldt med brændte Ben ved Markarbeide paa Tjensvold ved Stavanger. (3034).

11. Stor Ringspænde af Sølv. Ringen er aaben og har paa Enderne særskilt støbte paasatte Kugler med cylinderdannede Fortsættelser til hver Side. Paa Ringen, der er glat og rund, løber Naalens Hoved, der er af samme Form som Endeknapperne men større. Naalen selv mangler, men fra Hovedet udgaar en Tap, hvortil den har været fæstet. De fra Kuglerne udgaaende Cylindere har stor Lighed med de sammen med Brakteater ofte fundne lange Perler og de paa Cylinderne anbragte indridsede siksaklignende Ornamenter gjenfindes f. Ex. paa Bagsiden af ovennævnte store korsformede Broncespænde No. 3045. Desuagtet maa den vistnok henføres til den yngre Jernalder. Ringens indre Tværmaal er 6 Tom. Om Spændens Opdagelse vides kun, at den er f. paa Jæderen. Museet eier ingen af netop samme Form (cfr. min Fort. S. 131: den afb. No. 468 fra Hedemarken med oval Ring). Derimod har Jæderspænden og 411 hos Worsaae store Overensstemmelser; denne sidste mangler ogsaa Naal (der imidlertid er opkonstrueret paa Tegningen) og er f. paa Bornholm sammen med mange andre Sølvsmykker og nogle kufiske Mynter. Spændens ene Kugle er knust. (3046).

12. En flad Haandledsring af Bronce, meget slidt og med svage Spor af Tungeforsiringer; den er bredest paa Midten, og Enderne ere omtr. ½ Tom. adskilte fra hverandre; troligvis f. paa Jæderen. (3047).

13. En enkelt skaalformet Spænde, usædvanligt høi og smal og med noget ualm. Ornamenter; den er 3½ Tom. lang og vel 1½ Tom. bred; f. paa Birkeland i Hegebostad S. og Pgd., Lister og Mandals Amt. (3048).

14. Brudstykker af to Vægstens Skaaler; f. i Ruinerne af en Gravhaug, „Pighaugen“ kaldet, paa Halsnø Klostergaard i Fjælber Pgd.

15. *a)* Tveegget Sværd med rette Hjalt og 3¾ Tom. lang Grebtange, der er flad, firesidet, 1½ Tom. bred ved det indre Hjalt og 1 Tom. bred ved det ydre, og hvorpaa endnu ligger Grebets oprindelige Belæg eller Udfyldning, der bestaar af to halvrunde Træplader, der netop har sammme Bredde som Grebtangen og har været fæstede til denne ved Tøi, hvoraf

Spor eller rettere Indtryk endnu er tilbage Mellemkavlen er altsaa ikke tykkest paa Midten, men ved det indre Hjalt, og aftager jævnt ud med Yderhjaltet, der er 3 Tom. langt, medens det andet er 4½ Tom. langt. Klingen har været nedlagt i Balg, men er nu knækket saaledes, at baade Odden og et Mellemstykke mangler. Den er vel 2 Tom. bred ved Hjaltet. Der er ingen Spor til, at Balgen har havt Metalbeslag. *b)* Et velformet Øxeblad med Fliger ved Skafthullet, hvori endnu sidder en Stump af Skaftet, der paa Øxens Fremside har en kugleformet omtr. 1 Tom. høi Udvidelse, der synes at vise, at Øxebladet har været stukket fra den anden Ende ind paa Skaftet; Fligene ere derefter blevne svagt bøiede og har derved holdt Bladet fast. Dette er 6½ Tom. langt og mangler det forreste Hjørne, der er afbrudt (cfr. Aarsb. 1871 fig. 27). *c)* En Paalstav med 5½ Tom. langt Blad, der er 2½ Tom. bredt over den buede Eg, 1¼ Tom. bredt paa Midten og 1½ Tom. bredt over Skaftaabningen, der er rund, og hvori endnu sidder det oprindelige Træskaft, der kun bestaar af en Træpig, som gaar tre Tommer ned i Aabningen og ovenfor denne har Form af en 1½ Tom. høi rund, halvkugleformet Knap. Redskabet maa altsaa ved Benyttelsen være holdt i Haanden, medens man bankede paa Skaftets Knap med en Hammer eller Klubbe. Bladet er ved Uforsigtighed af Finderen afbrudt paa Midten. *d)* Skaftholderen af et lignende Redskab. *e)* en 5 Tom. lang firesidet Hvæssesten, og *f)* en kort Jernhempe med et 2 Tom. langt Beslag, hvorigjennem gaar en Klinknagle; f. sammen med et Brudstykke af en Sax i en Grusbakke paa Mo i Førde. (3052—58).

16. Et 16½ Tom. langt Jernspyd med 3½ Tom. lang Skaftholder. Bladet er fladt, 3 Tom. bredt paa Midten og med en ophøiet Midtrand langsefter; f. i en Gravhaug paa Valdal i Norddalen paa Søndmøre og skjænket af Gaardbruger Peder Fylling. (3060).

17. *a)* Et forsætligen bøiet Sværd, tvæegget og med stærkt udadsvingede Hjalt. Grebtangen er en jævnt aftagende Fortsættelse af Klingen, der er afbrudt og ufuldstændig. (3061). *b)* Et forsætligen i en Halvcirkel bøiet 21 Tom. langt Spyd med tykt og smalt Blad og rund, glat, 7 Tom. lang Skaftholder. (3062). *c)* Et simpelt Øxeblad med stort Skafthul. (3063).

3061—63 ere f. paa Tvedte i Valestrand i Søndhordland, men nærmere Fundoplysninger savnes. Dog er Fundet tydeligvis et Gravfund.

18. *a)* Enegget Sværd, hvis Klinge er brudt i mange Stykker men hvoraf Stykker mangler, saaledes at dens oprindelige Længde nu ikke kan angives. Men Klingens Bredde er usædvanlig, idet den er 2¾ Tom. ved det indre Hjalt. Dens Tværsnit viser ingen Hulrænder men jævn Tilslibning fra den tykke Ryg mod Eggen. Klingens Bredde har af-

taget mod Odden, men da denne mangler, kan det ikke sees, enten Ryggen eller Eggen har været buet. Dog har det antageligvis været Eggen. Det indre Hjalt er lige, $\frac{3}{4}$ Tom. tykt, elipseformet og $3\frac{1}{2}$ Tom. langt. Det rækker altsaa kun ubetydeligen frem foran Klingen og mere ovenfor Ryggen end for Eggen. Grebtangen har været meget solid, men er afbrudt og ufuldstændig. Yderhjaltet er som Indrehjaltet, men kun 3 Tom. langt og er fastklinket til Knappen, der er trekantet og spids (som Montelius 505) og belagt med riflede Bronceplader ligesom begge Hjalt. (3064).

b) En liden Spydspids eller stor Pilespids med 3 Tom. lang Tange og ufuldstændigt Blad. (3079).

c) En smuk Stridsøx med Skjæg, saaledes at Eggen er 6 Tom. lang. Bladets egen Længde er 7 Tom. (3066).

d) En spids Kniv med 10 Tom. langt Blad og ufuldstændig Tange. Bladet er $1\frac{3}{4}$ Tom. bredt ved Skaftet, men aftager med skraa Eg ud mod Odden. Ryggen er ret og tyk. (Kniven ligner 794 fra ældre Jernalder, f. i Røldal, se Fort. S. 80, samt 1464 fra yngre Jernalder, f. paa Røstad paa Ørlandet). (3065).

e) Skjoldbule med indknebet Baand ovenfor den udbrettede Rand, 4 Tom. høi og 4 Tom. i indre Tværmaal. (3071).

f) Et Bidselmundbid, der er sjeldent ved to gjennem Hjørnehullerne gaaende $4\frac{1}{2}$ Tom. lange Stænger, der hver paa Midten har en liden Bøile, der omslutter Mundstykkets Ende og derved holder Stængerne i Stilling. Mundstykket har Led paa Midten. (3069).

g) Et Bidselmundbid med firkantet ret Mundstykke uden Led, men med store Hjørneringe. (3070).

h) Et alm. Øxeblad. (3067).

i) En Tværøx med Fliger ved Skafthullet, svagt buet, 6 Tom. lang og $3\frac{1}{4}$ Tom. bred over Eggen. (3068).

k) En stor og en liden Smedetang, $16\frac{1}{2}$ Tom. lang og $7\frac{1}{2}$ Tom. lang. (3072 og 73).

l) En 10 Tom. lang Fil (3074), en ligesaa lang Kjølp (3075), et afhugget Stykke Jern (3076), Brudstykke af en Sigd (3077) samt et 14 Tom. langt Ljaablad med krum Od (3078). Dette er Samlingens eneste Stykke af dette Slags. Det i Fort. S. 145 nævnte Stykke No. 2493 er nemlig vistnok en Plogkniv og ikke en Ljaa.

m) En Jernhank, der er firkantet paa Midten, men snoet forresten og med Enderne bøiede til Kroge. Af Karret selv er ingen Del tilbage, men Hankens Spændvidde er 15 Tom. (3080).

n) En Skaalvægt af Bronce; den adskiller sig fra de andre i Muséet opbevarede lignende Vægte (No. 486 fra Vambheim i Ulvik og 616 i Avaldsnæsfundet) derved, at Stangen er uden Led (i de to andre Fund i Samlingen, der inde-

holder Rester af Vægte, nemlig 485 fra Hellebust i Vik og 677 fra Giske, ere kun Skaalen og ikke Stangen eller Balancen bevaret), Stangen er 8½ Tom. lang, firesidet og tykkest paa Midten og med smaa, runde, flade gjennemborede Plader i Enderne. Midt paa Stangen er en 1 Tom. høi flad Viser, der bevæger sig i en pincetformet Bøile, der øverst omslutter en liden Broncering, hvis Ender ere tvundne om Ringen i nogen Afstand fra hverandre, saaledes at Ringen er elastisk og til at udvide. En lignende, men mindre Broncering er bøiet ind i det ene Endehul paa Stangen. Af Snorene er ingen Rester tilbage; Skaalerne ere temmelig flade, runde og lidt over 3 Tom. i Diameter. Hver har tre Huller i Kanten. De ere begge ganske glatte, ligesom Vægtens andre Dele; kun ved Balancens Ender sees nogle ophøiede Linie- eller Stregeornamenter. (3081).

3064—3081 ere f. paa Bø i Bredems S., Gloppens Pgd. i Nordfjord. Fundoplysninger savnes, men Gjenstandene ere fundne sammen og udgjør vistnok et samlet Gravfund. Ingen af dem bærer Spor af forsætlig Ødelæggelse, men alle synes at være brændte paa Ligbaalet med Undtagelse af Skaalvægten.

19. En stor blaa Mosaikperle, 1 Tom. i Tværsnit, flere mindre Mosaikperler og 4 af Kvarts; f. sammen med en Del Klinknagler i en liden Haug paa Grotle paa Bremanger. (3085).
20. En næsten fortæret Øx, Klinknagler og en liden fin Hvæssesten; f. i to smaa Gravhauge paa Grotle paa Bremanger, cfr. S. 36. Sammesteds fandtes i to andre Hauger to Vikingealders Sværd og nogle andre Jernsager, som imidlertid ere altfor opløste og itubrudte til at kunne optages i Samlingen. (3086).

D. Middelalderen:

1. To Vævskeer af Hvalben, den ene 29½ Tom. lang, den anden 18 Tom. lang, fra Borgunds Pgd. paa Søndmøre. (3012—3013).
2. Et Vandkar af Bronce, støbt og afdreiet og 6⅓ Tom. høit med rund Bug, som en fladtrykket Kugle og med indkneben og atter udoverbrettet Hals. Det har havt to Ører i Form af Kvindehoveder. Det ene af disse er tabt ligesom Hanken og begge de to Tude, som har været anbragte ligeoverfor hverandre paa Bugen og midt mellem Ørene. Paa Bugen sees ogsaa et indgraveret Skjold, hvori et Bomærke og hvori staar Bogstaverne M. P. Det hele er omgivet med en punkteret Ring. Karret skal have tilhørt Selje Klosters Inventarium. Ifølge Meddelelse af Hr. Lensmand Lem, som har skjænket det til Muséet, er det opført ved en Aabodsforretning af 1662 under Benævnelse „et gammelt Vandfad“. (184).
3. En Antipendiumstavle fra Hauge Kirke i Lærdal, bestaaende af en aflang firkantet Egeplade, der er 2 Alen og 10 Tom.

lang og 1½ Alen høi med Malerier paa Kridtgrund. Omkring en 8-bladet Midtroset, der fremstiller Christus paa Korset med Benene fæstede med én Nagle, er 4 runde Medailloner, hvori forskjellige Fremstillinger af Lidelseshistorien. (185).

4. Et mærkeligt emailleret Røgelseskar fra samme Hauge Kirke. Bunden er skaalformet og rundt Siderne omgivet med en fliget Bord med afvexlende blaa og grøn Emailleindlægning. Overstykket bestaar af en buet Rand, 1¼ Tom. bred, og to Afsatser, hvorfra tætte Gjennembrydninger, og hvorover er et spidst Tag med Knap. Paa den brede Rand har midt mellem Stanghullerne været fastklinket forgyldte, brakteatlignende Plader, 1 Tom. i Tværsnit, der i gjennembrudt Arbeide viser løvelignende Figurer med lilieformede Halespidse. To af disse Plader ere tabte. Mellem dem sees dobbelte Bladslyngninger med blaa og grøn Emaille. Mellem de aabne Gallerier paa Taget er rude- og triangelformede Emailleforsiringer. Karret selv er 5 Tom. høit og 3¾ Tom. bredt med fire 10 Tom. lange Jernstænger. (186).

5. En forgyldt Alterkalk af Sølv med rund Fod, hvorpaa et emailleret hanseatisk Vaabenskjold, og ligeoverfor er over et indridset Kors paaloddet en korsfæstet Christusfigur med korslagte Ben. Knappen er sexsidet med fremstaaende Kanter, der ere adskilte ved fritstaaende Blomster, og som hver paa Spidsen har et indgraveret Bogstav, der tilsammen udgjør Navnet „Ihecus.“ Under Foden er et indgraveret enmastet Skib. Sølvstemplet er et Vinblad, hvorpaa fire fremstaaende Kugler. Patenaen har i Midten en inddrevet firebladet Roset; paa Kanten er indgraveret et Kors med udsvingede ligelange Arme paa riflet Grund, omgivet med en Cirkel. Under Kanten er indstemplet det bergensk-hanseatiske Vaaben. Har tilhørt Mariekirken i Bergen (187).

6. En forgyldt Paten med sexbladet Roset og fine Forsiringer. Paa Randen er et indridset Kors i en Ring og under Kanten et Stempel som paa sidstnævnte. Har ogsaa tilhørt Mariekirken i Bergen.

7. Bægeret af et stærkt forsølvet og indvendig forgyldt Messingbæger, der har Form som en Alterkalk og er f. i Jorden paa Voss. (188).

8. Et af de gamle Stenkors fra Thjore Kirkegaard paa Jæderen.

E. Nyere Tid:

1. En stor Lysekrone med to Rækker Arme og med Aarstallet 1553, blev ogsaa indkjøbt fra Mariekirken i Bergen.

FORTEGNELSE

OVER OLDSAGER, ÆLDRE END REFORMATIONEN, INDKOMNE TIL DET THRONDHJEMSKE VIDENSKABSSELSKABS OLDSAMLING i 1875.

AF K. RYGH.

---

1. Yngre jernalders fund fra Alvstad i Nedre Stjørdalen: *a)* et par enkelte skaalspender af bronce. *b)* et stykke af et beslag af bronce; langs dets kant gaar en bord med 2 mønstre, det ene firkantet med skjærende diagonaler, det andet S-formede figurer, skjærende hverandre; i midten en runddel af concentriske ophøiede ringe; partiet mellem denne og borderne bestaar af 4 felter med indtrykte rhombiske firkanter. Ornamenterne minde i meget om de irske typer. *c)* en stor samling perler, alle ualmindelig smaa, $1\frac{1}{2}'''$—$3'''$ i tvermaal, 1 af ler, 127 af glas, de fleste glatte og ensfarvet hvide, blaa eller gule; kun 1 med tverrifler. *d)* et ubetydeligt stykke af bronce, muligt af en spendetorn. *e)* en baandformet ring af glas, $5'''$ i ydre, $3'''$ i indre tvermaal, i 2 stykker. *f)* et stykke af en firesidet hein; og *g)* et lidet stykke flint. Fundet, som er indkommet i 2 afdelinger, er gjort i en liden stenrøs oppe paa en fjeldknol mellem gaardene Alvstad og Røkke. Der fandtes levninger af kul, men ikke ben (1474—77 og 1505—8).
2. Hulmeisel af sten, nu $4\frac{1}{2}''$ lang, men afbrukket i den tykke ende, eggen $14'''$ bred; tversnittet ovalt. Fundet paa Sakshaug paa Inderøen nær kirken (1478).
3. En stor perle af brunsort uigjennemsigtigt glas, over $1''$ lang, indtil $9'''$ tyk, med ovalt tversnit, gjennemboret efter længden, og med en fure langs den ene side. Den har en indre kjerne af hvidt glas, der træder frem i enderne som en kreds med tagget kant, og inde i denne omkring hullet er en sort og rød bord, ligeledes med tagget kant. F. paa Klungerbuan i Leksviken. Den er vistnok eiendommelig i sit slags, men maa rimeligvis henføres til yngre jernalder (1479).
4. Kile af graa flint, nu $3\frac{1}{3}''$ lang, $2''$ bred ved eggen, $1\frac{1}{4}''$ oventil. Kun den nedre halvdel fuldstændig sleben, det øvrige kun tildels. F. paa Skjefstad i Leinstranden, Melhus pgjd., i en antagelig fra ageren sammenbragt stenrøs. Foræret af Lars Skjefstad (1480).
5. En rimeligvis oprindelig naturdannet, men siden maaske yderligere ved kunst tildannet sten, bestaaende af en plade, fra hvis ene flade der staar lodret op et slags haandtag, der passer vel i haanden. „I en 100 aar“ brugt som kaffeknuser; f. paa Skisol i Aasen og foræret af lensmand J. Wold. Optaget blandt tvivlsomme stenredskaber (1481).

6. Tveegget spydspids af jern med en tyk, firesidet tange, 6¼" lang, men odden mangler, formodentlig fra middelalderen. F. under gravninger i en gade i Throndhjem. (1482).
7. Firkantet remspende af jern; den mod naalen modsatte side er omgivet med et jernhylster. F. paa samme sted som foreg. nr. (1483).
8. Væysten, f. under en gaard ved bybroen i Throndhjem. (1484).

Nr. 6—8 foræreде af Jens Hoff.
9. Stor firesidet hein, 15" l., „f. i jorden" paa Loraas paa Inderøen, givet af sergeant O. Næs. (1485).
10. Fortsatte fund fra Sverresborg ved Throndhjem (jfr. nr. 975—98, aarsb. 1872, 57 og 1874, 24), fremkomne ved de af lieutn. Ziegler i 1874 foretagne gravninger, men først iaar indkomne til samlingen: En væysten og brudstykker af en anden, et stykke af en meget tyk kjedel af grøtsten, et tildannet stykke sten af uvis bestemmelse, en pileod af jern med fal og firesidet stamme, der lidt foran odden kun naar til 4''' i tverm., en nøgel af jern med ringformet haandtag, pibe og et firkantet, ei gjennembrudt ax, fra hvis yderrand der udgaar en bred tand lodret paa axets plan, dele af en stift til et hængelaas af jern med 2 fjædre, halvparten af en hestesko af jern med 2 runde spigerhul, har et græv ved enden, men synes ikke at have havt noget paa midten, en dobbeltbøile af jern, maaske hempe af et kistelaag, en jernten, maaske en pileod, en krampe, nogle bolte og spigere, et par klinknagler, 2" lange med store hoveder, et dreiejern (?) samt 4 tilhugne bygningsstene (grøtsten). Gave fra filialafdelingens direktion (1486—99).
11. Tveegget spydspids af jern med fal, hvori træet endnu er bevaret, i det hele 11½" lang, bladet fladt; underpladen af en skaalspende af bronce med forsiret kant; en dopsko til en sverdslire af bronce med gjennembrudt arbeide i skaalspendernes stil (afb. fig. 34), merkelig som den første her i landet fundne af bronce, der med sikkerhed kan henføres under y. j. Disse sager ere fundne i en samling i en myr paa Nordre Kraakø i Nærø; gave fra W. Worsøe. (1501—3).
12. Signet af bronce, en rund plade 2⅛" i tverm. og 2⅛ tyk. Langs randen mellem 2 perlerader indskrift i majuskler: ✠SIGILL CAPITVLI ECLIE SCIOLAWI REGIS ET MARTIRIS✠ (SIGILLUM CAPITULI ECCLESIE SANCTI OLAVI REGIS ET MARTIRIS). I midten St. Olav med krone, liljescepter i den ene haand og korssæble i den anden, siddende paa en throne, fra hvis ene side der staar op en lilje. Til begge sider af kongens hoved en rose. Det antages at være fundet i elvemælen bag „Kongsgaarden" her i byen, men det er gaaet gjennem saa mange hænder, før det indkom til samlingen, at findestedet ikke lader sig constatere. Den tvivl, som paa grund af det usædvanlige navn „Olavs kirke" kunde vækkes, om det virkelig har været det throndhjemske dom-

kapitels sigil, fjernes derved, at et voxaftryk af netop dette stempel findes som domkapitlets segl under et brev i den arnamagnæanske samling, afbildet i Thorkelins Dipl. Arnam. II, tab. VI; dette brev er fra 1260, ved hvilken tid dette sigil altsaa har været i brug, medens det maa være tabt eller kasseret inden 1280; thi fra dette aar findes der under et brev et kapitelssegl, som er aldeles forskjelligt fra dette (afbildet hos Thorkelin II, tab. II). (1504).

13. Sverdhjalt af bronce, 3″ l., paa siderne forsiret med slyngeornamenter i skaalspendernes stil og forgyldt. F. paa Fløan i Nedre Stjørdalen paa den søndre side af veien fra nøstene, hvor man kunde erindre, at der tidligere havde været en stenrøs. Gave fra gaardbr. Lars Fløan. (1509).

14. Yngre jernalders fund fra gravpladsen paa Opdals prestegaard: sigdblad af jern med sterk og jevn krumning, 12″ efter ryggen, sax af jern med jevnt vid bøile og jevnt aftagende i bredde til knivene uden noget smalere mellemstykke, 2 ringe af jern af ulige størrelse, maaske af bidselmunbid, en liden ring af jern, nogle brudstykker af jern og af en hein samt en liden vævsten. Det er opgivet at være fundet i samme haug. (1512—18).

15. Vævskyttelformet beltesten (kvarts), 5½″ l., ualmindelig smal, med fure rundtom og den øvre del nogle linjer kortere end den nedre. Oversiden lidt convex med en skraa slidningsfure. F. 1860 paa Gaustadmyren i Byneset, 5 aln dybt i en „myrgruve“ nede paa leret. Gave fra bankassistent O. I. Høyem. (1519).

16. 2 kiler af flint, den ene af sort flint, 8″ l., 2″ bred ved eggen og jevnt smalnende mod hammeren, hvor den har været næsten spids; omtrent firkantet tversnit. Den anden af graa flint, 3½ l., jevnt aftagende bredde fra eggen (1½″) til banen (1″), næsten firkantet tversnit med lidt afslebne kanter. Begge ere overordentligt fint slebne. F. paa Kløven paa østsiden af Frøien, Hitrens pgd., i en tørvmyr nede paa sandbunden. Ved fundet vare de saa hvasse, at man kunde skjære i et knivblad med dem; de vare derfor rimeligvis ubrugte. Indbringeren, skolelærer Hammer, har meddelt, at der tidligere skulde være fundet flere flintsager paa samme sted, som imidlertid vare ødelagte. Der synes saaledes at have været, om ikke et verksted, saa dog et oplag af flintredskaber. (1521. 22).

17. Meisel af graasort sten, 3½″ l., 1½″ bred lidt ovenfor midten; tversnittet polygonisk convex paa den ene side, fladt paa den anden. Eggen temmelig spidst afrundet, ved fundet ganske skarp, men nu noget beskadiget. F. ¾ aln nede i jorden under en stor sten paa den østligste plads under Meland i Lensviken, Stadsbygdens pgd., foræret af Sivert Olsen Meland. (1525).

18. „Senkesten,“ kvartsagtig, aflang kugleformet med en ½″ bred fure rundt om efter længden. F. i jorden paa en anden plads under Meland. (1526).

19. Meisel (?) eller et slags spydspids af graa temmelig haard heinsten (som i almindelige ljaheine), nu 7½" l., men afbrudt. Stammen har kvadratisk tversnit, omtr. ½" i tverm., men udvider sig langsomt indtil 2" fra eggen, hvor den er 1" bred og 10‴ tyk, hvorfra den skraaner jevnt af til en omtr. ½" bred eg. At det er et redskab fra stenalderen og ei en hein, maa ansees afgjort, da paa heinene midtstykket og ikke enden slides, og derfor eggen ei kan være fremkommen ved brug som hein, og desuden paa grund af den regelmæssige form. F. i jorden paa en af de nordligste gaarde (Elvebakken) af Fevaag i Skjørn. (1527).

20. Øxeblad af jern af yngre jernalders form, noget beskadiget. F. paa en anden part af Elvebakken i Fevaag i en bakkekant, hvor der havde været en aflang forhøining, sammen med et meget forrustet stykke jern, der saa ud som et spadeblad med fal. (1528).

21. Vævsten, temmelig stor og regelmæssig formet, f. i jorden paa Bjørnbite i Ingdalen. (1529).

22. Et redskab af sten, ligt nr. 19, kun med mere afslidt eg og mindre udpræget form. F. ved kjeldergravning paa Bjørnbite i Ingdalen. (1530).

23. 2 perler af rav, mangesidige, f. i jorden paa Bjørnbite i Ingdalen nær en liden bjergknold. (1531).

24. En noget uregelmæssig formet, paa den ene side flad sten (kvarts); paa den ene side er der boret et henimod 2" dybt hul, meget glat paa siderne. I bunden staar der i midten op en lav kegleformet tap, hvilket fornemmelig taler for, at det er et arbeide fra stenalderen (maaske et øvelsesarbeide), og at ikke hullet er frembragt ved en jerntap. F. paa Frosta i Lennsviken i en bakke nede ved vandet. Gave af Benj. Frosta. Hermed kan sammenlignes et kvartsstykke, indkommet fra Støren, med et hul paa hver side, der er dybest i midten, som derfor sandsynligvis har været underlag for en tap i en kvern. (1532).

25. Øxeblad af jern af skjegøxeform, f. paa Selnes (øvre gaard) i Rissen i en haug af jord og træaffald. (1535).

26. Hammeren af en øxe eller hakke af jern med isiddende træ i hullet, f. i jorden paa Selnes (en anden part) i Rissen; mulig fra hedensk tid. (1536).

27. Øxeblad af jern, 7" l., med en lige kant paa den ydre side, men udvides tvert og skarpt paa den indre. F. ¾ aln nede i jorden i et bakkeheld paa Matberg i Levanger landsogn og gave fra Gustav Matberg. (1537).

28. Øxe af sten med skafthul, 3½" lang, men adskillig slidt, tildels ogsaa aftelget af finderen, da stenarten er løs. Hullet synes boret helt igjennem fra samme side. F. paa Braa i Byneset. (1538).

29. Øxeblad af jern, 6" l., med udspringende spidser ved skafthullet. F. paa Høiem i Byneset. Gave fra kirkesanger Høyem. (1539).

30. Spydspids af jern med fal og tveegget, helt sammenbøiet og

vredet. Bladet 25″ l., indtil 1¼ bredt og fladt, falen 6″ l., og halvt aaben. Den har altsaa i det hele den ualmindelig længde af 1 aln 7″. Efter opgivende f. paa Rise i Opdal, hvorfra saa mange yngre jernalders sager ere komne, men nærmere oplysninger savnes. (1540).

31. „Senkesten," egformet med fure rundt om efter længden, 5″ l., indtil 3″ bred. F. i jorden paa Selvneset i Ørlandet, gave fra Guri Neset. (1541).

Af disse saakaldte senkestene ere de med fure efter længden maaske i regelen at anse som gamle bismerlodder, medens det vel neppe er tilfældet med dem, der have furen tvert over.

32. En liden vævsten, f. nær stranden paa Selven, Ørlandet. (1542).

33. En tildannet flad sten, 6″ l., 4″ bred; paa hver smalside er der udskaaret 1 og paa hver bredside 2 dybe, brede hak, saa at stykkets kanter danne 6 tanger; formodentlig en senkesten. F. af I. Undset i en grøftekant paa Reitan, Ørlandets Sørbygd (1543). Efter en meddelelse af finderen skal der findes en lignende i Bergens Museum. (Jfr. s. 12).

34. Et stykke af en „skaftformet" sten (kvarts eller kvartsit) af en lidt sjeldnere form, idet enden er tilspidset og hæver sig paa den ene side til en neb omtrent som paa de baadformede øxer. Disse redskaber ere utvivlsomt at betragte som bryner fra stenalderen. F. i jorden paa Seternes, Sørbygden, gave fra Kristofer Seternes. (1544).

35. Brudst. af en slibesten for stensager, skraat afbrudt, indtil 3″ l. og 2″ bredt; smalsiderne lidt konvexe, bredsiderne omtr. flade. F. i en myr paa Baret, Sørbygden i Ørlandet, hvorfra ifjor indkom et brudst. af en slibesten (nr. 1395) tilligemed flere stensager, dog ei sammen med nogen af disse. Gave fra Isak Baret. (1545).

36. Brudst. af en kniv af sort skifer, omtr. 2″ langt, lidt over 1″ bred; kniven synes at have havt en langstrakt, smal form omtr. som kniven fra Ristad (aarsbr. 1871 fig. 2). F. ved brydning af nyland paa Seternes i Sørbygden, gave fra Ingesæus Baret. (1546).

37. Stor perle af rav af form som en sterkt affladet kugle, 14‴ bred, 8‴ høi. F. i en gravrøs paa Tornes i Aafjorden. (1547).

38. Øxe af sten med skafthul, særdeles smukt arbeidet og vel sleben overalt, omtr. lig Worsaae 39, men sexsidet sleben som W. 106. F. paa Hegvik, Skjørn sogn i Bjugn. (1548).

39. „Senkesten," aflang med bred og dyb fure efter længden. F. paa Pladsen under Møllergaarden i Bjugn sammen med 2 andre. Gave fra Jakob Pladsen. (1549).

40. Øxe af sten med skafthul, simpel form, vistnok oftere opsleben, da hullet nu er nedenfor midten. F. ved pløining paa Borgfjord Jussunds sogn i Aafjorden; gave fra Johannes Borgfjord. (1550).

41. Stykke af et „skaftformet“ redskab af kvarts, 3″ l. med ovalt tversnit. F. i jorden paa Jussund gaard, Aafjorden; gave fra Kristofer Jussund. (1551).
42. Perle af gult glas, kugleformet med fladtrykte poler. F. i resterne af en gravhaug paa østre Tornes i Aafjorden; gave fra Ole P. Tornes. (1552).
43. Perle af rødt glas af form som to afskaarne kegler med sammenstødende grundflader. F. i en ager paa vestre Tornes, Aafjorden. Gave fra Johan Tornes. (1553).
44. Perle af rødt glas, fladtrykt kugleform, f. paa Kobbernes i Aafjorden. Gave fra Ole Kobbernes. (1554).
45. Spydspids af grønlig skifer (afb. fig. 1), 6¼″ l., bredest 1″ omtr. 4″ fra odden, mod hvilken den smalner af med indadbuede kanter. Den nedre ende afrundet uden tange, men med et hul til befæstelse af skaftet. Dette stykke frembyder saaledes en hidtil ukjendt type. F. paa Buenget under Aafjordens prestegaard. (1555).
46. Et redskab af haard, rød sandsten; den ene halvdel har omtrent kvadratisk tversnit med glatslebne sider; den anden usleben med afrundede kanter og smalner ind til et slags but, afrundet eg. Maaske er det egentlig emnet til en øxe eller kile, men kasseret og brugt til slibesten for stensager. F. paa Roan (prestegaarden) i Bjørnør. Gave fra pastor Andersen. (1556).
47. Spydspids af graa skifer uden agnorer, med jevnt indsmalnende skaftende, omtr. 5½″ lang, henimod 2″ bred, temmelig but od; paa den ene side er ryggen afslidt, rimeligvis ved, at stykket er bleven brugt som hein. F. i jorden paa Bøleseter i Fladanger; gave fra madame Sus. Dahl. (1557).
48. Brudst. af en kniv af rød skifer, som det synes omtr. midtstykket af bladet, 2½″ langt, indtil 1⅜ bredt; synes at have havt længere og smalere blad end den aarsb. 1874 s. 50 omtalte kniv nr. 1213 fra samme gaard. F. paa Bøleseter i Fladanger, dog ei sammen med No. 47. (1558).
49. Brudst. af en spyd- eller pilespids af rød skifer, 2¾″ lang fra odden af, eiendommelig ved sit næsten kvadratiske tversnit; sidernes bredde 7‴ og 6‴. Odden er afrundet tilspidset, men temmelig skarp. F. paa Bøleseter i Fladanger, men ei sammen med de foregaaende. (1559).
No. 48 og 49 ere gaver fra handelsmand K. Lindgaard.
50. Brudst. af en spydspids af jern med fal, 8″ langt, men den har oprindelig vistnok havt den dobbelte længde, af yngre jernalders form. F. i en gravhaug paa Kjeran i Bjørnør sammen med „en hammer af jern“ og en hein; gave fra Mikal Kjeran. (1560).
51. Stykker af haandtaget af et sverd af jern af yngre jernalders form, nemlig en massiv trekantet knap, nedre hjalt og en del af mellemstykket. Nogle ubestemmelige jernstykker, tildels maaske en spydspids. En firesidet meget slidt hein. Alt f. i en røs,

omtr. 3 alen i tvermaal paa Haaganeset ved Somstad i Bjørnør; gave fra Torald Somstad. (1562—64).

52. Øxeblad af jern med en afbrudt, nu 4″ lang fal; rimeligvis fra y. j. F. i en haug paa Vik i Fladanger med tabte brudstkr. af en grøtstenskjedel; gave fra A. Paasche. (1565).

53. En liden samling klinknagler af jern og en firesidet hein i 2 stykker; f. i en anden haug paa Vik i Fladanger; gave fra A. Paasche. (1566—67).

54. Spydspids af rød skifer med agnorer, 4¼″ lang, hvoraf 1″ paa tangen, noget over 1″ bred nederst og temmelig tyk. Nederst paa bladet er der paa hver side 2 korte furer tvert over ryggen, rimeligvis oprindelige. F. paa Skjelde i Fladanger ved bredden af Dalevandet, saa langt nede, at den ved almindelig vandstand var overskyllet; gave fra P. Skjelde. (1568).

55. Levninger fra et flintverksted paa Urdan i Fladanger, bestaaende af over 100 stykker, dels smaa knolde og tykkere skjerver, dels tynde og smale flekker. Enkelte stykker kunne maaske være bestemte til pilespidser; ellers maa det hele betragtes som affald.. (1569).

No. 31—55 ere indbragte af hr. student I. Undset som udbytte af en med understøttelse af selskabet foretagen reise.

56. Øxe af sten med skafthul, 7″ l., 3″ bred lidt nedenfor hullet. Hammeren afrundet. F. i et bekkeleie mellem Uglen og Hestegrei i Verdalen; gave fra Ole Knutsen Lein. (1570).

57. Øxe af sten med skafthul, 7¼″ l., 3″ lidt nedenfor hullet, forholdsvis tynd, knap 1″ fra hullet til banen. Den ene bredside ganske flad, den anden lidt convex. Vel sleben især ved Eggen. F. paa Fokset i Børseskogn for omtr. 50 aar siden efter opgivende i en haug; gave fra Anders Fokset ved apotheker Brun. (1571).

58. Tildannet „skaftformet“ redskab af kvarts i 2 stykker, tilsammen 8½″ l.; tversnittet smalt ovalt. Har vistnok, som disse redskaber i almindelighed, været et bryne for stensager. F. paa Rølid i Sparbuen; gave fra Staal Rølid. (1572).

59. Brudst. af et „skaftformet redskab“ af kvarts, næsten 4″ l., 1″ bredt ved bruddet, 1½″ i den anden ende; tversnittet en aflang firkant med noget afrundede hjørner. Ved fundet var den anden ganske tilsvarende halvdel ogsaa bevaret. F. paa Strukstad i Sparbuen; gave fra Ole Strukstad. (1573).

60. Kølle eller klubbe af bronce af en type, hvoraf der er fundet adskillige i Sverige, og som tidligere henførtes til broncealderen (S. Nilsson, Lindenschmidt), men nu maa ansees for at være bevist at tilhøre middelalderen (se H. Hildebrand, Månadsblad 1875 s. 20) 3½″ lang, cylinderens indre tvermaal paa den ene ende 1″, paa den anden 10‴. F. i 1871 i udmarken paa Hoset i Skjerstad pgd. i Salten ved nylandbrydning, ½ aln nede i jorden. Indsendt af amtmand Worsøe 1871, men ikke tidligere optagen i katalogen. (1574).

61. En krog af ben, knap 2″ lang og temmelig bred, i enden gjennemboret med et hul. I dybden af krogen er den slidt ligesom af en traad. Bestemmelse og alder uvis. F. i jorden paa Grøning i Stadsbygden; gave fra conservator Storm (1575).
62. Fingerring af guld, baandformet, 10‴ i tvermaal, 4½‴ bred, paa indsiden flad, paa udsiden svagt convex; omtrent 3 kvintin, 21 karat. F. i en skorsten efter brænding af tørv fra Austmyren i Leinstranden og antagelig derfra. Maa antagelig henføres til ældre jernalder (1576).
63. En samling klinknagler af jern, f. i en langhaug paa Vatn i Ørlandets Sørbygd, med nogle kulstumper, men uden spor af ben (1577).
64. Nogle brudstykker af jern, deriblandt som det synes smaa stykker af en skjoldbule og af klinknagler, samt en kugle af svovlkis (?), f. i en rundhaug paa samme gaard Vatn, med spor af flere jernsager og kulstumper (1578).
65. Levninger af klinknagler af jern og maaske andre jernsager. 3 perler, en lysegul med violette flammer af glas og 2 rødgule af rav (?). F. i en langhaug paa Vatn (1579. 80).
66. Et ubest. stykke træ, en del do. af jern, nogle stykker af en eiendommelig, liden kop af sten med flad bund og indad heldende sider, der fandtes indesluttende en klump af en hvidgul masse. Ligeledes f. i en haug paa Vatn (1581).
67. Klinknagler af jern med paasiddende træ og en stump af en firesidet hein, f. i en haug paa Slottet ved Selven i Ørlandet, med kul og smaa stumper af brendte ben (1582. 83).

No. 63—67 ere gaver fra direktionen for den throndhjemske filialafdeling og fremkomne ved de af hr. student Undset foretagne udgravninger. (Se foran s. 8, 9, 11).

68. En samling af 80—90 klinknagler af jern, hele og i brudstykker, tildels med paasiddende træ. Et afbrudt redskab af jern, bestaaende af en 5″ lang, rund ten, der i den ene ende er bøiet retvinklet op i en krog; rimeligvis har der været en tilsvarende krog paa den anden ende og det hele har været et tilbehør til en baad. F. i Vangs udmark i Aasen for nogle aar siden i en sandhaug, hvoraf der tidligere var borttaget en del til veifyld. Naglerne laa i 2 rekker med nogle alens mellemrum. Haugen er endnu ikke fuldstændig udgraven (1584. 85).
69. Spydblad af jern, nu 20″ l., men en del af falen er afbrudt. Øxeblad af jern af almindelig form, 7½″ l. 3 stykker af et tveegget sverd af jern, tilsammen 1 alen lange; af tangen findes kun en liden stump. Er alt fundet i Hevne, de 2 første paa Sinnes, det sidste enten paa Sinnes eller paa Holden, og alt af yngre jernalders former. Gave fra boghandler W. Gram (1588—90).
70. Meisel af serpentin, 2¾″ l., 1½″ bred ved eggen, der er buet; temmelig vel sleben; den ene bredside er ved eggen flad, den den anden convex. F. blandt mineralprøverne i selskabets mine-

ralsamling, uden at der haves nogen oplysning om findestedet (1591).

71. Perle af bergkrystal, kugleformet med fladtrykte poler. Efter opgivende f. løst i jorden paa Holden i Hevne, men neppe sammen med nr. 1590 (1592).

72. Brudstykke af en pilespids af graa skifer, afbrukken i begge ender, nu 2½″ lang, 5—6‴ bred; har den almindelige form med ophøiet ryg efter midten. F. paa en husmandsplads under Hevne prestegaard (1593).

Nr. 71 og 72 ere gaver fra boghandler W. Gram.

73. Et gotisk søilekapitæl af grøtsten, f. under Schreiners bryggeri i Throndhjem, hvor der ogsaa tidligere er fundet endel levninger af en kirkebygning. Gave fra ølbrygger Schreiner ved kjøbmand F. B. Buck (1594).

74. En sten af meget haard art, antagelig kvarts, 11″ l., 6½″ bred, indtil 3½″ tyk, paa de fleste steder ganske glatsleben og rimeligvis en slibesten for stensager; paa den ene smalside tilsyneladende brugt til hulmeisler, paa bredsiderne til kiler. F. i en myr paa Eidem i Aafjorden, jfr. aarsb. 1874 p. 27 (1595).

75. Et stykke af en rund, glat søile af marmor og et do. af en canneleret pille af grøtsten, f. under en gaard ved bybroen i Throndhjem. Gave fra Jens Hoff (1596. 97).

76. Tveegget sverd af jern med henimod 1 alen lang og 2¼″ bred klinge; af haandtaget kun nedre hjalt og en stump af tangen bevaret. Tveegget spydblad af jern, noget mangelfuldt, men har mindst været 19″ langt, indtil over 2″ bredt. Øxeblad af jern, 6″ l., med jevn udvidelse mod eggen. Alt af yngre jernalders former. F. i en gravhaug paa Søberg i Melhus nær husene. Gave fra Rolf Søberg ved lieutn. Ziegler (1598—1600).

77. Tveegget spydblad af jern med firesidet fal, hvoraf størstedelen dog mangler, nu 20″ langt, fladt og indtil 2″ bredt. F. paa Roldsnes, Roldsøen i Ibestad. Rimeligvis fra yngre jernalder (1602).

78. Brudstykke af et sverd af jern, nemlig nedre hjalt og en stump af klingen og af tangen. F. i jorden paa Smulen i Sparbuen (1603).

79. En enkelt oval skaalspende af bronce, har havt 8 paanittede prydelser, 2 felter med en firkantet forhøining i hvert. Et par dobbelte ovale skaalspender af bronce, den ene i brudstykker; overpladerne have fire sterkt fremspringende dyrehoveder og i midten en glat flade til paanitning af en prydelse. Efter beretning f. paa Inderøen sammen med en kjedel af bronce (?) og levninger af tøi (1604. 5).

80. Blandede ældre og yngre jernalders fund fra Opdal: Sax af jern, 8″ lang, bøilens aabning omtrent jevnbred. Brudstykker af et sigdblad af jern. Rester af et eller to mundbid af et bidsel. En liden trekantet vævsten med hul ved en af bredsiderne. Sneldehjul eller spillebrikker af grøtsten, flad paa

den ene side, convex paa den anden. Naal af jern afbrudt i den tykke ende, nu 2½″ lang, med firkantet tversnit og glat. Bøilespende af jern, hvis bøile dannes af et fladt paa midten 4‴ bredt baand med lidt over 1 tommes spendvidde; naaleroden slutter sig umiddelbart til bøilen og har bestaaet af en kort spiral med en bugt under bøilen; nederstykkets underkant er bøiet op og danner naaleskeden; naalen mangler (jfr. Vedel, Bornh. Brandpl. pl. 10 f. 6, men med kortere spiral). Endestykkerne af en beltesten af kvarts med fure om siderne; dens fulde længde har været omtrent 5″.

Disse sager ere efter opgivende fundne i en udmark i Opdal, rimeligvis paa en af de to store gravpladse paa Rise og prestegaarden; men de høre tydelig til mindst 2 forskjellige fund, da beltestenen og spenden, maaske ogsaa saxen og naalen tilhøre ældre jernalder, de øvrige sager den yngre (1606—13).

81. Pilespids af jern, tveegget; tangen har firesidet tversnit. Mulig fra yngre jernalder. Skal være fundet paa fjeldet i Aal i Hallingdal (1614).

82. Øxeblad af jern af yngre jernalders form, med lang og smal hals. Tveegget spydspids af jern med fal, bladet bredt og fladt. F. i Hallingdal, uden nærmere opgivelse af sted (1615. 1616).

83. Brudstykke af en Øxe af sten med skafthul, kløvet efter længden midt over hullet, helt sleben. Skal være fundet paa Ringerike (1617).

84. Et slags spende til et belte af sølv, omtrent firkantet, 2″ bred i begge retninger; af gjennembrudt arbeide, idet hovedpartiet bestaar af 2 hinanden krydsende firkanter med afrundede kanter, dannede af smale baand tæt besat med indslaaede aflange fordybninger. De aabne partier ere udfyldte med bladværk, ovenpaa hvilket er befestet 5 kuglerunde knapper. Paa undersiden er anbragt en bred krog til at gribe ind i en hempe paa beltets anden ende. F. ved pløining paa stenberget ved Throndhjem. Mulig fra middelalderen (1619).

85. Øxeblad af jern af yngre jernalders form, f. ved Akersvandet nær Tønsberg (1618).

86. Beltespende af bronce fra yngre jernalder af en usedvanlig form (afbildet fig. 35), dannet af et baand, som paa oversiden er ornamenteret omtrent i skaalspendestil med alle ophøiede linjer tverriflede. Bagsiden dannes af en rund ten, omgivet af et rembeslag af bronceblik, hvoraf kun levninger ere tilbage. Naalen, der har været af jern, mangler. F. paa Haugen i Hedrum (1620).

87. Brudstykke af et stort øxeblad af jern af skjegøxeform, fra Kvam i Gudbrandsdalen (1621).

88. Brudstykker af et tveegget sverd fra yngre jernalder, nemlig hjalterne, det meste af tangen og 8″ af klingen. F. i Raade pgd. (1622).

89. Paalstav af jern med hel fal, 5″ l., $2\frac{1}{2}$″ bred ved eggen. F. i Spydeberg pgd. (1623).
Nr. 77—89, tilligemed et par sager af flint fra Danmark, have hørt til en privat samling, som selskabet har tilbyttet sig.
90. Ring af jern, $1\frac{1}{2}$″ i tvermaal, antagelig af en ringnaal; ligesom paa lignende af bronce er tenen smalere, hvor enderne støde sammen, og hvor naalehovedet har gaaet om. F. ved kloakgravning i Sverres gade paa Kalvskindet i Throndhjem (1627).
91. Yngre jernalders fund fra Hol paa Inderøen: Brudstykker af et tveegget sverd af jern, smaa hjalter, mere end halvparten af klingen mangler; tveegget spydspids af jern med fal, noget mangelfuld, ualmindelig smal og spæd; tveegget pilespids af jern med tange; øxeblad af jern; en noget uregelmæssig kugle af jern, omtrent 8‴ i tvermaal, antagelig et vegtlod; et brudstykke af et cylindrisk redskab af ben, indtil 5‴ i tvermaal, nu $1\frac{3}{4}$″ langt, i den ene ende uregelmæssigt brukket, i den anden tvert afbrukket over et hul og der prydet med indskaarne tverfurer og zigzagfurer; maaske overdelen af en større naal. Gave fra gaardbruger Jon Hol ved sogneprest Schübeler (1628—33).

FORTEGNELSE

OVER DE TIL UNIVERSITETETS SAMLING AF NORDISKE OLDSAGER I 1875 INDKOMNE SAGER, ÆLDRE END REFORMATIONEN.

AF O. RYGH.

1. Brudstykker af en Skaal af Klebersten, af et tveegget Sværd, et Øxeblad, en Spydspids, et Knivblad, et Bidselmundbid og flere ubestemmelige Sager af Jern, de sidste meget forrustede, samt et firkantet Bryne af fin violet Skifer, fundne paa Pladsen Huken under Hafslund Gaard, Skjeberg Pgd., Smaalenenes Amt (yngre Jernalder). Sagerne laa omtrent $\frac{3}{4}$′ dybt, næsten nede paa Fjeldbunden, tilligemed Ben (om brændte eller ubrændte, er ikke oplyst); der var ingen Haug eller Stensætning over dem. (7141—7145). Gave fra Generalconsul Faye.
2. En ufuldendt og mislykket Skaal af Klebersten, 10,4 cm. (4″) høi og 20,8 cm. (8″) vid øverst. Udvendig er den færdig arbeidet, kun endnu ikke afglattet; indvendig kun grovt bearbeidet, dels, som det synes, med Hak af et spidst Redskab, dels med en Kniv; under Arbeidet er Kniven etsteds gaaet for dybt, hvorved Karret har faaet et Hul i Bunden og er blevet ubrugeligt. Skal

være fundet i det i Aarsb. 1868 S. 48—49 omhandlede gamle Kleberstensbrud paa Folvelsæteren i Næs Pgd., Akershus Amt. (7147).

3. En Spiralring (Betalingsring) af Guld paa omtrent 1½ Omgang, ubeskadiget i begge Ender. Tykkelse i Midten 3 millim., i Enderne 1½ mm.; Gehalt omtr. 23 Karat, Vægt 8,4 Gr. (2 Kvint. 20 Æs) og beregnet Metalværdi 5 Spd. 8 Skill. Funden paa Bø i Gjerpen Pgd., Bratsberg Amt. Ældre Jernalder. (7149).

4. Et enegget Sværd, et Øxeblad, et Knivblad og et Sigdblad af Jern, alt fra yngre Jernalder, fundet i en Gravhaug paa Bø i Vang Sogn og Pgd., Kristians Amt. I Haugen skal have været et muret Rum, netop saa stort, at Sværdet havde Plads deri; der var „Lignelse til Ben" (brændte, da en liden brændt Benstump er fastrustet til Øxebladet). Sigdbladet er uden Sagtænder i Eggen; Sværdet uden Hjalt, dets Klinge 4,3 cm. (1¾") bred og 62,7 cm. (24") lang. (7150—7153).

5. Et enegget Sværd, en 42 cm. (16½") lang tveegget Spydspids, to Knivblad, et 25,5 cm. (9¾") langt Bor med skeformet Borespids (som Aarsb. 1873 pl. II fig. 23), et Ljaablad, to Sigdblad (uden Sagtænder i Eggen), to Plogjern, et Høvljern til en Høvl, der har været indrettet til at føres med een Haand (som „Vimosefundet" S. 29 fig. 32), to Bidselmundbid og 3 andre Stykker af uvist Brug, alt af Jern, samt et firkantet Skiferbryne, fundet i en anden Haug paa nysnævnte Gaard Bø i Vang. Sværdet er af den eiendommelige og sjeldne Type, hvorpaa Aarsb. 1869 Pl. V fig. 25 giver Exempel, med ret Eg og stærkt krummet Ryg; Bladets Bredde størst der, hvor Krumningen begynder (5,6 cm. mod 4,9 cm. nederst); idethele et svært og tungt Vaaben. Klingen 68 cm. (26") lang; Tangen, der er uden Hjalt, 22 cm. (8½"). Yngre Jernalder. (7154—7170).

6. En Guldbrakteat, funden paa Malde i Haaland Pgd., Stavanger Amt, paa samme Sted, hvor de i Aarsb. 1868 S. 117 No. 86 beskrevne Guldsager fandtes, og utvivlsomt i sin Tid nedgravet i Jorden med disse; præget med samme Stempel som 5 af de i 1868 fundne (Afbildning hos Montelius, Från jernåldern Pl. 3 fig. 11). Vægt 3,88 gr. Ældre Jernalder. (1 Kvint. 4 Æs). (7172).

7. En Pilespids og en liden Bjelde af Jern, den sidste 5,2 cm. (2") høi og ligesaa vid nedentil, begge rimeligvis fra hedensk Tid (yngre Jernalder), fundne paa forskjellige Steder paa Sand i Hol Pgd. i Hallingdal. (7173—7174). Gave fra Erik Hansen Sand.

8. Et 18,3 cm. (7") langt kileformet, firkantet Øxeblad, en 11,8 cm. (4½") l. tveegget, svær Spydspids og en Pilespids, alle af Jern og fra yngre Jernalder, fundne sammen paa Raabøle i Østre Slidre Pgd., Kristians Amt. (7175—7177).

9. Øxe med Skafthul af Sandsten, 9,8 cm. (3¾") lang; i lang Tid bevaret paa Grætsæt i Aure Pgd., Romsdals Amt. (7178). Gave fra Kirkesanger J. Mogstad.

10. *a)* Et Stykke af Bladet af en tyk og smal Spydspids af Jern af firesidet Tversnit. (7179).
b) To Skjoldbuler af Jern, begge af noget spids Form og den ene med vorteformet Knop (jfr. Aarsb. 1874 S. 69 No. 63 c og S. 77 No. 105). En velbevaret Klinknagle paa den ene af disse Buler viser, at Skjoldbrettets Tykkelse under Bulen ikke kan have været over 5 millim. (7180. 7181).
c) 5 Pilespidser af Jern, hvoraf de 4 ere 11,8 cm. (4½″), den 5te 14,4 cm. (5½″) lang, alle af vanlig Form med Stift til Skaftet. (7182. 7183).
d) Et 21 cm. (8″) l. Knivblad af Jern, stærkt slidt. (7184).
e) Et lidet Sagblad af Jern, høist simpelt (afbildet fig. 30), 12,5 cm. (4¾″) langt nederst. Hører til de sjeldne Oldsager; i Samlingen fandtes tidligere kun eet lignende, ufuldstændigt (No. 1202), fundet i en Gravhaug paa Nannestad Præstegaard, Akershus Amt. (7185).
f) 2 Bidselmundbid af Jern med løse Sideringe, det ene med dobbelt Led i Midten og udtungede Rembeslag. (7186. 7187).
g) En Stigbøile af Jern, 23,6 cm. (9″) høi, af vanlig Form, omtrent som Aarsb. 1873 pl. VI fig. 26, men med Rembøilen i samme Plan som Fodbøilen. (7188).
h) 2 smaa Bjelder af Jern, bestaaende af et Stykke Jernblik med 4 spidse Tunger, som ved Sammenbøining danne et lidet hult Rum, hvori ligger løs en liden Jernkugle, altsaa omtrent som den senere Tids Dombjelder, men ganske smaa. (7189).
i) To Remspænder af Jern uden Rembeslag; Bøilernes Form nærme sig til en halv Oval; længste Diameter 8,5 cm. (3¼″) og 4,5 cm. (1¾″). (7190. 7197).
k) En liden Ring af Jern af 3,2 cm. (1¼″) Tvermaal, hvori hænge 4 temmelig brede Rembeslag. (7191).
l) Større Stykker af en Skaal af Klebersten med Hadde af Jern; har havt en Vidde af 23,6 cm. (9″) i Aabningen; stærkt sodet udvendigt. (7192).
m) Stykker af en firkantet Brynesten af Skifer. (7193).
n) En 13 cm. (5″) l. Krog af Jern, indrettet til med en Nagle at fæstes til et Træskaft. (7198).
Disse Sager ere fundne i en Gravhaug paa Sander i Eidsvold Pgd., Akershus Amt. Yngre Jernalder.

11. Tveegget Spydspids af Jern, 47 cm. (18″) lang. Bladet tykt, firesidet Tversnit; den 11,10 cm. (4½″) lange Fal i hele sin Længde prydet med smuk Sølvindlægning, der dog nu er adskilligt beskadiget. I Bladets Kanter er før dets Nedlægning i Jorden gjort en Mængde dybe Hug. F. i Jorden paa Lauvdal i Bygland Pgd., Nedenæs Amt. Yngre Jernalder. Gave fra Gunnar Torjusen Lauvdal ved Storthingsmand L. K. Liestøl. (7194).

12. Tveegget Sværd, ufuldstændigt, med femfliget Knap og en 43 cm. (16½″) l. tveegget Spydspids, begge af Jern, fundne sammen

paa Brekke i Vik Pgd., Nordre Bergenhus Amt. Yngre Jernalder. (7195. 7196).

13. *a)* 2 Terninger af Ben af den i yngre Jernalder sædvanlige noget aflange Form (Endefladernes Side maaler 1,9 cm. og Sidefladernes 3,6 cm.). Sidefladerne ere mærkede med 3, 4, 5 og 6 Øine; Endefladerne ere paa den ene umærkede, paa den anden begge mærkede med 1 Øie. Begge stærkt forvitrede. (7199).

b) 15 Spillebrikker af Ben, halvkugleformede med et Hul indboret paa den flade Underside, ikke ganske ligedannede; de fleste beskadigede. (7200).

c) En ovalt tildannet Sten, 7,8 cm. (3″) lang, med Furer til Baand (2 langsefter og 1 tversover). (7201).

Disse Sager skulle være fundne i en Gravhaug paa Uggestad i Hurum Pgd., Buskeruds Amt; som fundne sammen med dem indsendtes et lidet Flintstykke, der sees at have været brugt til at slaa Ild med, og en Flis af et Skiferbryne. Yngre Jernalder.

14. Et 18,3 cm. (7″) l. kileformet Øxeblad af Jern af firkantet Tversnit, f. i Jorden (ikke i Gravhaug) paa Sønderhol i Vang Pgd., Kristians Amt. Rimeligvis yngre Jernalder. (7206).

15. 5 Spydspidser af Jern fra ældre Jernalder, alle omtrent af samme Form, hvorom Afbildningen af den største af dem fig. 22 vil give en Forestilling. Falen danner i hele sin Længde kun et rundt ophøiet Parti af Bladet, der fortsættes helt ned til dens Ende og kun rager ubetydeligt frem fra den til begge Sider; længere ude antager denne Ophøining Formen af en smal skarp Ryg. Disse Spydspidser staa saaledes paa Overgangen fra de i ældre Jernalders Fund almindelige Spidser med tveegget, oftest i Kanterne indadbuet Blad og skarp Ryg langsefter dette til den temmelig sjeldne, fuldt udviklede fireeggede Form (som Aarsb. 1869 Pl. III fig. 18) — nærmest den sidste Form. Længden varierer fra 22—13 cm. (8½—5″). De ere alle fundne ved Veianlæg i en Urd paa Strand i Modum Pgd., Buskeruds Amt, mellem nogle Røser, som dog antoges kun at være naturlige Stendynger, nedfaldne fra en ligeved liggende Fjeldvæg. (7207—7211). Gave fra Veianlæggets Bestyrer, Kaptein E. Moestue.

16. En liden forrustet tveegget Spydspids af Jern fra yngre Jernalder, 13 cm. (5″) l. Funden i Stor-Elven nedenfor Aamot Jernbanestation i Modum Pgd.; ligeledes skjænket af Kapt. Moestue. (7212).

17. En meget smuk Kile af lysegraa Flint, 18,3 cm. (7″) l., afbildet Pl. I fig. 2. Er helt sleben; Ujevnhederne synes at være fremkomne ved Beskadigelse. Formen sjelden i Norge, spidst tilløbende opad, Tversnittet næsten spidst ovalt, idet Smalsiderne ere af høist ubetydelig Bredde, næsten forsvindende. Mærkelig ogsaa ved Findestedets nordlige Beliggenhed: den er funden i Skoven ved Urdland i Hemnæs Pgd., Nordlands Amt, altsaa et godt Stykke hinsides det nordligste hidtil bekjendte Findested for Flint-

sager, Grong Pgd. i Namdalen (sml. Aarsb. 1873 S. 112 og nedenfor No. 105). Indsendt som Gave af Jakob Pedersen Urdland ved Foged J. Breien. (7213).

18. *a)* Stykke af et Kar af Klebersten med Skaft af samme Stykke Sten, raat arbeidet. Det har havt Formen af en lav, cirkelrund, ganske fladbundet Skaal med lodrette Vægge af 20,8 cm. (8″) Tvermaal og 2,6 cm. (1″) Dybde indvendig; Skaftets Tversnit firkantet med afrundede Hjørner. Baade indvendigt og udvendigt belagt med et tykt Lag af Sod. (7214).

b) En Paalstav (Celt), Hovedet af en liden Hammer og nogle forrustede Stykker, hvoraf et Par synes at have hørt til et Sværd, alt af Jern, meget forrustet. (7215—7217).

Ere komne fra Stavanger og skulle være fundne sammen etsteds paa Jæderen; udentvivl Gravfund. Yngre Jernalder.

19. *a)* En Mængde forrustede Brudstykker af en stor vinkelbøiet Spydspids af Jern, Form som Aarsb. 1867 Pl. III fig. 27. (7218).

b) Stykker af en stor Stegepande af Jern, som Aarsb. 1868 Pl. VI fig. 41. (7219).

c) En Mængde Smaastykker af Jernsager, hvoriblandt skjelnes Rester af en Sax, et skeformet Bor og et Sigdblad. (7220).

d) 3 Haandsneldehjul, et af Sandsten, de to andre af Klebersten. (7221—7223).

e) Et Brudstykke (Halvdelen kløvet perpendikulært efter Længden) af en Stenøxe med Skafthul, 9 cm. (3½″) lang. Fortil er den skraat afskaaret og afslebet fra Siden et godt Stykke bag det Sted, hvor Eggen oprindelig har været eller skulde være, og dette er aabenbart skeet, før Stykket blev nedlagt i Jorden. (7224).

Fundne i en flad, stenbelagt Gravhaug paa Midbø i Hiterø Sogn, Flekkefjord Pgd, Lister og Mandals Amt, tilligemed brændte Ben. Haugen fandtes paa et høitliggende fladt Sted paa dyb Jordbund med god Udsigt over Dalen. Oldsagerne laa 12—15″ dybt, bedækkede med Græstørv og et Stenlag. I Nærheden ligger en 9′ lang og 5′ bred Haug, som antages at være en Gravhaug. Ligeledes er der i en liden Bugt af Elven (Sireaaen) en større Grund med 4—12′ Vand, hvor der paa et 4′ dybt Sted er oplagt firkantede Stene i en Forhøining, hvoriblandt nogle med Huller i; dette formodes ogsaa at være en Gravhaug, hvoraf Jorden er bortskyllet (?). Yngre Jernalder. Indsendt som Gave af Elias Larsen Midbø ved Kjøbmand B. L. Søyland i Flekkefjord.

20. Fingerring af Guld, af Vegt 10,1 gr. (2 Kvint. 49½ Æs), dannet af en flad Stang af ¼″ Bredde, hvorpaa i lige Afstande er loddet 3 Rosetter med 4 Fliger. Mellem disse har Ringen stærkt ophøiede, skraat riflede Kanter; de derved fremkommende Fordybninger ere udfyldte med paanaglede aflange Guldstykker, der have simple graverede Ornamenter paa Overfladen. Funden i Jorden

paa Hamerø i Præstegjeldet af samme Navn i Nordlands Amt. Udentvivl fra Middelalderen. (7225).

21. Stenøxe med Skafthul, 24,7 cm. (9½″) l., f. paa Skinnæs i Komnæs Sogn, Sandsvær Pgd., Buskeruds Amt. (7226).

22. Stenøxe med Skafthul, 11 cm. (4¼″) l., f. paa Kvien i Flaa Sogn, Næs Pgd., Buskeruds Amt. (7227).

23. Stenøxe med Skafthul, 13 cm. (5″) l., f. paa Eikeland paa Hatlestranden i Kvindhered Pgd., Søndre Bergenhus Amt. (7228).

24. Kile af Sten, 15,7 cm. (6″) l., med ganske ubetydelige Smalsider og stærkt buede Bredsider, Banen tvert afskaaret, f. paa Pladsen Missingmyren i Raade Pgd., Smaalenenes Amt. (7229).

25. Sværddopsko af Bronce af samme Type som Aarsb. 1872 Pl. V fig. 24, 12,4 cm. (4¾″) l., f. paa Monsrud i Ski Sogn, Kraakstad Pgd., Akershus Amt. Fra Middelalderen? (7230).

26. Enegget Sværd af Jern (Overhjaltet og Tangen løse), Klingen 70,6 cm. (27″) lang og 5,6 cm. (2⅛″) bred, og Øxeblad af Jern (Skjægøx), 15,7 cm. (6″) langt og 11,3 cm. (4⅓″) bredt i Eggen, fundne sammen paa Uv i Rennebu Pgd., Søndre Trondhjems Amt. Yngre Jernalder. (7231. 7232).

27. Vævskyttelformet Sten med skraa Furer, fremkomne ved Slid, paa Oversiden, 9,2 cm. (3½″) l., funden i Jorden (ikke i Gravhaug) paa Bønsnæs i Hole Pgd., Buskeruds Amt. Ældre Jernalder. (7233). Gave fra Kandidat Leegaard ved Student I. Undset.

28. Tveegget Spydspids af Jern, 45,5 cm. (17⅜″) l., ualmindelig svær. I Falen sidder en Rest af Træskaftet, som ved at gjennemtrænges med Rust er bleven stenhaard. F. ved Pløining paa en Ager, hvor der før havde været 2—3 smaa Hauger, paa Borgen i Hole Pgd., Buskeruds Amt. Yngre Jernalder. (7235). Gave fra Gaardbruger Johan Eriksen Lilleby ved Student Undset.

29. Et Stykke af et tveegget Sværd med Spor af Sølvbelæg paa Hjaltene, et 16,8 cm. (6¼″) langt Øxeblad, en Pilespids, en liden Ring og et Stykke af en Spore, alt af Jern og fra yngre Jernalder, f. for omtr. 30 Aar siden i en Haug paa Hundstad i Hole Pgd., Buskeruds Amt, tilligemed en Jernkjedel (nedenfor No. 42) og flere Øxeblad. Yngre Jernalder. (7236—7239).

30. En Broncenøgel fra Middelalderen, 8,5 cm. (3¼″) l., med Pibe og cirkelrundt, gjennembrudt Greb. Ligeledes f. paa Hundstad i Hole. (7240).

No. 29 og 30 ere indsendte som Gaver af Gaardbruger Abraham Hundstad ved Student Undset.

31. Et Haandsneldehjul af Klebersten, mulig fra hedensk Tid, f. paa Gulskoven ved Drammen. Gave fra Maler Arboe. (7242).

32. Et Stykke af en Skjering (Grydelænke) af Jern, Stykke af en liden flad firkantet Barre af Jern og en i den ene Ende afbrudt Brynesten (?) af Kvarts, af ovalt Tversnit, 7,8 cm. (3″) l., f.

tilligemed Kul i en Gravhaug paa Hesby i Sæm Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Yngre Jernalder. (7243—7245).

33. Hestesko af Jern, efter Opgivende fundet i en Haug paa Skarpe-Borge i Stokke Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt; ser ogsaa ud til muligt at kunne være fra hedensk Tid (isaafald yngre Jernalder). (7246).

34. *a)* Skaal af Klebersten med Spor af Hanker af Jern, 19,2 cm. ($7\frac{1}{3}$″) vid øverst og 9,2 cm. ($3\frac{1}{2}$″) høi; stærkt sodet udvendig. Har i Bunden et lidet Hul, der synes at være frembragt ved Stød. (7248).

b) Spænde af Bronce af sjelden Form, som en aflang flad Firkant, afrundet nedentil, som Sv. forns. 553, men af ualmindelig Længde; ogsaa udmærket ved sine høist eiendommelige Ornamenter (afbildet fig. 32). Den er 10,3 cm. (næsten 4″) lang og 3,2 cm. ($1\frac{1}{4}$″) bred. Spor af Forgyldning. Jfr. Aarsb. 1866 S. 96 fig. 6. (7249).

c) Beslag (?) af Bronce, meget tyndt, rundagtigt, med indridsede Slyngeornamenter (afbildet fig. 33). Er aabenbart udklippet af et større Stykke. Af de mange Huller, som findes i det, ere de fleste tilfældige, fremkomne ved Ir; kun eet (langt oppe tilhøire) er slaaet ind i Pladen. (7250).

d) Nogle Brudstykker af en lang Benkam med Linieornamenter, dannet af flere mellem to Skinner med Jernnagler fæstede Stykker. (7251).

e) En Pilespids af Jern og Levninger af flere Jernsager, hvoraf alene en Sax kan bestemmes. (7252. 7253).

Fundne i en Gravhaug paa Torshov i Gjerdrum Sogn og Pgd., Akershus Amt. Yngre Jernalder.

35. Nederdelen af en Kile af Sten, 9,7 cm. ($3\frac{3}{4}$″) l., med stærkt buede Bredsider og ubetydelige Smalsider. F. et Par tusinde Alen fra Søen paa Strømbroten i Soner Sogn, Vestby Pgd., Akershus Amt. Gave fra Kontorist Johannes Nielsen. (7254).

36. *a)* Vinkelbøiet Spydspids af Jern, som Aarsb. 1867 Pl. III fig. 27. Den ydre Del af Bladet mangler; den bevarede Rest er 56,2 cm. ($21\frac{1}{2}$″) lang. (7256).

b) Sigdblad af Jern, 30,6 cm. ($11\frac{3}{4}$″) langt, maalt efter Ryggen. Har i Eggen ualmindelig tydelige Sagtænder, der sees som vanligt at være indslaaede fra den ene Side med en Meisel eller lignende Redskab. (7257).

c) Redskab af Jern af ukjendt Brug, afbildet fig. 29. Længde 34 cm. (13″). Paa den ene Side Eg (hvor denne begynder, er i Afbildningen sat et Kryds), paa den anden tyk Ryg. (7258).

d) Sax af Jern, 13 cm. (5″) l. (7259).

e) 3 Knivblad af Jern, fra 16,5 cm. ($6\frac{1}{3}$″) til 11,8 cm. ($4\frac{1}{2}$″) lange. (7260—7262).

f) Pilespids af Jern, 15 cm. ($5\frac{3}{4}$″) l. (7263).

g) 2 Haandsneldehjul, det ene af Sandsten, det andet af

brændt Ler, paa Oversiden prydet med en Stjerne, der er indridset med svage Linier rundt Hullet. (7264. 7265).

h) Perle af hvid glasagtig Masse, polyedrisk Form. (7266).

i) Et Par ovale skaalformede Spænder af Bronce med dobbelt Plade, af Typen Svenska fornsaker 551. De fordybede Gange mellem Knopperne have været udfyldte med Sølv, hvoraf dog nu intet er tilbage; rundt om Overfladens nedre Kant har gaaet en flettet Sølvtraad, som man kan se af de til dens Befæstning anbragte Huller. Begge Spænder ere beskadigede, tildels ved Ild. (7267).

k) Aflang (ligearmet) Spænde af Bronce, 9,2 cm. (3½″) lang, afbildet fig. 31, brudt i 3 Stykker; et lidet Stykke mangler. (7268).

l) Levninger af et Par Armringe af Bronce, gjorte af runde 3—4 millim. tykke, tildels riflede Stænger, der have dannet en Spiral paa 1½—1¾ Omgang, og hvis ene Ende er knyttet omkring Stangen i den anden Omgang, saaledes at man ved at skyde Knuden frem og tilbage har kunnet udvide og sammentrække Ringen efter Behag. Jfr. Aarsb. 1871 S. 71 No. 15. (7269).

m) To Stykker af en af Broncetraad flettet Kjede. (7270).

Funden ved Pløining tilligemed brændte Ben og Kul paa Rogstad i Aamot Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt, i Nærheden af flere Gravhauger. Yngre Jernalder. Gave fra Gaardbruger Ole Helgesen Rogstad.

37. *a)* Tveegget Sværd af Jern; Odstykket afbrudt, men tilstede. Klingen nu kun 67,8 cm. (25½″) l., men der mangler muligt et Stykke i Bruddet; Bredde 5,8 cm. (2¼″). Af Grebet mangler den øvre Halvdel. (7271).

b) Øxeblad af Jern, 15,6 cm. (6″) langt. (7272).

c) Skjoldbule af Jern, halvkugleformet, noget indkneben ovenfor Randen. Har den sjeldne Eiendommelighed, at Randen er takket i Kanten, hvilket udentvivl er ment som Prydelse (findes kun paa eet Exemplar til i Samlingen, No. 1927, hørende til et Gravfund fra Mælum i Øyer Pgd., Kristians Amt). (7273).

d) Spydspids af Jern med Agnorer og Stift til Indsættelse i Skaftet, 24,8 cm. (9½″) l., sjelden Form. Afbildet fig. 28; afviger, som Afbildningen viser, meget fra de i ældre Jernalder brugelige Spydspidser med Agnorer. (7274).

e) 6 Pilespidser af Jern, Længde fra 12,4 til 15,7 cm. (4¾—6″). (7275).

f) 2 Knivblad af Jern, 18,3 og 13 cm. (7 og 5″) lange. Det mindste er saa stærkt brugt, at Bladet er blevet yderst smalt. (7276. 7277).

g) Bidselmundbid af Jern med løse Sideringe og dobbelt Led. (7278).

h) Sigdblad af Jern med Sagtænder i Eggen, ufuldstændigt. (7279).
i) En Hvirvel og en Krog af Jern. (7280. 7281).
k) Et Beslag af Jern af samme Slags som det i Aarsb. 1872 Pl. VI fig. 32 afbildede. Begge Arme rette, den ene af dem afbrudt. (7282).
l) 3 Remspænder af Jern af forskjellig Størrelse. (7283).
m) Beslag, dannet af en flad, i Slangebugtninger horizontalt bøiet Strimmel Jernblik med flere Naglehuller, afbrudt i den ene Ende og tilspidset i den anden. Længde i ret Linie 20,8 cm. (8″). Maaske hørende til Skjoldet. (7284).
n) To Jernringe med en Krampe hængende i hver af dem. (7285).
o) Flere Rembeslag og Smaastykker af uvis Bestemmelse af Jern. (7286).
p) Den forreste Del af en midt over Skafthullet afbrudt Stenøxe, 9,1 cm. (3½″) langt. (7287).

Fundne samlet i en Haug, liggende i en Havnehage ca. 1000 Alen fra Gaardens Huse, paa Framstad i Gran Sogn og Pgd., Kristians Amt, omtrent 1½′ nede i Haugen. Yngre Jernalder. Gave fra Peder Johannesen Framstadeie.

38. Tveegget Sværd af Jern fra ældre Jernalder, uden Hjalt. Tangens Længde 10,4 cm. (4″), Klingens 76,5 cm. (29¼″). Klingen har, saavidt det kan sees for Rust, 3 Facetter; dens Bredde er 4,6 cm. (1¾″). F. i omtr. ½ Alens Dybde paa Husmandspladsen Bakken, Gaarden Øverby i Sigdal Sogn og Pgd., Buskeruds Amt. (7288). Gave fra Landhandler F. Hartz.

39. Knap af Guld til et Sværdfæste fra den yngre Jernalders Begyndelse, afbildet fig. 27. Vægt 22,38 Gr. (1 Lod 2 Kvintin 6½ Æs); beregnet Metalværdi 11 Spd. 42 Skill. Ligner, som det vil sees, ganske de i Sv. forns. fig. 411—413 afbildede Exemplarer fra Sverige; jfr. Dr. Montelius's udførlige Oplysninger om dette Slags Sværdknapper og dermed sammenhørende Former af Sværdfæster i den hallandske Fornminnesförenings Aarsskrift 1872 S. 134 ff. Nærværende Stykke er, saavidt vides, det første, som er forekommet i Norge. Det er fundet paa Kjærstad i Garder Sogn, Vestby Pgd., Akershus Amt. Nærmere Oplysninger have ikke været at erholde. (7289).

40. Døbefont af Klebersten, forhen tilhørende Tune Kirke i Smaalenenes Amt, afbildet i Aarsb. 1858 Pl. I, 57,5 cm. (22″) høi. Skjænket til Samlingen af Sognets Kommunestyrelse tilligemed et Døbefad af Messing fra nyere Tid med meningsløse Indskrifter i sædvanlig Stil. (7290).

41. Kirkemodel af Træ fra Middelalderen, forestillende en ligearmet Korskirke af Sten med Taarn over Midtkvadraten og firkantede Smaataarne i hvert af Korsarmenes ydre Hjørner; malet med Temperafarve paa Kridgrund, der paa enkelte Steder har Underlag af Lærred. Høide til Spirets Top 1,25 Meter (2 Alen).

Har været fastspigret indvendigt paa vestre Gavl i den gamle Stavekirke paa Reinlid i Søndre Aurdal Pgd., Kristians Amt, jfr. Aarsb. 1868 S. 134. Gave fra Sognets Kommunestyrelse. (7292).

42. Kjedel af Jern fra yngre Jernalder, som vanligt sammenklinket af flere Stykker: eet Bundstykke, eet Randstykke og en Mængde mindre langagtige Stykker, som forbinde de to første. Svær Hadde af Jern. 13—16 cm. (5—6″) høi og omtrent 34 cm. (13″) vid oventil. F. i Gravhaug paa Hundstad i Hole sammen med No. 29 ovenfor; Gave fra Gaardbruger Abraham Hundstad. (7293).

43. En stor smuk tveegget Spydspids af Jern, 58,7 cm. (22½″) l., og en Skjoldbule af Jern, noget indknebet ovenfor Randen; een Nagle bevaret, der har den usædvanlige Længde af 2,6 cm. (1″), udentvivl fordi den har gaaet baade gjennem Skjoldbrettet og Haandtaget. F. sammen ved Opbrydning af Jord til Ager paa Op-Sund i Hviteseid Sogn og Pgd., Bratsberg Amt. Yngre Jernalder. (7294. 7295).

44. En stor firkantet Brynesten af Skifer, 38 cm. (14½″) l. Den ene Halvdel, som er smalere og tykkere, har tjent som Haandtag; den anden er brugt til Slibning paa Bredsiderne og den ene Smalside. Kan mulig være fra hedensk Tid (yngre Jernalder). F. paa Solbrække i Onsø Pgd., Smaalenenes Amt. (7296).

45. Skaal af Klebersten fra yngre Jernalder, 9,8 cm. (3¾″) høi og 23,5 cm. (9″) vid oventil; Rester af Hanker af Jern; stærkt sodet udvendig og Spor af Sod indvendig. (7297).

46. Bred Retmeisel af Flint af Form som Sv. forns. 23 eller Worsaae No. 4, 12,2 cm. (4⅔″) lang, 6,3 cm. ($2\frac{5}{12}$″) bred i Eggen, men kun 2,15 cm. (⅚″) ved Banen, der ikke har nogen jevn Flade og heller ikke synes at have havt det oprindelig. Er kun sleben paa Bredsidernes nedre Del. (7298).

45 og 46 skulle begge være fundne i en Haug paa Kjenne i Onsø Pgd., Smaalenenes Amt.

47. Stenøxe med Skafthul, næsten 13 cm. (5″) lang, f. paa Hovin i Næs Sogn og Pgd., Akershus Amt. (7299).

48. Et 8,5 cm. (3⅓″) langt og 3,5 cm. (1½″) bredt Kleberstensstykke med et Hul i hver Ende, ikke meget regelmæssigt tildannet, muligt brugt som Sænke paa et Fiskesnøre. F. paa Rakkestad i Næs Sogn og Pgd., Akershus Amt. (7300).

49. Øxeblad af Jern fra yngre Jernalder, 16,5 cm. (6⅓″) langt, f. paa Haugan i Moland Pgd., Bratsberg Amt. (7301).

50. Øxeblad af Jern fra samme Tid, 14 cm. (5⅓″) langt, f. etsteds i Telemarken. (7302).

51. Den forreste Del af en over Skafthullet brudt Stenøxe, 7,8 cm. (3″) langt. F. ved Tistedalselvens Bred nær Fredrikshald. (7303). Gave fra Adjunkt M. Arnesen.

52. Spydspids af Flint af Form som Sv. forns. 31 eller Worsaae

No. 54, 17 cm. (6½" lang), tykkest ud mod Odden, ikke meget fint arbeidet. F. i 1850 paa en Ø i Vansjøen, kaldet Fæøen, under Gaarden Dramstad i Rygge Pgd., Smaalenenes Amt. (7304). Gave fra Kristofer Vallø ved Adjunkt Arnesen.

53. Haarnaal med bevægelig Ring (Ringnaal) af Bronce, lig Sv. forns. No. 550; afbrudt, hvor Naalen griber om Ringen, hvorfor denne nu er løs. F. i en Røs paa Hornnæs i Skjeberg Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt. Yngre Jernalder. (7305). Gave fra Adjunkt Arnesen.

54. Ovalt tildannet Sten af 9 cm. (3½") Længde, med to Furer rundtom til Baand (Sænkesten eller Bismerlod?), f. paa Askholmen ved Drøbak, 3 Alen dybt, paa et Sted, hvor der før har staaet et Signalhus (7306). Gave fra Fiskeopsynsbetjent Rasmussen.

55. 12 Gravfund fra ældre Jernalder, fra Hauger paa Gaardene Bringsvær og Vik i Fjære Pgd., Nedenæs Amt, udgravede i Juli 1875 af Antikvar N. Nicolaysen. Skjænkede til Samlingen (med Undtagelse af 3 Gjenstande af Guld, der ere kjøbte) af vedkommende Grundeiere, Gaardbrugerne Gjerulv Aamundsen og Ole Johnsen og Enken Thea Aasolfsen paa Bringsvær samt Gaardbruger Andreas Knudsen og Skibsbygmester John Terjesen paa Vik. Disse Fund ville findes beskrevne længere nede under „Udgravninger i Fjære 1875.“ (7307—7377).

56. Kile af Sten, 11 cm. (4¼") lang, 6¼ cm. (2½") bred i Eggen og 3,4 cm. (1¼") i Banen; Tversnittet en fladtrykt Oval. Bredden, der ellers tiltager jevnt, udvides pludselig til begge Sider lige ved Eggen. F. 1875 paa Bjørnetraa i Fjære Pgd., Nedenæs Amt. (7378). Gave fra Gaardbruger Peder Pedersen Bjørnetraa ved Antikvar Nicolaysen.

57. Tildannet Stykke Klebersten, muligens et Fiskesænke, rundagtigt Tversnit, nedentil tvert afskaaret, i den anden Ende temmelig spidst; nær øvre Ende et Hul, og derfra gaar en Furc paa begge Sider ned til nedre Ende. 13 cm. (5") langt. F. 1875 paa Moi, ligeledes i Fjære Pgd. (7379). Gave fra Steinar Hansen ved Antikvar Nicolaysen.

58. Stenøxe med Skafthul, 11 cm. (4¼") lang. Banen bærer Spor af, at Øxen, efter at være gaaet i Stykker over det oprindelige Skafthul, har faaet nyt Hul indslebet. F. Vaaren 1874 paa Yggesæt i Asker Sogn og Pgd., Akerhus Amt. (7382).

59. Spydspids af Jern fra ældre Jernalder, tveegget Blad, lignende Nydam Mosefund pl. X, 14, men med kortere og tykkere Fal og retliniede Egge. Har to Nagler, drevne ind i Skaftet hver fra sin Side ligeoverfor hinanden. Længde 28,7 cm. (11"). F. i en Gravhaug paa Kykkelsrud i Askim Pgd., Smaalenenes Amt. (7387).

60. To ovale skaalformede Spænder af Bronce med dobbelt Plade. Den ene svarer til Sv. forns. 551, den anden til 554 i samme Værk; Størrelsen lige, 10,9 cm. (4⅛") Længde og 69 cm. (2⅝") Bredde. Spor af hvidt Belæg hist og her. Gangene mellem Knop-

perne ikke fordybede, prydede med 2 indskaarne Linier langsefter. F. for adskillige Aar siden i Gravhaug paa Fiskvik i Ytre Rendalens Sogn, Rendalens Pgd., Hedemarkens Amt. Yngre Jernalder. (7388). Gave fra Proprietær Erik Nielsen Haarset ved Student Undset.

61. Tveegget Kniv af Flint, 13,7 cm. (5¼″) lang; Haandtaget firesidet, men ikke meget nøiagtigt arbeidet. Bladet stærkt formindsket ved Omhugning. Bevaret og formodentlig ogsaa fundet paa Bø i Bø Pgd., Bratsberg Amt. (7389). Gave fra Student Undset.

62. Tveegget Sværd af Jern, hvoraf Odden og Knappen mangle, Klingens nuværende Længde 80 cm. (30½″). Paa Hjaltene Spor af riflet Belæg. F. for omtr. 20 Aar siden med mange andre Jernsager i en Gravhaug paa Slette i Soknedalen, Norderhov Pgd., Buskeruds Amt. I en anden samtidigt aabnet Gravhaug paa samme Gaard skal der ogsaa være gjort Fund. Yngre Jernalder. (7390). Grave fra Gaardbruger Ellev Berg ved Student Bratt.

63. Stenøxe med Skafthul, 15,7 cm. (6″) l. F. 1869 ved Veianlæg i en liden Fordybning i Fjeldet paa Nordby i Hedrum Sogn og Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. (7391). Gave fra Ritmester B. Lund ved Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

64. *a)* Tvegget Sværd af Jern; Knappen mangler og Klingen har været sammenbøiet, hvorved den er gaaet itu i Ombøiningen; den smalner usædvanlig jevnt af ud mod Odden. Dens Længde er 68,3 cm. (26⅛″). (7392).

b) Tveegget Spydspids af Jern, 55,5 cm. (21¼″) l., Bladet temmelig tykt, skraaner jevnt fra Midtlinien til Eggene. (7393).

c) Øxeblad af Jern, 16,8 cm. (6½″) langt. Eggen beskadiget ved flere Hug og Stød. (7394).

d) Skjoldbule af Jern af vanlig Form, beskadiget i Toppen ved flere dybe, i forskjellig Retning førte Hug. Har 4 Nagler, hvoraf de 3 ere meget korte, den 4de derimod har en Afstand af 4,5 cm. (1¾″) mellem Hoved- og Nitplade (jfr. ovfr. No. 43). (7395).

e) Bidselmundbid af Jern med løse Sideringe og enkelt Led. (7396).

f) Sigdblad af Jern, 24,8 cm. (9½″) langt efter Ryggen; synes ikke at have havt Sagtænder i Eggen. (7397).

g) To flade Ringe af Jern med ihængende Rembeslag, 3 paa den ene og 4 paa den anden. (7398).

Fundne i en af Sten opkastet Gravhaug paa Vøyen i Gran Pgd., Kristians Amt. Som fundet sammen med Oldsagerne indsendtes et stort Ben, formentlig af en Hest. Yngre Jernalder.

65. *a)* Stykker af 3 urtepotteformede Lerurner af den i dette Slags Urner sædvanlige eiendommelige Lermasse. Alle have de været rigt ornamenterede. (7399).

b) Stykker af 2 bugede Lerurner af temmelig fint rødgraat Ler, sort Farve baade ind- og udvendigt. Begge ornamenterede, og ialfald den ene af dem har havt Hank. (7400).

c) Nogle Smaastykker af forskjellige, som det synes 3, Lerurner, hvis Form ikke nøiere kan bestemmes. En af dem har været meget tyk og grov. (7401).

d) Stykker af Kit til at tætte Sammenføiningerne i et Trækar, jfr. Aarsb. 1874 S. 183—187. (7402).

e) To Haandsneldehjul af brændt Ler, prydede med inddreiede koncentriske Cirkler og Afsatser. (7403. 7404).

f) Aflangt, nogenlunde firkantet Bryne (?) af Kvartsit, 21,5 cm. ($8\frac{1}{4}$″) l. (7405).

g) Brudstykke af et tveegget Sværd af Jern af ældre Jernalders Form, bestaaende af den øvre Del af Klingen med lidt af Tangen, 29,6 cm. ($11\frac{1}{3}$″) langt, meget forrustet. Bredden er kun 4 cm. ($1\frac{7}{12}$″); Sværdet har saaledes formodentlig været temmelig lidet. (7406).

h) Stykker af et Knivblad af Jern. Paa eet af dem sidder en zirlig Holk af forgyldt Sølv (Tversnittets Form en i den ene Ende tilspidset Oval) prydet med dybe Rifler paatvers og paalangs. (7407).

i) 3 smaa Knapper af forgyldt Sølv til en Hegtespende af samme Form som i Aarsb. 1868 pl. V fig. 29, jfr. sammesteds S. 122 h samt Aarsb. 1871 S. 137 XXV og 1874 S. 73 k. Den bedst bevarede af dem er afbildet fig. 9. (7408).

k) Overdelen af en liden bøileformet Spænde af Bronce, stærkt beskadiget af Ir. Overstykket firkantet, prydet med fordybede Linier parallelt med Kanterne og udenom disse med en Række af indtrykte runde Huller. Bøilen kort og smal, har været noget bredere i Midten end i Enderne og havt ophøiet Midtlinie øverst. Naalen har været af Jern. (7409).

l) Bøileformet Spænde af Bronce, ligeledes beskadiget, nu 5 cm. ($1\frac{11}{12}$″) l. Har ligeledes firkantet Overstykke og Bøile af samme Form som paa *k*; Midtstykket danner en skjæv Firkant med ophøiet Midtlinie, hvortil nedentil har sluttet sig en Fortsættelse (maaske cirkelformet). Af Ornamenter sees kun nogle Tverlinier hist og her. Ogsaa paa dette Expl. har Naalen været af Jern. (7410).

m) Ringspænde af Bronce, afbildet fig. 10, nedentil ufuldstændig, ligesom den er beskadiget paa flere Steder. Det er det første Exemplar af denne Form, som er indkommet til Universitetets Samling; et Par noget lignende Stykker haves i Bergens Museum. (7411).

n) Brudstykker af et Smykke af Bronce, maaske af en større bøileformet Spænde, hvis Form dog ei nøiere kan bestemmes. (7412).

Fundne i en Gravhaug paa Nordre Fevang i Sandehered Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Haugen tilhørte ikke det store Gravfelt, som blev undersøgt af Antikvar Nicolaysen i 1873 og 1874, men laa isoleret. Ældre Jernalder.

66. Skaalvægt af Bronce af samme Indretning som det i Aarsb. 1867 Pl. V, 40 afbildede Exemplar, med Balance indrettet til at folde sammen (dog uden Futeral), men meget større og med sværere og fladere Skaaler. Dens Tvermaal er 10,8 cm. ($4\frac{1}{10}''$) og Dybden 2 cm. ($\frac{3}{4}''$). Af Kjederne findes ingen Levning; de have hængt i Ringe af Bronce, anbragte i Balancens Ender. Øverst i Bøilen omkring Tangen en liden Ring og i denne igjen en kort Stang med en Knop i Enden, hvori man bekvemt har kunnet holde Vægten under Brugen. Balancens Længde 22,7 cm. ($8\frac{5}{8}''$). (7413).

67. Nøgel af Bronce, 7,2 cm. ($2\frac{3}{4}''$) l. med Pibe og rundt gjennembrudt Greb. (7414).

68. Synaal af Bronce, 4,6 cm. ($1\frac{3}{4}''$) l., med ovalt, forholdsvis stort Øie. (7415).

69. 2 Haandsneldehjul af Klebersten. (7416. 7417).

66—69 ere fundne i Tønsberg By, ved Gravning for Bygningen af et nyt Hus (Kjøbmand C. F. Isaachsens). De ere fundne paa forskjellige Steder paa Tomten; sandsynligvis tilhøre de alle den kristelige Tid; ingen af dem dog sandsynligvis yngre end Reformationstiden. Gave fra Kjøbmand C. F. Isaachsen.

70. Kile af Sten, 26,15 cm. ($10''$) l., med stærkt konvexe Bredsider og plane Smalsider; Bredden størst paa Midten af Længden, lidt mindre i Eggen og betydeligt mindre i Banen. Bevaret i meget lang Tid paa Haakestad i Vaaler Sogn og Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, hvor den sandsynligvis ogsaa er funden. (7425).

71. Nøgel til en Hængelaas af Bronce, 9,8 cm. ($3\frac{3}{4}''$) lang, muligt fra hedensk Tid. F. Vaaren 1875 2 Alen dybt i en Bakke paa Grundvik under Gaarden Morberg i Røken Pgd., Buskeruds Amt. (7426).

72. *a*) Stykke af en større Skaal af Klebersten med Hanker af Jern. (7427).

b) 2 Stykker af et forrustet tveegget Sværd af Jern. (7428).

c) Øxeblad af Jern, 20,2 cm. ($7\frac{3}{4}''$) l.; paa nedre Kant en Afsats og Kanten indenfor denne buet, udenfor retliniet skraa (altsaa Overgangsform til Skjægøxerne). (7429).

d) Skjoldbule af Jern, svagt indknebet ovenfor Randen; har havt 6 Nagler. (7430).

e) Forrustede Stykker af en Spydspids, et Sigdblad, et skeformet Bor, en Fil o. fl. Jernsager. (7431).

Fundne Vaaren 1875 sammen med Kul og brændte Ben i en liden rund Haug paa Gype i Nøterø Sogn og Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Haugen laa paa en Eng, hvor der endnu skal være endel smaa urørte Hauger. Yngre Jernalder. Gave fra Skibskaptein Lorents Bjønnes ved Antikvar Nicolaysen.

73. En tøndeformet, riflet Perle af Sten, 2,15 cm. høi, f. for flere Aar siden i en Gravhaug paa Rekeland i Sokndal Pgd., Stavanger Amt. Ældre Jernalder. (7432). Gave fra Kjøbmand Rægeland ved Cand. theol. Møller.

74. En firearmet Kølle af Sten (Klebersten) med Skafthul, afbildet

fig. 3. Dens Længde er 24,15 cm. (9½″). Armenes Længde fra Skafthullets Kant er respektive 14,8, 6,3, 5,2 og 4,5 cm. (5 7/12, 2 5/12, 2 og 1¾″). De tre kortere Arme ere nu alle noget beskadigede i Enden, men synes ikke oprindelig at kunne have været synderlig meget længere. — Er det første i Norge fundne Vaaben fra Stenalderen af dette Slags; ogsaa andensteds ere de meget sjeldne. I Montelius's Sveriges forntid S. 94 fig. 74 og Bohuslänska fornsaker S. 20. fig. 19 er afbildet et lignende Stykke, fundet paa Øen Oroust i Bohuslen og bevaret i Göteborgs Museum. Foruden dette Expl. kjendes efter Montelius eet til fra Bohuslen i Lunds Museum (afb. i Nilssons Stenåldern, 2den Udg., fig. 136 og i N. Tidskr. f. Oldk. I Pl. III fig. 36) og eet fra Holland (afbildet i Kemble's Horæ ferales pl. II fig. 23). Nærværende Exemplar har det tilfælles med det fra Oroust, at det har indridsede Ornamenter, dog kun paa den ene Arms Bagside (se Afbildningen[1]); forresten findes vistnok hist og her indridsede Streger, der tildels synes at være gamle, men de ere ikke saa regelmæssige, at man sikkert tør anse dem for Ornamenter. Dette mærkelige Stykke fandtes for et Par Aar siden ved Veiarbeide tæt ved Sokndalselvens Bred paa Pladsen Skaraas under Sokndals Præstegaard, Stavanger Amt, og er skjænket til Samlingen af Skolelærer E. Egelie. (7433).

75. *a*) Vævskyttelformet Sten af hvidagtig Kvarts, 10,5 cm. (4″) l. De temmelig spidst tilløbende Ender ere tvert afskaarne yderst ude; paa Undersiden Mærke efter Slid, der ikke som vanligt, er skjævt, men følger Stykkets Midtlinie. (7434).

b) Meget forrustet Levning af et kileformet Øxeblad af Jern, hvis forreste Del er fortæret. Partiet nærmest foran Skafthullet har, saavidt det kan skjønnes, været ottekantet. Nuværende Længde 14,5 cm. (5½″). (7435).

c) Den nedre Del, til noget over Midten af Bøilen, af en bøileformet Spænde af Bronce af spæd og slank Form. Paa Toppen af Bøilen en ophøiet Firkant, der er noget bredere end selve Bøilen. Det nedre Parti afsluttes halvmaaneformet, omtrent som paa følgende No. (dog er Nederkanten her ikke takket). Nuværende Længde 3,9 cm. (1½″). (7437).

d) Brudstykke, ligeledes den nedre Del, af en bøileformet Spænde af Bronce, afbildet fig. 19, 3,7 cm. (1 5/12″) langt. Synes allerede, medens den var i Brug, at have været brudt; øverst paa den bevarede Del af Bøilen er der nemlig Huller til 2 Jernnagler, som vel maa have fastholdt en paa Bagsiden anbragt Lap. (7438).

[1]) Paa den af Montelius afbildede Side af Køllen fra Oroust sees kun Zikzakornamenter, men paa Bagsiden forekommer, som jeg har havt Anledning til at iagttage paa en i Nationalmuseet i Stockholm bevaret Gibsafstøbning, ogsaa Ornamenter af det samme eiendommelige netformede Mønster som sees paa det norske Exemplar.

e) Pincet af Bronce, overbrudt i Ombøiningen og beskadiget af Ir, 5,2 cm. (2″) l. og 0,85 cm. (⅓″) bred nedentil; har hængt i en tyk Ring, hvoraf den største Del er bevaret. Prydet med Hak i Kanterne mellem Tverlinier. (7439).

f) En 6 cm. (2⅓″) l. Naal af Bronce, beskadiget i begge Ender; har øverst en liden Udplatning, prydet med en Cirkel med Punkt i Centrum; største Tykkelse omtrent paa Midten af Længden. Desuden en liden flad Bøile af Bronce, der muligt kan være den øverste Del af en Pincet. (7440)

Fundne for nogle Aar siden i en Gravhaug paa Haarekstad i Aa Sogn, Lyngdal Pgd., Lister og Mandals Amt. Haugen laa op imod en Bakke og var 3—4 Alen høi; den havde et Gravkammer, muret paa Siderne og tækket med Heller, 4 Alen langt og 1½ Alen bredt; deri fandtes foruden Oldsagerne „Aske". I andre Hauger paa samme Gaard har man fundet „Krukker med Aske"; der skal endnu være flere urørte Hauger. Ældre Jernalder.

76. Kile af Sten med konvexe Bredsider og plane, tildels lidt konkave Smalsider, 13 cm. (5″) l.; Bredde i Eggen 4,7 cm. (1¾″), i Banen 2,4 cm. (1½″). F. paa Haug i Eidsberg Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt. (7441).

77. Stenøxe med Skafthul, 15,7 cm. (6″) l., f. paa Ødegaarden, ligeledes i Eidsberg Pgd. (7442).

78. *a)* Baandformet Fingerring af Guld, udvendigt 3 stærkt ophøiede Rygge og 2 lavere i Fordybningerne mellem disse. Baandets Bredde 0,85 cm. (⅓″), indre Tvermaal 2 cm. (¾″). Vegt 10,15 Gr. (2 Kvintin 50½ Æs), Lødighed 18 Karat, beregnet Metalværdi 4 Spd. 82½ Skill. (7443).

b) Vævskyttelformet Sten af graa Kvartsit med Levninger af dens Broncebeslag, langstrakt Form med meget spidse Ender. Paa Oversiden ganske svage Spor efter Slid i skraa Retning. Længde 13,5 cm. (5⅛″) og Bredde paa Midten 3,2 cm. (1¼″). Af Beslaget er Levninger af 2 Sideskinner bevarede; de ligne den i Aarsb. 1873 pl. III fig. 15 afbildede. (7444).

c) Bøileformet Spænde af Bronce, afbildet fig. 18, beskadiget i begge Ender. I det bevarede Hul øverst Spor af en Jernnagle, hvorom Naalspiralen maa have været snoet. Paa den opad udgaaende afbrudte Tap har vel oprindelig en Knap været fæstet. Bøilens Spændvidde 3,2 cm. (1¼″). (7445).

d) Nogle smaa Brudstykker af Jern, hvoraf to synes at være af Tangen af et større Knivblad og to andre af en Pilespids fra yngre Jernalder. (7446).

Fundne 1874 i en Grav paa Søndre Kjørstad i Søndre Frons Pgd., Kristians Amt, den samme Gaard, hvor det i Aarsb. 1867 S. 53—57 beskrevne mærkelige Fund blev gjort i 1867. Efter en Udskiftning af Gaarden er der nu under Opførelse nye Husebygninger for den fraskilte Part, tilhørende Paul Hansen; nordvestre Hjørne af det nye Vaaningshus er lige ved den i 1867

aabnede Grav. 25—30 Alen Syd for denne eller omtrent 8 Alen Syd for Husets sydvestre Hjørne opdagedes i Mai 1874 ved Anlæg af en Vandledning nok en Grav, hvoraf intet Spor saaes paa Jordens Overflade. Denne Grav havde 2 skraatstillede Sideheller og syntes at have været dækket med en nu til Siden liggende Helle. Den var omtrent 4 Alen lang, 3 Alen høi og 2 Alen bred. De under *d* opførte Jernsager fandtes hist og her i den. Omtrent 2 Alen dybt traf man nogle aldeles forraadnede ubrændte Ben af et Menneske, hvoraf kun 2 Tænder ere bevarede. Skelettet laa efter Dalens Retning; hvorhen Hovedet vendte, havde man forsømt at lægge Mærke til. Paa Bunden af Graven, hvor der var Spor af Trægulv, fandtes *a—c*, Guldringen indstukket paa Spændens Bøile. Intet Spor af Kul, men Jorden udenfor Graven syntes „ligesom brændt". (Efter Oplysninger, indhentede paa Stedet af Antikvar Nicolaysen). Ældre Jernalder. Guldringen er kjøbt; de øvrige Sager forærede af Paul H. Kjørstad.

79. Stenøxe med Skafthul, 19 cm. (7¼") l., f. paa Askereie i Asker Sogn og Pgd., Akershus Amt. (7447).

80. Overpladen af en oval skaalformet Broncespænde med dobbelt Plade, forgyldt, hørende til Typen Sv. forns. 551. Gangene mellem Knopperne fordybede, maa have været udfyldte med Sølvornamenter. F. i en Stenhaug paa Arnegaard i Næs Sogn og Pgd., Buskeruds Amt; yngre Jernalder. (7449). Gave fra Student Tandberg.

81. *a)* Stykker af 2 Lerurner, den ene urtepotteformet og meget rigt ornamenteret, den anden buget, af samme Typ som Sv. forns. 392 (Aarsb. 1871 II, 7; 1872 III, 13), den sidste sort farvet baade ind- og udvendigt. (7450).
b) En tyk Ring af Bronce af 3,2 cm. (1¼") ydre Tvermaal, med en dyb Fure rundtom den ydre Side (7451).
c) Brudstykker af Jernsager, hvoriblandt en Skjoldbule med lodret Afsats ovenfor Randen og en lav Knap øverst, et Skjoldhaandtagbeslag og en svær Kniv. (7452).
Fundne for flere Aar siden i en Gravhaug paa Hamre i Gyland Sogn, Bakke Pgd., Lister og Mandals Amt. Tillige fandtes en „Hjelm" (Skjoldbule?), et Sværdfragment, 2 Ringe, 4 Bryner og nogle Hestetænder, hvilke Sager kjøbtes af Distriktslæge Kraft i Flekkefjord. Ældre Jernalder. Gave fra Kjøbmand B. L. Søyland.

82. *a)* To Guldbrakteater, usædvanlig smaa, slaaede med samme Stempel, den ene afbildet fig. 13. Tvermaal, Indfatningen medregnet, kun 1,9 cm. (¾"). Den ene af dem veier 2,45 Gr., den anden 2,3 Gr. (43 og 40 Æs); beregnet Metalværdi 1 Spd. 72 Skill. og 1 Spd. 60 Skill. (7453. 7539).
b) En større Guldbrakteat, afbildet fig. 13 a; af Tvermaal 2,8 cm. (1$\frac{1}{12}$"), Vegt 3,6 Gr. (næsten 1 Kvintin), beregnet Metalværdi 1 Spd. 113½ Skill. Mærkelig er Formen af det lille Dyr foran Menneskehovedets Ansigt, der her ikke ser ud

som en Fugl, men som et firføddet Dyr med lange Øren. (7563).

c) Bøileformet Spænde af Sølv, forgyldt, afbildet fig. 14; 6,9 cm. (2⅜") lang, overbrudt ved Bøilens nedre Rod. Naalen har været af Jern; høi og svær Naalebøile paa Bagsiden. Vegt 15,98 Gr. (1 Lod 24 Æs). (7454).

d) Et Sidestykke til Nederdelen af en bøileformet, forgyldt Spænde af Sølv, i Form og Ornamentik meget nær stemmende med det tilsvarende Stykke paa den store Sølvspænde fra Dalum, som er afbildet i Aarsb. 1868 Pl. IV fig. 24 og i Montelius Från jernåldern Pl. 5 fig. 2. Den betydeligste Forskjel er, at det trekantede Endeudspring paa nærværende Exemplar er meget kort, næsten rudimentært. Efter dets Størrelse maa Spænden, hvortil det har hørt, have havt betydelige Dimensioner, omtrent ⅜ af Dalumspændens. (7455).

e) En liden, stærkt beskadiget bøileformet Spænde af Bronce, hvoraf den nederste Del mangler, nu 5,2 cm. (2") l. Overstykket firkantet med 3 Knopper, der ere konvexe paa Forsiden og konkave paa Bagsiden; Bøilen fortsætter sig som et fladt ophøiet Baand tvertover Overstykket. (7456).

f) Forgyldt Knap til en Hegtespænde af Bronce, af samme Slags som No. 65 ovenfor, ornamenteret i samme Stil som de i Dalumfundet. Aarsb. 1868 Pl. V fig. 29. (7457).

g) Brudstykke, der udentvivl hører til en lignende Hegtespænde-Knap, af forgyldt Sølv (den midterste Del af Knappen); samme Slags Ornamenter som paa f. (7458).

h) Stykke af et rundt, forgyldt Sølvsmykke, afbildet fig. 15, der er ornamenteret i Lighed med de foran anførte Knapper, men ikke kan have havt samme Bestemmelse som disse. Det til den ene Side udgaaende Fremspring er afbrudt i Enden. (7459).

i) Tre smukt dreiede Haandsneldehjul af Klebersten (7460. 7461. 7540).

k) Smaastykker af to Lerurner, af hvilke den ene har været urtepotteformet og havt Jernbaand nedenfor Randen; den anden har havt buget Form og sort Farve paa Overfladen. (7462).

l) Fragmenter af Bronce (af en tynd Skaftholk med Liniezirater og et sodet Kar af betydelig Størrelse) og af Jern. (7463).

Fundne 1875 i en Haug, kaldet Øysteinshaugen, paa Gyland i Gyland Sogn, Bakke Pgd., Lister og Mandals Amt. Haugen er rund. Over Halvdelen af den blev borttaget, uden at noget Fund gjordes. Senere fandtes i den tilbagestaaende Del et Gravkammer, 16—17' langt, 4' bredt og 4' høit. Det havde Retningen NØ.—SV.; Sidevæggene vare „stygt murede“ af Kampesten, Taget bestod af Heller. Det var nedgravet i Jorden, saa dybt, at ogsaa Taghellerne laa lidt under Jordfladens Niveau, 5' under Haugens Top. I Kammeret fandtes foruden Oldsagerne kun lidt

Muld, der var noget mørkere end den Jord, hvoraf Haugen forøvrigt bestod, nogle faa brændte Benstumper og lidt Kul. Det blev kun ufuldstændigt undersøgt, da snart Grus og Sten rasede ned i det ovenfra Senere er i Haugen bemærket nok et, endnu dybere liggende Gravkammer, som ikke er undersøgt; det synes at have samme Retning som det først fundne, men ikke at være fuldt saa høit. Ældre Jernalder. Fundet har, som det vil sees, flere Berøringspunkter med Dalumfundet, men adskiller sig fra dette derved, at Liget har været brændt; særlig mærkelig er Forekomsten af Gravkammere med Haug over under Jordfladen. Foruden denne Haug er der paa Gyland endnu 2 andre noget mindre.

83. Stenøxe med Skafthul, 13 cm. (5″) l. Skaftet har siddet noget skjævt, saaledes at det har dannet en noget stump Vinkel med Øxens Længdelinie fortil; Eggen springer længere frem nedentil end oventil. Har utvivlsomt oprindelig været længere og er reduceret ved Omhugning og Opslibning af Eggen. F. for adskillige Aar siden i Veigrus paa Berge i Fjære Pgd., Nedenæs Amt. (7464). Gave fra Controlleur M. Gundersen.

84. Stenøxe med Skafthul, 11,8 cm. (4½″) l. F. i Trysil Pgd., Hedemarkens Amt, ved Klarelvens vestre Bred, nær Trørøstaaens Udløb i denne. (7465). Gave fra Brugsbestyrer P. Nyhuus.

85. Tveegget Kniv af Flint, 17,6 cm. (6¾″) l. Bladet noget stærkere ophøiet paa den ene Side end paa den anden; Haandtagets Tversnit spidst ovalt. F. i Udmarken paa Ringdal i Aure Pgd., Romsdals Amt. (7467). Gave fra Kirkesanger J. Mogstad.

86. Kniv af rød Skifer af den sædvanlige Form, 10,4 cm. (4″) l., smukt arbeidet; afbildet fig. 4. F. 1865 i en Sandmæl ved Brikdalsbroen paa Frøvik (Præstegaarden) i Lekø Pgd., Nordre Throndhjems Amt. (7468). Gave fra Sognepræst L. Brinchmann.

87. Stenøxe med Skafthul, 16,5 cm. (6¼″) l., f. paa Tomt i Rellingen Sogn, Fet Pgd., Akershus Amt. (7469).

88. Guldbrakteat af 4,1 cm. ($1\frac{7}{12}$″) Tvermaal, afbildet fig. 12, meget stærkt ophøiet Præg. Vegt 8,6 Gr. (2 Kvint. 22½ Æs), beregnet Metalværdi 4 Spd. 48 Skill. F. i Oktober 1875 paa Øvre Tøyen i Løken Sogn, Høland Pgd., Akershus Amt, omtr. 5 Alen fra det Sted, hvor man i 1851 fandt en Mængde Guldsager, deriblandt 13 Brakteater af 3 indbyrdes og fra det paa denne Brakteat forekommende forskjellige Præg (se om dette Fund N. Fornl. 49, 738; Aarsb. 1866 S. 90 No. 20; Montelius Från jernåldern S. 38 f.) Ældre Jernalder. (7470).

89. *a)* Spiralring (Betalingsring) af Guld paa 3½ Omgang, synes at være ubeskadiget i begge Ender (der er skrabet lidt paa den ene efter Optagelsen af Jorden). Stangens Tvermaal 3 millim., ubetydeligt mindre i Enderne. Vegt 29,18 Gr. (næsten 2 Lod), Gehalt omtr. 16 Karat, beregnet Metalværdi 11 Spd. 104 Skill. (7471).

b) Stykker af mindst 2 Lerurner af buget Form med temmelig skarp Bug. (7472).
c) En Mængde Smaastykker af et bøtteformet Kar af Træ, gjort af Staver, med Beslag af Jern. Det har havt Randbeslag af ombøiet Jernblik og mange temmelig tykke Gjorder af Jern af 8 millim. Bredde. Størrelsen har været betydelig. (7473).
d) Ubetydelige Stykker af et større Kar af Bronce af ubestemmelig Form; har ikke havt udadbøiet Rand og har derfor neppe været en af de almindelige Kjedler. Hanker af Jern, spidse nedad. (7474).

Fundne i en Haug paa Søndre Bjørnestad i Tune Pgd., Smaalenenes Amt, liggende 8—900 Alen NV. for Tune Kirke og ikke over 100 Alen fra Glommen (den inderste Bugt af Vistervandet). Den er ca. 150 Alen i Omkreds og 1½ Alen høi og har været opdyrket saalænge man kan mindes. Ved Gravning fra Haugens Yderkant stødte man snart paa et Lag af Aske, Kul og Ben samt „Potteskaar“ paa Haugens Bund. I dette Lag fandtes i Haugens Centrum en liden rund Stensætning (eller efter en anden Beretning: Stenhvælving — formodentlig menes med begge Udtryk en Røs), dannet af runde Kampestene af et Mandsløftes Størrelse. Derunder laa en stor Helle og umiddelbart under denne Trækarret; efter den Rustring, som dette havde afsat paa Hellen, antoges det at have havt 30″ i Omkreds. Inde i Trækarret stod Broncekarret, der var fyldt med Ben, Kul og Aske, blandt hvilke laa Guldringen og endel Skindlapper; om Skindet havde været lagt i Karrets Bund eller over det, kunde Finderen ikke afgjøre. Paa samme Eiendom findes lige ved Vandet 3 andre Hauger, liggende tæt sammen, der alle troes udgravne; i en af dem fandt Eieren for længere Tid siden en nu bortkommen Lerurne, fyldt med Aske og Ben, samt nogle Stene, der antoges for Bryner. Paa en anden Part af Gaarden er der endel formentlig ikke udgravne Hauger. Ringen kjøbt; de øvrige Sager forærede af Edvard Nielsen Bjørnestad. Ældre Jernalder.

90. Øxeblad af Jern fra yngre Jernalder, ufuldstændigt, f. tæt ved Elvebredden paa nysnævnte Gaard Søndre Bjørnestad i Tune; fra samme Giver. (7476).

91. Spiralring (Betalingsring) af Guld af 1¼ Omgang; den ene Ende oprindelig, den anden afskaaren. Stangens Tykkelse 2—2,5 millim., Gehalt 23 Karat, Vegt 6,51 Gr. (1 Kvint. 50 Æs) og beregnet Metalværdi 3 Spd. 104 Skill. F. paa Øvre Horpestad i Klep Sogn og Pgd., Stavanger Amt, paa et Sted, hvor der for ca. 40 Aar siden blev udkjørt en Gravhaug. (7477).

92. Pilespids af Flint, trekantet, 6,7 cm. ($2\frac{7}{12}$″) l., f. 1865 ved Veiarbeide paa Veien fra Mandal til Vigeland, 1 Mil vestenfor førstnævnte Sted, altsaa vistnok indenfor Grændserne af Søndre Undals Pgd., Lister og Mandals Amt. Gave fra Ritmester B. Lund ved Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring. (7478).

93. Vævskyttelformet Sten af graa Kvartsit, 9,5 cm. (3⅔″) l., spidse Ender, flere jevnsides Slidlinier paa Oversiden. F. ved Veiarbeide 1874 i ringe Dybde paa jevn Mark ¼ Mil N. f. Larvik i Hedrum Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. (7479). Fra samme Giver.

94. Pilespids af Flint, trekantet, 9,8 cm. (3½″) l., f. paa Trydal i Gjerestad Sogn og Pgd., Nedenæs Amt. (7480).

95. To Hulmeisler af Flint, begge af Form omtrent som Sv. forns. 27, firkantet Tversnit og tvert afskaaren Bane; den ene usleben, af leverbrun Flint, 16,3 cm. (6¼″) l., den anden sleben (etsteds oventil dog lidt af Flintens naturlige Kridtskorpe bevaret), af graasort Flint, 12 cm. (4 7/12″) l. Begge f. paa Kjølberg i Onsø Pgd., Smaalenenes Amt. (7481. 7482).

96. Stenøxe med Skafthul, kun 6,5 cm. (2½″) l. (har sandsynligvis oprindelig været noget større), f. paa Monsrud i Ski Sogn, Kraakstad Pgd., Akershus Amt. (7483).

97. Stenøxe med Skafthul, 13 cm. (5″) l., af sjelden Form, afbildet fig. 5, f. paa Henum i Trandby Sogn, Lier Pgd., Buskeruds Amt. (7484).

98. Stenøxe med Skafthul, afbrudt over Skafthullet, hvorefter nyt Skafthul er indboret (dette synes ikke at være ganske færdigt, da det er meget trangere i Midten end i Aabningerne), 7 cm. (2⅔″) l. F. paa Kjos i Spydeberg Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt. (7485).

99. Stenøxe med Skafthul, 11 cm. (4¼″) l., af mindre almindelig Form, desuden mærkelig ved sine indridsede Ornamenter paa Oversiden, afbildet fig. 6. Ogsaa paa Undersiden sees nogle lignende, men meget svagere Linier. Ligeledes f. paa Kjos i Spydeberg. (7486).

100. Stenøxe med ufuldendt Skafthul, 17 cm. (6½″) l. Hullets Boring er paabegyndt fra begge Sider, men er paa ingen af dem kommen synderlig vidt; Hullerne ere skaalformede. Ogsaa forsaavidt ufuldendt, som den er aldeles usleben. F. paa Torshov i Gjerdrum Sogn og Pgd., Akershus Amt. (7487).

101. Vævskyttelformet Sten af hvid Kvarts, spidse Ender, paa Oversiden skraa Slidfure, 10 cm. (3⅚″) l., f. paa Borgen i Skjeberg Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt. (7488).

102. Et lidet Drikkehorn, 35 cm. (13⅓″) langt fra den ene Ende til den anden, med smukke indskaarne Slyngezirater. Har Aarstallet 1761, men er aabenbart meget ældre; synes oprindelig at have havt Metalbeslag om Mundingen. Fra Numedal i Buskeruds Amt. (7489). Gave fra Arkitekt H. Thorsen.

103. Mariabillede af Egetræ i siddende Stilling, 1 Meter høit, ualmindelig smukt skaaret. Har oprindelig været malet med Temperafarve paa Kridgrund, men er i senere Tid blevet bronceret helt over. (7490).

104. En liden Klokke af almindeligt Klokkemetal, med Kolv af Jern, 14 cm. (5⅓″) høi og 16 cm. (vel 6″) vid nedentil. Synes vel stor til Messeklokke og er for liden til at være brugt som almindelig Kirkeklokke. (7501).

103 og 104 ere komne fra Enebaks Hovedkirke, Akershus Amt, og ere skjænkede til Samlingen af Kirkeeieren, Proprietær Hansen.*

105. Bred Hulmeisel, 18,5 cm. (7″) l., og smal Retmeisel, 14,7 cm. (5½″) l., afbildede fig. 7 og 8, begge helt slebne og meget vel arbeidede. Hulmeiselen har tvert afskaaren Bane og er konvex paa alle 4 Sider. Paa Retmeiselen ere ligeledes Siderne alle noget konvexe, Kanterne tildels afskraanede; Bredden størst paa Midten, stærkere aftagende mod Eggen end mod Banen, hvilken Indknibning hovedsagelig falder paa den ene Sidekant, saa at Stykket har faaet en noget usymmetrisk Form. Tykkelsen aftager ligeledes fra Midten af og stærkest mod Eggen, mest paa den ene Side. Fundne omtrent 1 Alen fra hinanden i nyryddet Agerland, i 6″ Dybde, paa Skei i Bodø Pgd., Nordlands Amt, altsaa igjen et godt Stykke nordligere end den ovenfor under No. 17 omtalte Flintkile fra Hemnæs. Ere begge af samme Art Flint, lys graa med mørkere tildels blaaagtige Flammer. (7502. 7503). Gave fra Kjøbmand J. A. Johnsen i Bodø.

106. 8 Gravfund fra ældre Jernalder, fra Hauger paa Broten i Norderhov Pgd, Buskeruds Amt, udgravede af Samlingens Bestyrer i August 1875. Disse Fund ville findes beskrevne særskilt nedenfor. (7505—7524. 7535—7537).

107. Nogle Flintstykker fra det i Aarsb. 1874 S. 159 omtalte Findested paa Husholmen ved Randsfjordens vestre Bred, paa Gaarden Sævtun i Søndre Lands Pgd., Kristians Amt. Blandt disse Stykker er 1 Flintkjerne, hvoraf Flekker have været slaaede, af middels Størrelse, 1 hel Flekke og flere Brudstykker af saadanne (et af disse er rundt tilhugget i Enden ligesom en Skraber), 1 raat tildannet halvmaaneformet Stykke, 3,9 cm. (1½″) langt og 2,2 cm. (⅞″) bredt paa Midten, med tilhugget Eg i den buede Kant, og 1 kegleformet Stykke, ganske ligt det i Evans's *Stone implements* S. 247 fig. 188 afbildede. Der kan ingen Tvivl være om, at ialfald de fleste af disse Flintstykker, der ere opsamlede hist og her langs Holmens Strand, have faaet sin Form af Menneskehaand, og der bliver saaledes den største Sandsynlighed for, at der paa dette Sted findes et Flintværksted — det første, som i Norge er opdaget i nogen større Afstand fra Havet. (7525). Gave fra Gaardbruger Gulbrand Tandberg paa Sævtun.

108. Stenøxe med Skafthul, 17 cm. (6½″) l., f. paa Finlstad i Rygge Pgd., Smaalenenes Amt. (7526). Gave fra Lensmand Fr. Røyem.

109. En liden Kile af Sten (fin rød Skifer), kun 9 cm. (3½″) l., af ovalt Tversnit, næsten spids i øvre Ende, kun sleben ved Eggen (paa den ene Side har den Stykkets sædvanlige Runding, paa den anden Side er den fladt skraaslebet). F. i Bamle Pgd., Bratsberg Amt. (7527). Gave fra Hr. Axel Esmark.

110. Perle af Rav af fladtrykt rund Form, 3,15 cm. (1⅙″) i Tver-

maal, f. i Jorden paa Fulevik i Brunlanæs Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. (7528) Gave fra Hr. Narvesen.

111. 26 temmelig smaa Perler, 2 af Rav, de øvrige af Glas; af de sidste have 8 forskjelligtfarvede Indlægninger. Af de ensfarvede udmærker en blaa af polyedrisk Form sig ved at have Prydelser af Form som et 8-Tal indridsede paa de 4 største Flader. F. paa Frøyland i Time Sogn, Ly Pgd., Stavanger Amt. (7529).

112. Bøile- og korsformet Spænde af Bronce af samme Typ som Sv. forns. No. 326. Overstykkets 3 Knopper (af hvilke den ene nu mangler) ere kuglerunde og synes at være støbte i eet Stykke med selve Spænden. Bøilen lidt udvidet i Midten; har ophøiet Midtryg og korsformet Indsænkning omkring denne paa Toppen; prydet med Hak i Kanterne mellem Tverlinier ved begge Ender. Dyrehovedet nederst har stærkt fremspringende Øine og Mule. 11,6 cm. (4½″) lang. F. paa Bø i Nærebø Sogn, Haa Pgd., Stavanger Amt. Ældre Jernalder. (7530).

113. Stenøxe med Skafthul, 13,4 cm. (5⅛″) l., f. paa Haug i Skiptvet Pgd., Smaalenenes Amt. (7531).

114. Stenøxe med Skafthul, 15 cm. (5¾″) l., f. paa Asper i Kraakstad Sogn og Pgd., Akershus Amt. (7532).

115. Vævskyttelformet Sten af hvid Kvarts, 8 cm. (vel 3″) l. Intet sikkert Spor af Slid; Enderne ikke meget spidse; Sidefladen ganske ret uden Indskjæring for Baandet; Tykkelsen meget større i Midten end i Enderne (3,4 mod 2,5 cm.). F. i en Ager paa Lille-Strand i Svennæs Sogn, Nordre Aurdals Pgd., Kristians Amt. Ældre Jernalder. (7533).

116. Et Stykke af den ydre Del af Klingen af et enegget Jernsværd, 21,5 cm. (8¼″) l., Bredde 5,2 cm. (2″). Ligeledes fundet paa Lille-Strand i en Gravhaug paa øvre Side af Hovedveien, lige ved Husene (var helt, da det fandtes). I samme Haug skal for længere Tid siden være fundet flere Jernsager, hvoraf nogle blev opsmedede paa Gaarden. Yngre Jernalder. (7534).

115 og 116 ere indsendte som Gaver fra Sergeant Lie ved Kaptein E. Moestue.

117. 7 Brudstykker af en Runesten, der tidligere stod paa Rosseland i Evje Sogn og Pgd., Nedenæs Amt, ligeoverfor Fennefos, men senere blev flyttet til Galteland i samme Sogn, og der siden blev sønderslaaet og indmuret i en Skorsten (jfr. Worms Monumenta Danica 493 f., N. Tidskr. for Oldk. I. 411 ff., N. Fornl. 251 f., Aarsb. 1867, 95, G. Stephens i Archæologia vol. XL (1870). Stykkerne ere i 1875 efter Anmodning af Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring og med velvillig Medhjælp af Værksbestyrer Oscar Fabricius blevne udtagne af Skorstenen og overladte til Samlingen. Paa de 6 af Brudstykkerne er der Runer, som tilsammen udgjøre den allerstørste Del af Indskriften og endnu sikkert kunne læses, uagtet de tildels have lidt noget af Ilden under Stykkernes Henliggen i Skorstenen. (7538).

118. *a)* 7 Sølvmynter, hvoraf 1 angelsaxisk af Ceonvulf af Mercia (796—819) og 6 frankiske (1 antagelig af Karl den store og 5 af Ludvig den fromme), fordetmeste udmærket bevarede. De ere alle gjennemborede; 2 af dem have endnu Levninger af Broncehemper, hvormed de sandsynligvis alle oprindelig have været forsynede. De have altsaa her i Norge ikke været brugte som Mynt, men baarne som Smykker. (7541).

b) Et Par ovale skaalformede Spænder af Bronce med dobbelt Plade af samme Typ som Hildebrand, Statens historiska Museum fig. 55 (den ene af dem itubrudt). Gangene mellem de opstaaende Knopper fordybede og udfyldte med to fine ved Siden af hinanden liggende flettede Sølvtraade. Af een af de paanaglede Ornamentknopper, der paa dette Slags Spænder almindelig ere borte, er der her saa betydelige Levninger, at dens oprindelige Udseende kan bestemmes. Den har havt Formen af et lavt Kuglesegment; dens Kjerne har bestaaet af en hvidagtig Masse af uvis Beskaffenhed, og ovenpaa har den været helt belagt med en tynd hatformet Sølvplade med pressede Ornamenter (jfr. hermed Aarsb. 1873 S. 69 No. 68 og 1874 S. 61 No. 8[1]). (7542).

c) Nøgel af Bronce med fladt, ovalt, nedentil tilspidset Greb af gjennembrudt Arbeide, 9,8 cm. (3¾″) l. (7543).

d) Et Ornament af Bronce, der udentvivl har været fastnaglet paa en ligearmet Spænde af yngre Jernalders Form. 2 i Form og Størrelse meget lignende Ornamenter findes ved hver sin Ende af en stor Spænde af denne Form (No. 2729) i Tanumfundet fra Lardal i Jarlsberg (N. Fornl. S. 195). (7544).

e) En Naal af Sølv, 11,8 cm. (4½″) l., brudt i 3 Stykker, af rundt Tversnit, lidt tilspidset i den ene Ende og i den anden lidt udplattet og ombøiet til en Løkke. (7545).

f) En Samling mindre Glasperler (32 nogenlunde hele, hvoraf 10 ensfarvede, de øvrige med indlagte Ornamenter af forskjellig Farve). (7546).

g) 2 cirkelrunde Plader af tykt Jernblik, ubetydeligt ophøiede mod Midten, af 6,8 cm. (2 7/12″) Tvermaal. Paa den ene er paa den konkave Side anbragt to i retvinklet Kors lagte Strimler af Jern, af 0,9 cm. (vel ⅓″) Bredde, hvis Ender ere naglede til 4 smaa halvrunde Udspring i Pladens Periferi (een af Naglerne har været en større Klinknagle, maaske tillige bestemt til at fæste den hele Plade til noget). Paa den anden Plade er der kun een saadan Strimmel lagt diametralt over den og fæstet paa samme Maade. Der er ingen Aabning

[1]) Om Knopperne paa de paa førstnævnte Sted anførte Spænder virkelig, som der antaget, have været af Elfenben, er vistnok meget tvivlsomt.

mellem Pladerne og de paanaglede Strimler. Begge Plader noget beskadigede; uvis Bestemmelse. (7547).

Fundet 7 Oktbr. 1875 med brændte Ben i en rund Gravhaug paa Søndre Bø i Krødshered Sogn, Sigdal Pgd., Buskeruds Amt. Yngre Jernalder. Fundet er af særlig Vigtighed som et af de yderst faa norske fra hedensk Tid, hvori man har truffet Mynter sammen med Oldsager. Haugen har i umindelig Tid været under Plogen, og under Pløiningen er ofte oprevet og bortført Sten af den, hvoryed den er bleven stærkt udjevnet; dog skal den endnu være ca. 8′ høi og have ca. 30′ Tvermaal. Oldsagerne fandtes næsten i Haugens (nuværende) Top og i dens Midtpunkt, hvor der var en Plet, som ikke var saa stærkt opfyldt med Sten som Resten af Haugen. Denne ligger i en Skraaning mod SØ., ved hvis sydvestre Side der er en lignende Haug, som er noget større og ligger høiere. Begge Hauger bestaa alene af Kampesten og rød, grov Sand. I en af Haugerne fandtes for en 15 Aar siden „et større meget ugreit Knippe af hele, fladslagne Jernringe af omtr. 4″ Diameter, der sad i hverandre paa forskjelligt Vis.“ Der fandtes ogsaa, saavidt erindredes, paa samme Tid en Jernøxe med bred Eg og kort Nakke. Disse Sager ere nu bortkomne. Flere lignende Hauger findes paa andre Dele af Eiendommen.

119. Stenøxe med Skafthul, 12,25 cm. (4⅝″) l.; nyt Skafthul boret, efterat Øxen var brudt tvertover det oprindelige Hul. F. paa Store Bjørnestad i Id Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt. Gave fra Adjunkt M. Arnesen. (7548).

120. *a*) En liden halvmaaneformet Flintkniv, 11,15 cm. (4¼″) l. og 2,6 cm. (1″) bred paa det bredeste. Egsiden temmelig stærkt udadbøiet og meget tyk. (7549).

b) En flad bladformet, næsten trekantet Pilespids af Flint (lig Sv. forns. 62, men med svagt buede Sidekanter), 3,25 cm. (1¼″) l. (7550).

Begge fundne paa Gunheim i Næs Sogn, Saude Pgd., Bratsberg Amt, paa Gaardparten Kaasa.

121. Bladet af en Spydspids eller tveegget Kniv af Flint, afbrudt strax ved Begyndelsen af Skaftet, der sees at have firkantet Tversnit; ogsaa Odden mangler. 7,85 cm. (3″) l. Ligeledes fundet paa Gunheim, Parten Øen. (7551).

122. To smaa tøndeformede, orangegule, ugjennemsigtige Glasperler. Fundne paa samme Gaard Gunheim (Kaasa) i den store Gravhaug, hvori det i N. Fornl. S. 215. 773 og Aarsb. 1868 S. 144 (jfr. Montelius, Från jernåldern S. 37) omtalte mærkelige Fund fra ældre Jernalder blev gjort i 1776. Se ogsaa Aarsb. 1868 S. 101. (7552).

120—122 ere Gaver fra Skolelærer Hans L. Kaasa.

123. Et Par stærkt forhuggede udskaarne Sideplanker af et Stavekirke-Portal fra Lillehered Kirke i Hiterdal Pgd., Bratsberg Amt. Den ene har Slyngeornamenter i vanlig Stil, den

anden 4 runde Medailloner, den ene over den anden, hvori Dyrefigurer (i den ene en Centaur). (7553). Gave fra Sognepræst Chr. Glückstad.

124. 2 lignende udskaarne Planker, ligeledes meget beskadigede. Synes ikke oprindelig at kunne have hørt til eet og samme Portal, da Stilen i Ornamenterne er temmelig forskjellig. Have tilhørt Snarum Kirke i Modum Pgd., Buskeruds Amt, og ere skjænkede til Samlingen af Sognets Kommunestyrelse ved Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring. (7554).

125. Skaalen af en Døbefont af Klebersten, af Form som et afskaaret Æg, med simple Ornamenter. I Skaalen ligge nogle smaa Fragmenter af en lignende Font. (7556).

126. En cirkelrund Kobberplade af 7,2 cm. (2¾″) Tvermaal med 4 Naglehuller i Kanten. Paa den ene Side et kvindeligt Brystbillede med Glorie, omgivet af endel Ornamenter, i fladt Relief, frembragt ved Udgravning af Bunden. Ogsaa fra Rakkestad Kirke; fandtes ved den gamle Kirkes Nedrivelse i noget Grus, der laa paa Bunden af et i Muren anbragt Skab, som i senere Tid havde været skjult af et ved Chorets nordøstre Hjørne opført „Præstehus.“ Skabet var gjort af Planker og indpasset i et med en Rundbue overhvælvet Aabning i Muren, ca. ¾ Alen dyb. (7557).

125 og 126 ere Gaver fra Rakkestad Kommunestyrelse ved Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring. Jfr. N. Fornl. S. 716.

127. Tveegget Spydspids af Jern med stærkt indadbuede Kanter og lav Ryg langs Midten af Bladet, 23,8 cm. ($9\frac{1}{10}$″) l. og 6,3 cm. ($2\frac{5}{12}$″) største Bredde, samt en Skjoldbule af Jern, kalotformet med horizontal Rand. Randen har havt smalt Kantbeslag af Jern og tre Nagler med store, runde, lidt ophøiede Hoveder. Ældre Jernalder. Denne Skjoldbuleform (Engelhardt, Vimosefundet Pl. 5 fig. 10; Thorsbjerg Mosef. Pl. 8 fig. 11) er meget sjelden i norske Fund fra ældre Jernalder. Fundne sammen i en Urd paa Opsal i Ringebu Pgd., Christians Amt. Gave fra Proprietær S. Eielsen. (7558. 7559).

128. Dolk af Jern fra Middelalderen. Klingen, der er flad, lidt udhulet oventil, aftager jevnt i Bredde ovenfra (hvor den maaler 3 cm. [$1\frac{1}{6}$″]) til Odden; dens Længde er 31,8 cm. ($12\frac{3}{8}$″). Det 10 cm. (3¾″) lange Greb har en 12½ cm. (4¾″) lang, buet, i nedre Kant noget udtunget Parerstang og øverst en firkantet Knap af Messing, meget videre oventil end nedentil. F. paa Kvil i Lomen Sogn, Vestre Slidre Pgd., Christians Amt. Gave fra Kjøbmand P. Simonsen. (7560).

129. Ovalt tildannet Sten med enkelt Fure omkring efter Længden, 7,2 cm. (2¾″ l.), f. paa Solberg i Skjeberg Pgd., Smaalenenes Amt. Gave fra Adjunkt Arnesen. (7561).

130. *a)* Et Par ovale skaalformede Broncespænder med enkelt Plade af samme Typ som fig. 71 i Montelius's Bohus-

länska fornsaker. Forbindelsesgangene mellem de paanaglede Knopper (som ere forsvundne) fordybede, formodentlig oprindelig udfyldte med Sølvornamenter. Der er Afvigelser i Enkeltheder mellem de to Exemplarer (bl. a. har det ene enkelt Charnier, det andet dobbelt; af det første er Naalen, som sædvanligt af Jern, bevaret, men løs). (7564).

b) Den ydre Del af Klingen af et tveegget Jernsværd. (7565).

c) Tang af Jern, 29,5 cm. (11¼″) l., lidt beskadiget i den ene Ende. (7566).

d) En liden spæd Fil, 15,7 cm. (6″) l. (7567).

e) En Sax, et Sigdblad med sagtandet Eg, et Knivblad, en tveegget Pilespids, en Nøgel af den sædvanlige bøiede Form med to lodret anbragte Tænder i Enden, alt af Jern. (7568—7572).

f) Forskjellige ubestemmelige Jernsager, mest Brudstykker, et Stykke af en Kjede af Broncetraad og et Stykke Svovlkis. (7573).

g) 32 Jernredskaber af det Slags, der antages brugte til Lodder i Væfstole (som Aarsb. 1867 pl. III, 32), 29,5 cm. (11″) lange, ret vel bevarede. (7574).

Disse Sager ere fundne i 3 forskjellige Hauger paa Gaarden Nordre Lund i Furnæs Sogn, Vang Pgd., Hedemarkens Amt. I den første Haug, lige ved Smedjen i Nærheden af Gaardens Hovedbygninger, fandtes alene Spænderne *a*; den var liden, omtr. 1 Alen høi, og græsbevoxet. Haugen No. 2 var en Røs, 700 Alen fra Hovedbygningerne, 1½ Alen høi, 15 Alen i Omkreds. Her fandtes midt i Røsen „2 lodrette Vægge af Sten med et lidet Mellemrum, som var fyldt med Kalkstensjord, Kul, Aske og Benstumper;“ ved fortsat Gravning tilhøire fandtes de under *b*—*f* opførte Sager i et „dertil indrettet Rum.“ Den tredie Haug, ogsaa en Røs, 1500 Alen fra Husene, indeholdt foruden Spor af Aske og Benstumper de under *g* nævnte Jernredskaber. Der findes desuden endnu flere smaa urørte Hauger paa Gaarden. Yngre Jernalder. Gave fra Gaardbruger P. Lund, som ogsaa har meddelt de her benyttede Oplysninger om Fundene.

131. 3 Stykker af Bordene af en klinkbygget Baad af Egetræ, hvoraf de to endnu sammenhængende, med 2 oprindelige Klinknagler af Jern; Sammenføiningen tættet med Drev af Nødehaar. Stykkerne ere ca. 50 cm. (20″) lange; i den ene Ende ere de afhuggede, hvorimod de i den anden snarest synes at være optærede af Jorden. Bordenes oprindelige Bredde kan ikke bestemmes; deres Tykkelse er ca. 1″. Tvertover dem har, som Naglehuller og Farven paa Indersiden vise, gaaet et Knæ, fæstet med Trænagler. F. i Jorden paa den lille Ø Frøungen i Tjømø Sogn, Nøterø Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, ¼ Mil S. f. Aarøsund. For 14 Aar siden, da den nuværende Eier kjøbte Stedet, var her omtrent 56′ N. f. den nuværende Stuebygning, 43′ VSV. f. Laden og 150—155′ Ø. f. Strandlinien, antagelig

ca. 20′ over Havet, en liden Fordybning, hvori der undertiden stod Vand. Paa dette Sted gravede Eieren for 5 Aar siden en Brønd og stødte ved den Leilighed 1 Alen dybt paa et Stykke af en Baad, staaende i Retning V.—Ø. Dette Stykke, som han for Brøndens Skyld skar af og tog op, og som var omtrent en Favn langt, er senere bortkommet; det bestod af 3 Egebord i Høiden, med Spor af Knæer, og havde saadan Stilling, at Baadens Kjøl skjønnedes at have vendt op. Cand. theol. E. Wetlesen, hvem det skyldes, at dette Fund er blevet bekjendt, foretog, da han under et Ophold i Nærheden i Aug. 1875 var bleven vidende derom, en ny Gravning, hvorved de til Samlingen indsendte Stykker fremkom; de gik i Flugt med de tidligere fundne vestover. I Septbr. s. A. blev Stedet atter undersøgt af Antikvar Nicolaysen, der, for om muligt at finde Resten af Fartøiet, lod optage Tvergrøfter fra N.—S. østenfor det først fundne Stykke og vestenfor det sidst fundne; men intet fandtes. Jorden paa Stedet bestod øverst, i en Tykkelse af omtr. 1 Alen, af Torv og grusblandet Sten, men dybere nede af Blaaler, der, som bekjendt, har en mærkelig Evne til at bevare Træ; herved forklares, at Levninger af Baaden først fandtes i ca. 1 Alens Dybde. Anvendelsen af Klinkbygning med Jernnagler, som nu i umindelig Tid har været ukjendt østenfor Ekersund, og den Lighed i Bygningsmaaden, som de fundne Brudstykker vise med Tunebaaden, tale for at tilkjende dette Fund en temmelig høi Ælde. — Gave fra Cand. theol. E. Wetlesen. (7584).

132. Brudstykker af den i N. Fornl. S. 146 omtalte gamle Grændsesten med Runeindskrift, der har staaet paa Eggemoen paa Grændsen mellem Ringerike og Hadeland. Stenen, der efter at være bleven istykkerslaaet i 1867, ved Foreningens Direktions Foranstaltning var bleven sammenklinket og atter opsat (Aarsb. 1867 S. 116), blev, antagelig 1874 eller 1875, igjen voldelig beskadiget, hvorefter Direktionen har formaaet Grundeieren til at overdrage Levningerne af den til Samlingen, mod at Foreningen bekostede en ny Grændsesten med Indskrift opsat. I de reddede Brudstykker ere heldigvis de gamle Indskrifter saagodtsom fuldstændigt bevarede. (7585).

RUNESKRIFTEN VED FRAMVARDEN.

AF INGVALD UNDSET.

Blandt de norske runeskrifter er der et par, som har tildraget sig almindelig opmærksomhed og interesse især ved de eiendommelige forhold, hvorunder de er anbragte. På høie klippevægge, der lodret hæver sig op af store sødybder, findes de indhugne, og i en sådan høide over den nuværende vandstand, at man bliver i uvished om, hvorledes runeristeren har nået derop. Idet man således ikke uden særskilte apparater kar kunnet komme op til runerne, har de kopier, man hidtil har havt af dem, været alt andet end pålidelige, og uagtet indskrifterne har været bekendte gennem århundreder, er der dog indtil de sidste tider ei givet nogen tilfredsstillende tolkning af dem. Runebjerget ved Veblungsnes ved Romsdalsfjord er i 1871 undersøgt af daværende adjunkt Bendixen[1]; sidste sommer har jeg søgt at klare indskriften på klippevæggen ved Framvarden, og det er en be-

[1]) Se Bendixens læsning og tolkning i årb. f. nord. oldk. og hist. 1872 pag. 185—191 og prof. Bugges overensstemmende forklaring sammesteds p. 192—196. En tredie runeindskrift, indhuggen på en klippevæg, opdagedes af adjunkt K. Rygh i 1872 ved Valsfjorden i søndre Throndhjems amt; slng. årsb. 1872 pag. 32 f. og prof. Bugges afhandling i Krist. vidensk.-selsk. forhandl. for 1872 pag. 311—320; — denne ligger dog et stykke fra fjorden, men der har været fremsat formodning om, at også denne under en tidligere høiere vandstand kan være anbragt fra båd. Indskrifterne på en bergvæg ved Ydstines i Stjørdalen (N. fornl. 617 f.) ligger høit over havet og frembyder kun liden lighed med de nævnte; de skriver sig fra middelalderen.

retning om de derved vundne resultater, som jeg i det følgende skal meddele.

Ved Farsund skærer en liden fjord, Helvigsfjorden, sig ind i landet i vestlig retning; inderst fortsætter denne sig mod nord i indsøen Framvarden *(Framvarða)*, der ved en ganske kort strøm staar i forbindelse med havet; søen ligger ikke høiere over dettes flade, end at man ved almindelig vandstand godt kan ro op strømmen; niveau-forskellen kan vel ved høivand neppe være mere end nogle få fod. Framvàrden skal være meget dyb; Peder Claussøn fortæller, „at sammesteds kand ingen finde bond der udi"; den er omgivet af meget høie fjelde, der lodret hæver sig op af vandet, navnlig er dette tilfældet på østsiden, der således er omtrent ubeboet; på vestsiden afbrydes de bratte klipper tildels af åbnere partier, hvor da strax en liden gård eller plads er kilet ind mellem bergmasserne. Noget nord for midten af søen er der også her på vestsiden en bugt, hvor fjeldene træder tilbage, og hvor der er et ganske smalt og temmelig lavt eid over til Eidsfjorden, en del af den fjord, der går ind til byen Flekkefjord; her ligger gårdene Listeid. Omtrent lige imod dette eid er der på østsiden et af de høieste og vildeste partier: fra store dybder i søen sætter noriten sine lodrette vægge mange hundrede, ja maaske tusinde fod tilveirs; truende hænger dens mørke masser ud over vandet.

På en glat klippeflade, der vender omtrent lige mod vest, findes her en runeindskrift, der meget længe har været bekendt; allerede for næsten 300 år siden havde den i folkemunde givet hele dette fjeldparti navnet „Runefjeld". Denne Del af Framvarden hører til Hered pgd., ikke til Vanse, som i N. fornl. p. 282 anført (rettet i årsb. 1872 p. 135). Indskriften omtales først af Peder Claussøn i hans Norges beskrivelse, der er udarbeidet omkring 1590, men først blev udgivet efter hans død af Ole Worm på dansk i 1632[1]; han giver også en kopi af indskriften, der viser

[1]) P. Claussøn: Norriges oc omliggende Øers sandfærdige Bescriffuelse (o. sv.) Kjøbenhafn 1632, 4to, S. 57.

en linie indeholdende 15 runer; den er gengiven på mefølgende pl. som no. 1. I Worms runeværk gives den næste kopi, der grunder sig paa en tegning af biskop Thomas Wegner, som 1639 skaffede Worm tegninger og kopier af alle runeskrifter, som dengang var bekendte i hans bispedømme (Stavanger)[1]. Denne stemmer fuldstændig med Claussøns og er derfor vistnok kun en gengivelse af hans afskrift; den klippe, hvorpå Wegner har anbragt den, har heller ikke den fjerneste lighed med de virkelige stedlige forhold. Med denne eller disse kopier stemmer også omtrent de følgende lige til den allersidste tid, nemlig et par fra begyndelsen af forrige århundrede (omkring 1734) af biskop Spidberg og prest Tyrholm (i videnskabs-selskabets bibliothek i Throndhjem, mskrpt. no. 196, 4to), og en af provst Abel fra 1810; hvis disse er mere end ligefremme afskrifter af de ældre, så er de ialfald blevne til under stærk indflydelse af dem[2]. Finn Magnusen kan derfor ved sin behandling af indskriften med rette klage over, at man på hans tid kun havde en 250 år gammel kopi af den[3]. I 1861 besøgte bergmester T. Dahll stedet, rimeligvis under høist ugunstige omstændigheder, da han kun så 6 runer, og selv disse gengives med tildels monstrøse former[4]. I sit store runeværk har prof. George Stephens derfor kun ganske kortelig omtalt de dengang foreliggende omtrent ubrugelige materialier[5]. Senere har I. K.

---

1) Worm: Monumenta Danica, Hafniæ 1643, lib. VI, XIII, p. 504 sqq. Wegners Originalmanuskript: „Stavangriensia ad Dr. O. Wormium transmissa“, findes i den arnamagnæanske håndskriftsamling (no. 368 fol.); en genpart på univ.-bibl. i Kristiania (mskrpt. no. 95, 4to). Worm har også benyttet nogle andre kopier, der dog kun har ubetydelige afvigelser.

2) Den bekendte antikvar og dygtige runeforsker Arendt skal også have taget en kopi af indskriften, men denne kender jeg ikke.

3) Rumamo og Runerne, Kjøbenhavn 1841, pag. 509—514.

4) Slng. hans meddelelse i Kristiania videnskabs-selskabs forhandlinger for 1861, pag. 247 f.

5) Old-Northern Runic Monuments, I, pag. 161.

Christie og skolelærer Osmundsen i Farsund taget afskrifter af runerne; disse giver begge 9—10 runer, der kan sees at være den første del af den gamle kopi; om et par tegn er alle enige; Osmundsens er den bedste og stemmer mest med den gamle, og han har ledsaget den med en del bemærkninger; forøvrigt indeholde de begge umuligheder og kunde ei være tilfredsstillende.

I den seneste tid er der fremkommen en tidligere upåagtet kopi, der i ælde neppe står tilbage for Claussøns, og som viser sig i flere detailler at være bedre end hans. Det var fuldmægtig i rigsarkivet H. J. Huitfeldt, som gjorde mig opmærksom på den. Den findes i håndskriftet no. 22 a fol. i den arnamagnæanske samling og skriver sig rimeligvis fra omtrent år 1600[1]; den er paa medfølgende pl. gengiven som no. 2.

Indskriften har altså gennem lange tider været genstand for opmærksomhed og interesse; den har endogså havt æren af et kongeligt besøg, idet Frederik den 4de i 1704 på sin norske reise den 4de juli fra Farsund lagde veien om runefjeldet. Men det er især, efterat professor Stephens ved sit store runeværk havde lagt grundvolden for studiet af de ældste runeindskrifter, og efterat man gennem disse havde begyndt at få en anelse om det oldnordiske sprogs udseende og udviklingshistorie i tider, der ligger mange århundreder bag de ældste literære mindesmærker, at man har fået forøget interesse for indskriften ved Framvarden. Flere af de foreliggende kopier fremviste nemlig tegn, der er karakteristiske for den ældre runerække; ligheden med indskrifterne ved Veblungsnes og Valsfjorden i henseende til anbringelsesmåden lod

[1]) Dette håndskrift indeholder flere samlinger historiske excerpter og notiser m. m., skrevne med forskellige hænder omtrent fra den angivne tid; et blad er overskrevet: „Collectanea Danico-Norvagica“ og indeholder først en notis om Jællingestenene, der har interesse med hensyn til deres gamle plads; dernæst kopien af Framvardens indskrifter med kun den oplysning at „disse runebogstaver findes paa en gammel klippe udi Listerlen“; fremdeles optegnelser om Oslos privilegier, om Sorø m. m.

også formode, at den tilhørte ældre jernalder. Det måtte derfor være særdeles magtpåliggende at få en pålidelig kopi af indskriften, og efter direktionens opfordring påtog jeg mig at reise derhen og gøre et forsøg.

Jeg ankom til Farsund den 28de juni om formiddagen og tog straks ud til indskriften i følge med hr. skolelærer Osmundsen. Fra byen er der omtr. 1 mil indover til runefjeldet. Jeg var begunstiget af det skønneste veir; luften var lys og klar, og en klar sydøstlig bris krusede fjorden. Oppe i Framvarden var vandet ganske stille; dette er forholdsvis sjeldent og var for mig et stort held, da det var en nødvendig betingelse for et tilfredsstillende udfald. I almindelighed blæser der nemlig i denne del af Framvarden temmelig stærk vestenvind, hvad slags vind der så end blæser udenfor. Til den af høie fjelde indelukkede sø har vinden adkomst omtrent kun over det lave Listeid; både landvind og havgule kommer således fra Eidsfjorden ind i Framvarden som vestenvind og bliver, ved at præsses mellem de høie fjeldvægge på begge sider af eidet, betydelig forstærket. Ved den lille strøm, som forbinder søen med Helvigsfjorden, er kløften mellem fjeldene så trang og så kroget, at her ikke kan blæse noget videre ind; denne fjord er også mere lukket end den anden. Som før anført, er søen bredest her ved Listeid; her reiser vinden derfor også den største sø, som drives lige imod runefjeldet, hvor da skumsprøiten står langt opefter klippevæggene, og det således er ganske umuligt at nærme sig med båd. Alene når vinden er meget østlig, er det stille i søen, og jeg var som sagt så heldig at komme der netop på en sådan dag.

Da jeg nærmede mig indskriften, lå den i skygge, idet en skybanke skjulte solen; i en afstand af 30—20 alen fik jeg øie på runerne, der temmelig tydelig tegnede sig som lysere streger mod den mørke fjeldvæg. I en afstand af 20—15 alen lå jeg en stund stille og stirrede; stavene var ganske tydelige, men kvistene kunde jeg bestemt kun skelne ved 1ste, 8de og 10de rune:

ᚱ · · · · · : ᚱ · ᚦ

som også flere tidligere afskrifter er enige om. Ved nøiere stirren både med blotte og bevæbnede øine troede jeg også ved de øvrige at skimte nogle kviste, væsentlig de samme, som sees på min kopi; jo mere jeg stirrede, desto flere så jeg; tilsidst løb mine øine i vand, og jeg syntes runer danse over hele fjeldvæggen. Jeg lagde hen til fjeldet; i nogen afstand til begge sider fandt vi små revner, hvor trækiler blev drevne ind, og til disse fik vi båden fæstet. En medbragt stige blev reist, og jeg kom uden videre vanskeligheder op til selve indskriften. Runerne fremtrådte nu ikke med den klarhed, som når jeg betragtede dem mere i afstand; det var som Wegner siger: „jo nermere mand er hoss, jo minner de seis". — Hvad der især gjorde opfatningen af trækkene så vanskelig, var, at der over hele bergvæggen sees lysere gårer i stenarten; omkring runestavene bliver dette naturligvis meget forvildende. Jeg kunde dog se omtrent det samme, som jeg havde seet fra båden, men heller ikke mere. Med fingrene følte jeg over trækkene, men der var ikke den ringeste fordybning at mærke, undtagen ved 6te rune, som i sin nederste del kunde mærkes som en fordybet streg; der kunde heller ikke føles, at trækkene frembød glatte bundflader; forvitringen er vel over hele bergvæggen foregået ens, korn for korn. Om at få et papiraftryk kunde der således ei være tale; jeg kunde heller ei tænke på at tage en kalkering den dag, fordi den medbragte stige var for stor for båden og ei tillod videre bevægelser, og fordi indskriften, efter at solen var kommen frem, viste sig mindre tydeligt. Hvad jeg havde seet, var dog kun en linie på omkring 10 runer; således giver også de senere afskrifter, medens de ældre har 15—16. At der havde stået mere i samme linie, forekom mig umuligt, da der dertil ei var mindste spor at se på fjeldet; allerede på forhånd havde jeg formodet, at de 5—6 sidste runer i Claussøns afskrift måtte være at søge i en anden nu mere forvitret linie. Jeg troede også at skimte spor til nogle runer under den første del af den fremtrædende runerække; det var dog denne dag ei muligt

for mig at skelne noget bestemt tegn[1]. Før jeg forlod stedet, forsøgte jeg at overøse fjeldvæggen med vand for at se, om runerne da vilde fremtræde med større tydelighed, men dette blev så langt fra tilfældet, at det, efterat fjeldet var bleven vådt, ei var muligt at opdage mindste spor af dem. Jeg tilbragte denne eftermiddag et par timer på stedet.

Tidlig næste morgen drog jeg igen derud. Jeg var nu ledsaget af et par flinke mænd, som hr. Osmundsen efter min anmodning tidligere havde tinget for mig, og hvoraf den ene, en smed, havde arbeidet jernkiler til at drive ind i revnerne og medbragt en stor båd tilligemed en høvelig stige o. s. v. — Veiret var denne dag endnu gunstigere end den foregående; det var ganske blikstille og lys klar luft. Bergvæggen lå nu i morgenstunden i dyb skygge, og runerne fremtrådte endnu tydeligere end den foregående dag; jeg kunde nu også skimte stavene i den anden linie. Vi fik båden gjort forsvarlig fast og stigen reist. Jeg tog nu en kalkeret kopi af indskriften; denne er gengiven på medfølgende plade som no 3. Jeg søgte herved så meget som muligt at afholde mig fra at tænke på indskriftens tolkning af frygt for, at en eller anden idé mod min villie kunde få indflydelse på min opfatning af de så usikre træk; jeg anså det rigtigst her, hvor alt var så dunkelt og utydeligt, at lægge særlig vind på at levere en så objektiv kopi som muligt af kun det, som jeg med vished troede at spore som oprindeligt; de træk, der forekom mig usikre, er optrukne med prikkede linier. Bedst så jeg, når jeg gik høit op i stigen og så nedover langs fjeldvæggen; kun på den måde kunde jeg nogenledes opfatte tegnene i 2den linie. Jeg lod også stadig mine bådfolk først angive, hvorledes trækkene stillede sig for dem,

[1]) Herfra lader sig også hente et argument mod at tillægge Wegners kopi nogen selvstændig betydning; han giver på sin tegning alle Claussøns runer i én linie og på en klippe, der i ydre omrids ei har det mindste tilfælles med den virkelige; flere af de bemærkninger, han knytter dertil, er også ligefrem udskrevne af Claussøns verk. Han kan derfor ei antages selv at have besøgt stedet, men har uden videre afskrevet kopien.

1.

2.

3.

L. Fehr's lith. Inst.

der så dem nedenfra, og lod dem også gå op i stigen og med fingrene vise, hvorledes de opfattede tegnene.

Jeg skal meddele nogle bemærkninger om de enkelte runer.

1ste rune er aldeles sikker ᚱ, som også no. 2 og Osmundsen giver. Når de andre afskrifter har ᚢ, da er det vel, fordi indbøiningen på sidestaven er mindre og længere nede end på 8de rune, der af alle er læst som ᚱ.

2den kan umulig være ᚠ, som Claussøn giver. Man ser kun en ret stav, men ei spor af nogen kvist, der står i forbindelse med den.

3die var den, der voldte mig størst vanskelighed, navnlig hvad angår dens forhold til 4de. Det er vel denne, Claussøn gør til kvist på 2den stav, men dette er aldeles vilkårligt. Man ser en stav, der kun er halv så lang som de øvrige, begyndende i høide med de andre; dens nedre del svinder umærkelig, så at man ei kan mærke, at den har været afsluttet med noget punkt, ᛁ.

4de stav er ganske tydelig, men partiet øverst til venstre er noget uklart. I nogen afstand ser det ganske ud, som om den var forbunden med 3die til én figur, ᛗ; Osmundsen har også gengivet det med et tegn, der ligner et 7—tal; no. 2 har her to monstrøse tegn, forvoldte ved gårerne i stenen og punkterne efter 4de rune. At 4de stav har en kvist øverst til venstre er utvivlsomt, og jeg tror, at der står ᛆ som på min tegning.

Herefter følger tydelig som skilletegn to punkter over hinanden.

5te har tydelig en kvist på midten til venstre; så har også Claussøn; Osmundsen har gjort denne til et punkt. — Til høire troede jeg også at spore et træk, der syntes at nå henimod den følgende stav; Osmundsen har et punkt imellem 5te og 6te. Jeg kan dog ei se, at den hænger sammen med 6te til et ᚺ; rimeligst er det kun en gåre i stenen.

6te er en tydelig ret stav; i den nederste del kan man her også føle trækket, der dog ei frembyder nogen glat flade, men en ru og kornet, som fjeldet forøvrigt.

7de anså jeg først for at være ᚦ; tydeligst fremtræder den

nedadgående kvist; den anden forekom mig også nogenlunde klar. Den er dog rimeligst kun en tilfældig lysere gåre i stenen, da ᚦ med så spids og så liden bøile neppe er sandsynlig, når man sammenligner den med 10de, der er aldeles tydelig þ, Stenen er her indsprængt med mange lysere striber; dette har også vildledet Osmundsen, så at han giver ᛡ.

Om 8de er alle kopier enige, ᚱ.

9de giver både no. 1 og Osmundsen rigtig som ᛁ.

Om 10de er også alle enige, þ.

11te er noget svagere end de øvrige; de nyere afskrivere har derfor heller ei bemærket den. Dens afstand fra 10de er også lidt større end mellem de fleste øvrige. — Efter den tror jeg bestemt at skimte et punkt omtrent midt i linien; det andet lille ved siden er mere end tvivlsomt; det første er i kopien no. 2 bleven til en streg.

I anden linie (de gamle kopiers 5—6 sidste runer) er alt langt utydeligere end i første; kun når jeg gik høit op i stigen og så nedad langs væggen, kunde jeg nogenlunde skimte trækkene som lysere skygger. Gennem kalkerlærredet kunde jeg ei se dem, men måtte stadig løfte på og kige under dette for hvert tegn, jeg trak op.

Ved 1ste rune troede jeg at se en nedadgående kvist tilhøire øverst oppe, men sikker er denne langtfra; de gamle afskrivere har dog også gengivet et sådant træk.

2de opfattede jeg som ᛏ.

3die læste jeg strax som ᚢ; den krumme sidestav kan dog ei følges så langt ned som hovedstaven. Claussøn synes at have sprunget denne over.

4de og 5te opfattede jeg først som én rune, som ᛗ, den ældre rækkes tegn for E. Ved nøiagtigere undersøgelse kunde jeg dog ei følge den venstre stav mere end halvparten så langt ned som den høire; forbindelsen mellem stavene oventil er tydeligst nærmest den høire. Det hele ser da ud ganske som 3die og 4de rune i første linie; Claussøn giver ᛋᛁ. No. 2 giver 3die til 5te som en sammenhængende figur: ᚴᛋᛁ.

6te runes stav er ganske tydelig; den optrukne kvist så jeg, når jeg betragtede den ovenfra og fra siden.

7de er den sikreste i hele denne linie; begge de gamle kopier giver her det samme, som jeg har læst, ᚠ.

Herefter skimter jeg et punkt.

Afstanden fra toppen af første rune i øverste linie til vandfladen var 9′ 2″; vandstanden var dog den dag efter mine bådfolks udsagn omtr. ½ fod lavere end sædvanligt. Længden af øverste linie er 4′; i denne er runernes gennemsnitlige høide 8″ og indbyrdes afstand 3″; i anden linie er runerne mindre, med en middelhøide af 5″ og en afstand af 2″. — Mellem rækkerne sees ei spor af streger eller indfatning, således som en beretter har formodet; ei heller er der ringeste spor af en tredie linie[1]; ingen af de gamle kopier har heller noget, der kunde tyde derpå. Indskriften har havt skilletegn; både Osmundsen og jeg har efter de 4 første runer seet to prikker over hinanden; jeg har også som anført skimtet en prik ved enden af hver linie i runernes halve høide; rimeligvis har der til hver af disse hørt en lignende nedenunder som på første sted.

Peder Claussøn bemærker om runerne; „Oc siunis så ny som de kunde være nyligen strøgen derpå, der de dog hafue staaet for nogle Hundrede Aar, oc ere icke hugne i Klippen men lige som de vaare strøgne eller gniet der paa met en Steen, hvilcket er at forundre“. — Af hvad ovenfor er anført om deres nuværende udseende, fremgår, at de nu ei længer synes nye; der vil rimeligvis ei være lang tid hengået, før de er ganske forsvundne. Hans bemærkning om, med hvad redskab de er anbragte, er dog af megen interesse. Den viser, at man heller ikke på hans tid kunde mærke nogen fordybning ved trækkene, uagtet de dengang endnu fremtrådte ganske tydeligt, lyse mod den mørke fjeldvæg,

[1]) Osmundsen har ytret formodning derom. — Kraft i Norges Beskrivelse III, p. 569 omtaler, at der før har været en anden linie (end den Claussøn giver), som nu er næsten aldeles udslettet; han har vel selv seet eller hørt, at der var spor af to linier, men ei bemærket, at Claussøns kopi gengiver dem begge.

således som de endnu skimtes. Framvarden-indskriften frembyder i denne henseende stor lighed med klippeindskriften ved Valsfjorden. Også i denne tegner runerne sig lysere af mod den brune fjeldvæg (rigtignok langt tydeligere end her), uden at de frembyder nogen videre mærkbar fordybning, dog således, at man her kan med fingeren følge de fleste træk i deres ganske glatte bundflader. Jeg har selv havt anledning til flere gange at undersøge også denne indskrift, og jeg tror nu, at de begge er anbragte på samme måde: ved slag med et instrument med but, afrundet eg, f. eks. næsen af en hammer; ved bankning med en sådan knuses de yderste lag krystalkorn i stenen, og der fremkommer svage fordybede træk, der sees lyse og hvide, og hvorom man vel kunde sige, at de var ligesom „gniede ind“ eller „som om de var skrevne med kridt“[1]. Grunden til at Valsfjordsindskriften er meget bedre bevaret, uagtet den uden tvivl er meget ældre, som der af det følgende vil fremgå, kan dels ligge i, at den oprindelig er dybere indhuggen, dels i, at den er huggen i en stenart, der ei så let forvitrer, og endelig vel også i, at den ei har været udsat for ideligt bølgeskvulp som den anden. Rigtignok går der et vandsig lige over indskriften, men jeg tror med K. Rygh[2], at dette snarere har tjent til at bevare runerne fra forvitring end skadet dem; vandet kommer fra nogle myrhuller, er rimeligvis svagt jernholdigt og har derfor overtrukket runerne og fjeldvæggen med et lag, der viser sig som en stærk mørkbrun farve over dette parti, og som, skønt yderst tyndt, dog har hindret stenens videre forvitring. Jeg kender ikke andre runeindskrifter end disse to, der kan antages at være anbragte på denne måde. Ved Veblungsnes er runerne dybt og tydeligt indhugne.

Henimod middag roede jeg over til Listeid for at få underretning om en anden runeindskrift, der skulde findes på et andet

[1]) Worms formodning om Framvarden-runerne, at de er malede på bergvæggen med „seltjere“, er ganske grebet ud af luften. Runeindskrifter, der er malede på sten, findes, det jeg véd, ingensteds.

[2]) Årsberetning f. 1872 pag. 32.

sted længere inde ved søen[1]. Der var dog ingen på nogen af gårdené, der vidste at sige om nogen anden. Jeg tror derfor, at rygtet om en sådan er opstået ved misforståelse af sagnet om det såkaldte „St. Olavs hestesprang". Ved det smaleste af søen står to klipper lige over for hinanden, og her skal St. Olav tilhest have sat over; i klippen på vestsiden vises endnu mærkerne, hvor hestens forben tog fæste, idet den med nød og neppe nåede over. Jeg reiste på tilbageveien om dette sted; de såkaldte mærker efter hestebenene er et par huller, der virkelig har en vis lighed dermed; de er omtrent 3 fod over almindelig vandstand. Det blev mig dog klart, at disse huller er naturens værk, dannede ved bølgeskvulpet; i den nuværende vandlinie kunde jeg på samme sted iagttage begyndende lignende dannelser.

Først på eftermiddagen roede jeg igen hen til runefjeldet for at se, hvorledes indskriften vilde tage sig ud, idet den fra siden var belyst af solen. Jeg kom der netop, som de første solstreif faldt hen ad berget: det var da aldeles umuligt at se noget til runerne; de kom aldeles bort mellem mere og mindre belyste småpartier, der fremtrådte over hele fjeldvæggen; havde ei vore jernkiler betegnet os stedet, vilde jeg have troet, at vi var komne til en anden klippevæg. Dette beviser, hvor aldeles uden fordybning runetrækkene nu her er. Var jeg første dag kommen herhen under sådanne belysningsforhold, vilde jeg have erklæret indskriften for aldeles ulæselig og opgivet håbet om at få noget ud af den. Efterhånden som solen kom mere frem, kom runerne atter mere og mere tilsyne, men de blev langtfra så tydelige, som de havde været i morgenbelysning; bedst viste de sig, når en sky skjulte solen og lod skygge falde hen over dem. Jeg lå der i flere timer; alt, hvad jeg så, bestyrkede mig i, at min kopi var korrekt. Som almindeligt på en sådan varm sommerdag begyndte der henad dagen at blæse havgule udenfor på Eidsfjorden, og jeg fik da selv anledning til at se, hvorledes den over Listeid pressedes ind i Framvarden som vestenvind; ud på eftermiddagen var

[1]) Årsberetning 1872 pag. 135.

den temmelig frisk, og søen var nu så urolig, at vi ei mere kunde ligge klods ind til væggen; før jeg forlod stedet, så jeg også, hvorledes småbølgerne slog op mod berget og vædede dette i høide med nederste runerad. Om aftenen kom jeg tilbage til Farsund og så det trække op til uveir; jeg måtte da prise mit held, og mine rorfolk forsikrede mig også, at der indtraf ei mange dage om året med så smukt og stille veir oppe i Framvarden.

Jeg havde lige efter undersøgelsen et så stærkt indtryk af, hvor utydeligt og dunkelt indskriftens detailler fremtrådte, at jeg ikke vovede at bygge noget videre på de resultater, hvortil jeg var kommen. Jeg turde ikke engang afgøre med mig selv, om runerne tilhørte yngre eller ældre række; det første var jo bevist, dersom ᛌ (= S) var sikker; på den anden side vovede jeg ei at benægte muligheden af, at første linies 3die og 4de og anden linies 4de og 5te rune havde været to gamle tegn for E, ᛖ. Jeg så strax, at hvad jeg i første linie havde skimtet, måtte læses „Ristede Endride“, men jeg turde ikke erklære det for absolut sikkert. Ved nøiere at studere min kopi og sammenligne den med de andre og navnlig med den senere fremkomne no. 2 er jeg dog kommen til den overbevisning, at hvad jeg har gengivet i alt væsentligt må være det oprindelige. Professor Bugge, hvem jeg meddelte min gengivelse af indskriften, troede også, at første linie måtte læses, som jeg havde gjort, og formodede, at anden linie indeholder „efter Eystein“. Dette blev meget bestyrket, da håndskriftets gamle kopi blev bekendt; ved at sammenligne dens gengivelse af 3die til 5te rune med min kopi og med 3die—4de rune i første linie blev det klart, at man her måtte læse ᚢᛌᛏ. Jeg tvivler nu ikke på, at indskriften gengives fuldkommen korrekt ved:

ᚱᛁᛌᛏ : ᛅᛁᚿᚱᛁᚦᛁ :	RIST : AINRIþI :
ᛅᛏ : ᚢᛌᛏᛅᚿ :	AT : VSTÆN :

d. e. „Ristede Eindride efter Eystein“.

Det eneste af disse træk, som ikke genfindes på min kopi, er kvisten på første rune i anden linie, samt skilletegnet efter AT.

Men så medtaget som hele indskriften er, vil man let forstå, at et enkelt træk nu kan være ganske forvitret; man kan kun undre sig over, at dette ei har været tilfældet med flere. Indskriften er altså skreven med yngre rækkes runer og således langt senere end de te andre norske indskrifter, anbragte på klippevægge ved havet. Forøvrigt frembyder den i ortografisk henseende intet usædvanligt; man finder oftere tvelyden AI betegnet ved det blotte ᛁ som i første ord; navnet Eystein findes oftere skrevet på lignende måde som her, VSTAIN eller VSTIN. — Runernes former er også de almindelige med undtagelse af formen for S; det var mig ikke muligt ved dens nedre ende at skelne det sædvanlige afsluttende punkt; der står altså vistnok ᛁ for ᛌ. Denne form findes ellers kun i den gruppe svenske indskrifter, hvoraf den bekendte Røksten i Østergøtland bærer den mærkeligste[1]; formen i vor indskrift kan dog ei sammenstilles dermed, men må være en enkeltstående særegenhed, måske foranlediget ved den måde, hvorpå indskriften blev huggen, — hvis man da ei vil antage, at der virkelig har været et punkt, som nu ved forvitring er blevet usynligt, noget, jeg ei tør benegte.

Med hensyn til indskriftens alder viser flere tegn, at den heller ikke tilhører den ældre oprindelige form af yngre række, således runeformerne ᛁ, ᛅ, ᛆ og ᛘ. Formen ᛌ afløste i Norge neppe ᛋ før i begyndelsen af 12te århundrede; tør man antage, at runeristeren har skelnet mellem ᛆ - A og ᛅ - Æ, føres vi endnu længere ned indtil omtr. år 1200; en af de første indskrifter, der viser denne adskillelse gennemført, er Sigurd Jarlssøns fra Vinje i Thelemarken, der med temmelig stor nøiagtighed kan dateres[2].

Indskriftens indhold bestemmer den som en mindeindskrift over en mand ved navn Eystein, ristet af en Endride. Det ligger da nær at antage, at denne Eystein er omkommen her ved berghammeren enten ved at falde udover fjeldet eller ved at forulyk-

---

1) Slng. S. Bugges tolkning af Røkstenen i „Antiqvarisk tidskrift for Sverige“ V, pag. 5.

2) Munchs, Norske Folks Historie, III, p. 378 f., jfr. årsb. 1867, 40.

kes på søen. Traditionen beretter også, at indskriften skal være et minde om en mand, der har mistet livet der. Holm fortæller[1], at i gamle dage en kæmpe ved navn Ukjel eller Ukjalir boede i nærheden, og at han engang i et selskab, hvor han var bleven meget drukken, gjorde den ed, at han aldrig skulde blive overvunden af nogen kæmpe; for ikke at blive mensvoren sprang han ud over det høie fjeld og druknede; om ham skulde indskriften være et minde. — Dette sagn er vistnok i sine detailler lavet af ham selv: det navn, han giver kæmpen, er dannet efter den første del af Claaussøns feilagtige kopi af indskriften. Af de to navne, som indskriften virkelig indeholder, er Eystein endnu almindelig brugt på Lister i formen Øisten eller Østen; det andet, Eindride, bruges nu der ei mere, men forekommer i ældre ministerialbøger i den almindelige forkortede form Endre[2].

Man har i den omstændighed, at runerne stå så høit over vandet, at man ei uden stige kan nå dem fra en båd, seet et bevis på, at vandstanden i Framvarden tidligere var høiere end nu. At så har været tilfældet, synes også rimeligt af andre grunde. Når man betragter lokaliteterne ved søens udløb, får man indtryk af, at den nu ligger noget lavere end før; der foretages også hvert år her gravninger for at gøre forbindelsen med havet lettere at passere. Som anført fandt jeg indskriftens middelhøide at være omkring 8½ fod over vandet. Antager man, at vandstanden i søen for 700 år siden var 3′ høiere end nu, så kommer indskriften til at være indhuggen omtr. 5′ over vandet, netop i den høide, hvori dette fra en båd bekvemmeligst lod sig gøre[3]. For en tidligere vedvarende omtr. 3′ høiere vandstand taler også de ovenfor omtalte hesteskoformede huller, der findes ved „Hestespranget“, det

---

1) Slng. Lister og Mandals amts beskrivelse af etatsråd amtmand P. Holm i „Topografisk Journal for Norge“, IV, pag. 17—19.

2) Ifølge velvillig meddelelse af hr. proprietær C. Flood på Lister.

3) T. Dahll har også nævnt dette som rimeligt. Hans anden formodning om, at den er ristet fra isen om vinteren, synes lidet sandsynlig. Slng. Krist.vidskbs. selskbs. forhandl. for 1861 pag. 247 f.

smaleste af søen, og som uden tvivl skylder bølgeskvulpet sin dannelse; de er nu som anført netop 3′ over vandet.

Angående spørgsmålet om landjordens hævning vil runebjerget ved Framvarden ei kunne afgive noget arkæologisk vidnesbyrd, da alt taler for, at den høiere vandstand her skyldes forholdene ved søens udløb og ei den omstændighed, at havet dengang skulde have stået så meget høiere og gået ind i søen. I det hele taget må man vel sige, at vore oldtidslevninger taler for, at havets niveau ei kan være sænket stort siden jernalderens ældre del, i de sidste 15—2000 år. Med hensyn til Valsfjords-indskriften kan man således ei antage, at søen tidligere har gået så langt opunder, at runerne er ristede fra en båd. Man måtte, hvis dette havde været tilfældet, antage, at landet dengang der havde ligget henved 20′ dybere end nu; men da måtte flere af gravminderne på det nærliggende Valseid, der utvivlsomt skriver sig fra ældre jernalder[1] og må være omtrent samtidige med indskriften, have været anlagte så nær strandbredden, at de ved almindelig høivande overskylledes. Dette er selvfølgelig umuligt; sandsynligheden taler for, at de blev anlagte så langt fra flodmålet, at de aldrig nåedes af søen. Forøvrigt kender jeg fra kysterne af det nordenfjeldske mange exempler på, at gravhauger, der efter udseende at dømme er fra yngre jernalder, ligger så nær vandet, at landet i de sidste 100 år der ei kan være steget mere end et par fod; lignende forhold er også iagttagne på andre dele af vore kyster.[2] Forholdene må dog have været meget forskellige på de forskellige steder.[3] Ved Veblungsnes, hvor indskriften efter Bendixen nu er henved 12′

---

[1]) Slng. årsberetningen f. 1872 p. 11 ff.

[2]) Slng. Urda II, pag. 199 f. fra Boknsundet i Ryfylke.

[3]) I Smålenene synes der efter adjunkt Arnesens iagttagelser af helleristningerne, siden disse i broncealderen blev hugne, at have fundet sted en hævning af landet på 70 fod (slng. O. Rygh i Kristiania vidskbs. selskbs. forhandl. f. 1873, pag. 457); lignende forhold er også iagttagne i Sverige (slng. Antiqvarisk tidskrift för Sverige II, pag. 432).

over høieste vandstand, synes det rimeligt, at en hævning på 6—8' har fundet sted, siden den blev indhugget.

Dette spørgsmål er af lige stor interesse for arkæologen som for geologen. Man bør derfor ved undersøgelser langs vore kyster have sin opmærksomhed mere end hidtil henvendt på, i hvilken høide over havet gravlevninger og oldsager fra de forskellige perioder forekommer; det vil vistnok være den eneste vei, ad hvilken man vil nå til tidsbestemmelser for dette mærkelige naturforhold.

Jeg tør tro, at spørgsmålet om Framvarden-indskriftens alder og indhold herved er endelig løst. En fremtidig undersøger vil ikke kunne skimte mere af de svindende træk, end jeg har gjort; sjelden vil han kunne træffe til at se den under så heldige veir- og lysforhold. Og om end håbet om, her at finde en indskrift i ældre rækkes runer og derved vinde et nyt bidrag til belysningen af disse sparsomme indskrifters sproglige stilling, blev skuffet, så må man dog være tilfreds med, endnu førend det blev ganske umuligt, at have fået løsningen på en gåde, der i århundreder har interesseret oldforskerne. Der vil visselig ei hengå mange slægtled, førend storm og bølger har fuldført, hvad de har begyndt, førend runerne ved Framvarden er ganske forsvunden.

ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER I NORDLANDS OG TROMSØ AMTER i 1875.[1]

AF TH. WINTHER.

I. Ulvø eller Hadselø.

Denne, den mindste af Vesteraalens Hovedøer, har en Natur, der i mange Henseender er forskjellig for det øvrige Vesteraalens; Fjeldformerne er blødere, mere afrundede — hvorvel Toppene hæver sig til henimod 2000 Fods Høide, — og Fjeldsiderne er grønklædte høit opover; under Fjeldet er temmelig store Flader, og disse er vel opdyrkede, dels ogsaa bevoxede med Birkeskov i usædvanlig Rigdom, saa Øen byder Øiet et Hvilepunkt midt i den vilde Fjeld- og Havnatur rundtom. Gode Veie og store, smukke Gaarde forøger det tiltalende ved Synet af denne Vesteraalens Perle. Mit Hovedpunkt var imidlertid Langøen, og jeg kunde derfor ei afse stor Tid her, hvor jeg blot opholdt mig 2½ Dag, under hvilke jeg fra Handelsstedet Stokmarknæs paa Nordkysten fik nogenlunde nøiagtigt undersøgt Øens østre Halvdel indtil Handelsstedet Melbo paa Sydkysten. Af arkæologisk mærkelige Steder nævnes i N. Fornl. kun et eneste, og af Fornlevninger fandtes heller ikke meget; dette tilskriver jeg dog mindre manglende Bebyggelse i Oldtiden end den Omstændighed, at Øen er saa ualmindelig vel ryddet og dyrket, saa Fornlevningerne allerede forlængst er tilintetgjorte, saaledes som jeg udtalte angaaende Throndenæsbygden ifjor.

Paa den lille Børø ligeudenfor Stokmarknæs findes adskillige Gravhauger, alle nær Stranden og paa Øens Sydkant.

---

[1]) Uddrag af den til Universitetet af Forfatteren indgivne Reiseberetning.

Øens Sydvesthjørne bestaar af flere smaa Bergnæs; paa det yderste (vestligste) af disse er en liden (24 Skridt vid), udkastet Haug; paa det næste to 32 Skridt vide Hauger, og paa et noget bredere Næs strax østenfor 4 Hauger, hvoraf de 2 lange, liggende i samme Linie øverst paa Bjerget, og de andre 2, smaa og runde, nedenfor; inderst paa samme Næs ligger ogsaa 2 smaa Hauger. De er alle af Sten og udkastede. — Østover langs Stranden ligeoverfor Stokmarknæs har vi flere større Hauger, der er mindre oprodede tildels aldeles uskadte. Tæt østenfor dem og i samme Høide omtrent er en gammel, men meget tydelig og stor Nøsttomt, hvis Beliggenhed høit oppe fra Søen vidner om dens høie Ælde. Ude mod Øens sydøstre Ende, i den øvre Kant af en Myr, staar en 1,5 m. høi, smal og opad spids (0,3 m. bred ved Spidsen) Sten, trekantet i Tversnit; den staar nu heldet op til en stor naturlig Sten, og synes neppe at indehave sin oprindelige Plads. Den er ganske glat og jevn, men uden Indskrift. I dens umiddelbare Nærhed kan neppe paavises Gravhauger; men udenfor Myren lige ved Søen paa Næsset er ialfald én saadan, udkastet og med Kammer, der endnu tydelig sees. Muligens er her dog flere; der er mange torv- og lyngklædte Forhøininger, hvorunder Grave kan være skjulte.

Ved Ulvøs Nordøstpynt ligger den lille, udyrkede Risø, paa hvis søndre Side findes 5—6 Gravhauger, fordetmeste urørte. Lidt vestenfor dem staar en høi, smal og spids Sten. — Paa Øens Sydvestkant er et lignende Antal Hauger, hvoraf en udkastet og med Kammer; paa en af Haugerne staar en spids, smal Sten. Paa Øens Østpynt er 2 udkastede Hauger.

Hadsel (Præstegaarden). Paa „Vangen“, en flad, kratbevoxet Græsvold nede ved Søen søndenfor Gaarden, er enkelte Gravhauger. Jeg saa kun et Par tydelige, af Sten og Grus, endel beskadigede. Oppe ved Landeveien i Syd for Gaarden i en vakker Birkeskov er ganse vist ogsaa Gravhauger; de er enten oprodede eller betydelig sammensunkne i Midten, smaa, lave, runde, af Sten, og har været bevoxede med Birketræer, hvoraf Stubberne endnu staar i dem. Jeg saa ogsaa her kun nogle ganske faa.

Paa Nabogaarden Klak saa jeg nede paa en myrlændt Vold ved Stranden — lige ved Hadsel-Vangen — et Par Gravhauger; en af dem var en ganske smuk Haug, rund, af Sten, taalelig høi, med skarp Fodkant og aldeles urørt, 35 Skridt vid. Ogsaa paa denne Gaards Grund bemærkedes oppe ved Hovedveien en liden oprodet Haug af Sten.

Paa Steile er vistnok oppe ved Husene paa en af de nordligste Gaarde Levninger af en, om ikke to Gravhauger, liggende paa en Bergknat. Længer i SV. er tæt ovenfor Veien en stor Haug af Kuppelsten, kun lidt rodet i og omkastet i Toppen, men væsentlig uskadt.

Ekeren. Lige opunder det her bratte og høie Fjeld og bagenfor Gaarden, der ligger et Stykke fra Søen, er en aflang Stenhaug, 20 Skridt lang og 8 bred; den er opkastet, har efter Sigende havt Kammer, dækket af Heller, af hvilke endnu saaes et Par; i Kammeret fandtes fed, sort Jord (efter en Angivelse ogsaa Bensplinter) samt Klinknagler. Maaske er paa Gaarden flere Gravhauger.

Ved Husby paa Engen strax nedenfor Gaarden er en mellem 40 og 50 Skridt vid, ca. 2 m. høi, af Sten og Grus bestaaende Haug, hvoraf omtrent en Fjerdedel er udtaget. Her fandtes en Skjoldbule og Ben; hin er sandsynligvis sendt til en Samling. Nedenfor denne Haug har været flere Hauger, der nu er aldeles udkastet ved Rydning, og her har nok ogsaa den i N. Fornl. S. 690 omtalte Bautasten, som det kostede mig megen Møie at faa Rede paa, staaet; ialfald har her staaet en, et Par Alen høi, paa Siderne flad, tynd Sten, der imidlertid nu er nedkastet og borte. Paa en Plads længer i Øst er ogsaa Levninger af en udkastet Gravhaug.

Guldstad. Paa „Hammervolden", en Eng i Vest for Gaarden nær Søen, er en opretstaaende Sten, 1,12 m. høi, 0,76 m. bred nedentil og 0,4 m. oventil; den synes at staa i Levningerne af en Gravhaug af Grus; thi der gaar en temmelig skarp Kant i en Cirkelbue udenom den; men paa Stedet er taget en betydelig Mængde Grus og gravet, saa Haugen paa hin Bue af Kanten nær er forsvunden. Paa Gulstadøen, der ved Ebbe er landfast, tæt i

V. for Hammervolden, er flere Gravhauger. Mindst 6 ligger nogenledes i Linie tvert over en Vold: *a)* Stenhaug ca. 2 m. høi, 42 Skridt vid, endel oprodet; *b)* lav, liden, lynggroet, men udkastet; *c)* af Sand, oprodet, liden, men høiere end b; *d)* 55 Skridt vid, lav, med dyb Veit og urørt; *e)* nedenfor *a*, lav, liden, urørt; *f)* liden, beskadiget. Paa en brat Bergknat i Øst paa Øens indre Side er ca. 50 Skridt vid Haug, noget oprodet, men neppe tilfulde gjennemgravet, af Kuppelsten, og paa en anden Bergknat hinsides en liden Myr er en lignende Stenhaug.

Paa Milbo er paa en Hval ude ved Søhusene mange Gravhauger af Sten, tildels opkastede; her er Ben og i en Stykker af et Sværd fundne; dette er bortkommet. Paa Gaarden har staaet et Kapel.

Længer kom jeg ei paa Ulvø, men ved Samtaler erfaredes, at paa Haug findes mange Gravhauger; det fortælles, at i enkelte Hauger er Brædder som af Ligkister fundne. Ligeledes erfaredes, at paa Nabogaarden Ongstad er fundet Oldsager, hvoriblandt et Sværd.

Paa dette Sted vil jeg tillige anføre et Par Meddelelser om Fornlevninger paa den til Hadsel hørende Del (den nordlige) af Østvaagø. Paa Nord-Sande er saaledes Gravhauger (Fund der omtales N. Fornl S. 690). Mellem denne Gaard og Grundfør er den saakaldte „Jættens Vei", en stor Moræne, hvorpaa der sandsynligvis er endel Gravhauger. Bautastenen „Ræka" paa sidstnævnte Gaard siges at være dannet omtrent som en Skovl med den tykkere Ende opad. — Paa Strømstad er flere Gravhauger; én vides udgravet, og deri skal være fundet en Guldring, et Sværd (?) og „en gjennemsigtig Sten" (?).

II. **Vestkysten af Hindø** (tilhørende Hadsel i S. og Sortland i N.)

Hindøens Vestkyst langs Sortlandsundet er et vildt Fjeldland, hvor Klipperne fordetmeste styrter lige ned i Søen; kun enkelte Steder er smaa, beboelige Flekker, sjelden lidt videre Flader. Bebyggelsen er derfor mere spredt, og Fornlevningerne som ven-

teligt ikke mange. Jeg gjorde 3 Ture over Sundet til Hindøen; men de to var ganske korte, saa Undersøgelsen her er meget utilstrækkelig; imidlertid frembød de besøgte Steder intet af særlig Interesse, og det var dog de Steder, jeg havde faaet udpegede som værd at besøge.

Paa Hernæs (Hadsel), ligeoverfor Hadsels Kirke, er ude paa et Bergnæs søndenfor Gaarden 6 Gravhauger; de 4 er større (30—40 Skridt vide) Hauger af Sten, alle oprodede; den 5te ligger lige ind ved en af de større og er en liden, tildels udkastet Haug af Sand og noget Sten. Den 6te er en liden, urørt Stenhaug. Paa Gaarden har imidlertid været flere, maaske endog en stor Mængde Gravhauger; for et Par Aar siden fandtes ved Rydning paa en Græsvold ved Husene — formodentlig i en Sandhaug — et Skelet og Brudstykker af et tveegget Sverd; Finderen mente endnu at have det, men søgte det forgjæves.

Mellem Hernæs og Kvitnæs (den nærmeste Gaard i N.), nærmest den førstnævnte, ligger ved et Krat nær Stranden 2 Gravhauger af Sten tæt ved Siden af hinanden; den nederste er opreven, saa kun den temmelig høie Kant staar igjen; den anden synes uskadt. At der her i Nærheden er flere, er vel næsten sandsynligt; men det tætte, paa sine Steder næsten ugjennemtrængelige Krat vanskeliggjør i høieste Grad en nøiere Undersøgelse.

Kvitnæs (Hadsel). Paa „Kartnæsset", et søndenfor Gaarden mod Vest fremspringende bergfuldt Næs, er flere Gravhauger. Paa Nordsiden af Næsset ligger lidt op fra Stranden en 26 Skridt vid, urørt Stenhaug. Gaar man fra denne langs Stranden rundt Næsset, støder man først paa 3 Hauger; de to ligger tæt bagenfor hinanden (Omkredsene tangerende), er resp. 34 og 40 Skridt vide, begge oprodede; nær ved ligger den tredie, en stor (50 Skridt vid), kun lidet oprodet Stenhaug. — Hinsides en Berghammer finder vi atter en liden (25 Skr. vid), lav, men saagodtsom urørt Haug. Videre en Flok paa 5 Hauger, alle med store Huller i Midten: *a)* den nordligste, 36 Skridt vid; *b)* i Linie med *a*, 40 Skridt vid; ved dens ene Kant ligger en lang, smal Sten, 1,86 m. lang og 0,34 bred, enten en Bautasten eller en Overligger; *c)* bagenfor *b*, 26

Skridt vid; *d)* i Linie med *a-b*, 36 Skridt vid; *e)* i samme Linie, 40 Skridt vid. — Paa Næssets Sydside, i en liden myrlændt Dal, er en lav, med Jorden jevn Stenhaug, 40 Skridt vid; den er maaske uberørt af Menneskehaand, men helt nedsunken.

Længere sydover ligger her og der omspredte enkelte Gravhauger, saaledes etsteds 2 sammen, 24 og 34 Skridt vide, begge aabnede, saa Gravkamrene tydelig sees; det ene Kammer har ligget parallelt med Søen, det andet i en Vinkel af 45° mod den. — Paa Østskraaningen af en Berghammer, tæt ved en Husmandsplads, ligger i en Linie 3 Hauger, 34, 34 og 28 Skridt vide; de to største er meget beskadigede, den mindste urørt. Alle Haugerne paa Kvitnæs bestaar af nøgen Kuppelsten, og er paa en nær høie og har været meget smukke. Det er ikke usandsynligt, at der langs Stranden her søndenfor Gaarden tør findes adskillig flere Hauger; det meget kuperede og med tæt Krat bevoxede Terræn gjør nemlig en nøiagtig Undersøgelse vanskelig.

Paa en liden Ø under Blokken (Sortland) findes Gravhauger; did kom jeg imidlertid ikke.

Kjærringnæs (Sortland). Paa et lidet Bergnæs vestenfor Gaarden er 4 Gravhauger af Sten, alle oprodede; den største har været en betydelig Haug, 54 Skridt vid og temmelig høi; de andre 3 er omkring 30 Skridt vide. Ligeledes er der paa den lave Kjærringnæsø endel Gravhauger, spredte rundtom paa Øen, ligeledes af Sten og alle oprodede.

Paa Rensnæs (Sortland), langt nord i Sortlandsundet, overfor Gaasfjord paa Langø, er paa et Næs søndenfor Gaarden sandsynligvis Gravhauger; men jeg kom ei selv derud og fik ei fuldt paalidelig Besked; de skal for en Del være udkastede. — Paa den til Gaarden hørende Ø kan jeg med fuld Sikkerhed kun paavise en eneste Gravhaug; den er lidt oprodet og ligger paa en Høide; men det er vel rimeligt, at flere af de lyngbevoxte, rundagtige Smaahauger, som findes flere Steder, er Gravhauger; ellers vilde denne Ø danne en paafaldende Undtagelse fra den Regel, jeg under min Reise i Sommer overalt fandt at holde Stik, at

nemlig alle saadanne smaa Udøer og Holme udenfor Gaardene har Gravflokke og saaledes synes fortrinsvis at have været valgte til Begravelsespladse. Blandt de omtalte Lynghauger syntes navnlig et Par oppe paa Øens høieste Punkter og enkelte nede ved Stranden ved sin større Regelmæssighed at burde antages som Gravhauger. Disse er selvfølgelig urørte.

Paa „Skilleberget" mellem Rensnæs og Stamnæs (Nabogaarden i N.) ligger 2 udkastede Gravhauger, en større og en mindre af Sten; lidt nordenfor paa en brat Bergrab en noget oprodet Stenhaug. — Ude paa Stamnæs, Hindøens nordvestligste Pynt, nordligst i Sortlandsundet, har vi et smukkere Gravfelt. Nede paa Næssets vestre Strand ligger 3—4 nogenlunde i Række; den ene er opkastet, de andre lynggroede og utydelige. Lige op for den nordligste af disse har vi en stor, vakker Stenhaug, liggende paa en liden Berghøide; den maaler 54 Skridt i Omkreds, men er adskillig oprodet. Nordenfor denne ligger 2 Hauger, begge ligesom forrige af nøgen Kuppelsten, den ene paa en Berghøide, den anden lidt bagenfor og lavere nede; hin er ca. 40 Skridt vid og 1,5 m. høi, oprodet i Midten; den er enten kun lidet skadet, eller ogsaa har man i den ringe Dybde, hvori den er udkastet paa et Sted, allerede stødt paa Berget, og isaafald er Haugen oplagt omkring en liden opstaaende Bergknat, noget vi i Øieblikket ei med Vished kunde afgjøre. Den anden Haug er noget mindre (36 Skridt vid) men kun 0,65 m. høi, ogsaa oprodet og har havt Kammer i Retningen Ø—V. — Yderst paa Næsset lige ud mod Søen, paa dets yderste og høieste Punkt, ligger en betydelig Haug af Sten, 54 Skridt vid og ca. 2 m. høi; den er ikke gjennemgravet; kun i Kanten paa den indre Side er Stenene noget omkastede og udrevne. — Østenfor denne, henimod Gaarden, er maaske flere Hauger, lynggroede og utydelige; to synes at være Langhauger. Paa Næsset østenfor Gaarden er mindst 2 Gravhauger, hvoraf den ene bestaar af Sand. — Paa en Husmandsplads søndenfor Gaarden har der været Gravhauger, hvori Fund er gjorte, hvilke er sendte til Throndhjems Oldsamling.

Paa Roksøen er maaske Gravhauger; desværre tillod Tiden mig ei at komme did, og egentlig paalidelig Underretning var ei at erholde.

III. **Langøs sydøstlige Del** (langs Børøsund og Sortlandsund) (Tilhørende Hadsel og Sortland).

Langøens sydøstlige Halvø fra Eidsfjordens Munding indtil Sortlandsundets nordre Ende ved Bremnæs er for en stor Del langs Kysten meget fladt Land, hvor der er bredt mellem Fjeld og Fjære, ganske godt dyrket, tæt bebygget, men nøgent og træbart. — Af Fornlevninger findes her en stor Mængde; det var i det hele et af de rigeste Distrikter i den Henseende, jeg har seet, selv med de Rester, der aabenbart nu kun staar tilbage fra en betydeligere Rigdom i ældre Tider. Flere Steder her er virkelig smukke, store Gravflokke, og Haugerne er mere urørte her end i Regelen andetsteds; dette, antager jeg, har sin Grund netop i Landets tætte Bebyggelse; de Hauger, der er levnede, kommer dermed saare ofte til at ligge tæt ved Husene, i Indmarken; Gaardens egne Folk forstyrrer nemlig kun i sjeldneste Tilfælde Gravhaugerne halvt; enten tager de dem aldeles væk, om Rydningen kræver det, i hvilket Tilfælde man dog af og til har Besked derom og om noget er fundet, saafremt Rydningen ikke ligger altfor langt tilbage i Tiden, eller ogsaa lader de Haugerne urørte; vistnok hænder det, at en og anden af Nysgjerrighed paa sin Gaard roder lidt i en enkelt Haug; men dette er ikke Regelen; i Indmarkerne er Haugerne enten aldeles forsvundne eller urørte. De, som ødelægger og forstyrrer den store Mængde af Gravhauger, er ganske andre Folk, løse og ledige Personer, dels virkelige Skattegravere baade af nordisk og — som oftest — af lappisk Herkomst, dels Fiskealmue, naar de ligger ledige, eller andre nysgjerrige; men disse Opgravninger foregaar uden Eierens Vidende, og derfor i al Hemmelighed — for Skattegravernes Vedkommende særlig ved Nattetid; — følgelig er Haugerne paa Udøerne og i Udmarken, kortsagt langt fra Hus, Gjenstand for deres Besøg; ind til Husene, hvor Gaar-

dens Folk kan støde paa dem, vover de sig sjelden. Dette Forhold fandt jeg under min Reise stedse bekræftet, og heldigvis havde et Par smukke Gravflokke foruden flere mindre undgaaet Rydningshakken.

Jeg kom ei længer mod Vest end til Fleinnæs paa den søndre Side af Eidsfjordens Indløb, men erfarede her, at der ogsaa paa Kvalsø, lidt indenfor i Fjorden, skal være Gravhauger; nærmere Besked var ei at faa.

Fleinnæs. Paa det mod Vest udskydende store Næs, „Fleinnæsskagen“, ligger langt ude 6 Gravhauger paa smaa Bergknatter mellem Myrerne og Kratskoven. De er alle af Sten (35—40 Skridt vide) og høie. Inderst ligger de 3 sammen, saa 2 sammen og yderst én alene; de 5 inderste er oprodede, den yderste aldeles urørt. Det har været vakre Hauger, og deres Beliggenhed har gjort dem end mere fremtrædende. Inde ved Gaarden har været enkelte Hauger, der er borttagne ved Rydning; i en fandtes for ca. 20 Aar siden et Sværd, der imidlertid ei blev opbevaret og er forsvundet.

Paa Karlsnæs (udt. Kalsnæs), der efter det i Bygden gjængse Sagn skal have sit Navn af Karle, Gunnsteins Broder, har vi et af de smukkere Gravfelter. Her er ovenfor Husene ved et Fjøs paa den østligste Gaard 17 Hauger, fordetmeste smaa, lave og runde, alle urørte; den største er kun 32 Skridt vid, én 30 Skridt, de øvrige mindre nedover til kun 16 Skridt i Omkreds; de bestaar af Sten, nu overgroet med Græs, men er tydelige, med skarp Kant og endnu smukke. Der har her været en 18de, der er borttaget ved Bygningen af ovennævnte Fjøs, hvis Grundmur nu staar paa dens Plads; Stenen toges til Muren, men intet fandtes; imidlertid indrømmede Eieren, at han heller ikke havde seet det ringeste efter, om der kunde være noget. Lidt nedenfor disse i Engen har vi en smuk, rund Stenhaug, 34 Skridt vid og endnu høi, med skarp Fodkant, og et Stykke vestenfor denne, omtrent i samme Linie fra Søen, en vakker 32 Skridt vid Haug med tydelig, smuk Fodkjæde af Stene, begge urørte. — Ovenfor denne sidstnævnte har vi maaske en liden Flok paa 4—6 Hauge, dels runde, dels

aflange; dog er de mindre regelmæssige og tydelige og tør muligens være gamle Rydningsrøser. — Ude paa Næsset vestenfor Gaarden er nogle faa Gravhauger af Sten, der ligger nøgen i Dagen. Jeg saa 3, alle opkastede, tæt nede ved Søen; i en var Kammeret tydeligt og kun halvt afdækket; de 2 laa tæt sammen, den tredie for sig selv. — Lidt længere op i Berget er der rimeligvis endnu en, men denne er utydelig. Der skal have været endnu en herude, lagt mellem to Fjeldvægge, saaledes at disse har været benyttede som Kammerets Sidevægge, og over Aabningen var lagt en Helle; denne Haug er udkastet, og ovenpaa Hellen, sagde Finderen, fandt han „en stor Knap“ af Metal, stor som en Sølvdaler, men nu var den bortkommen.

Mellem Karlsnæs og Vik er ved Stranden mindst en Gravhaug af Sten, rund, græsgroet, ikke stor.

Paa de 3 Øer, der ligger udenfor Karlsnæs, hvoraf de to tilhører Fleinnæs og den inderste, en stor, lav, græsbevoxet Ø, Karlsnæs, er ogsaa flere Gravhauger, men alle oprodede og beskadigede. Om Fund vidstes intet her. — Paa Karlsnæs skal i ældre Tid have staaet et Kapel. —

Holmsnæs. Paa et Næs nedenfor Gaarden i S. er 10 Gravhauger, alle af Sten og runde paa en nær, der er en Langhaug, som opfylder en Fordybning mellem 3 smaa Berg. Haugerne ligger fordetmeste to og to; kun Langhaugen og den vestligste Rundhaug ligger for sig. Langhaugen og en af de runde er aldeles urørte, de andre oprodede, men mange af dem neppe egentlig skadede eller aabnede; enkelte er opkastede for meget lang Tid siden, da der nu voxer Træer ned i dem. — Ude ved en Husmandsplads, „Skjelsvaagen“, yderst i Vest paa samme Næs, ligger 3 runde, temmelig lave, græsgroede Hauger tæt sammen. Den østligste og største er 40 Skridt vid og har et ganske lidet Hul i Midten; den midtre er urørt; i den vestligste, der ligger lige ind paa Huset, er der nys gravet Kjælder, ved hvilken Leilighed Haugen saaes at indeholde et Kammer af oplagte Stene, udenom hvilket var Sand og smaa Stene; i Kammeret fandtes Ben samt en Øxe. Denne lod Finderen slibe op, da han vilde benytte den, og

herved bortslibtes meget af Eggen, saa dens Form nu er adskillig forandret; det synes at have været en „Skjægøx". For en liden Betaling afstod han den, og den befinder sig nu i Tromsø Museum.

Paa Holmsnæsøen, udenfor Gaarden i NV., er 7 Gravhauger. Den ene ligger oppe paa Toppen af en Høide ved Øens indre Spidse, og er en smuk Haug, rund, af Sten, temmelig høi og synlig i lang Afstand; dens Omfang er 44 Skridt. Paa den indre Side af Haugen er endnu en mindre Haug. Paa Øens Sydspidse ligger 2 nær hinanden, og paa den ydre Side overfor Karlsnæs ogsaa 2. Den 7de ligger paa Øens Nordøstkant. De er alle temmelig forstyrrede.

Sandnæs. Lidt vestenfor Nøstene, der ligger i V. for Gaarden, inderst paa et lidet Næs, er nede ved Stranden 3 Stenhauger, runde og lave, men lidet skadede. — Udefter Stranden henover til Holmsnæs ligger med tildels lange Mellemrum 8 Hauger: *a)* den østligste, rund; *b)* rund; *c)* Langhaug, 16 Skridt lang og 6 bred; *d)* lige ved *c*, rund, ganske liden; *e)* rund; *f)* Langhaug, af Størrelse som c; *g)* rund; *h)* rund, den største, 38 Skridt vid. Alle er enten ganske urørte eller kun ubetydelig oprodede. De ligger nede i flad Myr, men bestaar af Sten, der ligger nøgen, og da Myren er aldeles træbar, er de meget iøinefaldende.

Hov, hvor vel Heredshovet for Vesteraalen har staaet, har nu kun lidet igjen af den vistnok betydelige Mængde Fornlevninger, her maa have været; men det lille, som er levnet, hæver sig dog over det almindelige. Jeg fandt vistnok kun et Par Gravhauger, men disse rigtignok blandt de mest imponerende, jeg har stødt paa. — Nedenfor en af Gaardene, tæt ved Stranden, er en liden, rund Stenhaug; men ved denne har staaet 2 smale, spidse Stene, altsaa udentvivl Bautastene, der af den nulevende yngre Generation er omvæltede, atter opreiste af et Par Gammelkaller, men paany omvæltede; nu laa den ene ved Haugen, den anden længere nede ved Søen; hin var 1,25 m. lang, 0,36 m. tyk og 0,5 m. bred; den anden meget spidsere, 1,75 m. lang og 0,36 m. bred. At jeg indstændig anbefalede deres Gjenopreisning, falder af sig

selv. — Nedenfor den østligste Gaard, „Lunden“, er en svær Haug af Sten, 66 Skridt vid, temmelig høi; den bestaar af meget store Stene. Strax ovenfor denne lige ved Veien, saaledes at denne har borttaget en Del af den øvre Kant, er en stor Langhaug, 30 Skridt lang og antagelig oprindelig 11 Skridt bred. Ingen af dem er betydeligere skadede, kun Stenene her og der lidt omkastede og oprodede i Overfladen.

Paa Raa er der paa et fladt, græsbevoxet Næs adskillige Gravhauger. Jeg talte her 17; de fleste bestaar af Sten, dog en enkelt af Sand og noget Sten; denne er 80 Skridt vid, rund og høi; der er taget en hel Del Sand af den for at fylde paa den nærliggende Myr; men der er ikke naaet ind til Midten og neppe heller til Bunden. De andre omliggende Hauger er mindre, et Par omtr. 30 Skridt vide. Haugerne ligger spredt, et Par sammen hist og her. Ved den store Haug er en lav, firkantet stensat Flade, 3,5 m. lang og 1,75 m. bred, med en opstaaende, spids Sten i hvert Hjørne; af disse staar de 3 endnu, den 4de ligger der omvæltet. Nedenfor den store Haug mod Søen er en Langhaug, 15 Skridt lang og 7 bred. — Ude mod Næssets Pynt ligger 3—4 Hauger af Sten, den yderste (vestligste) størst, over 40 Skridt vid. — Af Haugerne inde paa Næsset er enkelte meget smaa og lave; men foruden den store er kun et Par videre beskadigede, nogle ubetydelig rodet i, de fleste aldeles urørte, hvoriblandt den sidstnævnte yderste. — Vi har her saaledes et taalelig rigt, meget smukt og ualmindelig vel bevaret Gravfelt. Ogsaa opunder Berget ved en af de østligste Gaarde ser det ud til at være et Par Gravhauger, der dog er utydelige. — Paa Raavold er for længere Tid siden fundet Ben og Jernsager nede sed Søen. Her har saaledes været Gravhauger; men de er alle tilintetgjorte ved Rydning.

Skagen. Tæt ved Veien nær Gaarden Frubøen ligger flere med Lyng eller Græs bevoxede Hauger. Længst i V. er en meget tydelig, rund Haug og østenfor den flere; en af dem er en 34 Skridt vid, rund, smuk og tydelig Haug, der har været lidt oprodet i Midten. Af en af de andre er et Segment (¼ eller ⅓) borttaget

ved Veianlægget; det er en rund Stenhaug ligesom de øvrige. Her er muligens flere end de, jeg saa; men Jordsmonnets Beskaffenhed (Eng og Lyngtuer) gjør, at de er vanskelige at paavise, hvor ei ved Oprodning lidt af selve Stenhaugen er bragt for Dagen. — Paa Rygningen af en jevn, sagte skraanende Vold strax vestenfor Skagen ligger 6 Hauger omtrent i en Række: vestligst 2 smaa høit oppe, den ene noget oprodet, den anden omtrent uskadt; østenfor disse en 42 Skridt vid Haug, omtrent urørt; videre atter 2 smaa, 18—20 Skridt vide, adskillig forstyrrede; østligst endelig en 32 Skridt vid, næsten uskadt Haug. Tæt ved Gaarden saa jeg ogsaa et Par Gravhauger mindst; muligens er her flere.

Paa Haukenæs fandt jeg 2 smaa, runde Gravhauger af Sten, men her indover er Jorden saa opdyrket og ryddet, at der ei kan ventes, at stort af Fornlevninger kan være i Behold.

Paa Gjerstad (udtales af Almuen „Jarstad") har vi et af de største og smukkeste Gravfelter, der er levnet i disse velryddede Egne. Haugerne ligger i flere Grupper, alle nær Søen. 1. Sydligst paa en Vold inde ved Husene paa en af de sydligste Gaarde finder vi en Flok, bestaaende af 9 Hauger: *a)* sydligst nær den temmelig bratte Strand, en større Haug af tildels svære Stene; paa Haugen staar nu en liden Bod, hvorved de øverste Stene er bleven endel omkastede, men uden derved just at forstyrre Haugen, der er rund eller lidt aflang, ca. 50 Skridt i Omkreds; ved Haugen ligger en før opretstaaende Sten, altsaa en Bautasten, 1,78 m. lang og 0,31 m. bred; nedenfor *a* imod Søen i Øst 3 smaa Hauger *b, c, d)* i en Række, 26—28 Skridt vide, lave og endel oprodede; *e)* i ret Linie med *a* mod Nord, 26 Skridt vid, lidt skadet; *f)* ret ned for *e*, Langhaug, 22 Skridt lang og 10 bred, urørt tæt ud mod den østre Strand; *g)* i Linie med *f* nordover, rund, 40 Skridt vid, ligeledes urørt; *h)* foran *g*, tæt mod den østre Strand, 30 Skridt vid, rund, urørt; *i)* længere i Nord i linie med *b, c, d*, rund, 29 Skridt vid, urørt. — 2. Længere i Nord, adskilt fra forrige Flok ved Gaardens Huse og en liden Eng, har vi langs Stranden en meget spredt Flok paa 12 Hauger, der lig-

ger paa en flad Vold tæt ved Søen. Jeg maalte Vidden af 5 af de største; den største, en af de nordligere, holdt 60 Skridt i Omkreds, den næststørste, længere Syd i Flokken, 40 Skridt, 3 andre 34—38 Skridt; de øvrige er lidt mindre, men kun 2 egentlig smaa (16—18 Skridt). Den nordligste af disse Hauger er lagt omkring en stor, jordfast (?) Sten; denne Haug er en af de faa her paa Gaarden, der er synderlig oprodet; de andre er enten ganske uskadte eller ubetydelig oprevne. — 3. Videre nordover hinsides et tæt Krat, der muligens tør skjule Gravhauger, er to større Hauger; den sydligste er 40 Skridt vid, den nordligste 60. Ved denne er den Mærkelighed, at der midt oppe i den, men ikke paa Bunden, ligger en uhyre Stenblok eller tyk Helle, 4,25 m. lang, indtil 2,5 m. bred og indtil 1,5 m. tyk; under denne ligger, synes det, mindre Stene, og omkring den er Stenene nedramlede eller nedtrykkede, saa der dannes ligesom en bred Vei rundtom den. Begge Hauger bestaar af store Stene; saavel disse to som Haugerne i 2den Flok bestaar af lutter Sten, der ligger nøgen, og de er alle ganske eller saagodtsom urørte, — de to sidstnævnte aldeles urørte — og 1,5 til 2 m. høie. — 4. Langt i Nord, paa „Brednæsset“, der stikker ud mod Nord foran en Bugt, er mindst 3 Hauger tæt ved hinanden; den ene er en Langhaug, hvoraf den ene Ende er udtaget; antagelig har dens Længde været 22 Skridt, Bredden er 10 Skridt. De andre to er runde, 30 og 40 Skridt vide, begge med skarp Rand og Veit omkring; de er alle overgroede med Lyng og paa Langhaugen nær aldeles urørte; denne er dog heller ikke aabnet; men kun den ene Spids i ca. 4 Skridts Længde er borttagen, og den er endel sammensunken. — Gravfeltet her er saaledes ikke alene temmelig rigt (tilsammen mindst 26 Hauger), men ogsaa ualmindelig lovende for mulige Undersøgelser, idet kun nogle faa af de mindre Hauger er beskadigede, og selv disse i ringere Grad end sædvanlig er Tilfælde, idet neppe en eneste er tilfulde gjennemgravet Jeg talte med flere Folk paa Gaarden; ingen vidste om Gravninger eller Fund at sige. — Derimod hørte jeg Ytringer om, at der paa Nabogaarden (i S.) Gryting skulde være fundet et Sværd for kortere Tid siden; der er

saaledes rimeligvis ogsaa Gravhauger, men — sagdes der — nu neppe i større Antal, da der i de senere Aar er optaget en stor Del Land til Ager og Eng. Desværre fik jeg høre dette først, da jeg om Aftenen stod i Begreb med fra Gjerstad at sætte over til Kvitnæs, saa jeg ei fik Anledning til selv at undersøge Forholdet. Gaarden ligger opunder Fjeldet, et godt Stykke fra Veien og adskilt fra den ved store Myrer. Lige ved Aaen, der danner Skillet med Gjerstad og Rise — tillige mellem Hadsel og Sortland, — lige ved Husene paa sidstnævnte Gaard, men paa Gjerstads Grund, ligger en høi, noget oprodet Stenhaug, 36 Skridt vid. Paa Rise er maaske ogsaa et Par Gravhauger, men meget utydelige og usikre.

Holand (Sortland). Nede ved Søen ligger 5 Gravhauger tæt ved hinanden; de 4 ligger i en Linie: *a)* den sydligste, 40 Skridt vid, oprodet; *b—c)* to smaa, oprodede Hauger, den ene bag den anden og tæt sammen; *d)* en Langhaug, 15 Skridt lang og 7 bred, oprodet paa to Steder; *e)* rund, 38 Skridt vid, ligger lidt ovenfor de andre, er urørt, kun er lidt Rydningssten kastet hen paa dens ene Kant. — Ved en Bæk lige ved Nøstene (nordenfor forrige Gruppe) er en græsgroet, udkastet Stenhaug, 38 Skridt vid; og endelig har vi lige nordenfor Nøstene en liden Flok paa 5 middelstore Hauger, de 4 runde, den 5te en Langhaug, alle af nøgen Sten og kun ubetydelig rørte.

Paa Bø, omtrent ½ Mil søndenfor Sortlands Kirke, har vi atter et mere end almindelig rigt Gravfelt; ligesom paa Gjerstad ligger her et ikke ringe Antal Gravhauger spredt ad dels i smaa Flokke, dels enkeltvis eller et Par sammen hist og her; i alt saa og talte jeg 30 eller lidt flere. Men disse er kun Rester af en tidligere maaske langt rigere Mængde; thi baade vides med Vished, at Hauger i Mandsminde, ja i senere Aar, er udkastede, og det er vel al Sandsynlighed for, at i forgangne Tider endnu flere er ødelagte. Men de Levninger, der er igjen, er dog saa smukke, at de vel fortjener at lægges Mærke til. Idet vi ogsaa her begynder søndenfor, støder vi først paa 1) en liden Flok af 6—7 Hauger, der ligger paa en liden Bergrab tæt ved Holandskillet; den

ene er utydelig, forsaavidt det ei kunde afgjøres, om det har været en større Langhaug eller to runde, en større oprodet og en mindre urørt. De øvrige er for største Delen endog meget beskadigede. — 2) 2 smaa, urørte Hauger. — 3) Lidt oppe fra Veien en Haug af Sten, ødelagt, idet Stenen er anvendt til Grundmur i et ved den staaende Hus; nær ved den er et Par utydelige, lynggroede Hauger. — 4) En Flok paa 6—7 Hauger, alle lave og ikke store, de fleste noget beskadigede ved Anlægget af den lige forbi dem løbende Vei. Blandt dem er en Langhaug, 17 Skridt lang og 7 bred, altsaa forholdsvis smal, idet nemlig ellers den største Brede pleier at være henimod Halvdelen af Længden; men medens Langhaugerne ellers gjerne fra denne største Brede løber ud i lange, smale Spidser (eller er stærkt afsmalnende), er dennes Brede mere jevnt aftagende, saa den danner en Oval eller Ellipse. — 5) Nær Nøstene har vi en vakker Flok af 9 Hauger, der imidlertid har været større. De ligger lidt oppe fra Søen i en Eng lige ved Veien. De 7 ligger i en næsten ret Linie fra N. til S., de to tæt foran Linien, begge Langhauger: *a)* nordligst, rund, græsklædt, 28 Skridt vid, urørt; *b)* rund, 35 Skridt vid og endnu 0,8 m. høi, en smuk Haug; den har en Fordybning i Midten, formodentlig er den sammensunken, neppe opgravet; den er ogsaa græsklædt; *c)* rund, kun ca. 20 Skridt vid, urørt; *d)* rund, 32 Skridt vid, urørt, ogsaa græsklædt; *e)* en vakker, 56 Skridt vid, urørt Haug, hvor Stenen for en stor Del ligger nøgen; *f)* en liden Langhaug, 12 Skridt og 5—6 bred, urørt, græsklædt; *g)* rund, ca. 40 Skridt vid, noget afden ene Kant er udtaget, men ellers ingen Skade forvoldt; disse danner Linien; foran *b—c* ligger *h)* en Langhaug, formedelst Terrænets Beskaffenhed og mulig Udkastning utydelig i den ene Kant; den er ogsaa sammensunken, men ei udgravet; *i)* foran *d—e*, 22 Skridt lang og 12 bred, har et stort Hul oprodet nær Midten; ogsaa i den ligger Stenen tildels nøgen. Ingen af dem er synderlig høie. Ved Rydning har man her i deres umiddelbare Nærhed udkastet flere Hauger og fundet forskjellige Oldsager, der er sendt til Bergens Museum. — 6) 3 Hauger af nøgen Sten; den nordligste er en Langhaug, 16 Skridt lang og bred; den midtre rund, 36

Skridt vid, begge oprodede; den sydligste ogsaa rund, 44 Skridt vid og urørt. — 7) Ned for Gaardens nordligste Huse ligger 3 Hauger af nøgen Sten omtrent i en Linie; de to er ca. 40 Skridt vide, den tredie noget mindre, alle oprodede. — Her viser det sig ret klart, at den hensynsløse og meningsløse Ødelæggelse af Haugerne ikke saameget skyldes Gaardens egne Folk, idet den smukke Flok No. 5 er forholdsvis vel bevaret, uden forsaavidt Rydningen har nødvendiggjort endel Haugers Tilintetgjørelse; og denne Flok ligger lige ned for Gaarden ved Nøstene, altsaa netop hvor Færdselen er allerstørst; just derfor har uvedkommende Forstyrrere ei vovet sig til den, medens de har faret meget ilde med den ensomt liggende Flok No. 1 og tildels med No. 6 og 7.

Paa Sortland har der utvivlsomt tidligere været en Mængde Fornlevninger; men nu er de næsten ganske forsvundne; imidlertid vidner de talrige og rige Fund her til forskjellige Tider og Beretninger om, hvad der er iagttaget, noksom om ældre Tiders Rigdom. — Saaledes er paa Pladsen Kjæmpenhaug søndenfor Kirken fundet en for disse Egne usædvanlig Mængde Sager fra yngre Jernalder, fornemmelig Vaaben og andre Redskaber af Jern, hvilke nu befinder sig dels i Universitetets Oldsamling, dels i Tromsø Museum cfr. Aarsber. 1874 Side 42—43. Paa denne Plads findes nu kun en eneste Haug tæt ved den Ager, hvori de tidligere udkastede har ligget; Haugen er af Sten, og der er kastet en stor Mængde Rydningssten hen paa den, hvorved den er betydelig øget i Høide og vel ogsaa i Vidde; „men denne Haug skal ogsaa væk“, mente en af Folkene der. Paa Pladsen søndenfor er ogsaa en Gravhaug, 32 Skridt vid, ikke høi; men den tager sig godt ud, omgivet som den er af hvidstammede Birke; den er noget oprodet. — Ved Bygningen af det nuværende Vaaningshus paa Sortland kom man under et Lag Jord til et stort Lag med Sten, hvori fandtes en Mængde Ben og Kul, ogsaa Trækulbiter, samt endel af Menneskehaand forarbeidede Sager, hvoriblandt en Gryde eller Bolle af Klæbersten. Alle disse Sager er dog bortkomne. — Paa Pladsen Selnæs nordenfor Gaarden er flere runde Gravhauger og en tilsyneladende firkantet, kvadra-

tisk (9 Skridt hver Side); den bestaar af Sten, overgroet med Lyng, er lidt oprodet paa to Steder; nogle af de runde Hauger er ganske smaa. Ogsaa paa denne Plads er fundet Oldsager, saaledes nævntes Sværd; men deres Skjæbne kjendtes ikke. —

Ved Aanstadsjøen findes tæt ved Nøstene Levninger af 3 Gravhauger lige ved hinananden. — Oppe i Engen tæt ved er Jorden tuet og fuld af Forhøininger, der muligens ialfald for en Del tør være Gravhauger.

Paa Bygd er nede ved Stranden i Engen 3 lave, græsgroede Stenhauger, runde, 34—38 Skridt vide; de ligger tæt ved hinanden, er meget regelmæssige og tydelige, kun den ene lidt oprodet. Lige ved dem og i samme Høide er en meget tydelig Nøsttomt.

Paa Bygdnæsset har man, just hvor Kysten bøier af mod Vest, en 46 Skridt vid, udkastet rund Stenhaug.

Disse Gaarde blev kun i Forbigaaende undersøgte, da jeg nemlig opholdt mig her henimod Reisens Slutning, da Tiden var bleven knap. Imidlertid viser det sig, at der findes Fornlevninger paa hver eneste Gaard langs Sortlandsundets Vestkyst, om end de seede kun er en mindre Del; nogen stor Mængde tør man imidlertid neppe haabe at finde her; dertil er Landet for vel ryddet og dyrket.

Paa Sandstrand har der udentvivl ogsaa været flere Fornlevninger, end der nu er at se. Paa Bergrabberne østenfor Gaarden lige ved Veien finder vi nogle faa udkastede Gravhauger af Sten, 40 Skridt vide og derover; de ligger enkeltvis. Tæt ved Gaarden paa den flade Strand er endel græsklædte Sandhauger, rimeligvis Gravhauger; i en fandtes ifjor ved et Skelet en Vævske og Perler af brændt Ler (cfr. Aarsber. 1874 Side 42). — Paa en Bergrab vestenfor Gaarden er 3—4 Hauger, alle udkastede, den ene dog kun oprodet i Kanterne; denne laa høit oppe paa Berget og er 44 Skridt vid; i en af de andre var den ene Overligger opreist til Varde.

Paa Nabogaarden i Vest, Jennestad, har vi paa Østsiden af et Næs 3 Gravhauger af Sten; de to er aldeles udkastede og har ligget ind til Berget saaledes, at dette er benyttet som Kam-

merets ene Væg; Kammeret har forøvrigt været dannet af oplagte Stene, ikke af Heller; den tredie ligger oppe paa Toppen af Næsset, er mindre beskadiget. — Paa den vestre Side af samme Næs og videre vestover har vi 6—7 Hauger, hvoraf kun et Par urørte, de fleste ødelagte. De er alle af Sten. — Paa et fladt, smalt Næs, paa hvis Pynt Søboden staar, er 3 Hauger, den ene en Skibshaug, 20 Skridt lang og 7 bred — altsaa forholdsvis smal —, noget oprodet; den ligger tvertover Næsset, de andre to ligger udenfor, er runde, smaa og oprodede. Lidt vestenfor ligger i Græsmarken nogle Gravhauger, hvoriblandt en oval Haug, 17 Skridt lang og 7 bred, urørt; de andre er runde og ligeledes uskadte, alle af Sten, overgroede.

Paa Vik hinsides Fjorden er et ikke saa lidet Antal Gravhauger et Stykke nordenfor Gaarden og lige ved Søen. De ligger i 3 mindre Flokker. 1) indeholder 7 Hauger. De ligger paa en flad Græsvold. Sydligst har vi 4 runde Hauger, der er adskillig oprodede; dernæst en Skibshaug (herved forstaar jeg en Langhaug med meget smale og tilspidsede Ender), 20 Skridt lang og knap 7 Skridt bred, altsaa meget smal; nordenfor og lidt høiere op paa Volden nok en Skibshaug af samme Dimensioner som foregaaende; hin er kun lidt oprodet, denne aldeles uskadt og med dyb Veit. Længst i Nord er en stor, rund Haug, 50 Skridt vid, med tydelig Fodkjæde; den er meget oprodet i Midten. Alle Haugerne bestaar af Sten. — 2) bestaaende af 6 Hauger, længer i Nord paa et Bergnæs; de bestaar alle af Sten og er meget beskadigede, nogle aldeles forstyrrede. De 3 ligger ind til hinanden længst fremme paa Næsset; i den ene saaes endnu det aabnede Kammer af Heller. Ovenfor disse paa en Bergknat ligger Levningerne af en mægtig Haug, og nedenfor denne en liden Haug, aldeles jevnet med Jorden. Den 6te, en meget stor Haug, ligger ind ved et Gjerde, hvortil der er taget Sten fra Haugen. — 3) Paa en Pynt strax nordenfor 2den Flok er 5 Hauger af Sten; den ene er neppe rørt, de andre forstyrrede. Disse Hauger er temmelig smaa og ubetydelige. Paa den udenfor Gaarden liggende Ø, Vikøen, talte jeg 18 Gravhauger, alle runde og af Sten, for

en stor Del tilgroede med Lyng. De fleste ligger paa Øens Høideryg, dog enkelte nedenfor ved den vestre (mod Gaarden vendende) Strand; den østre Strand er brattere, men ogsaa her tør under Høiden være Gravhauger; thi et Par af de mange Lyngtuer ser næsten for regelmæssige ud til at være naturligt Berg. Haugerne her er ikke store; de største maaltes og viste sig at holde 34—40 Skridt i Omkreds; imidlertid er dette Gravfelt lidet skadet, de fleste Hauger er aldeles urørte, kun enkelte lidt oprodede. Det var ogsaa lidet kjendt, hvilket vel tør være Aarsagen.

Længere mod Nord kom jeg ei i Sortland paa Langøen; men ved Forespørgsel erfaredes, at der paa Gaasbøl findes Gravhauger paa et Par Steder, nogle vestenfor Gaarden nær Søen, den største Flok lige nedenfor Gaarden ved Stranden. Antallet synes her ei at være ubetydeligt. — Ligesaa vides med Vished, at der findes Gravhauger paa Nævernæs, dog findes de her kun i ringe Antal, saavidt erfaredes.

Denne her omhandlede Del af Langøen, den sydøstlige Halvø mellem Eidsfjorden, Børøsundet og Sortlandsundet, synes tilligemed — sandsynligvis — den lige overfor liggende Ulvø at have udgjort Vesteraalens Hovedbygd i Oldtiden, ligesom ogsaa nu. Naturen selv synes at gjøre den dertil; den ligger lidt inde fra det aabne Hav, dog ei længer fjernet derfra end, at Adgangen til det er let og temmelig kort, saa Veien til Fiskepladsene, i Oldtiden ligesom nu visselig disse Egnes bedste Agre, ei lægger Hindringer iveien for deres Benyttelse. Her er ogsaa Landet gunstigere end længer i Nord paa Øen; i flere Miles Længde — ligefra Fleinnæs ved Eidsfjordens Munding til Vik, nordlig i Sortlandsundet — er sammenhængende Flader, mangesteds af forholdsvis betydelig Bredde; nu er der overalt her god Ridevei, tildels ogsaa Kjørevei langs Kysten; paa Ulvøen er Naturforholdene næsten endnu gunstigere og Landet smukkere. At Hovedbygden har været her, tør man vel for det første slutte deraf, at vi ved Børøsundet finder et Hov, rimeligvis Vesteraalens Heredshov, muligens et Privathov, men isaafald altsaa tilhørende en mere end almindelig anseet og mægtig Æt. Videre har vi her en Mængde Gaarde, der synes at

skrive sig fra meget gamle Tider: Gaardsnavne som Vik (i Hadsel tæt ved Karlsnæs), Hov, Raa, Skagen, Bø, Bygd og Vik (i Sortland) ansees jo for at stamme fra allerældste Tider, og de fleste af de øvrige Navne, saaledes alle de med — næs sammensatte Fleinæs (el. Fleinnæs), Karlsnæs, Holmsnæs, Sandnæs, Haukenæs Bygdnæs, fremdeles Gryting, Gjerstad, Steiro o. fl., skriver sig vistnok ligeledes fra Hedendommens Dage; idetmindste vidner de paa dem alle næsten uden Undtagelse forekommende Fornlevninger om Bebyggelse i hedensk Tid. Jeg er desværre ikke selv Sprogmand nok til nøiere at turde indlade mig paa denne Side af Sagen, og her har det ei heller været mig muligt at opdrive Hjelpemidler til at erhverve Kundskaber i denne Retning. Ser vi nærmere til, vil vi ogsaa finde, at der ei alene langs hele Kysten her findes Fornlevninger, men at vi endnu har flere ret righoldige og smukke Gravfelter i Behold (Karlsnæs, Raa, Gjerstad, Bø), og at disse endog er ret vel bevarede; idetmindste er saa meget levnet, at deraf tør kunne haabes værdifuldt og meget oplysende Udbytte. Men ved Siden heraf viser det sig ogsaa, at der har været endnu flere, som det synes, meget rige (navnlig paa Sortland), og vi tør vistnok uden at sige formeget erklære, at de existerende Fornlevninger kun er ubetydelige Rester af, hvad her engang har været; det tror jeg, man maa komme til, naar man ser, hvorledes Rydningen den Dag idag gaar stadig fremad, noget, den vistnok i længere Tid har gjort. Her har saaledes udentvivl været en velbefolket og tæt Bygd, om end Historien lidet eller intet ved at fortælle om just denne Egn. Karle og Gunnstein er, saavidt jeg ved, de eneste, der nævnes, og deres Bolig sætter Almuen paa Karlsnæs, der skal have sit Navn efter Karle, en Folkeetymologi, hvis Urigtighed ei her er Stedet at paavise; Gaardens Gravhauger vidner om dens Bebyggelse længe før Brødrenes Tid. I Folkesagnet lever ogsaa Kong Svart paa Sortland, der af nogle gjøres identisk med den bekjendte Hrok den svarte.

IV. Langenæs Sogn.

Langenæs (neppe „Langnæs“, som det almindelig udtales), nordligst paa Øen, frembyder ingen større sammenhængende Flader. Her er Fjeld og atter Fjeld, der styrter lige ud i Havet paa de fleste Steder; Bebyggelsen er derfor mere spredt, Gaardene er adskilte ved uveisomme Fjeldstrækninger. Her har neppe heller i Oldtiden været nogen tættere Bebyggelse; men bebygget har det dog ogsaa været her; thi netop her foregaar nu og har vel ogsaa tidligere foregaaet rige Sildefiskerier, der visselig dengang fuldt saa meget som nu udgjorde en vigtig Betingelse for Livsopholdet i disse Egne. Sognet er vanskeligt og besværligt at bereise nogenlunde nøiagtig, og min Reiseplan tilstedede mig ei mere end et ganske kort Ophold (2 Dage) her, under hvilket jeg dog fik besøgt et Par af de Steder, hvor noget Udbytte kunde forventes, medens imidlertid flere Steder, hvor Fornlevninger skal findes, maatte lades ubesøgte; det lykkedes mig dog at erholde paalidelig Underretning om flere af disse. Det synes her navnlig at være paa Øerne udenfor Kysten, at man maa søge efter Fornlevningerne, noget, Langenæs forresten har tilfælles med andre Egne med lignende Naturforhold, og ligeledes kom jeg til det Resultat, at egentligt fattigt paa Fornlevninger er end ikke dette vilde, tyndt befolkede Strøg.

Paa Gaarden Holm, sydligst i Sognet, er der ifølge troværdige Meddelelser flere Gravhauger, hvori der fordetmeste er rodet; ligesaa paa Gaarden Toft paa den anden Side af Lifjorden.

Mellem Alfsvaag og Melø, langs den ujevne, dels bergrige, dels myrlændte Strand, er der flere Steder Gravhauger, spredte dels enkeltvis, dels i ganske smaa Grupper. Paa Alfsvaags Grund ligger paa en af smaa Bergknatter opfyldt Mark (nordenfor Gaarden) nogle Hauger dels paa, dels opunder Bergknatter. De er alle betydelig forstyrrede, tildels endog helt udkastede, og derfor ofte utydelige; sikre er kun 3, hvoraf den største er 46 Skridt vid; i dens oprodede Midte ligger 2 flade, ikke tykke Heller, noget smalere og spidsere i den ene Ende, og ved Haugens ene Kant lig-

ger endnu en saadan; Haugen har saaledes havt Kammer, hvis Overligger vi her har. I Nærheden af den sees tydelige Levninger af et Par Hauger. I en Haug her er for et Par Aar siden fundet en Lerurne; jeg talte med Finderen, der imidlertid strax havde slængt den hen i Stenene, saa den var gaaet itu; noget særeget ved den havde han ei lagt Mærke til; den havde almindelig Urtepottefaçon og ingen Sirater, der var at lægge Mærke til, syntes han; af Stykkerne var nu ingen at se.

Paa Meløs Grund ligger mindst 3 Hauger paa en Fjeldknat, der stikker ud mod Søen; den ene er 28 Skridt vid, en anden 56 Skridt; men denne er maaske ikke Levningerne af en, men af tre tæt til hinanden liggende Hauger; der er ogsaa 3 meget store Huller, hvoraf en Mængde Sten er opkastet, hvorved Omkredsene bliver aldeles utydelige. — Længer ude paa Melø er flere Hauger, alle af Sten, overgroede med et tykt Lag Mos og Lyng, hvorved de bliver vanskelige at paavise, medmindre de er lidt oprodede, saa Stenen kommer tilsyne; de sikkert paavisliges Antal er ei stort; men af saadannne Tuer er der en stor Mængde rundtomkring paa Bergrabberne. I et Par af Haugerne gaar der Fortællinger om, at Skatte er fundne af endnu levende Mænd; men det er kun usikre Rygter, hvortil neppe megen Lid tør fæstes.

Paa den temmelig store, flade Gisselø er flere Fornlevninger. Det traf sig saa uheldigt, at ved mit Besøg alle Mandfolk paa Gaarden var fraværende; min Skydskarl, en Mand fra Alfsvaag, var ei kjendt med Øens Fornlevninger, saa vor Vandring over en stor Del af Øen ei bragte stort Udbytte; heldigvis var ved vor Tilbagekomst om Aftenen Folkene komne hjem, hvorved ordentlig Besked erholdtes om flere Ting. I Indmarken ved Husene, paa Øens sydøstlige Kant, er udkastet 2 store Hauger; i den ene fandtes 2 Skeletter og endel Redskaber (Benkam og Vaaben), i den anden et Skelet; Sagerne og Kranierne sendtes til Bergens Museum (cfr. N. Fornl. S. 691). Her skal i den katholske Tid have staaet en Kirke; Levninger af den sees nu ikke, men en Mængde smaa Tuer og Fordybninger, hvori Ben siges at være fundne, turde være Levninger af Kirkegaarden. — Langs Øens østre Strand saaes

enkelte af disse rundagtige Lyngtuer, der tidt og ofte skjuler gamle Gravhauger; ogsaa her er enkelte oprodede og viser sig tydelig at være saadanne, hvorfor overveiende Sandsynlighed er for, at ogsaa flere af de urørte er Grave. Talrige var de imidlertid hverken her eller paa Nordkysten. — Nordvestlig paa Øen, ved den saakaldte „Husvaag", er meget blød Myr, hvori der midt udi er et Vand; her har ifølge Sagnet staaet en Gaard, der beboedes af to Søstre, som var hinandens bitre Fiender, og til Straf for deres Uforligelighed sank Gaarden ned i Jorden, hvor nu Vandet er. — Øens egentlige Gravfelt skal imidlertid være paa Sydvestpynten, hvor der skal være mange Gravhauger af Sten, kun for en ringe Del udkastede; men did kom jeg desværre ikke af ovennævnte Grunde. — Ifølge en gammel Beskrivelse over Øxnæs af en Sognepræst Lund skal der — som jeg hørte — paa Øens Nordkyst etsteds være bemærket en spids, lang Sten; om denne vidstes nu kun følgende: Stenen laa paa skraa ned i Jorden og var aldeles overgroet med Græs, den opdagedes af en Slaattekarl, hvis Ljaa kom bort i den; der siges ogsaa, at der stod Runer paa den; men ingen af Øens nuværende Beboere ved at paavise dens Sted.

Kvanholmen er en af de til Strængelvaag hørende Øer. Paa alle disse skal der være Gravhauger, men særlig paa hin. Paa den siges der nemlig at være Hauger paa hele Holmen, fuldt overalt; alle har de tydelig Veit omkring og bestaar af Sten, der i enkelte, som ligger paa de høiere Punkter, ligger nøgen, men ellers er overgroet med Græs. Der er baade runde og lange Hauger, enkelte efter Sigende ogsaa tre- og firkantede, kuns nogle faa er lidt oprodede, men Mængden uskadt. Disse Underretninger anser jeg for temmelig paalidelige; thi jeg fik dem aldeles samstemmende fra flere, ganske forskjellige Hold og tildels fra Mænd, der maa antages at have mere end almindeligt Skjøn derpaa; desværre fik jeg dem forsent til at kunne gjøre nogen Tur derud, hvorvel jeg beklager, at jeg ei personlig fik undersøgt dette, som det synes, mere end almindelig rige og interessante Felt.

Paa Husjord, tæt ved Langenæs Kirke paa Langøs Nordspidse, er der i Indmarken lige ved Gaarden nogle lave, runde

græsgroede Hauger af Sten; en af dem synes nærmest at være Levninger af en Gamme. I en aldeles stenfri Myr strax østenfor Gaarden ligger vistnok en Gravhaug af Sten.

Paa den ud for den vestligste Gaard Stø liggende Lyngø er 9—10 Gravhauger i et lidet Skar ned mod Stranden, alle af Sten; de to største, 30 Skridt vide, ligger øverst i Skaret, de andre nedover mod Søen. De er alle lave og paa en enkelt nær meget oprodede, efter Sigende af Fiskealmue. I den ene var Stenen opkastet ind til Gravkammeret, hvis ene Endevæg var borttaget; vi kunde endnu stikke omtrent 2 Alen ind i det; Kammeret laa ei ganske i Haugens Midte, men saaledes at den vestre Endevæg laa næsten lige i Kanten. — Paa den S.V. for Lyngø liggende Benø skal være endnu flere Hauger, der her ligger i en lang Rad nede paa en Vold ved Søen. De er af nøgen Sten; en er smuk, græsgroet, aldeles rund, men oprodet i Midten, hvor der fandtes Ben og Jernmask. Tiden tillod mig ei at komme derud.

Fornlevningerne her er saaledes ei særdeles talrige; Gravfelterne er mere spredte og paa et eller to nær neppe heller rige. Andet er ei heller at vente; selv nu er Bebyggelsen spredt, og indtil for faa Aar siden var Befolkningen langt tyndere, især ude paa Langenæsspidsen selv; det er de senere Aars mere storartede Sildefiske og den ordentligere Drift, der er kommen deri, som endog først i det sidste Decennium har samlet en større Befolkning her. Saalænge Handelen ei existerede som Levebrød, kunde Langenæs ei underholde nogen større Befolkning.

V. Øxnæs Sogn.

Øxnæs bestaar af et Arkipel af en større og flere mindre, tildels ganske smaa, Øer samt de ligeoverfor liggende Kyster af Langø. Alle Øerne saavelsom de overfor liggende Kyster er bergfulde, Fjeldene træder fordetmeste lige ud i Havet; men der findes dog enkelte mindre Øer inde i Arkipelet og Fjordegne, der frembyder blidere Billeder, idet de er fladere og lunere. Vegetationen er fordetmeste rigere end ude i Annexet Langenæs, Fjor-

dene dybere; men Landet frembyder dog liden Plads til Bebyggelse og omtrent ingen Leilighed til Jordbrug. De vigtigste af Øerne er den store, vilde Skogsø længst i N.Ø., paa hvis Sydøstspidse Kirken staar, dernæst Øerne i den saakaldte Vestbygd, hvoraf de største er: Dyrø, Tindsø, Nærø, samt de mindre: Langø østligst og Sunderø vestligst; hertil kommer da en hel Mængde smaa Øer og Holmer. Distriktet var saaledes vidtløftigt at bereise, og skjønt jeg anvendte en Uge her, blev dog Befaringen kun ufuldstændig, især da de stadige Baadture gjorde den baade langsommere og kostbarere. De paa Langø liggende Dele af Sognet fik jeg næsten slet ikke undersøgt; men efter al Rimelighed er det paa Øerne, at de fleste Fornlevninger er at finde. Nogen overvættes Mængde af disse kunde der i et saa vildt og til fast Bebyggelse uskikket Distrikt ei være Haab om at finde; imidlertid var der mere, end man maaske kunde vente.

A. Skogsø med tilliggende Smaaøer og de overfor liggende Kyster af Langø.

Paa Opmyre (paa Langø lige i V. for Alfsvaag) erholdtes et lidet Messingrør med 3 Fødder, hvoraf den ene var affilet; det var fundet i Nyland mellem en hel Del Stene, men er neppe meget gammelt. Af Gravhauger kunde ingen opspores her.

Paa Sminæs ligeoverfor Kirken, ved Indløbet til Romsetfjorden, er der større Rigdom paa Fornlevninger. Imidlertid er her nu kun faa Gravhauger; men det er utvivlsomt, at her har været en temmelig stor Mængde. Paa et Næs vestenfor Gaarden saa vi kun en enkelt oprodet Stenhaug, rimeligvis en Gravhaug. — Østenfor Gaarden paa et Næs, i den saakaldte „Kjelderbakke“, var udgravet en Haug, hvori fandtes et Skelet og en ganske simpel Lerurne; denne var slængt bort og forsvundet. Oppe paa samme Bakke var lagt Potetesager, og ved Optagelsen af denne fandtes Haandsneldehjul, dels af Klæbersten og anden Sten, dels af brændt Ler, samt Perler paa flere Steder. Strax vestenfor Kjelderbakken ned imod Fjorden er en temmelig stor, lav, men urørt Haug. —

I en Potetesager strax østenfor Kjelderbakken og paa samme Plateaus Skraaning har der vistnok været flere Gravhauger; her er etsteds fundet en Bolle af Klæbersten. Tæt ved samme Agers Kant er en lav, mindre Haug endnu i Behold. Ude paa Holmerne i Romsetfjorden skal være Gravhauger. — Jeg modtog af Gaardbruger Falck et Brudstykke af en Skiferkniv, funden i Alfsvaag, samt endel smaa flade Benplader, fæstede paa en Kobbertrad, aldeles som paa en Vifte; det var fundet i en Stenrøs paa Sminæs. De før nævnte Gjenstande var ei opbevarede; men umuligt er det ikke, at noget deraf tør komme for Lyset, i hvilket Tilfælde de vistnok tør paaregnes indsendte til Tromsø Museum.

Øxnæs (Præstegaarden). Ved Kjeldergravning fandtes her en liden Ravperle, men de nøiere Omstændigheder kunde ei oplyses. Den samt et gammelt Klokkelod af Klæbersten erholdtes. — Paa den til Gaarden hørende lille Svinø har vi et ganske rigt Gravfelt. Paa Nordkanten, ligeoverfor Kirken, ligger den talrigste Gruppe, bestaaende af 15—16 Hauger. De ligger langs Stranden og opover paa et ganske smalt Eid mellem Østkysten og en fra V. indskjærende, liden Vik. Langs Stranden, omtrent 2 m. over nuværende Flodmaal, ligger de fleste i en noget uregelmæssig og afbrudt Linie fra Nord til Syd. Rækken falder i to Dele, den sydlige indeholdende 9—10 Hauger, den nordlige 3. De er alle af Sten, dækket med et Lynglag, og alle oprodede, nogle endog helt udkastede. Ved den sydlige Ende synes der at have været en Langhaug, hvis Længdeaxe har været næsten lodret eller dannet en Vinkel paa 120° med Haugernes Linie; der er imidlertid kun svage Levninger tilbage af den. De andre Hauger i søndre Linie er runde og af forskjellig Størrelse; No. 2 (nærmest den omtalte Langhaug) kun 21 Skridt vid; No. 3 24 Skridt, No. 4 32, No. 5 40, No. 6 synes at være noget oval, No. 7 40 Skridt; nærmest N. for den er enten en stor oval, eller 2 mindre runde Hauger tæt sammen (rimeligvis det sidste); den sidste i søndre Række er 28 Skridt vid. I Flugt med den bortimod et Berg, der danner Øens Nordspidse, ligger da 3 Hauger, den sydligste rund, 24 Skridt vid, den midtre ogsaa rund, 30 Skridt; den

nordligste lige under Berget er en Langhaug, hvis Længdeaxe danner samme Vinkel med Haugernes Linie som den føromtaltes, 14 Skridt lang og 6 bred, betydelig skadet. Ovenfor denne Linie, ret op for Mellemrummet mellem de to Rækker og paa Eidets høieste Punkt, ligger 2 Hauger, 38 Skridt vide, og strax nedenfor dem en liden Haug.

Ved en liden Vik længere i SV. paa Øen er paa en Bergknat en udkastet Gravhaug og nedimod Søen 5 saadanne. — Ved en liden Vik paa Sydkanten af Øen er et Par Gravhauger; den ene er aldeles oprodet; i Midten ligger der to store og flere mindre flade Heller; den største, der ligger fladt paa Stenene, er 2,61 m. lang, indtil 0,71 m. bred, og fra 0,35—0,18 m. tyk; den er aldeles flad og glat, især i den ene Ende; den er vel snarest en Overligger, men dens Størrelse gjør det lidt mistænkeligt, at Udgraverne skulde have umaget sig med at opkaste eller flytte den; det kunde jo tænkes, at den har staaet som Bautasten. Den anden Helle, der staar paa Kant ind mod hin, er 1,68 m. lang, 0,87 m. bred og jevnt 0,20 m. tyk, aldeles glat og flad. Den anden Haug er mindre beskadiget; muligens er her endnu en Haug.

Paa Skjævelnæsset (Klokkergaarden), strax i V. for Præstegaarden, fandt jeg 2 udkastede Gravhauger; af den ene stod blot Kanten igjen; i Midten af den anden laa flere flade Heller; de var 28 Skridt vide. I Nærheden af disse er 10—12 Hauger udkastede, siges der, uden at noget er fundet. — Paa et Næs lidt vestenfor er ogsaa en Gravhaug.

Paa Tilset (paa Skogsøens Østkyst, en knap Fjerdings Vei NØ. for Kirken) findes nogle Gravhauger. Der ligger 3 saadanne strax søndenfor Gaarden paa en Bakke opunder det her meget høie og bratte Fjeld; de er 36—40 Skridt vide, ligger i en Linie yderst paa Bakkeskrænten; de to er meget forstyrrede, den tredie urørt; denne er en meget smuk Haug, med skarp Fodkant, rund. Længer i Syd er ovenfor Stranden 2 udkastede Gravhauger. Muligens er her paa Gaarden flere; thi Beboerne var, hvad der sjelden pleier at være Tilfælde, fuldstændig uvidende om Fornlevningers Tilværelse paa sin Gaard, saa vi maatte selv finde dem, hvil-

ket vanskeliggjordes ved det høie Græs, som endnu overalt stod paa Marken.

Paa den lille Renø, midt i Fjorden mellem Øxnæs Kirke og Opmyre, finder vi et rigere Gravfelt. Uheldigt var det, at ved mit Besøg ikke en eneste af Gaardens egne Folk var hjemme, saa ingen Retledning var at faa, og dertil var Veiret uheldigt, hvorved Undersøgelsen her heller ikke blev saa nøiagtig, som ønskeligt kunde være. — Jeg gik langs Øens vestre Strand indtil Gaarden (paa Øens Nordspidse). Her saaes nede ved Stranden 15—16 Gravhauger af Sten, alle udkastede; enkelte har været ret store, andre ganske smaa; et Par af dem ligger lige ned i den gamle Fjære, de øvrige paa smaa Bergrabber og opunder Berget. I en sees Kammeret endnu tydelig, idet den ene Endevæg og et Stykke indover er bortrevet, medens Sidevæggene af oplagt (muret) Sten og Overliggerne forresten er urørte. Alle Hauger har været overgroede, og endel større Lyngtuer mellem de udkastede Gravhauger maa ligeledes antages at indeholde Begravelser, navnlig lagde jeg Mærke til 5—6 saadanne, som udmærkede sig ved sin større Regelmæssighed; men Antallet af Tuerne er endnu langt større. Disse 20—22 sikre Hauger udgjør et sammenhængende Felt langs den vestre Strand. — Paa en Banke, der indpaa er myrlændt, strax NØ. for nysnævnte Flok, lidt op fra Stranden ligger 3 mosgroede, kredsrunde, kegleformige Tuer i en Række; de er synlige paa lang Afstand over den flade Myr; Vidden er resp. 48, 54, 48 Skridt og Høiden 0,7 1,0 og 0,8 m.; de synes at maatte antages for Gravhauger og er aldeles urørte. Over paa Østkanten af samme Banke er et Par lignende og ligesaa inde paa Banken 2 mindre. — Nordlig paa Øen ved Husene har været Gravhauger; ved Bygning af Fjøset er fundet Menneskeben og endel Smaating, hvoraf muligens enkelte turde være bevarede, men da jeg ei traf Eieren, der rostes som en oplyst og forstandig Mand, kunde herom ei erholdes Vished. — Paa Øens sydlige og sydøstlige Kyst er mange Gravhauger; jeg kom ei selv did — saavel Uveir som knap Tid hindrede mig —, men fra Søen af kunde der sees en hel Del, og

Antallet her tør vistnok være ligesaa stort, om ei større end paa Vestkysten.

Paa Gjeldsandø, ud for Gjeldsand paa Skogsøens Sydvesthjørne, findes nogle Gravhauger; imidlertid kan kun faa med Sikkerhed paavises. Her er ogsaa endel af disse lyngbevoxte, rundagtige Tuer, der i mange Tilfælde skjuler Grave, men ogsaa kan være naturlige Bergknatter, Stenrøser og lignende; først naar de er saavidt oprodede, at Stenen viser sig, kan noget afgjøres desangaaende. Der findes 4 udkastede, to lige ved hinanden paa Øens Nordvestkant paa en Bergrab ved Stranden, og to tæt sammen paa Østkanten; de er alle temmelig smaa, 24—28 Skridt vide. Og siden der saaledes sees at være Hauger, kan det med nogen Grad af Sandsynlighed siges, at idetmindste en Del af de urørte Tuer ogsaa er saadanne. Paa en myrlændt Banke, der strækker sig midt over Øen fra Vest til Øst, er 2 større Hauger, der med Vished tør erklæres for Grave. Den ene ligger paa Bankens høie Vestskrænt, den anden paa den østlige, jevne Skraaning; denne er aflang, 33 Skridt lang, og 12 bred, hin rund og noget mindre; de bestaar af Sten og er temmelig regelmæssige trods det tykke Dække af Mos og Lyng.

Flere Steder i Hovedbygden fik jeg ei besøgt; tillands kan man ingen Vei komme, og Gaardene er vidt spredte, og Baadreiserne vilde til Øens nordligere Dele gaa over aabent Hav, saa de kræver godt Veir, noget, jeg under mit Ophold her ei var begunstiget med; jeg lod derfor yderligere Ture her fare, især da Udbyttet i de fleste Tilfælde turde blive tvivlsomt. Dog erfaredes — imidlertid først, da jeg var kommen ud i Vestbygden, — at der paa Sørsand, nordvestlig paa Øen, skal være mange Gravhauger, liggende i en Rad langs den stenede, skraa Strand; flere er udkastede, men der er ogsaa adskillige urørte eller kun ubetydelig oprodede. — Her havde jeg atter en Grund til at beklage, at jeg ei havde truffet Renøs Eier; thi han eier ogsaa Gaard paa Sørsand, saa jeg af ham visselig vilde erholdt den nøiagtigste Besked ogsaa for denne Gaards Vedkommende.

B. Øxnæs Vestbygd.

Dyrø. Paa Gaarden af samme Navn findes nogle Gravhauger. Paa en liden Bergbakke, „Slaattebakken“, under Fjeldet ligger 3 i en Rad, alle ca. 24 Skridt vide; den ene er meget forstyrret, den midtre urørt, den tredie noget beskadiget. — Paa en Bakke lige ved Husene er en 44 Skridt vid Haug og en mindre, 24 Skridt vid, Haug; i den sidste er et lidet Hul i Midten, og der fortælles, at her gravedes for omtrent 100 Aar siden, men at Graverne skræmtes ved at se Dyrøgaarden staa i lys Lue; den store synes urørt. Tæt ved disse er maaske en til. De er alle lave, vistnok sammensunkne, overgroede med Græs, men dog ret smukke og med tydelig Veit omkring.

Paa Barkestad er paa et Næs maaske nogle faa Gravhauger. Paa Østringen paa Øens Sydøstende er enkelte Gravhauger; paa en Bergrab ligger 3 sammen, hvoraf en Langhaug, 15 Skridt lang og 6 bred. Paa et Næs længer i Nord er en Gravhaug. Alle disse ere udkastede paa en nær. — Paa den lige ud for Gaarden liggende Holme er et rigere Felt. Her talte jeg henved 20 Hauger; men der er her, som allerede flere Steder bemærket, en hel Del rundagtige Lyngtuer, der visselig tildels er Grave, men ei med Vished kan erklæres derfor. De talte er enten opkastede eller saa regelmæssige, at der ei kan være Tvivl om deres Bestemmelse. Paa den smale Kant af en liden Bergryg, der skraaner jevnt mod Syd, ligger nedefter Skraaningen 8: *a)* øverst, 34 Skridt vid, udkastet; *b)* 37 Skridt vid, oprodet i Midten; *c, d, e)* 3 mindre, tæt sammen, oprodede; *f—g)* to mindre, tæt sammen, oprodede; *h)* 44 Skridt vid, lav, men urørt og smuk. — Hinsides en liden Sand og en Vik er atter en Haug. De øvrige Hauger ligger paa smaa Bergrabber rundtomkring paa Holmens østre og søndre Kant. I en af dem er Gravkammeret endnu næsten i sin fulde Skik, idet kun den midterste af de 3 Overliggere er afløftet. Ben er fundet i flere; om andet er fundet, vides ikke; ifald saa er, befinder det sig muligens i Oldsamlingen i Throndhjem, da flere, maaske de fleste, af Haugerne er udkastede af en throndhjemsk Jægteskipper.

Paa den lille Bjørnerø, lige ved Dyrøens Østkyst, skal ogsaa være Gravhauger.

Langø kaldes en liden, smal og lav Ø strax østenfor Dyrø (mellem denne og en af den store Langøs Halvøer). Paa den nordlige Halvdel af Øen har vi maaske Øxnæs's om just ikke talrigste, saa i visse Henseender interessanteste Gravfelt; thi vel er Haugerne for største Delen aabnede, men dog saaledes, at deres indre Bygning mangesteds tydelig sees, og saavel de udkastede og aabnede som de urørte Hauger er saa smukke, at jeg anser en noget nøiere Omtale af dem at være paa rette Sted; Haugerne er ligeledes ofte mere end almindelig store. De ligger langs Stranden paa Øens nordre Halvdel, dels paa smaa Volde, dels i Myrer. Jeg talte kun 14, der med Vished kan paavises; men der er udentvivl endel flere. Naar vi gaar ud fra Gaarden langs den vestre Strand nordover, har vi følgende, der fortjener nærmere Omtale: 1) Nærmest Gaarden en Haug, enten noget oval eller firkantet, ganske lav, hvor der staar en opreist, noget spids Sten i hvert Hjørne; den er urørt. 2) Den anden, jeg stødte paa, er udkastet; Gravkammeret stod imidlertid aldeles helt og tilsyneladende uaabnet; det laa parallelt med Stranden, var dannet af store, flade Heller, reiste paa Kant, og dækket af flade Heller; der siges, at Ben (ubrændte) er fundet i Haugen, men om i eller udenfor Kammeret, vidstes ikke, ligesaa lidt som, om der var fundet mere. 3) Paa Nordenden af Øen er en Haug, i hvilken ligger en svær, smal og noget spids Helle, maaske en Bautasten. 4) Nordligst paa Østkysten ligger en stor og vakker Haug, over 2 m. høi og 50 Skridt vid, aldeles urørt; dens sjeldne Regelmæssighed og det, at den bestaar af mindre Stene under Torvlaget, synes at betegne den som Gravhaug; thi om Rydningsrøser kan her ei være Tale; den ligger paa en liden Bergknat og sees i lang Afstand. 5) Længer i Syd paa Østkysten er en Gravhaug, bestaaende for en stor Del af Sand, og 6) en anden, kun ubetydelig oprodet i den ene Kant, hvor der ligger smaa Stene og Grus fremme i Dagen. 7) Længere sydover har vi en helt udkastet Haug, hvor Gravkammeret er fuldstændigt afdækket, idet alle Overliggerne er aftagne,

men Sidevæggene og Endevæggene synes at være væsentlig uskadte. Kammeret er 2,8 m. langt og 0,7 m. bredt; det er dannet af flade Heller af smuk, rødlig Granit eller granitblandet Sten; Hellerne er imidlertid ikke som vanlig reiste paa Kant, men lagte ovenpaa hinanden, og da de er aldeles flade, slutter de tæt sammen som en Mur af tilhugne Stene; der ligger nu 3 Heller ovenpaa hinanden, hver 8—12 cm. tykke. I den ene Ende er Kammeret smalere, idet det sidste Hellelag gaar i skraa Linie indover, og Endevæggen dannes her af en eneste, tynd og flad Helle, der er reist paa skraa i en Vinkel af ca. 45° indad. Den anden Ende er ret afskaaret, og Væggen er her dannet som Sidevæggene. 8) Lige ved denne er en Haug, hvoraf kun Torven er borttaget, saa Stenene, der er temmelig store, ligger fremme i Dagen; paa den ene Kant er Stenene lidt omkastede; men ellers er den uskadt. Længere Syd paa Øen skal der ogsaa findes endnu et Par Hauger, saaledes er der en paa et Næs, et Stykke søndenfor 7 og 8. Ved de øvrige er intet særligt at mærke; de ligger omkring Stranden blandt de beskrevne og er alle udkastede. Ben er fundet i flere af de aabnede Hauger. Imidlertid findes der hist og her mellem Haugerne lyng- og mosgroede Tuer, der rimeligvis fordetmeste er Gravhauger. — Paa en liden Holme, „Sandholmen", tæt ved Langøs Nordende, er ogsaa endel Gravhauger, ligesom ogsaa paa en Holme strax søndenfor Gaarden, hvilken ved Ebbe er landfast med Øen.

Paa den lille Børø (tæt N. for Dyrø) skal ifølge fleres Udsagn være Gravhauger, fordetmeste udkastede.

Tindsø en lang og smal Ø vestenfor Dyrø, hvis Nordende, den høie, steile og ualmindelig spidse „Tindstind" eller blot „Tinden", styrter lige ud i Havet, synes at være ualmindelig fattig paa Fornlevninger. Jeg besøgte hver Gaard paa Øen og gik over den paa to Steder (til Fagervold i N., og fra Lundhaug til Vinje i S.) Ved Fagervold fandtes ei mindste Spor af Fornlevninger; der taltes kun løselig om, at der nok engang var udkastet en Haug der. — Større Forhaabninger satte jeg til Vinje, hvis Navn dog syntes at love endel, men blev ogsaa her skuffet. Her er rigtignok for 12—15 Aar siden lige ved Husene ved en Bæk fundet nogle Glas-

perler samt nogle Ringe af Sølv; disse, heder det fra aldeles paalidelig Kilde, var ganske tynde og ikke loddede, men „knyttede“ sammen. Desuden fandtes en Mynt, der blev sendt til Tromsø Museum, men ikke findes der. Muligens er disse Sager ikke overhaands gamle; men høist beklageligt er det, at Mynten, det eneste bevarede Stykke af Fundet, ved Uefterrettelighed fra en eller anden er bortkommet. Gravhauger var her nu ikke at se, og, saavidt skjønnes, var heller ikke nævnte Gjenstande fundne i nogen saadan.

I Tindsbogen, en nu i lang Tid ubeboet Vik paa Øens Østside lidt nordenfor Vinje, var for en 40 Aar siden fundet et firkantet Kobberrør med en Plade for den ene Ende. Den var mærkelig nok bevaret af Finderen, af hvem det skjænkedes til Tromsø Museum. Hvor værdiløst end Fundet i og for sig kan være, viser det dog en heroppe desværre sjelden Omhyggelighed, der bør sættes Pris paa. Røret fandtes ca. 20 cm. nede i Torven i en gammel Hustomt, som det lod til. Her er Tomter saavel af Huse som af Nøst; endnu dybere nede i Torven (ca. 1. m. dybt) fandtes 4 nedad tilspidsede Pæle, staaende op og ned i en Række med 2,5—3 m.s Mellemrum.

Sunderø, en liden Ø vestfor Tindsø, vestligst i Øxnæs, er derimod rigere paa Fornlevninger. Ved Øens Nordvestspidse ligger 3 Gravhauger paa en liden Fjeldknat; den største, paa Toppen, er 24 Skridt vid, ganske lav, men meget tydelig og med skarp Fodkjæde; i Haugens Midte staar nu opreist en smal, spids Sten, ca. 1 m. høi; den er nylig reist, men laa før omfalden paa samme Sted, saa det ingenlunde er usandsynligt, at den nu atter er kommen i sin rette Stilling og er en Bautasten; thi Haugen synes ikke at være aabnet. De to andre Hauger ligger lige ved denne, lidt lavere nede, og er kun ubetydelig mindre (21 Skridt vide), lave, runde og urørte. — Omtrent midtveis mellem disse Hauger og Gaardens Huse er paa en flad Vold Tomter efter Lappegammer. — Endnu nærmere Husene, men høiere op fra Søen, er en meget stor, spids kegleformig Haug, tildels udtaget; den bestaar idetmidste ovenfra af løs Sten; om end hele Haugen ei er en Grav-

haug, synes det dog at være en saadan paa Haugens Top. — Paa Øens søndenfor Handelstedet liggende Del er flere Gravhauger, der ligger spredte om hist og her paa og ved de mange smaa Næs, Øen danner, eller paa fladere Volde nær Stranden, hvilken i Regelen har brat Affald ned mod den gamle eller nuværende Fjære. Saaledes ligger en Haug paa et temmelig høit Næs paa Vestkysten; den er ganske liden (20 Skridt vid) og sammensunken, men har en ualmindelig smuk Beliggenhed med vid Udsigt over det aabne Hav; den synes urørt. Paa et Par af de nærliggende Odder er maaske ogsaa Gravhauger, men utydelige. — Tæt ved her synes der lige ved eller i den gamle Fjære at være Tomter efter Huse og Fjøsgammer. — Paa Øens sydøstlige Hjørne ligger strax ovenfor den gamle Fjære en 30 Skridt vid Haug, høi, rund og med skarp Fodkant, men desværre næsten ganske udkastet. Paa en Bergknat lige ved den ligger en ligeledes næsten ødelagt Haug af samme Størrelse. — Paa Østkysten har vi nærmest de sidst nævnte paa Brinken ned mod Fjæren en lav, sammensunken, men urørt Langhaug, 12 Skridt lang og 6 bred. — Længer i N. er en rund Haug; videre nordover en rund Haug, 30 Skridt vid, lav, men urørt; den ligger nede under en lav Bergodde, og tæt ved den i en Kløft mellem to smaa, lave Bergknauser en 22 Skridt vid, lidt oval Haug; der er neppe gravet i den; men en Sti gaar lige over den, hvorved dens Overflade er nedtrampet.

Paa Gaarden Andsletten paa Langø ved Møklandsfjorden var jeg iland, men uden at høre eller se noget til Fornlevninger. Paa de ganske smaa Holmer ude i Fjorden, „Andsletøerne", er adskillige Gravhauger. Paa den yderste af disse Holmer, „Nonø", er saaledes paa Nordenden 9 Hauger i en Flok, hvoraf kun 3—4 beskadigede; en af dem er en meget vakker Haug, vel kun 24 Skridt vid, men regelmæssig og taalelig høi, aldeles urørt. Længere sydover paa Holmens Østkyst er flere Hauger, deriblandt en noget oval, 30 Skridt vid, i hvis ene Ende ligger en 1 m. lang, spids Sten; Haugen er aldeles urørt, saa vi her ikke kan have en opkastet Overligger, men udentvivl en liden Bautasten. — Paa en Bergskraaning yderst i Øst er en 34 Skridt vid, aldeles forstyrret

Haug. Ved Holmens Sydpynt er ogsaa flere Hauger, hvoraf nogle udkastede. Ialt talte jeg paa Nonø 18 Gravhauger, hvoraf de fleste uskadte. — Paa den ret i Vest liggende, bittelille „Kjæringholme“ er idetmindste 2 Gravhauger; den ene ligger paa Holmens Top, er 40 Skridt vid og 1 m. høi, meget smuk og tydelig, rund og aldeles urørt. Den anden ligger nede paa Holmens søndre Ende og er ødelagt; den har havt Kammer, der endnu sees tydelig; den ene Overligger ligger endnu over en Del af det. — Paa „Slaatterøen“, i S. for Nonø, taltes 8 Gravhauger, hvoraf kun et Par er forstyrrede; den ene af disse har været en ret høi og særdeles smuk Haug, kun for en mindre Del bestaaende af Sten. Haugerne ligger spredte omkring paa den lille Holme, den ene paa dens Top. Vi har her saaledes et ret rigt og vel bevaret Gravfelt.

Nærø, den 3die af Vestbygdens Hovedøer, S. for Tindsø og inderst i Arkipelaget, er den rigeste paa Fornlevninger. Den er lavere end Tindsø og Dyrø og ligger lunere, saa den af Naturen er mere indbydende.

I Finvaagen paa Øens Nordkyst har tidligere staaet et Kapel. Ved Gaarden kunde nu ingen Fornlevninger spores; men paa den strax udenfor liggende „Finvaagø“ er for endel Aar siden flere Gravhauger udkastede af en omreisende Svenske. Paa den bittelille „Finvaagholme“ er muligens ogsaa Gravhauger. Vestenfor Finvaagen har vi Kirkeviken, nordvestligst paa Øen, hvor i Kapellets Dage Kirkefolket udenfra landede; her er paa Øens Nordvestpynt flere, fordetmeste aldeles forstyrrede Gravhauger, de allerfleste meget smaa; kun oppe paa et fremspringende Fjeld har vi 1 eller maaske 2—3 smukke, urørte Hauger (de 2 er saa tykt overgroede, at de er vanskelige at fælde nogen Dom om); de er ikke i sig selv høie, men ligger høit og ualmindelig smukt; den ene sikre er 44 Skridt vid.

Paa Gaarden Nærø, sydlig paa Øen, er Hovedgravfeltet. Paa Vestkysten ligger etsteds en Flok af 6 Hauger, de 4 i en Række paa Brinken af en liden Bergrab, de 2 nede paa Skraaningen ved Stranden. Alle disse er udkastede; i den ene ligger endnu flere

Ben mellem Stenene i Haugens gjenstaaende Kant, deriblandt omtrent Halvdelen af et Kranium; Hovedets Form er ganske den samme som hos nulevende Nordmænd, Ansigtslinien næsten ret, Panden ikke høi, Øienbrynene tykke og stærkt fremtrædende, Tænderne temmelig slidte. Kammer har der været; her har vi altsaa ubrændt Lig i Kammer og vistnok fra ældre Jernalder. I en af de her liggende Hauger er nemlig fundet Sager, der utvivlsomt tilhøre hin Periode, nemlig Stykker af en simpel Lerurne, lidt af en Bøilespænde af Bronce og et Haandsneldehjul, hvilke befinder sig i Tromsø Museum[1]; efter Sigende fandtes i denne Haug Spor af brændt Lig i Kammer. Haugerne ligger imidlertid tæt sammen og ser aldeles ens ud, saa de vistnok alle tør henføres til samme Periode. De bestaar udelukkende af Sten. Tæt ved denne Flok er en urørt, lynggroet Haug, og ude paa et lidet Næs tæt søndenfor endnu en, men forstyrret. — Omkring Øens Sydspidse har vi flere Hauger: 3 paa Vestsiden og 1 paa Østsiden; i den sidste, der er opkastet, ligger en svær, flad Helle, 2,46 m. lang, 1,11 m. bred og indtil 0,53 m. tyk; denne Helle er urokket, saa Begravelsen selv rimeligvis er urørt. — Nordenfor Gaarden paa Østkysten er en udkastet Gravhaug. — Haugerne paa Nærø har tildels været ganske smukke og store; af dem oppe paa Rabben i førstnævnte Flok holdt et Par 36—40 Skridt i Omkreds; ligeledes har de vistnok været taalelig høie. Den, hvori Kraniet fandtes, saa endnu ret smuk ud. Jeg anbefalede Eieren, en meget forstandig og interesseret Mand, at faa dem tilkastede. De fleste af Haugerne er runde, nogle dog lidt ovale.

Nogen overvættes Rigdom af Fornlevninger har Øxnæs saaledes vistnok ikke at byde; men andet er heller ikke at vente; snarere kan man forundre sig over, at der er saavidt meget. Bebyggelsen her er og har visselig altid været meget spredt, og store mægtige Gaarde er der og har der ei godt kunnet være herude i Havskjærene paa de golde Klipper. Men bebygget, og det ei synderlig mere spredt end nu, har her været; det gjelder om disse

[1]) Jfr. foran Side 39 No. 5.

Øer, hvad der er sagt om Langenæs, at Havets Rigdomme allerede langt tilbage i Tiden — som Fundene udviser, allerede helt op i ældre Jernalder — har været kjendte og opsøgte og har lokket Beboere til disse ugjestmilde Klippeøer. — Det synes, som om Befolkningen her har været tættest i de inderste Egne, hvor vi har de største og smukkeste Gravfelter, medens Kysterne og Fjordene paa Langøen selv, tildels ogsaa paa Skogsø og de mere udsatte Punkter som Tindsø, er fattigere paa saadanne, ja endog synes fuldstændig at mangle dem. Gravflokkene kan i Talrighed langtfra maale sig med dem længere i Syd paa Langøen, og de er her langt værre medfarne, idet det er sjeldent at finde et nogenlunde vel bevaret Gravfelt. Andet er imidlertid heller ikke at vente; thi hvor en talrig Almue (for Fiskets Skyld) strømmer sammen fra fremmede Distrikter, og hvor denne Mængde, bestaaende for en væsentlig Del af unge Folk, har mange ledige Stunder, men som fremmed ingen Pietetsfølelse for Stedets Oldtidslevninger — en Følelse, som kan findes hos mangen ældre Mand heroppe, og som har bevaret mere end en Gravhaug og Bautasten —, og hvor Haugerne for den allerstørste Del ligger paa Udøer og Næs langt fra Gaard, saa har man alle de Omstændigheder forenede, som tænkes kan, der maa medvirke til Fornlevningernes Ødelæggelse. Et Par af disse Gravfelter har imidlertid, hvor ilde medfarne de end er, mere end almindelig Interesse; særlig er det paa Langø mærkeligt ved de tilbagestaaende overordentlig smukke og omhyggelig dannede Gravkamre, og det paa Nærø ved de der gjorte Fund fra ældre Jernalder.

VI. **Malnæs Sogn** (Annex til Bø).

Malnæs Sogn udgjør Øens nordvestlige Del, en trekantet, bergfuld Halvø mellem Malnæsfjord, Aasanfjord (hvilke adskilles ved et ganske smalt Eid, hvorpaa Kirken ligger) og det aabne Hav samt Egnen omkring de to nævnte Fjorde. Dette Sogn blev kun besøgt ganske flygtig — paa Gjennemreise fra Øxnæs til Bø —, og Undersøgelsen blev kun rent overfladisk.

Paa Hovden — Halvøens Nordspidse, stort Handelssted og Fiskevær — fandtes det eneste betydeligere Gravfelt, jeg personlig undersøgte. Paa „Finbogsanden", i SV. for Gaarden ved en liden Vik, ligger 2 Gravhauger paa en liden Haug vestenfor Viken; de er lave, ikke store, men synes urørte. — Østenfor, mellem Finbogsanden og „Grindviken", ligger paa et lidet Høidedrag, der gaar perpendikulært til Stranden, 5 Gravhauger, hvoraf kun den ene er lidt beskadiget; blandt disse er en meget vakker, rund Haug, 44 Skridt vid, med tydelig Veit og aldeles urørt, men ikke høi. — Det største Gravfelt er ved selve „Grindviken" paa en flad Sandslette, der danner et Eid mellem nævnte Vik og en fra Nord indgaaende, mere aaben Vaag. Paa denne Slette talte jeg mindst 17 Gravhauger, men sandsynligvis er der nogle flere (21); de ligger oppe paa et tørt, af Sand bestaaende Høidedrag, der begrænses af Myr i Nord. Yderst langs Randen mod Søen ligger i en Række de 8 af Haugerne; de andre ligger indenfor disse i 3 Rækker, der gaar perpendikulære paa første, nemlig en Række indover fra den østligste Haug, en fra Haug No. 4 (fra Øst) og en fra No. 6. I østligste Række kan kun med Sikkerhed paavises 2 Hauger, begge aldeles udkastede; i den ene, der udkastedes for 3 Aar siden, fandtes en Stridsøxe og et Bryne; Øxen gik itu ved Optagningen og bortkastedes; Brynet, der var ca. 0,3 m. langt, brugtes, og var der nu kun en bitteliden, tynd Flis tilbage; i Haugen laa endnu et lidet Stykke af et Kranium; efter Sigende var der intet Gravkammer. Lige bag den 3die Haug fra Øst ligger en ganske liden Haug. — Rækken fra 4de Haug indeholder 3 Hauger; de to forreste — altsaa midt i Rækken, naar den i Strandrækken medtages — var Gravfeltets største Hauger, den forreste 40 Skridt vid, den anden 30 Skridt vid, begge smukke Hauger med skarp Kant. — Rækken fra 6te Haug strækker sig indover Sletten og indeholder 7 Hauger; de 4 inderste er mindre tydelige, ganske smaa, men uskadte. Alle de øvrige er mere eller mindre beskadigede. I en Haug foruden ovenfor nævnte, men uvist i hvilken, er Oldsager fundne; men Finderen var ved mit Besøg fraværende, saa der ei var ordentlig Besked at faa, hverken om

hvad der var fundet, eller om noget deraf var i Behold. I flere Hauger vides Ben at være fundne. Mange af Haugerne bestod for en større Del af fin Sand, men der var dog overalt Sten ogsaa. — Paa Myrens og Eidets Nordside er en lignende Sandhøide, hvor der i en Række ligger mindst 3 Gravhauger; den vestligste 36 Skridt vid, kun lidet beskadiget; de andre er noget mindre, men aldeles urørte. Haugerne er overgroede med Græs. — Henover mod Malnæs er paa et Jorde 3 smaa Hauger, resp. 20, 24 og 18 Skridt vide, den første lidt oval; de to største har en dyb Veit omkring; de er alle ubeskadigede, undtagen forsaavidt den enes Kant er skadet ved Optagning af Ager. Her er imidlertid muligens flere, og vist er det, at her har været flere, der er ødelagte ved Rydning.

Paa Malnæs er lidt indenfor Gaarden Gravhauger; 2 kan med Sikkerhed paavises; men da der just under mit Besøg her stod høit Græs over alle Enge, var det vanskeligt at opdage og komme frem til Haugerne, og af dem, jeg talte med af Gaardens Folk, var der ingen Underretning at faa.

Paa Nykan, ude ved Havet, ¼ Mil S. for Hovden, er efter Sigende mange Gravhauger. De ligger paa et Næs, kaldet „Krigsnæsset“; „thi her har staaet et Slag, og deraf de mange Gravhauger“. De bestaar af Sten, og mange skal være urørte og smukke.

Paa Grimstad, 1 Mils Vei inde i Malnæsfjorden, er vistnok enkelte Gravhauger; i Forbigaaende bemærkedes en lige ved Veien, søndenfor Gaarden; den var aldeles ubeskadiget. Rimeligvis vil det da ved nøiere Undersøgelse vise sig at være flere her, og jeg skulde antage, at de med størst Sandsynlighed maatte være at søge paa Grimstadholmen; men denne var for stor til, at jeg under Forbifarten turde indlade mig paa nogen Befaring af den, ligesom min lagte Plan ei tillod mig videre Reiser omkring i Fjorden.

Paa Skaalbrækka, en Gaard nede i en Dal ved et Vand, temmelig langt fra Søen og adskilt fra den ved høie Aasrygge, blev jeg lidt overrasket ved lige ved Veien at støde paa en lidt oval Stenhaug, der ved sin regelmæssige Form syntes at maatte antages

for en Gravhaug, og det en ret vakker Haug; den var oprodet i Midten, men intet Kammer saaes der Spor af.

Ud til Aasanfjorden kunde jeg ei heller udstrække mine Undersøgelser; men her vides at være Gravhauger paa Gustad, hvor der i en saadan var fundet en Øxe og et Bryne, hvilke imidlertid ei var at faa fat i, da Finderen, en omstreifende Svenske, forlængst var borte. Det tør vel ogsaa ansees for sandsynligt, at Fornlevninger findes paa flere Gaarde herude.

Undersøgelsen i Sognet var saaledes kun ganske flygtig og kan langtfra betragtes som engang tilnærmelsesvis udtømmende. Men den spredte Bebyggelse og vanskelige og sene Reise vilde kræve langt mere Tid, end jeg troede at kunne afse; der var mere lovende og vigtigere Distrikter, som først og fremst burde befares og fuldelig vilde optage min Tid, som det ogsaa viste sig. Om nogen særdeles stor Rigdom paa Fornlevninger i et saa spredt befolket, vildt og veirhaardt Distrikt ei kan antages, turde der dog være adskillig mere, end jeg saa. Det forholdsvis rige og smukke Gravfelt paa Hovden synes ialfald at vidne om Bebyggelse og Liv herude paa de yderste Næs selv i en fjern Fortid; og selv under min flygtige Overfaren opdagedes Fornlevninger paa mange, ja næsten paa alle Steder, hvor jeg kom, og de Oplysninger, som erholdtes, synes at tyde paa det samme; thi det er en Erfaring, jeg under de to Aars Reiser overalt har gjort, at deslige Meddelelser stedse indeholder og giver Besked om mindre, end der ved nøiere Undersøgelse viser sig virkelig at være; faar man Besked om Fornlevningers Forekomst paa en Gaard i en Egn, er dette kun den ene Ende af en Ledetraad; det vil snart vise sig, at der er saadanne paa flere af de omliggende. Almuens Kundskab strækker sig nemlig sjelden udenfor deres egen Gaard eller en enkelt til, medmindre særegne Omstændigheder bevirker større Kundskaber.

VII. **Bø Hovedsogn.**

Bø udgjør en stor Halvø mellem Havet i V. og S. og Jørgenfjord i Ø. samt den mindre Halvø mellem denne og Helfjord. Den

førstnævnte, større Halvø er overordentlig udtunget af Havet, saa der dannes en Mængde, dels bergige, dels flade, langt udskydende Odder og Næs. Landet er, til i Nordland at være, ualmindelig gunstigt for Bebyggelse og Opdyrkning; intetsteds i Vesteraalen er der saa langt mellem „Fjeld og Fjære"; ligefra Strømme i N. til Bø, hvor Kirken ligger, i SØ. er meget brede, sammenhængende Flader, saa man endog har det Særsyn her at finde Gaarde, der ligger langt oppe i Marken, ja et Sted endog omtrent tvertover Landet. Overalt ligger Gaard ved Gaard, og at Landet ogsaa i hedensk Tid har været vel befolket, viser saavel de mange gamle Navne (Bø, Vinje, Stene, Strømme) som de overordentlig talrige Fornlevninger, der her findes i større Mængde end noget andet Sted i Vesteraalen, Hadsel og Sortland neppe undtaget. — Imidlertid er Bygden af mindre Udstrækning end den sydøstlige Halvø af Langøen og ligger mere afsides ude ved det aabne Hav, saa det ei er andet end rimeligt, at Havet og Hovedbygden har været længere østpaa. Jeg kunde her anvende mere Tid, og det var let at komme frem overalt, saa Undersøgelsen, navnlig i den sydlige Del, hvor Rigdommen er størst, kunde blive temmelig fuldstændig. Kun enkelte, mere afsidesliggende Gaaarde besøgte jeg ikke.

Paa Strømme (udtales af Almuen „Straume") stødte jeg tæt nordenfor Gaarden paa flere Gravhauger, beliggende paa en flad Mark ved Veien; paa østre Side af denne ligger 5, hvoriblandt en stor (53 Skridt vid) og smuk, rund Haug, lav, men med skarp Kant, næsten som Veit, og urørt; den var overgroet med Lyng. — Paa den anden Side af Veien og nærmere Gaarden ligger ogsaa mindst 5, der var tydelig synlige fra Veien, og længer indover Sletten ligger, som det synes, endnu flere, alle, som det syntes, uskadte. — Vestenfor Gaarden, mellem denne og Strømsjøen, er en lav, lidt oval Haug, 36 Skridt vid, bestaaende af Sten. Paa Gaarden har været mange flere Hauger, der er ødelagte ved Rydning, og adskilligt af Oldsager er fundet i dem, saaledes ikke mindre end 4 Sværd; det faldt fra hinanden ved Optagelsen og slængtes bort.

I V. og SV. for Gaarden Strømme stikker ud en Halvø mel-

lem Pollen og Vikanfjord, hvilken for største Delen opfyldes af det høie Skaarvaagfjeld. Sydligst paa denne ved Indløbet til Pollen ligger Søberg, hvor der paa forskjellige Steder findes Gravhauger. Nede paa Fladerne omkring Husene er Jorden vel ryddet og dyrket, saa her ei stort kan være at finde. Dog findes her endnu 4 Hauger, der med Vished kan paavises; de bestaar hovedsagelig af Sand, er temmelig store, græsgroede og med Veit omkring: *a)* 62 Skridt vid, 2,5—3 m. høi, bestaar udelukkende af Sand, har dyb og bred Veit; der er taget Sand af Midten, men ei synderlig dybt; *b)* 35 Skridt vid, lav, ogsaa Sandhaug, aldeles udtaget i Midten; *c)* 35 Skridt vid, taalelig høi, ligeledes af Sand, kun ubetydelig skadet; *d)* paa Toppen af en Bergknaus, bestaar af Sten, aldeles urørt. I en forstyrret Haug tæt ved er for 2 Aar siden gravet Poteteskjælder, og der fandtes da et Sverd, der imidlertid ei blev taget vare paa og nu ikke kunde findes. — I Nærheden er for 25—30 Aar siden ved Bygning af et Fjøs borttaget en Stenhaug, hvori fandtes Ben og et Stykke af Jern, der forlængst er bortkommet. — Længer ude under Fjeldet er flere Hauger; tæt oppe under Berget er en tydelig, 26 Skridt vid Haug; den er udkastet; Kammerets Sideheller staar, men Kammeret er fyldt med Sten. Haugen synes at have dannet Yderpunktet i en Række Hauger under Berget; men de øvrige er næsten aldeles jevnede med Jorden, og Stenene omspredte; dog troede jeg at skjelne Levninger af 4—5 saadanne. — Paa en liden Vold mellem to Bergrabber, nær de sidstnævnte, ligger i en Række fra Berg til Berg 4 smaa, lave, runde Hauger af mindre Stene, tildels overgroede med Græs; den ene var vistnok uskadt, idet kun nogle Stene øverst var oprevne; de andre var utydelige og ubetydelige, enten aldeles sammenfaldne og tilgroede eller udkastede. — Paa den yderste Plads er en 36 Skridt vid, høi og tydelig, men meget oprodet Haug af Sten. Omkring den er mange Stendynger, muligens tildels Levninger af udkastede Gravhauger.

Ud til Skaarvaagen kom jeg ikke; men ifølge fleres Udsagn skal her være ikke faa Gravhauger af Sten.

Ved Forøen — Nabogaard til Strømme i Syd — er et Stykke

nordenfor Gaarden og lige ved Hovedveien flere Gravhauger, der ligger paa begge Sider af Veien; iblandt dem en meget smuk, 45—50 Skridt vid, Haug, aldeles uskadt. — Længere i Syd og nærmere Gaarden er ogsaa nogle Hauger, men mindre og ei saa smukke som hine.

Ved Føre, mellem denne Gaard og Forøen, er paa begge Sider af Veien, der her gaar over en smal Bergrab mellem et Vand og Havet, mindst 6—7 Gravhauger, tildels urørte og temmelig store og vakre. — Disse to Gaardes Gravfelter tør dog være adskillig rigere; jeg fik kun undersøgt dem i Forbigaaende, uden senere at faa Leilighed til at gjøre det nøiere.

Paa Fjærvoldstranden, en Plads under Fjærvold, mellem denne Gaard og Grimstadsjøen, findes paa en Moræne, hvorover Veien gaar, mindst 8 Gravhauger. De 6 ligger øverst paa Banken lige ved Veien i en Linie; de 2 længer nede paa Skraaningen. Kun en eneste af dem i øverste Række, den største af alle Haugerne, 40 Skridt vid, er uskadt; de andre er mere eller mindre forstyrrede. Paa denne Moræne har nok været flere Gravhauger, der er forstyrrede ved Veianlægget; men om Fund i dem fornam jeg intet.

Vinje. Paa denne Gaards Grund, men nærmere Klepelvens Huse og strax søndenfor den derforbi løbende Elv har vi et ganske smukt Gravfelt. Haugerne ligger paa Brinken af en mod Søen jevnt skraanende Græsbakke, ganske tæt ved Veien, der løber mellem og tæt nedenunder dem, saaledes at den sydligste Haug ligger paa den nedre, de andre paa den øvre Side af samme. De ere alle overgroede med Græs, bestaar for største Delen af Sand og Grus med indblandede smaa Stene; de er tildels store, endog meget store og smukke Hauger, flere af dem uskadte eller kun forholdsvis lidet skadede, idet Grus er taget af Toppen eller Kanterne til Veifyld. *a)* den nordligste, er en liden Haug lige i Kanten af en Ager, og derved noget beskadiget; *b)* 50 Skridt vid, bestaar hovedsagelig af Sten, tildels store; *c)* 48 Skridt vid, mindre tydelig og smuk end *b*, bestaar af Sand og mindre Stene; *d)* 48 Skridt vid, høi og smuk, Grus bortkjørt af den; *e)* ligger lidt ne-

denfor de andre paa Skraaningen, bestaar af Grus og smaa Stene; Kanten er tydelig, kredsrund, 93 Skridt vid, Høiden endnu ca. 3 m.; den har en dyb og bred Veit; men dens søndre Halvdel er næsten borttaget ved Grustag, dog ei tilbunds; *f)* ovenfor *e*, i Linie med *a—d*, ganske lav, har antagelig været ca. 48 Skridt vid; men Halvparten er udtaget; den bestaar hovedsagelig af Grus; *g)* i Kanten af en Ager, hvorved omtrent Halvdelen er borttaget, og muligens her ikke er én, men to mindre tæt sammenliggende Hauger; *h)* temmelig utydelig, da Agerens Rydning ogsaa har ødelagt den for en Del, er dog endnu høi; bestaar mest af Grus med lidt større Stene; *i)* høi, mindre, dog ogsaa beskadiget i Kanten; *k)* liden og lav; *l)* 45 Skridt vid, urørt, hovedsagelig Sten; *m)* den sydligste, 42 Skridt vid, omtr. en Fjerdedel borttaget ved Rydning, ligesaa bestaaende af Sten. Alle er runde. Saavidt vides, er intet fundet i dem; men ingen af dem synes at være udtaget til Bunden eller til Midten. — Paa „Frunæsset", strax i V. for Vinje, et dels bergfuldt, dels sandet, men lavt Næs, er ligeledes endel Gravhauger. Ude paa Næsset, nær dets Spidse, ligger 6 Hauger af Sten i en svagt buet Linie over Næsset, alle udkastede; deres Størrelse synes at have været fra 30 til 40 Skridt, enkelte mindre. — Lidt nedenfor disse er en liden, forstyrret Haug. Ved Rækkens vestre Ende, omtrent oppe paa Næssets høieste Punkt, ligger en stor (50 Skridt vid), høi, men desværre forstyrret Haug af Sten — eller muligens har her været 2 Hauger tæt sammen. Inde paa Næsset, ved dets Rod paa en aldeles flad Vold, ligger 1 eller 2 Hauger henimod den vestre Kyst, og over mod Østsiden 6 større Hauger i en Flok tæt sammen, alle meget lave, men tydelige, med dyb Veit, jevne og smukke. De bestaar for største Delen af Grus og smaa Sten; den største, der er oprodet i Midten, dog ei tilbunds, holder 50 Skridt i Omkreds; en anden er 30 Skridt vid. Paa den store nær er de alle enten aldeles urørte eller kun ubetydelig oprodede.

Paa Langøens sydvestligste Næs, kun ved en smal og under Ebbe tør Vik skilt fra Frunæsset, er nu kun et Par Gravhauger synlige; disse ere lave og græsgroede. Men Engens høie Græs

vanskeliggjorde under mit Besøg en nærmere Undersøgelse. Imidlertid erfaredes ved Samtale med Eieren, Lensmand Nordahl, at her har været flere Gravhauger, og forskjellige Oldsager, der dog ikke er bevarede, er fundne. Ude ved Nøstet sees en gammel Nøsttomt, meget stor.

Paa Skagen, paa en tæt østenfor Vinje udstikkende Odde, er kun et Par Gravhauger at se.

Svinø heder en liden, bergfuld, men ikke høi Ø udenfor Langøs Sydvestspidse. Allerede længe forinden jeg nærmede mig Bø, hørte jeg tale om denne Ø og blev overalt anbefalet at besøge den. Sagn fortaltes om dersteds fundne eller endnu skjulte Skatte, om Folk, der var reist ud paa Fiske, men var komne iland paa Svinø og derefter havde ladet alt Fiske fare og var reiste lige hjem med sit gjorte Bytte af Penge og Kostbarheder. Allerede denne Øens Berømthed videnom maatte vække min Opmærksomhed og love noget mere end almindeligt, og i N. Fornl. S. 690 staar der: „Paa Vinje var i 1827 nogle gravhauger, dels paa gaardens mark, dels paa den fordum dertil hørende lille gaard Svinøen“. Men stort Begreb om Øens Fornlevninger skulde jeg dog hverken faa af Almuens, selv Nærboendes, løse Udsagn eller af hin ubetydelige, næsten forsvindende Notis i N. Fornl. Saa meget større var Overraskelsen, da jeg kom did; thi Svinøen indeholder ikke alene det rigeste Gravfelt, jeg har stødt paa, men visselig det rigeste i vid Omkreds, ja i Forhold til Udstrækningen tør det vistnok sættes op mod selv de rigere Felter sydpaa. Paa den lille Ø, der vel kan spaseres rundt paa en halv Times Tid eller saa, talte jeg omtrent 150 Hauger, der tydelig kan skjelnes og paavises; men der er i de store Flokke vistnok endnu flere. En hel Del er først i en nær Fortid udkastede, men det er vel sandsynligt, at ogsaa i forgangne Tider adskillige er forsvundne. Øens Kyster er formelig oversaaede med Gravhauger, der dels ligger enkeltvis, dels i større eller mindre Flokker, hvor da ofte Haugerne kan ligge saa tæt sammenpakkede, at endog Optællingen kan blive vanskelig, idet det hele udgjør en sammenhængende Stenurd, hvor det er vanskeligt at sige, hvad der er Haug og ikke

Haug, især da Haugerne for største Delen er oprodede og Stenene omkastede, saa den allerede før forvirrede Masse bliver endnu mere forvirret. Beklageligt var det, at Veiret under mit Besøg her, som under næsten hele Opholdet i Bø, var høist uheldigt, Marken med høit Græs og gjennembløđ, saa Undersøgelsen ikke blev saa nøiagtig, som jeg meget havde ønsket paa et saa ualmindelig rigt Felt.

1) Begynder vi nordligst paa Øen, har vi paa en jevn, men temmelig brat skraanende Vold, der nu er opbrudt dels til Ager, dels til Eng, en Gravflok. Haugerne ligger oppe paa Voldens Brink; nu er her imidlertid kun 4 —5 tilbage; men af den nuværende Eier, Handelsmand Olsen, er en hel Del tilintetgjorte ved Rydningen; han anslog Antallet til mellem 20 og 30. Af disse havde efter hans Udsagn endel været runde, andre ovale, enkelte med 4 høie Stene, en i hvert Hjørne. Flere af dem har været store, endog meget store og høie, alle græsgroede, men dannede af store Stene. I en stor, rund Haug fandtes endel Sager: Stykke af et Sværd (yngre Jernalder), en liden, kileformet Øxe, en 4egget Spydspids (?) og et fladt, smalt Stykke Jern. Ben er fundne flere Steder. Blandt de tilbageværende Hauger er en Langhaug, 16 Skridt lang og 7 bred; alle er de urørte.

2) Vestenfor denne Flok, paa Øens Nordvestkant, op for en liden Vik, ligger mindst 3 Hauger i en Række: *a)* rund, 28 Skridt vid, urørt; *b)* rund, 36 Skridt vid, med stort Hul i Midten; *c)* Langhaug, 16 Skridt lang og 7 bred, noget beskadiget. Her synes imidlertid at være Levninger af flere Hauger.

3) Paa Øens Vestside, S. for Gruppe No. 2, er en Flok, hvor Haugerne ligge indpaa hverandre, saa det ser ud som en sammenhængende Stendynge; i denne fremhæver sig tydelig 3 Hauger; men der er rodet flere Steder blandt Stenene, der er meget omkastede, saa der sandsynligvis har været flere og maaske endnu er endel til i Behold.

4) Længer i Syd, men endnu paa Vestkystens nordre Del, og tæt ved 3, er en større Flok, indeholdende 17 Hauger, der vel ligger tæt sammen, men dog er tydelig adskilte ved et eller et

Par Skridts Mellemrum. Øverst paa den skraa Strand ligger 3 i Rad, hvoraf den ene (længst i Syd) kun er ubetydelig aabnet i Midten, hvor Gravkammeret kan sees; dette er imidlertid aldeles helt og meget stort; Haugens Omfang er 38 Skridt. Nedenfor hine 3 ligger atter en Rad af 3 Hauger, noget mindre; og mellem begge disse Linier, men tæt op under den øvre, har vi en Langhaug, 16 Skridt lang og 7 bred, med en smal, høi Sten i hver Ende. De andre ligger mere uordentlig og er udkastede.

5) Paa Øens Sydspidse nede under Berget finder vi igjen en større Flok af 18 Hauger, alle runde og mere eller mindre beskadigede; i flere er dog kun Kammerets ene Endehelle taget ud eller den ene Endeoverligger væltet af, medens Kammeret forøvrigt er urørt — dog selvfølgelig plyndret — og hele Haugen er nogenlunde i sin gamle Stand. De er ikke synderlig store (de største ca. 30 Skridt vide), men temmelig høie (1,5—2 m.)

6) Under et fremspringende Berg ved Stranden er en liden, udkastet Haug.

7) Nordenfor 5 og 6 paa Sydøstkanten af Øen paa en liden Flade, ganske nær ved 5, hvorfra den adskilles ved det Berg, hvorunder 6 ligger, er en Flok af 15 Hauger, hvoraf kun 2 er urørte og bevoxede med Lyng; den ene af dem er 32, den anden 40 Skridt vid.

8) Strax søndenfor Gaarden, paa Øens Østkyst, mellem Vaaningshusene og Sjøhusene, er den største Flok, hvori endnu kan tælles ca. 30 Hauger, men hvor der maaske er og udentvivl har været mange flere. Flere vides nemlig med Vished at være udkastede, da her lagdes Vei ned til Sjøhusene, og efter Veiens Beliggenhed at dømme, har dette neppe været faa; Sten til Mur under Veien er for en meget stor Del taget af Gravhauger, og nedenunder Veien, hvor Stenene ved Anlægget er blevet omkastede, synes der endnu at findes adskillige, der imidlertid ei tydelig kan udskilles. Blandt de ca. 30 tydelige Hauger, alle ovenfor Veien og bag Sjøhusene, er en Langhaug, 16 Skridt lang og 7 bred. De andre er runde, flere meget smukke og høie, ca. 40 Skridt vide;

mange er kun ubetydelig skadede i Toppen, i andre er Kammeret aabnet i den ene Ende.

Paa den lige ved Øen liggende lille Svinøkalv, der ved Ebbe er sammenhængende med Øen, ligger paa dens indre (sydøstre) Side en Mængde Gravhauger. 9) Længst i N. 8 Hauger, tildels ualmindelig store og høie; saaledes er en Haug 60, en anden 58 Skridt i Omkreds; de høieste er 2—2,5 m. høie. Den største er desuden saagodtsom urørt og ialfald aldeles uskadt; de andre mere eller mindre beskadigede.

10) Strax søndenfor, næsten i sammenhængende Flok med 9, er en Gruppe af 27 Hauger, hvoriblandt ogsaa flere større, saaledes en 58 og en 46 Skridt vide og 2 m. eller mere i Høide; andre er ganske smaa (16—20 Skridt vide).

11) Lige ved 10, adskilt fra den ved et lidet Vandløb, er en Flok paa 14 Hauger.

Paa Sørholmen, en høiere liden Ø tæt søndenfor Svinø, er ogsaa flere Gravhauger; jeg kom ei derover, da det slemme Veir og det vidtløftige Felt paa Svinøen og Kalven havde taget saa megen Tid og Kraft, at jeg fandt det nødvendigt at indstille Undersøgelserne for den Dag, og jeg senere ei fik Anledning til at komme derover. Efter hvad Hr. Olsen, der under hele Befaringen paa hans Gaard havde ledsaget mig, meddelte, ligger de fleste Hauger i en Flok paa Østkanten af Holmen; tæt ved Nordpynten er der en meget stor Haug, større end nogen af de paa Svinø beseede. Olsen antog Antallet til 7—8, et Tal, jeg dog er tilbøielig til at anse for at være for lavt; thi, som engang tidligere bemærket, viser det sig altid, at et paa Slump angivet Tal er lavere end det virkelige.

Dette Gravfelt er saaledes et ganske overordentlig rigt og desuden smukt; de fleste Hauger er runde, men ei saa faa aflange; blandt disse ogsaa Hauger med Stevnstene (Skibshauger). Alle Haugerne undtagen de i Gruppe No. 1 er nøgne eller kun dækkede af et meget tyndt og langtfra helt Dække af Mos. De har tildels været høie og vakre, naar de endnu kan vise sig saavidt imponerende, som mange af dem trods den slemme Medfart gjør,

og blandt dem findes Hauger som i Størrelse og Skjønhed kan maale sig med de ifjor paa Bjarkø beseede. — De bestaar alle af Sten, der fordetmeste er stor, men enkelte Steder dog ogsaa meget smaa. Enkelte er kun lidet beskadigede; Kammeret er ofte kun aabnet i den ene Ende, undertiden er der kun taget ud en liden Sten, der har været indkilet mellem Endevæggen af Overliggeren, saa der kun er en ganske liden Aabning paa det ellers hele Kammer, saavidt Armen kan stikkes ind. Kammeret har mangesteds ligget temmelig høit oppe i Haugen og er ofte meget stort. I de Hauger, hvor man endnu kan se noget af Konstruktionen, synes der overalt at have været Kammer; dog kan dette ingenlunde overalt afgjøres, da Forstyrrelsen er for stor.

Paa Svinø er for længere Tid siden fundet en Øxe af haard Sten af den sædvanlige Form — en tyk og svær, bagtil afrundet Kile, „med meget lidet Skafthul" (hvilket jo maa kunne siges, naar man sammenligner det med Jernøxernes). Finderen, Gaardens forrige Eier, er forlængst død, og Øxen er borte; Hr. Olsen havde seet Øxen hos ham og beskrev den som oven angivet. Imidlertid viste Hr. Olsen sig saa interesseret og i Besiddelse af saa godt Skjøn paa Oldtidslevninger, at jeg ei har mindste Grund til at nære Tvivl om hans ret nøiagtige Meddelelses Paalidelighed. Er den sand, saa har vi altsaa her et Fund af en Gjenstand af Sten, ikke tilhørende den arktiske Stenalder, men Flintkulturen, der saaledes maa have existeret ogsaa her i Landets nordligste Egne, noget jeg under samme Reise senere skulde faa end yderligere bekræftet.

En Fjerdingvei ret i Havet i Vest for Vinje og Svinø ligger den ikke ubetydelige Værø, til Forskjel fra Øen af samme Navn i Lofoten kaldet Gauk-Værø. Her har i Fortiden staaet et Kapel, og enkelte Fornlevninger findes. Paa Gaarden Været er paa Øens østre Side tæt nede ved Stranden 2 større Hauger af Sten, begge ca. 50 Skridt vide og urørte. Under en Berghammer ovenfor er en 60 Skridt vid Haug, udkastet i Midten; intet Gravkammer er synligt; ved Siden af den en noget utydelig, urørt Haug; begge bestaar af Sten. Den største har været høi, de andre er

lave. Baade ved de to førstnævnte og de to sidstnævnte er større Stenrøser, der muligens kan være Levninger af Gravhauger. Paa Gaardens nordre Side er store, uformelige Stendynger uden synlige Hauger. Paa Lilleøen, strax søndenfor Værø, er lignende Røser uden synlige Hauger. — Disse Iagttagelser gjordes af min Ledsager, Hr. Skolelærer O. Nicolaissen, hvem jeg, da Tiden paa Grund af det tidligere uheldige Veir var bleven knap i Bø, lod reise alene herud, medens jeg selv drog andetsteds hen.

Stene. Paa „Galgeøen", en lav, smal Holme tæt ved Land, ud for Handelsstedet Stene, er et rigt Gravfelt. Jeg talte ialt her 50 Hauger, der laa fordelte i 3 Grupper: 1) nordligst paa Øen paa en flad, stenet Græsvold 8-9 Hauger; 2) sydlig paa Øen den største Flok, bestaaende af omkring 30 Hauger, og 3) paa Vestkysten 10 Hauger. Der er flere Langhauger blandt dem; Størrelsen er meget forskjellig, fra 50 ned til knap 20 Skridt i Omfang; de fleste er lave, mange hæver sig neppe over Jordsmonnet, andre er over 2 m. høie. I den søndre Flok ligger de ligesom paa Svinø tæt sammen, dannende en næsten sammenhængende Urd. Kun faa Hauger, og disse stedse blandt de mindste, er urørte; de større og smukkere er alle udkastede, og Gravkammeret stedse aabnet, omend ei overalt helt afdækket. Kammer synes der overalt at have været. — Paa øvre Stene er tæt ved en Vik nedenfor en Husmandsplads endel Gravhauger. Her ligger en svær Urd, som danner en jevn Flade, der skraaner nedad mod Søen; i den er visselig Grave, og et Par Steder synes der at være Forhøininger og Kamre. I Nærheden har været flere Gravhauger; Husmanden har ved Rydning borttaget flere, og Oldsager er derved fundne; saaledes fandtes en tynd Jernstang, omgivet med Messing saaledes, at derved dannedes et Skaft (dets Brug har jeg ei kunnet komme efter med Vished; enkelte antager det for at have været en Ridesvøbes Skaft), hvilken nu befinder sig i Tromsø Museum; ifjor fandtes i en Gravhaug det i Fortegnelsen som en „Paalstav" opførte Jernredskab. — Vestenfor denne Plads paa et Næs mellem øvre og nedre Stene er flere saadanne store Stenurder. Den østligste ligger lige under et Berg, er lang og

smal; ved den sees tydelig en liden Gravhaug. Tæt ved er en stor Urd, der danner et næsten ligesidet Triangel (Siderne 45, 50 og 55 Skridt), med Spidsen nedad mod Søen og Basis paa Skraaningens Brink; Stenlaget er meget dybt, og rundtomkring er den blødeste Myr, aldeles stenfri og bevoxet med næsten ugjennemtrængeligt Smaakrat, der enkelte Steder, især i Hjørnerne, trænger sig lidt ind over Stenene. Lige ved Fladen, der vel maa antages for et Naturens Værk, synes der at være mindst 1 liden Gravhaug, og i Krattet tør flere findes skjulte. — Nær ved denne er en endnu større, men nu ialfald uregelmæssig, Stenflade, hvori der er rodet paa flere Steder, etsteds i den øvre Kant i 1,25 m.'s Dybde, uden at man er kommen til Bunden. Fladens øvrige Kant ser ud som en Række middelsstore, forstyrrede Gravhauger, og runde Forhøininger synes der ogsaa at være længere nede paa dem. Længere ude paa Næsset er endnu et Par Stenurder af samme Slags. Men hvorvidt vi her virkelig har noget Menneskeværk, er vel tvivlsomt; Urderne selv tør vel neppe antages derfor, og de Grave, jeg muligens troede at se, er ogsaa for utydelige til, at jeg tør forsikre om deres Tilværelse.

Ved Stensviken, inderst ved en Vik østenfor Stene, har vi nær Roden af det Næs, som omslutter Viken paa Østsiden, og tæt ovenfor Gaarden mindst 10 Gravhauger, der ligger i 2 Linier, parallele med Bergets Styrtning. Lige ude paa Brinken ligger 4 Hauger, alle temmelig beskadigede, og nogle faa Skridt høiere op 6, maaske 7, Hauger, hvoraf kun 1 forstyrret, de andre enten aldeles urørte eller kun ubetydelig oprodede. De er alle smaa, lave, græsgroede, bestaar af Sten; i øvre Række er de 3 midtre ovale, de andre runde.

Maursund ligger inderst paa et bredt, bergfuldt Næs, østenfor Næsset ved Stensviken. I en Eng nær Husene er flere Hauger: *a)* vestligst, liden og lav; *b)* stor, næsten urørt, idet kun de øverste Stene er lidt omkastede; disse to ligger ved Siden af hinanden; *c)* paa øvre Side af en liden Sænkning i Engen, liden, urørt; *d)* paa nedre Side af samme Sænkning, 40 Skridt vid, omtrent urørt; *e)* i Linie med *d*, ubetydelig, urørt, *f)* i samme Linie, liden, lav,

urørt. — Ude paa Næsset østenfor Gaarden er en meget stor Haug af Sand og Sten, cirkelrund, 60 Skridt vid og ca. 2 m. høi, med dyb Veit omkring; den ligger øverst paa en liden Vold tæt ovenfor Stranden mellem to Berghamre; den er noget oprodet. — Ude paa Næsset ved en fra S. indskjærende Vik er mindst 6 Gravhauger, alle forstyrrede; den største er 36 Skridt vid; kun et Par er nogenlunde høie. Her har vistnok været flere. Stenurder som ved Stene findes ogsaa her, ialfald en, og der synes at være Spor af Grave i den. Paa Berget, der indeslutte nævnte Vik i Ø., ligger der oppe paa Toppen en vakker, 30 Skridt vid Haug, over 1 m. høi, hvis øverste Stene er opreiste til Varde, medens den forøvrigt er urørt. Tæt ved den er en liden, ødelagt Haug. Alle Haugerne bestaar af temmelig store Stene. — Udover paa det vestenfor Maursund liggende Næs er maaske Gravhauger; men med Vished tør jeg intet sige herom; de Levninger, som muligens kunde antages at skrive sig fra dem, var for usikre.

Bø (Præstegaarden). Ude paa „Korsnæsset“ er endel Gravhauger. Tversover Næsset, der er bergigt, men lavt, ligger en Række af 7 Hauger; den vestligste er 40 Skridt vid, af de andre er en 25, en 30 og en 35 Skridt vid; en er meget stor, 64 Skridt i Omkreds; de er tildels temmelig høie, 1—1,5 m., men beskadigede, tildels endog i høi Grad. Lige opunder den østligste, ned mod Søen (i Ø.) ligger 3 lave Hauger i en Halvkreds, de to ovale, den 3die rund, alle urørte. Paa Bergets Østbrink, lige ved disse, er atter 3 smaa, lave, urørte Hauger i en Række. — Indenfor paa Næsset paa en flad Græsvold er 3 runde og en lang Haug, lave, smaa, men urørte. — Mellem Præstegaarden og Klokkergaarden, strax indenfor (i NØ.) for Kirken, ligger i Engen flere runde, græsgroede Hauger, der maaske er Gravhauger; de bestaar af Sten og ligger i en Række langs Stranden. Lige ved Hjørnet af den gamle Kirkegaard er en lignende, men større og høiere. — Paa Bøholmen, en lav Holme tæt udenfor Bø, er 3 tydelige Gravhauger af Sten, 32—36 Skridt vide, de 2 urørte, den tredie noget beskadiget. Desuden synes ogsaa her at være endnu mindst én (27 Skridt vid), græsgroet Haug.

Paa Ramberg, en Gaard NØ. for Bø, er Gravhauger; for 2 Aar siden fandtes her et Sværd, der muligens endnu er bevaret og isaafald tør haabes erhvervet for Tromsø Museum.

Paa Finøerne under Gaarden Uvaag (udtales Auvaag) skal ogsaa være mange Gravhauger.

Paa Gaarden Pollaasen, et godt Stykke inde i Landet, er for 5—6 Aar siden fundet et Sværd.

Til de sidstnævnte 3 Steder tillod desværre min Tid mig ei at udstrække min Reise.

Bø Sogn er, som det heraf sees, meget rigt paa Fornlevninger; saavel dette som de mange gamle Gaardsnavne vidner om en forholdsvis tæt Bebyggelse i Oldtiden, ja — saafremt Fundet af Stenøxen paa Svinø har sin Rigtighed, noget, hvorom jeg ei har mindste Grund til at nære Tvivl — helt op i Flintalderen. Jeg kunde i de 4 Dage, jeg opholdt mig her, komme temmelig vidt omkring og faa seet mig ganske godt om i den tætteste Bygd. Gravhauger findes her overalt, i Nærheden af saagodtsom hver eneste Gaard; man behøver blot at følge Hovedveien gjennem Bygden langs Vestkysten for, ret som det er, at støde paa saadanne; Gravfelterne ligger maaske endnu tættere end paa Langøens sydøstre Del, og de kan i Rigdom og Skjønhed maale sig med dem der. Navnlig er Sydkysten, der er udtunget i en Mængde langt udskydende Næs, og de udenfor liggende smaa Øer og Holmer rige paa Fornlevninger. Landet er saadant, at det særlig maatte lokke en søvant Befolkning: store, vide Flader, skikkede til Opdyrkning og til Havnegang, og dertil Beliggenhed ud mod Havet, hvor der den Dag idag som vistnok for over et Aartusinde siden drives et rigt Fiske. — Her i Bø hørte jeg flere Gange tale om „kalkede“ Gravkamre; men ved Eftersyn paa et Sted, hvor der var flere af disse Mærkværdigheder, viste det sig, som rimeligt var, at, hvad man ansaa for Kalk, var kun etslags hvid Mug eller Mos, der helt havde overtrukket Hellernes Indersider med et hvidt Lag. — I Bø fandt jeg idethele blandt Almuen den største Sans for Fornlevninger; man vidste god Besked, saa Under-

søgelsen gik let, og jeg tror at kunne haabe god Fremgang for Sagen i dette Præstegjeld.

VIII. **Kvedfjord.**

A. Godfjord.

Godfjord er Kvedfjords yderste Arm paa Vestsiden; den skjærer ind mod SV. i ca. 1 Mils Længde. Ved den ligger 5 Gaarde i Røkenæs (udt Røikenæs), Mehus, Gummersdal og Bjørneraa paa Sydsiden, Renstad overfor den sidste paa Nordsiden. Veien til Vesteraalen lagdes gjennem denne Fjord, fra hvis Bund der fører et Eid over til Hognefjorden paa Hindøens Vestkyst i Sortland. Vor Vei førte os kun langs den søndre Strand, hvor vi tog Landeveien saaledes, at alle de der liggende Gaarde blev undersøgte.

Ved Røkenæs, yderst i Fjorden, saa jeg mindst én Stenhaug, der med Sikkerhed tør erklæres for at være en Gravhaug, og flere, som efter al Sandsynlighed er saadanne. De laa paa en Bergknat lidt udenfor Gaarden og var tildels beskadigede.

Paa Gummersdals (udtales Gunnesta's) Grund findes oppe paa en Høide ovenfor Gaarden flere Gravhauger; de ere ganske lave, græsgroede, runde og meget smaa, den største er 24 Skridt vid; denne er noget oprodet i Midten, de andre ere aldeles urørte. — Lige indpaa Husene i en Eng er muligens en hel Flok. Der ligger nemlig 18—20 smaa, runde, græsgroede Hauger, men hvad der kan gjøre dem mistænkelige, er deres mere end almindelige Høide i Forhold til Vidden og toppede Form; maaske er de gamle Rydningsrøser — at de bestaar af Sten, er overalt tydeligt —; men herimod taler deres store Antal og fleres Regelmæssighed samt den Omstændighed, at de ligger øverst i Engen, medens Stenen fra en Ager vel pleier at føres nedad mod Stranden. Er de Gravhauger, er de alle uskadte.

Helt inde paa Bjørneraa er enkelte Gravhauger. Vi fandt et Par saadanne et lidet Stykke udenfor Gaarden paa en Vold lige ved Veien. De bestaar af Sten, er lave, men urørte. Skulde de være Rydningsrøser, har de ialfald en betydelig Ælde.

Over paa Renstad er der ifølge paalidelig Underretning ogsaa Gravhauger.

B. Kvedfjords Hovedbygd og Kvedøen.

Paa Trastad fortalte Eieren, Handelsmand Wulf, at han for 25—30 Aar siden havde udkastet 3 store Stenhauger, der laa lige foran den nuværende Hovedbygning, uden at imidlertid noget af Interesse fandtes.

Paa Borknæs (Nedre Husby) er der Levninger af en Gravhaug tæt ved Udhusene nede ved Søen. — Ligeledes er der mindst 2 paa en Eng strax nedenfor den til Kirken førende Vei, begge lave, græsgroede og ikke store, men urørte.

Paa Præstegaardens (Raas) Grund paa Pladsen Altona er vistnok ogsaa Levninger af 2 Gravhauger.

Paa Strand besaa jeg de i forrige Reiseberetning, Aarsber. f. 1874 S. 106 (14[1]), omtalte Hauger nede ved Søen. De ligger paa en med Krat tæt overgroet Vold i to Linier; den nedre Linie ligger ca. 30 Skridt ovenfor nuværende Flodmaal, og Haugerne her er alle udkastede. I flere af dem er Oldsager fundne foruden de til Univ. Oldsamling indsendte, saaledes Klinknagler, en Øxe og andre Jernsager, der imidlertid tildels var saa fortærede, at de var aldeles ubestemmelige; intet af alt dette var bevaret; derimod erholdtes en Glasperle, der var fundet sammen med de øvrige af samme Slags. Ogsaa indenfor det nævnte Krat har været 3—4 Hauger, der er aldeles borttagne ved Rydning.

Paa det saakaldte Moldnæs mellem Vikeland og Vik besaa jeg nøiere den i forrige Reiseberetning, Aarsb. 1874, S. 107 (15) omtalte formodede Skibshaugs Levninger og blev herved kun yderligere bestyrket i min Antagelse, at vi her har en Gravhaug. Men her gjordes flere Iagttagelser, som jeg ved min snare Forbifart ifjor ei lagde Mærke til. Lige ved nævnte Skibshaug ligger en

[1]) Det her og nedenfor i Parenthes satte Tal angiver Særaftrykkets Pagina.

stor, med Birkekrat tæt bevoxet, vakker Haug, som ved nærmere Undersøgelse aldeles upaatvivlelig viste sig at være en Gravhaug, og det en af de smukkeste, jeg har seet. Den ligger paa en Fjeldknat, men er selv taalelig høi og bestaar af for en Del endog meget store Stene; Haugen selv synes — Opmaalingen var formedelst det tætte Krat vanskelig — at holde 22—24 m. i Omkreds, altsaa ei meget stor; men dens Beliggenhed giver den et smukt Udseende og gjør, at den let falder i Øinene; Haugens Høide er vel 1 m. Ved dens mod Veien vendende Side ligger en stor Sten, flad og i den ene Ende spids, 2,6 m. lang og 1,1 m. bred paa det bredeste (noget nedenfor Midten); Haugen synes ei at være aabnet, saa det vel ei er urimeligt at antage, at den har staaet opreist som Bautasten ved Haugens ene Kant. Midt imod den paa Haugens nedre Side ligger ogsaa en lang, firkantet, flad Sten, 1 m. lang og jevnt 0,3 m. bred. — I Nærheden er et Par Hauger af lignende Udseende, der muligens tør indeholde Grave.

Til Vik og Vogter udstrakte jeg ogsaa min Tur i det Haab, at her muligens kunde være mere at finde end det ifjor seede, men uden at det lykkedes mig trods Efterspørgsel og Omstreifen at opdage mere end den ifjor beseede lille Haug yderst paa Vik. Det synes næsten, som om de Fornlevninger, her kan have været, er aldeles tilintetgjorte ved Rydning og Opdyrkning.

Paa Kvedøen lod jeg udgrave et Par Hauger paa Hundstad. Med det samme benyttede jeg Leiligheden til at se mig nøiere om paa denne Gaard, og det lykkedes mig at erholde lidt til Suppleren af forrige Aars Beretning. Saaledes har der været adskillig flere Fornlevninger end de ifjor omtalte, se Aarsber. 1874, S. 107—108 (15—16). Strax vestenfor de S. 108 (16) L. 13 f. o. nævnte „3 Hauger, længer vestlig lige opunder Fjeldet", mellem dem og de strax efter nævnte 2, har der været en lav, græsgroet Haug, noget aflang, hvor der har staaet 4 smaa, spidse Stene, en i hvert Hjørne; Haugen var nu neppe synlig, men den ene af Stenene staar endnu; den er 0,3 m. høi over Jorden. I Nærheden skal der have været en Tomt med en mindst 24 Alen lang Mur og Sidefløi. — Nedenfor den tredie Gaard fra Øst i Høide med de

udkastede, smaa Hauger fra ældre Jernalder, er en Nøsttomt, og nedenfor den Gravhauger. Høiere op, omtrent midtveis mellem Nøsttomten og Gaardens Huse, er Tomt af en stor Husebygning. — Flere Steder paa Gaarden omtaltes Gravhauger at være udkastede, i enkelte var ogsaa lidt fundet, men ikke bevaret. Bag den anden Gaard fra Øst lige opunder Berget var saaledes udkastet en Haug, hvori fandtes Kul.

Gravningerne paa Hundstad foretoges med kun 2 Mand; det var midt i den travleste Aannetid, saa det ei var let at opdrive Folk, og det skyldtes Hr. Lensmand Andersens velvillige Bistand, at jeg opnaaede mit Ønske. — Vi tog først fat paa de i min forr. Reiseberetn., Aarsber. 1874 S. 108 (16) Lin. 14 f. o., nævnte „3 Hauger lige opunder Fjeldet“. Her er imidlertid ikke 3, men rimeligvis 4 Hauger, liggende i følgende Orden: *a)* nordligst, 38 Skridt vid, med stort Hul i Midten; *b)* i Sydøst for *a*, 36 Skridt vid, urørt; *c)* i Sydvest for *b*, 45 Skridt vid, Hul i Midten; *d)* i Sydøst for *c*, 20 Skridt vid, urørt. Afstanden mellem *a*—*b* er 60 Skridt, *b*—*c* 22 Skridt, *c*—*d* 60 Skridt. De to forhen urørte, *b* og *d*, udgravede vi helt. Vi tog først fat paa *b*, hvor vi gravede ind fra nordre (egl. nordvestre) Kant i temmelig betydelig Bredde tversigjennem Haugen, saaledes at der paa hver Side kun stod et ganske smalt Segment igjen. Haugen er 0,62 m. høi. Den bestod af Sten og Muld og laa paa Grusbrund. Yderst bestod den af Sten rundtom, og denne var nogenlunde regelmæssig lagt; indenfor denne Stenmur bestod den hovedsagelig af Muld, hvori nogle enkelte Stene nede paa Bunden. Vi stødte strax indenfor Stenmuren nede paa Auren paa en Kulplet — baade kulblandet Jord og Trækulbiter; — inde i Haugens Midte var en større Kulplet. Vi gravede frem til Muren paa søndre Kant, hvor vi standsede med Arbeidet, og Haugen igjenkastedes. — Derefter gav vi os ifærd med den lille Haug *d*, der er meget mindre og uregelmæssigere end de andre, hvorfor jeg ei turde optage den i Fortegnelsen over Gravhaugerne ifjor. Den udkastedes fuldstændig, men uden at nogetsomhelst, ikke den mindste Kulbit engang, fandtes; imidlertid synes den ei at være et Værk af Naturen, da

den bestod af altfor afvexlende og sammenblandede Jordarter; den bestod hovedsagelig af Muld og Grus, kun for en mindre Del af Stene, og disse mest i Midten og øverst oppe i Haugen, altsaa aldeles modsat af, hvad der var Tilfælde i Haug *b*.

Om Eftermiddagen tog vi fat paa en af de allerøstligst paa Hundstad liggende store „stensatte Flader", Aarsber. 1874, S. 107 (15) Lin. 4 f. n. Muligens er de sammensunkne Hauger; de ligger i Sydøst for den inderste Gaard, 3 i Tallet, den ene nedenfor den anden, og lige nedenfor den nederste har der været 6—8 smaa Hauger, hvori er fundne 4 Broncespænder, Perler og en kileformet Øxe, alt fra ældre Jernalder. Vi gav os ifærd med den nederste af de nævnte tre, der laa lige i Kanten af en Agerlap. Den dannede nu en med Jorden jevn Flade af nøgne, tildels temmelig store Stene; men det er ei usandsynligt, at den har dannet en, omend lav, Haug, der nu har faaet Udseeende af en Flade derved, at Jordsmonnet har hævet sig, og den selv er sunken sammen i Midten; ligeledes er det nok ikke frit for, at Sten er taget bort af den. Vi kastede ud Stenen, der laa aldeles bar og uden indblandet Jord eller Grus, fra den nedre Kant tversigjennem i en Bredde af over 5 m. Haugens Omkreds var ca. 40 m. Stenen bar ei Spor af at være „muret" op, men saa ud som kun dynget sammen. Allerede temmelig snart stødte Arbeiderne paa et og andet Ben; inde i Haugens laa en svær Stenblok paa skraa dybt ned i Jorden; under den var intet; men paa hver Side af den laa en hel Del Menneskeben: Laarben, Lægben, lidt af et Kranium, Jæxler, Over- og Underarmben, enkelte Ribben, mellem og under Stenene, tildels staaende inde imellem dem; noget Spor af Kammer var ikke at opdage; det synes næsten, som om Ligene — ubrændte — har simpelthen været henlagte paa Marken og Stenene dynget over dem. Stenene er da senere, eftersom Legemet er forraadnet, faldne ned og har bragt nogen Forvirring i Benenes Leie. Der var tydeligvis mindst Ben af 2 Lig, et paa hver Side af den omtalte store Sten, det ene større end det andet, hint paa vestre (sydvestre), dette paa østre (nordøstre) Side. Ved det mindste Skelet laa et lidet Stykke af en simpel, bøileformet Bron-

cespænde. Andre Oldsager fandtes ikke. Spænden tilhører øiensynlig ældre Jernalder, og vistnok en tidligere Periode af denne end de i de smaa Hauger tidligere fundne Spænder. Heraf tør vistnok med fuld Berettigelse drages den Slutning, at ogsaa de øvrige (nu) flade Grave tilhører samme Periode, ligesom de ogsaa alle ligger i samme Afstand og Høide fra Søen. Sandsynligvis tilhører da Haugerne nedenfor den ovennævnte Nøstetomt snarest yngre Jernalder eller ialfald en meget sen Periode af ældre Jernalder. — Den udgravede Haug tilkastedes ikke igjen, da det er Eierens Agt med det allerførste at bortskaffe saavel denne som de andre to.

Efterat være færdige med Gravningen om Aftenen, gjorde vi en Tur langs Øens ydre (sydvestre) Kyst, uden at vi dog nogensteds her stødte paa Fornlevninger; imidlertid var der heller ikke synderlig Tid til Efterspørgsler eller nøiagtigere Undersøgelser. — Paa Øinæs, paa Volden „Leite,“ se Aarsber. 1874, S. 108 (16), fandt vi til min store Glæde den omfaldne Bautasten forsvarlig opreist paa sin tidligere Plads tæt ved en smuk Gravhaug. Nogle af Gaardens Folk havde paa Anmodning fra mig gjennem Hr. Lensmand Andersen strax været villige til uden mindste Vederlag at udføre dette Arbeide, noget, der vidner om en hæderlig Sans for at frede om Fornlevningerne og som det første iøinefaldende Bevis derpaa glædede mig dobbelt, idet det giver Haab om, at der i denne Henseende ogsaa vil kunne udrettes noget.

IX. **Throndenæs.**

Paa Tilbagereisen opholdt jeg mig her en Eftermiddag og kunde saaledes erholde enkelte Oplysninger til Suppleren af forrige Aars Beretning. Tiden var imidlertid for kort til, at nogen Udflugt kunde foretages. — Jeg fik vide, at den ifjor besøgte, store Haug ved Grundvandet i Hardstads Udmark, Aarsber. 1874, S. 95 (3), i Sommer tildels er opgravet under Ledelse af Mænd, hos hvem den fornødne Sagkundskab ganske vist findes, men uden at man endnu er kommen til noget bestemt Resultat, hvorvidt den er en Gravhaug eller ikke.

Ved Viken (cfr. Aarsber. 1874; S. 97 (5) L. 6 f. n.) saa jeg ifjor kun en eneste utydelig, tilsyneladende firkantet Haug oppe paa den høie Elvebreds Brink. Ovenfor denne, lige opunder Aasen, er imidlertid flere, ja et ganske betydeligt Antal.

Paa Nordvik, ca. 2 Mil søndenfor Throndenæs Kirke, paa Hindøens Østkyst, skal der være Gravhauger; i en saadan er funden en flad, rundagtig Sten med et stort Hul i Midten, altsaa rimeligvis en Kljaasten. Denne var erhvervet af Hr. Lensmand Strøm og erholdtes til Museet.

Meddelelser om Gravhauger paa flere andre Steder i Bygden erholdtes ogsaa af Hr. Lensmand Strøm, der idethele med ualmindelig Iver har taget sig af denne Sag baade ved paa sine Reiser overalt at forhøre sig om og lægge Mærke til de forefundne faste Fornlevninger og ved at indsamle Oldsager. Hans Iagttagelser har jeg imidlertid anseet det mere passende i Slutningen at tilføje under et og sammen med saadanne fra andre Bygder, og jeg har derfor her kun anført de, der mere direkte tjener til at supplere mine egne ifjor gjorte Iagttagelser eller vedrører de paa Reisen erhvervede Oldsager.

En Meddelelse fra Hr. Lensmand Strøm, hvilken maa ansees for at være af mere end almindelig Interesse, skal her anføres. — For omkring 20 Aar siden blev paa Sør-Roldnæs, Roldens Sydvestspidse, tilhørende Throndenæs, af en nu 60aarig Mand, Ingebrigt Thygesen, fundet en Flintkniv. Den har imidlertid desværre delt Skjæbne med de allerfleste i tidligere Dage heroppe fundne Oldsager, at blive ødelagt. Finderen beskrev den for Strøm som aldeles lignende „en Junge“ ɔ: en Bordkniv, en Sammenligning, der er ret betegnende for det lange, smale og rette Skaft og det bredere Blad, Flintknivenes sædvanlige Form. Kniven blev slaaet i Stykker, der benyttedes i Fyrtøi, „og det var ret god Flint, om end ikke rigtig saa god som den, man kunde faa kjøbt.“ Det er beklageligt, at Kniven ei er bevaret, og man kan jo ved en saadan Meddelelse, der ei skriver sig fra sagkyndig Mand, nære Tilbøielighed til Tvivl; men jeg tror her, at man tør sætte udenfor al Tvivl Flintsagers Fremkomst i Landets nordligste

Egne. At Manden forstod sig paa, hvad Flint er, maa vel ansees som en given Sag, aldenstund det var noget, der fandtes og benyttedes dagligen i hvert Hus, og at den fundne Gjenstand har været et Værk af Menneskehaand, enten det nu har været en Kniv eller en Spydspids, er ogsaa utvivlsomt, da han ellers visselig aldeles ikke vilde have lagt Mærke til den. Naar vi saa tillige har Meddelelse om et lignende Fund paa Svinø i Bø, saaledes to af hinanden aldeles uafhængige Meddelelser, begge saa taalelig nøiagtige og stemmende med, hvad der maatte være det virkelige Forhold, saa tror jeg, man uden Betænkning tør erklære Flintkulturens Optræden i vort Lands nordligste Egne for et Factum. Dette bestyrkes af det iaar gjorte Fund af en Flintmeisel i Hemnæs og end mere af det nylige Fund af Flintsager, hvorom jeg i disse Dage har faaet Underretning, i Egnen ved Bodø. Thi har Flintkulturen strakt sig saa langt mod Nord som til Salten, er der al Sandsynlighed for, at den ogsaa har fundet Veien over til Lofotens og Vesteraalens Øer og lidt videre, med andre Ord, at den vil findes ligesaa langt mod Nord som den ældre Jernkultur. — Herved er vi ogsaa inde paa Spørgsmaalet om Flintkulturens Forhold til den saakaldte arktiske Stenalder eller Skiferkulturen, og hvorvel det kunde synes at være forhastet af disse faa Fund at ville udlede nogen bestemt Slutning, især da de arkæologiske Forhold i disse nordlige Egne er saa lidet opklarede, vil jeg dog gjøre specielt opmærksom paa én Ting, nemlig Flintsagernes Findesteder. Det paafaldt mig strax ved den første Meddelelse (Øxen fra Svinø) og forekom mig ved den anden næsten som et Fingerpeg, at begge de to Findesteder netop er to af Steder, som har de rigeste og interessanteste Levninger fra Jernalderen, medens vi fra intet af dem har Skiferfund (noget, jeg dog ingenlunde vil lægge stor Vægt paa). — Sør-Roldnæs har jeg ei besøgt; men efter alt, hvad jeg om dette Sted har kunnet erfare, synes det at besidde mere end almindelig Rigdom paa Gravhauger, ligesom Fund saavel fra ældre som fra yngre Jernalder der er gjorte. Svinøen er tidligere i denne Beretning omtalt og af de der erhvervede Sager tilhører vistnok

mindst den ene ældre Jernalder. Dette synes mig at tyde paa, at Flintkulturen er at adskille fra Skiferkulturen, og snarere at sætte som første Led i Række med Jernkulturen, saaledes kun yderligere at bekræfte den af Hr. Professor Rygh opstillede Lære om en særskilt Skiferkultur, tilhørende et andet Folk end det, der benyttede Flinten og Jernet, rimeligvis Lapperne. Antallet af Oldsager i Tromsø Museum er endnu for ringe til, at stort derpaa kan bygges, navnlig er Skifersagerne endnu altfor faa; men det turde maaske have sin Interesse at se, at deres Findesteder synes at bekræfte, hvad her er udtalt. Af de 22 Skifersager, hvis Findesteder er sikre, er fundne: i Alten 4, Tromsø og omliggende Distrikt 3, Throndenæs Fastland 5, Hindøs Østkyst og Tjeldø 5, Kvedfjord og dens Arme 2, Senjens Vestside 2, Vesteraalen 1 (Langøs Østkyst). For Fornlevningerne fra Jernalderen synes Forholdet at være det stik modsatte: de talrigste findes i Vesteraalen, paa Smaaøerne mellem Hindø og Senjen, Kvedford og Tjeldsund, medens jeg endnu ikke har hørt opgive et eneste Sted paa Fastlandet, end sige i Finmarken, hvor saadanne skulde findes. — Paa de to nævnte Steder, Sør-Roldnæs og Svinø, har vi saaledes Fund fra alle 3 Perioder: Flintalderen, ældre og yngre Jernalder, og nærmere Undersøgelser her turde saaledes have særlig Interesse.

Min Forventning om at finde talrige Levninger fra vore Forfædre i Vesteraalen blev saaledes i fuldeste Maal opfyldt. Paa lange Strækninger — især i de fladere, bedre Bygder — har saagodtsom hver eneste Gaard sit større eller mindre Gravfelt. Særlig rige paa Gravhauger er Udøerne og Holmerne nær Kysten, ja, der findes bogstavelig næsten ikke en eneste saadan uden Gravhauger, ofte findes de i forbausende Mængde. — Sagaerne taler saare ofte om Holmgange, og at i de i den gamle Splittelsens Tid stadige Feider og Kampe paa Søen de faldne er hauglagte paa en nærliggende Holme, er vel en rimelig Antagelse; men denne forbausende Mængde Hauger og paa hver eneste Holme lader sig ei tilstrækkelig forklare alene heraf; da desuden Holmerne og

Øerne ligger udenfor Gaarde fordetmeste, ligger det nær at antage, at man har foretrukket disse øde, af Mennesker mindre forstyrrede Steder, hvor saa alligevel neppe nogen Rydning kunde foretages, til Begravelsespladse; her kunde ogsaa den Hensigt at gjøre dem synlige lettest opnaaes, her laa de nærmest Alfarveien, Havet. Gravhaugerne er fordetmeste af Sten, som det nærmest for Haanden værende Material; kun enkelte Steder i Fladbygderne finder vi dem helt eller væsentlig af Sand og Grus. Den runde Form er den sædvanlige, dog er ogsaa Langhaugerne hyppige; disse er som oftest med lange, meget spidst udløbende Ender — altsaa i Baadform —, sjeldnere ovale med mere afrundede Ender; deres Bredde er i Regelen noget under det halve af Længden (ofte 16 : 7). Forøvrigt har jeg for hvert Distrikt ovenfor omtalt, hvad jeg ansaa for værd at bemærke. Som Hovedregel kan atter gjøres opmærksom paa, at jo mere fjernet Haugerne ligger fra Hus, des værre er de medfarne; i Indmarken er de fordetmeste enten urørte eller helt borttagne ved Rydning.

Sammenligner man Antallet af de Steder, hvor jeg i Sommeren 1875 har seet eller erholdt Vished for, at der findes Fornlevninger, med det ringe Antal, hvor det tidligere er bekjendt at saadanne findes, tror jeg, man maa indrømme, at det sidste er forsvindende lidet. I den bereiste Del af Hadsel nævnes (Kirkerne ikke iberegnede) i N. Fornl. 1 Sted (Husby), i Bø og Matnæs 3 (Svinø, Vinje og Hovden), i Sortland 2 (Sortland og Bø), i Øxnæs og Langenæs (Gisselø), og selv om disse faa Punkter er Efterretningerne yderst korte og lidet oplysende. Mine Undersøgelser vidner imidlertid om, at Forholdet er ganske anderledes, og kan maaske Fornlevningerne end ikke i Rigdom og Storartethed maale sig med dem, der findes mange Steder sydpaa, maa det dog være indlysende, at ved fortsatte Undersøgelser disse Egne vil kunne yde et ikke ubetydeligt Bidrag til Kundskaben om vort Lands arkæologiske Forhold. Og naar min Reise i 1874 og endnu langt mere i 1875 har lagt for Dagen, at der i de bereiste Egne findes en ulige større Rigdom af Fornlevninger, end man hidtil har vidst af, saa ligger den Slutning nær og maa ansees berettiget, at det samme vil vise

sig at være Tilfælde i mangfoldige andre Egne, hvorom ligesaa tarvelige Oplysninger haves; efter alt, hvad jeg har seet, maa jeg tro, og jeg er stedse bleven mere bestyrket i den Tro, at ogsaa her i Landets nordligste Egne er Rigdommen paa Fornlevninger ret betydelig; men der trænges endnu Befaringer og Veiledning for Almuen, der kun paa de færreste Steder endnu forstaar at behandle de existerende Fornlevninger med tilbørlig Pietet og Omhu og, selv om Fund gjøres, da at give Meddelelse derom, saa de kan komme Videnskaben tilgode. Dette sidste har jeg anseet som en af mine Reisers væsentligste Opgaver; thi de Udgravninger, som kan foretages, og de Oldsager, som kan indsamles af en enkelt Mand i Løbet af en kort Sommerferie, da Almuen overalt er travelt beskjæftiget med sine egne Gjøremaal, kan kun blive forholdsvis mindre betydelige. Men lærer Almuen selv at lægge Mærke til slige Ting, at bevare dem og behandle dem paa en nogenlunde tilbørlig Maade, vil der kunne paaregnes et langt jevnere og rigere Udbytte. At jeg derhos overalt i Bygderne henvendte mig til de Mænd, der kunde forudsættes at besidde Interesse for og Skjøn paa Arkæologien, siger sig selv, og jeg tør vistnok i Fremtiden regne paa deres Bistand. Naar jeg ser hen til de Frugter, der allerede spores af min Reise i 1874 maa den siges i nogen Grad at have svaret til sin Hensigt i denne Henseende; baade fra Kvedfjord og end mere fra Throndenæs er ikke faa Oldsager indsendte til det herværende Museum, ret talrige Oplysninger om faste Fornlevningers Forekomst er indkomne, en større Fredning af de existerende Fornlevninger spores ogsaa, og tør jeg, hvad jeg ganske vist tror, haabe et lignende Resultat af min Reise i 1875, maa et af dens fornemste Formaal siges at være naaet.

Meddelelser om Fornlevninger i Nordlands og Tromsø Amter, indsendte til Undertegnede i 1875.

NORDLANDS AMT. — Flakstad Pgd.[1] Paa Ramberg, en af Sognets største Gaarde, blev for ca. 40 Aar siden udkastet en Gravhaug, hvori fandtes i en Stenkiste et mennneskeligt Skelet, der var iført Læderkittel og Benklæder af Læder. Den nuværende Eier, hvis Fader gjorde Fundet, har endnu tydelig Erindring derom. Blandt andre Sager, som fandtes i Kisten, var ogsaa — fortæller han — runde Læderstykker af Størrelse og Form som en Sølvdaler, og har han tydelig Erindring om, at der paa disse fandtes ligesom trykte Inskriptioner. De blev givet Børnene til Legetøi og er forsvundne. Han har, siger han, Indtrykket af, at disse Læderstykker maa have været benyttede som Penge. — Paa samme Gaard findes foruden den i Aarsber. 1874 (S. 174) nævnte store Gravhaug flere smaa, ikke undersøgte. — Den i Aarsber. 1868 (S. 188) omtalte Ligsten i Kirken findes ikke længere. Ved en Reparation af Kirken for 3 Aar blev den taget bort og knust i mange Stykker.

Dvergberg Pgd., Dvergberg Sogn. Paa Myre er en stor Mængde Gravhauger af Sten, de fleste lave. Blandt dem er dog en meget stor Skibshaug. Der er kun en enkelt Haug udkastet, ellers er de urørte.[2]

Bjørnskind S.[3] Paa Aase er flere Gravhauger; her er Fund saavel fra ældre som yngre Jernalder gjorte. — Paa Sør-Mjele er mange Gravhauger; for nogle Aar siden gravedes i en, hvorved fandtes Menneskeben, rimeligvis ubrændte. — Paa de nærliggende Gaarde Haugen og Aakenæs er ligeledes flere Gravhauger.

TROMSÖ AMT. — Kvedfjord Pgd.[4] De i Aarsber. 1874

---

1) Meddelt af Lensmand C. Bentzen.

2) Meddelt af Distriktslæge Schancke.

3) Meddelt af Lensmand T. Andersen i Kvedfjord.

4) Meddelt af Udskiftningsformand Falck.

S. 109 ved Gapø omtalte Gravhauger findes paa Sydspidsen af Øen paa Halsen af et lidet Næs, „Finnæsset". De ligger lige i Kanten af den dyrkede Mark, og ved Gravning fandt Eieren Menneskeben, men blev da saa ræd, at han øieblikkelig ophørte med al videre Gravning og tilkastede Haugen. — Paa Skaar paa Kvedøen er en med Græstorv bedækket Gravhaug af Sten.

Throndenæs Pgd.[1] — Paa Throndenæs[2] over Halsen mellem Altevaagen og det lille Vand Logen og indover langs Stranden til „Sølvskeviken" (den inderste Vik af Bergsvaagen) findes en hel Del Gravhauger, tildels udgravede; Ben vides fundne i dem og etsteds efter Sigende en stor Kjedel. — Paa Øvre Gangsaas findes en større Gravhaug. — Paa Viken (cfr. Aarsber. 1874 S. 97) findes mange Gravhauger oppe under Aasen, liggende i en Række. — Paa Gamnæs er en Gravhaug, hvori man for ikke mange Aar siden har gravet lidt. — Paa Aarnæs skal ved Aarnæsviken endnu findes flere urørte Gravhauger. — Under Erviken er paa Pladsen „Sjøvolden" en større Gravhaug, hvori er gravet. — Paa Nordvik vides mindst én Gravhaug at være i Behold endnu. — Paa Lille Fuskevaag er paa det saakaldte „Klubnæs" en stor Gravhaug. Ben vides at være fundne paa Gaarden ved Rydning. — Paa „Lilleengen" paa Gausvik samt paa Fastlandet ligeoverfor er flere Hauger; i nogle af dem er gravet; — og paa Lille Skaanland i „Dybhavn" nogle Gravhauger. — Paa Leikvikholmen er flere Hauger.[3] — Paa Sør-Roldnæs er et Par store, prægtige og høie, men oprodede Hauger.[3] — Paa Thjøttø og Akerø er Gravhauger; paa den sidstnævnte Ø er ogsaa Oldsager fundne, men hvad, vides ei med Vished. — Paa Erikstad (i Kasfjord) paa Pladsen „Aunan" paa den sydvestre Side af Fjorden findes flere Gravhauger, dels dækkede med Torv og Jord, dels af nøgen Sten (cfr. Aarsb. 1874, Side 103). — Paa

[1]) Meddelelserne fra dette Pgd. er, hvor ei anderledes er anmærket, fra Lensmand C. Strøm.

[2]) Meddelt af Kjøbmand Hansen, Tromsø.

[3]) Meddelt af Udskiftningsformand Falck.

Lundenæs (paa Sydøstspidsen af Grytø) findes mange store Stendysser og Hauger, deriblandt en stor Langhaug eller Skibshaug, 30—40 Alen lang, temmelig høi og overgroet med Græs. Paa den til Gaarden hørende Ø Kjedø (i Sundet mellem Hindø og Grytø) findes ligeledes store Stenhauger. — Paa Vaskind (Grytø) findes en Mængde store Stendysser og mindre Hauger paa et Næs. I en Haug her skal for nogle Aar siden være fundet en større Ring, antagelig af Bronce.[1]

Ibestad Pgd. Haugerne paa Engenæs[2] (cfr. Aarsber. 1874 S. 123), der findes paa et temmelig høit udløbende Næs vestenfor Gaarden, ere store, runde, nøgne Stenhauger, liggende i en Række paa Ryggen af Berget, alle urørte. Paa en lavere Ryg ligger ligeledes endel græsgroede, mindre Hauger, tildels oprodede. — Paa Handelsstedet Havnvik og paa Gaarden Rensaa er ved Pløining fundet endel Stensager (af Skifer antagelig), hvilke endnu skal være opbevarede og forhaabentlig vil kunne erholdes.[3]

Tranö Pgd., Dyrø Sogn.[4] Paa Myklebostad findes paa Hakenæs, Dyrøs Sydspidse, 5 Gravhauger af Sten; de er indeni ordentlig murede, hvilket man er kommen efter ved delvis Udgravning for mange Aar siden af den ene Haug. Her fandtes et Stykke af et Sværdhefte m. m., der imidlertid ei blev opbevaret. Forøvrigt vides ingen af Haugerne at være rørte. Sammesteds er en kredsformig „Stensætning".

Tranø S. Paa Hofsø, paa Vestsiden af Stangelandet, en stor Halvø, findes endel Gravhauger, der ei vides at være undersøgte.

Dette er de Oplysninger om Forekomsten af Fornlevninger, som jeg i Aarets Løb dels mundtlig, men fornemmelig skriftlig har erholdt fra Mænd i Landsbygderne, jeg har sat mig i Forbindelse med. De er ganske vist fuldt paalidelige. Ogsaa her vil

---

1) Efter Udsagn af Peder Johnsen Elde i Kvedfjord.

2) Meddelt af Udskiftningsformand Falck.

3) Meddelt af Lensmand Schiølberg.

4) Meddelt af Lensmand Hoel.

det falde i Øinene, at Hr. Lensmand Strøm i Throndenæs har leveret den ulige større Del. Throndenæs viser sig at være langt rigere paa Fornlevninger, end jeg i 1874 troede, og det, at jeg saa forholdsvis faa, maa vel skrives dels paa min egen Uerfarenheds Regning, dels kom det vel ogsaa deraf, at Sagen dengang endnu var saa lidet forberedt, ja vel aldeles uforberedt. Det staar ikke til at negte, at man virkelig har faaet Øinene mere op for Fornlevninger i de bereiste Egne, og med den trolige Bistand, oplyste Mænd i Bygderne yder denne Sag, tør vistnok fremdeles godt Udbytte haabes.

Tromsø 3die Januar 1876.

Th. Winther.

OVERSIGT[1] OVER NORSKE FUND FRA BRONSEALDEREN.[2]

AF N. NICOLAYSEN.

SMAALENENES AMT. — **Id p.**, Id s. Paa Bjørnestad eller nær derved fantes 1862 i en, som det syntes naturlig, fordybning, dækket med helle, en hovedring af bronse af vredet arbeide og 2 stykker stivnede bronsedraaber (C. 3465, 3466, N. F. 714).

Enningdal s. Paa Golden f. i eller før 1869 et paa bunden af en myr lodret staaende sverd af bronse (F), med ophøiet rand langs midten af klingen, noget over 1 alen langt, indbefattet tangen (A. 1869, 104).

Berg p., Berg s. Paa pladsen Kasene under Østgaard f. i eller för 1871 en kniv af bronse (F) i en gravkiste i en røs sammen med kul og brænte ben (A. 1871, 119).

Aremark p., Aremark s. Paa en husmandsplads under Fangø f. i 1868 ved markarbeide en celt af bronse (F.) uden øre, 1⅓″ l., 1″ b. (A. 1868, 81).

Skjæberg p., Ingdal s. Paa Syverstad f. i eller før 1868

---

1) Hertil er ogsaa gjennemgaaet professor O. Rygh's optegnelser, som han velvillig har stillet til min afbenyttelse.

2) Som forkortninger ved citaterne merkes: **A** = Foreningens aarsberetninger; **B** = Bergens museums oldsamling; **C** = universitetets oldsamling; **F** = kandidat A. Loranges samling paa Fredrikshald; **L** = A. Loranges „Samlinger af norske Oldsager i Bergens Museum“; **M** = O. Montelius „Svenske fornsaker“; **N. F.** = Norske fornlevninger; **T** = Throndhjems videnskabsselskabs oldsamling; **W** = J. A. Worsaae's „Nordiske Oldsager i det kgl. Museum i Kjøbenhavn.“

en celt af bronse (F.) uden øre, 2″ l. (A. 1868, 59, hvor der urigtig staar Hjelmstad).

Ullerød s. Paa lille Østby blev i 1871 i en røs truffet en gravkiste med svær dækstén og hvori fantes spidsen af et bronsesverd (F.) og hist og her smaa stykker brænte (?) ben (A. 1871, 119).

Tune p. Paa søndre Vister var i flere menneskealdere opbevaret en derfunden celt af bronse (F.) med øre (A. 1869, 101).

Rygge p. Paa mellem Röer f. i eller før 1847 en dolk af bronse (C. 1359, N. F. 24); — paa Bjølsund i 1799 mellem nogle stene en snoet hovedring (C. 60, N. F. 24) af bronse af samme slags som den ovennævnte fra Bjørnestad i Id; — og paa Gibsund i 1869 ved markarbeide en dolk af bronse (F.), 4½″ l., dog mangle spidsen af klingen og enden af grebtangen (A. 1869, 106).

KRISTIANIA. I bakken søndenfor observatoriets bygning f. i 1836 øverst i den løse jordskorpe en spenne af bronse (C. 1441, N. F. 26) med samme hovedform som W. 228 og M. 120.

AKERSHUS AMT. — **Kraakstad p.**, Kraakstad s. Paa Fretstad f. i eller før 1868 en paalstav af bronse (F., A. 1868, 41.)

Vestre Aker p. Paa lille Sogn eller Bergshavnen under Berg f. 1861 en celt af bronse (C. 2689, N. F. 44) med afbrudt øre; — og paa Risverket ved Gaustad i 1870 en celt af bronse (F.) uden øre og af simpelt arbeide (A. 1869, 124).

Asker p., Tanum s. Høit oppe i aasen ved Hamang f. 1869 under en stor sten i en urd et haarsmykke af bronse (C. 5092, A. 1870 pl. I fig. 2) og en brilleformet spenne, ligeledes af bronse, (C. 5093, anf. st. fig. 3). Paa forsiden af haarsmykket er indsat et ganske lidet, rundagtigt stykke gull. Haarsmykket har forøvrigt stor lighed med W. 221, og spennen med W. 231 og M. 223, men afviger fra begge disse i nogle enkeltheder. Ornamentet paa spennen er næsten som paa en fra Bohuslen (M. 224) og paa haarringen tildels af samme slags, som træffes paa sager fra ældre jernalder, se f. ex. A. 1872 pl. II fig. 7 og 22.

HEDEMARKENS AMT. — **Söndre Odalen p.**, Ullern s. Paa Steinerud f. 1846 (N. F. 56) en celt af bronse med øsken (C. 1300) af lignende form som M. 145.

Kvikne p., Kvikne s. Paa Veen (A. 1868, 104) f. 1867 i et bakkeheld en paalstav af bronse (C. 4386), 4½" lang og med samme form som M. 141.

Stange p., Stange s. Paa vestre Hemstad (A. 1869, 86, 91 og 124) f. samme aar i en rund haug uden gravkammer men med brænte ben forskjellige sager fra ældre jernalder, navnlig en bøjleformet sølvspenne (anf. st. fig. 4), og følgende sager fra bronsealderen: 1) en armring af tynnt gullblik lagt udenom en bronseplade (anf. st. pl. I fig 1); 2) et stykke af en lignende (sammest. fig. 2); 3) en liden aflang firkantet barre af gull; 4) en liden simpel kniv af bronse med spiralformet haandtag (sammest. fig. 3, jfr. W. 171—175, M. 191, 192), uden ornamenter (C. 4957—4959, 5006—5008). Fundomstændighederne syntes at vidne om, at alle disse sager havde været nedlagte samtidig, og dette kan saaledes ikke været skeet før jernalder var begynt.

Ottestad s. Paa Ottestad f. i eller før 1861 en haarnaal af bronse (C. 2632, lig W. 240 og M. 213).

KRISTIANS AMT. — Söndre Fron p., Fron s. Paa Skardstad f. omtr. i 1740 (N. F. 89) en forgylt bronsering, som antoges for et diadem eller hovedsmykke, da den var saa vid, at den gik ned paa tindingerne af et stort hoved; ringen var 1½" i tvermaal dog noget tynnere mod enderne, som vare knyttede sammen i spiralform. Efter denne beskrivelse kunde ringen muligens være fra bronsealderen.

Gausdal p., Foldebo s. I eller før 1867 f. paa Aflund i jorden lidt over halvdelen af en vreden hovedring af bronse (C 4141, A. 1867, 51) af samme slags som ovennævnte fra Bjørnestad i Id (A. 1867, 51).

Östre Thoten p., Hov s. Paa vestre Evang f. for flere Aar siden en tutulus af bronse (C. 5573), 4⅝" i tvermaal, med en hempe paa bagsiden ligeunder den opstaaende midtknap (A. 1871 pl. I fig. 3, i de indridsede spiralforsiringer tildels lig M. 111). Den fantes i en temmelig stor haug, men udenfor dennes gravkammer; dette laa i haugens midte, havde form af en afskaaren kegle, 18" i

højde og tvermaal, og indeholdt ubrænte menneskeben, kul og aske.

Nordre Aurdal p., Ulnes s. Paa Bø f. 1874 ved vejarbeide i kanten af en liden haug, tvilsomt om gravhaug, en celt af bronse uden hempe (A. 1874, pl. I fig. 6.)

Svennes s. Paa Svennes f. 1830 (N. F. 111) i en kuldynge under en stor sten i en ager en sigd, 1¾″ lang, af bronse (B. 910, afbild. i Schübeler's Culturpflanzen Norwegens s. 161, omtr. som W. 159) sammen med 20—30 spydblade, ligeledes af bronse, men hvoraf kun 12 ere bevarede (B. 911, 913, 1000, C. 323, 352, 356, 372, 894 og 895 samt 2 hos kgl. fullm. P. Søegaard og 1 tilforn hos kapt. Rasch i Kristiania). De ere 10—12″ lange med samme hovedform og lignende forsiringer som W. 185, 186 og M. 101.

Gran p., Gran s. Paa Morstad f. 1856 (N. F. 126) under en stor sten, som sprængtes ved mineskud, en paalstav af bronse (C. 2057, som M. 141); — og paa nedre Hov omtr. i 1848 under pløjning ved en gravhaug paa Trettenlykken en kniv af bronse (C. 4417, A. 1868 pl. III fig. 9), med trekantede forsiringer, indslagne med stempel, og skaft i form af et hestehoved (jfr. W. 164, M. 115).

BUSKERUDS AMT. — Hole p., Hole s. Paa Gomnes f. i eller før 1859 (N. F. 139) ved gravning til en kjeller et sverd af bronse (C. 2342), 19½″ langt og paa det bredeste eller omtr. ved klingens midte 9‴ bredt, af den typ, som er uden tange men har haandtaget fæstet med 3 eller 5 nagler til klingen (M. 107, 186—170, W. 143, 144).

Norderhov p., Haug s. Paa Skøyen f. i eller før 1873 to smaa stykker af en dolk af bronse (C. 6422) og en liden, ikke sammenloddet ring, ligeledes af bronse (C. 6423), ⅜″ i tvermaal (A. 1873, 71).

JARLSBERGS og LARVIKS AMT. — Sandehered p. Paa Hysstad f. omtr. i 1856 i sand, som var udkastet af gravkammeret i en røs, 2 symbolske sverd af bronse, det største 3½″ langt (C. 6098, A. 1872 pl. I fig. 3, jfr. W. 156, M. 162), det andet 3⅛″ langt

(C. 6099, mere ligt M. 161). — Paa Virik f. nogle aar før 1871 paa et fjell nær gaarden et sverd af bronse (C. 5606, A. 1871 pl. I fig. 5), i det hele 29¾″ langt, men smalt og i klingens øvre del varierende i brede fra 1—1¼″; klingen, temmelig tyk i midten, viser kun i den nedre del den sedvanlige kjøl langsefter; tangen, der nu er nøgen, har formodentlig engang været beklædt med træ. — Paa østre Nes f. 1871 i hellesat gravkammer i en af de ved gaarden paa klippetopper liggende runde røser (A. 1871, 128) 2 dobbeltknapper af bronse i form af ærmeknapper og 2 pilespidser, hvoraf kun den ene er bevaret (C. 5581); den er 2⅛″ lang med tveegget svagt ophøjet blad og flad temmelig bred stift (anf. st. pl. I fig. 4, jfr. W. 145). — Paa Uranienborg, tilforn en del af Kamfjord, f. 1874 mellem nogle stene i den mosedækkede og med træer bevoxede bakke nordøst for husene 2 hængekar af bronse (C. 7105, A. 1874 pl. II fig. 7), staaende ved siden af hinanden, fyllte med sort jord, hvori spor af kulstøv, og en brilleformet spenne ligeledes af bronse (C. 7106, anf. st. pl. II fig. 9).

BRATSBERGS AMT. — Saude p., Saude s. Paa Holte f. i eller før 1863 (N. F. 773) en celt af bronse (C. 3336).

Hiterdal p., Hiterdal s. Paa Bentsrud f. i eller før 1870 under store stene i en urd et hængekar af bronse med tilhørende kuppel (C. 5150, A. 1870 pl. I fig. 4, jfr. M. 246—248 og W. 208).

NEDENES AMT. — Holt p., Holt s. Paa prestegaarden f. 1853 i en ager et haandtag af bronse til et sverd (Arendals museum 105, A. 1868 pl. III fig. 10) 7½″ langt, af usedvanlig form og med et i senere tid indsat blad af jern.

LISTERS og MANDALS AMT. — Sygne p., Sygne s. Paa Lunde blev i 1872 i gravkammeret i en rund haug fundet 3 stykker af en dolk af bronse (C. 6143) med lignende form som W. 143 og M. 169. Gravkammeret bestod af heller, var 7′ langt, 2′ bredt og 14″ højt; foruden dolken fantes der, som det blev sagt, et lidet brænt menneskeben. Over bunden af haugen var et lag muldjord, indsprængt med smaa kul og deriblandt nogle ubetydelige stumper af glas (?) (A. 1872, 89).

Lyngdal p., Kvaas s. Paa Vemestad f. i 1863 omtr. den øverste halvdel af en celt af bronse (C. 5769), tvert afbrudt i gammel tid, og med resten af en usedvanlig langt nede siddende hempe, hvor der rundt om gaar 3 ophøjede parallele striber omtr. som M. 151. Som det i 1871 blev opgivet til mig paa stedet, laa den i en rund gravhaug sammen med „et sabelhaandtag af metal" og en lerurne med brænte ben. De to sidste vare bortkomne. (A. 1871, 96).

STAVANGERS AMT. — Ly p., Thime s. Her fantes i eller før 1851 (N. F. 296) paa samme sted, hvor vides ej, en paalstav (C. 1645, som M. 141) og en simpel ringspenne (C. 1646), begge af bronse.

Klep p., Klep s. Paa Tuv f. i eller før 1854 (N. F. 789 jfr. 790) i en torvmyr en paalstav af bronse (B. 1001), 5" l., med støttekant for skaftet midt paa og spor af støberande, og i 1870 i en liden rund haug nærved en langhaug haandtaget (B. 2558) af et sverd eller en dolk af bronse, 3" langt, forsiret med siksakfigurer; endeknappen er oval, 1¼" og 1½", med korsformet forsiring, den anden ende flad tilhamret med 3 naglehuller til befæstelse af bladet (A. 1870, 50). — Paa Hauge f. i eller før 1871 mellem to stene i Djupmyren en paalstav af bronse (B. 2684), indkneben paa midten til ½", 6¼" lang, men fra eggen til skaftholderen 4¼" og 1½" bred over eggen; skaftholderen, 3¼" bred, som sedvanlig indhulet paa begge fladsider, der langs yderkanterne afsluttes med en ophøjet skarp kant; tæt under skaftholderen 2 cirkelringe, jfr. M. 116, W. 181, 183 (A. 1871, 66). — Paa Anda er der en stor rund gravhaug, kallet Ørnevollshaugen, for det meste bestaaende af kampesten. I dennes vestre halvdel traf man i 1874 med nogle alens mellemrum en større, 3 al. lang hellekiste, hvori intet blev fundet, og et lidet af flade stene bygget rum, hvori fantes sager fra den ældre jernalders senere tid (A. 1874, 83). I haugens østre halvdel var efter opgivende til mig paa stedet (jfr. A. 1869, 86 no. 55) tidligere, omtr. i 1867, truffet 2 gravrum tæt over hinanden, opsatte af sten paa siderne og dækkede med heller. I det underste, der var 3 al. langt og 1 al. bredt og højt,

laa en dolk, 9½″ lang (C. 4927), og en spenne (C. 4928, som W. 228 og M. 120), begge af bronse. I det øvre rum, der havde samme højde og brede som nysnævnte, men var kun 1¼ al. langt, fantes en spenne af samme slags som nys anført (C. 4929), en kniv (C. 4930, omtr. som W. 165 og M. 113) og et stykke af en kniv eller sigd (C. 4931), alle af bronse, samt en bøjleformet bronsespenne (C. 4932, lig A. 1867 pl. I fig. 19) fra ældre jernalders yngre del. Hvis disse opgivelser ere rigtige, maatte haugen saaledes først have været oplagt i bronsealderen og senere benyttet, efterat jernalderen var begynt. — Paa Fristad f. i eller før 1849 (N. F. 301) i gravhaug et sverd af bronse med en vel 17″ l. klinge, hvis ryg danner en stump vinkel, og rundt endende tange, 3½″ l., med 2 nagler (B. 1010). — I 1872 blev paa Høibakke truffet i en mindre haug et gravrum, omtr. 2¼ al. langt fra nordvest til sydøst og 1 al. bredt, opført af smaa flade stene paa siderne, men dækket med heller. Ved søndre side af dette rum laa brænte ben, ved østre side en noget beskadiget tutulus af bronse, 5½″ i tvermaal (B. 2844., A. 1873 pl. II fig. 8), med rige forsiringer, opstaaende pig i midten og derunder paa bagsiden en hempe, samt i midten af kammeret stykker af en spenne ligeledes af bronse (B. 2845, som W. 228 og M. 120).

Orre s. Nogle aar før 1866 blev, som en mand fra gaarden Orre fortalte professor Rygh (jfr. A. 1866, 66), i en stor haug nordenfor gaarden paa eidet mellem vandet og søen truffet 2 gravkammere, hvert med et skelet; paa brystet af det ene skulde der have ligget noget, der lignede en „lysepibe“; dette har ikke usansynlig været et stykke af haandtaget af et sverd eller en dolk fra bronsealderen (jfr. Urda III, 89).

Bore s. Paa Sele blev i eller før 1870 i den saakallede Tangerhaug (N. Fornl. 302) truffet 2 hellekister tæt ved hinanden, en mindre, hvori intet fantes, og den anden 18″ i firkant; denne var fyllt med brænte ben og aske, og deriblandt laa en pincet af bronse (B. 2597, af lignende form som den fra Storesund i Torvestad og M. 200), 2″ 4‴ lang, 1″ bred i enden; paa den ene bredside 2 huller og begge yderkanter af langsiderne prydede med striber

(A. 1870, 58). Omtrent samtidig traf man i en liden haug nær Tangerhaugen en stenhelle, hvorunder først laa fin sand og dernæst et lag med brænte ben, aske og enkelte potteskaar; i dette lag fantes 2 dobbeltraadede spiralfingerringe af gull (B. 2598 lig W. 250 og M. 128), 1″ i tvermaal, tilsammen med vegt af ⅞ lod, den ene med 4, den anden med 3 omgange (A. 1870, 58). — Paa Holen f. i eller før 1873 en paalstav af bronse, 4¾″ l. (C. 6342), med form som W. 179 og M. 140 men uden ornamenter (A. 1873, 66).

Haaland p., Sole s. Paa en af Solegaardene fantes 1834 i en gravhaug (N. F. 307) følgende bronsesager: et dolkeblad (B. 906), 6″ langt, som med 3 nagler har været fæstet til det manglende haandtag; et dolkeblad (B. 907), 9″ langt, med 4 ophøjede striber langs midten, og som med 4 nagler har været fæstet til haandtaget, hvoraf kun knappen (B. 909) er bevaret (afb. L. 37, lig M. 107 a); en kniv med haandgreb i form af et hestehoved (B. 908, meget lig M. 115); to stykker af en spenne (B. 449, som W. 228 og M. 128). — I en anden gravhaug sammesteds f. samtidig (N. F. 308 jfr. 793) et stykke af et sverd, 21″ langt, med manglende od og tange, noget indknebet ovenfor midten og med smal rand langs den ophøjede ryg (B. 1011), samt en knap og nogle andre stykker af bronse (B. 430). — Paa Jaasund blev i 1842 udgravet en rund jordhaug, 200 al. i omkreds, 12 al. høj, som omtr. 2 alen over auren havde et gravkammer, der var 3½ al. l., 1 al. bredt og 1¼ al. højt og hvis langvegge bestod af mindre paa hinanden lagte stene, medens endestykkerne vare heller. I dette rum, hvis retning var fra nnv. til ssø., laa med hovedet mod den første kant et næsten hensmuldret benrad og skraas over dette et sverd af bronse (C. 1042), omgivet af stumper af grovt ullent enskjæftes tøj, samt 2 dobbelknapper af bronse af form som vore hals- eller ærmeknapper. Sverdet er 1 al. 5″ langt, deraf haandgrebet 3″ (N. F. 306). — Paa Møklebust f. før 1843 ved Hafsfjorden en celt af bronse uden øsken, 2″ lang (Kjøbenhavns nord. mus. 7065, jfr. Urda III, 91).

Malle s. Paa Malle f. i 1855 et sverd af bronse (B. 1007);

klingen 19½″ l. til buen af haandtaget, der er 4½″ l. med simpel flad oval knap med opstaaende spids i midten (N. F. 310).

Hōiland p. Paa Lure f. i eller før 1871 en dolk af bronse (B. 2646), bladet 8″ langt, ophøjet paa midten og 1⅜″, hvor det er bredest; af grebet kun levnet et lidet fladt stykke, hvorigjennem gaar en nagle med hoved (A. 1871, 63). — I en myr nær Sandnes f. for flere aar siden en støbt bronsestang med spiraldrejninger (B. 2851), 7″ l., ⅓″ tyk, afbrudt i begge ender; den antages i L. 37 for en halsring eller et hovedsmykke fra bronsealderen, medens den i A. 1873 s. 56 no. 31 a opføres under et yngre jernalders fund.

Hetland p., Randeberg s. Paa Randeberg f. i eller før 1872 i en hulveit en paalstav af bronse (B. 2726), 4⅓″ l., enden af skaftet 8‴ bred og eggen 1″ 5‴, skaftet udhulet paa begge sider (A. 1872, 64).

Endelig blev paa Jæderen, uvist hvor, for mange aar siden fundet en tutulus af bronse (B. 2873, A. 1874 pl. II fig. 9, jfr. M. 112), 3″ i tvermaal med opstaaende pig i midten og derunder paa bagsiden en hempe. — Formodentlig var det ogsaa paa Jæderen men i alle fall i Stavanger amt, at der ifølge de Fine[1] før 1745 paa forskjellige steder blev fundet 2 forsirede paalstave af bronse af ulige størrelse og med samme hovedform som W. 183 og 184.

Vikedal p., Sandeid s. Paa Skeie blev i 1844 i en stor rund haug vestenfor husene truffet et gravkammer med langvegge af oplagte sten, heller for enderne og dækket med en stor helle; heri laa et sverd af bronse (B. 1009), 22½″ l., uden tange (jfr. W. 143, 144, M. 107), men med 3 nagler øverst, forhøjning langs efter midten med 1 ophøjet stribe paa hver side, og en liden og simpel knap. (N. F. 335, 804). — Ligeledes skal i 1826 i en liden rund haug paa det højeste af Vestbøstølen, tilhørende gaardene Andatjøn og Vestbø, være funden (N. F. 804) et vel vedligeholdt sverd af bronse samt en lerurne, fyllt med ben og aske.

---

[1]) Norske Magasin III, 216.

Avaldsnes p. I udmarken ved Vorre fantes i eller før 1854 2 vredne hovedringe af bronse (C. 1952, 1953), begge af samme slags som den fra Bjørnestad (s. 181), den ene 6, den anden 7″ i tvermaal (N. F. 345). — Paa den saakallede Blodhei nordvest for kirken blev i eller før 1823 i den næstøstligste af de der i en rad liggende større gravhauger truffet et gravkammer, 76—78″ langt og 32—36″ bredt, hvori fantes en vreden armring af gull (B. 1893, afb. i L. 40, lig M. 126), noget bladgull, samt stykker af et sverd (?) og af en spenne af bronse, hvilket alt i sin tid er indkommet til Bergens museum,[1] men hvoraf nu kun armringen forefinnes der. — Den østligste haug, som blev aabnet i 1831,[2] var 7,8 al. høj og havde i østre kant 7 fod under overfladen et hellesat gravkammer, 9 fod langt, 2¼ fod br. og 2 fod højt, overdækket med et dobbelt lag af næver og heller. I dette kammer fantes benradet af en mand, klædt i ullent tøj; ved hans fødder laa haandtaget af en dolk af bronse (C. 567) og paa brystet et sverd af bronse, 1 al. langt med firkantet knap og levning af haandtagets træbeklædning samt stykker af træskeden (C. 566) med dens beklædning af kalveskinn med haarene paa og 2 dobbelknapper af bronse med en paa overpladen indhamret femoddet stjerne (jfr. M. 196 og 199), endelig smaa sirater med uvis bestemmelse (C. 568—570) (N. F. 346—347). — I samme aar fantes i den samme[3] eller en anden gravhaug en spydspids af bronse (B. 999) med 3 striber langs eggene og et forsiret baand om falenden (L 39, lig dem fra Svennes, s. 183); — og i 1844 ligeledes i en gravhaug[4] en dobbelknap af bronse med høj pig (B. 546) sammen med brænte ben, noget bladgull (B. 548) og et meiselformet redskab af lerskifer (B. 217).

Torvestad p., Torvestad s. Paa Storesund f. flere aar

[1]) Se Krafts topogr. — statist. Beskrivelse over Norge, ældre udg. IV, 268, Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. I, 415, Berg. Adresseav. f. 1826 no. 50, Urda II, 240 og L. 40.

[2]) N. F. 346, Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. I, 416.

[3]) Jfr. Urda II, 324 no. 6.

[4]) Skirnir f. 1847 s. 22, jfr. 1848 s. 6, L. 39.

før 1872 i en gravhaug en pincet af bronse (B. 2772 afb. i L. 40, jfr. M. 200). Sammen med pincetten skulde være fundet mange andre sager, som ere forsvundne (A. 1872, 67).

SÖNDRE BERGENHUS AMT. — Stordö p. Paa Haaland f. længe før 1866 ved pløjning stykker af et sverd af bronse (B. 1825). Det er afbrudt paa midten, bredest ved haandtaget og jevnt aftagende mod spidsen, med 2 striber langs midtlinjen, bølgeformede egge i den øverste del og en skjævt firkantet knap med dybe rænder og 8 huller paa endefladen (A. 1866, 79 og L. 41).

Fitje p. Paa Rimmereid skulde i en stor stenrøs paa en højde, kallet Rimvarden, vestenfor gaarden omtr. i 1786 ifølge opgivende til biskop Neumann være truffet et gravkammer, dækket med en svær stenhelle, 3 al. lang og 1 al. bred, som i 1836 laa paa Fitje kirkegaard. I kammeret fantes noget aske, et sverd af kobber (bronse?) og en kniv eller dolk. (N. F. 355).

Røldal s. Paa Seim f. i eller før 1841 i en gravhaug en celt af bronse (B. 1006), 4″ l., $1\frac{7}{12}$″ br. i eggen, med fladklemt øsken (N. F. 381).

Ulvvik p., Ulvvik s. Paa Lekve f. nogle aar før 1825 i en stenrøs ovenfor gaarden et sverd af bronse (B. 1008), $25\frac{1}{2}$″ l. med rund forhøjning langs midten, flad tange, hak i eggen tæt under tangen og 2 nagler (N. F. 382, L. 41, jfr. M. 156).

Manger p., Sæbø s. Paa Kvame f. 1824 i en torvmyr 2 alen under overfladen 2 spiralformede armringe af bronse, den ene med 7, den anden med 8 omgange (N. F. 402, L. 41, lig M. 236).

NORDRE BERGENHUS AMT. — Lyster p., Dale s. Paa Flahammer var i 1807 ifølge stiftamtmand Christies optegnelser „en kobberhellebard med smukke udsiringer, som var funden i en gravhaug; da mandhusingerne skulde væbnes og exercere, satte man skaft i hellebarden og benyttede den.“ Dette maatte rimeligvis have været en øx af bronse fra bronsealderen og i saa fall den eneste, som vides hidtil at være funden i Norge (N. F. 453).

Kinn p., Svanø (Bro) s. I en stenrøs paa hovedgaarden fantes (N. F. 490) 1842 i dens hellesatte gravkammer en spenne af bronse (B. 448, som W. 228 og M. 120) samt omtr. 50 rulle-

stene af størrelse og form som hønseæg (ligeledes indkomne til Berg. Museum).[1]

ROMSDALS AMT. — **Norddal p.** Paa Døving f. 1873 under en stor sten en smalmeisel af bronse (B. 1012, afbild. i Urda I, pl. XIV fig. 5, som M. 118), 5⅛″ lang (N. F. 517,826).

Harham p., Roald s. Paa Gjøsund blev nogle aar før 1870 truffet i en stor stenrøs, som laa nordenfor husene, „en hellekiste fyllt med sort muld, hvori fantes en mængde forirret kobbergrus samt en kobberkniv uden skaft, bladet 7″ langt, og nogle ubrænte menneskeben.“ Det nævnte metal har højst rimelig været bronse og kniven udentvil en dolk (A. 1870, 158).

Akerö p., Akerø s. Paa Oterøen f. (N. F. 828) flere aar før 1866 en paalstav af bronse (B. 1005), 5½″ l., 1½″ br. i eggen med støtterand for skaftet.

Bod p., Husstad s. I eller før 1872 f. paa Husstad en celt af bronse (T. 1019), 2⅓″ lang, 1¾″ bred i eggen og med 3 fremstaaende rande under kanten, altsaa som Montelius 146 (A. 1872, 59); — og i eller før 1874 paa Farstad en celt af bronse (T. 1264, A. 1874 pl. I fig. 5, jfr. M. 151), 3⅜″ l. med hempe omtr. 1″ nedenfor randen og tversover bredsiderne 3 parallele baand, der skjæres af 3 lignende ophøjede striber efter længden[2].

SÖNDRE THRONDHJEMS AMT. — **Örlandets p.**, Veklem s. Paa bruget Skaret under gaarden Rødstad fantes 1861 i en ager en celt af bronse, (B. 1406) 2¾″ l., 1¾″ br. i eggen, adskillig afslidt oventil, hvor der kan have været øsken (N. F. 566).

Bjugn p., Nes s. I en røs paa Valseidet f. 1872 2 smaa ringe af bronse sammen med 3 øxehammere af sten (A. 1872 s. 16 no. 5, s. 22 og 59 no. 51), hvilke første dog neppe kunne henføres til bronsealderen, dels af de paa de citerede steder anførte grunde, dels fordi der ei fantes spor af noget gravkammer, og heller ikke vilde en analyse af metallet afgive nogen sikkerhed, da man ved undersøgelse af flere af vor ældre jernalders bronsesager har truffet samme metalblanding som i sager fra bronsealderen.

---

[1]) Skirner f. 1848 s. 5, jfr. Antikvar. Tidsskr. f. 1852—54 s. 312.

[2]) Jfr. I. Undsets reiseberetn. 1874 til Throndhj. videnskabsselsk.

Rennebo p. I en ager f. i eller før 1856: *a)* en liden celt uden hempe (T. 251, A. 1856 pl. I fig. 6); *b)* en haarnaal med vedhængende løv (T. 252, anf. st. fig. 1); *c)* et stykke af en lignende naal (T. 253, smst. fig. 2); *d)* en spydspids (T. 254, smst. fig. 5, omtr. som W. 189 men med naglehuller i falen); *c)* 2 spiraler i 5 omdrejninger (T. 255, smst. fig. 8, rimeligst levninger af et hovedsmykke som W. 220 eller 221); *f)* en i en halvcirkel nu bøjet tvunden stang (T. 256, smst. fig. 4) snarest vel hørende til hovedsmykket; endelig *g)* en firesidet nagle og et stykke tynt blik (T. 256 og 257, smt. fig. 3 og 7); alt af bronse.

NORDRE THRONDHJEMS AMT. — Nedre Stjördal p., Vernes s. I eller før 1869 f. paa Ydstines en celt af bronse (T. 544), 2⅝″ lang, 1⅝″ bred i eggen.

Sparbo p., Mære s. Paa Toddnes blev i 1873 aabnet en af kuppelsten bestaaende haug, hvori man traf et af heller dannet gravkammer, dækket med en 3 alen lang helle. I dette kammer laa levninger af et ubrænt lig med hovedet mod nord (søen) og fødderne mod syd, og ved dets venstre side en celt, 3½″ lang og 1½″ bred, overalt uden forsiringer, og en dolk, 7″ lang i bladet med et 3″ langt haandtag, noget ligt W. 122, alt af bronse (T. 1265—67, A. 1874, 45).

Snaasen p. Paa prestegaarden f. (N. F. 658) i eller før 1832 en spydspids af bronse (C. 490) med samme form som de fra Svennes (s. 183) men uden forsiringer.

Overhalven p. De i N. F. 666 omtalte urner, som fantes i Overhalven, maa vistnok snarest henregnes til ældre jernalder.

NORDLANDS AMT. — Nesne p., Nesne s. Paa Vaag f. i eller før 1866 i en myr et sverd af bronse (C. 3930, afbildet A. 1866, 98, jfr. M. 164 og A. 1867, 115) med flad klinge, tange og forsiringer langs hele bladet.

I vore offentlige samlinger opbevares ogsaa følgende sager fra bronsealderen, hvis finnesteder ikke kjennes men sansynligvis ere fundne i Norge: et hovedsmykke (B. 493), som det ved Hamang (s. 181) omtalte, 2 celter (B. 1003. 1004) og en celt med øsken (T. 120).

FORTSATTE UDGRAVNINGER PAA GRAVPLADSEN VED BROTEN OG VEIEN PAA RINGERIKE.

AF O. RYGH.

I Begyndelsen af August 1875 undersøgte jeg med Foreningens Understøttelse endel af de Gravhauger paa ovennævnte Gravplads, som ved den tidligere Udgravning i 1870 (se Aarsberetn. 1870, 96 ff.) af forskjellige Grunde ikke blev medtagne.

Med Hensyn til Gravpladsens Beskaffenhed idethele henvises til Beskrivelsen i Aarsb. f. 1870 og det der vedføiede Kart.

Der blev udgravet ialt 21 Hauger, som alle med Undtagelse af een (den nedenfor med No. 18 betegnede) blev helt gjennemgravede. Alle Hauger bestod, forsaavidt ikke andet udtrykkelig er sagt nedenfor, udelukkende af fin Sand. Jeg begyndte med de Hauger, som laa paa den med Skov bevoxede Høideryg, der udgaar fra det paa Kartet med A betegnede Punkt; deres Antal var i Virkeligheden 7, ikke 4, som antaget ved forrige Udgravning. Udbyttet var følgende:

Haug No. 1. (den nordligste af de i en Linie langs Høideryggen fra N.—S. liggende Hauger). Rund, 2′ høi og 30′ i Tvermaal (lidt afskaaret ved Dyrkning i østre Kant). Der var gravet før i Midten og, som det ved Undersøgelsen viste sig, helt til Bunds. Intet Fund blev gjort.

No. 2. Rund Haug, 2½′ h., 30—32′ i Tvermaal. Før noget gravet i Midten mod V. 4′ Ø. for Midten paa Bunden en stor Samling brændte Ben, hvoriblandt nogle Levninger af Kit til et Trækar[1], lige under en paa Undersiden

---

[1]) Se Aarsb. 1874 S. 183 ff. Det kan fortjene at bemærkes, at Nævertjære, der utvivlsomt ialfald er Hovedbestanddelen af disse Kitstykker, endnu for ikke længe siden paa Landsbygden i Norge

flad Sten (6″ høi, 11—13″ i Tvermaal). (Samlingen No. 7505).

No. 3. Langhaug, 41′ lang, 23′ bred, Længderetning efter Høideryggen N.—S., tvert afskaaren i begge Ender; Høide 2½′. I Midtlinien lidt under Bunden 7′ fra nordre Ende et ovalt Lag af ikke store brændte Stene med Kul under og over, men intet Spor til Ben; Lagets Gjennemsnitstvermaal var 1½′. I sydvestre Hjørne dybt nede en hel Del store Kul. Lige i søndre Ende paa Bunden nogle faa brændte Benstumper hist og her.

No. 4. Langhaug, 37′ lang og 25′ bred, samme Retning, tvert afskaarne Ender, Høide 4½′. Lidt N. f. Midtpunktet i Midtlinien en liden Hob brændte Ben, blandede med enkelte Kul; i denne Benhob fandtes to sammenhørende Stykker af en liden smukt udskaaret halvmaaneformet Benkam af Form og Størrelse som Aarsb. 1870 fig. 8. Enkelte af Benene have Spor af Bronce-Ir, og paa Undersiden af et Stykke af en Benpibe er en Bronceklump fastsmeltet. 3′ NØ. for Benhoben stod en nogenlunde regelmæssig firkantet Sten reist lodret, med Enden nedstukken i Bunden, den var 2′ lang, 13″ bred og 7″ tyk; Smalsiderne vendte mod N. og S. efter Haugens Retning. (No. 7506).

No. 5. Rund Haug, 30′ i Tvermaal, 4—5′ høi efter Bundens Ujevnhed. I Midten noget over Bunden et tyndt Askelag, 10′ V. for Midten paa Bunden en Hob brændte Ben og imellem disse a) en Krumkniv af Jern, lig den i Haug 7 nedenfor fundne og som fig. 23 afbildede, men Haandtaget ikke vredet; det ender i en kort Spiral, som vender udad eller til samme Kant som Eggen; Længde imellem begge Ender 11cm. (4¼″). b) en liden bøileformet Broncespænde

---

har været anvendt til et noget lignende Brug, nemlig til at tætte Sprækker i Stentøi (se Hammer, Sognebeskrivelse over Hadeland, i Topogr. Journal 22de Hefte, S. 142). Ogsaa flere af de ved den sidste Udgravning benyttede Arbeidere kunde fra sin Barndom erindre denne Brug af Nævertjæren.

af samme Form som Svenska fornsaker No. 313, 3 cm. (1⅛″) lang; Naalen og dens Spiral mangle. c) et Stykke af en halvmaaneformet Benkam. — 7′ Vest for Midten atter en Hob brændte Ben uden Oldsager. (No. 7507. 7509. 7510).

No. 6. Rund Haug, sydligst paa Høideryggen, et Par hundrede Skridt S. for No. 5. Tvermaal 60′, 5′ høi; den var saaledes temmelig vid og flad. N. for Midten nær Kanten et rundagtigt, nedentil i Vidde aftagende Hul i Bunden af 3—4′ Tvermaal og 1—2′ Dybde, fyldt med Kul, Aske og brændte Stene; det trak sig med aftagende Bredde og Dybde næsten helt ud til Kanten. Et lignende, adskilligt større Hul fandtes nær Kanten i NØ., og i sydøstre Kant atter to saadanne Hul, et Par Alen fra hinanden; de sidste Huller vare imidlertid mindre og grundere og indeholdt ingen Stene. Ellers fandtes hist og her nogle, tildels store Kulstykker og Kuljord høiere og lavere i Haugen; forresten intet.

Ikke langt fra denne Haug, men ude af Linien mod V., var der nok en rund Haug, noget mindre end No. 6. Den blev ikke undersøgt, da den for største Delen laa inde paa dyrket Mark og var stærkt udpløiet.

De øvrige denne Gang undersøgte Hauger, som herefter omtales, laa i den store sammenhængende Gravflok.

No. 7. Laa inde i Gravflokken noget i N. for Husene paa Broten, tæt ved den i 1870 med No. 46 betegnede Haug. Var rund; 32′ i Tvermaal, 3½′ høi. I nordre Del af Haugen fandtes meget spredt enkelte Benstumper. I Midten paa Bunden et meget tykt Askelag. 9′ NV. for Midten laa fladt paa Bunden en Brudsten, vel 1½′ lang, 10″ bred og tyk i den ene Ende, tilspidset i den anden; Intet fandtes under den, uagtet her blev gravet dybt ned i Bunden. 3′ S. for Midten laa paa Askelaget en stor paa Undersiden flad Kampesten og 12′ V. for Midten en Brudsten, 30″ lang, indtil 6″ tyk, 18″ bred i den ene Ende og 8″ i den anden. Heller ikke under disse Stene fandtes der

noget. 4′ Ø. for Midten paa Bunden en stor Samling brændte Ben, hvorimellem a) en Krumkniv af Jern, afbildet fig. 23, med vredet, i en Spiral endende Haandtag, Ryggen prydet med nogle Skraahak i forskjellig Retning, 10.5 cm, (4″) lang mellem Enderne; Odden er stærkt bøiet (formodentlig tilfældigt; intet Hensyn er taget dertil ved Afbildningen). b) et lidet aflangt, i den ene Ende afbrudt Jernstykke; har i den fuldstændige Ende en liden Klinknagle, og er mod den afbrudte Ende, hvor det tiltager i Bredde, lidt indhult; det synes at være for spædt til at kunne være brugt som Beslag paa et Skjoldhaandtag, hvortil det nogenledes kunde passe efter sin Form. — 5′ V. for Midten iblandt Asken et Kullag med enkelte brændte Bensmuler, 4′ langt og 2′ bredt. (No. 7511. 7512).

No. 8. Rund Haug, liggende et Stykke NV. for Brotens Huse lige i Gravfeltets Udkant, S. for den i 1870 udgravede Haug No. 37. Tvermaal 43′, 4′ høi. Spor af tidligere Gravning i Toppen, der ved Undersøgelsen viste sig at have naaet meget dybt, maaske til Bunds. Omtrent ved Midten ubrændte Ben af et Menneske temmelig dybt nede. De havde et saa friskt Udseende, at de maatte antages at tilhøre et Lig, som var nedgravet i Haugen længe efter, at den var bleven opkastet, men dog før den ældre Gravning blev foretaget, da Benene vare blevne spredte ved denne. 6′ V. for Midten paa Bunden en mindre Kampesten med flad Underside. I sydvestre Del af Haugen temmelig langt ude laa paa Bunden en Række af større Stene i en Bue, hvoraf de fleste vare Brudstene af maadelig Størrelse, enkelte Kampestene. Under de fleste af disse Stene fandtes intet; men under en af de største var der et Hul, fyldt med Aske, hvori enkelte brændte Benstumper. Henimod Midten N. for denne Sten to Askelag over hinanden, det ene paa Bunden, det andet 1′ høiere.

No. 9. Rund Haug ved Kanten af den dyrkede Mark, Ø. for Brotens Huse (formentlig y[3] paa det med Aarsb. 1870 følgende

Kart). Tvermaal 37′, Høide 4½′. Tidligere lidt rodet i den paa 2 Steder nær Toppen. Over den indre Del af Haugens Bund et Askelag. 10′ SØ. for Midten et stort Hul i Bunden, fyldt med en umaadelig Mængde Kul, hvoriblandt fandtes brændte Ben og a) en hel Del Stykker af en tyk og grov Lerurne, af Farve helt igjennem rød, Massen blandet med en Mængde Glimmer og grov Kisel; om Formen kan intet andet siges, end at Karret har havt svagt udoverbøiet Rand. b) en hel Del Stykker af Kit til et Trækar, hvoraf nogle vise tydelige Indtryk af Karrets indvendige Sammenføining og af den derved værende Søm. Disse Kitfragmenter og Lerurnestykkerne fandtes i saadan indbyrdes Beliggenhed for hinanden, at Trækarret og Lerurnen kunde skjønnes at have været nedsatte i Hullet ved Siden af hinanden, begge fyldte med brændte Ben. — 7′ S. for Midten en Kampesten, flad paa Undersiden; Intet under den uden et usædvanligt tykt Lag Aske. — I Midten, kun 18″ under Toppen, en Mængde brændte Ben og følgende Oldsager: c) Kitstykker til et Trækar som de under b anførte. d) en spids kegleformet Skjoldbule af Jern med en liden næsten lodret Afsats nedenfor Randen (afbildet fig. 24), e) en liden tveegget Spydspids af Jern med ophøiet Midtlinie paa Bladet 17.5 cm. (6⅝″) lang. f) en tveegget Spydspids af omtrent samme Form og Størrelse. g) en liden simpel firkantet Remspænde af Jern uden Rembeslag. Spydspidserne laa ved Siden af hinanden, med Odden mod V., Skjoldbulen tæt ved dem med Spidsen opad, lidt paa skraa, dækkende endel af de brændte Ben. — 2′ længere i Nord, men paa Bunden af Haugen, nogle brændte Ben og h) et Par ubetydelige Stykker af en tyk og grov Lerurne lig a; derunder var Askelaget ualmindelig tykt, over 1′. I nordre Del af Haugen fandtes spredt i) endel Stykker af en lignende Lerurne (maaske af samme Kar som h). Dybt nede i Haugen 3′ S. f. Midten 2 ubrændte Dyreben. Lige

i Udkanten mod V. paa Bunden en stor Kampesten og 2′ dybere under den en mægtig Hob Kul med spredte Stykker af en grov Lerurne med temmelig stærkt udbøiet Rand, der forlængst maatte være knust, da Randstykker og Bundstykker fandtes lige ved hinanden. Tæt ved denne Kulhob en stor Hob brændte Ben med l) Stykker af Kit til et Trækar. 3′ N. for denne Hob en middelsstor Kampesten, der dækkede nok en betydelig Samling brændte Ben, hvoriblandt laa m) 2 sammenhørende Stykker af en halvmaaneformet Benkam. (No. 7508. 7515—7522. 7524. 7535).

No. 10. Rund Haug strax østenfor No. 9 (formentlig æ [3] paa Kartet). 5′ høi; Tvermaalet varierede fra 39—45′, da Formen var noget uregelmæssig; lidt indhulet i Toppen. 14′ S. for Midten paa Bunden lidt Kul med enkelte brændte Benstumper. En og anden Benstump forekom ogsaa ellers hist og her i Haugen. Lidt længere inde i samme Retning paa Bunden et Stykke Myrmalm. Over hele den indre Del af Haugens Bund til en Afstand af 10—12′ fra Midten et mægtigt Lag Kul og Aske. 8′ S. for Midten en Kampesten, flad paa Undersiden, med Overkanten blot 6″ under Græstorven. 14′ VSV. for Midten paa Bunden en større Kampesten med flad Underside og under denne a) Stykker af en grov Lerurne, der var fyldt med brændte Ben, blandede med Kul, hvorimellem fandtes b) et lidet smukt udskaaret Benstykke, i den ene ubeskadigede Ende endende i en liden rund flad Knap, i den anden Ende afbrudt; kan efter Form og Størrelse meget vel være Hovedet af en Naal. 4′ NNV. for Midten lidt over Bunden c) Stykker af en halvmaaneformet Benkam. I Nærheden en usædvanlig tyk Hob Kul og Aske. (No. 7573. 7514. 7536).

No. 11. Rund Haug et Stykke østenfor No. 9 og 10 inde i Skoven (formentlig q [4] paa Kartet). Tvermaal 30′, Høide 3½′. 11′ VSV. for Midten et tykt Kullag med en enkelt

Bensplint. Hist og her et enkelt brændt Benstykke. 1′ under Toppen i Midten nogle brændte Ben, hvoriblandt to Smaastykker af en liden udentvivl halvmaaneformet Benkam, og Spor af Kul. Ikke langt derfra nede i Bunden et enkelt Skaar af en grov Lerurne. (No. 7537).

No. 12. Rund Haug V. for No. 11 (formentlig o^4 paa Kartet). Tvermaal 20′, Høide 2½′. 4′ V. for Midten lidt over Bunden et tykt Lag Kul og Aske af omtr. 3′ Tvermaal. En mindre Kulhob tæt ved nordre Kaat.

No. 13. 14. 15. (Haugerne x^4, z^4 og $æ^4$ længst mod Øst lige ved Gjerdet mod Hovedveien). De vare alle runde og smaa; i ingen af dem fandtes nogetsomhelst mærkeligt, uagtet de alle blev fuldstændigt gjennemgravede.

No. 16. Rund Haug inde paa den dyrkede Mark paa Broten (udentvivl $ø^2$ paa Kartet, men maa siden dets Optagelse være bleven stærkt formindsket, da den nu kun var 3½′ høj). Ved Udgravning viste sig, at der i Haugen i senere Tid havde væreret indbygget en Kalkovn, ved hvis Anlæg den var bleven ganske forstyrret; intet mærkeligt fandtes.

To. 17. Rund Haug, V. for No. 7, altsaa igjen i Gravfeltets nordlige Del. 33′ Tvermaal, 3½′ høi. Tidligere gravet fra den ene Side ind mod Midten. 8′ N. for Midten paa Bunden en stor Hob Aske. 7′ S. for Midten paa Bunden en stor langagtig Kampesten, med flad Underside, liggende paa Held med den smaleste Ende ned og indad, 36″ lang, 20—28″ bred, 12″ tyk. 10′ SV. for Midten og 8″ over Bunden en Helle, 18—12″ lang, 15″ bred og 4″ tyk. 9′ VSV. for Midten paa Bunden Spor af Kul og et Par brændte Benstykker. Ellers et Par Bensmuler spredte. 6′ N. for Midten et Skaar af en Lerurne, af den samme grove Masse som de tidligere fundne, men af graasort Farve. Det fandtes temmelig høit oppe og var sandsynlig udkastet ved den tidligere Gravning. (No. 7523).

No. 18. Rund Haug længere mod NV. i den nordlige Del af Gravflokken, østenfor den i 1870 udgravede No. 37 paa

den anden Side af Skovveien. Tvermaal 46′, Høide 4′. Tidligere gravet temmelig dybt i Toppen. Blev gjennemgravet med en 12′ bred Grøft fra N.—S. Omtr. 16′ N. for Midten paa Bunden nogle Bensmuler og ellers i samme Retning for Midten en og anden enkelt Benstump. 11′ N. for Midten noget over Bunden en Brudsten, omtr. 1′ i Firkant og 4″ tyk; under den noget dybere et Kullag i et dybt Hul i Bunden. Fra 8′ SV. for Midten og siden indover laa en hel Del Brudstene i en Linie V. for Midten, tildels i dobbelt Lag, enkelte noget høit oppe i Haugen. Intet fandtes under nogen af dem.

No. 19. Rund Haug ved Skolehusets Udhus (ved D paa Kartet); tidligere lidt gravet i Toppen. Tvermaal 35′, Høide vel 4′. 8′ SSV. for Midten enkelte brændte Benstumper og Spor af Kul, begge meget spredt. Indover til Centrum begyndte som Fortsættelse heraf et sammenhængende Lag sortagtig Jord, hvori enkelte Benstumper, 18″ over Bunden; dette Lag var 3′ bredt og 2—3″ tykt; det heldede efterhaanden nedad og ophørte 1′ fra Midten efterat have naaet Bunden. I Midten over Bunden en firkantet Kampesten, flad paa Undersiden, hvorunder intet fandtes. Ved Østsiden af den et over 1′ dybt Hul i Bunden, fyldt alene med løs Sand.

No. 20. Langhaug paa Veiens Grund, i Gravfeltets nordøstligste Del (udentvivl den paa Kartet med e betegnede). 35′ lang, 21′ bred, tvert afskaarne Ender; Høide 3½′. Længderetning S.—N. 12′ fra nordre Ende i Bunden tætved østre Kant en stor Hob Aske med lidt Kul. Ellers intet uden svage Spor af Kul hist og her.

No. 21. Langhaug (g paa Kartet), ligeledes paa Veiens Grund, 58′ lang, 39′ bred, 5′ høi; den saa meget anselig ud, da den laa paa en naturlig Høideryg. Tvert afskaarne Ender, Retning S.—N. Intet mærkeligt iagttoges ved Gjennemgravningen uden et Lag brændt Sand lidt over Bunden i sydvestre Fjerdepart af Haugen, hvilket Lag ophørte ind

imod Midtlinien; deri Spor af Kul. Paa et enkelt Sted mod Haugens søndre Kant og 4′ fra Midtlinien laa nok et Lag brændt Sand med Kulspor over det første Lag.

Udbyttet af denne Udgravning var saaledes ikke stort, og det har sin største Interesse som Bidrag til at bekræfte og støtte de Slutninger, der kunde uddrages af den større paa samme Gravplads i 1870 foretagne Gravning. Ogsaa alle de denne Gang udgravne Hauger viste sig at tilhøre den ældre Jernalder og bare det samme Præg af høi Ælde som de fleste af de tidligere undersøgte. Navnlig synes de isoleret liggende Hauger 1—6 at være meget gamle; den eneste her fundne Spænde (Haug 5) har den mest antike Form af alle de paa denne Gravplads fundne. Det synes ogsaa ganske rimeligt, at den isolerede og især fra Vestsiden stærkt iøinefaldende Rab, hvorpaa disse Hauger ligge, tidligst er bleven benyttet til Begravelse, hvortil den maatte betragtes som fortrinlig skikket i en Tid, da man, som det kan sees af utallige Exempler rundtom i Landet, helst lagde Gravene paa frit og høit liggende Steder, hvor de kunde sees i lang Afstand.

Flere af dette Gravfelts tidligere bekjendte Eiendommeligheder ere ogsaa iagttagne ved denne sidste Gravning. Saaledes fandtes i flere Hauger de om de danske Brandpletter mindende dybe Huller i Haugens Bund, fyldte med Kul, Aske og tildels ogsaa med brændte Ben. Paa flere Steder laa større Stene over den egentlige Grav i de forresten af Sand bestaaende Hauger; mange af de fundne Stene dækkede dog intet Fund, uagtet de vare lagte paa samme Maade i Haugen. De ved den forrige Gravning to Gange fundne eiendommelige krumme Knive med ganske kort, i Enden spiralbøiet Haandtag, som ikke er bestemt til at indsættes i et Træskaft, forekom ogsaa her i 2 Hauger (5 og 7).

Af Lerurner fandtes denne Gang kun een Sort: de nu fra mange norske Gravpladse bekjendte store grove Kar uden Ornamenter og uden Hank, der ere af saa løs Masse og saa slet brændte,

at det kun yderst sjelden lykkes at faa større sammenhængende Stykker af dem op (Exemplarer af dette Slags ere afbildede i Aarsb. 1874 fig. 22, 23). De i disse Hauger fundne vare saa møre, at kun smaa Stumper af dem kunde reddes, uagtet ialfald de fleste af dem aabenbart havde været nedsatte i hel Tilstand. De i Aarsb. 1874 S. 183 ff omtalte Fragmenter af Kit, som ere Rester af i Gravene nedsatte Trækar, fandtes forrige Gang i 1 Haug (50), denne Gang i 2 (2 og 9), af hvilke den ene havde indeholdt 3 saadanne Kar. Paa alle de 4 Steder, hvori disse Trækar saaledes forekom, viste de sig tydeligt at have været benyttede som Gravkar, til at gjemme brændte Ben. Ligesom ved forrige Udgravning havde alle de fundne Jernsager tydelig Glødeskal og viste sig saaledes at have været i Ilden, umiddelbart før de nedlagdes i Jorden.

Af særlig Mærkelighed er den i Haugen 4 reiste flade firkantede Sten. Det ligger meget nær at antage den sat der i en Hensigt, beslægtet med den, hvori man, maaske først i noget senere Tid, reiste Stene (Bautastene) ovenpaa Haugen. Denne Formodning bestyrkes ved den oftere i norske Grave fra ældre Jernalder iagttagne Anbringelse af Stene med Runeskrift inde i Haugen.[1]

Af nogenlunde ubeskadigede Hauger ere paa denne Gravplads nu kun nogle faa tilbage i dens nordlige Del, paa Veiens Grund, hvilke jeg ogsaa denne Gang lod blive urørte, da Udgravningen af de to Hauger i denne Del af Feltet, som jeg undersøgte (20 og 21), gav saagodtsom intet Udbytte.

---

[1]) Se Aarb. f. nord. Oldk. 1869 S. 169 f. og Aarsb. 1870 S. 144.

UDGRAVNINGER I FJÆRE 1875.

AF N. NICOLAYSEN.

Naar Tromsø stift undtages, hører Nedenes amt til de strøg af landet, som fremvise de færreste faste fornlevninger og fund fra hedensk tid. Der savnes ogsaa hidtil i dette amt flere af det slags oldsager eller arkæologiske kjensgjerninger, som ellers hist og her træffes i de tre sydligste stifter. Saaledes er endnu ikke fundet noget flintverksted, stensager af den arktiske typ eller helleristninger, heller ikke glasbrikker, bronsekar med skaft, brakteater eller beltestene fra ældre jernalder, heller ikke noget exemplar af de bøjleformede jernredskaber med vedhængende ringe fra yngre jernalder eller nogen runeindskrift ældre end den kristelige middelalder. Forresten viser sig det samme i dette amt som paa mange andre steder af landet, hvad der staar i forbindelse med de naturlige forhold, at jo mere man nærmer sig søen, desto flere blive de faste fornlevninger og fundene. Den nordligste del af amtet eller Setersdals fogderi er saaledes i begge henseender ualmindelig mager; sansynligvis har ogsaa denne bygd været sent befolket og, som det synes paa grund af Nomelandsfundet (N. Fornl. 258), ogsaa meget sent kristnet. Den sydlige del af amtet eller Nedenes fogderi er derimod, baade hvad faste fornlevninger og fund angaar, meget rigere, dog især i den sydligste kystrand, og paa denne fremhæver sig igjen Fjære prestegjeld ved flere større gravflokker. Disse træffes paa de nær hverandre liggende gaarde Trollum, Bringsvær, Bringsværmoen, Moi, Vik, Spedalen, Fjære og Dømnesmoen, hvor der tilsammen sikkert findes flere hundrede begravelser, endnu for det meste urørte.

For at give en oversigt hidsættes følgende sammenstilling af amtets arkæologiske forhold ved udgangen af 1874.

Faste Fornlevninger.		Fund.			
Prestegjeld.	Steder.	Stenalder.	Bronse-alder.	Ældre jern-alder.	Yngre jern-alder.
Gjerestad	2	—	—	—	4
Risør	—	1 (flint)	—	—	1
Dypvaag	—	1 (anden sten)	—	—	—
Holt	5	2 (flint)	1	—	1
		5 (anden sten)			
Østre Moland	5	2 (flint)	—	—	5
Froland	7	—	—	1	1
Øiestad	3	1 (flint)	—	2	—
Fjære	9	1 (flint)			
		1 (anden sten)	—	1	6
Homedal	2	1 (flint)			
		1 (anden sten)	—	1	4
Vestre Moland	2	1 (flint)	—	2	—
Høivaag	1	—	—	—	—
Thvet	7	—	—	4	—
Aamlid	7	—	—	1	—
Hegrefos	—	—	—	—	1
Nedenes fogderi	50	17	1	12	23
Evje	1	—	—	1	—
Bygland	5	1 (flint)	—	1	2
Valle	4	—	—	—	6
Aaseral	4	1 (flint)	—	—	2
Setersdals fogderi	14	2	—	2	10
Nedenes amt	64	19	1	14	33

Ved mine besøg i Fjære i 1873 og 1874 blev jeg opmerksom paa to merkeligere fund fra ældre jernalder (jfr. Aarsb. 1873, 73 no. 99 og 1874, 72 no. 89); ligeledes saa jeg, at man paa flere steder havde begynt med at borttage haugerne til barlast, vejfyll eller andet brug. Hertil kom, at dette amt foruden Bratsbergs var det eneste i de tre sydligste stifter, hvori der hidtil ei havde været foretaget planmæssige undersøgelser. De udgravninger, som jeg paa grund heraf paabegynte i 1875, bleve dog ikke saa omfattende, som jeg væntede, da de tidligere, end jeg havde haabet, maatte stanses af mangel paa arbeidsfolk, efterat de havde bragt følgende resultater.

I. Bringsvær (Gjerulv Aamundsen).

1. Rund haug, den samme, som er omtalt i Aarsb. 1873 s. 73 no. 99, 114 fod i nordnordøst for gaardens vedskur, oprindelig som det syntes 40 fod i tvermaal og temmelig høj, men senere afskivet, saa den kun var 1¼ fod dyb: — blandt det tilforn opkastede grus blev truffet: *a)* 3 smaa stykker (C. 7309 a) af det paa det anførte sted nævnte bronsefad, af meget tynnt metal, prydet med parallele fordybede linjer, der formodentlig have gaaet rundt hele karret; *b)* et stykke af et lidet futeral af læder, indeholdende ubetydelige levninger af træ (7309 b). Paa haugens bund var i midten et lidet rum, 1½ fod i tvermaal, omsat med stene, hvoraf en var belagt med *c)* en levning af ulltøj (7310), der havde været lagt dobbelt eller flerdobbelt, paa begge sider var dækket af næver og indeholdt *d)* en liden sølvspenne, 1″ lang med noget konvex bøjle, bredest paa midten, nedentil endende i en sterkt opstaaende paa tvers anbragt kam og oventil forsynet med en meget lang spiral for naalen; i selve rummet fantes levning af forraadnet træ, kul og stykker af to bugede lerurner; den ene *e)* med temmelig fin masse, graa i bruddet, $4\frac{7}{12}$″ høj, af samme typ som Montelius Sv. forns. 392, ornamenteret med streger og cirkler (7307); den anden *f)* med grovere masse, graa i farven, 3½″ høj, med størst udbugning højt oppe og en hank, hvis øvre ende slutter sig til randen, fra øverst paa bugen til bunden bedækket med rader af runde fordybninger, indtrykte i det vaade ler med et spidst redskab (7308), hele urnen udvendig sterkt sodet; mellem to af rummets stene var indstukket *g)* et stykke jern (7309 d) med ubestemmeligt formaal og med vedsiddende levning af træ. Endelig fantes senere blandt det sidst opkastede grus *h)* en liden spiralring af gull (7311) med to omgange og som det synes ubeskadiget i begge ender, af vegt 39½ æs, karat 22½ og beregnet metalværdi 1 spd. 20 skilling.

2. Rund haug,[1] 18½ fod i nordnordøst for no. 1, paa skraaningen mod nord nedad mod Temsevandet, 50 fod i tvermaal, lidt formindsket i toppen og paa den ene side ved grustag, fra først af antagelig 6 fod dyb: — i følgende retninger og afstande fra midten blev truffet; *a)* 9 fod i vest og 1 fod over bunden en stor spydspids af jern (7322) med agnorer, 22½″ lang, hvoraf 3″ paa falen, bøjet omtrent i en ret vinkel, saa at spidsen stod opad langs en sten, men resten laa horisontal over stykkerne af en buget lerurne (7312) af fin rødagtig masse, med hank, der slutter sig til randen, og ornamenteret med to parallele siksaklinjer; tæt ved spydspidsen og parallel dermed en anden spydspids (7323) med tveegget blad og skarp ryg efter midten, 10″ lang i bladet, men af falen kun levnet 4″, liggende med spidsen udad, samt én lerurne (7313) med bunden op, af samme form som Montelius 392 men uden hank og ornamenteret med to rundtomgaaende baand af parallele linjer, indbyrdes forbundne med skraabaand; lidt længer øst paa en sten og med den konvexe side op en skjoldbule (7324) med udadhellende rand, kantet med bronseblik og fæstet med fire nagler med kugleformede hoveder; overdelen først ret opstigende og dernæst kegledandannet; — *b)* 8 fod i vest paa bunden 2 spydspidser af jern, begge liggende med spidserne udad, den ene (7325) 12″ lang med samme form som no. 7323, den anden 16″ lang med samme form som 7322; — *c)* 8 fod i vestnordvest og 1′ 8″ over bunden stykker af en buget lerurne (7314) med en hank, der ikke synes at have gaaet op til randen, prydet med rundtomgaaende smale og brede linjer; — *d)* 8 fod i nordøst og 1 fod over bunden stykker af en liden buget lerurne (7315) uden hank og ornamenter; — *e)* 7½ fod i nordnordvest og 3 fod over bunden paa en sten stykker af en buget lerurne (7316),

[1]) Tæt i nordnordvest for denne ligger en stor rund haug, tilhørende Anders Ketilsen, men som ej blev udgraven, fordi tilladelse dertil negtedes af ejeren.

3½″ høj, uden hank, prydet med de almindelige indtrykte fordybninger i horisontale rader, samt et stykke af en anden lerurne (7317) med samme slags form og ornamenter, men meget mindre end sidstnævnte; — *f)* 6 fod i øst og 2′ 4″ over bunden to stykker af to bugede lerurner (7318), den ene meget stor af det grove slags, den anden fin og udvendig med sort glans; — *g)* 5 fod i nordøst og 1 fod over bunden noget træ og næver samt stykker af en buget lerurne (7319), sansynlig uden hank og af samme form som 7315; — *h)* 5 fod i vest paa bunden en buget lerurne med gjennemboret hank (7320, fig. 25) og tæt derved stykker af en anden buget lerurne (7321), 3½″ høj, af lignende form som 7315 men med hank, der har sluttet sig til randen; — *i)* 4 fod i vest et tveegget sverd af jern (7328), liggende med spidsen indad, tildels under sidstnævnte lerurne og fastrustet dertil, uden parerstang, nedlagt i skede af træ, foret med skinn og forsynet med dopsko (7329) af tynnt bronseblik og samme form som Aarsb. 1869 fig. 16, men saaledes at randskinnerne have været prydede med linjesirater paa langs og midtpladen med cirkler omkring centrum og ved kanterne, jfr. Montelius 283 og 286; — *k)* 3 fod i vestsydvest et tveegget sverd af jern (7327) med spidsen udad, 31″ langt, med samme form og sammeslags skede som 7328; — *l)* 2 fod i vest og 1 fod over bunden en fingerring af gull (7331, fig. 11, jfr. Montelius 356, 357); vægt 3 kv. 33 æs, karat 22½, beregnet metalværdi 7 spd. 96 skilling. — Intetsteds i haugen blev truffet ben og kun paa 2 steder kul, men ikke ved de ovennævnte sager. Omkring flere af lerurnerne var lagt mindre, ganske hvide og skarpkantede kvartsstene.[1]

---

[1]) Se Aarsb. 1866, 56, hvor glimmerskifer eller hvid kvarts træffes anvendt tildels paa lignende maade i Rakkestad, jfr. og Aarsb. 1872, 18.

II. Bringsvær (Ole Jonsen).

3. Langhaug med parallele sider og afrundede ender, 37 fod lang, 7½ fod bred, 2 fod dyb, tæt under I, 2 og tvers efter skraaningen mod Temsevandet, med retning fra nordnordvest til sydsydøst: — hist og her lidt kul og i følgende retninger og afstande fra midten: *a)* 9 fod i sydsydøst og omtrent 1 fod over bunden samling af brænte ben og stykker (7332) af en meget stor lerurne, udentvil med samme hovedform som Montelius 392, uden at det dog kan bestemmes, om den har haft hank, forresten med graa farve og forsiret med baand af forskjellige linjer; *b)* 6 fod i sydøst 17 perler (7334) af rav eller glas; en sølvnaal (7335), 2½″ lang, i den ene ende spids, i den anden med gjennemboret udvidelse, saa den her ender i en liden ring; et stykke, 1¾″ langt, af en sterkt irret bronseten; 2 bøjleformede spenner af bronse (7336, fig. 16, 7337, fig. 17); *c)* 5½ fod i sydøst stykker af en lerurne med lignende form og ornamenter som 7308.

4. Langhaug, 2 fod søndenfor no. 3, i flugt dermed og af samme form, men 75 fod lang, 27 fod bred og 4½ fod dyb: — *a)* paa forskjellige steder nordenfor midten og omtr. 1 fod under overfladen nogle smaa stykker (7338) af to forskjellige lerurner, den ene meget tyk og grov, den anden fin, meget sterkt brænt; *b)* omtr. 4 fod nordenfor midten og 1 fod under overfladen en knust lerurne (7339) af betydelig størrelse, grov, men velbrænt masse, rimeligvis uden hank og forsiret med baand af parallele linjer; *c)* søndenfor midten paa et par steder ganske ubetydelig kul. *d)* 10 fod i sydsydøst for midten og saaledes i haugens axe var paa auren af en bundsten, flere omgivende sidestene og en overdækkende helle dannet et rum, omtr. 2 fod i tvermaal, hvori paa bundstenen stod en bronsevase (7340), omtr. 9″ høj og 9½″ i tvermaal over munningen, med to ører af simpelt gjennembrudt arbeide, bestemte for hadde, og samme hovedform som den fra Avaldsnes (A. Loranges Katal. 73) og Klep (Aarsb. 1873, 136), jfr. og Worsaae 302, dog saaledes, at vidden i

den nedre del er noget større end paa disse og indknibningen ved foden følgelig mere brat. Vasen var ovenpaa og om siderne klædt med næver og omkring foden støttet med samme slags hvide kvartsstene som ovennævnt ved haug no. 2. I vasen fantes øverst en fingerring af gull (7345), dannet af et baand, som indvendig er fladt, udvendig ophøjet med en dyb fure i midten, hvori sees indtrykte skraastriber, vegt 1 kvint 35 æs, karat 22½, beregnet metalverdi 3 spd. 14 skill. Forresten var den fyllt med brænte ben, hvorimellem fantes mange stykker (7341) af mindst 2, ualmindelig store og med mindre sedvanlige ornamenter forsirede halvmaaneformede benkamme, 2 kugleformede haandsneldehjul af bronse (7342, 7343) af indbyrdes noget forskjellig størrelse, samt stykker (7344 a) af tynt bronseblik, en liden hank, dannet af tyk bronsetraad (7344 b), med en ihængende liden krampe, og 2 stykker bronsetraad (7344 c), det ene ret, det andet sammensnoet.

III. **Bringsvær** (enke Thea Aasolfsen).

5. Rund haug, 55 fod i sydsydøst for sydenden af no. 4, omtr. 52 fod i tvermaal, 3 fod dyb, men fra først af utvilsomt dybere, da det øverste af haugen var borttaget: — omkring midten paa bunden et tynt kullag; 3½ fod i sydsydøst for midten en fordybning i bunden, ½ fod dyb og med samme tvermaal, hvori fantes nogle faa brænte ben og 3 ganske smaa stykker af en grov uforsiret lerurne; i midten paa bunden en stor grov, buget lerurne (7353) uden hank og ornamenter, af form som 7339, omgiven med stene og dækket af en flad sten. I denne urne laa øverst med den konvexe side op en liden skjoldbule (7349) af jern, 5¼″ vid, med en ¾″ høj pig, derunder en tveegget spydspids (7347), 8¼″ lang, med skarp ryg midt efter, en spydspids (7348) med agnorer, 5¾″ lang, et sammenrullet tveegget sverd (7346), 28½″ langt, med en liden knop i enden af tangen, og bladet

1¾″ bredt. Forresten var den fyllt med brænte ben, hvoriblandt fantes et rembeslag (7351) med samme form som Montelius 301, en remspenne (7350) med forsiringer og en rund naal (7352), alle af bronse, samt et sterkt forbøjet beslag af bronseblik.

IV. Vik (Andreas Knudsen).

6. Rund haug, levning af den i aarsb. 1874, 72 no. 89 omtalte, liggende mellem ejerens hus og den nærmeste husmandsstue mod vest, fra først af 60 fod i tvermaal og meget høj; — ved gjennemgravningen af bunden og den øvrige levning af haugen fantes 20 fod i østnordøst for midten paa bunden en brynesten (7355), 4 mindre stykker af to forskjellige lerurner (7354), den ene tyk, graa og af grov masse med de sedvanlig indtrykte runde fordybninger, den anden rødbrænt paa ydersiden men med samme slags forsiringer, endvidere paa forskjellige steder 2 smaastykker af forskjellige lerurner (7356) og 6 flintestykker (7357), alle vistnok tildannede ved menneskehaand, det ene en fuldstændig flekke, et andet den ydre halvpart af en saadan.

Efter den mands sigende, der bedst kjente til alle omstændigheder ved det i haugen tilforn gjorte fund, laa gravkammeret fra vest til øst eller tvers for Vikkilen, var 10′ langt, 3½′ fod bredt i østre ende, men noget smalere i den modsatte[1]; det var ganske frit for sand og indeholdt noget mørkt og langt haar af den begravne, hvilket dog tilligemed, som

[1]) Se og følgende no. og foran s. 143. Dette er ogsaa truffet flere andre steder i grave fra ældre jernalder, saaledes i søndre Undal (Aarsb. 1872, 134), Klep (1874, 89, no. 44), Fjælber (1867 102), Hammer (1869, 48), Haus (Urda II, 369), Borgund (N. Fornl. 531). Exempler derpaa haves ogsaa fra bronsealderen (i Klep, A. Loranges katal, 36) og yngre jernalder (i Sundalen, Aarsb. 1871, 93). Paa øen Sylt i Slesvig synes det at være almindeligt i bronsealderens grave (Compte rendu. f. den arkæol. kongr. i Stokholm 1874 p. 516).

det synes, flere andre forefundne sager er bortkommet. Af de paa det anførte sted (s. 73 k.) nævnte knapper blev efter mandens bestemte udsagn kun truffet i det hele 6, hvoraf 3 ej mere kunde findes. De vare to og to anbragte i hver sin ende af 3 stykker tøj med treskjeftes væv. Disse tøjstykker laa omtr. midt i gravrummets midte paa tvers deraf og med indbyrdes afstand af 6". De vare 3—3½" lange, 1½" brede, med ret afskaarne hjørner, altsaa med to lange og 6 korte siden.

7. Rund haug, 49 fod i nordøst for no. 6, 40 fod i tvermaal, 4½ fod dyb: — hist og her ubetydelig kul; 6⅝ fod i sydvest for midten og 3 fod over bunden en samling af brænte ben, hvoriblandt nogle stykker af en halvmaaneformet benkam (7358 a) og et stykke kit[1] til tætning af trækar. Endvidere blev truffet et gravkammer med retning fra nordnordøst til sydsydvest, dannet af opreiste heller, 3" tykke, og dækket med et tildels dobbelt lag af lignende stene, indvendig 6 fod lang, 1½ fod dybt, 2 fod bredt i den bredeste smalende (ssv.) og 1⅝ fod i den anden ende. Den sidste var 2¾ fod i sydøst for haugens midte, den anden 11 fod i sydsydøst for midten. Rummet var aldeles fyllt med sand, og iblandt denne fantes i følgende afstande fra den bredeste smalende: *a)* 1' 4" en buget lerurne (7359), 4¾" høj, 5" vid over mundingen, med hank, der slutter sig til randen, og linjeforsiringer, samt nogle stykker af ovennævnte slags kit (7361); *b)* 3' 3" et knivblad af jern (7362), 4½" langt, med sterkt krummet ryg; *c)* 4' 3" paa et stykke nær en bøjleformet spenne af bronse (7363, fig. 21, jfr. Aarsb. 1869 fig. 14) i vertikal stilling med overstykket nedad, en anden bøjleformet spenne (7364, fig. 20) i horisontal stilling, samt en liden gul glasperle (7365), endel af bronseir gjennemtrukne smaa menne-

[1]) Se Aarsb. 1874, 150, 183. Af samme slags maa vistnok det „harpix" være, som træffes ved udgravninger i Sverige og angives som et sortbrunt, let antændeligt og ved forbrænding vellugtende stof. Se saaledes Østergøtlands Fornminnesføren, tidskr. I, 8, 54, 68.

skejæxler og en naal af bronse (7366), 2⅛" lang, der øverst er udplattet til en rund plade, som er gjennemboret og hvori hænger en liden ring af jern; *d)* 4' 7" to haandsneldehjul af klebersten; *e)* tæt i østre hjørne en noget oval lerurne med 2 hanker (7360, fig. 26). — *a*, *b* og *c* laa i rummets midte, *d* derimod tæt ved søndre langside. Overkanten af de fundne sager var omtr. i samme plan, 4" under rummets dækstene, saaledes at kisten følgelig allerede fra først af maa have indeholdt et underlag af sand over bunden.

V. **Vik** (skibsbygmester J. Terjesen).

8. Rund haug, 49 fod i nordnordvest for no. 6 og 18 fod i nord for nordre hjørne af en husmandsstue, 50 fod i tvermaal, 8—9 fod dyb, for over ⅓ borttagen til vejfyll: — hist og her kul; 6½ fod i vestsydvest for midten men kun 1 fod under overfladen stykker af en halvmaaneformet benkam (7369) og et haandsneldehjul af klebersten (7370), hvilke sager udentvil tilforn vare opkastede ved grusgravningen.

9. Rund haug, 38 fod i nord for no. 6, 38 fod i tvermaal, men for ⅔ borttagen til vejfyll: — hist og her kul og nogle brænte ben, udentvil opkastede ved den forrige gravning.

10. Rund haug, 30 fod i øst for no. 7, 32 fod i tvermaal, 6½ fod dyb: — 9 fod i sydøst for midten men 1' 10" over bunden nogle dyreben.

11. Flade, kun med torvdybde over auren, 81 fod i nord for no. 10, omsat med 1—2 fod høje stene, 31 fod i tvermaal: — *a)* i midten ned i auren et firkantet rum af 1 kubikfods indhold, dannet af en bundsten og 4 opreiste heller, men uden overligger; deri en samling af brænte ben; *b)* 5 fod i nord for midten paa en flad rund sten en liden samling af brænte ben. Af de fladen omgivende stene fantes kun levnet 5 samt merket af, hvor en 6te havde staaet, men efter afstandene at dømme var det tydeligt, at der fra først af maatte have væ-

ret 2 stene til eller i det hele 8. De 3 manglende bleve derfor erstattede med nye.

12. Flade af samme slags som no. 11 og 7 fod i nord derfor, 33 fod i tvermaal, med en 1½ fod høj sten i midten og omgiven i udkanten med flade tæt i tæt lagte randstene: — lige under midtstenen var ned i auren indrettet et rum, 1 fod i firkant, omgivet af stene, hvori fantes en samling af brænte ben og 5 smaastykker (7371) af en meget svær og grov lerurne med udoverbøjet rand Efter omstændighederne kunde det antages sansynligt, at der under midtstenen tidligere havde været foretagen en gravning, og at de øvrige stykker af urnen da maaske ere borttagne.

13. Langhaug, 70 fod i nordvest for no. 10, 53 fod lang, 25 fod bred, med parallele langsider og afrundede ender, 4 fod dyb i midten, med retning fra nordnordøst til sydsydvest eller omtr. lodret paa søen men ligeløbende med dalens retning: — hist og her ubetydelig kul; 14 fod i vest for midten en liden fordybning i bunden, fyllt med sten og derunder en samling af brænte ben. Iblandt benene laa *a)* en liden rund pinn af ben af samme slags som Aarsb. 1868 fig. 12 og 13, men uden forsiringer; *b)* et stykke af et ornamenteret benredskab med ukjent bestemmelse; *c)* nogle stykker af kit til karforing; *d)* en knap af sølv til en hegtespenne; og *e)* et stykke af en liden rund kage af et stof, der ligner brænt ler, men er finere (7372 a—d).

14. Langhaug af samme form som no. 13, 12 fod søndenfor denne, men med retning østnordøst til vestsydvest, 44 fod lang, 24 bred, 3½ fod dyb: — *a)* 13 fod i vest for midten paa bunden et rundt tynnt kullag, indsprængt med brænte ben, hvoriblandt laa nogle smaastykker af 2 bugede lerurner, nogle bronsestykker, hvoraf et maa høre til en liden bøjlespenne og et andet til en flad ring (7373); *b)* 6 fod i vestnordvest for midten paa bunden et tynnt lag af kul og brænte ben samt nogle forrustede jernstykker (7374), maaske levninger af et sverd.

15. Rund haug, 13 fod i vestnordvest for søndre ende af no. 13, 33 fod i tvermaal, 6 fod dyb: — 3 fod i vestsydvest for midten men kun 1 fod under overfladen fantes stykker af 2 forskjellige lerurner, den ene (7375) stor, urtepotteformet, prydet med kamformede ornamenter og baand af ophøjede og fordybede linjer, den anden (7376) ligeledes stor, men grov og uden forsiringer, samt brænte ben, hvoriblandt laa stykker af en større benkam og af kit til trækar (7377 a—b).

16. Rund haug, 73 fod i nordnordøst for no. 15, 87 fod i tvermaal, 3½ fod dyb, omgiven med kantstene: — omtrent i midten en fordybning med uordentlig om hinanden lagte heller, saaledes at der sansynligvis tilforn var foretaget en opgravning, hvoraf spor ogsaa blev truffet i haugens top.

17. Rund haug, tæt i nordøst for no. 16, 30 fod i tvermaal, 3⅓ fod dyb, stensat i kanten, bestaaende mest af store stene og i bunden ligesom brolagt med mindre kuppelstene: — *a)* 7½ fod i vestnordvest for midten et med enkelte benstumper indsprængt kullag, 2 fod bredt og 4½ fod langt; *b)* lige under midten paa bunden et udelukkende med sand fyldt gravrum, indvendig 1 kubikfod, dannet af 4 opreiste flade stene og en overligger, der af en furerod var dreven ud af sit oprinnelige leje.

VI. Vik (Gjurd Gunstensen).

18. Rund haug, liggende i spidsen mellem den vej, der fra Fevikvejen gaar ned til Vikkilen forbi skibsbygmester Jørgensens hus, og den dertil fra øst af stødende sti. Haugen havde i mange aar tjent som potetkjeller, i hvis ene vegg henimod bunden saaes endel hesteben, og da den om ikke lang tid vil blive gjennemskaaren af den udstukne nye postvej fra Grimstad til Arendal, lod jeg den nærmere undersøge. Herved fantes foruden de omtalte levninger af en hest en hel mængde, mindst 100, af de sedvanlige klinknagler.

Af de undersøgte 18 fornlevninger hidrører kun 1 (no. 18) sikkert fra yngre jernalder, medens tiden ved no. 16 ej lader sig nærmere bestemme. Af de øvrige 16 vare 6 runde hauger (no. 1, 2, 5—7, 15) og 4 langhauger (no. 3, 4, 13, 14) fra ældre jernalder. Dette var højst sansynlig ogsaa tilfællet med de øvrige 4 runde hauger (no. 8—10, 17) og med de 2 stenkredse (no. 11, 12).

Blandt de fundne sager kan fremhæves som mindre sedvanlige den store fingerring af gull (no. 2 *b*), bronseøxen (no. 4 *c*) og lerurnen med to hanke (no. 7 *e*).

ANTIKVARISKE NOTISER.

AF N. NICOLAYSEN.

SMAALENENES AMT. — **Id. p.**, Id s. Ifølge velvillig meddelelse fra hr. forstmester I. Hørbye er der ¾ mil østenfor Id kirke paa pladsen Kula, hvilken ejes af staten, midt inde i den tilliggende skov en stenrøs, kallet Kjæmperøsen, omtr. 15 al. i tvermaal, men ikke meget høj og med en stor fordybning i midten. I denne fordybning staar nu opreist en omtr. 4 al. lang og meget svær stenhelle, der har været opbrudt og rimeligvis fra først af gjorde tjeneste som dæksten over en grav.

Eidsberg p., Eidsberg s. Paa tomten af den gamle stenbygning paa Lekom (N. Fornl. 10) fantes en sølvmynt af Antoninus Pius (138—161), som indkom til universitetets myntsamling 12 decbr. 1844.

Sarpsborg. Ved gravning i den gamle st. Olafs voll fantes følgende sølvmynter, som i 1853 indkom til universitetets myntsamling: 1 bysantinsk, 26 hele angelsaxiske og ældre tydske samt mange stykker af saadanne, alle fra 1ste halvdel af det 11te hundredaar.

Raade p. Af de paa nedre Strømshaug i 1826 fundne bysantinske gullmynter (N. Fornl. 22) indkom 2 af Constantin X og Romanus II (948—959) til universitetets myntsamling 13 mai 1843. — Paa Burum lod jeg 9 juni 1876 udgrave levningen af en rund haug, 44 fod i tvermaal, ret i nord for hovedbygningen og tæt i jernbanelinjens søndre side; deri fantes kun 5,6 forskjellige mindre betydelige gjenstande fra yngre jernalder, som afleveredes til universitetets samling og ville finnes beskrevne i aarsb. 1876. Noget nordenfor jernbanelinjen ligger en samling af følgende hauger, alle runde: 1) 35 skridt i nnø. for den anførte en lav haug

med fordybning i midten; 2) 5 skridt i nnø. for no. 1 en vid lav haug; 3) 5 skridt i nø. for no 2 en lav forstyrret haug, hvorpaa 2 bænke; 4) 3 skridt i sø. for no 2 en lav haug; 5) 8 skridt i syd for no. 4 en lav liden haug. Søndenfor hovedbygningen er der en fra fladen paa alle sider opstigende berghøide med retning fra nord til syd og omtr. $\frac{1}{16}$ mil i øst for Løkenhøjden (Aarsb. 1869, 121). Paa ryggen af denne højde ligger paa bare fjellet 8 flade, tildels forstyrrede runde røser, nemlig: 1) et par hundrede alen ret i ssv. for hovedbygningen, mosedækket og omgiven med større randstene; 2) omtr. 200 al. i sv. for no. 1; 3) tæt i sv. for sidstnævnte, forstyrret; 4) 8 al. i ssø. for no. 3; 5) omtr. 300 al. i syd for no. 4; 6) 25 al. i syd for no. 5, forstyrret; 7) 12 al. i syd for no. 6, med en liggende 7 fod lang og 2 fod bred sten (bautasten ?); 8) 7 al. i syd for no. 7, forstyrret, med en liggende 6 fod lang og 3 fod bred sten (bautasten ?).

Vaaler p., Vaaler s. Paa Syverød fantes før 1865 i en myr en spydspids af flint, som ejes af kjøbmand N. Bunde paa Moss. Den er af samme form som Montelius 46, ikke sleben men ellers temmelig glat, 8¾″ lang, 1¼″ paa det bredeste og ½″ tyk.

KRISTIANIA. Ved ombygning i 1875 af gaarden no. 38 paa hjørnet af tollbodgaden og nedre vollgade blev et kapitæl af veksten, som i mange aar havde ligget i gaardsrummet, tilligemed en del grus bortført til opfyllingen i Philipstadbugten, hvor det dog, da man blev bekjent dermed, ikke var muligt at finne kapitælet igjen. Heldigvis havde en af husets beboere, hr. Kjelland Thorkildsen, tidligere taget en tegning (kopi i Foren. ark.) deraf. Uden tvil er kapitælet i sin tid kommet fra Akershus festning og har højst sansynligt fra først af tilhørt Hovedø klosterbygninger.

AKERSHUS AMT. — **Aas p.,** Aas s. Som levninger af den forrige kirke (N. Fornl. 38) er i muren paa det nye lighus paa kirkegaarden indsat 6 gotiske, smukt udhuggede bladkapitæler af kalksten, og i et rum af det nævnte hus opbevares en epitafiumstavle, der ifølge indskriften er skjenket af oberst Ulrik Christian Heide 24 aug. 1784 og fremstiller portræter, malede 1682, af kirkens

sogneprest Georg Harder, fød paa Amager 24 septbr. 1646, død 18 april 1686, hans hustru Helene Jakobsdatter, fød i Kristiania 3 juni 1649, død 4 oktbr. 1739, samt deres 4 levende og 4 afdøde børn.

Kraakstad p., Ski s. I sognet fantes i jorden 2 kufiske mynter, som i 1870 indkom til universitetets myntsamling.

Nes p., Udenes s. Paa min reise til Solør i juni 1876 gjorde jeg en afstikker op til husmandspladsen Folvellseter, for at bese det i Aarsber. 1868. s. 48 omtalte kleberstensbrud. Vejen dertil er snarest fra jernbanestationen Haga om skytsskiftet Munkerud og medtager derfra for en gaaende frem og tilbage omtr. 4 timer, dog vinnes nogen tid ved at kjøre fra Munkerud til Finholt, hvor heien begynner. Flere stier, som føre op til seteren, finnes afsatte paa amtskortet, men den bedste skulde være den, min vejviser fulgte og som blandt andet gaar et stykke langs Finholtvandets østre bred. Forøvrigt kan henvises til den nævnte aarsberetning, hvorved kan tilføjes følgende. Stedets daværende beboer er nu ikke længer alene paa disse højder, da der tæt ved ham bor en anden husmand under gaarden Kjos, som med familje tog derop for nogle faa aar siden. Den førstnævnte flyttede dertil omtr. i 1846 og er en underlig skrue. Jeg kunde derfor ikke faa rigtig besked om, hvorledes det forholdt sig med de runde tilhuggede piller, som skulde sees i en af gruberne for en 10 aar siden og hvoraf man ved udhuling og afskjering antoges at have tildannet kar stykke for stykke, en fremgangsmaade ved fabrikationen, som forekommer mig usansynlig. Dette kan dog være ligegyldigt; vist er det derimod, at der her har været et verksted for klebberstenssager, som i længere tid, dog vel undtagen om vinteren, har været stadig drevet, da den gamle beboer tæt oppe i bakken ovenfor sin hytte viste mig et sted, hvor han ved sin første ankomst traf tomten af en smidje med enkelte levninger af dertil hørende jernredskaber. Vist er det og, at man der har gjort lignende runde kar eller boller, som man træffer i gravhauger fra yngre jernalder, da stykker af saadanne kar ere fundne paa stedet mellem vekstensaffallet. Men heraf følger dog ikke, at verkstedet hidrører

fra den nævnte gamle tid; thi stenkar af det slags have vistnok over hele landet, ligesom endnu nordenfjells, fortrinsvis været brugte som kogekar ogsaa gjennem meget senere tider og ligetil man fra udlandet først fik støbte jerngryder eller omtr. paa reformationstiden. Det lader sig derfor neppe med nogen grad af sikkerhed bestemme, hvad tid dette verksted først er sat i gang og naar det blev nedlagt, efterat stedets forraad af klebersten var udtømt. Muligens kunde man der ogsaa have forfærdiget andre sager af samme slags sten, hvis brug træffes allerede i den yngre jernalder og tildels har vedvaret til nyere tid, saasom avlstene, kljaastene, synker for fiskegarn, bismerlod, støbeformer, haandsneldehjul, endvidere de i kirkerne ogsaa paa Romerike hist og her forekommende døbefonter. Heller ikke vilde det være usandsynligt, at man fra disse kanter har hentet den klebersten, som træffes anvendt navnlig til kapitæler og fodstykker i Mariekirken i Aaslo (Aarsb. 1869, 195) og i Hovedøens klosterbygninger (N. Fornl. 27. 28), da denne sten maatte være langt lettere at faa derfra end fra de eneste øvrige steder søndenfor Kristiania, hvor den, saavidt bekjent, træffes, nemlig i Eidsberg og Aremark. Hvorledes dette end maatte forholde sig, er det i alle fall rimeligt, at de sager fra det omhandlede verksted, som vare gjort ferdige under aarets arbeidstid, paa grund af deres tyngde først ere bragte ned til bygden paa vinterføret, da man ogsaa kunde lette transporten ved at benytte det islagte Finholtvand.

KRISTIANS AMT. — Ringebo p., Fodvang s. Den nuværende kirke er bygget af standerverk, uvist naar, men i alle fall efter reformationen. Ved nærmere undersøgelse viser det sig, at den indeholder flere levninger af den forrige stavekirke. Saaledes er der i loftet over vaabenhuset eller det vestre udskot anvendt 3 gamle sperrekonstruktioner, forsirede med det sedvanlige høvelspor og sort tjæreanstrøg. Ligeledes hidrører største delen af de planker, hvormed veggene ere panelede, fra den forrige kirke. I disse planker er der ogsaa flere firkantede huller, vistnok for de oprinnelige sideskibes sperrer, og i korets nordre vegg nogle runde huller, svarende til lysaabningerne i stavekirkernes kleri-

storier. Endelig sees i korets søndre vegg omtr. 1 al. fra østre hjørne en spidsbuet, nu igjenklæd, aabning, omtr. 1 fod bred og 1 fod høj og hvis underkant hæver sig omtr. 2 al. 4″ over gulvet. Denne aabning svarer saaledes ganske til dem, som paa samme sted i koret ere trufne i flere stavkirker (Renlid, Nes, Thorpe, Nore, Tuft, Borgund, Hoperstad), tildels endnu forsynede med luge. En saadan men noget bredere aabning finnes ogsaa omtr. 1 al. vestenfor hjørnet af søndre korsarm i den her omhandlede kirke. Lignende aabninger træffes aldrig i stenkirkerne, og heller ikke har jeg seet dem omtalt udenfor Norge undtagen ved flere, men kun gotiske, kirker i England, hvor de kalles *low side windows*, men om hvis bestemmelse engelske arkæologer have fremsat de forskjelligste formodninger[1]. Mig forekommer det rimeligst, idetmindste for vore kirkers vedkommende, at de efter sin stilling og hele indretning have været benyttede ved skriftemaalet, saaledes at presten stod indenfor i koret og den skriftende udenfor i svalgangen. De kunne derfor passende kalles skrifteluger. En noget lignende indretning maa tilsigtes, naar det i reglerne for Birgittinerordenen heder, at systrenes skrifte skulde foregaa ved „*skriftevindøgat*“ [2].

Nordre Fron p., Kvam s. Paa Sandbu er fundet et ret vel bevaret enegget sverd (i sommeren 1876 hos boghandler Gram i Kristiania) fra yngre jernalder, med rette smale hjalt men knappen borte.

Gausdal p., Gausdal s. Af en meddelelse fra sogneprest Fleischer til professor Rygh synes det at fremgaa, at der paa prestegaarden af de i N Fornl. 101 omtalte gravhauger nu kun er levnet to runde, den ene med 24 fods tvermaal og indhulet top, liggende i den med løvskov bevoxede flade havnegang ved

---

1) Se Paley, Manual af gothic architecture p. 239 ff., et verk, som dog ikke finnes her og som jeg derfor kun citerer efter Otte's archäol. Handb. s. 226.

2) Langes Klosterhistorie, anden udg. s. 57.

Gausa, den anden paa et fladt slaattejorde og ligeledes bevoxet med løvskov.

Söndre Land p., Fluberg s. Paa Rødenes opbevares en bronsekjedel, som skal være funden der for omtr. 100 aar siden i en gravhaug i forbindelse med en anden, som var hvelvet over den. Den første har sedvanlig form med to trekantede ører udskaarne i randen. For en del aar siden blev den fortinnet af en kobberslager, som maaske ogsaa ved udbankning har forandret noget af dens oprinnelige form. — Paa Sævtun fantes en forslidt tydsk sølvmynt fra 10de hundredaar, som indkom til universitetets myntsamling 22 mai 1846. Paa den s. 87 omtalte Husholme er paa østsiden en, som det synes, udgraven rund haug, og paa vestsiden ved eidet har der engang været 3 hauger, som forlængst ere udjevnede. — Paa Lomsdalen sees paa et sted, kallet Bornebben, hvor der tilforn har været husmandsplads, i en række fra vest til øst 3 lave runde hauger, omsatte med randstene, hvortil vandet i fjorden naar ved højeste flom, medens der i august 1875, da vandet stod lavere end nogen kunde minnes, var 102 fod mellem de nederste randstene og strandlinjen. I nordvest for Enger kirke og ½ times gang fra husmandspladsen Nielsestuen sees paa Slotshaugen nogle hundrede fod over Randsfjorden levninger af gamle mure paa de bestigelige sider. — Ogsaa paa Bjone, omtr. ¾ mil i sydvest for Slotshaugen, skal der paa en højde finnes lignende mure og levning af en hustomt.

Nordre Land p., Øst Sinnen s. I kirken hænger paa korets østvegg to portræter, omtr. 1½ al. i firkant og malede i 1689. Det ene fremstiller en mand med kalot, belte om livet, stok i venstre haand og den højre haand hvilende paa Chr. Vs. norske lovbog, det andet hans hustru; skjønt begge personer ere adskillig til aars, bemerkes det i en, som det synes samtidig, paaskrift forunderlig nok, at manden er malet i hans 32te aar og hustruen i hennes 26de. Manden maa vistnok paa grund af attributerne være en sorenskriver eller lagmand, i sidste fall muligens den adskillig bekjente rigmand Jørgen Philipsen, der var lagmand paa Oplandene i det nævnte aar. — Paa Skiager og Gjevle

skal der være gravhauger, paa den første gaard tillige en stenkreds.

Vestre Slidre p., Lomen s. Paa Stee sees endel gravhauger.

Østre Slidre p.,[1] Hegge s. Paa en stor sten ved Skagsseteren omtrent 1 mil øst for Hegge sees nogle merker, der af meddeleren antoges for runer, men saavidt det kan sees af hans kopi ej kunne være det. — Paa en liden „snoy“ (?) imellem Hegge og Dalsbygden staar en sten, kallet Jogslesten; den har form som en bautatsten. En lignende sten staar ved en haug i Kjølastølen øst for Hegge og kalles Pipestenen. Ingen af dem han indskrift, hvilket derimod siges at være tilfællet med en tredje sten, kallet Hellig Olafs Sten, og som ligger ved fjellvandet Kjølen ved østre Kjøldstølen omtrent 1 mil øst for Hegge. Den er omtr. 6 al. lang og 2 al. bred, tynn ved kanterne, men med høj ryg og lidt indhulet nedenunder omtrent som en omhvelvet baad. Den hviler paa pene lafstene, som ere lagte paa hverandre, 2 under den ene ende og 2,3 under den anden, hvilke igjen ligge paa en liden klippe. — Paa Alfstad traf man for flere aar siden i en haug en helle, hvorunder der var et aflangt kammer med en „krukke“ (lerurne) i, men „den tid var overtroen stor, og arbeiderne tog ved og gjorde op et baal og brænte krukken, som sprang med et sterkt knald“, uden at indholdet blev efterseet. — I en haug, kallet Sjenhaugen, ved den under Beito liggende seter, er fundet 2 svære klinger, som endnu i 1874 opbevaredes paa gaarden.

Vang p., Vang s. Paa Bø f. i en ager en kufisk mynt, som i 1869 indkom til universitetets myntsamling.

Øye s. Lige nedfor kirken er der en gravhaug.

Hurum s. Det snitverk med gjennembrudt arbeide, som tilhørte kirkens oprinnelige tagrider (se Mindesm. af Middelald. kunst i Norge 4de og 5te hefte pl. VII) er nu (jfr. Aarsb. 1867, 77) an-

[1]) Notiserne i dette prestegjeld hidrøre fra hr. skolelærer Ole Alfstads meddelelse til professor Rygh.

bragt i kirkegaardsporten. Skjønt temmelig forvitret kunne dog formerne i dette snitverk endnu sees for en stor del, hvad der ikke er tilfællet i nogen anden stavkirke, hvor den nævnte bygningsdel er levnet, og navnlig ikke i Borgunds kirke.

BUSKERUDS AMT. — Hole p., Hole s. Paa Ulleren fantes[1]) for nogle aar siden nede paa Tangen under en stor stenhelle et menneskebenrad, et sverd og nogle andre sager af jern, hvilket alt er forsvundet; — og paa Hundstad ligeledes for endel aar siden i en stor jordhaug opimod aasen mellem Frøshou og Bønsnes en lerurne med kul og nogle jernsager, hvoriblandt en smal tverøx. — Paa Leine er der intet spor mere af de i N. Fornl. 139 omtalte hauger, som for omtr. 30 aar siden bleve udjevnede til ager. Ved denne lejlighed fantes en omtr. 8″ lang tveegget flintkniv, som blev ophuggen til geværflinter.

Norderhov p., Norderhov s. Tæt ved landeveien i nærheden af gaarden Vejen skal, som det blev fortalt professor Rygh, omtr. 1840 være fundet et lidet „sølvstøb", der antoges for udkastet med gruset fra Kongshaugen (N. Fornl. 144) ved dens udgravning i 1824, og blev solt til en engelsk reisende. Det skal have haft ornamenter og en liden indhuling paa undersiden, som dannede dets fod. — Paa et berg, kallet Slotteberget, i aasen over gaarden Oppen og lige bag den gaarden nærmest liggende kolle saa professor Rygh i 1875 levninger af en gammel befestning. Berget er temmelig langstrakt i retningen nord—syd og skraaner jevnt af til begge disse kanter; hvorimod det har sterkt affall mod vest og øst. Midten af det har været indrettet til festning ved at sætte fortløbende mure mod syd og nord og desuden paa de punkter mod øst og vest, som lettest kunde bestiges. Det befestede rums længde fra nord til syd er omtrent 120 skridt og den gjennemsnitlige brede fra øst til vest 50 skridt. Af murene var der i 1870 kun ubetydelige spor tilbage, da gjætergutter og andre havde moret sig med at styrte stenene ud over skraaningerne,

[1]) Ifølge velvillige meddelser fra cand. philos. J. Undset.

men det kunde erindres, at de havde været anselige. Ogsaa paa den omtalte kolle nær gaarden, ligeoverfor Slotteberget og adskilt fra dette ved en dyb dal, skal der være levninger af en saadan festning, som nu kalles Lars-Slottet efter en mand, som i nyere tid har boet paa en nærliggende husmandsplads. Ved dette sidste slot skal ogsaa opgangen etsteds være befestet ved en tvermur.

Aal p., Aal s. Kirken skal i den nærmeste fremtid nedrives eller ombygges. Ved den undersøgelse, som foreningens direktionen i den anledning lod anstille af arkitekt H. Thorsen, opdagedes indvendig paa nogle planker i skibets nordvegg endel gamle indridsede figurer og runer, som aftegnedes.

Thorpe s. Ifølge et brev af 5 novbr. 1875 til professor Rygh fra gaardbruger Sander Raaen havde han ved veggen tillhøjre for kirkens hovedindgang ladet opstille en sten, som han fant i grundvollsmuren. Stenen er 1½ al. lang, 3″ tyk, halvcirkelrund i den ene, men firkantet i den anden ende, ellers af noget forskjellig brede, da den nederst viser 12″, men øverst, hvor rundingen begynner, 15″. Langs den ene bredside staar en indskrift, som det synes paa latin, med gotiserede majuskler, altsaa fra 13de eller 14de hundredaar, men hvoraf kun endel kan læses, da tjære fra taget har dryppet ned og overdraget bogstaverne.

Röken p., Paa Brøholt fantes 5 sølvmynter, som indkom til universitetets myntsamling 10 august 1854, nemlig 2 tydske biskopsmynter fra Køln af Conrad II (1024—1039), 1 tydsk fra Ottonernes tid, 1 angelsaxisk af Hardeknut og 1 eftergjort angelsaxisk. — Paa Aaros sees endnu den i N. F. 166 omtalte stenbygning, der nu er bryggerhus. Den er aflang firkantet, 30′ 6″ lang fra nnv. til ssø. og 17′ 17″ bred fra vsv. til ønø., med 9′ 9″ høje og 2′ 6″ tykke mure, hvori der mod nord og 2′ fra vestre hjørne er en rundbuet 3′ bred døraabning med buefelt, og mod vest i midten spor af en senere tilmuret aabning. I begge de vestre hjørner sees afbrudte udstaaende stene, hvoraf følgelig kan sluttes, at bygningen til denne side har strakt sig længer end nu, og et stykke ned i haven paa denne kant er oftere truffet menneske-

ben. Alt dette synes vise, at her engang har været en kirke eller rimeligvis kun et kapel, med aflang firkantet form og som paa grund af rundbuen i den omtalte døraabning maatte hidrøre fra tiden i det mindste før 1300. Paa gaarden ligger en tilhuggen sten, omtr. 1 al. i firkant, som engang skal have staaet i muren paa den omtalte bygning. Paa denne sten sees med romerske store bogstaver følgende indskrift: *Frycte Gud oc ere Kongen. Frands Jørgensøn Fris. Sidsel Aslesd* [otter]. *Aaræs Anno 1696.* Den nuværende ejer af gaarden hører til denne familje Fris, men kaller sig ikke mere med dette navn.

Hudrum p. Ifølge velvillig meddelelse af decbr. 1875 fra hr. korpslæge C. Arbo skal der efter sigende omkring Rødtangen paa højderne ved begge sider af fjorden finnes en mængde stenrøser sammenlagte af store sten, de fleste over en mands løfte; heraf undersøgte han 4 paa fjordens nordre side og 2 paa den søndre ved gaarden Berge, hvilke dog viste sig for lang tid siden forstyrrede eller delvis udkastede. Desuden saa han navnlig nærmest omkring Rødtangen paa næsten alle fjelltoppe saadanne røser, hvoraf han undersøgte en paa den lille fjellryg i nord for Rødtangens fyr paa den anden side af en liden vik. Efterat endel sten vare kastede tilside, traf han et gravkammer med en svær overligger, 3 alen langt i retningen nord—syd. Dette kammer var forøvrigt uskadt, men tidligere aabnet fra siden, og der fantes heller ikke trods den nøjagtigste undersøgelse af bunden noget deri. Paa samme ryg laa en lignende røs. I en af dem, der ligger paa en fjellhøjde strax vestenfor Rødtangen, skulde man efter en mands sigende have fundet „et gammelt strygejern (sic) og en gammel trætine“.

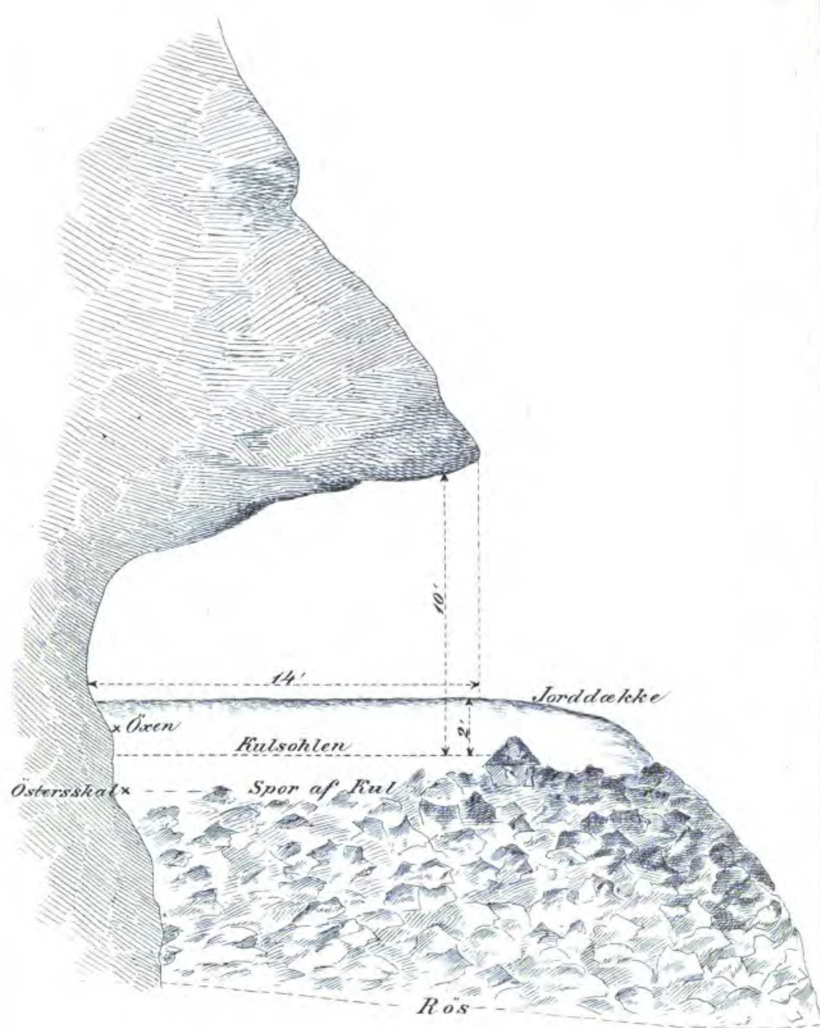
Flesberg k., Flesberg s. Kirkens (N. F. 171) vestre dør er ny, men dens jernbeslag gammelt fra den forrige stavkirke, hvorfra ogsaa hidrører de udskaarne men nu overmalede planker ved hver side af døren; disse have øverst paa kapitelerne dyrefigurer. Originalen (fra 17 . .) til den i N. F. nævnte tegning af kirken, som den saa ud før forandringen, hænger paa korets søndre vegg, og paa dets nordre vegg et portræt af sognets prest Bertelsen († 1747).

Svenne s. Paa kirkens vestre dør er et gammelt jernbeslag fra den forrige stavkirke.

JARLSBERG og LARVIK AMT. — Sande p. Ifølge velvillig meddelelse fra hr. premierløjtn. N. Widerberg finnes der oppe i aasen vestenfor Veierud en gammel befestning, oplagt af store sten mod den bestigelige side af en fjellhøjde, og længere nord er der 2 store stenrøser paa enaas, som deraf kalles Røisaas.

Sandehered p. Paa Tangen ude i Sandefjorden skal ifølge cand. theol. S. Sørensens meddelelse til professor Rygh finnes en sten som et maadeligt bord, paa hvis underside sees furer som efter slibning.

BRATSBERG AMT. — Sandhökedal p., Sandhøkedal s. Paa Hvaleberg ved Hellefjord fantes i 1847 eller 1875 ifølge velvillig meddelelse fra gaardens ejer, hr. verksejer J. Dahll, 3 stenredskaber, som opbevares af ham, nemlig et 5″ langt stykke af en 1¼″ bred øx af poleret gabro, afbrudt i skaftehullet, en 5″ lang kile af grønsten og en slibesten af kvartsit. Ifølge en senere meddelelse af 24 oktbr. 1875 fra hr. Dahll er der paa den nævnte gaard omtrent 140′ fra husene og 200′ fra det sted, hvor ovennævnte stensager fantes, en 100′ lang heller, hvis tverprofil sees paa hosstaaende rids. Den ligger i en højde af omtr. 60 fod over søen, „aaben mod middagssolen og i ly for alle kolde nord- og østlige vinde, og er dannet af et let forvitrende udgaaende glimmerskiferlag med en fastere hornblendeskifer til tag. I den laveste del af hulningen synes udvidelsen at være skeet ved kunst. Ved fundet af de første stensager henledededes min opmerksomhed paa denne heller, som et fortrinligt og let indredeligt bosted og derfor som saadant maatte antages at have været brugbart for et urfolk, der med sine mangelfulle redskaber vilde have stor møje ved at skaffe sig ly for vejret“. Ved den i høsten 1875 af hr. Dahll foretagne undersøgelse viste det sig (se ridset), at der i hellerens bund øverst var et 2′ tykt jordlag og dernæst „et fingertykt lag af trækul (af mindre stammer eller grene) hvoraf enkelte stykker kunde udtages. Stillingen af dette lag eller kulsole var ganske

Tverprofil af Grotten
paa
Gaarden Valeberg
i Sandhökedal.

L. Fehr's lith. Inst.

horisontalt og syntes som om det havde dannet gulvet i bostedet. Under denne sole fantes et par fod dybere spor af trækul, men som ikke synes at have ligget i et fælles plan, saaledes som førstnævnte lag. Det til kulsolens dyb udgravede materiale bestod af løs glimmer, der er fallt ned fra tagets underste side.“ Af andre sager blev omtrent 1′ under overfladen truffet en flintøx, hvoraf eggen eller den del, som har siddet fremmenfor skaftet, er fiint sleben; den laa paa en i fjellet fremspringende kant ved *a* (se ridset), og ved *b* fantes et østersskal, som tilligemed flintredskabet opbevares hos ejeren.

Bö p. Efterat ny kirke for sognet er opført, har man besluttet at bevare den gamle, som ved sammenskud af flere i bygden er bleven repareret. Ved den undersøgelse af bygningen, som arkitekt H. Thorsen efter direktionens anmodning foretog, forefant han i kirken en gammel lysekrone af smedejern fra middelalderen i form af et i cirkel bøjet baand, hængende i kjeder, ligesom han foran alterbordet opdagede et hidtil ubekjent antependium af træ med malerier paa kridtgrund fra 13de eller 14de hundredaar.

Silgjord p., Aamotsdal s. Den i N. Fornl. 226 omtalte klokke er nylig gjenfunden; efterat den formodentlig omkring 1750 var ført til Jylland, har den i mange aar gjort tjeneste som portklokke i en gjestgivergaard i Kolding, og indkom i april 1876 til det nordiske museum i Kjøbenhavn. Den er 6½″ høj og ligesaa bred over aabningen, og finnes beskreven og afbildet i Dansk illustr. Tid. for 20 august 1876.

Raudland p., Raudland s. Ved Totakvandet (2170 fod over havet) finnes en betydelig helleristning. Den første underretning derom skyldes prestegjeldets forrige sogneprest E. Skouge (nu i Frænen i Romsdal), som i brev til professor Rygh henledede opmerksomheden paa de paa stedet forekommende indhugninger. Efter anmodning meddelte gaardbruger Knut Aslaksen Svalestue i Raudland senere velvillig en tegning og beskrivelse af figurerne, hvorved det blev bragt til fullkommen vished, at man her havde en af de sedvanlige helleristninger, og i sommeren 1876 blev stedet nærmere undersøgt af adjunkt M. Arnesen i Fredrikshald.

Ristningen finnes paa gaarden Raudland paa lensmand Sven Knutsens ejendom paa et i Totakvandet udstikkende nes, der efter de mange i helleristningen forekommende fodsaaler i egnen kalles Sporanesset, og staar lige i vandskorpen, saa at bølgerne skylle over de nederste figurer. Disse bestaa af 1 skibsfigur med en menneskefigur og en mængde lodrette streger indeni, 4 eller 5 dyrefigurer, hvoraf et par tydelig sees at have grenede horn og saaledes vel skulle forestille rener eller elger, et par aflang firkantede figurer med parallele tverstreger (som en rist), en mængde fodsaaler, tildels parvis satte, og 1 hjulfigur (en cirkel med et retvinklet kors indeni). Lige i nærheden af det sted, hvor ristningen staar, har man til forskjellige tider fundet en spydspids af skifer (den samme som i N. Fornl. 232 efter fejlagtig underretning er henført til Berge i Vinje sogn) og en dolk eller spydspids af flint, der ejes af en mand paa Rauland.

Hviteseid p., Brunkeberg s. I sognet er fundet et tveegget sverd (i sommeren 1876 hos boghandler Gram i Kristiania) fra yngre jernalder, temmelig smalt, med et overhjalt bestaaende af ét stykke, formet som en liden halvrund knap.

NEDENES AMT. — Risör p., Risør s. I sognet er fundet en flintmejsel, som ejes af hr. cand. jur. D. Aall i Arendal.

Froland p. Den blandt de paa Melhus fundne sager omtalte (N. Fornl. 243) „brynesten“ er et slidt og bryneformet redskab af kvarts og saaledes neppe brugt til at slibe jernsager paa

Öyestad p. Her fantes en betalingsring af gull, vegtig noget over 3¼ lod, som indkom til universitetets myntsamling 26 febr. 1844.

Fjære p., Fjære s. Paa Bringsvær ligger paa søndre side af dalen oppe i bakken ret i øst for Aamund Gjerulvsens hus og i syd for enden af Temsevand en rund haug, tilhørende Anders Ketilsen, omgiven med kantstene og bevoxen med eketræer, og lidt længer i sydvest for denne paa en anden gaardspart ligeledes en rund haug. Endvidere er der paa skraaningen lidt i nordøst for den i 1876 udgravne nordligste store haug en langhaug og ved

den langs Temsevandets nordre side gaaende sti tæt østenfor den gamle nedlagte flomsag paa højre haand en rund urørt haug, tilhørende Aamund Gjerulvsen, og lidt længer øst ligeledes paa højre haand en rund haug, tilhørende Anders Ketilsen, hvori der for omtr. 30 aar siden ved en da foretagen udgravning blandt andet blev fundet stykker af lerurner. — Paa Moi er der ved søndre side af vejen til Fevik flere hauger, baade runde og langhauger, ligeledes paa Hausland. — Ved den bautasten, som nævnes i Aarsb. 1871 s. 128, menes tydelig nok den i N. Fornl. 245 omtalte sten paa Grebstad. Denne er sjelden vakker, staar nogle faa skridt fra en rund haug ikke langt fra søen og med bredsiden mod denne. Den er 8½′ høj, 1 fod tyk og vel 4 fod bred nedentil og lidt smalere oventil, hvor den ender i en runding. Der finnes ikke noget spor paa stenen af runeindskrift, som det har været sagt. Omtr. 18 al. i sydvest for stenen er der en kreds med opreiste stene, en i midten og 9 i periferien. — De i N. Fornl. 245 ved Trollum omtalte hauger ere endnu urørte, men for det meste bevoxede med tæt ungskov; flere af dem maa henregnes til de største. som finnes i landet. Af bautastenene derimod traf jeg i 1875 kun 3 endnu staaende og en nedfallen. — Tæt i syd for husene paa Espeland sees paa et fladberg, kallet Skibeheia, 3 runelignende, 6″ høje bogstaver, der dog ifølge gaardejerens sigende først for 40 aar siden bleve indhuggede af en Carl Mathias Ulstrup og betegne forbogstaverne i hans navn, saaledes at C gjengives med en ankerlignende stav, M med ᛘ og U med en smule varieret ᚢ. — Paa Ribe er der flere runde gravhauger; her fantes ifølge udsagn af gaardens nuværende gamle ejer omtr. i 1805 i en liden røs tæt nedenfor husene en messingkjedel, fyllt med brænte ben; den stod i en med sten omgiven lang grav, dækket med en stor helle, havde to trekantede ører til hadden og var i mange aar paa gaarden, men er senere bortkommen. — Paa Sævli er der ovenfor møllen strax vestenfor Stokholstbroen paa nordre side af postvejen i skoven 10 runde hauger og ligeoverfor den vestligste af disse paa søndre side af postvejen og langs denne i en række dels paa Fjæres og dels paa prestegaardens grund ogsaa 10 runde

hauger. — Ligeledes er der hauger noget søndefor kirken. — Ved søndre side af postvejen sees paa den østre part af Dømnesmoen i en kratskov flere hauger og 5 opreiste stene, hvoraf to staa tæt sammen, og paa den vestre part, tilhørende sogneprest Pharo, 10 runde hauger, liggende i en halvcirkel langs den grønne voll. — I sognet, uvist hvor, blev fundet 1850 i gravhaug en spydspids af bronse, som er i Arendals museum.[1]

Homedal p., Landvik s. Paa Skiftenes ved Rorevandet skal der være et snes hauger, liggende i en række. — Paa den part af Molland, som kalles Thingvoll, er der nord for husene i et ekekrat omtr. 10 runde hauger, og i Mørevik ved vejen ned til skibsverftet ligeledes omtr. et halft snes hauger.

Eide s. Paa Gitmark fantes omtr. i 1873 ved Kalveldfjorden, da man tog sten til den derværende bro, og noget i nord for denne i en stenrøs to skaaler af klebersten, som jeg i 1875 saa hos gaardens ejer Anders Eriksen, men som han ikke vilde sælge for nogen rimelig pris. Skaalerne ere uden det sedvanlige jernbaand om kanten, og den ene noget større end den anden; da de fantes, var den første hvelvet over den sidste og denne tom.

Vestre Moland p. Bautastenen i Lillesand (N. F. 248) blev borttagen omtr. i 1867, da den var til hinder for færdselen i gaden. — Paa Kalnes under gaarden Klingsund er der i den lodrette fjellvegg mod fjorden 3 fod over lavt vand et næsten horisontalt, 7′ langt og 2″ højt baand, af anden stenart end fjellet og med lodrette streger, der bleve omtalt som runer, men ved min undersøgelse i 1875 viste sig kun at være fremkomne ved forvitring. — Under mit ophold i Lillesand blev det mig fortalt, at der oppe paa hejen mellem gaardene Vatne i dette prestegjeld og Gitmark i Eide sogn skulde være et fjell, hvori man saa flere udhugninger i form af ringe. Jeg reiste derfor senere to gange til

---

1) I dette museum træffes ogsaa som no. 59 en paalstav af bronse; dog vides det ikke, om den er fundet i Norge, skjønt det af en uklar notis paa etiketten maaske kan sluttes, at den er kommen fra Thjødling sogn i 1842.

Gitmark for at faa oplysning om stedet, men begge gange forgjeves, da ingen af dem, jeg traf, kunde give nogen besked derom, hvorfor jeg paa grund af omstændighederne maatte udsætte med videre undersøgelser til iaar, da jeg haabede atter at komme paa disse kanter. Efter min afreise var imidlertid hr. maltkontrollør Gundersen, for hvem jeg havde omtalt denne sag, saa heldig at træffe en lokaliseret mand, under hvis vejledning han i forbindelse med adjunkt Haugland, dog først efter megen søgning, endelig fant frem.[1] Da jeg derfor i sommer atter opholdt mig i Fjære, for at fortsætte udgravningerne fra ifjor, var det mig en fornøjelse at modtage hr. Gundersens tilbud om at ville være min vejviser til det omtalte sted. Den vej, vi fulgte, er rimeligvis den letteste, naar man kommer østenfra. Vi tog først baad fra Dolholt i Landvik omtr. ½ mil over Redalsvandet og Olsdalstjernet. I vestre ende af det sidste ligger der nedenfor en nylig opsat høbod en hob jernmalm, udbyttet af en for nogle aar siden i nærheden foretagen skjærpning. Derfra udgaar to stier, hvoraf vi valgte den til venstre, som senere blev fulgt først op til heien, dernæst langs nordsiden af et tjern, saa atter over en hei, indtil vi traf paa en lang og smal myr med retning fra sydøst til nordvest og paa begge sider omgiven af bratte lier med tæt skov og full af uvejsomme urer. Et kort stykke ind paa myren sees midt i stien nogle sammenlagte stene, der danne skillemerke mellem gaarden Vatnes opsiddere, og lige i østnordøst for denne stenhob fant vi efter nogen søgning sporet af en sidesti, som gjennem den bratte li fører op til en kløft øverst i fjellet omtr. et par hundrede fod over myren. Saaledes vare vi endelig ved maalet. Gangen dertil fra Olsdalstjernet medtager uden stans omtr. ¾ time, men vil være forbunden med vanskelighed, naar vejret nogen tid har været fugtigt, da man i saa fall neppe slipper over myrerne uden at synke til knæs. Den nysnævnte kløft begrænses paa begge sider af lodrette tildels udoverhellende fjellvegge, der for største delen bestaa af kleber-

[1]) En beretning om deres undersøgelse er indført i Grimstad Adressetidende for 18. august 1875, hvorfra den senere gik over i Morgenbladet.

eller veksten, som det synes mere end almindelig fri for nyrer af haardere sten. I begge sidevegge sees en mængde meiselhug og i det hele 30—40 udhuggede ringe, de fleste dog i søndre vegg paa et felt af 10 al. i højde og 15—20 al. i brede; desuden er der i denne vegg merke efter en udsprængt skaal. De nysnævnte ringe eller rettere runde skiver med udhugget fordybning omkring have et tvermaal af fra 6—8″ indtil 22″, og selve fordybningerne ere henimod 1″ brede og fra 1—3″ dybe, enten indadskraanende eller mere lodrette mod veggens plan, saa at de, fortsatte i samme retning, vilde frembringe den ydre form af et mere eller mindre dybt kar; ingensteds sees spor af nogen paabegynt udhuling i disse skiver, hvorimod deres ydre flade overalt gaar i flugt med veggen. Enkelte staa saa lavt, at hugningen maa være skeet fra kløftens bund, men de fleste finnes saa højt oppe paa veggen, at arbeiderne enten have benyttet stillads eller ligesom ved mineringer hængt i tauger, fæstede øverst oppe. Rimeligvis var det meningen, at udhugningerne, som allerede antydet, skulde fortsættes til den dybde og efter den hovedform, som man ønskede for karret, hvorefter klumpen til slutning blev løst fra fjellet og bragt ned til det sted i bygden, hvor man udhulede den og gav karret dets endelige form og afpudsning. Derimod kan man ligesaalidt ved dette verksted som ved det paa Folvellseter (jfr. s. 218) med nogen sikkerhed bestemme dets alder, dog kan det vel neppe være yngre end reformationstiden eller midten af det 16de hundredaar. Der viser sig imidlertid den forskjel mellem begge, at verkstedet paa Folvellseteren har været fortsat, indtil forraadet af kleberstenen var udtømt, medens arbeidet paa det her omhandlede sted synes paa engang stanset, siden alle de paabegynte kar omtrent ere lige vidt komne. Forresten var nok stedet ubekjent i bygden indtil for 4, 5 aar siden, da der blev foretaget en udskiftning mellem opsidderne paa gaarden Vatne og man ved den lejlighed opgik hele ejendommen. Fra den tid eller senere skriver sig ogsaa de to mineskud, som sees paa stedet, det ene i kløftens søndre vegg, det andet i en omtrent midt i kløften liggende stor klippeblok; man troede nemlig, at der fantes en ertsanvisning, hvilket dog ej var til-

fællet. Muligens hidhøre de ovennævnte skaaler paa Gitmark fra dette brud, da der, saavidt jeg har kunnet erfare, ej er truffet klebersten noget andet sted i hele Nedenes amt.

Bygland p., Austad s. Efterat storthingsmand, lensmand Liestøl havde gjort opmerksom paa, at dørene i Austad kirke, der er fra nyere tid og nu skal nedtages, havde udskjæringer, besaa jeg disse i 1875. Det viste sig, at dørene, der staa i vaabenhuset og ere 6 fod høje og 1′ 9″ brede, have været dørplanker i sognets forrige stavkirke, men senere ere tildannede til sit nuværende brug ved at vendes op og ned. Paa den indre side er der udskjæringer, som desværre ere noget beskadigede og desuden malede, men som foruden slyngninger fremstiller flere af de bekjente sagnfigurer. Saaledes sees paa den ene dør eller planke Gunnar i ormegaarden med bundne hænder og spillende med tæerne paa harpen, og paa den anden en sammenslynget grupppe af tre personer, hvoraf Sigurd Favnesbane dræber Regin og smeder et nyt sverd. Skjønt disse udskjæringer ej ere saa godt udførte, som de paa plankerne fra Hyllestad og Veigusdals kirker, have de dog en særlig interesse derved, at navnlig fremstillingen af Gunnar viser nogen variation. Efter løfte skulle dørene overdrages til universitetets samling, naar kirken er nedtagen eller tidligere. — Paa den til gaarden Moi hørende mo sees ved vestre side af hovedvejen 3 runde hauger, hvori skal være gravet, uden at noget fund vides at være gjort.

LISTER og MANDALS AMT. — Övrebö p., Vennesland s.· Den ved Heisel omtalte (N. Fornl. 267) kreds skal nu være forsvunden; navnet „Røvermoen“ paa det sted, hvor den laa, er forresten en forvanskning for Rauermoen, der hidhører fra den der forbiløbende Rauaa.

Vanse p, Vanse s. Paa Frestad fantes efrer provst J. Fritzners opgivende i eller ved en gravhaug en østromersk sølvmynt af Magnus Maximus (383—388), som indkom 30 juli 1861 til universitetets myntsamling. — Paa Thorp blev i 1876 funden i gravhaug en bronsekjedel, hvori der kun var aske; den er 6″

høj og 10″ i tvermaal over munningen og af den for vestlandet almindelige form med indbuget side og trekantede ved opbøjning fra randen dannede ører. Kjedlen ejes af gullsmed Hellstrøm i Stavanger og blev tilbudt universitetets samling, men ikke indkjøbt, da prisen var for høj. — Paa Omland fantes omtr. i 1850 ved Prestevandet paa en slette og faa tommer under overfladen en dolk af flint, henimod 7½″ lang og af lignende form som Montelius 58; den stod op og ned i jorden med spidsen nedad og ejes af genremaler O. Isaachsen i Kristiansand.

STAVANGER AMT.[1] — Ekersund p., Ogne s. Paa Ogne f. et øxeblad fra yngre jernalder.

Helleland p., Helleland s. Her f. et stykke af et enegget sverd med tyk ryg og nederhjalt med riflet bronsebelæg, fra yngre jernalder.

Haa p., Nærbø s. Paa Nesheim f. i gravhaug en liden bøjlespenne af bronse med lang spiral, bøjet om en jernstift, for naalen, en sort perle med en paalagt hvid traad omkring og en liden spæd bronsering, hvori hænger begynnelsen af en fin lænke, bestaaende af cirkelrunde led af sammenbøiet bronsetraad, alt fra ældre jernalder; sammen dermed fantes kul og urnestykker af brænt ler. — I sognet fantes paa et ubekjent sted et tveegget sverd med buet, i enderne aftynnet nederhjalt, samt en lang smal spydspids, og paa et andet sted stykker af et i skeden nedlagt sverd og en paalstav, alt fra yngre jernalder.

Varhaug s. Paa Varhaug f. en stenøx, omtr. 5½″ lang, med skafthul med omt. firkantet tversnit.

Ly p., Thime s. Paa Mauland er f. 1) en liden, flad og firkantet meisel af sort skifer, 2″ lang og 1⅛″ bred; 2) bagstykket af en simpelt arbeidet, ved bruddet 2¾″ bred kile af sten med en, undtagen i kanterne, temmelig grund fure strax ovenfor bruddet; 3) en buget

1) Alle de under dette amt nævnte oldsager tilhøre, forsaavidt intet derom er bemerket, hr. tegnelærer Hanson paa Tjensvoll, over hvis samling professor Rygh et par uger, før jeg besaa den, havde optaget en fortegnelse, som han velvillig har tilladt mig her at benytte.

flaconformet sort lerurne, 4½″ høj; 4) et stykke af et slidt bryneformet redskb af kvarts; 5) endelig en beltesten af rød kvartsit, tvert afskaaren i enderne, 3″ lang; de tre sidste gjenstande fra ældre jernalder. — Paa Aasland er f. 1) en smuk halvmaaneformet flintkniv, 6″ mellem enderne, 1½″ bred; 2) odden af en temmelig raat arbeidet flintspids, 3″ lang og omtr. 1″ bred i bruddet; 3) odden af en flintspids af lignende størrelse.

Klep p., Klep s. Paa Grude er f. 1) en liden flintspids, 2⅓″ lang, afbrudt nedentil; 2) en spydspids eller dolk af flint, 5″ lang men med manglende od; 3) en flintespids, 2½″ lang; og 4) i en gravhaug 6 spillebrikker af klebersten, omtr. 1″ i tvermaal, paa overkanten mere konvexe end sedvanlig, fra ældre jernalder. — Paa Thjøtte er f. en cylinderformet mosaikperle fra ældre jernalder; — og paa Fristad følgende sager, ligeledes fra ældre jernalder: 1) understykket af en buget sort lerurne med samme typ som Montelius 392, men noget mindre; 2) et stykke af et belte af bronse, lidt over 1″ bredt og en smule højere, bestaaende af 2 aflang firkantede sidestykker forenede med 2 ringe; og 3) en udmerket smuk forgyldt bøjlespenne af sølv, af mellemjernalderens form med stort firkantet overstykke og ornamenter i sedvanlig stil, 4½″ lang, og oprinnelig med en mængde indfattede smaa runde glasflusser, hvoraf flere dels blaa dels gule ere bevarede. Af de nævnte gjenstande fantes i alle fall no. 2 og 3 i samme gravhaug.

Höiland p. Paa Lunde traf man i slutningen af 1875 ifølge sektionschef, premierløjtn. P. Nilsens indberetning ved arbeidet paa Jederbanen en bronsekjedel og en lerurne, som han har lovet at insende til universitetets samling. Kjedelen, der indeholdt nogle brænte ben, var 6″ høj, 10″ i tvermaal oventil og 12″ nedentil; den fantes mellem fire kampestene og en overligger paa bunden af en forstyrret rund stenhaug lige i jernbanelinjen og omtr. 40 fod fra vejen til Ly; lerurnen blev truffet omtr. 85 fod i nordvest for kjedelen i et omtr. 18″ dybt hul, gravet i auren, under en ligeledes forstyrret stenrøs; den var fyllt med brænte ben. — Fra Skjæveland hidrører et lidet drikkehorn med beslag af for-

gylt kobber og fod af ejendommelig form, en i halvrund form bøjet vertikal plade samt følgende indskrifter med minuskler: om randen *jaspar. melchior*, paa foden *ave m* [aria].

Haaland p., Sole s. I Haalandsmyren f. en spydspids af flint, 6" lang, meget raat arbeidet; — paa Haaland et stykke af et tveegget sverd med nedre hjalt og et haandtag til et sverd med knap af fladtrykt kegleform, begge fra yngre jernalder; — og paa Tjore nederdelen af et lidet, vel arbeidet kar af klebersten med oval form, samt et stykke af et stort kar af samme slags med sedvanlig rund form og rest af den ene jernhank, begge fra yngre jernalder. — I udmarken paa Hagaø i Hafsfjord opdagedes i 1875 ifølge sagfører Alex. Kiellands meddelelse til professor Rygh paa en temmelig stor, langagtig, uregelmæssig formet, omtr. ½ al. tyk helle, der ligger fladt paa jorden, en helleristning: en almindelig skibsfigur og en mængde af de sedvanlige runde kopformede fordybninger.

Malle s. Paa Malle f. et stykke af et lidet bryne af fin violet skifer, fra yngre jernalder.

Hetland p., Hetland s. Paa Husebø paa Hundvaag f. en stor flintedolk, 8" lang; — paa et andet sted paa samme ø i gravhaug en ligearmet bronsespenne, omtr. 1½" lang, og et lidet fladt ringformet bronsebeslag, med indre tvermaal af omtr. 1", begge fra ældre jernalder; — paa Tastad endestykket (eggen), 2" bredt, af en større sleben stenkile. — I sognet er ogsaa f. en stenøx med skafthul, 11¼" lang, men som nu ikke længer er i hr. Hansons samling, endvidere en bred bronsering med ophøjet midtlinje, udspring til én side og indre tvermaal af henimod 1", samt i gravhaug en glasmosaikperle, de to sidste fra ældre jernalder. — I en myr paa Tjensvoll traf hr. Hanson for nogle aar siden helt nede paa den faste undergrund en kreds af nogenlunde lige store kampestene, omtr. 18" i tvermaal indvendig, hvor der fantes et lag af aske og kulstumper, altsaa rimelig levning af et arnested (jfr. N. Fornl. 314). Rundt om denne kreds blev i faa alens afstand fundet en raat tildannet slev eller øse med ret skaft af blødt

men meget vredet træ samt et lidet cylinderdannet redskab af træ, tykkest i den ene ende, hvor det er en smule bøjet og afrundet som et hoved og forsynet med en ligeledes cylinderdnnnet tverstang, hvis ender staa frem paa hver side, hvorimod tykkelsen aftager jevnt mod redskabets anden ende. Senere er der ogsaa fundet en hel mængde træstykker af omtr. 12″ længde, som i den ene ende ere vinkelrette og i den anden skraat tilhuggede, paa siderne derimod utildannede. Efter opgivende af arbeiderne vare ogsaa flere redskaber af flint, men som nu ikke mere ere i hr. Hansons besiddelse, fundne dels ved kanten af myren dels længer inde, men i ringe dybde.

Stavanger. Paa Kaniken er funden: 1) 12″ dybt en slibesten for stensager af blaagraa sandsten, 17″ lang, paa midten 8″ bred og 2″ tyk; 2) en 4″ lang bøjlespenne af bronse øverst med 3 runde knopper, hule paa bagsiden, dyrehoved nederst. — I den her omhandlede samling forefinnes og et kapitæl fra det gamle kapel ved kongsgaard eller latinskolen.

Strand p. Paa Jørpeland fantes en skjoldbule med spids pul og lidt udoverhellende afsats, fra ældre jernalder.

Högsfjord p., Høle s. Paa Selvik f. i en liden haug, hvorpaa stod et birketræ, foruden de i N. Fornl. 322 nævnte gullbrakteater m. m., endvidere: 1) en urtepotteformet lerurne med jernbaand, 4½″ høj, 5″ i tvermaal øverst, ornamenteret paa siderne med vand- og lodrette streger, inddelte i felter, og under bunden med 8 smaa cirkler, satte i kvadrat og de mellemste paa hver side indbyrdes forbundne med et retvinklet kors; 2) stykker af en urtepotteformet lerurne uden jernbaand, 4¼″ høj, forsiret med ovale indtrykte fordybninger i felter; 3) et 4″ langt firkantet meget spædt bryne af skifer; 4) en 2⅝″ lang pincet af bronse uden ornamenter; 5) øvre del af en større bøjleformet spenne af bronse med udtunget bøjle; overstykket ophøjet i midtpartiet og forsynet med 3 paa bagsiden hule knopper; alt fra ældre jernalder.

Finnö p., Hestbø s. Paa Finnø er f. en smuk fingerring af gull med en usleben diamant, indfattet i en firkantet kapsel, og

følgende indskrift i sene majuskler, der ere ophøjede, saaledes at den fordybede bund omkring dem er udfyllt med hvid emalje: *O fili dei miserere mei. Jaspar. Melchior. Baltazar.*

Hjelmeland p., Aardal s. I sognet f. et øxeblad fra yngre jernalder, 6½″ langt, med sedvanlig form.

Suledal p. Paa Nes f. i gravhaug en kolvespids, levninger af et tveegget sverd med nedre hjalt samt af et langt og smålt spydblad og af to bredere spydblade, alt fra yngre jernalder. — Paa Vaage f. ligeledes i gravhaug og fra yngre jernalder følgende: et bidselmunbid med store spæde ringe, en enkelt bidselring, et øxeblad samt levninger af en større spydspids med trekantede udspring paa falen og af en anden spydspids.

Vikedal p., Vikedal s. Paa Søndenaa blev i toppen af en haug truffet en paa murverk hvilende helle og under denne en bronsekjedel med vestlandsk form, fyllt med brænte ben, hvoriblandt laa en langagtig terning af ben, hvis 4 langsider vise øjnene 3, 4, 5, 6, betegnede som sedvanlig med prikker, medens den ene ende har én prik og den anden, som det synes, 2 prikker tæt til hinanden. Sagerne tilhøre ældre jernalder.

Avaldsnes p. At kirken havde et alter for Marie, sees af et diplom af 15 febr. 1341 (i rigsark.), hvori nævnes Halstein Sigurdssøn „*persona* (d. e. prest) at *Mariestuku.*"

Paa Karmøen (altsaa i Skutésnes, Avaldsnes eller Torvestad prestegjeld) skal være funden en kufisk mynt fra aaret 821, som indkom til universitetets myntsamling 22 febr. 1847, og paa et ubekjent sted, sansynligvis i dette amt, en bøjlespenne af bronse fra ældre jernalder, 3″ lang, med overstykke af samme bredde som bøjlen og forsynet med 3 runde knopper samt spiralnaal af bronse; bøjlen har trekantet tversnit, men er nedentil flad med aftagende bredde.

SÖNDRE BERGENHUS AMT. — Fjælber p., Ølen s. Kirken blev nedtagen for et par aaar siden og dens inventarium solt, deriblandt et epitafium (nu hos gullsmed Hellstrøm i Stavanger) med portræter af sogneprest Peter Dietrichsøn Heldtberg, fød 25

aug. 1636, død 18 oktbr. 1702, og hans hustru Margaretha Clausdatter Hønniken, fød 25 septbr. 1642, død 15 januar 1697.

BERGEN. — Mariekirken ejede 3 sølvkalke fra middelalderen og en vinkanne fra 1661, ligeledes af sølv med ciselering paa laaget og indskrift med givernes navne, den samme, som nævnes i Frimanns Stiftels. o. Gavebr. i Bergens stift II, 37. Af kalkene er den ene kommet til Bergens museum (se foran s. 55), den anden til den lorangske samling paa Fredrikshald, medens den tredje, hvorpaa fantes det bergenske hansekontors vaaben, tilligemed vinkannen blev overdragen til gullsmed Hammer i Bergen, som senere har solt begge til England.

ROMSDALS AMT. — Sunelven p., Geiranger s. Det i Aarsb. 1874 s. 164 omtalte kar fra Maraak er af kobber og bestaar af en 2 tommer lang fal til skaft og en 4 tommer lang og bred øse i form af et muslingskal. Det indkom i 1872 til Bergens museum, hvor det er opført som no. 189 blandt middelalderske sager, skjønt det vistnok nærmest maa hidrøre fra nyere tid.

Norddal p. De i Aarsb. 1874 s. 165 nævnte vævredskaber fra Stette forefinnes i Bergens museum, hvorfor de erhvervedes i 1874 af hr. A. Lorange; hvorimod den sammesteds omtalte naal fra Døving ikke vides at være kjøbt af museet og heller ikke forefinnes der.

Stranden p.,[1] Stranden s. Paa Upsaug er tæt ved husene en rundhaug, kallet Kollsgraven, med udkastet top. — Paa Oxvik, hvor der opbevares et 5 kvarters langt sverd (vævske?) af ben, sees endnu tomten af den der engang staaende kirke.[2] „Tydelige spor vise, at den har været 16 alen lang fra øst til vest og 12 al. 18″ bred, grundmuren under alterbordet 2½ al. i kvadrat; indhegningen af kirkegaarden er synlig paa vestre og nordre kant, og da den søndre del af kirkegaarden for nogle aar siden blev

[1]) De under dette og de følgende prestegjeld til og med Vestnes anførte notiser ere velvillig meddelt af hr. P. Fylling.

[2]) Jfr. Aarsb. 1862 s. 8.

optagen til ager, blev flere grave fundne med menneskeben i. En stor helle, som har tjent til dørhelle for kirkens indgangsdør mod vest, ligger nu som dørhelle til et fjøs, og 9 alen i vest for tomten stod indtil for nogle aar siden et stenkors, som nu ligger skjult i en fjøsmur. Ejeren af dette hus, som lod korset lægge i muren, sagde, at det var 2½ al. højt, 9″ tykt og bredden over armene 1 al. 10″ og begge smalender 8″. Omtrent 500 al. i syd for denne kirkegaard viste man mig en anden, som man kaller den gamle kirkegaard. Spor til hegn om denne saa jeg ikke, men tomt af et lidet hus var synligt. 200 al. i nord for den først omtalte kirkegaard ligger en rundhaug, 160 al. i omkreds og noget opkastet i toppen, saa at højden ej kan bestemmes. 100 al. i samme retning fra denne ligger en langhaug, 16 al. lang, 5 al. bred og 1½ al. høj.“ — Paa Skarbø havde man i en gravhaug fundet et sverd med trekantet knap og et bryne, som begge endnu ere tilstede. — Paa Helshem ligger ovenfor vejen en stor rundhaug, opkastet i toppen, og vest for denne en langhaug, 26 skridt lang, 3 skridt bred, 1 al. høj, spids i begge ender lig en baad. — Paa prestegaarden, Slyngstad, er paa en liden højde vestenfor kirken en rundhaug af sten, udkastet i toppen, og oppe paa den 3dje og sidste afsats af sandmelen er et sted, som har været kallet Korsbakken, fordi et kors i pavedømmets tid skal have staaet her, før sognet fik kirke. — Paa Ringstad sees nedenfor husene en rundhaug, hvoraf dog meget er borttaget; — og paa Langlo ovenfor husene en haug, kallet Kjedelhaugen, fordi deri omtr. i 1846 skal være funden en kjedel. — Det var paa Nedreberg, ikke som anført i Urda paa Ringstad, man fant de i N. Fornl. 518 omtalte 2 sølvringe; „en søn af finneren (Peder Pedersen Nedreberg) viste mig finnestedet, en naturlig stenurd, afsides fra husene, hvor ringene laa i et lidet firkantet rum af flade stene med en større sten som overligger.“ — Paa Furset ligger ovenfor husene en noget opgraven rundhaug, kallet Pengekjedlen, fordi der for lang tid siden skal være fundet en kjedel med sølvpenge i (?); — og paa Auneberg i udmarken noget nordenfor gaardshegnet paa et sted, hvorfra hele Stranddalen kan oversees, en haug, kallet Kjedelhau-

gen, fordi man deri skal have fundet en liden kjedel. — Paa Møklebust skal der i hjemmemarken være flere rundhauger.

Örskog p., Ørskog s. Paa et nes, kallet Gausnes, i storfjorden vestenfor prestegaarden ligger en stor, som det synes, af menneskehaand opkastet rundhaug eller urd, kallet Gullurden, fordi man deri skal have fundet en mængde gull- og sølvsager (?). — Paa øvre Lunde er der tæt nedenfor postvejen en opkastet grav, kallet Kjempegraven.

Sykelven s. Paa Aure staar udenfor kirkegaardsmuren en høj bautasten.

Skodje p., Skodje s. Paa Valde finnes paa en slette nær Haahjems grænser ved østre side af elven og ikke langt fra den saakallede Thinghaug en samling af smaa rundhauger; — paa Haahjem foruden de i N. Fornl. 522 omtalte hauger endvidere nede ved søen 2 store rundhauger; — paa nedre Glomset foruden de i Aarsb. 1868 s. 170 omtalte rundhauger endvidere en større saadan et stykke fra søen og hvori der nogle aar før 1875 skulde være fundet endel „sølvpenge“ (?); — og paa Reiekvam tæt ovenfor vejen og vestenfor tunet en „kjæmpegrav.“

Borgund p., Borgund s. Paa Emleim er levningen af en rundhaug, hvori der omkring 1855 fantes et af rust næsten fortæret jernsverd; — og paa Emleimvaag en stor mængde smaa rundhauger og en stor af samme form, som i 1874 blev udgraven, uden at noget fund blev gjort. — Paa Grimstad paa Hellingsøens vestre del ligger paa hjemmemarken i sydvest for husene og 50 alen fra søen 2 rundhauger, hver 60 alen i omkreds, endvidere sydøst for husene i samme afstand fra søen en langhaug, 50 alen lang fra øst til vest og 5 alen bred, og omtrent 10 alen i syd for denne en stor rundhaug, 80 alen i omkreds, som i 1860 blev udgravet, uden at noget deri blev fundet. I samme aar udjevnedes ikke langt fra sidsnævnte haug to lignende, hvoraf man i den ene traf en lerurne og et i to dele brækket jernsverd, som ere bortkomne. — Paa Grytebust, i nærheden af Grimstad, er der vestenfor husene og 50 alen fra søen 2 rundhauger, hver 60 alen i om-

kreds, som fremvise flere dybe huller efter en gravning, og i sydvest for husene i en liden vik, kallet Finvik, ligger et stykke fra søen en stor rundhaug, hvorover der gaar et gjerde og hvoraf den del, som ligger i udmarken, er borttagen.

Harham p., Harham s. De i Aarsber. 1873 s. 138 omtalte gravhauger paa Langved ligge flere hundrede alen fra søen østenfor husene paa en højde ved fjellets fod, hvor der er en flad afsats, 100 al. bred og 2-300 al. lang. Denne afsats er ligesom oversaaet med rundhauger og langhauger, som gaardens ejer om føje tid vil borttage. Tallet paa de endnu nogenlunde bevarede hauger er 153, medens 37 ere tid efter anden udslettede ved at tage stenene til gjerder og grøfter. De største af rundhaugerne ere 3—6 al. høje, men en stor del af haugerne er kun 1 al. høje. Af langhauger talte hr. P. Fylling 10 med en længde af 36—72 al. og højde af 2—3 al. Endvidere finnes der østenfor husene levninger af flere lignende hauger, hvis antal var meget stort for 50 aar siden, da nogle skattegravere der fant nogle faa „sølvmynter", som laa i et lidet rum, dækket af en stor stenhelle, der nu tjener som dørhelle i tunet. I udmarken vestenfor husene ligger en stor rundhaug, hvori man for 25 aar siden fant et sverd og et bidsel af jern. I næsten alle de borttagne langhauger har man fundet forrustede klinknagler og i flere af rundhaugerne smaa forrustede jernklumper. — Paa nabogaarden Flem var der ogsaa for 60 aar siden en mængde rundhauger, hvoraf dog nu kun endel ere levnede; i en af dem fant man et menneskebenrad og nogle glasperler. — Paa nesset i Lunsund (?) finnes 2 store rundhauger, hvoraf dog meget er bortført.

Roald s. Paa Østnes (jfr. Aarsb. 1873 s. 138) er der kort fra søen 3 store rundhauger, hvoraf den ene tæt udenfor tunet er noget opgraven; den anden ligger i den saakallede Røsaker og den 3dje paa Overlandet, hvor der ogsaa er en slet voll, Kampvollen, med over 50 rundhauger, alle gravede i toppen. — Paa Blindheim er der tæt østenfor nøstene en næsten udjevnet langhaug, oprinnelig med en opreist sten i hver ende, hvoraf dog den ene

er fallen omkull. Tæt udenfor gaarden ligger der 3 smaa holmer, hvoraf den ene har et blidere udseende end de øvrige, og paa denne sees en „kampring" (?), „det er stene, ordentlig satte ved siden af hinanden i en stor runddel".

Vestnes p., Vestnes s. Paa Vige ligger i hjemmemarken ikke langt fra søen en stor rundhaug, noget udgraven i toppen; — paa nedre Aas tæt ved flodmaalet en stor stenrøs; — og paa Vestnes nogle skridt vestenfor Vestnes bro en rund stenlægning.

Nesset p., Nesset s. I Aarsb. 1874 s. 166 i 11te linje ovenfra skal istedenfor „Hunnes og Nesset" læses: Hunnes og nesset indenfor. Begge disse høre til det anførte sogn, ikke til Kleve s.

SÖNDRE THRONDHJEMS AMT. — Örlandet p., Veklem s. Paa Ophaug fantes 1869 i en ager en senere bortkommen beltesten med den sedvanlige fure omkring og to beslag af bronse med huller i hver ende til nagler (jfr. s. 14).

NORDRE THRONDHJEMS AMT. — Frosten p., Frosten s. Det i N. Fornl. 621 ved Ryg omtalte fund bestod af 2 ovale skaalformede spenner med dobbelte overplader og en forsiret sverdknap af bronse, et øxeblad og 2 sverd samt 4 klinknagler af jern, nogle brynestene, et haandsneldehjul af brænt ler, en lignende rund skive men uden hul i midten, levninger af tøj med 3 forskjellige vævninger (T. 200—210), samt en hakke eller et græv af jern.

Skogn p., Ekne s.[1] Omtrent midt imellem nordre og søndre Kjølen ligger en meget stor rund, tildels opreven haug; — paa en berghammer op fra Strand 2 mindre stenhauger; — tæt i sydvest for husene paa Vestrem noget ned i bakkehellet ligeledes en rund, men lav haug; — paa nordre side af Kvitingsnes flere større og mindre stenhauger; — mellem Kristevik og Purkviken to saadanne hauger, og mellem sidstnævnte vik og Aas-

[1]) Indberetn. af 1876 til opmaalingskontoret fra ritmester J. Fougner

holmen nær stranden 4 lignende, hvoraf den største har en til bunds gaaende fordybning i midten.

NORDLANDS AMT. — Brönö p., Brønø s.[1] I 1848 var der paa Kroknes „udenfor gaarden“ (i udmarken) 4 gravhauger, den ene meget stor; — paa vestsiden af indre Skomo mange smaa gravhauger; — paa ytre Skomo ligeledes mange saadanne hauger, hvoraf en meget stor; — paa pladsen Mølleviken under Sylteren en ualmindelig stor saadan haug; — paa Aunet 2 store gravhauger i udmarken. — Omtr. i 1828 blev en stenrøs paa lille Horn udkastet og deri fundet et forrustet sverd. — Paa Mo var der 1848 mellem denne gaard og Lund „ruiner af en omtr. 100 favne lang stenmur med en aabning paa midten; dernæst vises nedenfor en, paa øvre side af vejen, over 50 favne lang forhøjning med en smal grav nedenfor; endvidere stod paa nedre side af vejen for omtr. 60 aar siden en 3 al. lang og smal sten, men den blev nedbrudt og bragt hjem til afbenyttelse i gaarden; noget længere syd, end denne sten stod, er to firkantede forhøjninger med aabning i midten. Længer syd under Moskillet paa begge sider af vejen ere mange gravhauger, men de fleste ere udgravede for længe siden, uden at der vides noget at være fundet“. Paa den indre side af ytre- og indre Strømøerne, som høre under gaarden, var der mange usedvanlig store stenrøser af mestendels rundagtige stene, og paa indre side af Strømøsund paa fastlandet tversover for de nævnte røser en meget stor saadan. Ikke paa hele Helgeland skulde der finnes saa mange og store stenrøser samlede paa et sted som her. Ligeledes var der gravhauger paa en slette, kallet Einvoldssletten, omtr. midt paa indre Strømø. — Paa Tilrum (Telgarheim), hvor den i Haak. Haakonssøns saga kap. 173 omtalte Jon Silke († 1239) boede, var en haug, kallet Lunnerhaugen, (jfr. N. Fornl. 676). „Den maa vel engang have været noget mere end den nu (1848) er; den ligger nordenfor gaarden, er lav og flad ovenpaa, hvor der

[1]) De følgende notiser ere uddragne af en Beskrivelse over Brønø Hovedsogn af J. A. Nordhuus (i sin tid storthingsmand), trykt i Bergen 1848.

tydelig vises, at den har staaet i aflang firkant. Den synes vel ej nu at have været meget stor, men der kan muligen være meget skjult og gjort ukjenneligt af tiden. Rygtet siger, at der har staaet et bedehus, og saameget er vist, at en af de forrrige beboere paa Tilrum, ved navn Jon Bjørnsen, idet han opførte den endnu staaende stuebygning, opbrød stene til svilmuren og der fant kalk af den sammensætning, at jern ej bed paa den, hvilken kalks tilberedningsmaade ej for tiden skal være bekjent. En af Tilrums nuværende beboere, ved navn Hans Aas, arvede efter sin svigerfader, der boede paa Mo, en stuebygning, som han lod opsætte tæt nedenunder bemeldte Lunnerhaug og lod tillige en kjeller graves; under gravningen fantes bearbeidede grøtstene, der vare krummede, ligesom de skulde have været over vinduer eller indgange [d. e. stene med buesnit]. Ved at betragte den plads, hvorpaa den førnævnte stuebygning er sat, synes det klart, at der har været noget af vigtighed. Der fantes og endel rustet jern samt et lidet stykke bly, og videre blev der, som sagt, ikke gravet uden det ubetydelige, som kjellerrummet indtog. Af gravhauger var der nogle nordenfor gaarden. Med hensyn til de fundne tilhuggede stene, utvilsomt levninger af en bygning fra middelalderen, kan tilføjes, at gaarden Telgarheim i sin tid ejedes af den bekjente hr. Erling Vidkunnssøn og blev af ham i 1350—55 overdraget til erkebiskopen. Ifølge Aslak Bolts jordebog tilhørte gaarden erkebiskopsstolen endnu omtr. 1440, da den nævnte bog blev nedskreven. — Paa Skarsaas var der i udmarken flere gravhauger og stenrøser, og omtr. i 1798 blev paa gaarden „ved at bortføre endel dynd, der toges noget dybt, fundet 3 store sølvringe af omtr. en fingers tykkelse og 6 tommers diameter [halsringe fra yngre jernalder]; sølvet var ikke af det bedste, men blev dog forarbeidet til spiseskeer, hvoraf endnu kan vises adskillige. Ved at rense en gaardstomt og taget noget dybt fantes skelet af et menneske, og da den nuværende hovedbygning blev opført, fantes et benrad, hvis hjerneskalle viste, at det var af et ungt kvinnemenneske". — Paa Salhus var der forskjellige gravhauger i udmarken; — og paa Hovøen lod ejeren „i 1840 opkaste en haug til kjeller og fant deri et ben-

rad af en mand, der skulde have været af overordentlig størrelse, samt endel forrustet jern, hvoriblandt en spydspids. Benene lod han indmure inderst i kjelleren, men kan endnu tages i øjesyn." — Paa indre Torget var der „mange gravhauger, af hvilke to for nogen tid siden bleve udgravne, men der fantes ej andet end menneskeben og noget forrustet jern samt et stykke af en gryde, maaske rettere et stykke af skjoldet, der var fortæret af rust. Paa indre side, som vender mod Ormøen, er flere stenrøser og deriblandt to af over 60 skridts omfang". — Paa ytre Torget var der ogsaa forskjellige større og mindre stenrøser i udmarken; — og paa Nordhus mange lignende røser, ligeledes i udmarken. — Paa Tofte er der et eng, kallet Tofteenget; „om derpaa har staaet et bedehus og en indviet kirkegaard, er vistnok blot et sagn, der neppe har nogen sansynlighed for sig, men saameget er dog vist, at den ene af beboerne lod optage til ager det stykke, som de kallede Kirkegaarden, og fant der adskillige forrustede jern, en haandkvernesten og desuden endel grøtsten med bogstaver paa, hvilke de af dumhed og kaadhed sondersloge."

TROMSÖ AMT. — Maalselvens p., Bardodalens s. Af de i Aarsb. 1873 s. 142 omtalte røser bleve de fire nærmere undersøgt af adjunkt Karl Pettersen i Tromsø, som derom under 21 septbr. 1876 har givet følgende meddelelse. Paa en lav holme ved Altevandets indre afslutning mod Leinvand (Lonnes-javre) fantes: 1) et aabent af graasten (granitiske rullestensblokke) muret firkantet hul, 1 al. dybt, 2½ al. langt og 2 al. bredt; 2) „en firkantet stendysse, der nu var udkastet. Da min vejviser Erik Simensen — den i disse fjelltragter bedst lokaliserede mand — for ca. 20 aar siden besøgte stedet, var stendyssen hel (firkantet, omtrent af form som no. 1, men ikke rund), og fra sammes midte ragede frem en 3 al. lang stav, fra hvis øvre ende en kortere tverstav skjød frem, altsaa i korsform. I denne stav fantes dengang tydelige inskriptioner i et for beretteren uforstaaeligt sprog. Staven laa endnu ved siden af graven med hullet for korsets tverarm, men indskriften var udvisket. Beretteren vidste forøvrigt intet om, at korset for en del aar tilbage var bleven ombyttet med et nyt,

men holdt for, at den gjenliggende levning tilhørte det oprinnelige kors. Under denne forudsætning kan stendyssen eller graven neppe være ældre end sluten af forrige eller begynnelsen af dette aarhundrede;“ 3) „en rund noget aflang af sten helt udfyllt grav (haug) med en konvex ellipsoidisk overflade, længste diameter omtr. 6 alen; 4) en haug ganske som no. 3. Disse to sidste vare urørte.“ — „Det i nævnte indberetning omhandlede offersted paa fastlandet tvers ovenfor holmen besøgte jeg ligeledes. Til hr. Lunds bemerkning derom har jeg intet at tilføje.“

Balsfjord p., Balsfjord s. Ifølge nysnævnte meddelelse saaes ved gaarden Furskognes endnu for 10 aar siden en gammel fure, omtr. 700 fod over havet, som Lapperne endnu for omtr. 100 aar tilbage plejede at bringe sit offer.

FINMARKENS AMT.[1] — Tanen p., Tanen s. Paa Kirkestedet Langvær fantes ½ al. under jorden en kniv af skifer.

Vadsö p. Ved Thyby fantes 1869 paa flad mark 600 alen fra søen under et 2″ tykt grønsværlag en tveegget kniv af skifer.

Nesseby p., Nesseby s. Ved Hammerneselvens munning fantes 1871 paa en bakke, 40 fod over havet og 150 al. fra dette, under et 6″ tykt grønsvær mellem nogle haandstene en pilespids af kvarts, hvoraf nederdelen er afbrudt.

Polmak s. Ved Polna-vand, der ligger ved grænserøsen no. 272, traf adjunkt K. Pettersen ifølge hans ovennævnte meddelelse „paa en smuk birkeklædt haug 2 aflange runde huller, 2½ al. dybe og med en gjennemsnitslinje i dagfladen af omkring 5 alen. Disse huller, der efter formen og størrelsen at dømme neppe kunne være at sammenstille med de af mig tidligere (Aarsbr. 1871, 162) omhandlede huller, der af Lapperne have været benyttede som gjemmested for kjød m. m., skulde i henhold til min vejvisers forklaring have været gamle lappiske offersteder. Lapperne —

[1]) Efterfølgende notiser om fundomstændighederne ved de nævnte oldsager ere velvillig meddelt af hr. kjøbmand A. G. Nordvi paa Mortensnes, som ogsaa indsendte selve oldsagerne hertil, for at faa dem nærmere bestemte.

fortalte han — nærmede sig endnu disse huller blot med en vis sky. Mellem grænserøserne 272 og 271, men lige i nærheden af den første, fantes fremdeles paa den i birkeskogen udhuggede grænsevej 2 lignende huller i en indbyrdes afstand af 5—6 alen."

Foruden de ovenfor hist og her nævnte gamle udenlandske mynter indkom til universitetets myntsamling følgende, der ikke usansynlig ere fundne her i landet: i 1841 3 kufiske mynter fra 10de hundredaar og en fra 742; i 1842 en kufisk mynt fra 834; i 1846 en bysantinsk af Romanus Argyrus (1028—1034); i 1859 28 antike, forslidte, mest sildigere romerske kobbermynter, efter angivelse i sin tid fundne paa Ringerike, deriblandt en af Ptolomæus, 7 alexandrinske, 6 af Constantius II (323—337), en af Theodosius I (379—395) eller II (408—450), 2 af Honorius (394—423) og 2 bysantinske; i 1862 en kobbermynt af Gallienus (253—268).

AARSBERETNING.

Siden næstforegaaende Aarsberetning blev afgiven og indtil Midten af 1876 er for Selskabets Regning af Direktionens Formand undersøgt 18 Grave paa Bringsvær og Vik i Fjære og 1 paa Burum i Raade, samt af Professor Rygh 21 paa Broten og Veien i Norderhov. For det antikvariske Udbytte af disse Udgravninger vil der andensteds i nærværende Aarsberetning blive gjort nærmere Rede; de derved fremkomne Gjenstande ere overdragne til Universitetets Oldsagsamling.

Paa anden Maade er ved Direktionens Mellemkomst for nysnævnte Samling erhvervet et Krucifix, et Mariebillede og en Messeklokke fra Enebak Kirke, endvidere to Dørstolper fra Snarums forrige Kirke, to Plankestykker fra Flesberg Kirke, to Planker fra Lilleherreds forrige Kirke i Hiterdal, to Dørstolper, hidrørende fra Hyllestad forrige Kirke i Setersdal, samt en Træsadel og en Brugdestol ligeledes fra Setersdal, alle med Udskjæringer. Derhos har man faaet Løfte om Overdragelse af tvende med udskaarne Sagnfigurer forsirede Dørstolper i Osstad Kirke i Setersdal. Endelig er for Bergens Museum søgt erhvervet et lidet Skib, to Processionsstokke og et Alterskab i Opdals Kirke i Tysnes.

Ogsaa i det sidst forløbne Aar har Arkitekt H. Thorsen ydet Foreningen sin Bistand ved at optage Tegninger og anstille Undersøgelser af ældre Bygninger. I dette Øjemed blev først Numedal bereist, og dernæst paa Foranledning af Sogneprest Heyerdahl Aals Stavkirke i Hallingdal undersøgt, for at faa afgjort, om den paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade lader sig restaurere eller ombygge. Dette viste sig dog paa Grund af Omstændighederne uopnaaeligt, hvorfor Direktionen ved Henvendelse til Sognepresten har søgt at sikre sig Underretning om, naar Kirken skal

nedtages, for at dette Arbeide kan ske under en sagkyndig Mands Ledning, saaledes at det sjeldne Maleri fra Middelalderen, der findes i Kirkens Loft, undgaar at blive beskadiget. Som Frugt af de ovènnævnte Reiser har Direktionen erhvervet 13 Blade Tegninger, nemlig 9 med Gjengivelse af Stuebygninger paa søndre Gjellerud, Flaaten og Sternes samt af Stabure paa sidstnævnte Gaard, Figjan, Høithvet, nordre og søndre Skjønne, alle i Numedal, og 4 Blade, som fremstille en hidtil ukjendt Indridsning af Dyrefigurer med tilføjet Runeindskrift i Aals Kirke, en rigt udskaaren Planke, der danner Endestykket af en Stol i Thorpe Kirke, et Stabur paa Nes og Husebygninger paa Gulsvik, alle i Hallingdal.

Efterat ny Kirke for Bø Sogn i Thélemarken var opført, ytrede der sig hos Flere i Bygden et Ønske om at bevare Sognets gamle Stenkirke istedenfor efter den sedvanlige norske Skik at rive den ned. I dette Øjemed aabnede vedkommende Kommitte en Subskription og henvendte sig til Direktionen med Anmodning om Bidrag af Foreningen og en Plan for Bygningens Reparation. Af Mangel paa Midler kunde dog Direktionen ikke yde noget direkte Pengebidrag, hvorimod man overtog Udgifterne ved Arkitekt Thorsens Undersøgelse af Kirken og Forfattelsen af en Anvisniug til dens Restauration, hvorhos Tilbud blev fremsat om, hvis denne Plan blev fulgt, at have Tilsyn med Arbeidets Udførelse. Imidlertid lod Kommitteen senere paa egen Haand foretage Reparationen, dog saaledes, at en Lysekrone af Jern fra Middelalderen, som tilhører Kirken, igjen blev ophængt. Derimod henstillede Direktionen til Kommitteen, at en Antependiumstavle af Træ med Maleri fra 13de eller 14de Hundredaar, som Arkitekt Thorsen opdagede foran Alterbordet, maatte blive overdraget til Universitetets Samling, da det ikke uden Grund turde befrygtes, at Tavlen i Fremtiden paa sit nuværende Sted vilde blive udsat for at beskadiges. Dette Ønske fra Direktionens Side fandt dog Vedkommende sig ikke opfordrede til at imødekomme, skjønt det kunde have været rimeligt nok efter den Opofrelse, Foreningen ved denne Lejlighed havde vist.

I Anledning af den i forrige Aarsberetning omtalte Ødelæg-

gelse af den gamle, med Runeindskrift forsynede Grænsesten paa Eggemoen, henvendte Direktionen sig til Distriktets Foged med Anmodning om at søge Gjerningsmændene af dette Herverk opdagede og tiltalte, hvorhos Belønning i samme Hensigt blev udlovet i Ringerikes Blad. Dette ledede dog ikke til det forønskede Resultat, og da Stenen ej lod sig opsætte igjen, bleve dens Stykker af Ejerne overdragne til Universitetets Oldsagsamling, mod at Foreningen anskaffede en ny Sten i den borttagnes Sted.

Efterat Bergkandidat Reusch, der i Sommeren 1875 opholdt sig paa Søndmøre for den geologiske Undersøgelse, havde gjort opmerksom paa Ønskeligheden af at faa undersøgt Sjongshelleren paa Vallerø i Borgund og tilbudt sin Bistand dertil, modtog Direktionen med Glæde dette Tilbud og stillede de fornødne Midler til hans Disposition. Undersøgelsen, der blev foretagen under Ledning dels af ham selv og dels af cand. mag. Kjær, gav et i flere Henseender overraskende Udbytte, bestaaende af en Mængde Dyreben og Redskaber af Ben, hvoriblandt, merkeligt nok, ogsaa en Spydspids af Jern med den ældre Jernalders Form. Alle de fundne Sager bleve indbragt til Universitetets Oldsagsamling, hvis Bestyrer, for at faa det i naturvidenskabelig Henseende fornødne Skjøn, dernæst henvendte sig til den paa dette Felt i hele Skandinavien mest kyndige Mand Professor J. Steenstrup i Kjøbenhavn. Da dette Skjøn imidlertid endnu ikke er afgivet, har man hidtil ej kunnet fremlægge for Offentligheden nogen Udsigt over Fundets antikvariske Udbytte, ledsaget af de fornødne Tegninger.

Den Undersøgelse af Runeindskriften paa en Fjeldvæg ved Framvarden i Vanse, som Direktionens Formand i 1873 maatte opgive paa Grund af indtruffet uheldigt Vejr, blev efter Direktionens Anmodning foretagen af Assistent i Rigsarkivet I. Undset i 1875 under de gunstigste Omstændigheder, hvorom han har afgivet en udførlig Beretning, der vil findes trykt paa et andet Sted i nærværende Aarsberetning.

Ifølge velvilligt Tilbud fra Verksbestyrer O. Fabricius paa Fennefos i Setersdal anmodede Direktionen ham om for Selskabets Regning at besørge nedtaget en Skorstenspibe paa Gaarden

Galtland, hvori man havde Grund til at antage at den i Norske Fornlevninger S. 251 omtalte Runesten eller Stykker deraf vare indmurede. Hr. Fabricius viste Selskabet den Forekommenhed selv at overtage Udgifterne ved denne Undersøgelse, og da det var afgjort, at de fremkomne Dele af Stenen ej lode sig sammensætte til noget helt for at anbringes paa den oprindelige Plads, bleve Stykkerne overdragne til Universitetets Oldsagsamling.

Da det efter langvarige Forhandlinger endelig var bestemt, at Hove og Hoperstad Annexer i Vik i ytre Sogn skulde slaaes sammen til ét Sogn med en fælles ny Kirke, og Tegning til denne var approberet, optog Direktionen sine forrige Underhandlinger med Heredsstyrelsen, og opnaaede derved, at den gamle Hove Kirke ikke, som paatænkt, blev nedtagen for at anvende dens Sten til Fundament for den nye Kirke. Først naar denne er tagen i Brug, vil dog Heredsstyrelsen fatte endelig Beslutning om, hvad der skal foretages med de gamle Kirker, hvoraf Hoperstads er en, dog temmelig forvansket, Stavbygning.

Som nævnt i Foreningens Aarsberetning for 1870, S. 175, blev under 23 Januar 1871 et Cirkulære udstedt fra Kirkedepartementet med Opfordring til Stiftsdirektionerne om at give Direktionen Underretning, naar ældre Kirkebygninger skulle nedtages eller ombygges. Men da dette Cirkulære viste sig saa godt som uden Frugt, henvendte Direktionen sig under 1 September 1875 til Kirkedepartementet med Anmodning om en Fornyelse af Cirkulæret, dog saaledes, at det kom til at omfatte Landets samtlige Kirker og deres Inventarium. Denne Anmodning blev ogsaa velvillig imødekommet af Departementet, som dels gav Løfte om, at der direkte fra Departementet vil blive Direktionen meddelt Underretning hver Gang Plan for en ny Kirke i en ældres Sted er approberet, og dels under 3 August 1876 udfærdigede følgende Rundskrivelse til Landets Provster:

„Foranlediget ved en fra Direktionen for Foreningen til „norske Fortidsmindesmerkers Bevaring modtagen Forestilling „skulde Departementet herved bede vedkommende Kirkeværger „eller Kirkeejere meddelt Følgende:

„Da enhver Tids Kultur og Ejendommelighed tydelig viser „sig blandt andet i dens Frembringelser paa Kunstens og „Haandverkets Omraade, og da Foreningen til norske For„tidsmindesmerkers Bevaring har, hvad der allerede ligger i „dens Navn, sat sig som Maal at søge enten i Original eller „Afbildning at bevare de forbigangne Tiders Frembringelser „af nævnte Slags, for derved at tilvejebringe Materiale for „Landets og Folkets Kulturhistorie, maa det selvfølgelig for „Selskabet være magtpaaliggende at komme til Kundskab om „saadanne Foretagender, som kunne faa Indflydelse paa de „nævnte Gjenstande, da man først ved saadan Kundskab bli„ver sat i Stand til at træffe de Forføjninger til Varetagelse „af Foreningens Interesser, som maatte ansees ønskelige.

„For at bidrage Sit til, at Selskabet kan opnaa dette sit „Formaal paa en saa tilfredsstillende Maade, som muligt, hen„stiller derfor Departementet til Landets Kirkeværger og Kir„keejere at give den nævnte Forenings Direktion snarest mu„lig Underretning hver Gang der ved Kirkebygninger paatæn„kes nogen Restauration, Ombygning eller Forandring — der„til ei henregnede de stadige simple Reparations- og Vedli„geholdelsesarbeider — eller nogen Borttagelse eller Foran„dring af de til Gudstjenesten knyttede eller ved denne tilforn „benyttede Gjenstande (saasom Altertavler, Døbefonter, Præ„dikestole, Klokker m. m.) eller Fjærnelse af Portræter, saa„saavelsom andre løse eller vægfaste Malerier, eller af Lig„stene med Udhugninger og Indskrifter."

I sin Brevvexling med Departementet angaaende denne Sag har Direktionen derhos udtalt, at man ved Hjelp af saadant Cirkulære, hvis det tilbørligt paaagtes, vistnok vil sættes istand til i mange Tilfælde muligens at forhindre, at ikke Foreningens Interesser lide noget Afbræk, men at fuld Sikkerhed herfor neppe tør væntes opnaaet, førend der ogsaa hos os, saaledes som navnlig i Danmark, ad Lovgivningens Vej tilvejebringes en virkelig sagkyndig Kontrol med Kirkernes Bygninger og deres Inventarium, hvad der ogsaa er berørt i et under 2 Juni 1876 af Direktio-

nens Formand til Kirkedepartementet indgivet privat Andragende angaaende vort offentlige Bygningsvæsen og som for den Del, der griber ind i Foreningens Interesser, er tiltraadt af den samlede Direktion. Ved flere Lejligheder har Direktionen ogsaa haft Anledning til at erfare, hvormeget det hos os skorter paa den rette Sans ligeoverfor kirkelige Inventariesager, hvorfor man ikke længer har Brug, idet der ikke tages i Betænkning at skille Kirkerne ved Gjenstande, som ere skjenkede med den Tanke, at de for Fremtiden skulde være knyttede dertil, saaledes at man hos Antikvitetshandlerne endog kan træffe Epitafier med Portræter af Prester eller andre Sager med Indskrifter og Givernes Navne, ikke at tale om, at Kirkerne paa den Maade ofte af Mangel paa Skjøn hos sine Styrere i økonomisk Henseende forfordeles, idet Gjenstande af omtalte Slags afstaaes for en meget lavere Pris, end de nu have i Handel og Vandel. Det eneste rette vilde være, at Kirkerne fremdeles beholdt alle Gjenstande med kulturhistorisk eller antikvarisk Værd, skjønt der ikke længer haves Brug derfor, eller deponerede dem i en af Landets offentlige Samlinger.

I Forbindelse med ovennævnte Cirkulære finder Direktionen heller ikke at burde tilbageholde følgende Bemerkninger angaaende Restaurationen af det interessante, hos os enestaaende, Kapel ved Stavangers Latinskole og af det ydre af Skibet i Mariekirken i Bergen. Som anført i forrige Aarsberetning, havde Direktionen paa Grund af de fra rette Vedkommende modtagne Meddelelser væntet, at disse Arbeider vilde blive udført paa en tilfredsstillende Maade, men senere har man erfaret det modsatte. Saaledes er der under Reparationen af det omtalte Kapel uden tilstrækkelig Grund borttaget en af dets oprindelige Dele, hvorhos endnu brugbare Detaljer ere kasserede, og hvad Mariekirken angaar, gik den Meddelelse, Direktionen i sin Tid modtog gjennem Stiftsdirektionen, ud paa, at Restaurationen udførtes efter Arkitekt Christies Plan, hvorunder selvfølgelig, som noget væsentligt ved enhver Restauration, ogsaa antoges indbefattet Tegninger til de nye Detaljer; men senere har det vist sig, at man i denne Hen-

seende er gaaet paa egen Haand og just ikke med heldigt Resultat.

Da det er sandsynligt, at der i Strøget mellem Akerselven og Loelven og navnlig paa Sørengen og Ladegaardens forrige Grund ved Gravninger for Jernbanen eller private Bygninger kan træffes gamle Fundamenter eller løse Gjenstande af antikvarisk Interesse, har Direktionen i denne Anledning henvendt sig dels til Overingeniør Wetlesen og dels til Stadskonduktør Bull, som begge velvillig have lovet sin Bistand og paalagt vedkommende Funktionærer at være opmerksom derpaa og ved indtræffende Tilfælde give Direktionen de fornødne Meddelelser.

Ifølge Opfordring fra Kirkedepartementet i Anledning af en gjennem Udenrigsministeren fra den østerrigske Regjering indløben Anmodning har Direktionen under 6 Aug. 1875 givet Oplysning om de i Norge stedfindende Institutioner og Anordninger, sigtende til Efterforskning og Bevaring af artistiske og arkæologiske Mindesmerker.

I Løbet af 1875 og 1876 har Foreningen tabt to af sine Æresmedlemmer, Abbed Cochet i Rouen og Professor Carl Säve i Upsala, begge hver i sin Retning højt fortjente af den arkæologiske Videnskab. Efter Cochets Død dannede der sig i Rouen en Kommitte for at hædre hans Minde ved et Monument paa hans Grav, hvortil ogsaa Direktionen paa Foranledning fandt sig opfordret til at yde et Bidrag fra Foreningen af 20 francs.

Ifølge Beslutning af det senest forsamlede Storthing blev, overensstemmende med den kongelige Proposition, til Foreningen istedenfor som tilforn 1150 Spd. bevilget for Budgetterminen fra 1 Juli 1876 — 1 Juli 1877 1550 Spd., hvoraf 800 Spd. til Antikvaren, 400 Spd. til Reiser og Undersøgelser og, paa Foranledning af Direktionen, 350 Spd. til Fortsættelsen af det i 1866 stansede Verk „Norske Bygninger fra Fortiden".

Ved de for Foreningen og dens Filialafdelinger senest aflagte Regnskaber har Revisionen Intet fundet at bemerke.

Foreningens Regnskab, afsluttet 15 Juni 1876, viser en samlet Indtægt af 954 Spd. 90 ß nemlig:

Kassebeholdning fra forrige Regnskab	171 Spd.	32 Sk.	
Ifølge Antegnelserne til Regnskabet for 18$\frac{75}{76}$ indbetalt af Kommissionæren i Throndhjem	1 —	„ -	
Hs. Maj. Kongens Bidrag for 1876 . . .	35 —	„ -	
Indbetalte Kontingenter og Restancer . . .	722 —	„ -	
Regnskabsførerens Forskud	25 —	58 -	
			954 Spd. 90 Sk.

Udgifterne vare:

1.	Til den throndhjemske Filialafdeling . .	88 Spd.	19 Sk.	
2.	- den Bergenske Do.	63 —	„ -	
3.	For Tegninger og Reiseudgifter	120 —	27 -	
4.	I Anledning af Undersøgelsen af Runeindskriften ved Framvarden	20 —	„ -	
5.	Udgravningen af Sjongshelleren	107 —	65 -	
6.	For Trykning, Lithografering, Træsnit og Indbinding	405 —	60 -	
7.	For Porto, Fragt og Inkassation etc.	57 —	56 -	
8.	Kassereren	62 —	43 -	
9.	Sekretæren	20 —	„ -	
10.	Revisor	10 —	„ -	
				954 — 90 -

Det antikvariske Reisefond havde ved Afslutningen af forrige Regnskab

en Kassebeholdning af . .	190 Spd.	4½ Sk.			
Opbaaret for 1875 . . .	400 —	„ -	590 Spd.	4½ Sk.	
Derimod anvendt i 1872:					
1. til Reiseudgifter . .	109 Spd.	85½ Sk.			
2. - Udgravninger . .	102 —	62 -			
3. - Tegninger	105 —	„ -	317 —	27½ -	
Kassebeholdning 31 December 1875			272 Spd.	97 Sk.	

Kristiania 24 November 1876.

N. NICOLAYSEN. O. RYGH. H. HUITFELDT.
H. THRAP-MEYER.

Foreningens Medlemmer.

(Ved Enden af November 1876).

Beskytter:

Hans Majestet Kongen.

Hendes Majestet Dronning Sophie.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Eugenie.
Hendes Kongelige Høihed Prinsesse Therese.
Hans Kongelige Højhed Kronprins Gustav.
Hans Kongelige Højhed Prins Oscar.
Hans Kongelige Højhed Prins Carl.
Hans Kongelige Højhed Prins Eugen.

Direktører:

Antikvar N. Nicolaysen, Formand og Sekretær.
Professor O. Rygh.
Professor S. Bugge.
Kgl. Fuldmegtig H. Huitfeldt.
Arkitekt H. Thrap-Meyer.

Overlærer Siegwart Petersen, Kasserer.

Æresmedlemmer:

Rigsantikvarius B. E. Hildebrand, i Stokholm.
Arkivar Dr. Lisch, i Schwerin.
Etatsraad J. J. A. Worsaae, i Kjøbenhavn.
Professor Dr. C. A. Holmboe, i Kristiania.
Kaptejn G. Munthe, paa Kroken i Sogn.
Toldinspektør C. J. Schive, i Stavanger.
Professor S. Nilsson, i Lund.
Justitsraad C. F. Herbst, i Kjøbenhavn.
Professor G. Stephens, i Kjøbenhavn.
Justitraad C. A. F. Strunk, i Kjøbenhavn.
Dr. H. H. Hildebrand, i Stokholm.
Dr. O. Montelius, i Stokholm.
Professor H. C. Engelhardt, i Kjøbenhavn.

Aabel, Distriktslæge. Nordre Aurdal.
Aagaard, A., Kjøbmand. Tromsø.
Aall, Didrik, Cand. jur. Arendal.
— H., Justitssekr. Kristiania.
— J., Nes ved Arendal.
— J., Statssekretær. Kristiania.
— N. B., Verksejer. Nes ved Arendal.
Aarflot, M. A. Bogtrykker. Ekset.
Aars, H., Universitetskvæstor. Kristiania.
Aas, L., Byfoged. Kristiansund.
Abildgaard, Sorenskriver. Moss.
Album, Overlærer. Drammen.
Ameln, Joh., Kjøbmand. Bergen.
Andersen, Overlærer. Fredrikshald.
— O., Sagfører. Arendal.
— S., Kjøbmand. Kristiania.
Andresen, Aug., Kjøbmand. —
— C., Højesteretsass. —
— F., Kjøbmand. —
— H., Verksmester. —
Angell, Ths., Kjøbmand. Bergen.
Anker, B., fhv. Sorenskriver. Kristiania.
Antikvitetsakademiet i Stokholm.
Arboe, P. N., Maler. Kristiania.
Arbuthnott, Mstrs. Sundalen.
Arctander, L., Kjøbmand. Kristiania.
Arentz, N., Overlærer. Throndhjem.
Arkiv, det antikvariske. Kjøbenhavn.
Arnesen, D., Tegnelærer. Kristiania.
Arnstädt, Postbetjent. Bergen.
Arntzen, C., fhv. Justitiarius. Kristiania.
Arup, Expeditionssekretær. Kristiania.
Aschehoug, G., Toldkass. —
Atkinson, Geo. London.
Bachke, A., Direktør. Meraker.
Balchen, F., Institutbestyrer. Kristiania.
Barstad, Løjtnant. —
Baumann, Foged. Fredriksværn.
— Skibsfører. Throndhjem.
Beer, J., kgl. Fuldm. Kristiania.
Behrens, Sejlmager. Bergen.
Bendixen, Skolebestyrer —
Benneche, H. A., Kjøbmand. Kristiania.
— P., Kjøbmand. Throndhjem.
Berg, A., Sorenskriver. Kongsvinger.
Berg, C. F., Overtoldbetj. Langesund.
— F., Handelsmand. Krokø.
Berg, J. H., Byfoged. Fredrikstad.
— J. H., Sogneprest. Thr.hjem.
— W. O. —
— Sagfører. Bergen.
Bergh, Ingeborg, Frue. Throndhjem.
Bergens Athenæum.
— Haandverkerforening.
Bergstrøm, Axel, Landshøvding.
Bergwitz, C. H., Kjøbmand. Kristiania.
Berle, Joh., Kjøbmand. Bergen.
Berner, H. E., Statsrevisor. Kristiania.
Bernhoft, A., Foged. Strinden.
Beyer, M., Assessor. Bergen.
Bing, Fr., Politimester. Fredrikstad.
Binneballe, Bygmester. Kristiania.
Birch-Reichenwald., Sorenskr. —
Birkeland, M., Rigsarkivar. —
— Biskop. Bergen.
Biørn, Henr. jun., Kjøbmand. Kragerø.
Bjørnson, P., kgl. Fuldm. Kristiania.
Blaauw, H., Kjøbmand. Bergen.
Blehr, Redaktør. —
Blich, C., Højesteretsass. Kristiania.
— T. L., Amtsfysikus. Drammen.
Blix, P., Ingeniør. Kristiania.
Blom, Chr. H., Kjøbmand. Skien.
— Enkefru. Moss.
Boe, C. A., Sagfører. Arendal.
Boeck, C., Professor. Kristiania.
— Th., kgl. Fuldm. —
Bommen, L., Kjøbmand. —
Bonnevie, N., Amtmand. Arendal.
Borch, Jac., Kjøbmand. Drammen.
Bornholdt, G., Arkitekt. Kristiania.
Borg, Fr., Lensmand. Hevne.
Boye, Wilhelm, Kandidat. Kjøbenhavn.
Brandis, G., Bager. Bergen.
Brandt, Fr., Professor. Kristiania.
Bredal, Sagfører. Moss.
Breder, Amtmand. Drammen.
Bredsdorff, Assessor. Kristiansand.
Brinch, Chr., Verftsejer. Kristiania.
Brinchmann, C., Kjøbmand. Thr.hjem.
Broch, H. H., Kjøbmand. Horten.
— O. J., Professor. Kristiania.
Brodkorb, Proprietær. Kjørbo.
— L. O. Vardø.
— Løjtnant. Throndhjem.
Bromander, A., Kjøbmand. Kristiania.

Bruland, Kontorist. Bergen.
Brun, A., Agent. Throndhjem.
— J., Aphotheker. —
Brunius, A. W., Kaptejn. Stokholm.
Bruun, Ingeniør. Bergen.
Bryhn, Statsfysikus. Throndhjem.
Bryn, Læge. Kongsberg.
Brynie, B., kgl. Fuldmegtig. Kristiania.
— O., Bureauchef. —
Brækstad, C. F., Boghandler. Thr.hjem.
Bucher, Lithograf. Bergen.
Buck, Fr. B., Kjøbmand. Throndhjem.
Budde, Chr., Læge. Kristiania.
Bugge, J., Sejlmager. Mandal.
— S., Professor. Kristiania.
— Advokat. Throndhjem.
Bull, A. S., Generalkrigskom. Kristiania.
— Skibsreder. Tønsberg.
— A., Indrulleringschef. Bergen.
— C., Expeditionssekr. Kristiania.
— G., Stadskonduktør. —
— J. R., Korpslæge. Bergen.
— Th., Agent. Kristiania.
Bødtker, J. E., Rektor. Kristiansund.
— J. D., Sorenskr. Ullensaker.
Bøgh, V., Stiftsarkivar. Throndhjem.
Cappelen, D., Jernverksejer. Ulefos.
— Didrik, Kjøbmand. Skien.
— J. W., Boghandler. Kristiania.
Carstens, Overlærer. Throndhjem.
— Cand. min. —
Caspary. J., Kjøbmand. Kristiania.
Christensen, Byfoged, Stavanger.
— Murmester. Throndhjem.
— Th., Bureauchef. Kristiania.
Christiansen, Chr., Kjøbmand. Larvik.
— H., Restauratør. Throndhjem.
Christie, Chr., Arkitekt. —
— J. A., Kapellan. Ullensvang.
— J., Sektionschef Strinden.
— J., Byfoged. Kragerø.
— W., Amtsingeniør. Lilleham.
— W., Overtoldbetjent. Larvik.
— W., Cand. theol. Bergen.
Collett, J., Justitssekretær. Kristiania.
— J., Amtmand. —

Corneliussen, C. L., Skrædder. Throndhjem.
Coucheron Skoledirektør. Kristiania.
Grawfurd, J. P. Grimstad.
— Dr. Bergen.
Daae, H., Ingeniør. —
— Cand. Throndhjem.
— L., Foged, Solnør.
— L., Professor. Kristiania.
Dahl, E. C., Kjøbmand. Throndhjem.
— L., Direktør. Kristiania.
Dahll, Tellef, Bergmester. Kragerø.
Dahm, E., Læge. Kristiansand.
Daniels, Sogneprest. Bergen.
Danielssen, Overlæge. —
Dedekam, Andr., Skibsreder. Mandal.
— H., Proprietær. Kristiania.
— Søren, Kjøbmand. Arendal.
Dekke, A., Skibsbygmester. Bergen.
Diethrichson, C. A., Kjøbm. Kristiania.
— H., Postmester. Skien.
— Lor., Professor. Kristiania.
Digre, J., Bygmester. Throndhjem.
Domaas, O., Sogneprest. Kristiania.
Dometius, R., Sogneprest Ulvvik.
Dons, C. C. M., Cand. theol. Thr.hjem.
Drejer, Christen, Kjøbmand. Tromsø.
— C. F., Kjøbmand. —
Drolsum, A., Universitetsbibliothekar. Kristiania.
Due, C., Indrulleringschef. Thr.hjem.
— F., Kaptein. —
Dybwad, C., Boghandler. Kristiania.
Dørum, P., Adjunkt —
Ebbell, O. F., Arkitekt. Throndhjem.
— J., Kjøbmand. Kristiania.
Ebbesen, J., Læge. Sandefjord.
— S. L., Handelsfuldmegtig. Throndhjem.
Ege, C., Kjøbmand. Bergen.
Egeberg, J. H., fhv. Sorenskriver. Kristiania.
— W., Kjøbmand. —
Eger, L., Zahlkasserer. —
— & Co. —
— P., Foged. —
— Distriktslæge. Lurø.
Ellefsen, H. N., Sekretær. Thr.hjem.
Ellertsen, Skibsmægler. Bergen.

Elster, Chr., Sorenskriver. Søndfjord.
— F., Foged. Surendal.
Endresen, L., Faktor. Sundalen.
Eriksen, A. E., Kandidat. Kristiania.
— B. Throndhjem.
— Edv., Kjøbmand. Kristiania.
— Joh., Handelsfuldm. Thr.hjem.
— J. A., Kandidat. Kristiania.
Erlandsen, R., Sagfører. Tønsberg.
Essendrop, Stiftsprovst. Throndhjem.
— C. P., Biskop. Kristiania.
Ewerløf, Generalkonsul. Kjøbenhavn.
Fahlstrøm, A., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Falch, F., Urmager. —
Falsen, Statsraad. Kristiania.
Fandrem, O. C., Komagfjord. Finmarken.
Faye, F. C., Professor. Kristiania.
— F. —
Fearnley, Professor. —
— Agent. —
Fehr, L., Litograf. —
Feyer, fhv. Sorenskriver. Ekersund.
Finne, H., Kjøbmand. Throndhjem.
Flock, Lensmand. Melhus.
Foss, Wilh., Kjøbmand. Kristiania.
Fredrikshalds lærde Skole.
Friele, Herm., Kjøbmand. Bergen.
Frisack, Læge. Grimstad.
Fritzner, J., Sogneprest. Thjødling.
Frost, Løjtnant. Throndhjem.
Frølich, F. H., Bankchef. Kristiania.
Fugllie, Telegrafinspektør. Kristianssand.
Fürst, V., Kjøbmand. Kristiania.
Gad, Boghandler. Kjøbenhavn.
Geelmuyden, Kommandør. Horten.
Geelmuyden, Civilingeniør. Drammen.
Gerner, C., Konsul. Moss.
Gerner, F., Kjøbmand. Moss.
Getz, M. Throndhjem.
Gjertsen, Fr., Skolebestyrer. Kristiania.
Gjessing, A., Adjunkt. Kristiansand.
— H., Kjøbmand. Kristiania.
Glad, J., Garver. Stjørdalen.
Godager, H., Instrumentmager. Throndhjem.
Gottwald, G., Apotheker. Lillesand.
Gram, E., Kjøbmand. Throndhjem.
Gram, Generalinde. Ringerike.
— L., Boghandler. Kristiania.
— W., Boghandler. —
— Sorenskriver. Hamar.
Gran, Alb., Kjøbmand. Bergen.
— Chr., Kjøbmand. —
— Jens, Kjøbmand. —
Grieg, G., Bogtrykker. —
Grimelund, Biskop. Throndhjem.
Grundtvig, Apotheker. Lillehammer.
Grüner, H. F., Verkseier. Kristiania.
Gysler, J. Kristiania.
Haanshus, Apotheker. —
Hageman, O. C. F., Slotsforvalter. Kristiania.
— Sagfører. Namsos.
Hagen, O. S., Handelsfuldmegtig. Throndhjem.
Hambro, Cand mag. Bergen.
Hanno, von, Arkitekt. Kristiania.
Hansen. C. M., Snedker. Throndhjem.
— C., Genremaler. Stokholm.
— F., Sagfører. Kristiansand.
— H. F., Skomager. Kristiania.
— Lars, Kjøbmand. Throndhjem.
— L. W., Kjøbmand. Stavanger.
— Sogneprest. Vikedal.
— St., Kjøbmand. Kristiania.
Hanson, Th., Kjøbmand. Throndhjem.
Hanssen, Toldinspektør. Vadsø.
— J., Kasserer. Arendal.
Hansteen, A. B., Sogneprest. Selbo.
— W., Sogneprest. Mandal.
Harbitz, Sogneprest. Nøterø.
— J., Skibsreder. Tønsberg.
Harmens, J., Cand. theol. Bergen.
Hartmann, Kjøbmand. Throndhjem.
Haslund, A., Candidat. Kristiania.
Haugan, Snedker. Throndhjem.
Hauge, A., Kjøbmand. Kristiania.
— A., Sogneprest. Skien.
— C., Kjøbmand. Kristiania.
— E., Kjøbmand. —
Havig, C. M., Lensmand. Vefsen.
— J. J., Lensmand. Namsos.
Havness, N., Kjøbmand. Throndhjem.
Heftye, Thom., Kjøbmand. Kristiania.
Hegdal, J. H., Bager Throndhjem.

Heiberg, A., Boghandler. Thronhjem.
— E. O., Assessor. .Kristiania.
— H., Proprietær. Amble i Sogn.
— O., fhv. Stadsfysikus. Bergen.
Heide, F., Mekanikus. Kristiania.
Hellesen, Kjøbmand. Drammen.
Helliesen, H. K., Statsraad. Kristiania.
Helmers, H., Kjøbmand. Bergen.
Henrichsen, Rektor. Bergen.
— J., Kasserer. Kristiania.
— O. E., Bankdirektør Bergen.
Henriksen, J. H., Kjøbmand. Tromsø.
Hesselberg, A., Kjøbmand. Kristiania.
Heyerdahl, Læge. Kristiansand.
— H., Fabrikejer. Kristiania.
Hirsch, C., Læge. Throndhjem.
— W., Bankchef. —
Hjelm, B., Kaptein. Elverum.
— Winter, K., Redaktør. Kristiania.
Hjorth, Postmester. Horten.
— Notar. publicus. Kristiansand.
Hoë, G., Kjøbmand. Throndhjem.
Hoell, P., Kjøbmand. Skien.
Hoff, H., Adjunkt. Herlufsholm.
— Cand. mag. Drammen.
— Oberst. Throndhjem.
Hofgaard, Sorenskriver. Stavanger.
Holfelt, M. K, Overlærer. Bergen.
Holmboe, C., Prest. . Jevnaker.
— Statsraad. Kristiania.
Holst, Chr., Kjøbmand. Moss.
— Fattigforstander. Drammen.
— C., Universitetssekr. Kristiania.
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Kjøbmand. Moss.
Holter, fhv. Oberstløjtnant. Skien.
Holtermann, A., Kjøbmand. Throndhjem.
Homann, Distriktslæge. Kragerø.
Horn, Toldkasserer. Moss.
— H. S., Bager. Throndhjem.
— P., Kontorist. Elverum.
Hornemann, Assessor. Throndhjem.
— H., Forstander. —
Hostmann, Chr. Dr. Celle.
Houen, H., katholsk Prest. Bergen.
Hoy, Kjøbmand. Stavanger.
Huistendahl, F., Kjøbmand. Moss.
Huitfeldt, H., kgl. Fuldm. Kristiania.
Hvoslef, J., Amtmand. Larvik.
Hysing, Joh., Sektionschef. Aamot.
Hørbye, C., Forstmester. Kristiania.
Høst, Universitetsboghandl. Kjøb.havn.
Ihlen, J., Advokat. Kristiania.
Irgens, J., Kjøbmand. Bergen.
Isaachsen, Kasserer. Kristiania.
— O., Genremaler. Kr.sand.
Iversen, B., Handelsmand. Thr.hjem.
— Kjøbmand. Bergen.
Jarmann, J. S., Verksmest. Kristiania.
Jebsen, P., Kjøbmand. Bergen.
Jensen, H., Kjøbmand. Throndhjem.
— Hans P. —
Jentoft, Cand. jur. Vadsø.
Jessen, E., Kontorist. Bergen.
Johannesen, Handelsborger. —
— J., Kjøbm. Throndhjem.
— Kjøbmand. Bergen.
Johannsen, C., Handelsmand. Th.hjem.
Johannsson, J., Kjøbmand. Kristiania.
Johnsen, B. C., Handelsfuldm. —
— Rolf, Handelsfuldm. —
— J., Adjunkt. Bergen.
Johnson, Chr., Kjøbmand. Krist.sund.
Jürgensen, P., Læge. Bergen.
Jørstad, Kr. A. Faaberg.
Jøys, J., Kjøbmand. Bergen.
Kaas, Bygningsindspektør. Kristiania.
Kahrs, C., Læge. Ørskog.
Kallevig, I., Kjøbmand. Arendal.
Kaurin, C., Ingeniør. Throndhjem.
— Kompagnikirurg. —
Kavlie, A., Handelsfuldm. —
Keyser, C., Cand. theol. Kristiania.
Kildal, P. W. W., Kjøbmand. —
Kittel, Stadsfysikus. Arendal.
Kiær, A., Kjøbmand. Kristiania.
Kjeldseth, M., Handelsfuldm. Th.hjem.
Kjelland, A. C., Kjøbmand. Stavanger.
— G., Statsingeniør. Frederikshald.
Kjellstrøm, M. Hevne.
Kjøbenhavns kgl. Bibliothek.
Kjøsterud, A., Kjøbmand. Drammen.
Klem, Kjøbmand. Throndhjem.

Klinge, Underfoged. Throndhjem
Klingenberg, H, Kjøbmand, —
— J. B., Toldkasserer. Drammen.
Kloumann, Generalmajor. Bergen.
Klüwer, Lensmand. pr. Throndhjem.
Knöff, Richard, Kjøbmand. Thr.hjem.
Knudsen, K., Overlærer. Kristiania.
Knudtzen, C. G., Handelsborg. Farsund.
— S. S., Rektor. Drammen.
Knudtzon, Bailly. Bergen.
— C. A., Kjøbmand. Th.hjem
— H. N., Kjøbmand. —
— H. T., Kjøbmand. —
— N., Kjøbmand. Krist.sund.
Koch, T. K., Sogneprest. Verdalen.
Kongsbergs Middelskole.
Konow, H., Cand. jur. Kristiania.
Kooter, C., Polytekniker. Bergen.
Kopp, H., Kjøbmand. Kristiania.
Koren, Wilh., fhv. Provst —
Kraft, Cand. jur. Mandal.
— J., Sorenskriver. Orkedal.
— T., Læge. Flekkefjord.
Krag, R., Kjøbmand. Throndhjem.
Kramer, J., Kjøbmand. Bergen.
Krefting, O., Kaptejn. Throndhjem.
Krieger, fhv. Minister. Kjøbenhavn
Kristiania Haandverksforening.
Kristiansands Almueskoler.
— Haandverkerforening.
Krogh, G. F., Agent. Throndhjem.
— Cand. jur. Kristiania.
Krohg, H., Proprietær. Strinden.
— V., Proprietær. —
Krohn, H., Fabrikejer Sogndal.
Krøepelien, J., Kjøbmand. —
Køhler, Boghandler. Throndhjem.
Køkeritz, Kjøbmand. Kristiania.
Laache, Sogneprest. Stenkjær.
Lampe, J., Farver. Bergen.
— J. F., Sogneprest. Bamble.
Langberg, Myntmester. Kongsberg.
Larsen, A, cand. filos. Kjøbenhavn.
— O. P., Læge. Fredrikshald.
— P., Kontorist. Bergen.
Lassen, C. F., Sorenskriver. Lillesand.
— Hartv., Radaktør. Kristiania.
Lassen, Wilh., Bureauchef. Kristiania.
— Distriktslæge. Lillehammer.
Lehmann, Borgermester. Kristiansand.
Lian, H., Kjøbmand. Throndhjem.
Lichtlé, katholsk Prest. Odense.
Lie, Læge. Kristiania.
Lind, Chr. B., Kjøbmand. Bergen.
Lindboe, Sagfører. Throndhjem.
Lindeman, L. M., Organist. Kristiania.
Lindholm, Læge. Bergen.
Lippe, von der, F., Arkitekt —
— J., fhv. Biskop. Kristiansand.
Lorange, A. L., Konservator. Bergen.
Lossius, Adjunkt. Throndhjem.
Losting, Læge. Bergen.
Ludvigsen & Schielderup, Kjøbmænd. Kristiania.
Lund, H., Sorenskriver. Namsos.
— J., Agent. Bergen.
— Jac., Cand. mag. Drammen.
— Joh. T., Handelsm. Thr.hjem.
— O., Læge. Kristiania.
— O., Dampskibsfører. Thr.hjem.
— P. L., Konsul. Arendal.
— T., Kaptejn i Marin. Kristiania.
— Amtsfuldmegtig. Tromsø.
Lundgreen, H., Kjøbmand. Throndhjem.
— Hilm. Kjøbmand. —
Lundh, O. G., Kgl. Fuldm. Kristiania.
— S., Ingeniør. —
Lyng, G., Professor. —
— J. D., Kjøbmand. Throndhjem.
— Th., Bureauchef. Kristiania.
Lynge, H., Boghandler. Kjøbenhavn.
Lysholm, O., Kjøbmand. Throndhjem.
Lütke, Fr., Cand. Theol. Throndhjem.
Løberg, Hj., Gaardbruger. Bergen.
Løken, J., Kjøbmand. Kristiania.
Løkke, J., Overlærer. —
Løvenskjold, C., Premierløjtn. —
— O., Høiesteretsass. —
Løwaas, H. — Tiller pr. Throndhjem.
Magelssen, Politimester. Bergen.
Magnus, G., Foged. Grimstad.
Malling, Bogtrykker. Kristiania.
Malmstrøm, A. Professor. Stokholm.
Mandelgren, Artist. —
Manthey, A. C., Stiftamtmand. Kr.nia.

Manthey, A. V., Høiesteretsassessor. Kristiania.
Mariboe, fhv. Assessor. —
Martens, D., Boghandler. Bergen.
— Ditlev, Bager. —
— D., Korpslæge. —
— Papirhandler. —
— Joh. B., Kjøbmand. —
Matheson, J., Kjøbmand. Thr.hjem.
Mathiesen, H. Handelsfuldm. —
Matzow, G., Mægler. —
— H., Kjøbmand. —
— Tømmermester. Kristiania.
Maurer, Conrad, Professor. München.
— Tømmermester. Kristiania.
Meidell, D., Redaktør. —
Meier, F., Apotheker. Ekersund.
Meincke, H., Proprietær. Strinden.
Meinich, H. T., Amtmand. Nordre Land.
Meisterlin, W. M., Kjøbmand. Th.hjem.
Meldahl, Etatsraad. Kjøbenhavn.
Melhus, Is., Gaardbruger. Melhus.
Meydell, N., Bergmester. Kristiania.
Meyer, Thrap-, H., Arkitekt. —
— Thv., Kjøbmand. —
Michelsen, J., Konsul. Bergen.
— N. J., Kjøbmand. —
Moestue, T., Kjøbmand. Kristiania.
Monrad, M., Professor. —
Mosling, H., Arkitekt. Throndhjem.
Motzfeldt, Stiftamtmand. —
Munch, Kaptejn. Bergen.
Mus, P., Handelsmand. Inderøen.
Muus, N., Kjøbmand. Stenkjær.
Mülertz, Sogneprest. Eidanger.
Müller, W., Læge. Dovre.
Myhre, A., Hotelvært. Throndhjem.
— Chr. —
— Edv., Bordskriver. —
— H., Handelsmand. —
Møller, C. F., Guldsmed. —
— H. L., Kjøbmand. Kristiania.
— H. K., Sagfører. Næsne.
Nannestad, B., Sorenskriver. Drøbak.
Neergaard, Ant., Sagfører. Vadsø.
Neuhaus, C., Kjøbmand. Bergen.
Nicolaysen, J., fhv. Foged. Kristiania.
— N., Antikvar. Kristiania.
— P., Cand. jur. —
Nielsen, Carl, Boghandler. —
Nielsen, I. G., Klokker. Throndhjem.
Nielsen, N. J., Foged. Tromsø.
— P., Byfoged. —
— S., Lastehandler. Kristiania.
— Y., Assist. i Rigsarkivet. —
Nissen, E., Læge. Throndhjem.
— R. T., Statsraad. Kristiania.
Noodt, Urmager. Throndhjem.
Nordtømme, Lensmand. Meldalen.
Nordvi, A. C., Kjøbmand. Finmarken.
Norum, Sorenskriver. Hadeland.
Nygaard, M., Overlærer. Kristiansand.
Næss, J, Rebslager. Throndhjem.
— Guldsmed. —
— Ludolph, Kjøbmand. Bergen.
Oldenborg, P., Kjøbmand. Thr.hjem.
Olrog, Toldinspektør. Kristiansand.
Olsen, G. O., Bygmester. Thr.hjem.
Olsen, Joh., Snedker. Bergen.
— H., Mekanikus. —
— O., Kjøbmand. Tønsberg.
— Rhoar, Stud. Throndhjem.
— Dyrlæge. Arendal.
Omholt, Th. —
Onsum, Kjøbmand. Kristiania.
Opmaalingskontor, det geografiske. —
Osmundsen, J. M., Skolelærer. Farsund.
Ottesen, Arth., Arkitekt. Kristiania.
Over-Rein, Cand. Stenkjær.
Parelius, M, Kjøbmand. Throndhjem.
— N., Kjøbmand. Kristiansund.
Petersen, A., Coiffeur. Bergen.
— A. B., Byskriver. Kristiania.
— C. E., Kjøbmand. —
— H. H., Rektor. Thr.hjem.
— Joh., Kjøbmand. Bergen.
— P., Kjøbmand. Kristiania.
— P., Farmaceut. —
— Siegw., Overlærer. —
Pettersen, K., Adjunkt. Tromsø.
— Farmaceut. Throndhjem.
Piene, J., Kjøbmand. —
Platou, Borgermester. Bergen.
Poulsson, P. H., Kjøbmand.
Prahl, Jan, Dr. med. Bergen.
Prahm, J. N., Cand. phil. Kongsberg.
Prebensen, P. D. Risør.
Printz, H. C., Distr.læge. Vestre Slidre.

Prytz, G. F., Kjøbmand. Throndhjem.
Qvam, Fredrikke, Frue. Stenkjær.
Ramm, H., Auditør. Bergen.
Ramstad, Kontorbetjent. Thr.hjem.
Rasch, G., Læge. Fredrikshald.
— H., fhv. Professor. Kristiania.
Ravn, Kapt. i Marinen. Horten.
Regenburg, Etatsraad. Kjøbenhavn.
Reimers, H., Kjøbmand. Bergen.
Reusch, B., Kontorist. —
Richter, O., Byfoged. Throndhjem
Riddervold, Sogneprest. Bjugn.
Ring, Th., Lensmand. Odalen.
Rise, O., Brugsfuldmægtig. Ørlandet.
Rode, F., Sogneprest. Lier.
Rode, L., Sogneprest.
Rolfsen, M., Mælter. Bergen.
Rosen, Herman, Postmester. Larvik.
Ross, Im., Skolelærer. Bergen.
Rupricht-Robert, Arkitekt. Paris.
Ruud, F., Kjøbmand. Kristiania.
Rygh, O., Professor. —
— K., Adjunkt. Throndhjem.
Ræder, G., Generalmajor. Kristiania.
Rønneberg, R., Kjøbmand. Aalesund.
Sanne, Prokurator. —
— A., Bankdirektør. Kristiania.
Sars, E., Professor. —
Saugen, S., Handelsfuldm. Vardø.
Saxe, L., Forstkandidat. pr. Skien.
— O., Seminariebestyrer. Hamar.
Saxlund, Højesteretsass. Kristiania.
Schanke, Byfoged. Sandefjord.
Schare, O., Handelsfuldm. Thr.hjem.
— Chr. —
Schaufel, H., Forpagter. Stenkjær.
Schirmer, H. sen., Arkitekt. Kristiania.
Schive, J. M., Foged. Levanger.
Schiøtt, Brigadelæge Kristiania.
Schiøth, H. K., Adjunkt. —
Schmidt. Bager. Throndhjem.
Schnabel, H. C., Kjøbmand. —
Schnitler, D., Kaptejn. Kristiania.
Schou, H., Fabrikejer. —
Schrøder, O., Sagfører. Arendal.
Schultz, Skattefoged. Kristiania.
Schweigaard, C., Advokat. —
Schwensen, J. H., Kjøbmand. —
Schübeler, Sogneprest. Inderøen.

Schüren, W., Kjøbmand. Throndhjem.
Schønheyder, O., Civilingeniør. Sverige.
Schøyen, A., Direktør. Throndhjem.
Segelke, A.. Expeditionssekr. Kristiania.
Sejersted, Premierløjtnant. Thr.hjem.
Sibbern, forhenv. Statsminister. Verneklostér.
Simonsen, P., Kjøbmand. Kristiania.
Sinding, Chr., Cand. theol. Frederikshald.
— J. C., fhv. Apotheker. —
Skjelderup, J., fhv. Postmester. Kristiania.
Smith, Oberstløjtnant. —
Smitt, J., Biskop. Tromsø.
Sommerfelt, Oberstløjtnant. Bergen.
— Løjtnant. Kristiania.
Sommerschild, J., Kjøbm. Namsos.
— H. J., Kapt. Verdalen.
Sparkes, J. C. L. London.
Stang, F., Statsminister. Kristiania.
— O. And.. Kjøbmand. Frederikshald.
— Th., Kjøbmand. —
Steen, A., Cand. jur. Kristiansand.
— Fr., Sagfører. Bergen.
— J. W.. Rektor. Stavanger.
Steenstrup, C. C., Verksmester. Horten.
— Toldinspektør. Skien.
Stein, C. J., Lensmand. Lurø.
Stenersen, L., Cand. mag. Kristiania.
Stibolt, C. N., Kontorchef. —
Stockholms kongelige Bibliothek.
Stoltz, Polytekniker. Bergen.
Storjohann, J. W., Kjøbmand. —
Storm, G., Dr., Universitetsstipendiat. Kristiania.
Strøm, Enkefrue. —
— Snedker. Throndhjem.
— H., Murmester. —
Strømsø, Postexpeditør. Tvedestrand.
Stub, P., Foged. Ullensaker.
Stuwitz, A., Kjøbmand. Bergen.
Styrmoe, Proprietær. Drammen.
Sunne, Skibsfører. Arendal.
Svegaard, P. Kagerup i Danmark.
Svendsen, Assurancekasserer. Bergen.
Svendsen, W., Handelsm. Søndmøre.

Sømme, Jacob, Kjøbmand. Stavanger.
Sørensen, Postaabner. Namdalen.
— C., Assessor. Kristiania.
— H., Direktør. Horten.
- S., Kristiania.
— S. O., Adjunkt. Stavanger.
Thams, T., Restauratør. Throndhjem.
Tharum, J., Kjøbmand. —
Thaulow, Chr., Konsul. —
— H., Apotheker. Kristiania.
— H. H., Sorenskriver. Larvik.
— J. E., Toldkass. Sandefjord.
Thesen, Kjøbmand. Bergen.
Thomsen, Jess, Kjøbmand. Kristiania.
Thomesen, O., Sorenskriver. Thelemarken.
Thomle, I. S., Høiesteretsass. Kristiania.
Thorbjørnsen, Restauratør. Thr.hjem.
Thorgrimsen, H., Handelsm. Stjørdalen.
Thorp, Chr., Kjøbmand. Kristiania.
Thorstenson, fhv. Sorenskriver. Skien.
Thrap, D., Prest. Modum.
Throndhjems Haandverkerforening.
Throne, J., Bankbogholder. Thr.hjem.
Thue, Toldinspektør. Kristiansund.
Thuesen, Politimester. Larvik.
Tillisch, Kjøbmand. Bergen.
Tischendorf, G., Cand. theol. pr. Holmsbo.
Tonning, Apotheker. Levanger.
Torin, K., Bibliothekar. Skara.
Tostrup, H., Guldsmed. Kristiania.
— Chr., Kjøbmand. —
Tønsberg, fhv. Toldkasserer. —
Ullmann, A., Cand. mag. Kragerø.
Undset, I., Assist. i Rigsark. Kristiania.
Unger, C., Professor. —
Unger, A., Murmester. Kristiania.
— F., Murmester. —
Upsala Universitetsbibliothek.
Valeur, Indrulleringschef. Krist.sand.
Wallem, Cand. jur. Bergen.
Wang, Fr., Kjøbmand. Kristiania.
Wanke, L., Møllemester. Thr.hjem.
Wedel-Jarlsberg, Bureauchef. Kristiania.
— H., Baron. Bogstad.
— H., Baron. Bærum.
— P., Greve. Jarlsberg.
Weiby, H., Overtoldbetjent. Kragerø.
Weisse, Professor. Kristiania.
Werner, W., Bogtrykker. —
Wessel, Ingeniørkaptejn. —
Videnskabernes Selskab. Throndhjem.
Vibe, F., Ingeniør. Kristiania.
Wiesener, J., Læge. Bergen.
Wigen, A., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Willumsen, H., Kjøbmand. Kristiania.
Wilse, Læge. —
Winkel-Horn, Mag. cand. Kjøbenhavn.
Winther, Adjunkt. Tromsø.
Wisbech, Kapt. i Søetaten. Horten.
Wittlock, J. A., Dr. Vexiø.
Vogelsang, Proprietær. Throndhjem.
Vogt, C. J., Oberstløjtn. Kristiansand.
Worsøe, C., Amtmand. Bodø.
Voss, P., Skolebestyrer. Kristiania.
— V., Rektor. Aalesund.
Væringsaasen, Helge. Elverum.
Young, N. O., Kjøbmand. Kristiania.
Ytteborg, Fabrikejer. —
Ziegler, Premierløjtnant. Throndhjem.
Øie, Sivert, Gaardbruger. Melhus.
Øien, Sejlmager. Throndhjem.

Ifølge foranstaaende Liste ere Medlemmerne saaledes fordelte:

Udlandet.

Stokholm	8	
Upsala	1	
Skara	1	
Vexiø	1	
Kjøbenhavn	12	
Herlufsholm	1	
Odense	1	
Kagerup (Danmark)	1	
London	2	
Paris	1	
Leipzig	1	
Celle	1	
München	1	
		32

Kristiania Stift.

Kristiania	204	
Fredrikshald	8	
Fredrikstad	2	
Moss	8	
Drøbak	1	
Drammen	13	
Kongsberg	4	
Horten	7	
Tønsberg	4	
Sandefjord	3	
Larvik	6	
Fredriksværn	1	
Landsbygderne	13	
		274

Hamar Stift.

Hamar	2	
Kongsvinger	1	
Lillehammer	3	
Landsbygderne	14	
		20

Kristiansands Stift.

Kristiansand	17	
Skien	8	
Langesund	1	
Kragerø	6	
Risør	1	
Tvedestrand	1	
Arendal	13	
Grimstad	3	
Lillesand	2	
Mandal	4	
Farsund	2	
Flekkefjord	1	
Ekersund	2	
Stavanger	8	
Landsbygderne	6	
		75

Bergens Stift.

Bergen	94	
Aalesund	3	
Landsbygderne	9	
		106

Throndhjems Stift.

Throndhjem	146	
Kristiansund	6	
Levanger	2	
Stenkjær	5	
Namsos	4	
Landsbygderne	28	
		191

Tromsø Stift.

Tromsø	8	
Bodø	1	
Vardø	2	
Landsbygderne	8	
		19
Tilsammen		717
hvoraf i Landsbygderne	80	

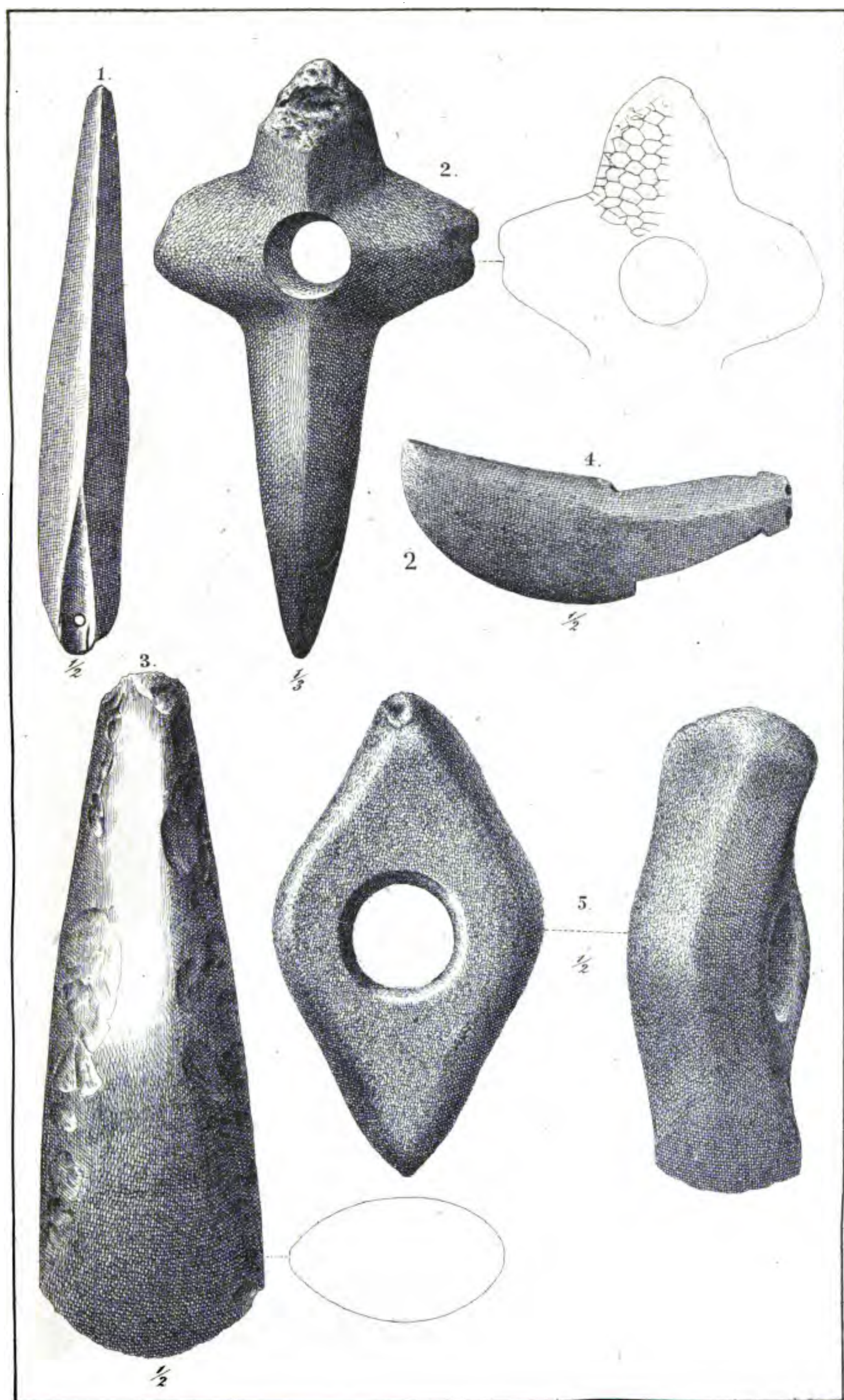
FORTEGNELSE

OVER DE MEDFØLGENDE AFBILDNINGER MED HENVISNING TIL TEXTEN.

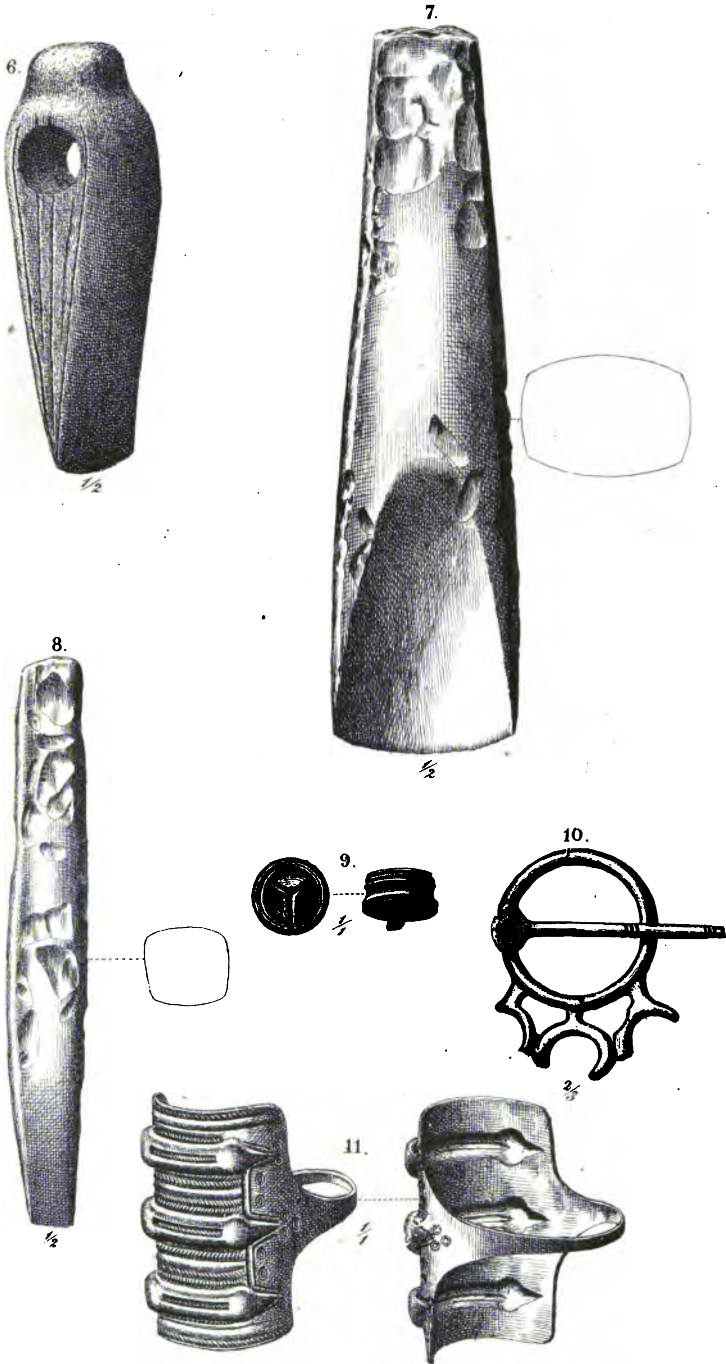
STENALDER.

ÆLDRE JERNALDER.

INDHOLD.

L. Fehr's lith. Inst.

L. Fehr's lith. Inst

12.

1/1

13.

1/1

13 a.

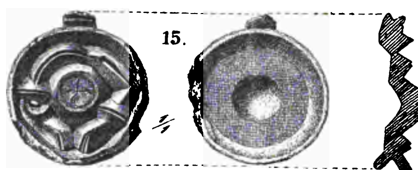
1/1

14.

1/1

15.

1/1

16.

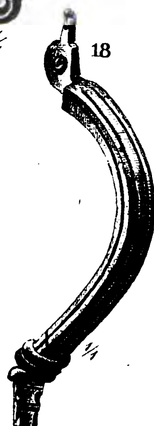
1/1

17.

1/1

18

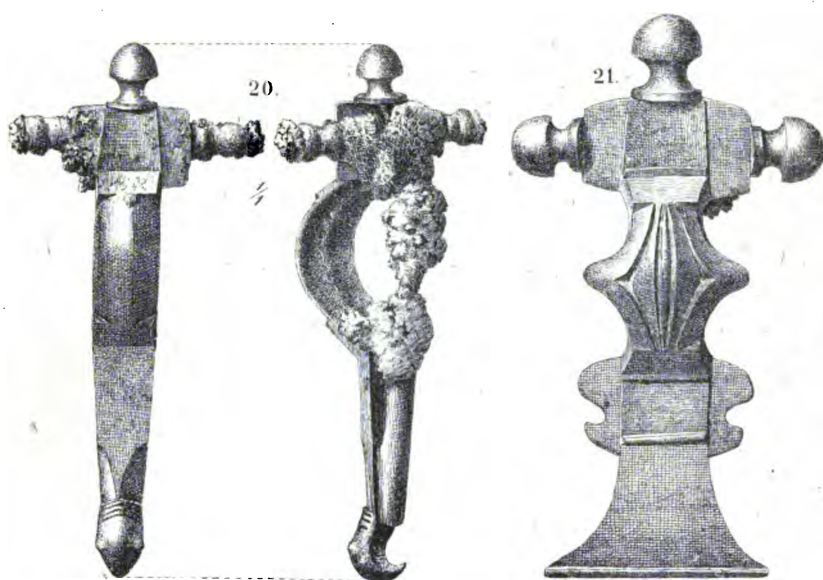
1/1

19.

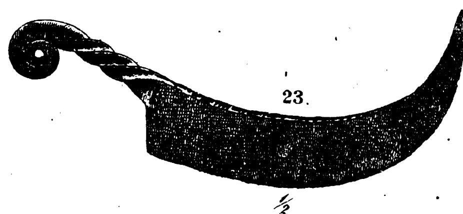

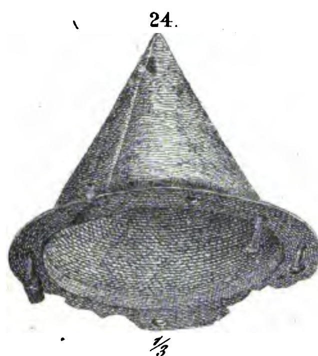
1/1

L. Fehr's lith. Inst.

L. Fehr's lith. Inst.

25.

1/3

27.

1/1

26.

1/3

28.

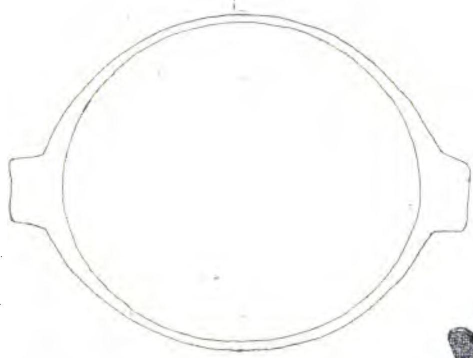

1/3

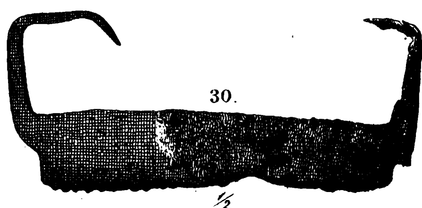
29.

1/3

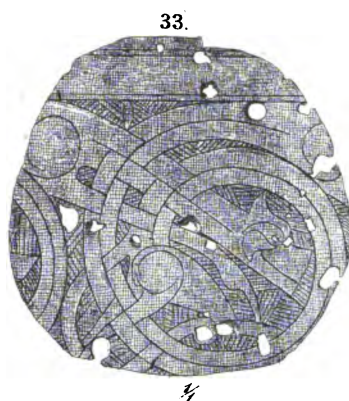

L. Fehr's lith. Inst.

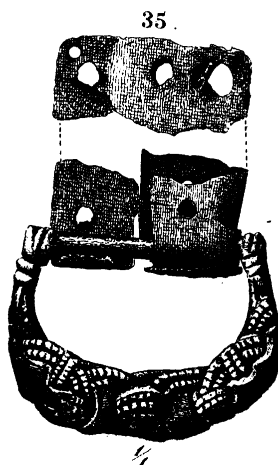

30.
½

31.
½

32.
½

33.
1/1

34.
1/1

35.
1/1

L. Fehr's lith. Inst.

FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING

REGISTER

TIL SELSKABETS SKRIFTER, DERUNDER INDBEFATTET AARSBERETNINGEN FOR 1875, I FORBINDELSE MED STATISTISKE FUNDOVERSIGTER

AF

N. NICOLAYSEN

KRISTIANIA

CARL C. WERNER & KOMP'S BOGTRYKKERI

1876

INDHOLD.

FORORD.

I det tiaar, som er forløbet siden „Norske Fornlevninger“ udkom, har den arkæologiske videnskab ogsaa hos os gjort gode fremskridt. Det i landets forskjellige samlinger nedlagte stof er blevet betydelig forøget, og baade derved og ved den skarpere belysning, det i sin helhed har modtaget, er en større klarhed vundet; ældre og yngre synsmaader ere forkastede eller styrkede, og nye udsigter aabnede i fremtiden.

Paa grund heraf opstod der ogsaa et ønske om at kunne fremlægge nysnævnte skrift for Selskabets medlemmer i en omarbeidet udgave, hvori senere tilkommet stof var optaget, fejlene rettede og videnskabens nye resultater gjennemførte. Men derved turde fremkommet et verk med saa stort omfang, at udgivelsen deraf vilde oversteget Foreningens kræfter, og denne plan maatte derfor opgives. Hvad der tilsigtedes med et saadant verk, kunde ogaa for en stor del opnaaes paa en anden maade, og det er dette, som her er forsøgt.

Dette register omfatter saaledes alt, hvad Foreningen hidtil har udgivet, til og med aarsberetningen for 1875, og desuden er for tiden før reformationen ogsaa taget hensyn til andre skrifter. Inden nysnævnte tidsgrænse lægger registeret følgelig an paa at skulle optage alt det stof vedkommende Norge, der omtales i noget hidtil trykt verk. Dog har jeg af flere hensyn undladt at opregne alle bautastene og begravelser af forskjelligt slags, hvorimod disse naturligvis indbefattes under de henvisninger, som træffes i den topografiske fortegnelse.

Endvidere er til hver af de forhistoriske perioder, derunder indbefattet den yngre jernalder, knyttet statistiske fundoversigter. Ved disse maa det dog merkes, at de ej alene have optaget alle fund, der nævnes i registeret, men ogsaa andre, som ellers maatte være bekjent. Oversigterne skulle saaledes, ligesom selve registeret, vise tilstanden som den var ved udgangen af 1875. Dette haaber jeg ogsaa er opnaaet for begge stenalderes og bronsealderens vedkommende. Hvad derimod den ældre og yngre jernalder angaar, har jeg for det første ikke kunnet tage hensyn til fundet i Sjongshulen (Aarsb. 1875, 251) og dernæst er savnet adgang til at medtage den lorangske samling paa Fredrikshald,

selvfølgelig dog kun forsaavidt de hidhørende fund ej ere nævnt i Foreningens aarsberetninger. Hertil kommer, at det i flere tilfælle ikke er muligt at afgjøre, om en gjenstand skal henføres til den ældre eller yngre jernalder, naar den nemlig ej har været seet af nogen sagkyndig. Det er ogsaa højst sansynligt, at de fund, der opføres som markfund, eller i alle fall de fleste deraf i virkeligheden have hidrørt fra forstyrrede grave.

Ved at kaste et blik paa registerets forskjellige rubriker og de derunder forekommende flere eller færre tal vil nu selv den, der ej gaar dybere i tingen, kunne danne sig en mening om, hvilke gjenstande der vise periodens ejendommelighed, hvor ofte de hidtil ere trufne og tildels i hvilke prestegjeld. Men til en større orientering vil jeg her i korte drag give en udsigt over Norges arkæologiske stilling under hedendommen i forhold til det øvrige Norden og inden landet selv.

Norge danner med Sverige og Danmark en egen kreds ligeoverfor det øvrige Europa, og indenfor denne kreds viser der sig igjen ved siden af stort fællesskab ogsaa flere forskjelligheder. Hvad der er fælles for disse lande, er for det første, at de maa antages senere befolkede end de sydligere, dernæst at befolkningen i hver periode har været ensartet, og endelig at indvandringen deraf baade fra først af og senere navnlig for Norges vedkommende hverken er skeet fra nord eller øst men søndenfra. Danmark maa paa grund af de gjenstandes beskaffenhed, som træffes i de for dette land ejendommelige saakallede „kjøkkenmøddinger", ansees først befolket, dernæst Sverige og Norge. Naar de nævnte affallsdynger og deres indhold undtages, er der forøvrigt stor lighed mellem de gjenstande fra stenalderen, som finnes i hvert land, dog saaledes, at der i Danmark og ligeledes i Skaane træffes den overvejende største mængde og mangfoldighed deraf. Fra Skaane til det øvrige Sverige er overgangen derimod allerede temmelig brat, og allerfattigst staar her vort land, hvori der ikke engang med sikkerhed kan opvises en eneste grav fra denne periode.

Omtrent samme forhold finner for Norge sted i bronsealderen, undtagen at tallet paa de fremkomne gjenstande er endnu mindre; dog træffes der nogle faa grave fra denne periode, og desuden har Norge tilligemed Sverige en hel del helleristninger, hvortil Danmark kun ejer ubetydeligere sidestykker.

I den ældre jernalder bliver derimod forholdet meget anderledes. Vel kan hverken Sverige eller Norge fremvise sidestykker til de rige danske mosefund, og vel er der i Norge i forhold til Danmark og

Sverige stor fattigdom paa myntfund og gullsager, men hvad tallet af gravfund og de derved fremkomne gjenstande angaar og med hensyn til udprægede gravskikke staar Norge langt forud for Danmark, med undtagelse af Bornholm, og kan vistnok maale sig med Sverige.

Hvad endelig den sidste forhistoriske periode eller den yngre jernalder angaar, bliver forholdet her rent modsat af, hvad der viste sig i de to første perioder. Vistnok ere myntfundene ogsaa i denne tid af en ganske anden og større betydning i de to øvrige lande end i Norge, og vistnok er der i vort land hidtil ej fremkommet saadanne pragtfund som det danske Mamenfund og det svenske ved Ultuna men forresten staar Norge i denne tid øverst. Danmark viser sig her endog saa merkelig underlegent, at grunden dertil endnu ikke har faaet nogen tilfredsstillende forklaring, og selv Sverige synes her at staa meget tilbage for Norge baade ved faatalligheden af de fundne sager og deres forskjellige slags, idet de svenske grave synes i merkelig grad at mangle vaaben og mange af de øvrige redskaber, der saa hyppig træffes i Norge og hvortil sidestykker heller ikke forekomme i fund af andet slags og navnlig ej i de højst interessante, som hidrøre fra „svarta jorden“ paa Bjørkø.

Af det anførte viser det sig dog, som rimeligt kunde være, at der i det hele taget er større arkæologisk lighed mellem Sverige og Norge, end mellem dette og Danmark. Hertil kommer, at vort naboland sammen med os har en egen arktisk stenalder, hvortil der af naturlige grunde ej finnes noget sidestykke i Danmark. Naar vi nu træffe lignende sager i Finland, og det endvidere sees (s. 20), at deres egentlige hjem i Norge er nordenfor sydsiden af Throndhjemsfjorden, bliver der vistnok stor sansynlighed for, at denne stenalder tilhører et fra landets øvrige befolkning forskjelligt folkefærd, der i modsætning til hvad ellers, som ovenfor berørt, maa have været tilfællet hos os, antagelig ere kommet østenfra og dernæst er gaaet sydover i Sverige og Norge. Det ligger saaledes her temmelig nær ved de omhandlede levninger at tænke paa Lapper, uden at der dog endnu kan haves nogen sikrere formodning om, i hvilket forhold denne særegne stenalder med hensyn til tiden staar til den almindelige.

Som en forskjel ligeoverfor Sverige maa derimod fremhæves den egenhed, at vidnerne om alle de øvrige forhistoriske perioder her stanse meget længere sydpaa end hos os, hvad der viser sig af følgende tal, hvorved den nordlige bredegrad betegnes.

	Sverige.	Norge.
Flintsager	65	68½
Gravfund fra bronsealderen	60	64
Markfund - —	62½	66½
Gravfund fra ældre jernalder	63	69
Skaalspenner fra yngre jernalder	64	69

Dette hænger vistnok sammen med Sveriges naturbeskaffenhed og navnlig dets indestængte beliggenhed i modsætning til Norge med sin aabenhed mod havet og lettere adgang for ernæringen fra søen.

Holde vi os dernæst udelukkende til vort eget land, ville vi for det første kun tage hensyn til de trenne yngste forhistoriske perioder, der ogsaa have større fællesskab med hverandre end med stenalderen, navnlig paa grund af, at det materiale, som her spiller hovedrollen, er af andet slags. Til belysning af ligheden og forskjellen mellem dem kan da hidsættes følgende sammenstilling af visse hovedpunkter, hvorved den horisontale streg under hver rubrik viser, i hvilken periode de træffes.

	Bronse-alder.	Ældre jernalder.	Yngre jernalder.
Skjærende redskaber af bronse	—		
Helleristninger af et vist slags	—		
Rundhauger			
Ubrænt lig i gravkammer	—	—	—
Brænt - - —			
Kar af brænt ler			
Gull	—[1]	—	—[2]
Glas			
Stensætninger			
Kar af træstavor		—	
Ældre runer			
Langhauger			
Bautastene			
Stenlægninger			
Brænt lig uden gravkammer			
Ubrænt - — —			
Kar af klebersten			
Jern		—[3]	—
Sølv			
Bly			
Messing			
Rav			
Lodning			
Smedning			
Trekanter			
Kar af jern			—
Yngre runer			

[1]) Glas dog kun én gang (s. 21); i Danmark saavidt vides heller ikke mere end én gang i form af en liden perle (Aarbøger 1868, 118), men i Sverige uden exempel.
[2]) Lerkar kun sjelden.
[3]) Klebrstenskar dog kun et par gange (s. 28).

Naar der videre spøres om, hvorledes udbredelsen i landet af alle fire forhistoriske perioder hidtil har vist sig, kan dette først med hen syn til deres nordligste grænse eller bredegrad besvares i nogle hovedpunkter af følgende oversigt.

Almindelig stenalder.

Sager af flint eller anden sten	(s. 18)	68½

Bronsealder.

Helleristninger	(- 22)	63½
Gravfund	(- 23)	64
Markfund	(- —)	66¼

Ældre jernalder.

Romerske mynter af sølv	(- 38)	61
Ældste runer	(- 39)	62½
Romerske mynter af gull	(- 38)	
Siler af bronse	(- 25)	
Glaskar	(- 26)	
Spann af træstaver	(- —)	63—64
Karforingskit	(- 27)	
Brakteater af gull	(- 33)	
Romerske bronsekar	(- 25)	64—65
Spillebrikker af glas	(- 38)	
Ubrænt lig i gravkammer	(- 42)	66¼
Bronsekjedler	(- 25)	
Lerurner	(N. F. 692)	
Beltestene	(s. 29)	
Bøjlespenner	(- 34)	68—69
Hegtespenner med knapper	(- 37)	
Ubrænt lig uden kammer	(- 42)	
Brænt lig i kammer	(- —)	

Yngre jernalder.

Glasklumper til glatning	(- 61)	63—64
Bøjler med ringe	(- 53)	
Fal med ringe	(- —)	
Kufiske, tydske eller vesterlandske mynter	(N. F. 661, 834)	64—65
Bøjlespenner med irsk forsiring	(s. 56)	
Brænt lig med kammer	(- 68)	
Ringspenner	(- 56)	66—67
Runde flade spenner	(- 57)	
Kar af jern	(N. F. 685)	67½

Kleberstenskar	(s. 45)	
Eneggede sverd	(A. 1873, 86)	
Ligearmede spenner	(s. 56)	
Aflang skaalformede spenner	(- 59)	
Kløverbladformede spenner	(- 60)	68—69
Yngre Runer	(- 65)	
Ubrænt lig uden kammer	(- 68)	
— - i —	(- —)	
Brænt - - —	(- —)	
Tveeggede sverd (?)	(N. F. 702. 703)	70

Heraf sees, at den almindelige stenalder samt den ældre og yngre jernalder omtrent gaa lige langt mod nord eller omtrent saa langt som Norge strakte sig ved middelalderens begynnelse; dog synes den yngre jernalder paa et par steder at vise sig endnu noget nordligere. Derimod stanse de sager allerede flere grader længere mod syd, som vidne om, at de hidrøre fra steder, hvis industri har været paavirket af den romerske smag, eller at de under indflydelse af denne paavirkning ere frembragte her i landet. Aller længst mod syd ophører bronsealderen, idet den i sine gravfund ej gaar længer end til omtrent den nordre ende af Throndhjemsfjorden, skjønt der rigtignok er fremkommet et enestaaende markfund saa langt oppe som i det sydligste af Nordland.

Der spores ogsaa flere andre forskjelligheder inden landet. For det første aftage fundene fra de tre ældste perioder sterkt i den nordligste del, medens Smaalenenes og Stavanger amter (s. 20, 23, 69) have stor overvægt over de øvrige. Dernæst er den største del af Kristiania og Hamars stifter samt søndre og nordre Throndhjems amter paafallende fattigere i den ældre end den yngre jernalder. Heraf kan der dog endnu neppe udledes noget sikkert, da mange tilfællige omstændigheder derved kunne være raadende. Derimod synes der ved flere af de fremkomne fornsager tydelig at vise sig nogen forskjel mellem østlandet og det øvrige land, hvor grænsen kan sættes ved begynnelsen af Nedenes amt eller omtrent, hvor det gamle Agder tog ved. Saaledes træffes flere af de gjenstande, som vidne om en paavirkning af romersk smag, meget oftere vestenfor end østenfor denne grænse, navnlig et vist slags bronsekar (s. 24), glaskar og siler af bronse (s. 25), ligeledes flere af de bøjleformede og andet slags spenner (s. 33—36) samt hegtespenner med knapper (s. 37). Det samme viser sig ogsaa i den yngre jernalder, idet der paa østlandet endnu ikke er truffet de runde eller korsformede spenner med irsk ornamentik (s. 57, 59), heller ikke de glasklumper, som rimeligvis anvendtes

til glatning (s. 61), hvortil kommer, at de store bøjledannede spenner med irsk ornamentik, ringspennerne og de aflang skaalformede spenner (s. 56, 57, 58) forekomme meget oftere vestenfor den opstillede grænse. Omvendt træffes derimod de kløverbladformede spenner (59) langt hyppigere paa østlandet, og merkeligst er det, at der kun her finnes de med ringe forsynede redskaber af dobbelt slags (s. 53, jfr. rettelsen s. 87), naar undtages, at disse et par gange ere trufne ogsaa i nordre Throndhjems amt.

Et lignende forhold vil sees at finne sted ved de forskjellige slags grave og deres indretning, idet vi her omtale dem lidt nærmere.

I bronsealderen kjennes kun runde hauger; i den ældre jernalder kommer dertil stensætninger, stenlægninger og langhauger; de to sidste træffes ogsaa i den yngre jernalder, som derhos fremviser et nyt slags grave i trekanterne.

Stensætninger ere kun i ganske faa tilfælle firkantede eller aflange, derimod i regelen runde med eller uden midtsten og omgivne af 5—13 staaende stene, som oftest 7, 8 eller 9. — Stenlægningerne ere ligeledes kun sjelden firkantede eller aflange,[1] derimod hyppigst runde, ligesom brolagte med mindre stene og omgivne i kanten med tæt i tæt lagte noget større stene. — Langhaugerne have enten parallele sider og afskaarne eller afrundede ender, eller disse ere tilspidsede, saa at haugen har stor lighed med en omhvelvet spidsstevnet baad. Sedvanligst vise de samme retning som dalen, hvori de træffes, dens vandløb eller vej, dog saaledes, at de ligge tvers efter skraaninger. — Trekanterne omgives med tætlagte stene og ere enten triangelformede eller have som oftest indadbøjede sider, saa at de ligne mest en stjerne med tre odder.

De runde hauger ere jevnt fordelte over hele landet og deres antal er meget større, end nogen af de øvrige slags begravelser kan fremvise. Desuden gaa de til 70 ° mod nord (N. F. 703), medens de øvrige stanse omtr. ved 69 ° (N. F. 692 og A. 1874, 119, 123).

Hvad der nu med ovenstaaende spørsmaal for øje viser sig fælles for de sidstnævnte begravelser er, at ogsaa de træffes langt hyppigere paa vest- og nordlandet end paa østlandet, og det samme er tilfællet med bautastenene. Hvad særlig trekanterne vedkommer, kjennes der endog kun én paa østlandet (i Sandehered), medens alle de øvrige[2] høre hjemme i Stavangers og nordre Throndhjems amt, med undtagelse

¹) En ganske enestaaende form havde den, som tilforn saaes ved Dale i Søndfjord (N. F. 485).

²) Den trekantede stensætning i Vadsø (N. F. 667) kan neppe henregnes til dette slags.

af 10, som forefinnes i følgende prestegjeld: Holme, Finnaas, Fjælber, Herø, Norddal, Strinden og Øxnes.

For endelig at give en oversigt over, hvorledes det omtalte forhold viser sig ogsaa ved gravenes indretning, hidsættes følgende tabel, der er sammendraget af, hvad der finnes nærmere anført i registeret (s. 42—44 og 67—68).

Amter.	Ældre jernalder.								Yngre jernalder.							
	Ubrænt lig uden gravkammer.	Ubr. lig og kam.	Kammer og brænt lig			Kammer uden opgave om ligets behandling			Ubr. lig uden kam.	Ubr. lig og kam.	Kammer og brænt lig.			Kammer uden opgave om ligets behandling		
			st.	lid.	ukj	st.	lid	ukj			st.	lid.	ukj	st.	lid.	ukj
Smaalenene . . .	—	2	1	6	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Kristiania	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Akershus	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Hedemarken . . .	1	1	—	2	—	—	—	—	4	—	—	1	—	—	1	—
Kristians	1	4	—	6	1	1	1	—	4	—	—	3	—	—	—	2
Buskerud	1	2	—	7	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Jarlsberg—Larvik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bratsberg	—	—	1	2	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—
Nedenes	—	2	2	5	—	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lister—Mandal . .	—	3	4	6	—	7	—	3	1	—	—	—	—	1	—	—
Stavanger	2	5	2	13	—	6	4	2	—	2	—	1	—	—	—	1
Søndre Bergenhus	—	4	3	11	—	7	6	—	1	2	—	—	—	1	2	—
Nordre Bergenhus	—	4	3	9	1	3	3	—	—	—	1	—	—	1	—	1
Romsdal	1	2	4	4	—	2	3	—	3	—	2	2	—	—	1	4
Sønd. Throndhjem	—	1	3	2	1	2	—	—	9	—	—	—	—	—	—	1
Nord. Throndhjem	3	6	1	6	2	3	—	1	4	2	1	—	—	2	—	—
Nordland	3	1	1	—	—	2	—	—	16	3	—	—	—	—	—	1
Tromsø	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	—	—	—	—	—	—
Finmarken	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	13	37	25	80	6	38	20	6	52	14	4	7	—	7	4	10

Det vil heraf sees, at ogsaa anvendelsen af gravkammere forekommer oftere paa vest- og nordlandet end paa østlandet, og det baade i den ældre og yngre jernalder. Men fremfor alle de øvrige landsdele og gjennem alle de forhistoriske perioder viser Stavangers amt sig med størst arkæologisk betydning, dog fornemmelig Jederen og deraf igjen især Kleps sogn, hvor der ogsaa paa det højeste punkt træffes en merkelig, ved sin anordning enestaaende samling af begravelser fra den ældre jernalder (A. 1869, 144).

Efterat saaledes den forskjellighed er antydet, der viser sig paa det omhandlede felt, kan det kortelig omtales, hvori forskjellen bestaar mellem den ældre og yngre jernalder hos os. Hvad for det første gravene og deres ydre form angaar, er det ovenfor berørt, at begge perioder ere fælles om runde hauger, langhauger og stenlægninger, medens stensætninger udelukkende tilhøre den ældre jernalder, som det synes, og trekanterne kun træffes i den yngre jernalder. Hertil kommer, at der ved indretningen af gravene spores en større omhyggelighed i den ældre end i den yngre tid, saaledes i den første anbringelse af grøfter og hulrenner[1], for at de i graven nedlagte sager bedre kunde bevares mod fugtighed, og oftere end i den sidste periode stenlægning omkring haugernes kanter. En mere gjennemgaaende og langt væsentligere forskjel viser sig dog ved anvendelsen af gravkammere.[2] Disse, for hvis retning der forresten ikke synes at have været nogen regel, træffes rigtignok i begge perioder, men uden sammenligning meget oftere i den første end den sidste og navnlig i overvejende grad for de smaa kammeres vedkommende. Dette vil sees af følgende sammendrag af ovenanførte tabel (s. XII) i forbindelse med tallet paa de sikre gravfund (s. 69).

	Store kammere.	Mindre kammere.	Kammer med ukjent størrelse.	Tilsammen.	Gravfund.	Procent.
Ældre jernalder . . .	100	102	12	214	762	28
Yngre — . . .	25	11	10	46	1462	3
Tilsammen	125	113	22	260	2224	12

Indretningen af kammere, der var eneraadende i bronsealderen, træffes saaledes kun som en undtagelse i jernalderens perioder og aller sjeldnest i den yngre. Forøvrigt vilde tallet paa de mindre kammere blive adskilligt lavere end ovenanført, hvis grænsen for deres størrelse var sat snevrere end det er gjort i registeret.

Det næste punkt angaar den maade, hvorpaa den begravnes legeme blev behandlet. I stenalderen og bronsealderens begyndelse var lig-

[1]) Se s. 41, N. F. 125 og A. 1868. 53.

[2]) At kalk har været brugt ved opsætningen af disse (N. F. 106, 241, 673, 674) beror vistnok paa en misforstaaelse. Anvendelsen af kalk som bindemiddel kjennes ellers ikke hos os førend efter kristendommens indførelse.

brand ukjent; den træffes først i den sidste periodes senere tid og vedbliver dernæst gjennem hele jernalderen i saa stor udstrækning, at den er aldeles overvejende,[1] hvad der i tal viser sig saaledes:

	Ubrænt lig uden kammer.	Ubrænt lig og kammer.	Tilsammen.	Gravfund.	Procent.
Ældre jernalder	13	37	50	762	6,48
Yngre —	52	14	64	1462	4,30
Tilsammen	65	51	114	2224	5,12

Men under anvendelsen af ligbranden viser den ældre jernalder langt større omhyggelighed ved behandlingen af de brænte ben, end der spores i den yngre periode. I den sidste træffes benene som oftest løse i jorden, endog ofte uden benyttelse af jern- og kleberstenskar, som ellers finnes i graven; dog er det muligt at i flere tilfælle de klinknagler, der saa ofte træffes i yngre jernalders grave kunne hidrøre fra trækister, hvori benene have været nedlagt; hertil kan ogsaa føjes, at det kun er i yngre jernalders grave, hvad enten ligbrand eller ej har fundet sted, at den døde er nedlagt i skib eller baad, hvad der stemmer saa vel med, at denne periode tilhører vikingetiden. Men forresten viser der sig gjennemgaaende en større omhu for de brænte ben under den ældre jernalder, idet benene meget ofte ere nedlagte i et eget kar af bronse, brænt ler, glas eller træ, og hvor saadanne mangle, er der ej sjelden gjort en fordybning i haugens bund for benene.

Hvad ligbranden i det hele angaar, synes dens ophør at have begynt temmelig langt ude i jernalderen eller i den saa kallede mellemjernalder (omtr. 500—700), og grunden dertil kan maaske fremgaa af følgende betragtning. Det viser sig overalt og ligger i tingenes natur, at de mindre folk sterkt paavirkes af de store samfund, hos hvem kulturen til enhver tid indtager den største højde. Derfra sker paavirkningen først til dem, som hos det mindre folk staa paa samfundets øverste trin, og derfra gaar den lidt efter lidt nedover til de lavest staaende, som endnu længe fastholde det nedarvede, efterat det forlængst er forsvundet fra højderne. Dette kan ogsaa den dag i dag sees hos vore bønder, som endnu fremvise meget, hvis oprinnelse lig-

[1]) Dog mindst fremtrædende nordenfor Dovre og især i Nordland (se tabellen s. XII).

ger langt tilbage i middelalderen og dengang kun tilhørte de mest dannede kredse i udlandet. I henhold hertil sluttes, at begravelsen af liget i ubrænt stand først er optaget af de fornemste ved paavirkning fra udlandet, og engang indkommet, har denne skik fortsat sig navnlig blandt kongelige personer og høvdingerne. En bestyrkelse herpaa kan ogsaa hentes fra den omstændighed, at vore ældste historiske skrifter for Ynglingekongernes vedkommende ikke synes at kjenne andet end begravelse af liget i ubrænt stand (A. 1873, 118). Hertil kommer, at kun denne gravskik viser sig i de sikre begravelser fra yngre jernalder, som tilhøre et af de nordiske folk, saaledes ogsaa Nordmænd, og ere trufne i England, Irland, Skotland eller paa de tilliggende øer. Og hvad der mest maa lægges vægt paa, er, at man heller ikke ved de begravelser i udlandet, der udelukkende maa tilhøre Nordmænd, nemlig paa Færøerne og Island, saavidt bekjent, har seet spor af ligbrand. Hvis derfor denne skik dengang endnu havde været i brug i Norge hos de højere staaende folk, hvortil unegtelig hine udvandrere hørte, vilde den vel ogsaa have været fulgt i deres nye hjem.

Blandt forskjelligheder mellem begge perioder indtage naturligvis de rørlige fornsager en fremtrædende plads. Af dem sees, dels at der er visse slags, som kun findes i den ene periode og mangle i den anden eller omvendt, og dels at formerne paa dem, som ere fælles for begge, vise endog temmelig store afvigelser fra hinanden f. ex. sverdene, spydene, smykkespennerne m. f. Men dette vilde blive for vidtløftigt at omtale her, hvor det faar være nok at henvise dels til s. VIII—X og dels til de afbildninger, som anføres paa forskjellige steder i registeret. Kun hidsættes en almindelig bemerkning om forsiringsmaaden.

Bronsealderens ornamentik viser sig tydelig som en frembringelse af en gjennem længere tid modnet kultur, der saaledes full ferdig blev indført til Norden. Det samme viser sig i den ældre jernalder, hvis ornamentik helt og holden er udgaaet fra Rom. Naar der følgelig i den sidste spores visse ligheder med bronsealderen, bør dette neppe forklares saaledes, at denne paavirkning har fundet sted inden Norden, hvorimod den ligger langt tilbage i tiden som allerede foregaaet i syden, før den romerske smag kom herop. Et godt stykke ud i den ældre jernalder eller i den saa kallede mellemjernalder begynner der allerede at vise sig en forvanskning af de romerske motiver og en opblandelse med visse slyngninger og dyrehoveder. Dette gaar nu fremad i stedse sterkere grad, indtil det hele i den yngre jernalder træder frem som noget nyt, hvori der dog endnu tydelig spores erindringer fra den antike kunst med nyere paavirkninger dels af bysan-

tinsk eller orientalsk og dels af irsk eller skotsk ornamentik. Dette nye produkt er vistnok i høj grad karakteristisk, men stemmer kun lidet med god smag. Først i periodens sidste tid eller egentlig først efter kristendommens indførelse og ved paavirkning af den romanske stil kom der frem noget, som paa engang viser sig ejendommeligt og smagfuldt.

I december 1876.

N. NICOLAYSEN.

FORKORTNINGER.

A. = Foreningens aarsberetninger. — B. = Bergens museums oldsamling. — C. = Universitetets oldsamling. — H. = Den hammerske samling i K. Ryghs nedenanførte katalog s. 91—93. — L. = Samlingen af Norske Oldsager i Bergens Museum ved A. Lorange. Bergen 1876. — M. = Svenska Fornsaker af O. Montelius. — M. M. = Mindesmerker af Middelalderens kunst i Norge med text af N. Nicolaysen, udgivet af Foreningen 1853—1854. — N. B. = Norske bygninger fra fortiden, udgivne af Foreningen, med text af N. Nicolaysen. 1860—1866. — N. F. = Norske fornlevninger af N. Nicolaysen. Udgivet af Foreningen 1862—1866. — R. = K. Ryghs reiseberetning for 1874, særskilt aftryk af det kgl. norske Videnskabernes Selskabs Skrifter i det 19de Aarhundrede, aattende Bind. — S. = Selje Klosterlevninger af O. Krefting. Udgiven af Foreningen. Kristiania 1868. — S. M. = Skilling-Magazin for 1867. — T. = Katalog over det kgl. norske Videnskabernes Selskabs oldsamling af K. Rygh. Throndhjem 1871. — U. = I. Undsets reiseberetning for 1874, særskilt aftryk af samme Selskabs skrifter i det 19de aarhundrede, aattende bind. — V. = O. Rygh om Helleristninger i Norge (Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Kristiania 1873). — W. = Nordiske Oldsager i det kongelige Museum i Kjøbenhavn af J. A. Worsaae. 1859.

TOPOGRAFISK REGISTER.

SMAALENENES AMT.

AKERSHUS AMT.

HEDEMARKENS AMT

KRISTIANS AMT.

BUSKERUDS AMT.

JARLSBERG OG LARVIKS AMT.

BRATSBERG AMT.

NEDENES AMT.

Holt. N. F. 240. A. 1867, 37. 1868, 149. 1869, 92. 1873, 78.
Østre Moland. N. F. 241.
Froland. N. F. 242. 778. A. 1875, 228.
Øyestad. N. F. 243. A 1875, 228.
Fjære. N. F. 243. A. 1869, 73. 96. 1873, 73. 1874, 74. 161. 162. 1875, 76. 84. 203. ff. 228.
Homedal. N. F. 246. A. 1872, 82. 1875, 230.
Vestre Moland. N. F. 247. A. 1868. 115. 1875, 230.
Høivaag. N. E. 248. 778.
Thvet (hvoraf kun Birkenes sogn hører til dette amt). N. F. 248. 778.
Aamlid (nu kun Aamlid og Gjevedal sogne). N. F. 250. 251. 778.
Hegrefos (d. e. Hegrefos, Mykland og Veigusdal sogne). N. F. 250. 252. 779.
Evje (nu kun Evje og Hordnes sogne). N. F. 251. 252. 778. A. 1867, 95. 1868, 104. 1875, 88.
Bygland. N. F. 252. 779. A. 1867, 95. 1868, 149. 1871, 63. 1872, 86. 1875, 68. 233.
Valle. N. F. 255. 779. A. 1867, 63. 95. 1868, 150. 1870, 68. 1873, 71.
Aaseral. N. F. 264. A. 1866, 64. 1868, 104. 1869, 96.

KRISTIANSAND. A. 1871, 61. no. 1. 128. 1872, 72.

LISTER OG MANDALS AMT.

Thvet (hvoraf kun Thvet sogn hører til dette amt). N. F. 265. 780. A. 1866, 64.
Oternes. N. F. 265. 780. A. 1867, 96.
Øvrebø. N. F. 267. A. 1871, 61. 1875, 233.
Sygne. N. F. 268. 780. A. 1871, 61. 80. 1872, 89.
Mandal. N. F. 269. 780. A. 1870, 80. 149. 1871, 62. 63. 1872, 71. 133.
Holme. N. F. 270. 781. A. 1867, 42. 1869, 73. 132. 1870, 79. 1871, 71. V. 469.
Nordre Undal.
Søndre Undal. N. F. 274. 781. A. 1870, 149. 1872, 134. 1875, 85.
Bjelland. N. F. 275. 782. 839. A. 1869, 133. 1873, 55.
Lyngdal. N. F. 276. 782. A. 1868, 100. 150. 1871, 95—97. 99. 129—150. 1872, 134. 1875, 81.
Hegebostad. N. F. 277. A. 1875, 51.
Hered. N. F. 277. A. 1871, 150. 1872, 135. 1875, 94.
Vanse. N. F. 278. 783. A. 1866, 64. 1867, 96. 1868, 98. 1869, 136. 1871, 86. 88. 1872, 135. 1873, 61. 71. 1874, 62. 82. 1875, 233.
Hvinesdal. N. F. 284. A. 1866, 65. 1870, 82.
Fjotland. N. F. 286.
Flekkefjord. N. F. 286. 785. A. 1866, 65. 1873, 79. 1874, 63. 1875, 70.
Bakke. N. F. 287. A. 1872, 136 1874, 162. 1875, 82. 83.
Siredal. N. F. 288. A. 1867, 96. 1872, 136.

STAVANGER AMT.

Ubekjent prestegjeld. A. 1873, 57 no. 31. 1874, 68 no. 48.

SØNDRE BERGENHUS AMT.

Stangvik (nu kun Stangvik og Todal sogne). N. F. 558. A. 1871, 94.
Halse (d. e. Halse og Tusteren sogne). N. F. 560. A. 1869, 161. 1871, 74. 75. 1874, 166.
Surendal. N. F. 560. A. 1869, 38.
Rindal. N. F. 560.
Ædø. N. F. 560. 828. A. 1869, 160. 1870, 86. 1871, 76. 1872, 81. 1874, 166.
Aure. N. F. 561. A. 1868, 173. 1869, 59. 64. 85. 1870, 70 1871, 81. 155. 1872, 84. 97. 142. 1875, 67. 84.

SØNDRE THRONDHJEMS AMT.

Hevne. N. F. 562. A. 1871, 67. 1872, 26. 59. 143. 1873, 38. 1874, 44. 55. 1875, 18. 63. 64. T. 662. U. 34.
Hiteren. N. F. 562. A. 1868, 87. 1872, 143. 1874, 166. 1875, 47. 58.
Ørlandet. N. F. 563. 828. A. 1868, 173. 1869, 3. 6. 92. 1872, 25. 60. 62. 63. 1874, 6. 13. 54. 55. 59. 1875, 7—15. 60. 63. 243. T. 894. 895. U. 23.
Bjugn.[1] N. F. 567. A. 1872, 11—25. 33—37. 59—62. 1873, 7. 1874, 13. 46. 47. 50. 51. 1875, 15. 59. 60.
Aafjord. N. F. 567. 828. A. 1869, 35. 1872, 37. 53. 58. 1873, 11. 39. 49. 1874, 15—28. 46. 49. 50. 1875, 15—18. 60. 61. 64.
Bjørnør. N. F. 568. A. 1872, 56. 1873, 21. 39. 41. 46. 1874, 46. 1875, 61.
Stadsbygden. N. F. 569. A. 1868, 85. 174. 1871, 39. 1873, 39. 139. 1874, 51. 54. 1875, 58. 59. 63. U. 21.
Bynesset. N. F. 572. 829. A. 1867, 33. 111. 1869, 41. 1872, 56. 1875, 58. 59.
Børsen. N. F. 575. A. 1866, 77. 1867, 112. 1872, 57. 1873, 40. 41. 139. 1874, 54. 1875, 72. U. 20.
Orkedal. N. F. 577. A. 1866, 83. 1867, 112. 1872, 26. 58. 62.
Meldal. N. F. 578. 829. A. 1872, 55. 144. 1874, 58.
Rennebo. N. F. 578. A. 1868, 85. 1869, 41. 1870, 93. 1871, 155. 1872, 55. 1873, 49. 139. 1875, 71.
Opdal. N. F. 581. 829. A. 1866, 83. 1870, 77. 87. 1871, 74. 94. 155. 1873, 39. 1874, 56. 57. 78. 1875, 58. 60. 64. 65. T. 683—757. 869.
Røros. N. F. 584. 829. A. 1868, 114.
Holtaalen. N. F. 584. A. 1871, 156. 1872, 39.
Støren. N. F. 585. 829. A. 1867, 112. 1869, 38. 1871, 156. 1872, 55. 64. 144.
Melhus. N. F. 587. 829. A. 1866, 77. 83. 1868, 85. 87 175. 1869, 37—39. 41. 1870, 27. 94. 160.

[1]) Til Nes sogn i dette prestegjeld hører ogsaa Valseidet istedenfor, som anført i N. F. 568, til Jøsund sogn i Aafjord.

Snaasen. N. F. 658. A. 1872, 62. R. 3.
Finnlierne. N. F. 660.
Beitstad. N. F. 660. 834. A. 1866, 81. 84. 1867, 65. 1873, 40. 1874, 52. R. 11.
Fosnes (nu kun Fosnes og Vik sogne). N. F. 662 834. A. 1866, 26. 83.
Fladanger (d. e. Halmø sogn af Fosnes forrige prestegjeld eller Sydfladanger og Nordfladanger). N. F. 663. A. 1873, 46. 47. 1874, 50. 1875, 12. 61. 62.
Overhalven. N. F. 663. 666. 834 A. 1868, 114. 178. 1871, 77. 1872, 61. 1873, 41. 1874, 48. 53. 54. R. 10.
Namsos (d. e. Namsos. Vemundvik og Sævik sogne). N. F. 666. A. 1868, 179.
Grong. N. F. 666. 834. 1866, 82. 1868, 85. 179. 1870, 93. 1872, 55. 58. 1873, 38. 40—46. 1874, 12. 44. 53. 54. 1875, 13. R. 4.
Nærø. N. F. 669. A. 1867, 39. 1870, 95. 1872, 56. 1873, 22. 47. 48. 1874, 53. 1875, 57.
Lekø. N. F. 670. A. 1868, 181. 1873, 23. 48. 1875, 84.
Kolvereid. N. F. 675. A. 1866, 78.

NORDLANDS AMT.

Bindalen. A. 1868, 181. 1870, 86.
Brønø. N. F. 676. A. 1866, 90. 1867, 115. 1868, 182. 1873, 40. 41. 1875, 244.
Vegø. N. F. 676.
Thjøtø. N. F. 676. 835. A. 1866, 78. 1867, 115. 1868, 183. 1870, 72.
Vefsen. A. 1868, 188.
Hatfjelldal. A. 1874, 173.
Alstarhaug. N. F. 677. A. 1867, 46. 1868, 183. 1869, 43. 1870, 161.
Herø. N. F. 678. A. 1868, 184. 1869, 46.
Hemnes. N. F. 679. A. 1875, 69. T. 763.
Nesne. N. F. 679. A. 1866, 78. 98. 1867, 38. 115. 1868, 168. 1871, 89. 1874, 66. 1875, 39. 50.
Lurø. N. F. 682.
Rødø. N. F. 683. A. 1869, 166. 1874, 41.
Ubekjent prestegjeld paa Helgeland. N. F. 675.
Gildeskaal. N. F. 684. A. 1873, 49.
Beieren.
Saltdalen. A. 1875, 39.
Skjerstad. N. F. 684. A. 1875, 62.
Bodø. N. F. 684. 835. A. 1868, 188. 1874, 173. 1875, 87.
Stegen. N. F. 686. A. 1867, 115.
Hammerø. N. F. 686. 835. A. 1875, 71.
Lødingen (nu kun Lødingen og Hol sogne). N. F. 687. A. 1874, 40. 41. 43. 99. 1875, 43.
Ofoten.
Ubekjent prestegjeld i Salten. N. F. 675.
Tysfjord (d. e. Tysfjord sogn af det forrige Lødingens prestegjeld). N. F. 687. A. 1875, 39.

TROMSØ AMT.

FINMARKENS AMT.

ARKÆOLOGISKE OVERSIGTER.

ALMINDELIG (SKANDINAVISK) STENALDER.

Kar af sten. A. 1869, 52.

Kiler, meisler eller øxer af flint. N. F. 6. 14 (719). 16. 17. 41—43. 159. 167. 168. 228. 241. 247. 269. 305. 378. 414. 458. 518. 540. 715. 769. 771. 794 (L. 16, som M. **23**). 827. A. 1866, 58. 81 (L. 17). 86. 96. 100. 1867, 96. 1868, 64. 70. 79. 81. 100. 104. 1869, 64. 67. 101. 103. 104. 106. 1870, 75. 76. 1871, 60. 75. 1872, 53. 56. 73. 75. 82. 84. 94. 1873, 63. 66, 68, 81. 82. 84. 1874, 63. 65. 71. 72. 81 (som M. **23**). 87. 1875, 46 (fire, hvoraf B. 30. 37 som M. **29**). 56. 69 (fig. **2**). 75. 77. 84. 86. 87 (fig. **7, 8**). 227. 228. L. 22 (B. 190). 23 (B. 56). 25 (fire, B. 42. 213. 219. 234.) T. 652.

Kiler af anden sten. N. F. 378. 382 (to). 391. 407. 414. 815. A. 1866, 57. 81. 85. 86. 1867, 37. 72. 1868, 103. 115. 1869, 106. 1870, 66. 75. 1871, 81. 91. 1872, 75. 83. 1873, 41. 46. 54 57. 61. 66. 77. 78. 84. 1874, 62. 68. 71. 72 (fig. **3**). 83. 1875, 46. 47. 71. 72. 76. 79. 87. 226. 236. L. 13 (B. 189). 25 (B. 228. 1152). T. 766. 767.

Meisler af anden sten. N. F. 49. 240. 311. 365. (B. 226. L. 18). 378 (B. 24. L. 19). 400. 405. 489. 762. 815 (fire, hvoraf en afb. L. **20**). A. 1866, 80. 87. 1867, 31. 1868, 79. 88. 92. 102. 1869, 52. 55. 59. 111. 1870, 50. 1871, 94. 1873, 54 no. 22. 1874, 50. 68. 88. 89. 171. 1875, 40. 56. 58. 59. 63.

Øxer af anden sten. N. F. 1. 4. 12—14. 18. 23. 25. 37. 38. 41. 42. 44—50. 53. 54. 56. 69. 76. 87. 111. 143. 153 162. 163. 165. 166. 178. 186. 193. 201. 202. 209. 240. 241. 247. 276. 299. 373. 374. 375 (to, den ene afb. L. **18**). 377. 391 (L. 20). 536. 543. 617. 715. 716. 719. 721. 734. 735. 738. 742—744. 747. 761—763. 766. 769. 770. 783. 794. 836. A. 1866, 54. 55. 57. 58. 81. 89. 98. 1867, 34. 41. 44—46. 49. 50. 72. 74. 76 (A. 1868, fig. **1**). 77. 1868, 46. 47 (fig. **2**). 51. 58. 66. 70. 81. 82. 92. 103. 105. 106. 113. 116. 126. 127. 1869, 64. 73.

74. 82. 85. 87. 92. 93. 101. 103 104. 106. 108. 111. 1870, 57 no. 9. 11. 66 (fig. **1**). 70. 72. 74. 1871, 61. 70. 72 (fig. **1**). 77. 80. 81. 84. 87. 89. 91. 1872, 39. 58. 59. 73—75. 78. 1873, 52. 61—63. 66. 69. 71. 78—82. 84. 86. 1874, 12. 14. 54. 58. 62—64. 66. 71. 72. 74. 76. 77. 79. 1875, 45. 59. 60. 62. 65. 67. 70. 71. 74—77. 81. 82. 84. 86 (fig. **5, 6**). 87. 88. 90. 160. 226. 234. 236. T. 766. 768—717. H. 1. R. 9. (to). U. 22. (to).

Smaa stykker af anden sten med øxelignende form og paabegynt skafthul. A. 1871, 74 (1873. fig. **7**). 1873, 62. no. 14 (som fig. **7**). 15.

Øx af elgshorn. A. 1868, 116.

Hammere eller hakker af anden sten. A. 1870, 88. 1872, 57. 61. 1873, 39. 79 (fig. **14**). 141. 1874, 54.

Køller af anden sten. A. 1869, 58. 1875, 79 (fig. **3**).

Dolke, knive og sage af flint. N. F. 2. 14. 16. 18. 66. 209. 235. 253. 279. 280. 284. 291 (L. 12). 298 (afb. L. **13**). 312. 405. 483. 667. 714. 739. 743. 750. 764. 773. 784. 790 (som M. **58**). 792. 820. A. 1866, 54. 58. 64. 95. 1867, 37. 41. 51. 1868, 63. 83. 85 (T. 447). 94. 98. 100. 103. 116. 1869, 54 (to, den ene som M. **43**). 76. 96. 101. 104. 111. 1870, 57. 70. 76. 139. 1871, 68. 96. 1872, 56. 59. 65. 66. 83. 84. 1873, 54. 58. 60. 62. 84. 1874, 62 66. 70. 72. 165. 168. 1875, 46. 47. 90. 171. (?) 223. 234—236 (fire). L. 24 (B. 173, som M. **71**).

Kniv af anden sten. N. F. 132. A. 1866, 57.

Spydspidser af flint. N. F. 1. 2 (714). 16. 18. 20. 25. 41. 44. 45. 57. 79. 139. 160. 187. 191. 192. 235. 241. 243. 267. 281. 291. 296. 298 (det længste flintredskab i de 3 nordiske riger). 303. 311 (som L. **12**). 320. 321. 329. 338 (som M. **46**). 366. 400. 405. 458. 487 (tre, hvoraf B. 229 som L. **12**). 513 (to, ikke „knive“). 520 (tre, hvoraf B. 10 som L. **12**. og B. 65 som M. **50**). 585. 592. 743. 755. 760. 764. 765. 779. 784. 785. 792. (L. 14). 836. A. 1866, 57. 80 (L. 16). 86. 1867, 50. 72. 1868, 52. 53. 58. 72. 79. 83. 85. 109. 1869, 65. 111. 1870, 63. 64. 71. 75. 76. 1871, 74. 75. 87. 1872, 39. 67 (afb. L. **12**). 1873, 62. 65. 66. 70. 140. 1874, 40. 61. 64. 81. 85—87. 159. 1875, 45. 46. 47 (tre). 90. 217. 236. L. 22 (B. 67. som M. **50**). 25 (B. 11 som L. **12**). U. 16 (A. 1875, 13). 31.

Spydspidser af anden sten. N. F. 243. (?).

Pilespidser af flint. N. F. 43. 304. 489. 619. 720. 764. 772. 774. 785. 788. 789 (tre, L. 14. hvoraf B. 1794, raspformet, ikke „fil“, B.1795 som M. **64**. og B. 1810 med agnorer). A. 1866, 57.

81 (to, B. 1852 som M. **62** og B. 1854 som M. **65**). 1867, 36. 1869, 73. 96. 1870, 74. 76. 1871, 71. 1873, 62. 1874, 85. 1875, 85. 86. 90.

Pilespidser af anden sten. N. F. 298. 744. 773. A. 1868, 126. 1874, 68 (fig. **2**).

Skrabere af flint. N. F. 143. 520 (afb. L. **23**). A. 1866, 86. 1869, 54. 76. 82. 1870, 76. 1871, 75. 1872, 97. 1874, 55. 61. 85—87.

Flekker, kjerner og andre tildannede stykker af flint. N. F. 14. 242. 284. 299. 329. 788. A. 1868, 100. 150. 1869, 65 111. 1871, 72. 1872, 75. 1873, 82. 1874, 65. 85—87. 1875, 210. 235 (tre). 236. U. 32.

Redskaber af flint med ukjent form eller øjemed. A. 1868, 59. 63. 64. 1874, 159. 1875, 237. U. 30.

— af anden sten med ukjent form eller øjemed. A. 1868, 70. 1875, 46 no. 4. 56. 59 no. 24.

Knakstene. A. 1873, 63 (fig. **5**). 78 (fig. **6**).

Slibestene. N. F. 25. 65. 201. 335 (? L. 16). 378 (to, L. 18). 383. A. 1867, 31. 1868, 59. 70. 92. 1869, 52. 72. 1872, 87. 1873, 54. 55. 66. 101. 1874, 27. 46. 55. 65. 71. 79. 1875, 47. 60. 61 no. 41 og 46. 62 no. 58 og 59. 64. 226 (?) 237. L. 18.

Verksteder for flintsager. *Søndre Land* A. 1874, 159 (1875, 87). — *Klep* N. F. 299. 788. A. 1869, 141. — *Haaland* 1874, 85. — *Hareid* A. 1875, 86 no. 33. 87 no. 34. — *Fladanger* A. 1875, 62.

Forekomst af raa flint. *Sandhøkedal* A. 1874, 181. — *Vanse* N. F. 785. — *Haa* og *Klep* A. 1869, 141. 1874, 182. — *Karmøen* A. 1874, 182. — *Lepsø* (Harham) A. 1874, 182.

Angel af ben. A. 1872, 74 (fig. **1**).

Spor af menneskers tilhold. A. 1874, 165. 1875, 226. 236 (?)

Flintsager, fundne langt fra søen eller højt til fjells. N. F. 743. 774. A. 1867, 36. 1869, 96. 1870, 139. 1871, 71.

— længst mod nord. A. 1875, 87 no. 105. 171.[1]

Sager af anden sten fundne højt til fjells. A. 1873, 66.

— længst mod nord. A. 1875, 160.

Stensager trufne i begravelser fra ældre eller yngre jernalder og saaledes formodentlig kun tilfældigvis medkomne. N. F. 148. 335 (L. 16). A. 1872, 59. 1873, 101. 1874, 12. 89. 1875, 34 (46 no. 11). 74. 75. 210.

Grave. Nogenlunde sikkerhed for, at man hidtil har truffet begravelser fra denne periode her i

[1]) Den i N. F. 708 note 3 nævnte pilespids af flint er rimeligvis af kvarts.

landet, haves ikke; det skulde da være den grav, som nævnes i N. F. 743, hvis man kunde stole paa opgaven. Ved de øvrige, som have været anført, N. F. 192. A. 1871, 118 (Compte rendu f. arkæol. kongr. i Stokh. 235). A. 1872, 39 (R. 6. A. 1874, 12). og A. 1875, 12 — er der kun en formodning tilstede. Hvad særlig den i N. F. 192 nævnte angaar, synes de brænte ben at tale imod, at den skrev sig fra stenalderen, og med hensyn til den i Skjæberg (A. 1871, 118) støtter beretningen derom sig væsentlig kun til en usagkyndig almuesmands opfatning og udsagn.

ARKTISK STENALDER.

Kar af brænt ler. N. F. 709.
Øx af sten. N. F. 703.
Kiler eller meisler af skifer. N. F. 298 (B. 205. L. 26). 376 (to, L. 27). 501 (B. 204). 516 (afb. L. **28**). 679. 701. 702. A. 1872, 54. 91 (fig. **2**). 1873, 54 no. 17. 19 (afb. L. **26**). 66 (fig. **1—3**). 85. 1874, 85. 87 (som L **26**). 88. 1875, 41. 42. 189. 234. L. 29 (B. 220).
Knive af skifer. N. F. 670 (afb. L. **28**). 695 (Compte rendu f. ark. kongr. i Stokh. 184. fig. **10**). 701 (anf. st. fig. **9**). 703. A. 1867, 51 (fig. **1**). 1871, 77. (fig. **2**). 1872, 54. 91 (som A. 1867, fig. **1**). 1873, 46. 49. 63. 1874, 40. 50 (fig. **1**). 1875, 41. 60 61. 84 (fig. **4**). 247 (to).—Sydligste finnested Botngaard i Bjugn, 63⅝° n. b. (A. 1874, 50).
Spydspidser af skifer. N. F. 676 (anf. Compte rendu 183 fig. **4**). 712. 775 (anf. st. fig. **2**). A. 1866, 99. 1868, 59. 85. 116 (fig. **8**) 1870, 70. 71. 1871, 67. 1872, 54—56. 58. 91 1873, 40. 72. 86. 1874, 40. 50. 51 (anf. st. 183. fig. **3**). 55. 60. 1875, 39. 40. 44. 47. 61 no. 45 (fig. **1**). 47 og 49. 62 228.
Pilespidser af skifer. N. F. 377 (anf. Compte rendu 183. fig. **1**). 544. 670 (afb. L. **28**). 700. 702 703. 763. 772. 829. A. 1867, 37 (fig. **2**). 46 (fig. **3**). 1868, 87 (afb. L. **29**). 1869, 73. 95. 1870, 73. 93. 1871, 80. 81. 1872, 28. 55. 1873, 46. 1874, 47. 57. 85. 1875, 46. 64. R. 7.
— af kvarts. A. 1875, 247. T. 763. R. 7.
Redskaber af skifer med ukjent bestemmelse. N. F. 490 (B. 281). A. 1868, 87 (L. 27). 1872, 54.
Forskjellige redskaber af ben eller renshorn (N. F. 707—711), saasom: kam (anf. Compte rendu 185. fig. **11**), spydspidser (fig. **12**), meisler (fig. **13**), pile-

spidser (fig. **14**. 186. fig. **15—20** og 187. fig. **25**. A. 1874, 48 (?). 59 fig. **4**), harpuner (anf. Compte rendu 186. fig. **21—23** og 187. fig. **26**), skeer (fig. **24**), angler (fig. **27—29**). øx. A. 1872, 54 (afb. 1871, **104**), perler. A. 1875, 45.

Redskaber fundne højt over havfladen. N. F. 763. 829.

Grave. N. F. 705—711.

Bosted (?). N. F. 709.

Ildsteder. N. F. 708. 709. A. 1871, 162.

Affallsdynger. A 1871, 7. 100. 1873, 28. 142. 1874, 43.

Fordybninger i jorden(?) A. 1868, 189. 1869, 168. 1871, 162.

FUNDOVERSIGT.

Amter.	Almindelig stenalder.[1]				Arktisk stenalder.			
	Redskaber af flint,	af anden sten,	af ben.	Tilsammen.	Knive af skifer.	Andre ting af skifer eller kvarts.	Sager af ben eller horn.	Tilsammen.
Smaalenene	146	193	—	339	—	1	—	1
Kristiania	4	3	—	7	—	—	—	—
Akershus	25	99	—	124	—	1	—	1
Hedemarken	14	19	—	33	—	3	—	3
Kristians	12	12	—	24	—	—	1	1
Buskerud	27	41	—	68	—	—	—	—
Jarlsberg og Larvik .	26	33	1	60	—	1	—	1
Ukjent amt, udentvil i Kr.ania eller Hamar stift	8	1	—	9	—	—	—	—
Bratsberg	17	12	—	29	—	4	—	4
Nedenes	11	10	—	21	—	—	—	—
Lister og Mandal . .	15	5	—	20	—	—	—	—
Stavanger	212	44	—	256	—	13	—	13
Søndre Bergenhus . .	21	54	—	75	—	3	—	3
Nordre Bergenhus . .	9	7	—	16	—	—	—	—
Romsdal	62	10	—	72	—	5	—	5
Søndre Throndhjem . .	16	30	—	46	3	14	—	17
Nordre do. . .	8	19	—	27	6	18	3	27
Nordland	3	1	—	4	1	8	—	9
Tromsø	—	—	—	—	10	17	—	27
Tromsø by	—	—	—	—	—	1	—	1
Finmarken	—	—	—	—	5	7	9[3]	21
Tilsammen . . .	636	593	1	1230[2]	25	96	13	134[4]

[1]) Kun redskaber ere medtagne, ikke flintflekker og lignende.
[2]) Hertil kan lægges 5 redskaber af flint og 2 af anden sten, som ere i B., men hvis finnested ej kjennes (L. 25), dog rimeligvis fundne i Norge.
[3]) foruden de i N. F. 708, 711 nævnte redskaber.
[4]) Hertil kan muligens føjes en kile (B. 220), hvis finnested ej vides (L. 29).

BRONSEALDER.

a. Bronse.

Hængekar. A. 1875, 184 (tre, 1870 fig. **4** og 1874 fig. **7**).

Sverd. A. 1875, 180. 181. 183. 184 (to, 1871, fig. **5** og 1868, fig. **10**). 185. 186 (to). 187 (tre). 188 (to). 189 (to). 190 (tre). 192 (afb. 1868, **98**).

Symbolske sverd. A. 1875, 183 (to, det ene 1872, fig. **3**. det andet ligt M. **161**).

Dolke. A. 1875, 181 (to). 183. 184 (som W. **143** og M. **169**). 186. 187 (to, det ene afb. L. **37**). 188. 191. 192 (lig W. **122**).

Øx. A. 1875, 190 (?).

Spydspidser. A. 1875, 183 (tyve —tretti, som W. **185**. **186** og M. **101**). 189. 192 (to, den ene A. 1856 pl. I fig. **5**).

Pilespidser. A. 1875, 184 (to, den ene 1871, fig. **4**).

Paalstave. A. 1875, 181. 182. 183 og 185 (fem, hvoraf tre som M. **141**). 187 (som W. **179** og M. **140**). 188 (tre, hvoraf to som W. **183** og **184**). 191.

Celter. A. 1875, 180. 181 (fem, den ene som M. **145**). 183 (1874, fig. **6**). 184. 185. 187. 190. 191 (tre). 192 (sex, den ene 1856, pl. I fig. **6**).

Meisler. A. 1975, 191 (som M. **118**).

Knive. A. 1875, 180. 182 (1869, fig. **1**). 183 (1868, fig. **9**). 186 (to, den ene som W. **165** og M. **113**). 187 (som M. **115**). 190.

Sigder. A. 1875, 183 (som W. **159**).

Tutuli. A. 1875, 182 (1871, fig. **3**). 186 (1873, fig. **8**). 188 (1873, fig. **9**).

Armringe. A. 1875, 190 (to, som M. **236**).

Fingerringe (?). A. 1875, 183.

Hovedringe. A. 1875, 180. 181. 182 (to). 188. 189 (to).

Haarsmykke. A. 1875, 181 (1870, fig. **2**). 192 (to, det ene som nysnævnte, det andet vel som W. **220** eller **221**).

Spenner med typ som W. **228** og M. **120**. A. 1875, 181. 186 (tre). 187. 190.

— brilleformede. A. 1875, 181. 184.

— ringformede. A. 1875, 185.

— med ukjent form. A. 1875, 189.

Haarnaale. A. 1875, 182 (som W. **240** og M. **213**). 192 (to, 1856, pl. I fig. **1**, **2**).

Knapper. A. 1875, 184 (to). 187 (tre). 189 (tre).

Pincetter. A. 1875, 186 (lig M. **200** og næstfølgende). 190 (afb. L. **40**).

Sirater med uvis bestemmelse. A. 1875, 189.

b. Gull.

Armringe. A. 1875, 182 (to, 1869, fig. **1**, **2**). 189 (afb. L. **40**).

Spiralringe. A. 1875, 187 (to, lig W. **250** og M. **128**).

Plader. A. 1875, 189 (to).

Barrer. A. 1875, 182.

c. Lerurner. A. 1875, 185. 188.

d. Tøj. A. 1875, 187. 189.

e. Glas. A. 1875, 184.

Gravfund. A. 1875, 180. 181 .

FUNDOVERSIGT.

	Ubekjent amt.	Smaalenene.	Kristiania.	Akershus.	Hedemarken.	Kristians.	Buskerud.	Jarlsberg—Larvik.	Bratsberg.	Nedenes.	Lister—Mandal.	Stavanger.	Søndre Bergenhus.	Nordre Bergenhus.	Romsdal.	Sønd. Throndhjem.	Nord. Throndhjem.	Nordland.	Tilsammen.
a. Bronse.																			
Hængekar . .	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Sverd	—	2	—	—	—	—	1	1	—	1	—	10	3	—	—	—	—	1	19
Symb. Sverd .	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Dolke	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	1	5	1	—	1	—	1	—	12
Spydspidser .	—	—	—	—	—	c. 30	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	c. 33
Pilespidser .	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Paalstave . .	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	7	—	—	1	—	—	—	11
Celter	3	3	—	2	1	1	—	1	1	—	1	1	1	—	2	2	2	—	21
Øxer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Meisler . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Knive	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	7
Sigder	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Tutuli	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3
Armringe . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
Hovedringe .	1	2	—	1	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	9
Fingerringe .	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Spenner . . .	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	6	—	1	—	—	—	—	9
Haarnaale . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	3
Pincetter . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Knapper . . .	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	8
b. Gull.																			
Armringe . .	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
Spiralringe .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Plader	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Barrer	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
c. Lerurner .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2
Tilsammen .	4	10	1	5	7	c. 37	3	10	2	1	3	52	7	2	5	6	4	1	c. 160
a. Markfund. .	4	8	1	4	4	6	2	2	2	1	—	13	3	—	4	2	2	1	59
b. Gravfund																			
med skelet .	—	—	—	—	—	1(?)	—	—	—	—	—	3	—	—	1	—	1	—	6
— brænt lig	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	1	—	—	—	—	—	10
ubekjent . . .	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	9	1	2	—	—	—	—	14
Tilsammen[1]	4	10	1	4	4	7	2	4	2	1	2	30	5	2	5	2	3	1	89

[1]) Det nordligste markfund er fra Vaag i Nesne (66¼ ° n. b.), det nordligste gravfund fra Todnes i Sparbo (64 ° n. b.) (A. 1875, 192).

ÆLDRE JERNALDER.

Kar af bronse, kobber eller messing uden skaft. *Fredrikstad* N. F. 16 (bolle). — *Borge* 715 (kjedel). – *Rakkestad*. A. 1866, 56 (fad med fod). 57 (kj. med indbugning). — *Tune* 1875, 85 *d*. — *Raade* 1869, 75. 122. (kj. med udbugning). — *Aas* N. F. 40 (kj.). — *Nes* 740 (kj). — *Grue* A. 1868, 70 (kj.). — *Stange* 1869, 88. (kj. m. indb.). 1870, 73(kj). — *Vang* 1873, 131 (2 urner, den ene romersk fig. **42**). — *Søndre Fron* A. 1867, 53 (rom. skaal med fod fig **7**).— *Østre Thoten* N. F. 751 (kj.). A. 1871, 85 (kj. uden bugning). — *Søndre Land* 1875, 221 (to, kj. med udb.). — *Vang* A. 1866, 94 (kj. m. indbugn.). — *Gran* N. F. 126 (kj.). A. 1867, 58 (kj. m. udb.). 1868, 106 (kj. m. udb). — *Hole* N. F. 138 (kj.). — *Norderhov* N. F. 145 (2 kj., A. 1870, 98 note 1). 160 (kj.). 168 (kj.). — *Eker* 839 (kj.). — *Sandsver* 171 (spann, fad og kj.). — *Sæm* 185 (romersk?). — *Sandehered* A. 1872, 130 (kj.). — *Thjølling* 1867, 63 (? fig. **17**). — *Solum* 1869, 85 (kj. m. indb.) — *Mo* N. F. 234 (kj.). — *Øiestad* 243 (kj.). — *Fjære* A. 1873, 73 (rom. fad? jfr. 1875, 205). 1875, 208 (rom. spann, som det fra Avaldsnes). 229 (kj. m. trekant. ører). — *Bygland* N. F. 253 (kj.). — *Aaseral* 264 (kj.). — *Mandal* 270 (3 kj.). — *Hegebostad* 277 (kj. og fad?). — *Vanse* 784 (skaal, ikke „skjoldbule", A. 1869, 68). A. 1868, 98 (rom. spann?). 1874, 82 (spann. fig. **36**). 1875, 233 (kj. m. indb. og trekant. ører). — *Hvinesdal* N. F. 285 (2 kj.). — *Bakke* A. 1875, 83 *b*. — *Haa* N. F. 295 (kj. m. udb., A. 1866, 81. L. 55). — *Ly* 296 (kj.). A. 1866, 81 (2 kj., den ene m. indb., afb. L. **55**, den anden med udb.). — *Klep* N. F. 791 (uvis form). A. 1869, 48 (rom. fad fig. **19**). 1873, 136 (rom. spann med hovedform som W. **302**). 1874, 67 (kj.). — *Høiland* N. F. 305 (bolle med fod). — *Hetland* A. 1869, 146 (kj.). — *Finnø* N. F. 328 (kj.) — *Hjelmeland* 330 (kj.). — *Vikedal* 803 (kj.). A. 1875, 338 (kj. m. indb). — *Skjold* N. F. 337 (kj.). — *Avaldsnes* 343 (kj. m. indb., 2 rom. spann, afb. L. **73** og Urda II pl. I fig 11. og fad som W. 301 med løvehoveder. afb. L. **72**). — *Torvestad* 348 (kj.), 350 (kj.). — *Kvinnhered* 366 (2 kj. m. indb.). — *Voss* 388 (fad, L. 83). 391 (kj m. indb. L. 83). — *Hosanger* 396 (kj. m. indb. L. 83). — *Lindaas* 400 (kj.). — *Hammer* 405 (kj. m. rette sider og en skaal, L. 85). A. 1869, 47 (kj.?). — *Haus* 406 (kj. m.

indb.). — *Fane* 413 (2 rom fad). — *Lyster* 454 (4 kj. m. indb. L. 93). 455 (kj. m. indb. B. 317). — *Sogndal* A. 1865, 75. — *Lekanger* N. F. 468. — *Vik* 475 (fad, B. 328). 476 (kj. m. udb. B. 1320 L. 96.) A. 1873, 64 (kj. med indb. og enestaaende form fig. **16**). — *Gloppen* N. F. 494 (kj. m. indb.) — *Stranden* A. 1875, 240 (to kj.) 241 (kj.). — *Ørskog* N. F. 520 (? 2 kj.). — *Skodje* 523 (2 kj.?). — *Borgund* 527 (2 kj. m. i ndb.). — *Harham* A. 1871, 154 (? kj.) 1874, 80 (kj. m. indb. og fad m. fod fig. **34**). — *Romsdal amt* B. 327 (romersk bolle med 3 fugleformede ører). — *Gryten* N. F. 538 (kj.). A. 1872, 76 (kj. m. indb.). — *Akerø* N. F. 545 (?). — *Kvernnes* N. F. 549 (kj. jfr. A. 1867, 111). — *Sundalen* 557 (kj.) — *Hevne* A. 1872, 26 (kj.), U. 34 (kj.). — *Aafjord* N. F. 567 (rom. spann?). — *Bjørnør* 1874, 46 (rom. spann). — *Melhus* N. F. 830 (? T. 373). — *Klebo* 589 (kj). A 1869, 162 (kj.) — *Skogn* A. 1874, 51. — *Levanger* 1868, 15 (kj. m. indb. T. 483). 16 (2 ligesaa, T. 466. 467). 1870, 86 (kj.). — *Verdalen* N. F 639. — *Inderøen* 834 (kj. T. 326). — *Sparbo* 651 (kj. og „skaal“). — *Stod* A. 1869, 39 (kj. m. rette sider T. 532) — *Stenkjær* N. F. 658. — *Beitstad* A. 1867, 65 (hank til rom. spann, afb. L. **112**, dyrehovederne rimeligvis ej af ormer men svaner som oftere i Pompeji). R. 12 (rom. kar med ører prydede med menneskeansigter). — *Overhalven* N. F. 666 (romerske spann?). — *Lekø* 671 (rom. spann?). — *Kolvereid* A. 1866, 78 (kj.). — *Throndhjems stift?* T. 28 (kj. med rette sider). — *Rødø* A. 1869, 166 (kj.). — *Flagstad* N. F. 688 (?). — *Throndenes* A. 1875, 177 (?).

Kar af bronse med skaft (sil og øse, brugtes af Romerne til vinklaring). — *Raade* N. F. 23 (837). — *Avaldsnes* 343 (B. 606. afb. L. **72**). — *Sogndal* A. 1869, 43 (skaal og halvkugleformet øse, afb. L. **94**). — *Bjørnør* A. 1874, 46. — *Levanger* A. 1868, 16 (T. 468. 469). — *Verdalen* 1870, 90.

Kar af jern. A. 1873, 67.

Glaskar. *Thrykstad* N. F. 717 (A. 1873, 131 W. **312**). — *Nes* paa Romerike 741. — *Stange* A. 1870, 73 (?). — *Søndre Fron* 1867, 54 (fig. **9**) — *Nordre Aurdal* 1868, 101 (noget lig W. **317**). — *Gran* 1869 78. — *Norderhov* N. F. 147 (som W. **318**). — *Eker* 161. (rom. vase). — *Stokke* A. 1872, 105 (fig. **4**). — *Saude* A. 1868. 102. — *Vestre Moland* N. F. 247 (som W. **318**). — *Holme* A. 1870, 19. — *Bjelland* 1869, 135. — *Lyngdal* N. F. 276 (som W. **318**). — *Vanse* N. F.

278. A. 1866, 64. — *Ly.* A. 1866, 81 (som L. **68**). — *Klep* N. F. 790. 791 (som W. **318**). A. 1869, 50. 59 (begge som L. **68**). — *Haaland* N. F. 312 (drikkehorn, afb. L. **66**). — *Jederen* A. 1868, 88 (afb. L. **68**). — *Skjold* N. F. 336. — *Etne* B. 1598 (L. 76). — *Stordø* A. 1870, 60 (som L **104** og W. **318**). — *Vik* N. F. 479 (Urda II pl. I fig. **13**). — *Selje* N. F. 825 (afb. L. **104**). — *Sandø* A. 1868, 92. — *Harham* A. 1874, 80. — *Bremsnes* N. F. 549 (A. 1857 pl. II fig. **10** jfr. 1867, 111). — *Aafjord* A. 1874, 49. — *Melhus* N. F. 830 (som W. **318**). — *Verdalen* N. F. 638. A. 1870, 90 (som W. **318**). Jfr. og lerurner med indsatte stykker af glaskar.

Drikkehorn af andet end glas og beslag dertil. — *Raade* N. F. 23 (837). — *Norderhov* 143. 144. — *Avaldsnes* B. 609 (L. 72).

Spann af træstaver (som oftest af barlind, A. 1874, 182) og med bronsebeslag.[1] — *Kristiania stift* A. 1869, 68 (to). — *Søndre Fron* 1867, 54 (tre). — *Vestre Slidre* N. F. 114. — *Gran* A. 1867, 58. — *Norderhov* N. F. 144 (tre). 147 (fem). — *Eker* 160. — *Sandsver.* 168. — *Stokke* A. 1872, 113. — *Sandehered* 1874, 143. — *Lardal* N. F. 197. — *Hollen* 211 (W. **311**). — *Saude* A. 1871, 97 (tre, med fødder, fig. **8**). — *Thvet* N. F. 249 (C. 2466). — *Aamlid* 250 (som L. **103**). — *Holme* 271. — *Ekersund* 786. — *Haa* 295 (to). — *Klep* A. 1869, 51 (L. 60). 1870, 53. — *Etne* N. F. 361 (B. 331). — *Fuse* 816. — *Sogndal* 465 (to). — *Vik* 479. — *Gloppen* 494 (afb. L. **103**). — *Verdalen* T. pag. 45 (?).

— med jernbeslag. — *Tune* A. 1875, 85 *c*. — Os 1874, 84. — *Førde* N. F. 491.

Kar af træ, men drejede, og med eller uden beslag eller hank af jern. — *Lider* N. F. 765. — *Stokke* A. 1872, 105 (to ?). — *Fjære* 1874, 73. — *Holme* N. F. 272. — *Hvinesdal* 285. — *Etne* B. 1598 (L. 76). — *Voss* N. F. 392, — *Sogndal* 462 (L. 175). — *Førde* A. 1872, 69. — *Gryten* 1872, 76. — *Inderøen* 1874, 59 no. 91 *f* (?).

Kit til foring af trækar (engang urigtigt antaget for røgelse, forkullet træ eller brænt ler, jfr. A. 1874, 183). — *Raade* A. 1869, 74 no. 26. — *Søndre Fron* 1867, 57. — *Norderhov* 1870, 117. 1875, 194. 197. 198. — *Sandehered* 1873, 97. 102. 1874, 135 no. 22. 136 no. 28 *b*. 137 no. *a*, *e* og *g*. 140 no. 33 *b*. 142 no. 38 *a* og *e*. 144

[1]) De paa Løken fundne hanker (N. F. 837) have ikke tilhørt et træspann.

105. 1874, 37. 49. 50. 63. 64—67 (fig. **11**). 72. 73. 82. 84. 87. 89. 130. 134—136 (fig. **16**). 137 (fig. **19**, **22**). 138 (fig. **17**). 139 (fig. **20**). 140 (fig. **18**). 141—145. 147. 1875, 36. 39. 48. 50 no. 6 og 7. 77. 78. 81. 82. 83. 85. 133. 136. 197—199. 205—211. 213. 214. 222. 223 229. 234. 235. (tre). 237 (to). Urda I. 182. B. 1583 (L. 80). L. 96 (omtr. som L. **52**). 116. R. 10. N. Magasin III, 216 (tre)

Kar af klebersten. A. 1869, 83 (138). 1870, 118.

Sverd, tveeggede eller med ukjent form. N. F. 8 (A. 1873, 131). 44 (736). 83 (747). 108 (751). 132 (757). 133 (757). 138 (med fabrikstempel, A. 1870, 136. afb Engelhardt Vimose s. **18**). 145. 147. 160. 168. 197. 249 (778) 267. 271. 277. 278. 286. 295. 305. 343. 388. 391. 407 linje 10 ovenf. og 7 nedenf. 478 (B. 1315 og 1475. L. 99). 481. 494 (?). 523. 567. 626. 651 (?). 685 (B. 624). 715 740. 751 (108). 756. 758. 782. 791. 814. 820 (A. 1866, 73). 822 (476). 823 (?). 825 (A. 1866. 80). 835 A. 1866, 65. 77 (T. 379). 79 no. 2. 81. 83. 1867, 48. 99. 106. 107. 1868, 89. 123. 126. 172. 1869, 35 (T. 489). 48 (?). 67 (?). 76. 77 (fig. **6**). 135. 162 (T. 553. 554). 164 (?). 1870, 55. 60. 160 (?). 1871, 22 (T. 799. 800). 68 no. 34 (?). 40. 83. 90 (?). 98. 152. 1872, 55. 60. 73. 78. 85. 1873, 48. 80. 133 (med fabrikstempel, fig. **43**). 1874, 61. 64. 83. 84 no. 30. 133. 1875, 78. 207. 209. 213 (?). 241. B. 1228 (L. 96). L. 116. U. 34.

— eneggет N. F. 791.

Dopskoer, munnblik og andre beslag, tildels af gull, til sverdskeder. N. F. 11 (718). 49 (739. som A. 1868 fig. **22**). 115 (754) 131 (C. 1007. indlagt med gull, jfr. Vimosef. pl. 7. fig. 35—37) 249 (778). 271. 822. A. 1867, 67 (fig. **24**). 1868, 117 (fig. **22**). 1869, 88 (fig. **16**, **17**). 1871, 73. 98 (fig. **9**). 1873, 57 (som W. **330**). 78. 1874, 83. 84. 113. L. 96 (?).

Vævskyttelformede stene af kvarts, brugte til at slibe eller polere mindre spidse gjenstande paa. — *Aremark* N. F. 715. — *Skjæberg* A. 1875, 86. — *Vaaler* N. F. 721. A. 1872, 86. — *Kristiania* N. F. 26. — *Aas* N. F. 39. A. 1868, 103 (med jernbaand). — *Østre Aker* N. F. 42. — *Vestre Aker* A. 1873, 73. — *Skedsmo* N. F. 737. — *Urskog* A. 1872, 75. — *Høland* N. F. 50. — *Nes* (Romerike) A. 1871, 81. — *Kvikne* T. 682. — *Stange* N. F. 64 — *Søndre Fron* N. F. 89. A. 1875, 81 (med bronsebeslag). — *Nordre Fron* A. 1870, 72. — *Gausdal* N. F. 102 (med hak i kanten og bronsebaand). — *Faaberg* A. 1872, 74. — *Søndre Aurdal* 1873, 66. — *Nordre Aurdal* 1875, 88. —

Vang 1872, 73. 1874, 76. — *Gran* 1868, 111. — *Hole* 1875, 71. — *Norderhov* N. F. 143. 145 (i trækapsel). — *Nes* A. 1866, 87. 1870, 71. — *Aal* 1868, 102. 1871, 72. 1872, 73. — *Hol* 1870, 71. — *Sæm* N. F. 767. — *Thjødling* A. 1873, 84. — *Hedrum* 1875, 86. — *Eidanger* 1874, 161. — *Tinn* N. F. 774. — *Lyngdal* N F. 783. — *Vanse* 278 (indfattet i kobber.) — *Helleland* 787. — *Ly* A. 1875, 235. — *Klep* N. F. 299. A. 1869, 62. — *Hetland* N. F. 312 (A. 1868, 151). — *Sand* A. 1869, 62. — *Strandebarm* N. F. 369. — *Ullensvang* N. F. 377. (tre) A. 1874, 79. — *Voss* N. F. 388. 396. — *Matsfjord* A. 1874, 83. — *Fane* B. 1447 (L. 92). — *Lærdal* A. 1873, 80 (med bronsepænger). — *Vik* N. F. 478 (i læder belte, afb. L. **98**). A. 1873, 64 (fig. **14**., med hak i kanten og derefter afpasset bronsebaand). — *Indre Holmedal* N. F. 488. — *Bremanger* A. 1875, 50 no 7. 8. — *Førde* 1867, 31. — *Selje* N. F. 502. — *Hjørendfjord* A. 1875, 47 (i belte). — *Skodje* N. F. 522 (i læderbelte). — *Borgund* 530. — *Harham* 533. — *Gryten* A. 1874, 64. — *Kvernnes* N. F. 550. A. 1869, 36. — *Sundalen* N. F. 558. A. 1873, 77. *Stangvik* 1871, 74. — *Hevne* A. 1872, 29. — *Ørlandet* 1875, 14 (243, med bronsespænger og løkke). — *Bjørnør* 1873, 46. *Aafjord* 1873, 20. 39. — *Bynesset* N. F. 574. A. 1875, 58. — *Rennebo* 1872, 55. — *Opdal* 1870, 76. 1875, 65. — *Throndhjem* N. F. 612. — *Verdalen* A. 1870, 90 (med trækapsel og jernbaand). — *Inderøen* 1872, 39 (i læderbelte og med bronsespænger). — *Hammerø* N. F. 686. — Tilsammen 89.

Redskab af jern til ukjent brug, med kort blad, tange og haandtag som paa et sverd. A. 1869, 78 (fig. **9**). 1872, 78. 1874, 144.

Dolk N. F. 720 (?). 79 (?). A. 1869, 52. 1874, 164 (?).

Øxer. N. F. 128 (H. 6). 271. 305. 368. 370 (L. 146). 388. 394. 397 (B. 1764) 405. 481 (ikke „hammer“, B. 1428—1432). 491 (ikke „hammer“). 685. 782. 786; A. 1866, 65 (?). 81. 83. 91. 1867, 42. 1868, 110 (136 fig. **15**) 1869, 73. 135. 162 (T. 553. 554) 1872, 85. 1873, 85 (1875, 169). 1874, 82. 83. 87. 1875, 41. 47. 80. B. 2735 (L. 100). T. 678.

Tverøx. A. 1875, 223.

Øxelignende redskab. N. F. 228 (C. 2866).

Spydspidser af jern. N. F. 41. 44 (736). 77 og 80 (746). 83 (C. 543. 544). 102 (749). 108 (751). 111 (753). 116 (754). 131 (C. 106. A. 1872, fig. **36**). 138 (A. 1870, 36). 145. 147. 168. 249 (778). 272. 291. 295. 343. 367 (811). 368. 381. 388.

Ljaablade. N. F. 116 (754).
Hammer. N. F. 391.
Saxe af jern som nuværende sauesaxe, men dengang brugte til alt slags brug. N. F. 272. 380. 381. 388. 407. 456. 478 (B. 1316). 481 (B. 1428—32). 494(?). 743. 790. A. 1867, 42. 48. 56. 1868, 44. 1869, 44. 1874, 138. 1875, 64 (?).
— af bronse eller messing. N. F. 53.
Knive af jern, almindelige. N. F. 77 (746). 83 (747). 108 (751). 111 (753) 145. 148. 249. 272. 381. 388. 456 (to). 538. 740. 743. 791. 816. 835. A. 1868, 89 no. 16. 109 (fig. **19**). 110 (136). 111 (136). 112. 123. 1869, 78. 92. 122 no. 6. 1870, 49 (?). 60. 67. 73. 90. 103. 105. 110. 116. 145. 1871, 22 (T. 807). 71. 98. 136. 1872, 77. 85. 95. 120 1873, 95. 133. 1874, 59. 64. 135. 138. 1875, 78. 81. 82. 211. L 96.
— af bronse. N. F. 833 (? T. 331).
Krumknive af forskjelligt slags. N. F. 478. A. 1867, 42. 1870, 110. 115. 1875, 194. 196 (fig. **23**). B. 1325 (L. 96). 1597 (L 74. afb. i Urda II pl. XIV fig. **11**).
Brynestene. N. F. 388. 407. 471 (B. 1025). 782. 791. A. 1869, 39. 76. 83 (139). 1871, 136. 1872, 110. 1874, 140. 1875, 78. 210. 237. B. 1328 (L. 96).
Stene af kvarts, tildels med brynelignende form og ofte slidte, dog paa grund af stenarten utjenlige til heine for jernsager; neppe heller, som K. Rygh (Throndhj. Videnskabsselsk. skrifter i 1876 s. 72) antager, slibestene fra stenalderen, men snarere et slags polerstene. N. F. 39 (C. 2196). 159 (C. 848). 269 (C. 1003). 280 (C. 1771). 345 (B. 134). 550 (C. 3438). A. 1868, 109. 1871, 136. 1873, 103. 1875, 228. 235. C. 4893. 5031. 5432. Desforuden flere, hvorved det ej kan afgjøres, om de tilhøre ældre eller yngre jernalder: C. 1565. 2625 3310. 3432. 3483. 6843. N. F. 296 (B. 1404). 408 (B. 1440). A. 1871, 76 (C. 5431). 1874, 49 (22 no. 1). 54. 1875, 60 no. 34. 61 no. 41. 62 no. 58 og 59. U. 20.
Kamme af træ. N. F. 366.
— af jern N. F. 391 (814). A. 1867, 58 (fig. **16**). 1868, 111 (137).
— af ben. N. F. 1. 288. 396. 527. 791; B. 1223 (L. 96). A. 1866, 55. 56. 1868, 68. 73. 75. 81. 111 (137). 112. 1869, 74. 75 (122 no. 6) 98. 99. 105. 1870, 110. 111 (fig. **8**). 118. 149. 1871, 22 (T. 808). 26. 27. 28 (T. 843. 847). 30 (T. 839). 31 (T. 834). 86. 129. 133. 137. 1872, 103. 1873, 68. 1875, 194. 195. 198. 199. 209. 211. 212. 214. T. 872.
Ringnaale og andre haarnaale N. F. 243. 265. 393 (tre. L. 82). 468 (L 95). 473. 537 (med

26 (Montelius f. jernåld. pl. 3 fig. **19**). — *Høland* 49 (tretten, A. 1866, 90). A. 1875, 84 (fig. **12**). — *Søndre Fron.* N. F. 89 (Atl. fig. **73**). — *Hole* 136 (Atl. fig. **184**). — *Thjødling* 198 (Atl. fig. **241** b). — *Saude* 215 (A. 1868, 144 og Atl. fig. **3**). — *Hiterdal* 218 (fem, Urda I pl. IX fig. **14** og Atl. fig **131**. **186**, **201**, **202**, **211**, **212**). — *Lyngdal* 782 (Montelius pl. 3 fig. **23**). — *Vanse* 278 (Atl. fig. **243**). — *Bakke* A. 1875, 82 (tre, fig. **13** og **13** a). — *Haa* N F. 294 (to, Atl. fig. **242** b). 295 (Atl. fig **242** e). 787 (Montelius pl. 3 fig. **13**). — *Ly* A. 1868, 150 (Montelius pl. 1 fig. **8**). — *Haaland* N F. 310 (anf. st. pl. 3 fig. **17**). A. 1868, 117 (tretten, Mont. anf. st pl. 3 fig **5**, **6**, **11**, **12**, **14**. **20**. **22**. **25**) 1875, 67 (anf. st. pl. 3 fig. **11**). — *Høgsfjord* N. F. 322 (sex, Atl. fig. **241** c og Mont. pl. 1 fig. **1**, **2**, **7**, **9**, **25**). — *Kvinnhered* 811 (?). — *Haus* 406 (B. 1876, A. 1871, 165. Atl. fig. **15**). — *Lyster* 455 (B. 317. A. **140**. — *Sogndal* B. 1885 (L. 94. afb. i Aarb. f. n. O. 1870 pl. 16 fig. **9** og i Stephens run. mon. **11** og **546**). — *Vik* N. F. 478 (A. 1871, 165. Atl. fig. **14**). — *Bergens stift* (?). L. 116 (Montelius pl. 1 fig. **15**). — *Melhus* N. F. 588 (syv, Atl. fig. **104**, **105**). — *Sparbo* A. 1868, 120 (tre, fig. **30**, **31**).

Berloker af gull eller sølv. *Id* A. 1868, 61. — *Tune* 1869, 97. — *Raade* N. F. 837 W. **378**). — *Østre Thoten* N. F. 752. — *Eker* 839. — *Sæm* 185. — *Lunde* A. 1874, 62 (som W. **377**. **378** eller M. **368**). — *Aafjord* 1873, 20 (1875. 16).

Andre hængesmykker. N. F. 218. 253. 537. 616. 644. 838, (de tre sidste i sten udskaarne dyrefigurer). A. 1869, 60 (L. 59). 1872, 105 (fig. **7**). 1874, 66 (fig. **29**).

Andre smykkesager af forskjelligt slags. N. F. 148 (A. 1872, 105). 243. 249. 285. 527. 532 (som A. 1868, fig. **28**). A. 1866, 65. 1868, 18 (T. 481. 482). 121. 123 i (fig. **28**). 1869, 52 (fig. **20**). 68 (som Thorsb. mosef. pl. 5 fig. **4**). 1872, 104. 1875, 83 h (fig. **15**).

Bøjlespenner med forskjellig tidlig form, alle, undtagen den fra Stenkjær, af sølv eller bronse. *Berg.* A. 1868, 73. 75. — *Skjæberg* 1868, 56. — *Rakkestad* 1866, 55 (to). — *Tune* 1869, 97. — *Raade* 1869, 76 (som Engelhardt Thorsb. pl. IV fig. **3**). — *Stange* 1869, 87. 91 (fig. **4** jfr. s. 125). — *Søndre Fron* 1867, 55 *h—k* (fig. **10**, **11**). 1875, 81 (fig. **18**). — *Østre Thoten* 1871, 83 (som 1867 fig. **11**). — *Gran* N. F. 129 (som A. 1874 fig. **32**). A. 1868, 110 (to, jfr. 136). — *Hole* 1872, 72. — *Norderhov* 1870,

110 (som 1869 fig. **4**). 1875, 194 (som M. **313**). — *Stokke* 1872, 102 no. 20 *a. b.* — *Sandehered* 1874, 133 (fig. **32**, af jern). 145 g (fig. **30**, enestaaende form). — *Thjølling* 1867, 64 (to, fig. **18**, **19**). — *Saude* 1871, 98. — *Fjære* 1875, 205. 108 (to, fig. **16**, **17**, den første med sikkerhedslænke). — *Bjelland* 1869, 134 e (som Montelius fr. jernåld. pl. 5 no. **8**). — *Lyngdal* 1871, 134. — *Klep* N. F. 299 (B. 429, afb. L. **58**). A. 1869, 83 no. 50 (som Engelhardt Thorsb. pl. IV, **2**)og 51. 1869, 84. 1874, 9 *d* (fig. **37**). — *Stordø* 1870, 60 (154, omtr. som L. **58**). — *Borgund* 1872, 64 (som L. **58**). — *Sundalen* 1871, 92. — *Rennebo* T. 57. pl. II fig. **5**. — *Opdal* A. 1875, 65. — *Levanger* 1868, 17 (T. 471). — *Stenkjær* 1874, 173 (fig. **10**, af gull). — *Dvergberg* 1873, 86 (som 1867 fig. **11**).

Bøjlespenner uden overstykke og med lang naaleskede. — *Vestby* N. F. 38 (C. 1888). — *Stange* A. 1869, 88 (fig. **15**). — *Norderhov* N. F. 145 (C. 335, som sidstnævnte). — *Sandehered* 1874, 141. — *Haa* 1875, 234. — *Klep* 1870, 55 *cc* (to). 1871, 63 (to). — *Vos* N. F. 393 (B. 1347 som L. **115**. — *Hammer* 406 (B. 442. L. 86). — *Haus* 408 (L. 91). — *Gryten* A. 1872, 95 *d* og *e* (som Engelhardt Nyd. pl. V fig. **14**). — *Verdalen* 1870, (omtr. som 1867, fig. **19**) — *Sparboen* 1868, 121 f. — *Øxnes* N. F. 691 (B. 534. afb. L. **115**)

Bøjlespenner med rundt, halvrundt eller firkantet overstykke samt en dermed stemmende eller trekantet nederdel. — *Sandehered* A. 1874, 135. — *Thvet* N. F. 249 (C. 2581). — *Lyngdal* 1875, 80 *c* og *d* (fig. **19**). — *Ly* 1870, 49 *f*—*l* (syv, L. 56). — *Klep* 1870, 55 *aa*. — *Lekanger* N. F. 468 (L. 95). — *Aafjord* A. 1869, 35 (T. 492, som W. **384**).

Bøjlespenner med usedvanlig form. — *Id* N. F. 1 (af gull). — *Fredrikstad* A. 1873, 62 (maaske som Montelius f. jernåld. pl. 4 fig. **6**) — *Fjære* A. 1874, 73 *e* (fig. **26**). — *Klep* N. F. 789 (C. 3616, tre ligedannede). — *Vik* 476 (B. 1326, L. 96). — *Volden* N. F. 515 (B. 456 som M. **331**). — *Verdalen* A. 1870, 88 (T. pl. I fig. **1**). 1871, 160 (fig. **10**).

Bøjlespenner, øverst korsformede med 3 runde knopper og nederst af forskjellig form uden dyrehoveder. — *Raade* A. 1874, 65 no. 38 *b* (fig. **14**) *c* (fig. **15**). — *Stokke* 1873, 94 (fig. **13**). — *Sandehered* 1874, 134 no. 21 **a** (som 1873 fig. **13**). 139 no. 32 (to, den ene som 1869 fig. **14**). 144 *e* no. 2 (fig. **25**). 145 no. 3 (fig. **24**). — *Fjære* 1874, 73 *f* (fig. **28**) *g* (som sidst-

nævnte). 1875, 211 (fig. **21**). — *Holme* 1867, 42 (som W. **391**). — *Ekersund* 1869, 53. — *Ly* 1870 *e. m—n* (to). — *Klep* 1869, 53 (fig. **14**). 1874, 89 no. 44 *a.* — *Høgsfjord* 1875, 237. — *Karmøen* 1875, 238 — *Voss* N. F. 388 (B. 661, L. 80). — *Vik* 478 (B. 560. L. 97). — *Bremanger* 490 (B. 427. L. 101). 491 (B. 550. L. 101). — *Borgund* 531 (B. 720. L. 108. omtr. som M. **328**). — *Gryten* A. 1872, 77 f (fig. **17**).

Bøjlespenner, øverst korsformede med 3 runde knopper og nederst med dyrehoved. *Tune* A. 1869, 98 (?). 99 (?). — *Raade* 1874, 65 no. 38 *a* (fig. **13**). — *Nordre Fron* 1871, 95. — *Norderhov* 1870, 101. — *Stokke* 1872, 104 *e* og *f* (tre, hvoraf en fig. **6**). 114. 120 no. 9 (to). — *Hedrum* N. F. 202 (C. 2496) — *Hollen* 211 (afb. i Stephens run. mon. **840**). — *Hiterdal* 218. — *Froland* 242 (to). — *Fjære* A. 1875, 211 (fig. **20**). — *Thvet* N.F. 249(tre). — *Holme* 272 (to). 273 (to). — *Kvinesdal* 285 (mindst to, A. 1866, 65. L. 53). — *Bakke* A. 1875, 83 *e* (?). — *Siredal* 288 (mindst tre som A. 1872, fig. **12**). — *Ekersund* 291 (omtr. som M. **326**). — *Haa* A. 1875, 88 (som M. **326**). — *Ly* A. 1870, 48 *b—d* (tre). — *Klep* N. F. 299 (to). A. 1869 61 *l—n* (tre). — *Høiland* N. F. 304 (tre). A. 1869, 55. — *Stavanger* N. F. 315 (B. 509. L. 67. A. 1875, 237, — *Skjold* 336 (L. 69). — *Stavanger amt* Norske Magasin III, 216 (som den fra Hollen). — *Bergens stift* (?) L. 117 (tre). — *Kvinnhered* N. F. 366 (to, L. 78). — *Røldal* 381 (L. 79). — *Voss* 388 (B. 662, L. 80). 393 (to, B. 1345, 1346, L. 82). — *Hammer* A. 1869, 48 (to). — *Haus* N. F. 407 (B. 582, L. 87). 408 (B. 439, L. 90). — *Lekanger* N. F. 468 (to, B. 436. 437, L. 95). — *Ladvik* 481 (som W. **426**). A. 1871, 65. — *Førde* A. 1873, 53 (tre, L. 101). — *Borgund* N. F. 531 (to, B. 719. 721. L. 107. 108). 532 (B. 722. L. 108). — *Romsdals fogderi* B. 433 som M. **326**). — *Gryten* 541 (tre). A. 1872, 94 (fig. **12**). 95 c (som fig. **12**). — *Sundalen* 558 (to). — *Lekø* A. 1873, 48. — *Herø* N. F. 679 (B. 728. afb. L. **114**). — *Øxnes* A. 1875, 39. — *Kvedfjord* 1873, 85 (to).

Bøjlespenner, som sidstnævnte men med dyrehoveder istedenfor knopper. — Klep A. 1869, 61 *k* (som L. **118**). — *Bergens stift* (?) L. 117 (afb. **118**). — *Kvinnhered* N. F. 336 (som L. **118**).

Bøjlespenner med firkantet overdel og nederstykke af forskjelligt slags. — *Tune* N. F. 20 (C. 1769). — *Norderhov* A. 1870, 104 (fig. **6**). — *Øier* N. F. 87

— *Østre Thoten* 839 (som den fra Øier). — *Nes* (i Hallingdal) A. 1867, 70 (fig. **48**). — *Eker* N. F. 839 (som den fra Øier). — *Stokke* 1872, 104 *d* (fig. **5**). — *Sandehered* 1875, 78 *k* og *l*. — *Fjære* 1874, 73 *h* (fig. **27**). — *Bjelland* 1869, 134 *c* (noget lig W. **428**) og *d*. — *Bakke* A. 1875, 83 *c* (fig. **14**) *d* (som 1868 fig. **24**). — *Ly* N. F. 788 (B. 1784, M. fr. jernåld. pl. 5 fig. **11**). — *Klep* 298 (A. 1869, 137, som den fra Øier). 1869, 49 (fig. **21**). 53 (fig. **13**). 1875, 235. — *Jederen* 1875, 49 (med form som den fra Haus). — *Voss* N. F. 383 (B. 664. L. 80 som M. **445**). — *Haus* 407 (A. 1867, 71. afb. L. **88**). — *Indre Holmedal* 823 (? to). — *Romsdal* A. 1871, 88 (som A 1869, fig. **13**). — *Sundalen* 1871, 93. — *Sparboen* 1868, 120 *c* (201. fig. **24, 25**. A. 1871, 70). 121 *d* (**26**). *e* (fig. **27**). — *Kvedfjord* 1873, 85 (som 1869, fig. **13**). 1875, 42.

Bøjlespenner, ligearmede. *Hetland* A. 1875, 236.

Bøjlespenner med uvis eller ukjent form. *Eidsberg* A. 1868, 81 — *Drøbak* N. F. 734 (af gull). — *Sandehered* A. 1874, 142 no. 38 *e*. 1875, 78. — *Saude* 1868, 101 no. 16. — *Froland* N. F. 243 (to). — *Fjære* A. 1875, 213. — *Vestre Moland* N. F. 248. — *Holme* 271 (? ikke „munnharpe"). — *Vanse* 281 (C. 1775, to). 285 (C. 3427. — *Haa* 295. — *Haus* 407 (B. 565. L. 90). — *Volden* 515 (B. 457. L. 105). — *Yterøen* 645 (?).

Ringspenner. *Sandehered* A. 1875, 78 (fig. **10**). — *Siredal* N. F. 288. — *Ly* A. 1870, 49 (tre, L. 56. den ene som M. **580**). — *Klep* A. 1866, 60 (?). — *Skjold* N. F. 336. — *Etne* 363 (to). — *Voss* 393. — *Haus* 408 (B. 90). — *Lekanger* 468 (B. 435. L. 95). — *Vik* 478 (B. 1563, L. 99). — *Gryten* A. 1872, 77 (fig. **18**). — *Børsen* N. F. 576 (? T. 301). — *Verdalen* 833 (T. 545).

Hjulspenner (jfr. W. 395. M. 338). *Gryten* A. 1872, 77 (fig. **16**). — *Verdalen* 1870, 89 no. 17 (T. pl. I. fig. **3**).

Tøj N. F. 147. 271. 392. 407. 782. A. 1868, 17. 1869, 133. 135. 1870, 91. 1871, 68. 1872, 77. 1875, 205.

Forsirede benredskaber, tildels skaftformede. A. 1866, 55—57. 1868, 73. 74. 112 (fig. **12, 13**). 1870, 103. 118. 1871, 25 (T. 830—832). 26. 27. 28 (T. 844—846). 30 (T. 840). 31 (T. 833. 835). 134. 1872, 61. 62. 1873, 41 (?). 1874, 59. 1875, 213. T. 873.

Pincetter og øreskeer af bronse. N. F. 53. 143. 145. 148. 168. 264 (A. 1871, fig. **20**). 272. 299. 303. 446. 686 (L. 115). 814. A. 1867, 56. 1869, 44. 1871, 78 *l*. 1872, 112. 1873,

Syle eller prene. N. F. 228 (? C. 2867). 478. 686 (L. 115). A. 1867, 42. 1872, 111 (?). 1873, 133. 1874, 136. L. 96.

Kister eller skrin af træ. A. 1867, 42. 1868, 16 (?). 75. 111 (137). 1872, 113.

Klinknagler. N. F. 679. A. 1872, 95.

Laasbeslag (?). A. 1870, 112.

Nøgler. N. F. 108. 128 (H. 17). 532. A. 1868, 111 (137). 112. 1869, 134. 1870, 108 (?). 112 (fig. **9**). 1871, 83.

Stole af træ. N. F. 392. A. 1869, 135 (drejede).

Lysestage (?), drejet af træ. A. 1869, 133.

Voxlys. A. 1872, 114 (?)

Smørstet af træ. N. F. 392 (afb. Urda II. **187**).

Ildstaal og flint. A. 1866, 65. 1871, 134.

Svovlkis („faësten"), til at slaa ild med? A. 1868, 109 (141). 111 (136). 1869, 125.

Kugle af **svovlkis** og sand. N. F. 388.

Myrmalm. A. 1870, 103. 104. 113. 117. 118 (130). 1875, 198.

Klokke (?) af **bronse**. A. 1867, 48.

Sølvstøb (?). A. 1875, 223.

Ske af ben. T. 813.

Terninger. N. F. 826. A. 1869, 98. 1871, 21 (? T. 812). 1872, 62 (?). 1875, 238.

Skiver og kugler af brænt ler. A. 1869, 51. 1875, 213.

Spillebrikker af **glas**. *Norderhov* N. F. 148. — *Stokke* A. 1872, 103. — *Rennesø* N. F. 337 (799). — *Avaldsnes* N. F. 343 (afb. Urda II pl. **XIV**). — *Brønø* A. 1866, 89.

— **bronse**. A. 1869, 98.

— **ben**, som oftest med 2 huller paa underkanten. N. F. 343 (B. 615). 396. 454 (B. 1576, A. 1866, 74) 456 (B 106. L. 93). A. 1868, 110 (136). 1869, 98. 1871, 21 (T. 810. 811). 30 (F. 841. 842). 1874, 59.

— **klebersten**. N. F. 295 (T. 229). A. 1875, 235.

Betalingsringe og stænger af gull. N. F. 11. 62. 144. 178. 253. 272. 278. 292. 295 (L. 58). 301. 305. 310. 322 328. 334. 336. 351. 361. 377 (B. 1892, som M. **456**). 468. 494. 528. 661 (834) 670 (?). 675. 757. 786. 814. A. 1868, 172. 1871, 88. 97. 1872, 65. 104. 1873, 63. 78. 83. 1875, 67. 84. 85. 205. 228.

Mynter, romerske af **sølv**. *Eidsberg* A. 1875, 216. — *Ringsaker* 1871, 165. — *Vanse* 1875, 233.

— romerske af **gull** eller efterligninger deraf. *Eker* N. F. 162 (A. 1871, 164). — *Saude* A. 1868, 144. — *Vanse* 1868, 98 (med afb.). — *Haus* N. F. 406. — *Gryten* 1872, 76 (fig. **15**, jfr. Kristiania videnskabselsk. forh. 1875, 417). — Muligens ogsaa andre fundne i Norge (A. 1875, 284).

Mynter af ukjent beskaffenhed. N. F. 185. 468. 520. A. 1871, 154.
Skaalevegt. N. F. 143. 145 (A. 1868, 142). 344 (B. 616).
Vegtlodder af bronse eller sten. N. F. 143. A. 1868, 83 (138).
Menneskefigurer af bronse, jern eller sten. N. F. 285 (?). 377. 741 (afb. Stephens Oldn. run. mon. **250**).
Marmorblokke med hovedlignende form, nogle dog muligens fra yngre jernalder. N. F. 367. 395. 402. 486. 648. 679. 681. A. 1872, 64.
Ægformet sten. N. F. 286. B. 1583 (L. 80).
Synkesten. A. 1868, 92. 1874, 83 (fig. **33**).
Baad, hvis bord vare sammenbundne (med sener?). N. F. 527.
Sager med ukjent bestemmelse. A. 1866, 65. 1869, 135 no. 4. 1874, 135. 137.
Dyreben. N. F. 108. 388. 553. 643. A. 1867, 63. 1868, 111. 124 (A. 1871, 70). 1869, 91. 139. 1870, 50. 103—106. 116. 118. 143. 1871, 21. 83. 1872, 78. 111. 1875, 197.
Korn. A. 1871, 20 (1872, 23).
Kirsebærstene. N. F. 460 (A. 1868, 162).
Hasselnøddeskaller. A. 1869, 14. 75 (122 no. 6). 1872, 15 (23).
Kraakesølv (Marienglas). N. F. 368. 787. A. 1870, 50.

Forskjellige forsiringer: 1) hagekors. N. F. 218 (paa en af de der nævnte brakteater L. 52). 284. 479 (paa sølvsmykket B. 391. L. 52). 2) almindelige kors eller andre forsiringer. N. F. 407. 448. 460 (af lighed med forsiringen paa midten af overstykket af spennen L. **88**). A. 1869, 137.
Indskrifter med romerske bogstaver. A. 1873, 131. 133.
— med angelsaxiske bogstaver. A. 1867, 71.
— med fremmede runer. N. F. 415.
— med ældste nordiske runer: 1) paa gjenstande, fundne i gravhaug: *Nes* (Romerike) N. F. 741 (afb. i Stephens run. mon. **250**). — *Sandehered* A. 1870, 144 (Aarb. f. n. O. 1871, 219). — *Hollen* N. F. 211 (A. 1868, 144). — *Vanse* 784 (?). — *Flekkefjord* 287 (?). — *Klep* A. 1869, 137 (?). — *Sogndal* N. F. 786. — *Gryten* A. 1872, 78. — *Akerø* N. F. 545 (?). — *Støren* A. 1870, 160 (1871, 38). — *Klebo* N. F. 589 (830). — *Strinden* 595. A. 1871, 37 (?). — *Nedre Stjørdal* A. 1869, 164. — *Sparbo* 1871, 28. — 2) paa andre sager eller i fjell: *Tune* N. F. 17. — *V. Slidre* A. 1873, 132. — *Sigdal* N. F. 763 (?). — *Saude* 214. — *Lyngdal* 783 (A. 1872, 135). — *Sogndal* 785. — *Førde* A. 1874, 83 (175). — *Gryten* N. F.

540 (Aarb. f. n. oldk. 1872, 185—196).

Merkeligere eller større fund. *Visten* (Borge) N. F. 715. — *Sletner* (Eidsberg) 11. 718. — *Løken* (Raade) 22. 837. — *Tøien* (Høland). 49. A. 1866, 90. 1875, 84. — *Frøhou* (Nes paa Romerike) N. F. 740. — *Lille Re* (Stange) A. 1869, 88. — *Aker* og *Farmen* (Vang) 1869, 79. 1871, 91. 1873, 131. — *Kjørstad* (Søndre Fron) 1867, 53. — *Einang* (Vestre Slidre) 1873, 133. — *Vøjen* (Gran) 1869, 76. — *By* (Hole) 1870, 135. — *Broten*, *Vejen* og *Sætrang* (Norderhov) N. F. 143. 144 (A. 1875, 213). 147. — *Lunde* (Eker) 839. — *Langlo* (Stokke). A. 1872, 103 no. 21. — *Fevang* (Sandehered) 1874, 133. 143 no. 40. 1875, 77 no. 65. — *Stenstad* (Hollen) N. F. 211. 772. — *Gunheim* og *Holtan* (Saude) A. 1868, 101. 1871, 97 no. 165. — *Vik* (Fjære) 1874, 72 no. 89. 1875, 210. — *Birkeland* (Thvet) N. F. 249. — *Holmegaard* (Holme) 271. — *Trygsland* og *Øidne* (Bjelland) A. 1869, 133. — *Berge* (Lyngdal) N. F. 782. — *Houe* (Vanse) A. 1868, 98. — *Gyland* (Bakke) 1875, 82. — *Vest Ly* (Ly) 1870, 48 no. 2. — *Hauge*, *Tuv*, *Orre* og *Vatshus* (Klep) 1869, 48 no. 9 (143). 60 no. 39. 1870, 50 no. 6. N. F. 791. — *Malle* (Haaland) 1868, 117. — *Avaldsnes* (Avaldsnes) N. F. 343. — *Hauge* (Os) A. 1874, 84. — *Stadeim* (Vik 1872, 84. 1873, 64. — *Vallerø* (Borgund) N. F. 826. — *Blindheim* (Harham) A 1874, 80. — *Aak* (Gryten) 1872, 76. — *Sørgaarden* (Bjørnør) 1874, 46. — *Ven* (Melhus) N. F. 830 (T. 362—379). — *Myr* og *Halleim* (Verdalen) N. F. 833 (T. 330—346). A. 1870, 90. — *Grønnesby* (Inderø) 1874, 59. — *Dalum* (Sparbo) 1868, 120 (1871, 70).

Fra formens side ejendommeligt og enestaaende gravfelt. A. 1869, 144.

Langhauger, som have vidnet om at tilhøre denne periode, og hvorved det tilføjede *s* eller *l* betyder stort (d. e. 2 al. langt eller derover) eller lidet gravkammer, og *u*, at størrelsen er ukjent, medens de øvrige manglede saadant rum. — *Norderhov* A. 1870, 115 no. 46 og 47. 1875, 194 no. 3 og 4. 200. — *Stokke* 1872, 110 no. 36. — *Fjære* 1875, 208 (to, hvoraf det ene *l*). 213 (to). — *Søndre Undal* N. F. 274, den samme (?) som A. 1872, 134 (*s*). — *Vanse* A. 1866, 64 (*s*). — *Lyngdal* 1871, 131 no. VII(*l*) og VIII. 132. 133 no. XV og XVI (*l*). 135. — *Klep* 1869, 61 (141, *s*). 83 no. 53 (*s*). 137 linje 11 nedenfra (*l*). 138 l. 19 ovenfra. 139 no 2 (to, *s* og *l*). 142 (*s*). 145 (*s*). 1870, 56 (*u*). — *Avaldsnes* N. F. 345 (*u*). — *Harham* A.

1870, 158 (*s*). — *Aafjord* 1874, 19 no. 1 (*s*). — *Øxnes* 1875, 40 (*s*). — Tilsammen 28, hvoraf 9 *s*, 4 *l* og 2 *u*.

Udgravne runde eller aflange stenlægninger, som rimeligvis tilhørte perioden, men hvoraf kun de ved trykken udhævede gave bevis derfor. *Hole* A. 1870, **74**. 1872, **72**. — *Stokke* 1873, 91 no. **15**. — *Sandehered* 1870, 142 l. 3 ovenfra. 1874, 140 no. **33**, **34**. 141 no. **30**. — *Tinn* N. F. **773** — *Fjære* A. 1875, **213**. — *Frosten* 1871, 17. 18. — *Verdalen* N. F. **636**. A. 1870, **9** (89 no. 15). **10** (13. 89 no. 16). 11. 12. — *Stod* 1869, **13** (39 no. 15). — *Stenkjær* 1871, **7**. **10** (1872, 55).

Udgravne runde eller aflange stensætninger (d. e. flader omgivne med opreiste stene), som vistnok tilhøre denne periode, men hvoraf kun de ved trykken udhævede gave bevis derfor. *Tune* A. 1869, **99**. — *Onsø* 1869, 118. — *Raade* 1869,[1] **119**, **120**. — *Gran* 1868, **139**. 142. — *Sandehered* 1869, 129. 1870, **142** (?). — *Stod* 1869, 11—13.

Hulrenner i gravhauger. *Norderhov* N. F. 147. — *Tysvær* 337. — *Borgund* 527.

Gravkammer eller kiste af træ, eller idetmindste trægulv. *Søndre Fron* A. 1875, 82. — *Gran* N. F. 758. — *Norderhov* N. F. 144 (? A. 1870, 125). 147. — *Klep* A. 1869, 143. — *Haaland* N. F. 312 (A. 1866, 66. L. 97). — *Avaldsnes* 344 (?). — *Voss* 392. — *Haus* 407. — *Aafjord* 567 (?) — *Lekø* 671 (?).

Kyklopisk hvelving (?) af gravkammer. N. F. 395.

Stenkammer, bredere i den ene ende end i den anden. *Fjære* A. 1875, 210. 211. — *Søndre Undal* 1872, 134. — *Klep* 1874, 89 no. 44. — *Fjælber* A. 1867, 102. — *Hammer* 1869, 48. — *Haus* Urda II. 369. — *Borgund* N. F. 531. — *Øxnes* A. 1875, 143.

Gravkar hvelvede over hinanden. — *Raade* A. 1869, 122. — *Søndre Land* 1875, 221. — *Fane* N. F. 413. — *Ørskog* 520. — *Borgund* 527. — *Harham* A. 1875, 71 — *Kvernnes* N. F. 549.

Tragtformede eller firkantede fordybninger i auren i gravhauger. — *Tune* A. 1869, 99. — *Norderhov* 1870, 104 106. 110. 112. 115. 119. 1875, 194 —197. 200. 201. — *Stokke* 1872, 107. 112. 120. 121. 1873, 96. 97. 101. 102. 104. 105. — *Sandehered* 1874, 132. 133. 146. — *Fjære* 1875, 209. —

[1]) Den s. 118 som udgraven omtalte maa henregnes til hauger, ikke til stenkredse.

Bakke 1875, 83. — *Høiland* 1875, 235. — *Bjugn* 1872, 16.

Hvide kvartsstene anvendte som et slags prydelse i gravhauger *Rakkestad* A. 1866, 56. — *Fjære* 1875, 207. 209. — *Bjugn* 1872, 16. 18.

Om liget i regelen blev brænt paa et andet sted end der, hvor haugen oplagdes, (*Stokke* A. 1872, 122. — *Sandehered* 1874, 149. — *Sundalen* 1873, 77. — *Bjugn* 1872, 19) er usikkert; — i alle fall haves flere exempler paa det modsatte (*Stokke* 1872, 122. — *Sandehered* 1873, 105. 1874, 149. — — *Stordø* 1873, 137 (?). — *Bjugn* 1872, 19. — *Melhus* 1872, 144).

Ubrænt lig uden kammer. *Nes* (Hedemarken) N. F. 77 (746). — *Gran* A. 1868, 138 (?). — *Hole* 1870, 74. — *Stokke* 1872, 113 (?). — *Rennesø* N. F. 805 (337). — *Torvestad* 348. — *Harham* A. 1875, 242. — *Frosten* N. F. 621. — *Verdalen* A. 1870, 89 no. 15. 16. — *Thjøtø* N. F. 677. — *Øxnes* A. 1875, 136. 147 (?).

Ubrænt lig med kammer. *Thrykstad* N. F. 8 (? A. 1873, 130). — *Raade* 837 (?). — *Ringsaker* N. F. 83 (747). — *Søndre Fron* 89 (?). A. 1867, 57. 1875, 82. — *Østre Thoten* N. F. 106. — *Norderhov* 145. 147. — *Østre Moland* 241 (?). — *Fjære* A. 1874, 72 (1875, 210). — *Bjelland* A. 1869, 133. 135. — *Kvinesdal* N. F. 285. — *Klep* 790 (L. 64). A. 1869; 83. 137. 143. — *Torvestad* N. F. 351. — *Voss* 392. — *Vossestranden* 394 (?). — *Matsfjorden* A. 1874, 83 (?). — *Hammer* A. 1869, 48. — *Aurland* N. F. 445 (?). — *Lyster* 453 (?). — *Vik* 475. — *Førde* A. 1873, 53. — *Harham* A. 1871, 154 (?). — *Gryten* 1874, 64 (?). — *Aafjord* N. F. 567 (?). — *Lekø* 673 (?). — *Nedre Stjørdal* A. 1869, 164. — *Skogn* N. F. 626. — *Sparbo* N. F. 834 (T. s. 45). 1868, 124 (?). 1871, 22 (T. 814). — *Nesne* N. F. 681. — Tilsammen 36 kammere.

Dels brænt dels ubrænt lig i lidet kammer. — *Veø* N. F. 544 (?). — *Aafjord* A. 1874, 18 (25).

Brænte ben med kammere, hvorved det tilføjede *s* betyder store (d. v. s. 2 al. lang eller derover) og *u* saadanne, hvis størrelse er ubekjent; alle de øvrige vare smaa. — *Id* A. 1868, 60 (? *s*.). — *Rakkestad* 1866, 56. 57. 1869, 105. — *Tune* 1869, 97. 99 (?). 1875, 85 (?). — *Raade* N. F. 837 (*u*). A. 1869, 122 no. 6. — *Skedsmo* 1868, 44. — *Stange* 1869, 88. — *Vang* 1873, 131. — *Østre Thoten* 1871, 83. 85. 87. — *Vang* (Valders). 1866, 91. — *Gran* N. F. 758 (*u*). A. 1867, 58. 1868, 100. — *Norderhov* N. F. 145 (to jfr. A. 1870, 98 note 1). A. 1870,

100. 101. 102 (?). 109. — *Eker* N. F. 839. — *Sandsver* 170. 171. — *Solum* 210. A. 1869, 85. — *Hollen* N. F. 211 (*s*). — *Bø* A. 1873, 70. — *Fjære* 1875, 209 (to). 212. 213. 229. (s). — *Froland* N. F. 242 (*s*.). — *Bygland* 253. — *Holme* 271 (*s*). — *Vanse* A. 1866, 64 (*s*. 1867, 96). — *Lyngdal* 1871, 96. 130. 131. 133 134. 1875, 81 (*s*). — *Kvinesdal* N. F. 284. — *Bakke* A. 1875, 83 (*s*). — *Sogndal* N. F. 786 (*s*). — *Ly* 296. — *Klep* A. 1869, 139 no. 1 og 2 (*s*.). 145 (*s*) 1873, 57. 136. — *Høiland* A. 1875, 235. — *Hjelmeland* N. F. 330 (L. 69). 800. — *Nerstrand* N. F. 336. — *Skjold* 337. — *Torvestad* 348. 351 (to). A. 1867, 99. — *Fjælber* A. 1867, 102. — *Etne* N. F. 361 (L. 76). A. 1875, 48. — *Skaanevik* A. 1869, 57. — *Vikør* N. F. 369. — *Ullensvang* 377 (*s*., L. 79). — *Voss* 813 (*s*). — *Hosanger* 396. — *Hammer* 405. 815. — *Haus* 407 (*s*). — *Fuse* 816. — *Lyster* 456. — *Hafslo* 458 (fire). — *Lekanger* 468 (*s*). — *Vik* 475 (*s*). 476 (to, L. 96). 478 (? A. 1866, 75. *u*). — *Indre Holmedal* 823 (*s*). — *Bremanger* 1875, 50 no. 7. — *Stryn* A. 1874, 81 no. 14. — *Borgund* N. F. 527, 531 (*s*). — *Harham* A. 1870, 158 (*s*.). 1874, 36 (*s*). 80. 88 (*s*). — *Gryten* N. F. 538. A. 1872, 78 (? *s*). — *Sundalen* 1873, 76. — *Aafjord* 1874, 20 no. 2 (*s*). 21 no. 3 (*s*). — *Bjugn* 1872, 15, 17 l. 8 nedenfra og l. 3 nedenfra (*s*). — *Melhus* N. F. 830 (*u*, T. 377). — *Levanger* A. 1868, 15. 1870, 86. — *Verdalen* N. F. 639 (*s*.). A. 1870, 90. — *Inderøen* N. F. 463 (*u*). — *Sparboen* 651 (*u*). — *Stenkjær* A. 1871, 7. — *Stod* 1869, 13. — *Overhalven* 1873, 45. — *Øxnes* 1875, 40 (? *s*). — Tilsammen 119 kammere, hvoraf 85 smaa, 28 store og 6, hvis størrelse er ukjent.

Kammere uden forekomst af ben eller opgave om deres behandlingsmaade og hvorved det tilføjede *l* betyder lidet og *u* saadanne, hvis størrelse er ubekjent; de øvrige ere store. — *Onsø* A. 1869, 76 no. 30 (*l*). *Nordre Aurdal* 1867, 37 (*l*). — *Vang* 1872, 73 (1874, 74). — *Fjære* 1875, 211. 214. — *Vestre Moland* N. F. 247. — *Thvet* 249 (tre, hvoraf 1 *l*). — *Evje* 251 (*l*). — *Oternes* 267. — *Holme* N. F. 272 (*u*). 273 (*u*). A. 1867, 42. — *Søndre Undal* 1872, 134. — *Hegebostad* N. F. 277. — *Vanse* 783 (*u*), A. 1866, 65. 1874, 82. — *Flekkefjord* N. F. 286. — *Ekersund* 291. 786 (*u*). — *Klep* 791. A. 1869, 60 (*l*). 61. 84 (*l*). 137 (*l*). 139 no. 1. 142. 1874, 89. — *Høiland* 1869,

55. — *Sand* 1867, 98 (*l*). — — *Skjold* N. F. 336. 337 (*u*). — *Etne* 363. — *Tysnes* N. F. 337. 1869, 44 (*l*). — *Kvinnhered* N. F. 366 (*l*) — *Strandebarm* 368 (*l*). — *Ullensvang* N. F. 380 (*l*, L. 79). A. 1871, 68. — *Voss* N. F. 388 linje 12 ovenfra (L. 80) og linje 7 nedenfra (to, deraf 1 *l*). — *Hammer* N. F. 406. A. 1869, 47 (*l*). — *Haus* 407 linje 4 ovenfra (L. 87). 408. — *Os* 1874, 85. — *Lærdal* 1873, 81. — *Sogndal* 1874, 72 (*l*) — *Vik* 1872, 85. — *Bremanger* A 1875, 50 no. 8. — *Stryn* 1874, 81 no 14 (*l*). — *Selje* 1866, 80 (*l*). — *Hjørendfjord* 1875, 48. *Harham* 1874, 37 linje 12 ovenfra (*l*) 88 no. 38. — *Gryten* 1872, 95 (*l*) — *Stangvik* 1871, 74 (*l*). — *Holtaalen* N. F. 587(?). — *Aafjord* A. 1874, 19 no. 1. — *Nedre Stjørdal* 1869, 164 nederst (?). — *Levanger* 1868, 18 — *Verdalen* T. side 44 (*u*). — *Inderøen* N. F. 642. — *Brønø* A. 1866, 90 (1868, 182). — *Herø* N. F. 679. — Tilsammen 66 kammere, hvoraf 40 store, 20 smaa og 6 med ukjent størrelse.

YNGRE JERNALDER.

Kar af bronse eller messing. N. F. 6. 51. 126. 270. 328. 413. 445 (L. 168 med hovedform. som W. **458**). 473. 588 (T. 456). 792. A. 1867, 60 (fig. **29** a). 1871, 141 (142). 1874, 90 (fig. **39**). 1875, 64 no. 79 (?).

— af glas. N. F 179 (A. 1875, pl. III fig. **I**).

— træstaver. A. 1873, 42.

— træ, drejet. N. F. 499 (824). 562. A. 1867, 84 (?). 1868, 70 (?) 71. (?). 1869, 36. 1871, 138 (?). 1873, 41 (fig. **32**). 42 (fig. **33**, **34**, **38**). 1875, 53 (?).

— af brænt ler. N. F. 53. 125. 194. 200. 207. 227. 390. 448 (?). 471. 473. 530. 595 (?). 644 (?). 756. A. 1866, 90. 100. 1867, 34. 78. 84. 87. 1868, 57. 62 63. 107—109. 1870, 23. (med kviksølv). 85. 1871, 82. 139. 1872, 94 (?). 1873, 59. 80. 102. 103.

— jern. N. F. 76. 104. 124 125. 167. 179. 194—196. 232. 350. 360. 384. 394. 451. 459. 462. 463. 469. 472. 475. 476. 495. 498. 517. 581. 586. 648. 685. 821. A. 1866, 55. 94. 1867, 61. 62. 80. 81. 89. 98. 1868, 90. 105. 134. 1869, 39. 66 no. 9 og 13 (?). 107. 1870, 91. 1871, 64. 88. 135. 1873, 38. 53. 69. 70. 129. 130 (?). 1875, 75.

— af klebersten med eller uden hank eller skaft. *Skjæberg* A. 1875, 66. — *Rakkestad* 1866,

56. 57. — *Eidsberg* N. F. 12. A. 1868, 80. — *Onsø* 1875, 45. — *Tune* 1867, 62. 1869, 100 (fire). — *Vaaler* N. F. 721. A. 1871, 72. 1873, 63 (fire). — *Kristiania* N. F. 722. — *Asker* 45. — *Fet* N. F. 736 (som A. 1871, fig. **25**). A. 1867, 49. — *Skedsmo* N. F. 737. — *Urskog* A. 1866, 58. — *Gjerdrum* N. F. 50. 739. A. 1875, 72 (fem). — *Ullensaker* N. F. 5. A. 1869, 93. 107. 111. 1870, 80 (sex). — *Nannestad* N. F. 52. — *Nes* 53. A. 1868, 49. 50. 1869, 95. 1875, 66 no. 2 (syv). — *Eidsvoll* A. 1872, 86. 1875, 68. — *Hurdal* 1870, 73. — *Hof* N. F. 57. — *Løiten* 838. A. 1866, 87. — *Stange* 1866, 88. — *Faaberg* 1874, 78. — *Lier* 1868, 128. — *Botne* 1872, 88. — *Sæm* N. F. 185. — *Nøterø* 187. A. 1875, 79. — *Tønsberg* N. F. 191. — *Stokke* A. 1871, 87 no. 115 (fig. **25**). 1872, 101. 1873, 72. 1874, 160. — *Lardal* N. F. 196 (770). — *Sandehered* A. 1874, 142. — *Thjødling* N. F. 200. A. 1867, 78—84. 1871, 81 (fjorten). — *Hedrum* N. F. 201. — *Fredriksværn* 203. — *Solum* A. 1868, 115. — *Østre Moland* N. F. 242. — *Fjære* A. 1873, 73. 1875, 230 (to). — *Homedal* 1872, 82. — *Mandal* 1872, 71. — *Lyngdal* 1871, 130. 135. 138. 139. 141 (sex). — *Vanse* N. F. 283. 785. — *Ly* A. 1874, 67. — *Klep* N. F. 297. 790. — *Haaland* 307. A. 1875, 236 (to). — *Hetland* A. 1876, 51. — *Jæderen* (prestegjeld ubekjent) 1873, 56. 1874, 68. 82. 1875, 70. — *Fjælber* 1875, 51. — *Strandebarm* N. F. 369. — *Vikør* 371. — *Ullensvang* 373. 377 (to). A. 1871, 68. — *Ulvvik* 1873, 51. — *Voss* N. F. 387. — *Lindaas* 400. A. 1869, 93. — *Hammer* N. F. 404. 405. — *Haus* 407. A. 1869, 47 (fire). — *Vik* N. F. 479. — *Stryn* 498. — *Selje* A. 1873, 57. — *Vanelven* 1866, 99. — *Hjørendfjord* N. F. 516. — *Stranden* A. 1874, 83. — *Skodje* 1868, 170. — *Veø* N. F. 543. — *Sundalen* A. 1873, 75. — *Aafjord* 1869, 35. 1873, 12. 18 19. 1874, 46. — *Throndhjem* N. F. 614. — *Kolvereid* 675. — *Brønø* A. 1873, 40. — *Thjøtø* N. F. 677. — *Herø* A. 1869, 46. — *Lødingen* 1874, 41. 43 (tre). — *Hadsel* N. F. 690. — *Øxnes* A. 1875, 137. — *Sortland* N. F. 691. A. 1875, 127. — *Vesteraalens* provsti N. F. 675. — *Throndenes* A. 1874, 101 (41). — Tilsammen 143.

Kar af anden stenart. N. F. 6. 828 (T. 318. A. 1872, 37. 1874, 16). A. 1875, 63.

Sverd, eneggede med sedvanlig form. N. F. 26. 42. 44. 45 (736). 116. 117. 125. 129. 160. 200. 213. 223. 227. 228. 257. 264. 296. 362. 369. 371. 380. 382 (B. 849). 389. 390. 392. 448. 476.

477. 487 (l. 4 ovenfra). 488. 498. 513. 516 (B. 760 og 1480). 553 (? T. 63). 566 (828. T. 302). 582. 588 (T. 458). 686 (B. 786). 691. 772. 775. 776. 780. 780. 782. A. 1866, 79 no. 4. 82 no. 2. 83. 89. 97. 99. 1867, 34. 36. 37 no. 23. 45. 51. 90. 1868, 115. 116. 125. 1869, 42. 53. 54. 73 92 135. 136. 1870, 59. 70. 77. 86. 94. 1871, 63. 68. 72. 80. 89. 90. 121. 1872, 54. 55. 62. 63. 67. 69. 74. 90 no. 81 *a* (fig. **33**). og *b*. 96. 114. 1873, 41. 48. 49. 59. 70. 71. 72. 75. 82. 1874, 42. 43 (? som A. 1869, fig. **26**). 44. 52. 58. 78. 84. 1875, 41 no. 14 og 19. 52. 64 no. 76 og 78. 67 no. 4. 71. 88. 220. B. 1680 (L. 195). L. 195 (ukjent finnested syv). T. 71. 708. 718 (?). 899.

Sverd, eneggede med egen form, af lighed med de franske fra den merovingske tid. N. F. 495. (L. 185). 691. A. 1868, 116 (fig. **20**). 1869, 62 (L. 136). 92 (fig. **25**). 1871, 94. 1874, 42. 1875, 67 no. 5 (som 1869, (fig. **25**).

— tveeggede eller med ukjent form. N. F. 11. 18. 20. 22. 26. 37—39. 42—44. 47. 49—58. 61. 65. 67—69. 79. 82. 83. 85 —88. 89. 92. 94. 95. 102. 104. 109. 112. 114. 115 (754) 116. 124—126. 128. 129. 131. 133. 136. 143. 152. 159. 165—169. 172. 177. 185. 191. 195. 196. 200—202. 204. 206—208. 221 —223. 225. 227. 228. 234. 236. 242. 245. 246. 249. 267 269. 270. 272. 273 287. 292. 296. 298. 314. 329. 331—334. 346. 357. 358 (afb. L. **143**). 364. 366 370. 371. 373. 374. 378. 379. 381. 382. (B. 852 og 1437, begge som M. **507**). 384. 386. 387. 390—394. 396. 397. 400. 401. 403. 407 (B. 1740). 408. 414. 415. 447. 448. 451. 457. 462. 464. 468. 470—472. 473 (to, hvoraf B. 691 afb L. **178**) 474. 475. 476 (fire, hvoraf to afb. L. **182**). 477. 481. 482. 484. 487. 488. 498—500. 506. 513—517. 522. 531. 536—540. 556—558. 560—563. 565. 573. 575—578. 581. 582. 584 (T. 234). 585 586 (T. 291). 588 (T. 453). 590—592. 594. 595. 614. 618. 619. 625. 627. 628. 634. 635. 640. 641. 644. 646. 648. 653. 656. 659—662. 664. 665. 667. 669—671. 673. 678. 679. 689. 691. 703. 722. 735 —742 745. 747. 748. 752. 753. 755. 756. 758—762. 764 765. 776. 778. 813. 815. 821. 823. 826. 828 (T. 321. A. 1874, 16). 829 (T. 305). 835. A. 1866, 79 no. 3. 82 no. 2 og 3. 83 no. 4. 85. 87—89. 94. 99. 100. 1867, 32—35. 43. 45 (fig. **31**). 47—49. 53. 61. 74. 79—81. 83. 84. 87. 90. 92. 98. 1868, 42 (fig. **6**). 51. 68. 71 (fig. **7**). 87. 89. 104. 105 (fig. **35**). 113. 114 (fig. **40**. jfr. M. 415). 115. 117. 119. 127—129. 134. 1869, 37. 40. 41. 43. 45. 54. 56. 57.

66. 70. 73 79. 86. 87. 89—91. 93. 95 (fig. **26**). 153. 161. 165 (?). 1870, 50. 59. 67. 71. 72 (A. 1869, 112). 74. 75. 77. 78. 82. 84. 86—88. 94. 151. 160. 1871, 64—67. 68 no. 40. 71. 73—85. 87 (A. 1874, 160). 88—93. 137. 1872, 53—56. 58. 59. 61. 62. 66. 73. 74. 79. 82. 86. 90—92. 97. 100. 115. 117 (?). 121. 1873, 38. 39. 43. 50. 52. 56. 57. 60. 70. 73. 86, 98. 139. 1874, 41. 42. 47. 49. 52 —56. 58. 65. 69. 70 no. 67 og 69. 74. 77. 79. 81—84. 90. 104. 129. 131. 146. 169. 1875, 14. 39. 44. 51. 52. 58. 61. 63. 65. 66 no. 91 og 1. 68. 70 (?). 73. 77. 79. 92. 114 (?). 115. 119. 124 (?). 128 (?). 152. 153 (?). 164 (?). 178. 228. 234 (to). 236. 240. 241 (?). 242. 244. B. 1679 (L. 195). L. 195 (sytten fra ukjent sted). T. 64. 66. 69. 70. 72. 74. 203. 204. 208. 349—351. 675. 683—685. 717. 735. 746. 752—754. 881. 887. 888. 891 (?). 900. R. 9—12. U. 24. 31. N. Magasin III. 217. S. M. 738.

Dopskoer til sverd. N. F. 38. 225 (774). 538. 557. 760 (ikke „paalstav"). 780 (ikke „hakke"). 782 (ikke „hakke"). A. 1868, 119 (fig. **42**). 1872, 75 (fig. **24**). 127. 1873, 69. 1874, 82. 1875, 57 (fig. **34**). 71.

Knap af gull til et sverdhaandtag. A. 1875, 74 (fig. **27**).

Beltesten. N. F. 370. A. 1874, 75.

Dolke. N. F. 152. 393 (?). 448. 452. 499. 537. 635. 636. T. 707.

Dopsko til dolkeskede. N. F. 739.

Øxer af jern med almindelig hovedform. N. F. 22. 26. 37. 43. 45. 50—53. 56—58. 61. 68. 76. 77. 79. 82. 85. 87. 92. 94. 102. 104. 109. 118. 126. 128. 133—137. 139. 141. 149. 152. 153. 158. 159. 162. 165—167. 169. 177 (kun to, da C. 589 er en sax). 185. 191. 195. 196. 198. 200—203. 206—208. 219. 222. 225. 227. 228. 240 —242. 245. 246. 258. 264. 267. 270. 287. 290. 296. 297. 305. 311. 313. 314. 320. 329. 332. 334. 357. 358. 364. 366. 369. 373. 374. 378. 381. 382. 387. 389—395. 397. 400. 401. 406. 407. 414 (tre, L. 168). 446—448. 450 (B. 984) 451. 457. 459. 462—464. 470. 472—475. 476. 477. 481. 482. 484. 487. 495. 497—500. 513. 514. 516. 517. 519. 520 522. 538. 539. 553. 562. 565. 566. 573. 576 —578. 582. 584 (T. 233) 585. 588 (T. 82). 590. 592. 622. 627. 630. 634. 640. 641. 646. 648. 651. 653. 660. 662. 664. 667—669. 677. 685 (? T 317). 686 (B. 780). 691. 695. 722. 735—737. 738 (?). 742. 743. 745. 750. 752. 755. 756. 758 (C. 3596). 762. 765. 769. 772. 773. 775. 776. 778. 780—782. 792. 814. 815. 821. 823. 826

93. 107. 136. 1870, 75. 77. 78. 87. 92. 151. 152. 1871, 14 (T. 777. 778. 780) 64. 72. 75. 79. 80. 82. 84. 85. 88. 90. 93. 94. 138. 1872, 53. 56. 61. 67 73. 91. 92. 93. 96. 100. 115 (?). 118—120. 1873, 59. 60. 69. 71. 75. 99. 139. 1874, 49. 57. 63. 69. 78. 79. 91. 129. 1875, 50 no. 3. 53 (to). 58 (?) 64. 66. 67. 68. 73. 77. 238. 240. L. 195. T. 689. 690. 696. 716. 727 —729. 738. 739.

Grimer og lænker dertil. A. 1874, 56. T. 711. 712. 730.

Stigbøjler. N. F. 50. 56. 68. 83. 95. 179. 196. 232. 361. 362. 391 (afbild. L. **163**). 451. 630. 648. 737. A. 1866, 88. 1867, 46. 1868, 34 51. 117. 128. 1869, 66. 91. 1871, 82. 85. 88. 1872, 56. 68. 1873, 65. 99 *i* (fig. **26**), *k* (fig. **27**). 1874, 69. 1875, 68 (omtr. som 1873, fig. **26**).

Sadler eller tilbehør. N. F. 41. 179. 366. S. M. 738.

Beslag af bronse til høvre eller mankestol (ikke „sadelknap"). N. F. 41. 47. 53. 179. 618. 634. 640 (ikke „sverdknap"). 648. 659. T. 39.

Andet til heste el. ridetøj hørende. N. F. 41. 47. 51. 53. 196 (C. 1427). 393. 737 (C. 3795), 745. 765. A. 1867, 88 no. 12 (? fig. **40**). 1871, 15 no. 6 (T. 790). og 9 (T. 792).

Tjore til hest. A. 1871, 79 (fig. **24**).

Hestekamme af jern. N. F. 756. 761.

Hestesko. N. F. 124. 167 (?). 334 584. 661. A. 1870, 160. 1871, 122. 1874, 169 (?). 1875, 72 (?).

Ambolter. N. F. 206. 369. 473 (B. 702). 476. 540. 812. A. 1871, 90. 1874, 82.

Avlsten af kleber. N. F. 473.

Smidjetænger. N. F. 76. 83. 115 (?). 180. 228. 246. 273. 382. 401. 462. 473. 474. 477. 481 linje 5 nedenfra. 540. 653. 812. 829. A. 1866, 89. 99. 1869, 90. 95. 1870, 146. 1871, 73. 89. 1872, 66. 92 (fig. **37**). 99. 1874, 56. 82. 1875, 53. 92.

Afhuggerjern. N. F. 476.

Hammere. N. F. 69. 76. 109. 131. 177. 206. 228. 273. 331. 383. 401. 406. 459. 462 472—474. 476. 487. 540. 775. 812. A. 1866, 99. 1867, 90. 1870, 77. 146. 1871, 75. 89. 92. 1872, 66. 67. 90. 117. 1873, 47. 79 (fig **30**). 99. 1874, 82. 88 (?). 129. 1875, 61. 70.

Kile af jern. A. 1870, 146.

File. N. F. 104. 476. 495. 500. 513. A. 1866, 87. 99. 1867, 81. 1868, 105. 1869, 90. 1870, 146. 1871, 64. 80. 89. 1872, 67. 90. 92. 1873, 44 (?). 52. 99. 1874, 58. 1875, 53. 79. 92. T. 706.

Rasp. N. F. 762 (A. 1867, fig. **43**). A. 1867, 88 (fig. **42**). 1869, 66.

Sax (til at klippe jern med?). A. 1872, 92 (fig. **38**).

92. T. 692. 694. 702. 709. 719. 741. 742.

Redskab af jern med ukjent bestemmelse, dannet som en oval bøjle med vedhængende løs krog og flere rader ringe, kun kjent i Norge. *Rakkestad* A. 1866, 55 (1867, 43). — *Fet* 1867, 49. — *Ullensaker* 1869, 106. — *Hof* N. F. 57. — *Løiten* 62. — *Stange* 745. — *Vang* 68. — *Ringsaker* 83. — *Vaage* 95. A. 1867. 46 (med rembeslag fig. **34**). — *Dovre* N. F. 98. — *Vardal* 105. — *Nordre Aurdal* A. 1873, 70 (fig. **21**, ikke løs men fast krog). — *Jevnaker* N. F. 758. — *Hole* 136. — *Norderhov* 760. — *Aal* 761. — *Hol* A. 1869, 53. — *Sigdal* 1875, 90 (?). — *Modum* N. F. 763. — *Lier* 165. A. 1868, 105. — *Røken* N. F. 166. — *Hurum* 168 (to). — *Sæm* 183. 185. — *Stokke* A. 1871, 79 (fig. **21**, med lænke). 1872, 83. 1873, 71. — *Lardal* N. F. 195 (to). 196. — *Sandehered* 197. A. 1871, 71. — *Thjødling* 1867, 81. 83. 86. — *Hedrum* 1871, 73. — *Gjerpen* 1870, 148. — *Silgjord* N. F. 223 (tre, hvoraf paa det ene ogsaa en bjelle). — *Laurdal* 228. — *Vinje* 232. — *Hviteseid* 237. A. 1868, 113. 1871, 79 (to). — *Nissedal* 1874, 69. — *Ulvvik* 1866, 79. — *Skogn* 1872, 53. — *Sparboen* N. F. 648. — Tilsammen 54.

Redskab af jern med ukjent bestemmelse, bestaaende af en fal til skaft og i falens ende en ring, hvori hænger 3 lignende, kun kjent i Norge. *Stange* N. F. 66 (745. C. 2596). — *Vang* 68. — *Faaberg* A. 1874, 78. — *Østre Thoten* N. F. 106. — *Gran* 128. (H. 2 og 3). — *Hole* A. 1873, 72. — *Borre* N. F. 180. — *Stokke* 194. — *Lardal* 196 (tre). — *Thjødling* A. 1867, 87 (som fig. **39**). — *Hedrum* 1871, 72 — Ukjent prestegjeld, udentvil i Kristiania eller Hamar stift C. 240 (A. 1867, 87 fig. **39**). — *Gjerpen* N F. 207. — *Saude* 773. A. 1868, 126. — *Tinn* 1871, 84. — *Silgjord* 1873, 68. — *Frosten* 1872, 56. — *Overhalven* N. F. 664. — Ukjent prestegjeld T. 171. 172. — Tilsammen 25.

Redskab af jern, noget ligt det sidstnævnte. *Thjødling* A. 1867, 88 no. 9. — Ukjent prestegjeld, uden tvil i Kristiania eller Hamar stift C. 239 (A. 1867, fig. **37**). *Saude* A. 1868, 126.

Andre redskaber med ukjent bestemmelse: 1) af jern N. F. 396. 401. 487 (A. 1873, 137). 539. 666. 750. 760. A. 1867, 48. 89. 1868, 44. 69. 108 (fig. **37**). 1870, 55 (?). 69 (fig. **15**). 1871, 141. 1872, 114 1873, 53. 1875, 72 (fig. **29**); 2) af messing N. F. 406; 3) af ben N. F. 669 (A. 1873, 66). 691 (hvalros). A. 1867, 89. 1873, 86.

agat, rav, bronse eller sølv til kvinnelig prydelse om halsen. N. F. 6. 50—52. 80. 117. 125. 141. 161. 169. 179. 194. 200. 202. 207. 208. 222. 241. 242. 246 (C. 2929, ca. 220 perler). 247. 252. 258. 264. 270. 279. 281. 290. 296. 299. 305—307. 309. 314. 328. 333. 336. 338. 355. 365. 366. 377. 384. 387. 403. 405. 411. 415. 445. 446. 448. 456. 463. 464. 471. 473. 479. 482. 488. 490. 497. 498. 500. 534. 536. 538. 539. 548. 557. 558. 590. 622. 630 (T. 270—280). 652. 670. 671. 675. 676. 681. 685. 692. 695. 750. 771. 773. 774. 778. 788 (C. 3658). 828 (T. 323. A. 1874, 46). 830. A. 1866, 57. 96. 1867, 31 38. 52. 80. 81. 86. 87. 1868, 45. 50. 69. 91. 99. 125. 1869, 36. 45. 93. 100 no 16 og 20. 107. 165. 1870, 60. 84. 194. 1871, 15 (T. 791). 65. 66. 75. 78 92. 97. 141. 1872, 63. 66. 67. 79. 87. 93. 101. 109. 115—117. 119. 136. 1873, 47. 49. 58—60. 69. 71. 73—76. 80. 85. 1874, 41. 42. 46. 48. 51. 53, 56. 59. 62. 68. 98. 141. 142. 1875, 42 (166). 50. 54. 56 no. 1 *c* og *e* samt no. 3. 61 no. 42—44. 73. 89. T. 699. 734. 751. R. 9. S. M. 738.

Hovedringe eller diademer. N. F. 89. 178.

Halsringe af sølv. N. F. 60. 161. 162. 287. 330 (sex, hvoraf den ene er W. **457**). 361. 594. 675. A. 1869, 70. 78. 92. 1875, 245.

Arm- eller haandledsringe af gull, sølv eller bronse. N. F. 6. 43. 77. 79 (ikke „bøjle". C. 209, lig A. 1868 fig **39**). 161. 200. 246. 250. 275. 287 290 (C. 1126, 1127, ikke „ringspenner"). 305 (C. 1638, ikke „sirater", som A. 1868 fig. **39**). 313. 322. 332. 333. 361. 391. 415. 454 (afbild. L. **173**). 471. 498. 518 (A. 1875, 240). 530. 545. 594. 670 (som W. **451**). 685. 743. 750 (C. 3490, ikke „bøjlespenne"). 778. A. 1866, 56. 1868, 93. 95. 96 no. 66—73. 108. fig. **38**). 127 (fig. **39**). 1869, 78. 92. 153. 1870, 48. 80. 81. 1871, 68. 71. 1872, 30. 61. 69. 74. 83. 118. 1874, 68. 160. 1875, 51. 73. L. 195. T. 261. 743. H. 23.

Fingerringe af gull, sølv eller bronse. N. F. 18. 44. 51. 94. 111. 130. 161. 165. 168. 264 (?). 272. 273. 276. 294. 296. 298. 334. 350 (B. 1891). 369. 406. 453. 477. 516. 518. 739. 807 (B. 1889). 822. A. 1866, 100. 1870, 82 (fig. **22**, russisk?). 1871, 139. 1872, 74. 1874, 63. 1875, 114 (?).

Brakteater og hængesmykker. N. F. 290. 308. 616 (to, den ene ifølge Schønings tegning noget lig no. **244** i Atlas f. n. O., den anden i hovedforsiringen lig M. **294**). 630 (T. 267—269). A. 1866, 94 (fig. **7**, **8**). 1867, 87 (?). 1868, 80 (?). 1869, 100. 1870, 80. 81 (fig. **20**). 1871, 77 no. 61 *b* (to, som A. 1870, fig.

20), *c* (fig. **17**), *d* (fig. **18**), *e* (to af samme slags, det ene fig. **19**). 78 *f.* og *g.* 1872, 57. 1874, 61.

Medaljon (?) af brænt ler. A. 1870, 149.

Andre hængesmykker (?) eller amuleter(?): 1) menneskefigur i rustning N. F. 582; 2) „Gullgubbe" N. F. 562 (jfr. W. **450**. M. **469**); 3) Gullkalv N. F. 53 (? A. 1869, 124); 4) Dyrefigurer af klebersten eller rav N. F. 537. 644. 838. A. 1867, 39 (med afb.).

Andre smykkesager. N. F. 161. 162. 167. 177. 264. 290. 295. 302. 336. 391. 471. 473. 475. 659. 670 (C. 1741, som A. 1873, fig. **19**). 764. A. 1866, 84 (m. afb., T. 420). 1868, 129 (fig. **47**). 1869, 45. 71 *dd* (fig. **24**). 1871, 60. 82 (fig. **23**). 1873, 60. 61 (fig. **19**). 1874, 68 (fig. **42**).

Belter af læder og dertil hørende beslag og spenner. N. F. 276 (L. 134). 539 (?). 828 (T. 321. A. 1874, 16). A. 1869, 64. 1872, 57. 1874, 98. 1875, 65 (fig. **35**). B. 1470 (L. 110).

Knapper af sølv, bronse eller tin. N. F. 167 (C. 393). 552. A. 1867, 61 (fig. **30**).

Spenner af bronse, ligearmede. *Rakkestad* A. 1866, 56. — *Eidsvoll* 1872, 87 (hovedform som den fra Øier). — *Aamot* 1875, 73. — *Rendalen* N. F. 743 (C. 3404). — *Øier* 1870, 84 (fig. **24**). — *Gran* N. F. 757. A. 1871, 71 (som den fra Øier). — *Sigdal* 1875, 89. — *Sande* 1871, 72 (fig. **15**). — *Stokke* 1872, 83 (fig. **30**). — *Lardal* N. F. 195 (to, C. 2734. 2735, aldeles som den fra Øier). — *Mandal* A. 1870, 79 (fig. **18**). — *Voss* N. F. 391 (B. 938). — *Grong* A. 1874, 53. — *Nærø* 1870, 95. — *Nesne* N. F. 681 (L. 193). A. 1867, 38. — *Tranø* 1873, 86 (som den fra Øier). — *Berg* 1874, 41 (ligesaa). — Ukjent finnested B. 460 (L. 195).

Spenner af bronse, bøjledannede, tildels med irsk eller skotsk ornamentik. *Rakkestad* A. 1867, 41. — *Stokke* 1872, 119 (fig. **29**). — *Klep* 1870, 50 (fig. **13**). — *Hetland* N. F. 312 (A. 1868, 150. fig. **33**). — *Aafjord* A. 1872, 58. — *Melhus* N. F. 587 (T. 40). — *Yterøen* A. 1874, 48. — *Grong* 1873, 38. — *Bindalen* 1870, 85. — Ukjent finnested T. 41. 42.

Spenner af bronse, sølv eller sink i form af en aaben ring. *Tune* A. 1867, 60 (?). — *Nesodden* N. F. 41. — *Ullensaker* 51 (C. 1081, som den fra Sandehered). A. 1869, 107. — *Eidsvoll* 1872, 86 (som den fra Tolgen). — *Hedemarken* B. 468 (afb. L. **131**). — *Grue* N. F. 56. — *Rendalen* 60. — *Tolgen* A. 1872, 79 (fig. **25**). — *Vang*

N. F. 76. — *Gran* 131. — *Stokke* 770. A. 1872, 100. 116. — *Lardal* N. F. 195 (C. 2721, som W. **411**). — *Sandehered* 1874, 131 (fig. **44**). — *Thjødling* N. F. 200. A. 1867, 83 (fig. **26**). T. 761. — *Homedal* N. F. 246. 247 (to). — *Jederen* A. 1866, 79 (L. 140). 1875, 51 (lig W. **411**). — *Klep* 1871, 66 (som den fra Hedemarken) 1872, 136. — *Haaland* 1868, 94 no 63. 64. — *Stavanger amt* Norske Magasin III, 216 no. 1 (som W. **411**) og 2. — *Etne* N. F. 361 (som W. **411**) — *Ullensvang* 374 (B. 1561). — *Røldal* 381 (B. 458). — *Ulvvik* 383 (813, lig den fra Ullensaker). — *Aurland* 446. — *Aardal* 451—452 (som W. **411** men mindre). — *Balestrand* B. 456 (som den fra Hedemarken). — *Norddal* A. 1874, 165 (?). — *Bjugn* 1874, 46. — *Opdal* N. F. 583 (to). — *Strinden* 594 (afb. Illustr. Nyhedsbl. 1/10 1862). — *Sparboen* A. 1871, 70 — *Beitstad* N. F. 661 (som W. **411**). — *Nesne* 681 (L. 193). — *Salten* 675. — *Tranø* A. 1870, 72 (som den fra Vardø). — *Hammerfest* 1870, 82 (ligesaa). — *Vardø* N. F. 705 (russisk, A. 1856 pl. II fig. **3**).— Ukjent finnested L. 195. H. 28. 29. — Tilsammen 50.

Spenner af bronse, runde, skiveformede. *Rakkestad* A. 1866, 56. — *Nannestad* 1870, 77 (som 1867 fig. **25**). — *Nes* (Romerike) 1869, 95 (ligesaa). — *Hof* i Solør N. F. 742. (ligesaa). — *Vik* N. F. 475 (afb. L. **180**). — *Snaasen* 659 som 1876 fig. **25**). — *Nesne* A. 1867, 38 (fig **25**).

— af bronse, runde med anden typ. *Skedsmo* A. 1868, 45 (fig. **4**).

— af bronse, runde, skaalformede med irsk ornamentik. *Valle* A. 1868, 150 (fig. **32**). — *Sveen* N. F. 353 (B. 478). — *Lyster* 453 (afb. L. **172**). — *Balestrand* 474. — *Bø* i Nordland 691 (L. 194). — Ukjent finnested. T. 865.

— af bronse, rund med form som en skjoldbule (russisk?). *Tranø* A. 1870, 72 (fig **16**).

— af sølv, rund, udmerket forsiret. N. F. 386 (afbild. L. **149**).

— af bronse, aflang skaalformede. *Berg* A. 1867, 74. — *Rakkestad* 1866, 56 (to ulige). — *Tune* N. F. 17. — *Østre Aker* 43 (to par). — *Skedsmo* A. 1868, 44. 45 (to). — *Sørum* N. F. 738. — *Ullensaker* 51 (to par). A. 1869, 93. 1870, 80 (to). — *Nes* N. F. 53 (to). 741. A. 1869, 50 (to ulige). 95. — *Eidsvoll* N. F. 54 (to). — *Grue* A. 1869, 71 (to). 72. — *Hof* N. F. 742. — *Aamot* 59 A. 1875, 73 (to, som M. **551**). — *Rendalen* N. F. 59. 60 (to par). 743 (to). A. 1872, 86.

1875, 76 (to). — *Romedal* N. F. 64 (to). A. 1872, 80. — *Stange* N. F. 64 (to). 65 (to). A. 1869, 89 (to). 90 (to). — *Vang* N. F. 69 (en, og et par). 76 (to). 746 (to) A. 1870, 78. 1872, 127. 1875, 91. — *Nes* N. F. 77 (746. to). 79 (en, og et par). — *Øier* A. 1870, 84 (to). — *Ringebo* N. F. 88 (to). — *Søndre Fron* 90. — *Nordre Fron* A. 1869, 125 (tre par). *Lom* 1874, 61 (to). — *Gjøvik* N. F. 750 (to). — *Østre Thoten* A. 1871, 86. 87 (omtr. sex). — *Gran* N. F. 126 (to). A. 1869, 108 (to). 1869, 126. 1871, 71 (to). 1872, 96. 97 (to). — *Jevnaker* N. F. 758 (to). — *Hole* N. F. 136. (en, og et par). 138 (to). 139 (to). — *Norderhov* N. F. 141 (to par). 143. — *Nes* 1875, 82 (som M. **551**). — *Aal* N. F. 762. — *Sigdal* A. 1875, 89 (to, som B. Hildebrand Statens hist. mus. fig. **55**). — *Eker* N. F. 764 (to). — *Hurum* 168 (tre). — *Stokke* 194 (to). 770. A. 1872, 83 (en, to). 117 (to). 118 (to). 1873, 71. 1874, 76 (fig. **43**). — *Lardal* N. F. 195. — *Sandehered* A. 1869, 79. 1873, 84. 1874, 141 (to). — *Thjødling* N. F. 200 (tre, tre). 201 (to) A. 1867, 80 (to). 81 (to). 86 (to). — *Hedrum* 1870, 81 (to). — *Brunlanes* N. F. 204 (to?). — *Brevik* 208. — *Silgjord* A. 1872, 79 (to). — *Mo* N. F. 776 (to). — *Gjerestad* 778 (to). — *Østre Moland* 242 (to). — *Fjære* A. 1873, 73. — *Homedal* N. F. 247 (to). — *Valle* 263 (to). — *Mandal* 270 (to) A. 1870, 79 (to). — *Hegebostad* A. 1875, 51. — *Vanse* N. F. 281 (to). A. 1874, 61 (to). — *Ekersund* N. F. 291 (to). — *Haa* 295 (to). A. 1871, 68. 1872, 136 (to). 1873, 58 (to). — *Klep* N. F. 302 (to). 304. 305 (to, en). 790 (to. L. 138). A. 1870, 53 (to par). — *Høiland* A. 1870, 63 (to). — *Haaland* 1867, 31 (to). 1869, 93 (en, to). 1872, 65. — *Jederen* B. 413 (L. 140). — *Høgsfjord* N. F. 322 (tre par). — *Rennesø* 324 (to, L. 141). — *Finnø* 328 (to). — *Jelse* A. 1874, 68. — *Sand* 1870, 59 (to). — *Suledal* N. F. 333. A. 1870, 60 (to). — *Fjælber* N. F. 357 (?). — *Etne* 362 (som M. **551**). — *Kvinnhered* A. 1869, 89 (to). — *Strandebarm* N. F. 369. — *Vikør* 369. — *Ullensvang* 375 (to, lig M. **551**). 377. — *Voss* 389 (to). 392 (to). A. 1869, 45 (to). 1871, 65 (to). — *Vossestrand* A. 1872, 68. — *Lindaas* N. F. 400 (to). — *Hammer* 405. — *Haus* 408. — *Aurland* 445 (to, afb. L. **169**). — *Lærdal* 448. A. 1869, 91 (en, og et par). — *Lyster* N. F. 453 (to). — *Hafslo* 461 (to). — *Lekanger* 471 (to). — *Balestrand* 474 (to, afb. L. **179**). — *Kinn* 489. — *Indviken* 497.

— *Davik* 500 (to). — *Vanelven* A. 1869, 90. — *Ulfsten* N. F. 509. — *Hjørendfjord* A. 1873, 58 (to). — *Borgund* N. F. 530. 531 (B. 432). — *Harham* 536. — *Gryten* 539 (en, og et par). 541 (to). A. 1869, 93. — *Veø* A 1873, 69 (to). — *Øxendal* 1871, 92. — *Sundalen* N. F. 557. 558 (en, en). A 1871, 93 (to ulige). 1872, 93. 1873, 75. — *Aure* N. F. 561. — *Hevne* A. 1871, 66 (to). 1874, 55 (to). — *Aafjord* N. F. 828. (to, T. 319. A. 1874, 16). A. 1874. 46. — *Børsen* N. F. 576. 577. A. 1873, 139 (to). — *Rennebo* N. F. 579. 581 (to). A. 1870, 93. — *Opdal* N. F. 582 (to par og 3 ulige). 829. A. 1866, 83 (T. 415). 1871, 90. — *Støren* N. F. 586. — *Melhus* 588 (T. 45). 830 (to, T. 380). – *Nedre Stjørdal* 616. A. 1871, 60 (to) 1874, 59 (to) 1875, 56 (to). — *Frosten* A. 1871, 14 (to, T. 774). 1872, 53 (to). — *Levanger* N. F. 629. 630 (to, T. 263. 264). — *Verdalen* 634 (to). 640 (to ulige). A. 1872, 59. — *Inderøen* A. 1875, 64 (en, og et par). — *Yterøen* 1872, 60. — *Sparbo* N. F. 651 (to). 652 (tre, to). A. 1872, 60 (tre par). 1873. 48—49 (to). 1874, 44. – *Stod* N. F. 653 (to, en). A. 1869, 165. — *Snaasen* N. F. 659 (en, en, tre, en). — *Beitstad* 661 (to). — *Grong* A. 1873, 38 (to). 1874, 53 (to ulige). 54. — *Nærø* N. F. 669 (to). 670 (to, en). A. 1867, 39 (to). 1870, 95 (to). 1873, 47 (to). 1874, 53. — — *Lekø* N. F. 671. — *Nordlands amt* 675. A. 1871, 65. — *Nesne* N. F. 681 (tre), A. 1867, 38 (to). — *Bodø* N. F. 685 (to). — *Bø* 690 (to, som M. **551**). — *Throndenes* A. 1871, 80 (to, fig. **22**). 1874, 99 (? to) — *Berg* 1874, 41 (to). — *Ukjente finnesteder*: A. 1869, 69 (to, en, en). H. 25. L. 195 (syv). T. 44. 46—50 (syv). 200. 201 705. 735. 862–864 (sex). 866. R. 9 (to). — Tilsammen 425[1], men kan man gaa ud fra, at der altid af de her omhandlede spenner brugtes par, maa der for de enkeltvis fundne tillægges 119, altsaa i alt tilsammen 534.

Kjeder af bronse (børende til skaalformede spenner fra Rusland eller Lifland?). N. F. 627. 685, 705, A. 1870, 73 no. 37. 1875, 73. 92.

Spenner med irsk ornamentik og form af et skjævvinklet kors. *Klep* A. 1870, 52. — *Lekanger* N. F. 471 (Urda III pl. I fig. **2**). — af bronse (undtagen den fra Eker), og trearmede eller klø-

[1]) Hertil kan føjes en, der i 1874 blev skjenket Edinburgs national museum og skulde være fundet i en gravhaug ved Haukadal (Hakedal?) nær Kristiania (Katal. D. 86 no. 275).

393. 404 471. 498. 500 (T. 10). 574. 735. 770. A. 1866, 56. 76 1868, 91. 1869, 47. 1870, 56. 57. 87. 1871, 65. 90. 1873, 47. 54. 69. 72. 100. 102. 1874, 41. 78. 1875, 42. 58. 64. 101 (41). T. 687.

Vævjern, med samme bestemmelse som kljaastenene men til finere sager. N. F. 65. 83. 86. 109. 110 (A. 1866, 60). 149. 156. 454. 457. 750. 756. 758. 760. A. 1867, 35 (fig. **32**). 44. 1868, 104. 133 (?). 1870, 70 (?). 1871, 85, 1873, 51. 1874, 128 (?). 1875, 92.

Vævske af ben. N. F. 681. 683. 690. 699 (?). A. 1869, 41 (? T. 548). 1871, 141 (? 145. fig. **28**). 1873, 86. 1874, 42. 58 (?). 1875, 44.

Vævgrind. N. F. 681. 699 (?).

Kage-, næpe- eller halvkugleformede klumper af glas, formodentlig brugte til at polere hals- og haandlinninger med (ligesom endnu flere steder paa vestlandet ved udsømmet eller broderet lintøj), dog rimeligvis kun paa fruentimmertøj, da skiken i gamle dage medføite, som det sees af sagaerne, at linnedet ikke maatte vise sig i mændenes dragt. *Bjelland* A. 1873, 55. — *Lyngdal* 1871, 139. 141. — *Klep* N. F. 790 (ikke „klebersten"). — *Haaland* A. 1868, 94. — *Ullensvang* N. F. 373. — *Voss* 393. — *Vik* 475. — *Levanger* A. 1869, 36.

Syl. N. F. 578. A. 1869, 107. 1873, 43 (fig. **37**). L. 131.

Pren (?) af ben. A. 1871, 101 (41). 141.

Naale af ben, bronse eller sølv med forskjellig bestemmelse. N. F. 399. 739. A. 1874, 131. 1875, 66 (?). 89.

Naalehuse (?). N. F. 264. A. 1871, 78 *k*.

Snorestrammer (?) af ben. A. 1867, 89 no. 21 (fig. **41**).

Meis af træfjæle. A. 1873, 42.

Skrin. N. F. 381 (?). 462. 562. 683 (B. 826. L. 193). A. 1868, 44. 45. 71. 124. 1869, 93 (?). 1870, 80. 1872, 118. 119. 1873, 74 (?). 76 (?). 1874, 69 (?).

Klinknagler af jern. 22. 26. 44. 51. 166. 179. 200. 202. 208. 246. 290. 338. 360. 370. 381. 396 406. 453. 471. 472 475. 476. 484. 552. 553. 567. 588 (T. 461). 634 638. 648. 665. 668. 669. 671. 673. 674. 683. 691. 738. 765 771. 790. 821. 830. A. 1867, 43. 49. 74. 78—81. 89—91. 1868, 44. 52 56. 57 62. 63. 69. 80. 170. 179. 1869, 39—41. 62. 66. 97. 105. 106. 1870, 80. 85. 91—93. 146. 148 (1871, 97). 151. 152. 161. 1871, 13. 14 (T. 785). 15. 28. 29. 31 (T. 837). 67. 75. 137. 138. 142. 1872, 53. 54. 61. 65. 91. 100. 114. 117—119. 1873, 59. 69. 74. 100. 138. 1874, 13. 44. 48. 49. 56. 57. 59. 60. 63. 130. 142. 1875, 62. 63 no. 63 —65. 67 og 68. 166. 214. 240

hered, Fevang A 1873, 98. — *Thjødling*, Kaupang 1867, 87 no. 6. — *Bygland*, Nes N. F. 253. — *Valle*, Nomeland 258. — *Mandal*, Skogsfjord 270. — *Lyngdal*, Skomrak A. 1871, 141. — *Ekersund*, Aarstad N. F. 290. — *Klep*, Orre A. 1870, 50 no. 6. — *Ullensvang*, Eidnes N. F. 812. — *Voss*, Bakketun 391; Lunde A. 1869, 45 no. 5. — *Sogndal*, Nes N. F. 462. — *Lekanger*, Berdal 461. — *Balestrand*, Vangsnes 473. — *Vik*, Hønsi 475; Brekke 476 (L. 182, hvor der afbildes 2 sverd og spyd, hvorimod det der afbildede øxeblad ej kan tilhøre dette fund, da det ikke indkom til museet); prestegaarden 476. — *Gloppen*, Hollevik 495. — *Eid*, Møklebust A. 1874, 90 no. 46 (L. 153). — *Gryten*, Stavhem N. F. 540. — *Meldal*, Re 578. — *Opdal*, prestegaarden 582. A. 1874, 56; Rise N. F. 582. — *Skogn*, Eggen A. 1874, 51. — *Levanger*, Borgsaasen N. F. 630 (A. 1869, 165. — *Inderøen*, Verdal A. 1871, 77 no. 61. — *Beitstad*, Kalddal N. F. 661 (834). — *Overhalven* Voll A. 1873, 41 no. 33. — *Lekø*, Skei N. F. 671—74. — *Thjøtø*, Thjøtø 677. — *Nesne*, Hof 681. — *Bodø*, prestegaarden 685. — *Vardø*, Vardø 705.

Oldsager, fundne højt til fjells eller paa øde afsidesliggende steder. N. F. 584. 743 (A. 1868, 99). A. 1868, 99. 1869, 112 (1870, 72). A. 1871, 121. 1872, 79.

Helleristninger (?). N. F. 176. A. 1869, 160. 163.

Kongegrave. N. F. 129. 136. 179 (767). 201. 344. 351 (807). 398. 414. 758. 760. 771.

Andre navngivne personers grave. N. F. 181. 190. 463. 494. 512. 521. 551. 566. 609. 674 (?).

Russiske grave. A. 1870, 73 no. 37. 82 no. 72.

Langhauger, udgravne, men hvoraf ingen havde kammer undtagen de i Haus og Vestnes. *Berg* A. 1867, 74. — *Tune* N. F. 20. — *Ullensaker* 1870, 80. — *Østre Thoten* 1871, 82. — *Stokke* N. F. 770. — *Sandehered* A. 1874, 129. — *Thjødling* 1867, 79 no. 52, 57 og 59. 80 no. 64, 77 og 84. 81 no. 85. 84 no. 100. 85 no. 113. 87 no. 1. — *Holme* N. F. 274 (781). — *Lyngdal* A. 1871, 141. — *Haa* N. F. 787. — *Klep* A. 1870, 56. — *Stordø* 1872, 65. — *Vossestranden* 1870, 59 (1872, 68). — *Hammer* N. F. 404. — *Haus* 408 (stort kammer). — *Balestrand* 472. — *Vik* 475. — *Harham* A. 1874, 37 l. 18 ovenfra (baad). — *Vestnes* 1873, 59 no. 2 (lidet rundt kammer). *Kristiansund* N. F. 552. — *Ørlandet* A. 1875, 8. — *Aafjord* 1874, 16 linje 15 ovenfra (N. F. 828, skelet), l. 13 neden-

fra (baad). 17 (baad). — *Melhus* N. F. 830 l. 7 ovenfra. — *Verdalen* N. F. 646 (A. 1870, 6). A. 1870, 92. — *Inderøen* 1870, 161. — *Brønø* 1866, 90.

Udgravne trekanter, men hvoraf kun den ved trykken udhævede har vist tiden. *Sandehered* A. 1870, 142. — *Klep* N. F. 299. A. 1869, 140. 144. — *Hjelmeland* N. F. 801. 802. 808. 809. — *Suldal* A. 1870, 150. 151 no. 6 og 7. 151 no. 8. — *Aafjord* 1874, 23 (?). — *Sparboen* 1871, 20.

Stenlægninger, som have vist sig at tilhøre yngre jernalder. *Bod* A. 1871, 75. — *Inderøen* 1872, 40 (?).

Gravkiste af træ, enten alene eller som foring i stenkammer. *Tune* A. 1867, 62. — *Rakkestad* 1868, 69 (?) — *Sørum* N. F 738 (A. 1868, 133). — *Stange* A. 1868, 65. — *Børsen* N. F. 577 (?).

— bredere i den ene ende end i den anden. A. 1871, 93.

Gravkar hvelvede over hinanden. A. 1871, 141. 1875, 230.

Tragtformede eller aflang firkantede fordybninger paa bunden af gravhauger. *Stokke* A. 1872, 116 no. 7. — *Sandehered* 1873, 102 no. 6 (?). — *Flekkefjord* 1874, 63 no. 26. — *Indre Holmedal* N. F. 486. — *Ørlandet* A. 1875, 10.

Hvide kvartsstene som et slags prydelse mellem gruset i gravhaug. A. 1866, 56.

Ligbrand foregaaet paa samme sted, hvor haugen blev oplagt. A. 1872, 122. 1874, 63. 90. 146.

— paa et andet sted. A. 1873, 77.

Haug med tømmervælter. A. 1869, 109.

Grave uden haug (?). *Thjødling* A. 1868, 129. — *Hedrum* 1873, 61. — *Larvik* 1869, 74.

Ubrænt lig uden kammer. *Kristiania* A. 1867, 74. — *Sørum* N. F. 738. — *Hof* A. 1867, 38. — *Stange* 1868, 114. — *Nes* N. F. 80. — *Ringsaker* N. F. 747. — *Nordre Fron* A. 1868, 125. — *Gran* 1868, 138 no. 1 og 2. — *Jevnaker* N. F. 759. — *Hole* A. 1871, 74. — *Gjerpen* N. F. 206. 208 (?). — *Øvrebø* 267 (?). — *Høiland* N. Magas. III, 217 (?). — *Stordø* A. 1867, 51. — *Borgund* N. F. 530. 531. — *Harham* A. 1874, 88 no. 39. — *Ørlandet* N. F. 828. A. 1872, 63. 1873, 38 no. 5. 1874, 55 no. 71. 1875, 14. — *Bjugn* 1872, 36. — *Aafjord* N. F. 828 (A. 1874, 16). — *Selbo* 590 (?). — *Strinden* 593. — *Frosten* 621. — *Sparbo* A. 1872, 43. — *Nærø* N. F. 669. — *Lekø* A. 1873, 48 no. 48. — *Brønø* 1875, 245. 246. — *Thjøtø* N. F. 677. A. 1868, 183 (to). — *Nesne* N. F. 681. A. 1875, 39. —

Lurø 683 (to). A. 1874, 41 no. 9. — *Gildeskaal* N. F. 684. — *Bodø* 685 (tre). — *Hadsel* A. 1875, 115. — *Sortland* N. F. 691. A. 1874, 42 no. 17. — *Dvergberg* 1874, 86 no. 5. — *Throndenes* 1866, 100. 1871, 81. 1875, 41. 44 no. 36. — *Tranø* 1870, 73 (russisk?). — *Hammerfest* 1870, 83 (russisk?). — *Vardø* N. F. 705 (A. 1870, 73 no. 37).

Ubrænt lig med kammer. *Sørum* N. F. 738. — *Hole* 136. — *Gjerpen* A. 1870, 148 (1871, 97). — *Haaland* 1874, 88 no. 42 (?). — *Torvestad* N. F. 351. — *Hosanger* 398. — *Haus* 408. — *Overhalven* A. 1873, 44. — *Lekø* N. F. 673 (?). — *Nesne* A. 1867, 38. 1871, 89. — *Flagstad* 1875, 176 (?). — *Kvedfjord* 1874, 103 (?). — *Throndenes* 1874, 98.

— i farkost. *Tune* S. M. 738. — *Borre* N. F. 179 (A. 1853, 25). — *Kristiansund* 551. — *Aafjord* A. 1874, 17 (tre, jfr. 49 no. 28—30). 47 no. 19. — *Nesne* N. F. 682.

Ligbrand og kammer af forskjellig størrelse, som, naar kammerne kun ere henimod 2 al. lange, betegnes med *l*, medens de øvrige ere over denne længde. *Vang* paa Hedemarken A. 1875, 92 (*l*). — *Gran* N. F. 128 (*l*). A. 1871, 85 no. 102 (? *l*). — *Vang* i Valders 1875, 67 (*l*). — *Sand* i Ryfylke 1870, 60 (? *l*). — *Lærdal* 1873, 80 (1874, 63). — *Vestnes* 1873, 59 no. 2 (*l*). — *Veø* 1873, 69 (mindst to). — *Sundalen* 1871, 93 (*l*). 1872, 94 (? to). — *Stod* 1869, 15.

Ligbrand i farkost. A. 1874, 91.

Gravkammere uden forekomst af ben eller i alle fall uden opgave om disses behandlingsmaade; kammernes længde betegnet som ovenfor eller med *u*, naar den ikke vides, medens de øvrige ere store. *Tune* A. 1867, 62. — *Rakkestad* 1868, 69 (?). — *Vang* paa Hedemarken N. F. 68 (*l*). — *Gran* 129 (*u*). — *Jevnaker* 758 (*u*). — *Bjelland* 276 (L. 134). — *Høiland* 792 (*u*). — *Ulvvik* 382 (*l* ?). — *Voss* 395 (?). — *Hammer* 404 (*l* ?). — *Balestrand* 471 (*u*). — *Davik* 500. — *Sunelven* A. 1871, 90 (*u*). — *Norddalen* A. 1874, 164 (? *l*). — *Gryten* N. F. 539 (*u*). A. 1871, 76 (*u*). — *Sundalen* A. 1871, 93 no. 142 (*u*). — *Strinden* N. F. 595 (*u*). — *Stod* A. 1869, 16. 17. — *Hadsel* A. 1875, 120 (*u*).

FUNDOVERSIGT.

Amter	Ældre jernalder. Gravfund	Markfund	Tilsam.	Yngre jernalder Gravfund	Markfund	Tilsam.	Ældr. eller y. j. Gravfund	Markfund	Tilsam.	Sum
Smaalenene . .	83	14	97	56	18	74	5	3	8	179
Kristiania . . .	—	2	2	7	3	10	—	—	—	12
Akershus . . .	10	18	28	97	28	125	5	8	13	166
Hedemarken . .	11	8	19	95	45	140	3	3	6	165
Kristians . . .	48	21	69	140	79	219	10	6	16	304
Buskerud . . .	65	16	81	65	53	118	5	8	13	212
Jarlsberg-Larvik	68	7	75	170	20	190	9	2	11	276
Bratsberg . . .	15	4	19	42	28	70	3	4	7	96
Nedenes . . .	29	1	30	23	8	31	7	4	11	72
Lister-Mandal .	71	5	76	20	8	28	14	—	14	118
Stavanger . . .	104	35	139	75	52	127	26	19	45	311
S. Bergenhus .	73	6	79	125	43	168	12	6	18	265
N. Bergenhus .	66	8	74	86	20	106	19	3	22	202
Romsdal . . .	49	4	53	89	20	109	38	7	45	207
S. Throndhjem .	23	11	34	192	38	230	25	18	43	307
Throndhjem . .	1	1	2	1	2	3	—	—	—	5
N. Throndhjem .	33	14	47	125	78	203	25	12	37	287
Nordland . . .	12	—	12	39	12	51	18	4	22	85
Tromsø	1	1	2	13	4[1]	17	8	4	12	31
Finmarken . .	—	—	—	2	—	2[2]	—	—	—	2
Tilsammen	762[4]	176	938	1462[5]	559	2021	232	111	343	3302[3]

[1]) deraf et udentvil russisk.

[2]) deraf 1 tvilsomt (N. F. 703) og 1 rimeligvis russisk. (A. 1870, 83).

[3]) Hertil kommer endnu følgende gjenstande, som uden tvil ere fundne i Norge, men hvorved hverken kjennes finnestedet eller vides, hvormange særskilte fund de have udgjort, nemlig: 12 katalognumere henhørende til ældre jernalder og 44 fra yngre jernalder (rimeligvis fundne i Kristiania stift, A. 1869, 67 no. 15 *b—dd*); endvidere 2 fra æ. j. og 9 fra y. j. (A. 1873. 82 no. 140—148); fremdeles 8 fra y. j. (sansynligvis fundne i Kristians amt. H. 2. 23—29); endelig 32 fra æ. j. og 71 fra y. j. (de fleste vistnok fra Bergens stift. L. 116—117. 195). Tilsammen 46 katalognumere fra æ. j. og 132 fra y. j., eller i alt 178.

[4]) De nordligste gravfund fra æ. j. ere fra Andøen (69° n. b., N. F. 692. A. 1873. 86).

[5]) Det nordligste gravfund fra y. j. er det ovennævnte i Loppen (70⅓° n. b. N. F. 703).

YNGRE JERNALDER ELLER KRISTELIG MIDDELALDER.

Befestningsmure. *Aremark* N. F. 715 (?). — *Spydeberg* 7. — *Tune* 20. — *Vaaler* 25 (A. 1869, 123). — *Aas* 39. 40. — *Enebak* 46. — *Urskog* 48. — *Vaage* 95. — *Faaberg* 103. — *Søndre Land* A. 1875, 221 (to). — *Vestre Slidre* N. F. 114. — *Vang* i Valders A. 1866, 63. — *Norderhov* A. 1875, 223. 224. — *Aadalen* N. F. 149. — *Eker* 162. 163. — *Lier* 764. — *Røken* A. 1873, 134. — *Hudrum* N. F. 167. — *Sandsver* 170. — *Skoger* 176. — *Sande* A. 1875, 226. — *Botne* N. F. 178. — *Stokke* A. 1872, 129 (?). — *Drangedal* A. 1874, 161. — *Bø* N. F. 212. — *Saude* 214. — *Vinje* 231. — *Vanse* 281—283. — *Ekersund* 291. — *Ly* 296. — *Høiland* 304. — *Strand* 321. — *Rennesø* 323. — *Finnø*. 328. — *Hjelmeland* 329. — *Vikedal* 334. — *Nerstrand* A. 1869, 150. — *Tysvær* N. F. 338. — *Avaldsnes* 346. — *Etne* A. 1867, 102. — *Vikør* N. F. 371 (?). — *Ullensvang* 376. — *Lindaas* 401. — *Veø* 544. — *Bod* 547. — *Ørlandet* 566. A. 1874, 6. — *Selbo* N. F. 162 (A. 1872, 144). — *Frosten* A. 1868, 176. — *Levanger* N. F. 631. — *Brønø* 676. A. 1875, 244. — *Throndenes* 699 (A. 1874, 97). — *Tanen* 705 (?). — Tilsammen 59.

Troiborge? N. F. 702. 704. A. 1869, 130. 1871, 128.

Huler med spor af menneskers tilhold. N. F. 40. 170. 271 (to). 378 (?). 550 (A. 1869, 161 ff). 567. A. 1869, 156. 1872, 35 (?). 1874, 7.

Skibsnøster eller støer. N. F. 274 (782). 310. 323. 324. 329 (A. 1869, 149). 334. 335. 337. 399. 365. 366. 372 (811). 507. 523. 526. 535. 547. 549. 566. 570. 801.

Samlinger af „brygge-“ eller „kogesten“. N. F. 744. 750. 752. 753. A. 1866, 59. 60. 62. 88—94. 1868, 68. 1869, 125. 1870, 153. 1872, 30. 1874, 79. 159.

Sinderhauger og levninger af myrmalmsmeltning. N. F. 115. 152. 157. 175. 230. 257. 384. 456. 495. 660. 753. A. 1866, 60. 1868, 135. 146. 148. 1873, 139.

Saltbrænneri. N. F. 378. A. 1866, 72.

Stenhytter og levninger af skytteres tilhold til fjells. N. F. 385. 766.

Alvedanser (runde flader omgivne med grøft). N. F. 302. 307. 311. A. 1869, 140. 1871, 150.

Kleberstensverksteder (jfr. N. F. 409). A. 1875, 218. 230.

Kors af bly. A. 1869, 73.

Sten med indskrift. A. 1875, 246.

KRISTELIG MIDDELALDER.

401 (A. 1868, 159). 403. 410. 412. 430. 441. 443. 449. 455. 457. 458. 461 (A. 1866, 75). 463. 475. 484. 491. 493. 496. 498. 501. 502. 506. 509. 513. 523 (A. 1868, 170). 525. 533. 536. 538. 542. 547—549. 555 559. 569. 574 (A. 1869, 41. T. 551). 575. 576. 578. 586. 603—606. 613. 618. 624. 627. 633. 641. 644. 647. 684. 688. 691. 697. 698. 701. 717. 728. 735 (A. 1867, 75). 751. 752. 771. 808. 809. A. 1866, 9. 60. (1868, 135). 61. 70. 71. 72. 74. 76. 78. 1867, 111. 1868, 118. 155. 1869, 155. 162. 198. 1870, 160. 1871, 61. 69. 1872, 70. 81. 127. 1873, 85. 1874, 77. 1875, 224. R. 13 (?). T. 856.

Indskrift (?) med egne merker. N. F. 357.

Levninger af Lappegammer (?). A. 1868, 190. 1869, 168.

TIDEN EFTER REFORMATIONEN.

Kirker af standerverk. N. F. 496. 497. 748 (A. 1875, 219).

Fritstaaende klokkestøpler af laft. N. F. 94. 111. A. 1867, 77. Ogsaa ved Hedals og Nordre Aurdals kirker i Valders.

Slotsbygning af sten. N. F. 27.

Taarn af sten. N. F. 424.

Skytningsstuer i Bergen. A. 1867, 105 (1872, 50).

Bygningsskik paa landet. N. F. 2. 6. 7. 59. 86. 261. 265. 313. 483. 505.

Stuebygninger paa landet. N. F. 51 (med ram). 65 (ligesaa). 96 (ligesaa). 98 (ligesaa). 114. 218. 219. 236 (777). 256 (779). 257. 260 (779). 261. 264. 268. 348 (A. 1869, 150. afb. S. M. 296). 354 (A. 1872, 139. 1873, 145). 394 (A. 1870, 156). 401 (815). 468. 485. 554. 573. A. 1866, 62. 1867, 98. 1868, 144. 148. 154. 155. 156. 159. 160. 162. 164. 168. 1870, 99. 140. 141. 155. 157. 1871, 120. 122 (med barfrø). 125. 148. 151. 156. 167. 1874, 188.

Staburе. N. F. 151. 219. 223 (A. 1872, 131). 225. 226. 238. 253. 255 (779). 261. 777. A. 1867, 106. 1870, 139. 140. 1872, 125. 133. 136. 1874, 188.

Restaurationer af bygninger. N. F. 216. A. 1866, 67. 103. 1868, 151. 161. 1869, 206. 207. 1870, 169. 1872, 145. 1875, 254.

Teglsten. A. 1874, 159.

Vidu med indbrænte forsiringer. A. 1869, 38.

Veggmalerier. A. 1868, 165.

Ornamentmaling. A. 1870, 141. 1871, 122.
Portræter. N. F. 105 (750). A. 1868, 159. 162. 163 (Urda I. 135). 1870, 136—138. 1871, 120. 1875, 217. 221. 225. 239.
Andre malerier. N. F. 554. A. 1869, 147. 154.
Altertavler. A. 1870, 65. 1871, 168. 1872, 63. 64. 1873, 40. 1874, 106.
Alterklæde af fløjl med gullbroderi og navnetræk (Birgite Thott?). A. 1869, 38.
Alterkanne af sølv. A. 1875, 239.
Prækestole. A. 1868, 141. 1870, 148. 1871, 60. 1872, 63. 1874, 106.
Timeglas til prækestol. A. 1868, 160.
Klokker. A. 1868, 163. 191. 1869, 151. 1870, 135. 148. 1872, 127.
Epitafier. A. 1869, 204. 1870, 136. 138. 1871, 168. 1875, 217. 238.
Lysekrone af messing. A. 1875, 55.
Smaa skibe i kirker. A. 1868, 155. 156. 163. 165.
Gravstene. A. 1868, 188 (1875, 176). 1870, 147. 148.
Sverd. A. 1866, 76. 1871, 61.
Kanoner. N. F. 75. 831 (T. 325). A. 1868, 153.
Aare (midt paa gulvet i en stue). N. F. 257. 260. 268. A. 1868, 155. 1870, 155. 156. 1871, 148.
Kamin. N. F. 425.
Dør med forsiringer. A. 1867, 112.
Krognøgel. A. 1871, 72.
Trappegelænder. A. 1873, 57.
Stole. N. F. 60. 106. 493. A. 1867, 77.
Benke. N. F. 434. A. 1870, 137.
Brugdestole. N. F. 257 (A. 1870, 68). 260 (nu i C).
Højsædesteppe. N. F. 541.
Messingkjedel. N. F. 415 (A. 1866, 72). 1867, 104. 105.
Gryde støbt af metal. U. 20.
Øse af kobber. A. 1865, 239.
Træskaal af egen form og med indskrift. A. 1873, 49.
Bægere af træ. A. 1866, 76.
Drikkehorn. A. 1866, 76.
Pokal af glas. A. 1870, 139 (senere kjøbt af boghandler Gram i Kristiania).
Væbske. N. F. 566 (T. 249). A. 1875, 239.
Kljaaer af ben. A. 1875, 239.
Alen af træ. N. F. 742. (aarstallet 1442 er tilføjet i senere tid).
Primstav. N. F. 396 (A. 1866, 71).
Solskive af sten. N. F. 326.
Fløjl med broderi. N. F. 491 (A. 1866, 76).
Fingerring af sølv. N. F. 541.
Bjelle med runeskrift. A. 1871, 90.
Bogtræer og høvrer med udskjæringer. A. 1870, 92. 1873, 39. 40.
Sælepinner af ben. A. 1870, 92. 1873, 39.

Spidsslæde med udskaarne forsiringer. A. 1872, 57.
Baade. A. 1868, 164.
Sigiller. A. 1854, pl. XIII.
Sager af forskjelligt slags, fundne paa Ervik i Selje. A. 1868, 166.
Indskrifter. N. F. 408 (A. 1866, 71). 774. A. 1866, 76. 1871, 90. 1875, 225. 246.

Foreningen ejer Moster kirke (A. 1874, 32), den gamle stuebygning paa Aadland paa Stordø (A. 1873, 145), Haakon Adelstensfostres gravhaug (N. F. 399), Borgunds gamle kirke (A. 1866, 103), 2 runestene paa Søndmøre (N. F. 826. 828), Tauterøens klosterlevninger (N. F. 621), samt Frostens og Saxhaugs forrige kirker (A. 1875, 5).

Foreningen har fredet ved thinglæst dokument 3 stensætninger paa Lundeby i Raade, en stensætning paa Elgesem i Sandehered, den saakallede thingkreds paa Hauge og en bautasten paa Anda, begge i Klep (A. 1869, 206), samt 3 bautastene, den ene med indskrift, paa indre Bø i Hetland (N. F. 794).

TILLÆG OG RETTELSER.

S.	spalte	l.		
S. 1	spalte 2	l. 9	nedenfra	tilføjes: S. M. 717.
- 14	— 2	- 15	ovenfra	168, læs 186.
- —	— 1	- 15	nedenfra	46, læs 40.
- 18	— -	- 16	ovenfra	kunde maaske tilføjes: A. 1875, 17—19 (236), skjønt tiden for de der nævnte sager maa ansees tvilsom.
- 22	— -	- 1	—	Det ene her anførte gravfund (A. 1875, 284) blev ifølge meddelelse fra kjøbmand F. Buck i Throndhjem truffet paa Gunesø (Gautnesøy) i Rennebo.
- 29	— -	- 11	—	Foran „Lyngdal" tilføjes: Mandal (katal., trykt 1876, over nationalmus. i Edinburgh C. 50 no. 94 a). Ifølge nysnævnte katalog indkom nemlig en saadan sten som gave til museet i 1863 sammen med en „naturdannet hvæssesten af kvarts, en oval synkesten med fire fordybede render, og 3 forsirede haandsneldehjul af sten", alt fundet „i en gravhaug ved Mandal." Som følge heraf rettes tallet 89 i 2den spalte l. 12 ovenfra til: 90.
- 40	— -	- 14	—	Her kunde om oldsager fundne højt til fjells henvises til A. 1871, 95.
- 42	— 2	- 13	—	„Lekø 673 (?)" har faaet urigtig plads istedenfor umiddelbart foran Nesne.
- 44	— -	- 5	nedenfra.	Foran „129" indskydes: 1874.
- 53	— -	- 3	—	„Ulvvik A. 1866, 79" udgaar, da det der nævnte redskab ifølge professor Ryghs meddelelse ej kan henregnes til det anførte slags. Som følge heraf rettes tallet 54 i 1ste l. nedenfra til 53.
- —	— 2	- 22	—	Efter A tilføjes: 1870, 43.
- 74	— -	- 15	—	Her kan merkes, at ifølge en meddelelse i sin tid fra afdøde sogneprest Kraft er der paa Sekken i Veø (Romsdal) en hule, i hvis kleberstensvegge sees tydelige øxehug, hvad der vel snarere tør tyde hen paa et stenbrud end, som Kraft antog, paa at hulen var tildannet for der at indrette et opholdssted for mennesker.

FORENINGEN

TIL

NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING

AARSBERETNING FOR 1876

KRISTIANIA

TRYKT I CARL C. WERNER & KOMP'S BOGTRYKKERI

1877

ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER I NORDLANDS OG TROMSØ AMT I 1876*.

AF TH. WINTHER.

A. Befaringer.

I. Kvedfjord.

Gaarden Strømmen, inderst i Fjorden, synes at være saagodtsom den eneste i hele Kvedfjorden, der er uden Fornlevninger, ialfald lykkedes det mig ikke at erholde anden Oplysning; jeg talte med en gammel Mand, der var bosat paa Gaarden og lod til af have adskilligt Skjøn paa Sagen; men han erklærede, at Gravhauger ligesaalidt som andre Fornlevninger der var at finde.

Derimod fortalte samme Mand, der var opvoxet paa Vik, at han paa denne Gaard som Smaagut havde stødt paa en Gravhaug. Medens Faderen oppløiede et Stykke Nyland, havde han rodet i en Stenrøs, hvor han sammen med et Skelet — altsaa ubrændt Lig — fandt et Par skaalformige Spænder, Perler og Stykker af brændt Ler, rimeligvis altsaa af en Urne, isaafald den første, saavidt mig bekjendt, fra yngre Jernalder, der er fundet i Tromsø Stift. Haugen bestod udelukkende af Sten, og Benene samt Oldsagerne laa ikke paa Haugens Bund, men noget oppe i den; Stenene var tydeligen oplagte eller murede. Sagerne er desværre, som almindelig er Tilfælde med Fund fra saa fjern Tid i disse Egne, bortkomne.

Paa Gaard er for længere Tid siden fundet en stor Spydspids eller et kort, enegget Sværd — hvilket, erindredes ikke —, ligeledes forlængst bortkommet.

---

*) Uddrag af Forfatterens til Universitetet indgivne Reiseberetning.

Paa Nordre Raa's Grund (øvre Husby), lige under den saakaldte „Borkhaug“, et lidet, brat Fjeld lige ved Fjorden, ligger der paa en jevnt skraanende, stenfri Græsvold to à tre cirkelrunde, lave, græsgroede Hauger af Sten og med Veit omkring; igjennem den ene gaar nu en smal Rende eller Fure. De tør vistnok ansees for Gravhauger.

Paa Borknæs (nedre Husby) har der paa Borkhaugen, strax indenfor Gaarden, været en eller to Gravhauger, hvoraf nu kun Levninger findes.

Ovenfor Trastad er en stor Stenhaug, rimeligvis Gravhaug, hvoraf der er taget Veifyld.

Paa Dalsnæs (en Part af Dale, indenfor denne Gaard) har der været adskillige Gravhauger, der imidlertid er udkastede ved Rydning; efter Sigende er Ben fundne i dem og i en enkelt ogsaa Oldsager. En Haug findes endnu i Behold; den er endel øget ved paakastet Rydningssten.

Paa Udstrand saa jeg nøiere paa de Hauger, der ligger ovenfor Gaarden cfr. Aarsberetn. 1874, Side 105 (13)*. Den ene — yderste — er 60 Skridt vid, men betydelig forstyrret, den anden er heller ikke uskadt, idet nemlig omtrent en Trediepart af Haugen har ligget indenfor en Ager og saaledes er forsvunden; den gjenværende Del synes derimod urørt.

Endelig besøgtes Elde, en af de yderste Gaarde i Fjorden; den viste sig at indeholde et af Bygdens rigeste og maaske dens smukkeste Gravfelt; Haugerne kan i Talrighed maale sig med alle de andre Felters, Hundstads maaske undtaget, og hvad deres Størrelse og Skjønhed angaar, staar de ei tilbage engang for Haugerne paa Øinas (Leite) (cfr. Aarsberetn. 1874, Side 108 fg. (16 fg.)). I Udmarken, et Stykke indenfor Gaarden, finder vi flere Hauger, alle liggende nede ved Søen oppe paa eller lige under smaa Bjergknatter, men tildels i ikke ganske korte Afstande fra hinanden; de ligger enkeltvis eller ganske faa sammen bortefter en lang

*) De i Parenthes indsatte Tal angiver Siden i Særaftrykket af min Reiseberetning.

Strækning af den bjergfulde og kratbevoxede Strand. Naar vi begynder indenfra, har vi: *a)* 32 Skridt vid, med stort Hul i Midten helt tilbunds, og *b)* 30 Skridt vid, kun ubetydelig skadet; disse to ligger tæt ved hinanden. Lidt udenfor disse *c)* liden, forstyrret; den ligger lavere end de to foregaaende, men i samme Afstand fra Søen. Paa en Bjergknat strax udenfor har vi 3 Hauger: *d)* der ligger nederst, 28 Skridt vid, men omtrent til Hælvten borttaget, *e)* lige bagenfor *d*, omtrent af samme Størrelse, oprodet, *f)* i Linie med *e*, aldeles forstyrret. Videre udover finde vi paa en skraanende Vold og de smaa, lave Bjergknatter, der paa begge Sider indeslutter denne, en Flok paa 6 Hauger: *g)* nederst paa Volden eller ligesom i Mundingen af det lille Dalføre, den danner, en liden, 28 Skridt vid, oprodet Haug; *h)* paa Dalførets indre Skraaning, 30 Skridt vid, urørt; *i)* lige ved Siden af foregaaende, 34 Skridt vid, urørt, begge de to sidste meget lave; *k)* paa Dalførets ydre Skraaning, ligeoverfor *i*, 45 Skridt vid, urørt og smuk, men ikke høi; *l)* paa samme Side, men lidt nordenfor (udenfor), 20 Skridt vid, lav og med stort Hul i Toppen; *m)* paa indre Side, lige imod *l* og ganske tæt ved den (disse ligger ved Bunden af Dalføret), en stor, prægtig Haug, 54 Skridt vid og 1,25 m. høi, men noget oprodet paa et Par Steder.

Paa samme Gaards Grund, nærmere Husene, paa „Eldenæsset“, et stort og bredt, men lavt Næs, bestaaende mest af Myr, med enkelte smaa Fjeldknauser og Agre mellem disse yderst paa Næsset, har vi atter et meget smukt Gravfelt. Haugerne ligger mest paa Fjeldknauserne mellem Agrene yderst ude. Inderst (sydligst) ligger paa en liden Bjergknat *a)* en 30 Skridt vid og 1,3 m. høi, urørt og smuk Haug. Lidt nedenfor denne, midt inde i en Ager, har vi 3 Hauger (*b, c, d*), der selvfølgelig ikke kunde betragtes paa nærmere Hold; imidlertid syntes de at være taalelig anseelige Hauger baade hvad Omfang og Høide angaar. Paa en større Bjergknat lige udenfor samme Ager ligger lige paa Bjergets Afhang *e)* en oprodet, 30 Skridt vid Haug, hvis Kammer tydeligen kunde sees endnu; dets Længderetning var parallel med Kystlinien, og det var dannet af reiste Heller; Overliggerne vare borte.

f) lidt udenfor, kun 24 Skridt vid, lav og aldeles forstyrret, og i kort Afstand fra den i samme Linie *g)* ogsaa liden, lav og forstyrret. Maaske er der endnu lidt udenfor i samme Linie Levninger af nok en Gravhaug (*h*), og ret ned for denne, lige ved Kanten af en Ager *i)* en 22 Skridt vid, lav Haug med et lidet Hul i Midten. I nedre Kants indre Hjørne, af samme Ager *k)* en stor Haug, 58 Skridt vid, høi og smuk, men med et stort Hul i Midten. Lidt nedenfor den har vi *l)* endnu en betydelig Haug, 50 Skridt vid og 2 m. høi, ogsaa desværre med Hul i, og strax nedenfor den *m)* en mindre, 26 Skridt vid, lav Haug, tæt ved den øvre Kant af en Ager. Nedenfor denne Ager og tæt ved Søen er Gravfeltets største Pryd, *n)* en omtr. 60 Skridt vid og over 2 m. høi, aldeles urørt Haug. Alle bestaar, saavidt sees kan, udelukkende af Sten. Dette i Norske Fornlevn. Side 694 kortelig omtalte Gravfelt er saaledes ubestridelig et af de smukkeste paa disse Kanter; ikke alene er Haugernes Antal temmelig betydeligt, men der findes blandt dem, navnlig ude paa Næsset, forholdsvis mange store Hauger; dertil kommer, at der er adskillige, der synes at være aldeles urørte, noget som i disse Egne næsten hører til Sjeldenhederne, idetmindste for de større Haugers Vedkommende.

Ovenfor Bygdeveien, strax indenfor samme Gaard, i Indmarken, er Gammetomter. I en af disse er fundet Kul og Aske samt ildskjørnede Stene, endvidere en Øxe, en stor Kniv eller et kort Sværd, aflange Stene med Hul i (Synkestene?) og en Haandkværnsten. Øxen og Kniven var opbevarede og lovedes af Finderen til Tromsø Museum*.; Sammesteds er den tidligere indsendte (cfr. Aarsberetn. 1874 Side 43 No. 33) Kobberplade funden.

Det i Norske Fornl. Side 694 anførte Sagn om de Svensker eller Russer, der anfaldt Kvedfjord og blev overvundet af Bønderne, hørte jeg ligeledes fortalt, og da det muligens kunde have sin Interesse, vil jeg her anføre, hvad jeg derom hørte. Fienderne an-

*) Gjenstandene er senere indsendte og vil findes anførte under No. 22 i Fortegnelsen over de i Aarets Løb til Museet indkomne Oldsager.

gaves at være Svensker, i et Antal af 900 Mand, hvoraf endel nedhuggedes paa Elde — de skal da være begravede i Haugerne der —; herfra drog de ind til Hemmestad, hvor de imidlertid fandt saa kraftig Modstand og blev saa ilde tilredte, at de maatte trække sig tilbage samme Vei, de var komne, tilsøs; Levningerne kom paa Tilbageveien ind til Kvedøen, hvor de paa Leite aldeles opreves og tilintetgjordes. Herfra skal da saavel Gravhaugerne paa Hemmestad som paa Leite (Øinæs) skrive sig. De Norskes Anførere skulde have været en Oberst Leine (Lehne ?), boende paa Hemmestad, samt Bonden Thor Olsen, hvis Æt endnu lever i Kvedfjord (en af hans Ætlinger i 5te el. 6te Led fortalte mig Historien) Denne Thor var en usædvanlig sterk Mand, om hvem de merkeligste Ting fortaltes. Saaledes kunde han „troldbinde“ Bjørnen, saa han bandt den levende og kom hjem med den (ofte flere ad Gangen) hængende paa sit Uhyre af en „Milt“ (stort Spyd). Han vilde lære sin Søn Kunsten; men da denne ei viste Mod og Aandsnærværelse nok, fandt Faderen ham ei værdig dertil, og saaledes uddøde denne Kunst. Min Hjemmelsmand, en Mand oppe i Sextiaarene, saa ud til engang at have været i Besiddelse af noget af sin store Stamfaders Legemskræfter. — Naar jeg her har anført disse Sagn, hvis historiske Værd jeg her ikke vil indlade mig paa at bedømme, saa er det, fordi jeg troede, at saadanne, hvorvel de staar i liden Forbindelse med mine Reisers egentlige Maal, synes mere og mere at dø ud blandt Almuen, og da de, idetmindste her nordpaa, yderlig sjelden nedtegnes, antog jeg, at et enkelt, naar jeg kom over det, ikke burde forbigaaes rent i Taushed, saa meget mindre som det her knytter sig til Fornlevninger af utvivlsomt ældre Oprindelse.

II. Throndenæs.

De i forrige Aarsberetning (Særaftrykkets Side 69) nævnte Hauger, der skal findes paa Thjøtø, erholdtes nærmere Underretning om. De ligger omtrent midt paa Øens vestre (mod Grytø vendende) Kyst nær Søen, 4—6 i Antal.

Over til Lundenæs paa Grytøs Sydøstspidse gjorde jeg en Tur, for personlig at tage i Øiesyn de i Aarsber. 1875 (Særtr. Side 70) nævnte Gravhauger. Haugerne findes lidt østenfor Husene paa et bjergfuldt, men lavt Næs. De er i Antal 5; de 3 ligger i en Række udover Næsset: *a*) den inderste, rund, 37 Skridt i Omkreds, taalelig høi, men noget skadet; *b*) den midtre, noget oval, 11 + 14 Skridt i Tvermaal; langsefter den gaar der en lang, smal Fordybning, der dog synes med større Rimelighed at være fremkommen ved Sammensynkning end ved Opgravning; denne maa vistnok være den paa ovennævnte Sted omtalte „store Langhaug eller Skibshaug", hvis Størrelse der imidlertid er betydelig overdreven; nogen anden Langhaug fandtes ikke paa Gaarden, saavidt det var mig muligt at erfare; *c*) den yderste, rund, 40 Skridt i Omkreds og urørt; begge de to sidstnævnte er høie og vakre Hauger, synlige paa lang Afstand. Nordenfor disse 3 ligger *d*) en mindre Haug, 30 Skridt vid, lavere end de foregaaende, men aldeles uskadt; kun en og anden Sten i Overfladen er revet op af Græstorven, som bedækker Haugen. Den 5te *e*) ligger søndenfor de tre førstnævnte, er ligeledes omtr. 30 Skridt vid, men meget forstyrret. — Paa en Bjergknat tæt søndenfor Husene, ved et Stabur, har der vistnok været 1 eller 2 Hauger, hvoraf Levninger findes, eller maaske er den ene ikke ødelagt af Menneskehaand, men aldeles sammensunken. I den anden, der tydeligvis for meget lang Tid siden er forstyrret, synes der at have været Kammer; der sees et Rum, der vistnok har været aabent, og et Par deri nedfaldne Heller. Haugerne her paa Lundenæs var vistnok meget færre, end jeg efter tidligere Meddelelser (cfr. ovennævnte Sted) troede; men det maa dog kaldes et smukt Gravfelt, navnlig forsaavidt Haugerne endnu har bevaret sit anseelige Udseende og for de flestes Vedkommende rimeligvis er uskadte. At her paa de forholdsvis vide og velopdyrkede Flader i Tidernes Løb flere, maaske et betydeligt Antal, Hauger kan være ødelagte og udjevnede, finder jeg ikke alene muligt, men endog høist sandsynligt. Gaarden har i lange Tider været en af de største paa de Kanter og beboet af velstaaende Folk.

Paa den til Lundenæs hørende lille Ø, Kjedø, omtrent midt i Sundet mellem Grytø og Hindø, havde jeg ogsaa hørt, at Gravhauger skulde findes (cfr. Aarsber. 1875 Særtr. Side 70), og jeg besøgte den derfor ved samme Anledning. Haugerne ligger her paa Øens Nordspidse (imod Lundenæs) opefter en temmelig brat, lyngbevoxet Skraaning. De er 4 i Tallet; nederst ligger 2 mindre Hauger nær Søen i Linie fra Øst til Vest; ovenfor disse et Stykke har vi en større, 48 Skridt vid og ret høi Haug, og øverst oppe en Langhaug, 20 Skridt lang og 11 Skridt bred (Længderetningen parallel med Søen). Alle bestaar de udelukkende af Sten og er oprodede i temmelig høi Grad, værst dog den store Rundhaug; Langhaugen er forholdsvis bedst bevaret. Aarsagen til Forstyrrelsen angaves at være ikke Skattegraveri eller lignende, men Søgen efter Æg; Teisten hækker især gjerne paa slige Steder, og dette tør muligens ogsaa andetsteds være en Aarsag til den almindelige Oprodning af Gravhauger ude paa Holmerne og Næssene. De to store er ualmindelig smukke Hauger, der paa Grund af sin Beliggenhed er synlige paa langt Hold. Ifølge Sagnet er store Skatte fundne her paa Øen, og herfra skal den Rigdom, som i Aarhundreder har hersket paa Lundenæs, have sin Kilde.

Throndenæs (Præstegaarden). Under Opholdet i Hardstadhavn benyttede jeg Leiligheden til at aflægge et Besøg ude paa Præstegaarden for at bese Fornlevningerne i Altevaagen (cfr. Aarsberetn. 1875, Særtr. Side 69). Jeg tog Veien langs Bergselven og langs Vaagens Strand indtil den smale Hals, hvorover en Vei fører til „Logen“ og Kirken. Nogen større Mængde Fornlevninger fandtes dog ikke her, af Gravhauger høist faa, derimod et Par Nøsttomter. Disse Fornlevninger findes ved Altevaagen paa den lave, græsklædte Strand. Længst i Nord paa Volden er en stor Nøsttomt, der strækker sig helt nede fra den gamle Fjære og lige opunder Fjeldet i omtr. 40 Skridts Længde og 10 Skridts Bredde. Det er her, Sagnet fortæller, at Aasbjørn Selsbane havde sit Langskib staaende. Lidt søndenfor ligger en anden, mindre Nøsttomt i samme Høide over Havfladen. Søndenfor disse to Nøsttomter og i Linie med dem, altsaa lige ovenfor det gamle Flodmaal, der

her hele Veien kan følges temmelig sikkert, findes nogle faa Gravhauger. Nærmest sidstnævnte Tomt er en liden, rund Haug, overgroet med Græs og ganske urørt; derpaa har vi en Langhaug med spidst udløbende Ender (Skibshaug) og en liden, rund Haug; de to sidstnævnte er meget forstyrrede. Alle Haugerne bestaar af Sten og er overgroede med Græs. Den uskadte er lidt iøinefaldende, og det er ingenlunde usandsynligt, at man under gunstigere Omstændigheder — navnlig naar Græsset, der ved mit Besøg stod høit og tæt, var afslaaet — vilde have fundet flere her i Engen. — Paa Halsen mellem Altevaagen og Logen tør der muligens være Gravhauger; men de Hauger, som i ikke ringe Antal findes her, er altfor utydelige til, at jeg med Vished tør erklære en eneste af dem for saadanne; det kan snarere være gamle Rydningsrøser. — Oppe paa et Fjeld, søndenfor Logen, fortaltes der, at man havde fundet en rund, ikke stor, regelmæssig, i Midten sammensunken Stenhaug; efter Beskrivelsen at dømme synes den at kunne antages for en Gravhaug; men dens afsides Beliggenhed langt fra Søen og beboet Plads gjør den mistænkelig. — Ude paa „Kraakenæsset“ lader det, ifølge Folks Udsagn, til, at der er endel flere Gravhauger end de, jeg i 1874 besaa, cfr. Aarsberetn. 1874, Side 94 (2); nogle skulde saaledes ligge paa Næssets ydre (nordre) Kyst paa en liden Vold ude i Nærheden af Spidsen.

Paa Gaarden Hardstad er fundet enkelte Oldsager: To Kugler af brændt Ler, af Professor Rygh henførte til ældre Jernalder, og et Stykke af en Vævske af Ben, tilhørende yngre Jernalder, indkommen til Tromsø Museum (jfr. Aarsber. 1875, S. 44 No. 37). Kuglerne fandtes oppe paa Gaarden, lige ved den nuværende Vei, dybt nede i Jorden ved Kloakgravning; om der var Gravhaug, kunde ikke erfares. Vævskeen fandtes nedenfor den nordligste Gaard i en Potetesager.

Paa nordre Stangnæs, ved Næssets nordligste Pynt, er der et Par Hauger af Sten, der muligens tør være Gravhauger; men da de ligger lige i Kanten af en Ager, kan de jo ogsaa være Rydningsrøser.

Paa søndre Stangnæs skal der strax nordenfor det lille

Næs, der danner Gaardens Sydgrænse (mod Kanebogen) være nogle Gravhauger, hvoraf endel er undersøgt af Doktor Høegh for et Snes Aar siden; efter Sigende fandtes enkelte Oldsager i dem — der nævntes Dele af et Sværd og Gjenstande af Bronce; hvor de er blevne af, vides ikke.

De to næste Gaarde søndenfor, Kanebogen og Mekile, fik jeg Leilighed til personlig at besøge et Par Timers Tid. Paa den første kunde intet opspores; paa Mekile derimod fandt jeg et Par Gravhauger strax søndenfor den lille Elv, der adskiller Mekile fra Kanebogen. De ligger lidt oppe fra Stranden i Smaaskoven, der her er meget tæt og tildels vanskeliggjorde en nøiere Undersøgelse. Der er en mindre Haug af Sten, hvori Gaardens egne Folk for en 3—4 Aar siden har rodet endel, dog uden at finde noget; den ligger mellem tre smaa Bjergknatter. Tæt ved den paa en Bjergknat ligger en liden, aldeles forstyrret Haug. Paa Nabogaarden i Syd, Holtet, mente man, at der neppe fandtes Fornlevninger.

Paa Søvik (*Suðrvík*) en Mils Vei eller vel det søndenfor sidstnævnte Gaarde, har man, fortælles der, nede i Jorden truffet paa tømrede Vægge; Stedet blev ikke nærmere undersøgt, men Graven tilkastedes igjen.

Paa Halsebø, den nærmeste Gaard i Syd, skal der være 4—5 Gravhauger, hvoraf en er udgravet; Ben fandtes i den — ubrændte —, men intet andet, ligesom det heller ikke var muligt at erholde nogen Besked om Gravens Bygning.

Fuskevaag. Denne Gaard, hvorefter Thinglaget har været og tildels endnu benævnes, og som saaledes vistnok fra gammel Tid har været en af Hovedgaardene i Egnen, ofredes et lidt længere Besøg, der gav adskilligt Udbytte. Af faste Fornlevninger er der ei stort igjen, kun en eneste, den i Aarsberetn. 1875 (Særtr. Side 69) omtalte, Gravhaug. Den ligger paa det saakaldte „Klubnæs“ mellem store og lille Fuskevaag; den er 35 Skridt vid, med tydelig Kant af murede, store Stene; der er nylig gravet i den af Handelsmanden i lille Fuskevaag; ogsaa her fandtes Ben; Haugen har havt Kammer paa en Vis, idet Liget — ubrændt — har været nedlagt i en Fordybning i Grundfjeldet og dækket af en stor Helle.

Det er ikke umuligt, at der er en eller to Hauger til her paa Næsset; men de er høist usikre. Imidlertid maa der paa lille Fuskevaag have været en stor Rigdom paa Gravhauger rundt omkring hele Bugten; jeg talte med alle Gaardens hjemmeværende Mandfolk, og næsten allesammen havde de fundet Ben og ofte Oldsager ved Rydning paa sine Gaardparter, „hvorsomhelst der var lagt op en Ager, flyttet eller bygget Huse o. s. v., havde man stødt paa saadanne Ting“, hed det. Lige nedenfor et af Husene var der saaledes paa et Fladbjerg ovenfor en liden Bæk før en Haug, der af den nuværende Eiers Fader — for et Snes Aar siden — var rodet i; dengang fandtes et Spyd, der nu befinder sig i Tromsø Museum (cfr. Aarsberetn. 1875 Side 44); for nogle Aar siden har Eieren selv borttaget Resten af Haugen, der da viste sig at have Kammer i Retning N — S, hvori ubrændt Lig; ved Liget fandtes en Skjægøxe. Denne erholdtes ikke, men lovedes for det Tilfælde, den blev funden frem, til Tromsø Museum. Ovenfor denne Haug, lige opunder Handelsmandens Hus, var i en udkastet Stenrøs — dog neppe Gravhaug — fundet en smuk og vel bevaret enegget Kniv af rød og grøn flammet Skifer, der skjænkedes til Tromsø Museum. — Lidt nedenfor Husene, paa en Flade ved Søen, kaldet „Flaaden“, er der for en Tid siden fundet et Par skaalformede Spænder af Bronce, hvilke imidlertid trods al Eftersøgen ei var at finde og saaledes sandsynligvis desværre er bortkomne. Lidt nordenfor paa en Flade nede ved Søen er for længere Tid tilbage i en Gravhaug fundet en hel Del forskjellige Sager: et Sværd, en Øxe, en Tang, en liden Skaalvægt, en Hammer og en Krog (Fiskekrog); Skaalvægten overleveredes til daværende Lensmand Gylche — dens senere Skjæbne er ubekjendt —; de øvrige Sager tog Finderen med sig paa en Bergenstur; men da han ei fik nogen Betaling for dem i Museet, tog han dem med sig hjem, hvor de siden er bortkomne paa Hammeren nær, som nu erhvervedes for Tromsø Museum. I en Haug paa Vaagens søndre Side lige ved en Husmandsplads er fundet Stykker af et Sværd og, sagdes der, flere Knive; Eieren af disse traf jeg ikke hjemme; men man mente, at ogsaa disse Sager var bortkomne.

Paa den lige ved Fuskevaag (i Syd) liggende Gaard, Voldstad, findes paa en jevn Vold, kaldet „Skuven“, en 1000 Skridt søndenfor Gaarden, 5—6 Gravhauger; de ligger nær Søen ved en liden, fra Syd indgaaende Vik; den ene Haug omtaltes især som stor og iøinefaldende, temmelig høi og, saavidt vides, ikke rørt.

Paa Leikvikholmene nævnte jeg, at Gravhauger findes, i Aarsberetn. 1875, Særtr. Side 69. Om disse erholdtes nu nøiagtigere Oplysninger. Haugerne findes paa Nordkanten af den nordligste Holme, en lang, smal, lav Ø, med Længderetning N—S. Holmen ligger tæt under Land ud for Leikvik, Nabogaard til Voldstad. Der er 5 Hauger paa Holmen; paa Nordspidsen to, en paa hver sin Side, saa en midt inde paa Holmen, og saa atter to i Linie, en paa hver sin Side; de er 42—45 Skridt vide, alle med større eller mindre Huller i Midten, disse dog maaske snarere fremkaldte ved Sammensynken. Stedet besøgtes ikke af mig personlig; men Betjenten hos Lensmand Strøm undersøgte velvilligen Holmen, og ham skyldes disse Oplysninger.

Den næste Gaard i Syd, Gausvik, en god halv Mil nordenfor Sandtorv ved Amtsgrænsen, har et noget rigere Felt. Oppe ved de sydligste af de øvre Gaarde er der et Par Gravhauger, og maaske findes saadanne andre Steder ved Gaardene. Nordover fra Gaarden langs Stranden, der er meget stenet og bjergfuld, findes muligens flere Gravhauger; sikkert paaviselige er kun et Par; i en er en Telegrafstolpe nedsat, og ved den Leilighed fandtes et Kjæveben med isiddende Tænder — altsaa har den havt ubrændt Lig —; tæt ved denne er et Par til, hvoraf den ene er en ret smuk, vistnok ikke høi, Haug, desværre oprodet. — Det rigeste Gravfelt har vi imidlertid paa Lilleengen, et Par Gaardparter af Gausvik, en halv Fjerdings Vei nordenfor (cfr. Aarsberetn. 1875, Særtr. Side 69). Tæt ved Haugerne paa Sydsiden har vi først nede ved Stranden en stor (60 Skridt vid), lav, meget smuk, rund Haug; Stenene er vistnok adskillig omkastede øverst oppe i den; men der er intet Hul nedigjennem, og den har ikke egentlig tabt noget af sin tidligere Form. Tæt ved denne har vi 4 Hauger i en Linie ned mod Søen; den nederste i Rækken ligger i Høide med nys-

nævnte store Haug. Den øverste af disse 4 er en stor, ret smuk og høi Haug; den er heller ikke oprodet, men noget forstyrret i sin ydre Form derved, at endel af Kanten er udrevet og oplagt til en Mur for at tørre Klipfisk paa. De andre 3 er mindre. Rækken ligger lige ind paa Husene. Strax nordenfor Husene ovenfor en Eng, lige i Kanten af Smaaskoven, ligger 4—5 smaa Hauger eller Levninger af saadanne i en Række bortover; nedenfor dem i Engen en lidt større og høiere, regelmæssig rund Haug, dog med stort Hul i Midten. De andre er her endnu værre medfarne. Manden paa Gaarden viste mig flere Stensamlinger, som han mente var Gravhauger; men disse forekom mig meget tvivlsomme. I en af disse Levninger oppe i Skovkanten gravede for lang Tid siden (4 Generationer) en throndhjemsk Skipper, og man vil vide, at han gjorde et rigt Fund. Eieren sagde, at han erindrede fra sin tidligste Barndom, at der var et Hul, der kunde have rummet et Kar af en Tøndes Vidde, og over Hullet laa en Helle, over og under dækket med Næver, og ovenpaa denne Træstykker. — I en gammel Hustomt, strax nordenfor Husene paa Gaarden, er fundet flere Ting af samme Slags som de paa Haarvik ifjor fundne: Stykker af en Bolle eller Kar af Klæbersten, sort og sodet paa Ydersiden, et Par Brudstykker af en tynd, riflet Takke af Sten, Vævstene, Halvdelen af en Sax, en stor Fiskekrog af Jern og et lidet Haandsneldehjul af Klæbersten; i Tomten fandtes endvidere sodede og brændte Stene og Aske, altsaa et Ildsted. Endel af disse Gjenstande, Jernsagerne og Haandsneldehjulet, tog jeg, da Eieren skjænkede dem til Museet, selv med; de øvrige lovede han senere at sende.

Paa Haukebø, Gausviks Nabogaard i Syd, ligger der ved Stranden et Stykke søndenfor Gaarden en ret betydelig, men ikke høi Haug af Kuppelsten; muligens er der et Par til i Nærheden.

Paa Aarbogen er der maaske 3—4 Gravhauger ved Stranden lidt nordenfor Gaarden; men de er utydelige og lave, vistnok sammenfaldne.

Paa Sandtorv har vi et ret anseeligt Felt, hvilket dog rettest omtales under et med Gravningerne dersteds.

I Sommer er saaledes den til Throndenæs hørende Del af

Hindøens Østkyst bleven adskillig bedre kjendt i arkæologisk Henseende. Denne gode 5 geogr. Mile lange, meget indskaarne Kyststrækning er en af Nordlands af Naturen mest begunstigede Egne, smuk og forholdsvis rig paa dyrkbare Strækninger med en Mængde mindre, lune Viker; intet Under, at Bebyggelsen derfor er meget tæt. Kun de færreste Steder har jeg vistnok personlig besøgt: Strækningen fra Amtsgrændsen til Lilleengen (Gausvik), Fuskevaag, samt Bredvik og nordover til Kanebogen; men de talrige Oplysninger, der erholdtes, er allesammen fra første Haand, d. v. s. af Folk, der selv har seet, hvad de har meddelt, og saaledes efter al Rimelighed i alt væsentligt paalidelige. Fra Throndenæs til Bredvik og fra Søvik til Sandtorv haves Meddelelser om hver eneste Gaard (paa en eneste nær, Brokvik); ubekjendt i arkæologisk Henseende er nu kun den ca. 1¼ Mil lange Strækning mellem Søvik og Bredvik med 5—6 Gaarde, og selv her vides Fornlevninger at findes et Par Steder, saasom paa Nordvik og den udenfor Kysten liggende lille Ø Roglen. — Naar jeg i min Indberetning for 1874 udtalte, at denne lange Kyststrækning rimeligvis var fattig paa Fornlevninger, saa har dette vistnok vist sig at være en forhastet Udtalelse; men dengang kom jeg ei selv hid, og ingen paa de Steder, jeg da færdedes, vidste noget mere derom at meddele, end hvad der er anført. Det viser sig nu, at blandt den hele store Mængde af Gaarde er det de allerfærreste, der er aldeles uden Fornlevninger. Men paa den anden Side var min Ytring for to Aar siden overensstemmende med det virkelige Forhold, forsaavidtsom der saagodtsom intetsteds findes nogen større Rigdom paa Fornlevninger, de fleste Steder er der kun nogle faa eller endog en enkelt Gravhaug tilbage, noget der naturligen har sin Grund i, at disse Egne allerede i lange Tider har været vel ryddede og tæt befolkede, hvorved den Masse af Fornlevninger, som man vistnok trykt tør antage har været her, allerede forlængst er tilintetgjort; selv de forholdsvis talrige Fund, som lige ned til de sidste Aar vides at være gjorte her, vidner tydelig nok herom. Med fuld Sikkerhed kan man derfor visselig sige, at Throndenæs har været meget rigt paa Fornlevninger, og at Fornlevningerne her i fuldt

Maal bekræfter, hvad vor Historie ogsaa synes at vidne om, nemlig at vi her har en Bygd, der allerede fra den ældste Tid har været tæt befolket og vistnok en god og velhavende Bygd. Nu er der imidlertid faa Gravhauger tilbage, og endnu færre uforstyrrede; desuden er de saa vidt spredte, at nogen Udgravning her ikke synes at love stort Udbytte. — Det tilbagestaaende er nu neppe større, end at det kan overlades til Egnens egne Folk at supplere det manglende.

III. Tjeldsund (Hol, Annex til Lødingen).

Under Opholdet paa Sandtorv anvendte jeg en Dag til at befare saa meget som muligt af Tjeldsundets Bredder og opnaaede at faa nogenlunde nøiagtig undersøgt dets nordlige Del i en god — maaske en og en halv — Mils Længde. Sundet er her meget trangt og ligner mere en Fjeldsø end en Del af Havet, som det ligger der, aflukket og næsten altid stille under sine høie Bredder. Saavel ved den vestre Ende ved Ripelen som i Øst ved Haarbjerget bøier Sundet af i en ret Vinkel; ved Ripelen lige imod Syd, hvor Sundet i stedse tiltagende Bredde munder ud i Vestfjorden, om Haarbjerget gjennem Sandtorvstrømmen ret mod Nord op mod Græsholmen, hvor det gaar ud i Vaagsfjorden. Denne Sundets nordre Del er dets tættest bebyggede og vakreste Parti; paa den nordre Bred (Hindøen) strækker sig en sammenhængende Række høie, steile Fjelde, men selv her ligger der paa den smale Strand og opunder de korte, bratte Lier Gaard ved Gaard, og paa Tjeldøen, hvor Lavlandet er af videre Udstrækning, idet først længer ind paa Øen høie Fjeldtinder rager op, er Bebyggelsen endnu tættere og Gaardene større. Dette Parti er ubestridelig et af de smukkeste og venligste i hele Nordland, og det var mig tidligere bekjendt, at Fornlevninger fandtes her.

Paa Fastlandet, ved Indløbet til den lille Fjord Lavangen, lige overfor Sandtorv ligger Gaarden Fjelddal, der besøgtes allerede i 1874, dengang uden Udbytte (cfr. Aarsberetn. 1874, S. 102(10)). Her fandtes nu et Par forstyrrede Gravhauger paa en Del af Eien-

dommen kaldet „Holtet“, vestenfor Hovedgaarden, ligeoverfor øvre Sandtorv. Der var to Hauger, den ene stor, den anden ganske liden, som nævnt, begge forstyrrede. I Nærheden, lidt længer i Nordøst, er mindst to Hauger til, disse urørte, efter hvad der sagdes; de er ikke meget vide, men taalelig høie. I Nærheden skal der være flere forstyrrede Hauger. Paa de to førstnævnte nær fik jeg ei selv tage Haugerne i Øiesyn, da min Veiviser ei kjendte til dem, og Terrænet er saa tæt bevoxet med Smaaskov, at man ellers neppe kunde støde paa dem.

Paa Haarviks Grund (Hindø), lige ved Søen paa selve Haarbjergets Fod og just paa det Punkt, hvor Landet bøier imod Vest, — „Kvithella“ kaldes Stedet — ligger der 8—9 Gravhauger af Sten, men alle mere eller mindre oprodede; i en af de større staar endnu Kammerets Sidevægge temmelig hele, ligesom i enkelte af de andre ogsaa Levninger af Kammer sees. Kamrene har været store og dannede helt eller delvis af reiste Heller. — Forøvrigt besøgte jeg ikke Haarvik og Kleven; dels var der gjort en Tur hid i 1874 (cfr. Aarsber. 1874, Side 99 ff. (7 ff.)), dels var to af Eierne paa Haarvik, af hvem den bedste Underretning kunde erholdes, for Tiden fraværende. Kleven er en liden, uanseelig Gaard opunder det bratte Fjeld og har i lange Tider hørt og hører tildels endnu under Nabogaarden Sæter.

Denne Gaard (Sæter) besøgtes derimod. Her fandtes en kredsformig, regelmæssig, temmelig vid, men meget lav Forhøining af Sten, der af en gammel, med Egnens Fornlevninger og Sagn vel bekjendt Mand forevistes mig som Levninger af Alterringen i en Kirke, der engang skal have staaet her. Dertil er den dog snarere for vid — thi en større Kirke har neppe staaet her —, og den ligner desuden i et og alt mere Levninger af en Gravhaug. For ca. 100 Aar siden skal den være gjennemgravet af en Thrønder.

Paa det brede Næs strax vestenfor Sæter ligger Balstad (cfr. Aarsber. 1874, Side 102 (10)), hvor vi har flere Fornlevninger. Tæt oppe ved Husene, lidt nedenfor dem, staar en Bautasten, 1,86 m. høi over Jorden (i det hele 2,5 m.) og 0,26—0,28 m. bred; den ene, mod Vest vendende, Side er aldeles glat og flad, den mod-

satte mere ujevn; de to Smalsider er ogsaa tildels flade. Indskrift findes der ikke. Stenen har for nogle Aar siden været nedtaget, idet man vilde undersøge, om der skulde være noget at finde under den; man kom ned paa en Bjerghelle, men fik ei Vished for, om denne var løs. Længer ned mod Søen, paa en liden Bjergknat, er 2 mindre, urørte Gravhauger, ganske lave, bestaaende af Sten, og paa en Bjergknat i ret Linie nedenfor mindst én lidt større Haug og muligens 2 smaa, alle oprodede. Vestenfor paa en lav, sumpig Vold ligger mindst 3 græsgroede, runde Hauger af Sand, omtr. 24 Skridt vide og noget oprodede; i den ene er Ben fundne. Maaske er der her et Par til, hvoriblandt en 46 Skridt vid; men om de er Gravhauger, er lidt usikkert.

Paa den anden Side af Balstadnæsset gaar der ind en bred, aaben Vik, hvor Gaarden Kongsvik ligger. Her er et videre Fladland omkring Bugten, hvilket i den vestlige Del fortsættes opigjennem en trang Dal, hvis Elv danner et af Afløbene for „Storvandet“ (?), et betydeligt Vand midt inde paa Hindøen; Vandet har ogsaa Afløb mod Nord til Kvedfjord. Til Kongsvik knytter sig flere Sagn; men stor Rigdom paa Fornlevninger findes ikke her nu. Nordøstenfor Gaarden ligger en Gravhaug, hvori der er et stort Hul; maaske er der en under Fjøset paa den østligste Gaard, men den er i hvert Fald høist usikker. Vestenfor Gaardene ved Sommerfjøsene er ogsaa en, ca. 24 Skridt vid, oprodet Haug. Men disse enkelte, langt fra hinanden liggende Gravhauger synes dog at tyde paa, at her har været flere. Gaarden er imidlertid en af de største i Tjeldsundet; intetsteds er der videre Flader, og Sandsynligheden er derfor for, at den ikke er yngre end de andre Gaarde, og at just dette for Opdyrkning gunstige Terræn allerede tidlig er blevet berøvet sine Fornlevninger.

Her standsede min Befaring af den nordre Bred, idet jeg herfra satte over til Ripelen (cfr. Aarsber. 1874, Side 102 (10), et udstikkende, bredt Næs paa Tjeldøen, hvor Kysten bøier af mod Syd. Næsset deler sig i to Fjeldpartier, adskilte ved en mellemliggende stenet og sumpig Mark. Paa det nordre Fjeld ligger en ret stor (40 Skridt vid) Stenhaug, der dog er udrevet, og lidt sønd-

enfor den, op for en liden Vik, en liden (24 Skridt vid) Haug, der synes at være forstyrret. Mellem de to Fjeldpynter og lidt længer tilbage fra Søen end de to foregaaende har vi en omtrent 30 Skridt vid Haug, ogsaa forstyrret. Lidt søndenfor og nærmere Søen er en liden, aldeles ødelagt Haug. Paa den søndre Fjeldpynt ligger 3, maaske 4 Hauger paa Rad nedover mod Søen. Den vestligste af disse — yderst paa Bjergpynten — er aldeles forstyrret, og maaske er her ikke Levninger af en, men af to Hauger; den midtre er 36 Skridt vid, lidt lavere end foregaaende, hvis Høide paa enkelte Steder er anseelig og ogsaa oprodet; den har havt Kammer, hvis ene Sidevæg og ene Endevæg af Heller endnu er tydelige. Den østligste er aldeles ødelagt, 24 Skridt vid. Ripelen skal, siges der, have været Henrettelsesplads, og herfra skriver sig ifølge Almuens Mening Haugerne.

Den nærmeste Gaard indenfor Ripelen er Sand, hvor der findes nogle Gravhauger. Sydvestligst en udkastet, og længer i NØ 5 eller 6 i en Gruppe, saaledes at de 3 ligger i en med Søen parallel Linie yderst paa en Bjergskrænt; de andre ligger i en Linie bagenfor den vestligste; den ene af disse sidstnævnte er meget usikker og uanseelig; den synes at have været meget aflang; de er alle 18—22 Skridt vide. Længer indover i Sundet (altsaa østover) ligger der en liden, 22 Skridt vid, Haug oppe paa en liden Bjergtop. Haugerne synes samtlige at være noget oprodede, men for lang Tid siden. Paa Gaarden er ogsaa en gammel Nøstetomt synlig.

Tæt østenfor Sand ligger Stensviken — ligeoverfor Balstad —. Her er lige ved den vestligste Gaard muligens en Gravhaug; den ligger lige i Kanten af et tuet, med tæt Krat bevoxet Stykke Mark, hvor der maaske tør findes enkelte til. — Paa „Kirkehaugen“ ved en af de østligere Gaarde er 4 Gravhauger af Sten, tildels overgroede med Græs. Den øverste af disse er omtr. 50 Skridt vid og 2,65 m. høi, lagt op omkring en Bjergknat; strax nedenfor den, ɔ: nærmere Søen, er en lidt mindre (45 Skridt vid) og smuk Haug; uheldigvis er begge disse smukke og anseelige Hauger ikke uskadte, idet der nemlig er store Huller i Toppen af dem. Fremmest

paa Bjerget ligger de andre 2, smaa, forstyrrede Hauger. — Længer op i Marken er en omtr. 36 Skridt vid Stenhaug, muligens en Gravhaug, isaafald aldeles uskadt; Naturens Verk er den ikke, og til at være en Rydningsrøs synes den at være for regelmæssig, for lav og for vid.

Et Stykke østenfor, overfor Sæter, har vi Gaarden Hov, Pladsen for Hovet og saaledes i gamle Tider den fornemste Gaard i Tjeldsundet. Gaarden ligger oppe paa Toppen af den temmelig lange Skraaning ned mod Søen og nogenlunde i Centrum af denne, Sundets tættest bebyggede Del mellem Sandtorvstrømmen og Balstadstrømmen. Heroppefra er der en brillant, om just ikke meget vid, Udsigt over den hele smukke Bygd fra Fjelddal og Haarbjerget paa den ene Side til Ripelen med den høie Fiskefjordstind i Baggrunden. Gudehuset har her havt en prægtig Beliggenhed og været synlig fra hver Gaard. Af Fornlevninger findes ogsaa her nogle. Oppe paa den øverste Gaard, „Øvergaarden", har man i et Par Alens Dybde nede i Jorden fundet kløvede Birkestokke med paasiddende Næver, og i en Ager lige ved er der fundet en stor Mængde Ben, om af Mennesker eller Dyr, vidste man ikke at give Besked. Strax bagenfor Gaarden er der en stor Myr, hvor der engang har voxet rig og stor Furuskov. Af Gravhauger findes nu kun, saavidt vides, nogle faa. Lidt i SV. for Husene og øverst oppe paa Toppen, hvorfra Terrænet skraaner ned saavel mod Søen som brat mod den ovennævnte Myr, ligger en 50 Skridt vid, lav Haug, lidt øget ved senere paakastet Rydningssteen; det er en rund, meget regelmæssig og smuk, aldeles urørt Haug. Tæt foran den ligger en liden, ogsaa urørt Haug, ligeledes øget ved Rydningssten. Bagenfor den første, ned mod Myren, har vi endnu en Haug, meget liden og uanseelig, men ligeledes uskadt. Er Fornlevningerne her end ikke mange, har de dog det Fortrin fremfor de øvrige, at de er vel bevarede.

Her nødtes jeg til at standse med Befaringen paa denne Kant; da jeg var færdig paa Hov, var det ledet langt paa Aftenen og for at komme igjennem den stride Sandtorvstrøm, der for hver Time nu bar sterkere imod, var det nødvendigt at begive sig paa Hjem-

veien. De to Gaarde ved Kirken, Hol og Stokke, fik jeg saaledes ei besøgt; hvorvel jeg beklager dette, anseer jeg dog Skaden ei for ubodelig; thi findes der Fornlevninger paa disse Steder, nærer jeg ingen Tvivl om, at Meddelelse derom vil være at erholde.

Paa dette Sted vil jeg ogsaa nævne, at dèr fortaltes mig, at der paa Myklebostad ved Ramsundet, paa Tjeldøens indre Side, skal være adskillige Gravhauger. Bebyggelsen har isaafald altsaa strakt sig helt herind allerede i hedensk Tid.

Ved Tjeldsundet fandtes saaledes ingen overvættes Rigdom af Fornlevninger, færre end jeg efter tidligere modtagne Oplysninger og de mange gamle Gaardsnavne havde ventet. Imidlertid fandtes dog Fornlevninger saagodtsom paa hver eneste Gaard, omend i mindre Antal, og man tør visselig med fuld Ret slutte, at her har været langt flere. Hvad ovenfor (S. 15) er sagt om Throndenæs, gjælder saaledes ogsaa for denne Egn: Rydningen har visselig allerede forlængst jevnet med Jorden de allerfleste Gravhauger; thi her maa allerede i hedensk Tid have været en tæt Bygd.

IV. Andorgø (Ibestad).

Paa min første Reise fik jeg ved et uforudseet Tilfælde Leilighed til at komme iland ved Andorvaag, en Gaard paa Nordkysten af den store Andorgø, et vildt, høit Fjeldland med ganske smale Strimler langs Havet skikkede til Bebyggelse. Bebyggelsen er derfor her ogsaa fordetmeste temmelig spredt og Gaardene mindre betydelige; Øen ligger langt ind, lige ved Fastlandet og tildels udenfor de almindelige Færdselsveie, saa jeg ikke antog, at her vilde være stort for Arkæologen at finde. Desto større var min Overraskelse ved her at finde et mere end almindelig rigt og ret smukt Gravfelt. Haugerne ligger paa en smal, lav, jevnt skraanende Halvø, der i Retning Ø.—V. adskiller en gjennem en smal Strøm dybt indtrængende Vik (Strømviken?) fra Vaagsfjorden. Her findes spredt over hele Næsset næsten helt ude fra Odden ved Strømmen (i Ø.) til lige ind paa Husene mindst 24 Gravhauger

(maaske 26—27), af hvilke dog omtrent Halvdelen er ganske smaa; men ikke en eneste er det allermindste skadet eller oprodet, og Feltet danner saaledes en Undtagelse fra det almindelige her, noget der vel har sin Grund i, at det dels ligger nær Gaardens Huse, hvorvel paa fordetmeste uryddet Mark, dels udenfor de Steder, hvor Fiskeritrafikken i større Maalestok foregaar. De smaa Hauger er under 20 Skridt i Omkreds, 7—8 Hauger er 20—26 Skridt, 3—4 omkring 30 Skridt vide, kun en enkelt er endnu større; mange af Haugerne er forholdsvis høie, selv flere af de smaa, dog synes flere af de høieste oppe paa Næssets Rygning at være øgede ved paakastet Rydningssten fra Engen og de smaa Agerlapper, som findes hist og her paa Skraaningen. Haugerne ligger dels i en lang, meget uregelmæssig Række langs hele Næssets Rygning, dels nedenfor paa den mod Havet vendende Skraaning. De øvre Hauger er alle taalelig høie og fremhæver sig meget tydelig fra Søen af; de nedre ligger mere spredt og er lavere, tildels meget lave og ubetydelige. Alle bestaa de udelukkende af Sten, der ligger aldeles nøgen, og er uden Veit. *a)* østligst, nær Næssets Pynt, oppe paa Rygningen, 26 Skridt vid og ca. 1 m. høi; *b)* i Linie med den vestover, liden, utydelig; *c)* i samme Linie, 16 Skridt vid, ret høi; *d)* ret ned for *c* i ganske kort Afstand, 25 Skridt vid; *e)* i Linie med *d*, 24 Skridt vid, lidt aflang; *f)* oppe paa Høiden, lidt længere tilbage end *a—c*, 16 Skridt vid; *g)* i Linie med *a—c* og noget vestenfor *f*, 15 Skridt vid; *h)* i Linie med *f*, 25 Skridt vid og ca. 1 m. høi, noget aflang; *i)* i Linien *a—c—g*, 25 Skridt vid; *j)* lige foran *i*, Langhaug, liden; *k)* i Linien *f—h*, 14 Skridt vid; *l)* i Linien *a—c—g—i*, liden; *m)* i samme Linie, 38 Skridt vid, men er maaske to smaa Hauger; er den én, er den aflang; *n)* tæt foran *m*, en liden utydelig Rundhaug; *o)* en liden Rundhaug tæt vestenfor *m* i Linien *f—h—k*; *p)* endnu lidt længér tilbage paa Rygningens søndre Kant, 25 Skridt vid og 1 m. høi, rund; *q)* en liden Langhaug, 14 Skridt vid, foran *p*; *r)* 18 Skridt vid, høi, rund, tæt foran *q*; *s)* en rund, 30 Skridt vid, lav Haug nede paa den nordre Skraaning lige ned for *r*; *t)* et Stykke vestenfor *p* og i Linie med den, 20 Skridt vid, men henved 1,5 m.

høi, rund og smuk; muligens er der en liden Haug tæt østenfor den; *u)* i samme Linie (*t—p*) vestover, ikke særdeles vid (26—30 Skridt), men over 2 m. høi; *v)* strax foran *u*, omtrent af samme Vidde, men lavere; *x)* nede paa den nordre Skraaning, et lidet Stykke foran de sidtnævnte, 28 Skridt vid og 1,1 m. høi; *y)* vestenfor og lidt lavere nede end *x*, er maaske ikke Gravhaug; *z)* en lav Haug langt nede nær Søen, ned for *v*. Haugerne frembyder hver for sig intet mærkeligt; men et saa uskadt Gravfelt er det yderlig sjelden at støde paa her i disse Egne, og sandsynligvis ligger dette Gravfelt her aldeles, som det har seet ud i et Aartusinde.

Undersøgelsen af dette smukke og velbevarede Gravfelt har sin Interesse, forsaavidt det er det første paa de indenfor Vaagsfjorden liggende Øer, hvortil haves fuldstændig og nøiagtig Kjendskab. At der ogsaa her findes Fornlevninger, er tidligere bekjendt, saaledes paa Dyrø paa Venje (Aarsber. 1874, S. 123 (31), Dybvik (smst.) og Myklebostad (Aarsber. 1874, S. 123 (31) og Aarsbr. 1875 (Særtr. S. 70)), paa Andorgø paa Engenæs (Aarsber. 1874, S. 123 (31)) og paa Rolden paa Sør-Roldnæs (Aarsber. 1875, Særtr. S. 69) og paa Nord-Roldnæs — hvorom iaar er gjort mig Meddelelse; disse Meddelelser er imidlertid alle mindre nøiagtige og udtømmende, saa nogen bestemt Forestilling om Fornlevningernes Talrighed og Tilstand i disse Egne derved neppe kan erholdes. Her i Andorvaag haves imidlertid et Felt, der er ligesaa rigt og smukt som de fleste andre selv i de rigeste Distrikter og bedre bevaret end maaske noget andet. Sammenligner man hermed de spredte Oplysninger om andre Gravfelter paa disse Øer, er det vel neppe for meget at sige, at det ikke er usandsynligt, at det ved en nøiere Undersøgelse af disse Øer vil vise sig, at der ogsaa her findes en større Rigdom paa Fornlevninger, end man tidligere skulde være tilbøielig til at tro, og at ogsaa disse Egne vil kunne yde værdifulde Bidrag til Kundskaben om vort Lands Oldtid.

B. Udgravninger.

I. Throndenæs.

Her findes endel Hauger tæt nordenfor Gaarden øvre Sandtorv, 8—10 Minutters Gang fra Handelsstedet. De er 8—9 i Tallet; de 8 eller 7 ligger paa en lav Bjergrab, der strækker sig ovenfor Husene, den ene nede i Engen et lidet Stykke. De fleste var uheldigvis tidligere mere eller mindre oprodede.

a) Den vestligste, der ligger lige ved et Fjøs, var en ganske lav, middelsstor, urørt Haug; *b)* nogle Skridt i NØ for den, ganske liden, lav og noget oprodet; *c)* 40 Skridt vid, ligger næsten ret i Ø for *a*, noget oprodet; *d)* en liden, aldeles forstyrret Haug lige i Øst for *c*; *e—f)* omtr. i Sydøst for *d*, to ret store og engang anseelige, men nu aldeles forstyrrede Hauger nederst paa Bjergets Skraaning; *g)* i Øst for *f*, maaske ikke Gravhaug, mindre regelmæssig; *h)* i Øst for *g* en stor, paa flere Steder dybt oprodet Haug paa Bjergrabbens østlige Afhang; *i)* en rund, græsgroet, lav Haug, rimeligvis Gravhaug, nede i Engen ret i Syd for *g*.

Ogsaa andetsteds paa Sandtorv erfarede jeg, at der har været Gravhauger. Saaledes et Stykke søndenfor Gaarden oppe i Skoven under Haarbjerget vistes mig en eller to meget store Stenhauger — den ene var der dog kun noget usikre Levninger af —; dog er de neppe sikre som Gravhauger. Nordenfor ovenfor beskrevne Flok ved Skillet mellem øvre og nedre Sandtorv er der for et Snes Aar siden udkastet en Gravhaug af Sten; den var temmelig stor, og i Midten ligger endnu en ca. 2 m. lang, flad og smal Helle, der har udgjort Kammerets ene Sidevæg; i Kammeret fandtes et Skelet, men intet videre. Det er dog uvist, om der blev søgt nøiere efter.

I de to Dage jeg gravede her, undersøgtes og udgravedes helt Haugerne *a*, *b*, *c*, *i* og tildels *h* og *g*. Igjennem *g*, der ved sin mindre regelmæssige Form forekom tvivlsom, gravedes en Gang i omtr. 2 m.s Bredde fra N. til S.; men der fandtes hverken Oldsager, Ben, Kul eller idethele nogetsomhelst, der med Sikkerhed betegnede den som Gravhaug.

Den store Haug *h* var paa flere Steder oprodet, og man mente

ogsaa, at her skulde være gjort Fund. At den er en Gravhaug, er utvivlsomt, hvorvel vi intet fandt uden en hel Del Ben af Kreaturer, hvoriblandt en stor Tand (af en Hest); disse Ben fandtes tildels oppe i Haugen og var tydeligvis for lidet fortærede til at være af samme Alder som Haugen. Dog viste den sig tydelig at være sammenlagt med Kunst, især var Stenmuren tydelig i Haugens nordre og østre Del; den var lagt op mod og paa en Bjergknat, var meget dyb nedenunder, grundere oppe paa Toppen. Da Arbeidet paa Grund af de tidligere Gravninger saa ud til at ville yde kun lidet Udbytte saavel i den ene som anden Henseende i Forhold til den Tid, det krævede, indstilledes det snart.

i viste sig ogsaa tydelig at være en Gravhaug, hvorvel heller ikke her fandtes noget. Da Torvdækket og de øverste, mindre Stene kom bort, viste sig to Rader store, tildels flade Stene i ca. 2 m.s Længde fra Ø. til V.; Mellemrummet mellem dem var fyldt med Smaasten og Muld; her har saaledes ogsaa været Kammer.

c har tidligere været oprodet; den har været en smuk og anseelig Haug. Ogsaa her fandtes et stort Kammer i Retning Ø—V, ɔ: parallelt med Søen. Kammeret har ligget i Midten af Haugen og været dannet af flere store Stene. I Kammeret fandtes nogle Ben — ubrændte — og Halvdelen af et Haandsneldehjul af Klæbersten, hvilket har været høit i Forhold til Vidden, næsten pæreformet.

b var tidligere oprodet og her fandtes aldeles intet nu.

a var den eneste, hvor et lidt større Fund gjordes. Haugen ligger som de andre — paa *i* nær — paa Fladbjerg, og den var meget grund, saa vi strax kom til Bunden; der gravedes som i de andre en bred Gang tversigjennem Haugen i saa stor Bredde, at der kun stod ganske ubetydelige Segmenter igjen paa begge Sider. I Midten af Haugen fandtes ubrændte Ben, meget fortærede; de laa dog ikke i noget Kammer, og det er uvist, om der har været noget saadant, dog syntes nogle tynde, skjøre Heller i Midten af Haugen at tyde herpaa. Kammerets Vægge maa isaafald have været byggede af mindre Stene med Heller som Overliggere.

Disse, der er meget tynde, er bleven knuste af den ovenpaa liggende Stenmasse, og Kammeret saaledes faldt aldeles sammen. Omkring Midten, hvor, som nævnt, Benene laa, fandtes endel Oldsager: *1)* En hel Mængde — mellem 20 og 30 — større og mindre Stykker af en Urne af brændt Ler; Stykkerne laa meget spredte, i tildels over 1 m.s Afstand fra hinanden; men de maa dog tilhøre en og samme Urne, der ved Kammerets Sammenstyrten er knust. Urnen har neppe været saa ganske liden, hvorvel det nu ikke er muligt at angive dens Størrelse; dens Form derimod lader sig nogenlunde bestemme. Den har havt stor, vid Bug og en liden, flad Bund, samt en vid Hals af mindst 6 cm.s Længde, saaledes omtrent i Form lignende Bergens Mus. No. 337 (cfr. Norske Olds. i Berg. Mus. S. 75); af Hank fandtes ikke Spor; den har været forsiret med dels skraa, dels horisontale og vertikale finere og bredere Streger, samt store Prikker; Forsiringerne findes kun paa Bugens øverste Del; de Stykker, der er nærmest Bunden, er aldeles glatte. *2)* En tredobbelt, hvidgul Glasperle, gjennemsigtig, 1,4 cm. lang. *3)* En liden Ravperle, kun 0,5 cm. i Diameter. *4)* En sammensmeltet stor, som det syntes, fladagtig Glasperle, muligens benyttet som Haandsneldehjul (?), blaa, hvid og rød. *5)* En Kam af Ben med halvmaaneformig Ryg; af dens 28 Tænder sidder de 9 hele; den har været i et Stykke, uden noget ydre Belæg. *6)* Et Stykke af et Bryne. Haugen skriver sig saaledes fra ældre Jernalder, og Fundet har forsaavidt sin Interesse, som der fra denne Periode endnu kun er gjort forholdsvis faa Fund her nord; disse er ogsaa fordetmeste gjorte i senere Tid, og det vil maaske vise sig, at denne Kulturperiodes Fund i Forhold til den efterfølgendes er ligesaa rige her som sydpaa. — Urnen er den 4die, saavidt mig bekjendt, der er fundet i Tromsø Stifts nordlige Egne: En er funden paa Roglen i Throndenæs (Univ. Olds. No. 3956). (De to i Univ. Olds. No. 3889 fra Sømnæs i Brønø er saa langt søndenfra, at jeg her ei medtager dem). En er fra Sør-Roldnæs, Throndenæs; en fra Nærø, Øxnæs. De to sidste findes i Tromsø Museum. Denne

paa Sandtorv fundne har dog været af smukkere Form og rigere forsiret end nogen af de andre.

II. Kvedfjord.

De Gravfelter, der syntes at være mest lovende for en nøiere Undersøgelse, var de paa Hundstad, Øinæs og Hemmestad, hvor der dog ved mine tidligere Besøg havde været nogle uforstyrrede Hauger, medens overalt ellers Gravfelterne enten var ubetydelige eller aldeles forstyrrede. Paa alle de 3 ovennævnte Steder foretoges Gravninger.

Hundstad. Det rige Gravfelt her er besøgt saavel i 1874 (cfr. Aarsber. 1874 S. 107 f. (15 f.)) som i 1875 (cfr. Aarsber. 1875 Særtr. S. 60 ff.), ved hvilken Leilighed ogsaa et Par Hauger udgravedes. Men her var endnu adskillige tilbage og navnlig syntes de „stensatte Flader", hvoraf en udgravedes ifjor, at være nærmere Undersøgelse værd. Her havde jeg tænkt at tage fat først, men ved mit Komme Tirsdag 11te Juli hørte jeg, at Eieren ei var hjemme, og først Fredag Aften lykkedes det mig at faa tale med ham, hvorpaa jeg uden synderlig Vanskelighed erholdt hans Samtykke til at grave der Lørdag.

Første Dag tog vi istedet fat paa en lignende, lav Stenhaug paa en af de andre Gaarde - omtrent midt paa Næsset. Haugen laa tæt nede ved Søen, noget lavere end den ifjor udgravede, og i Nærheden af et Nøst. Lige ved den ligger de i Aarsber. 1874, S. 108 (16) omtalte 3 tæt sammen liggende flade Grave, hvori skal være fundne Ben og et Sværd. Denne var en lignende, aldeles flad, rund Haug, noget mindre end de andre. Dens øvre Kant var saa utydelig, at dens Maal ei lader sig angive med Bestemthed. Haugen bestod af sammendyngede Stene og noget Muld, uden Tegn til Kammer; nede paa Auren, noget nærmere den øvre Kant, fandtes en Plet sterkt kulblandet Jord og Kulbiter samt et Par ildskjørnede Stene.

Dernæst udkastedes en liden, lav Stenhaug oppe paa Fjeldet over den næstøstligste Gaard; Haugen laa helt fremme paa Skrænten.

Den indeholdt imidlertid intetsomhelst, og der var heller intet ved dens Konstruktion, der særlig betegnede den som Gravhaug. Imidlertid syntes den vel regelmæssig rund forat være et Verk af Naturen. Gammetomt var det paa den anden Side ikke.

Lørdag kom jeg atter til Hundstad og tog fat paa de flade Grave østligst paa Næsset. Her er 4 saadanne — ikke 3, som i Aarsber. 1874 S. 107 (15) anført —. Den ene havde jeg udgravet ifjor; en anden, den allernederste, havde Eieren selv senere for en stor Del udrevet uden at finde noget. De to tilbagestaaende udgravedes nu. I den nederste af disse, der var af samme Størrelse omtrent som den ifjor udgravede, gravedes ind fra Søen (omtrent fra Syd), og vi fandt meget snart i Haugens Midtlinie Ben af Underextremiteterne og længere ind enkelte andre Ben, tilsidst et Stykke af Hovedskallen; men af Oldsager fandtes intet. Haugen var iøvrigt i alle Henseender lig den ifjor udgravede; kun var her blot ét Lig nedlagt. Af Kammer var heller ikke her Spor; Benene laa indimellem Stenene paa Bunden, og syntes Liget at være lagt paa Marken og Stene dyngede over det.

Den øverste Grav var i Enkelthederne lidt forskjellig fra de andre to. Den var den største af dem alle, og syntes at være bygget med større Omhu eller maaske var den kun bedre bevaret. I Midten var der Tegn til et muret Kammer, der dog nu var faldt aldeles sammen. Ogsaa her fandtes Ben — Laarben og en Tand samt enkelte andre Knokler og Splinter — ubrændte som i de andre to, samt sort, meget fed Jord. Liget, der her ei har ligget i Retningen S—N, som i de to andre, men i SØ—NV, med Fødderne mod SØ d. v. s. mod Søen, som i de to andre ogsaa er Tilfælde, har dog her ikke været lagt paa selve Bunden, men paa et Underlag af fladagtige Stene. Omtrent der, hvor Ligets Hofte eller Bryst maa have ligget, var en Klump fin, fugtig, fedagtig, rustrød Jord eller snarere Aske. Lidt længere op (fra Søen) fandtes Kulbiter og sterkt kulblandet Jord tæt ved Benene. Heller ikke her fandtes Oldsager.

At imidlertid begge disse Hauger saavelsom den først udgravede skriver sig fra ældre Jernalder, kan der neppe være Tvivl

om. Saavel deres ydre Form som indre Bygning stemmer altfor meget overens med den ifjor undersøgte, til at de skulde tilhøre en anden Periode end den. De har alle indeholdt ubrændt Lig uden noget omhyggelig bygget Kammer; thi selv i den sidst omtalte har Kammeret kun været dannet af mindre, runde og kantede Stene, og i de andre har der maaske ei været Kammer engang. Ubrændt Lig har, som det synes, ogsaa ligget der, hvor Sværdet fandtes; den eneste, hvor der ei fandtes ubrændte Ben, er den, jeg først udgravede i Sommer; der var kun Kul, ligesom i den ifjor paa Vestsiden af Næsset (cfr. Aarsber. 1875, Særtr. S. 60) udgravede, og Liget eller Ligene maa vel her være brændte.

Ved denne Leilighed erholdtes af Eieren nøiagtigere Besked om de smaa Hauger, han under sin Rydning havde borttaget (omtalte Aarsber. 1874, S. 107 (15)), og hvori flere Gjenstande, især Broncespænder, fra ældre Jernalder var fundne. Han opgav deres Antal bestemt til 7, der laa i en Række nedover mod Søen fra den nederste af de store flade Grave. I de to fandtes Spænder (ialt 4 saadanne), i en Perler, i en en Øxe og et Spyd; dette sidste var saa fortæret, at det faldt fra hinanden, medens de øvrige Sager er indsendte til Tromsø Museum. Øxen har tidligere været i Ild; den er kileformet, 20 cm. lang og 7,5 cm. i Eggen, 3,5 cm. bred langs Hullet. Bensplinter fandtes der lidt af i et Par. Den, hvori Øxen og Spydet laa, var ei ganske i Linie med de andre; den laa øverst lige ind ved den store Grav, et Par Skridt i S. for den. Fremme paa Næssets nordøstre Afhang er i en lignende Røs fundet et tveegget Spyd med Fal, hvilket ogsaa gik itu ved Optagningen og bortkastedes. Her er der ogsaa nede under Brinken paa en liden Vold mod Søen endnu en liden, lav, aldeles overgroet, rund Gravhaug med Veit omkring; men da den laa midt i Engen, vilde han ei tillade dens Udgravning nu. Nede ved de udkastede smaa Røser, i Nærheden af den nederste Flade, er der endnu enkelte lignende smaa Grave tilbage; men heller ikke her tillodes Gravning for Græssets Skyld. Eieren viste mig dem, og uden Eierens nøiagtige Paavisning, hvor de laa, vilde det, tror jeg, været enhver plat umuligt at finde Gravhauger her. De er aldeles

tilgroede, og det eneste Tegn paa deres Existens er — naar Græsset staar paa Marken —, at man kan mærke, at der findes Sten under Overfladen, og hist og her er der en ganske liden Tue. Størrelsen angav han omtrent til Mandslængde; men Bredden kunde han ei bestemme, da de nu var aldeles formløse og utydelige og laa saa tæt. — Det synes saaledes, som om der især her paa denne mod Hovedbygden vendende Side af Næsset har været aldeles fuldt af Grave, smaa og store og rimeligvis alle fra ældre Jernalder, eller med andre Ord, at vi her har en større Gravplads fra denne Periode; thi det er vel ikke usandsynligt, at der tør findes endnu flere, hidtil ubemærkede smaa Hauger. Den ifjor som endnu opret staaende lille Sten i Hjørnet af en flad, langagtig firkantet Grav (cfr. Aarsber. 1875, Særtr. S. 59) paa Vestsiden af Næsset, er nu borte. Lige op under Fjeldet her paa Vestkanten, strax udenfor de ifjor udgravede (cfr. Aarsber. 1875, Særtr. S. 59—60), har været 6 Gravhauger af Sten, alle forstyrrede paa en nær. Denne ene gravedes der i; den var tydeligvis en Gravhaug, sammenlagt af jevnt, store Stene, men rent sammenfalden. Kammer af Heller har den ei havt. Af et Par andre saaes derimod endnu Levninger af Kamrene, tildels igjenfyldt med Torv og Smaasten. To af disse Kamre ryddedes for at kunne besees lidt nøiere. Det har været meget smukke og ret store Kamre. I den ene Haug har Kamret ligget i Ø—V; det var 2 m. langt og 0,63 m. bredt, dannet af paa Indsiden flade Heller, 2 i hver Sidevæg; for den ene Ende var der en firkantet, flad Helle; for den anden Ende synes der, hvis ei Gavlhellen er forsvunden, at have været en Mur af runde Stene. Overliggerne var forsvundne. Den anden Haug laa lige indunder Fjeldet; Kamret har her ligget parallelt med Søen, d. v. s. NV—SØ, var 2,32 m. langt og 0,83 m. bredt, dannet som foregaaende, kun er Væggenes Stene her endnu sværere, navnlig er den ene vældige Blok flad paa den indre Side, men skraanende langsomt paa den anden, saa den nederst har en betydelig Tykkelse. Endehellerne er store, tykke og aldeles flade; Overliggerne laa tildels endnu, de var 3 store, paa Undersiden flade Heller, der med den ene Ende var faldne ned i Kammeret; der har imidler-

tid været en til. Paa en brat skraanende Vold lige nedenfor disse finder vi endnu 2 Gravhauger, hvoraf den ene syntes ialfald nogenlunde uskadt. Her paa Hundstad er paa flere Steder Gravhauger ødelagte; flere af Mændene paa Gaarden fortalte, at de havde udkastet saadanne; Ben og fed, sort Jord var ofte fundet, men ingen Oldsager undtagen de ovenfor nævnte.

Øinæs. Paa denne Gaard, beliggende paa Kvedøens (nordvestre) Spidse, omtales i min Indberetning for 1874 (Aarsber. 1874, S. 108 f. (16 f.)) paa Volden „Leite" flere store Gravhauger, hvoriblandt én urørt. Denne havde jeg havt til Hensigt at faa udgravet iaar, da det viste sig, at hvor tilsyneladende ringe end Beskadigelsen af en Gravhaug synes at være, var den næsten stedse stor nok til i meget væsentlig Grad at forringe Udbyttet af Gravningen. Imidlertid fandt jeg ved mit Komme herud, at ogsaa denne Haug, en ualmindelig stor og prægtig Stenhaug, var endel forstyrret derved, at en nylig tilflyttet Mand havde taget en god Del Sten af den til Grundmur under sit nye Hus. Vistnok havde han, sagdes der, kun taget af de øverst liggende Stene; men Forstyrrelsen var dog muligens stor nok til ogsaa at have skadet Haugens Indre, og tilsyneladende mindst ligesaa stor som ved en lidt indenfor liggende Haug lige under „Kveda" (cfr. Aarsber. 1874, S. 109 (17)). I denne viste der sig kun et temmelig lidet, tilsyneladende ikke meget dybt Hul noget udenfor Midten. Siden jeg med min Arbeidsstok nu engang var kommen hid, ansaa jeg det dog for bedst at udgrave en af Haugerne, om jeg end paa Forhaand maatte antage, at der neppe vilde kunne findes Oldsager. Og jeg valgte da den sidstnævnte, hvis Udgravning medtog saagodtsom den hele Dag. Haugen var nemlig omtr. 60 Skridt i Omkreds og henved 3 m. dyb. Bunden bestod af Muld, der var stærkt blandet med smaa Kuppelstene, og var temmelig fugtig. Vi gravede ogsaa her som sædvanlig i de større Hauger en meget bred Gang tversigjennem Haugen fra den mod Søen vendende Side, saaledes at der kun stod ganske smale Segmenter igjen paa begge Sider. Da vi kom ind i Haugen, viste det sig, at det omtalte Hul imidlertid havde voldt større Ødelæggelse, end jeg havde tænkt mig, idet det

gik lige ned i Kammerets ene Ende. Derved var saavel dette blottet og udsat for Luften, som bleven fyldt med en Mængde mindre Stene. At der saaledes intet fandtes, er ei at undres over. Imidlertid frembød Haugens Bygning endel Enkeltheder, der fortjener Omtale. Den var nemlig øiensynlig bygget med mere end almindelig Omhu. Udenom den hele Haug, der udelukkende bestod af Sten, saa Folkene saagodtsom den hele Tid alene benyttede sine Hænder, gik en lav Mur af næsten firkantede, fladagtige Stene af ret betydelig Størrelse. Indenfor denne Mur fandtes en noget høiere Mur, ligeledes af større, men mere runde Stene, og endnu længer ind en tredie Mur af omtrent samme eller snarere lidt større Høide. De korte Mellemrum mellem disse Stenmure var fyldte med smaa Kuppelstene. Den midtre Murs Høide kunde være ca. 0,7 m. Kammeret, der fandtes indenfor den inderste Mur, laa omtrent i Haugens Centrum, dog noget nærmere dens nordøstre Kant (udimod Øinæs) og i Retning parallel med Søen (omtr. NØ—SV). Det var smalt, omtrent af Mands Længde; Sidevæggene dannedes af Heller, der var lagte paa hinanden (murede), kun i den nordøstre Ende var de reiste og nærmede sig her til hinanden, hvorved Kammeret her afsmalnede. Ved det ovennævnte Hul var det imidlertid tildels forstyrret, saa Konstruktionen i sine Enkeltheder ei overalt var tydelig. I dets søndre, bedst lukkede Ende, fandtes lidt af en Hjerneskal, bleget og overordentlig tynd og skjør. Jorden i Kammeret var meget sort, fed og fugtig. Haugen har saaledes tydeligvis havt Kammer med ubrændt Lig. Med denne Udgravning, der ved de tidt og jevnt nedrasende Masser af Smaasten gjordes meget besværlig, var det meste af Dagen gaaet med, og yderligere Forsøg ansaa jeg det ei for Umagen værd at anstille her. Oppe paa Høiden, lige op for de midtre Hauger paa Leite, er der 2 smaa, lavere, runde Hauger af Sten, ogsaa oprodede.

Hemmestad. Som i Aarsber. 1874, S. 109 (17) omtalt, findes her nogle Gravhauger paa et bredt, lidet fremspringende Næs ret ned for øvre Hemmestad, lige ved den der staaende Bautasten. Denne staar tæt ved det nordøstre Hjørne af en Ager, og i Agerens Hjørne, lige foran Bautastenen, har vi en stor, høi Haug

(a). Ifølge Eierens, Handelsmand Fochsens, Mening, skulde denne dog være en stor Rydningsrøs fra senere Tid; ganske vist er den betydelig øget med Rydningssten, men det er en til Vished grændsende Sandsynlighed, at der under denne senere Rydningshaug findes en gammel Gravhaug, saaledes som af det følgende vil fremgaa. Imidlertid vilde saavel paa Grund af denne store Øgning fra yngre Tid som ved dens Beliggenhed lige ved en Ager en Udgravning i uforholdsmæssig Grad besværliggjøres, hvorfor jeg heller foretrak at anvende den Tid, jeg havde bestemt til Opholdet her, paa andre Udgravninger. Lige bag denne Haug støder der til en liden Potetesager, og i dennes søndre Kant ligger ligeledes en Stenhaug, efter al Sandsynlighed en Gravhaug *(b)*, som det synes, urørt og taalelig høi. I den nedre Kant af førstnævnte Ager er et Par Hauger: den ene *(c)* i Agerens sydvestre Hjørne, 45 Skridt vid og urørt, ogsaa betydelig øget ved senere paakastet Sten, og nogle faa Skridt nordenfor den en lignende Haug *(d)* lige i Kanten af Ageren, 54 Skridt vid og høi, ligeledes betydelig øget i senere Tid. Mellem disse to synes der at være en ganske lav, utydelig Langhaug *(e)*. Lige foran *c* ude paa Brinken ligger en ret vid, men lav og mindre tydelig Haug *(f)*, og indover langs Brinken er der flere smaa, lave Hauger af Sten, 6—8 i Tallet, dels runde, dels aflange, hvilke dog alle synes helt eller delvis forstyrrede. Bautastenen maaltes paany og befandtes at være 2,95 m. høi, altsaa som i 1874 angivet.

De Hauger, der udgravedes, var først *f*, saa *c* og endelig *d*. Den første *(f)* var meget grund, og der fandtes i den intetsomhelst; heller ikke ved dens indre Bygning var der noget, som med fuld Vished betegnede den som Gravhaug, hvorfor den muligvis er en gammel Rydningsrøs.

Haugen *c* gav bedre Udbytte. Hvorvel Eieren saavel om denne som om den ved Siden af *(d)* udtalte det samme som om *a*, at han vidste, de vare dannede ved Rydning i senere Tid, tog jeg fat paa dem i den Formodning, at der under Rydningsstenen vilde befindes at være en Gravhaug, en Formodning, der ogsaa befandtes rigtig. Der var ganske vist kastet en stor Mængde, for største

Delen meget smaa Sten af Ageren hen paa den, noget som i høi Grad besværliggjorde Arbeidet og den nøiagtige Undersøgelse. Denne yngre Sten dannede Toppen af Haugen. I Haugens Midte fandt vi et ret smukt Kammer i Retning fra Vest til Øst; det var neppe aldeles ubeskadiget, idet vistnok den ovenpaa slængte Masse af Sten har trykket Overliggerne ned. Kammeret er tildels Naturens Verk, idet der er en liden, brat Afsats i Grundfjeldet, ind under hvilken Liget har været lagt. Fjeldet danner saaledes den ene Sidevæg; den anden dannes af to flade Heller, hvoraf den ene maaltes og befandtes 0,61 m. høi, den anden har havt paa det nærmeste samme Høide. For at faa samme Høide i den anden Væg har man ovenpaa Bjerget bygget en liden Mur af større og mindre Stene. Overliggerne har været 2, begge svære, flade Heller; den ene over Fødderne var ikke meget tyk, men 1,80 m. lang og 0,66 m. bred, og ragede paa den ene Side langt ud over Sidevæggen; den anden var nu kløvet, og var noget mindre, men tykkere. I Kammeret fandtes en Mængde ubrændte Ben: Laar- og Lægben, Ribben o. fl.; Hovedet laa mod V, imod Søen. Ved Benene fandtes kun et lidet Stykke Jern, fladt, langagtig firkantet og tyndt, med to Stifter eller Nagler, 3,9 cm. langt og 1,25 cm. bredt, Afstanden mellem Naglerne var 2,4 cm.; det har vistnok været Beslag paa et eller andet; det bærer ei Spor af at have været i Ild.

I Haugen *d* fandtes intet af Oldsager eller Ben. Men at den ogsaa er en Gravhaug, er udenfor al Tvivl. Midt under Toppen, der her ogsaa bestod af senere paakastet Sten, fandtes et Kammer. Udgravningen besværliggjordes ogsaa her ved denne Stenmasse, hvortil kom, at den laa mere op i Ageren end *c*, saa Arbeidet ei kunde foretages med fuld Frihed. Kammeret laa her i Retning N—S ɔ: parallelt med Søen, altsaa modsat af, hvad der var Tilfældet i forrige Haug. Det var 3,8 m. langt, altsaa meget stort, og bestod Væggene dels af flade Heller, der var lagt paa hinanden — ikke reiste —, dels af mindre, rundagtige, som en Mur oplagte Stene. Men i Kammeret fandtes nu intet.

Søndenfor øvre Hemmestad et godt Stykke, i Udmarken, skal der være en Stenhaug, der antoges muligens at være en Gravhaug.

Paa nedre Hemmestad er endnu rimeligvis 2 Gravhauger. De ligger lige ind paa Husene mellem begge de to Opsidderes Gaarde. Den nordligste er en svær Haug, mindst 60 Skridt vid og ca. 2,5 m. høi; den bestaar udelukkende af Sten, og deraf er adskilligt bortkjørt fra dens østre Kant. Tæt søndenfor den er en mindre, 30 Skridt vid, ganske lav, rund Haug med Veit omkring. Den syntes uskadt; men efter at jeg havde gravet en Stund i den, kom Eieren tilstede og fortalte, at han oftere havde rodet i den, men altid lagt den til igjen. Muligens er her flere Gravhauger; ialfald findes der enkelte lignende Stendynger, ligesom det er vist, at der østenfor Gaarden — indimod øvre Hemmestad — har været flere Gravhauger, i en af hvilke der er fundet Oldsager (se Aarsbr. 1874, S. 109 (17)). Jeg udgravede her den lille Haug, der bestod af Sten i omtr. 0,66 m.s Dybde, liggende paa Skjælsand; men intet fandtes, intet Kammer, ikke en Bensplint; men som sagt, Haugen var mere forstyrret, end den saa ud til; imidlertid synes dens endog ualmindelig regelmæssige Form, dens Lavhed, Veiten omkring den, alt at betegne den som Gravhaug. Den bestod ogsaa klarligen af Sten, der var hentet op fra Fjæren, ikke af samme Slags som den, der findes i Marken rundtomkring; Stenene var jevnt store, ingen Smaasten engang indblandet, hvilket endnu bestemtere gjør den til en Gravhaug.

Flere Hauger udgravedes ikke i Kvedfjord; over 4 Dage var medgaaet, endog noget længere Tid end paaregnet, og hvorvel der enkelte Steder vistnok endnu kunde være en og anden uforstyrret Haug at udgrave, fandt jeg dog nu, at saa mange Penge allerede var medgaaet, og at saa kort Tid endnu kun var igjen til de paatænkte Undersøgelsesreiser, at det nu maatte være nok for denne Gang. Det synes virkelig, som om Gravhaugerne her nordpaa fordetmeste er meget fattige paa Gravgods. Idetmindste faar man det Indtryk, naar man, hvor man kommer hen, ser og hører om den store Mængde Hauger, som er udgravede, og hvor forholdsvis sjelden man hører, at der er fundet noget. Dette kan vistnok have andre Grunde; Oldsager er endnu ikke komne i Pris her, saa Almuen ikke bryder sig om, ja maaske mangen Gang ikke lægger

---

synderlig Mærke til Gjenstande, der ingen Metalværdi har; dette kan hænde, man hører ofte Ord som: „vi saa ikke efter det", „vi lagde ikke noget videre Mærke til det"; men dette er dog neppe Regelen, og navnlig har i de sidste Aar Oprettelsen af et Museum i Tromsø bidraget overordentlig meget til Forbedring i denne Henseende. Og det er paa den anden Side vist, at hvor Udgravningen er foretaget af Lyst til at finde Skatte eller af pur Nysgjerrighed — hvilket overordentlig hyppig er Tilfældet —, der har vedkommende næsten stedse seet meget nøie efter og lagt ganske godt Mærke til Enkelthederne, og ogsaa i saadanne Tilfælde hører man som oftest: „vi fandt ikke noget". — Imidlertid er der jo ogsaa andre Ting end de fundne Oldsager, der er af Interesse ved en Udgravning: Haugens Bygning, Fund af Ben, Kul o. s. v. er jo ogsaa Momenter af Betydning, og jeg har overalt henvendt min Opmærksomhed paa disse Ting saa godt, jeg har kunnet, og i det foregaaende søgt at gjøre Rede for disse mine Iagttagelser. Alle de udgravede Hauger kan visselig neppe med Bestemthed henføres til nogen bestemt Periode; men saa meget tør vistnok med Sikkerhed siges, at baade Gravfeltet paa øvre Sandtorv og paa Hundstad tilhører ældre Jernalder. De paa Hemmestad og ved Øinæs tør jeg ikke med Bestemthed henføre til nogen af de to Jernaldre; dog skulde jeg maaske helst antage dem for at tilhøre yngre Jernalder, ialfald det førstnævnte.

I de 3 sidste Somre er saaledes et Bælte meller 68½° og 69° n. Br. temmelig nøie bleven bereist, og det vil af mine Indberetninger sees, at der overalt findes en forholdsvis betydelig Rigdom paa Fornlevninger saavel paa Hindøen og paa de mindre Øer omkring den som paa Langø og Hadselø, der noksom vidner om, at vi fra de ældste Tider har en tæt Bebyggelse her, muligens langt tættere end længere Syd i Nordland, - noget, der imidlertid ei kan vække Forundring for den, der har seet, hvor langt mere indbydende disse nordligere Egne er, end de i Syd tilstødende: en langt smukkere og blidere Natur, rig Vegetation, og udenfor en Række

Øer, større og mindre, mellem hvilke der dannes en Labyrinth af Sunde og Fjorde, lunere og skjønnere end noget andet Sted ved Kysten nordenfor Throndhjemsfjorden. — De inderste Øer og Fastlandet i det ovennævnte Bælte har jeg endnu ei bereist; men ogsaa her — baade paa Øerne og ialfald paa de yderste Dele af Fastlandet — har jeg al Grund til at tro, at vi vil finde en større Rigdom paa Fornlevninger, end der efter det Kjendskab, man hidtil har havt til dem, kunde være Anledning til at slutte. Thi der er ogsaa fra disse Egne i senere Tid kommen saa mange Oplysninger, at de tydeligen vidner om, at ogsaa her høit op i Tiden har været Bygd, og en nøiere Befaring ogsaa af Tranø og Ibestad Sogne vil derfor i Fremtiden visselig være Umagen værd.

MEDDELELSER OM FORNLEVNINGER I TROMSØ STIFT.

AF T. WINTHER.

Nordlands Amt. Thjøttø Pgd. [1]. Paa Thjøttø skal der findes 4 Bautastene og mange Gravhauger, saavel almindelige Rundhauger som Skibshauger. Blandt disse nævnes særlig en lige ved Husene liggende stor Haug af Sten; den ligger paa uryddet Mark. I 1866 gravedes der lidt i en Skibsbaug, og fandtes der Hesteben.

Lurø Pgd. Ved Gaarden og Dampskibsanløbstedet Indre Kvarø er der nogle Gravhauger henimod Øens nordre Odde, strax nordenfor Gaarden og tæt ved Søen; navnlig faldt i Øinene en stor Haug af nøgen Sten, der syntes at være oval. Paa Øen skal der [2] for 20 — 30 Aar siden være opgravet en Haug og deri fundet Oldsager. Ligeledes er der her en stor Helle over en uaabnet Grav. — Paa Hestmandø, hvis sydlige Del med Gaarden Hestmoen hører til Prestegjeldet, er der paa nævnte Gaard udkastet flere Hauger (to større Fund af Jernsager derfra skjænkede til Tromsø Museum); men der skal endnu være en Mængde urørte Hauger tilbage [3]. — Paa Lurø, [2] paa Gaarden af samme Navn, er flere Hauger udgravede og Oldsager der fundne, hvilke skal være sendte til Bergen og Kjøbenhavn. Da Grev Vargas Bedemar i 1812—13 gjennemreiste Landet i naturvidenskabeligt Øiemed, medbragte han fra Lurø et gammelt Anker, fundet i en Gravhaug

---

1) Meddelt af Proprietær Jens Brodtkorb. Jfr. N. Fornl. 677 og Aarsb. 1867 S. 115.

2) Meddelt af Sogneprest W. Kjelstrup, ligesom de øvrige Meddelelser fra Lurø, hvorved intet særskilt er anmærket.

3) Ifølge Skrivelse, medfølgende det sidste Fund. (Se nedenfor Fortegnelsen over Museets Aarstilvext No. 20).

(cfr. N. Fornl. S. 683). — Paa Sognets Kirkegaard har der været en Gravhaug; et Stykke Mark, hvor der laa en saadan, er nemlig for nogen Tid siden indlemmet i Kirkegaarden. — Paa Onø skal endnu være endel urørte Hauger. — Paa Røsø har den nuværende Eier fundet Jernsager tæt under Jordens Overflade; men de er rimeligvis bortkomne. — Paa Brusø, en liden Ø ved Alderens Nordside, er ligeledes flere urørte Hauger.

Saltdalens Pgd.[1] Paa Gaarden Saxenvik (inderst ved Fjorden) findes ved en Elv, der skiller Gaardene Ydre og Indre Saxenvik, paa den sidstnævntes Grund paa nogle Bjerghamre mellem Gaarden og Søen en meget stor Gravhaug lige ved Elven samt flere større og mindre Gravhauger.

Bodø. Lige ved Byen, fra dens yderste Huse og udover den lave, myrlændte Strand, der indeslutter Havnen paa Sydsiden, ligger Levninger af en hel Række Gravhauger. De ligger paa en liden Ryg — en Moræne —, hvorfra der gaar en jevn Skraaning ned til Vandet. Hele Veien udefter denne fra Byen til nær den yderste Pynt har der ligget Haug ved Haug i en Række med ganske korte Mellemrum; nu er de allerfleste jevnede med Jorden, saa kun svage Spor af dem vises, hvorfor det ogsaa er ugjørligt endog tilnærmelsesvis at opgive nogen Størrelse eller deres Antal; kun 3—4 har bevaret noget af sin Høide; en lidt udenfor Rækkens Midte er endnu temmelig høi og har efter den Mængde Sten, der ligger nedover Skraaningen, at dømme været en mægtig Haug; den var endnu over mandshøi. De er alle rent forstyrrede[2].

Stegens Pgd.[3] Foruden paa de i N. Fornl. S. 686 nævnte Steder vides med Vished Gravhauger at findes ogsaa paa flere andre Steder paa den store Engelø. Saaledes er der Gravhauger paa Gaardene Volden og Bø, endvidere paa Brunvær og i Hakvaag. Paa Prestegaarden, Laskestad, findes ogsaa Skibshauger, der for en 40 Aar siden undersøgtes af Konfirmanderne,

---

1) Meddelt af Handelsmand B. Monsen, Saltdalen.
2) Stedet besøgtes af mig paa min Reise til Kristiania i Sommer.
3) Meddelt af Sogneprest Wisløff.

og man fandt Dele af Baaden med Klinksøm i. Som det synes, findes der endnu adskillige Hauger, der ikke er udgravede, og hvor en Undersøgelse kunde være værd at foretage.

Hammerø Pgd. Paa Sommersæl ved Tranø er der Gravhauger, hvori man har fundet Oldsager [1]. Paa Tysnæs [2] (ved Indløbet til Tysfjord) skal der være en stor Gravhaug af Sten. Sammesteds er der opkastet 2—3 smaa Grave af Sand; i dem fandtes tjærebredte Kister af Træ, og i en saadan laa et Lig med Sværd og Hjelm samt en Stridshandske.

Lødingens Pgd. [3] Paa Gaarden Hvalvaag (paa Tjeldø ved Tjeldsundet) er en Gravhaug. — Paa Ytterstad (paa Hindøens allersydligste Del) skal der findes flere Gravhauger. — Fra Stokke (nordligst i Prestegjeldet paa Tjeldø, lige ved Hols Kirke) indkom der i 1874 til Tromsø Museum en liden Kniv af Skifer; sammesteds fandtes dengang (ved Pløining) en Spydspids af blaalig, hvidflammet Skifer; den har havt Tange og, som det af Beskrivelsen synes at fremgaa, smaa Gjenhager (omtr. som paa C 4837 fra Opsal i Aasnæs, Solør). Den bortgaves til en Skipper.

Værø (Lofoten) [4]. Paa Gaarden Nordlandet ligger der tæt ved Søen 6—8 Gravhauger, der imidlertid alle bærer Spor af tidligere Oprodning. Meddeleren begyndte at grave i den ene, men af Mangel paa Tid og Arbeidere uden Resultat.

Hadsels Pgd. Holdø, en mindre Ø ved Østvaagens Nordkyst, ligeoverfor Ulvøens Sydøsthjørne, skal være ualmindelig rig paa Gravhauger. Denne Ø nævntes for mig sammen med Svinø i Bø og Kvanholmen i Langnæs (cfr. Reiseber. 1875) som aldeles oversaaet med saadanne.

Øxnæs Pgd. Paa Myreholmen, [5] en liden Holme mellem Sommerø og Myre, skal der være en stor Mængde Gravhauger;

---

1) Meddelt af Handelsmand Dinesen, Throndenæs.
2) Meddelt af en af mine Arbeidere under Sommerens Udgravninger.
3) Meddelt af Provst B. Kokk.
4) Meddelt af Handelsmand B. Monsen, Saltdalen.
5) Meddelt af Handelsmand Wiese, Sommerø.

„hele Holmen“, hed det, „er som en eneste Gravhaug“, saaledes ligger Haug ved Haug overalt; Ben vides at være fundne i enkelte. — Paa Sandset[1] (paa Langø ved den lille Skjelfjord, der gaar ind mod Eidsfjorden fra Nord) er der nogle Gravhauger. I NØ for Gaarden er der ved Søen en liden Slette, kaldet „Orlogsmyren“, og paa to smaa Næs paa Slettens nordveste og sydøstre Kant findes paa det første 2, paa det sidste 3 Gravhauger af Sten, bedækkede med Mos; de er noget beskadigede i Midten. Paa et Næs sydøstlig for Gaarden er ogsaa et Par, ligeledes beskadigede Hauger. — Paa Nabogaarden (i N) Thorset[1] findes ogsaa nogle Gravhauger; de ligger inde i Hjemmemarken, er smaa og græsklædte.

Tromsø Amt. Ibestad Pgd.[2] Paa Nordre Roldnæs er der efter Sigende Gravhauger.

Throndenæs Pgd.[3] Om Fornlevningerne paa Sør-Roldnæs har Meddeleren indsendt følgende nærmere Oplysninger: Haugerne ligger paa den vestligste Odde nede ved Søen og ikke langt fra Gaardens Huse. Der har oprindelig været 3 større Gravhauger, omgivne af flere mindre. Af de store er der kun én tilbage, da de to andre for mange Aar siden er blevne udkastede og Stenen fordetmeste bortført; endnu paavistes en stor Helle, der havde tjent som Dækhelle over et i den største Haug forefundet Kammer, hvori angaves at være fundet nogle Perler, Stykker af en Lerurne samt Menneskeben, hvilke Ting ei kunde fremskaffes, (det maa imidlertid utvivlsomt være netop de herfra til Udstillingen i Tromsø indsendte Gjenstande, der endnu befinder sig i Museet, opførte i Aarsber. 1873, S. 86, No. 6). Den omtalte store Sten var kort før Meddelerens Ankomst sønderskudt. Den anden Haug havde ogsaa indeholdt Kammer, hvori fandtes Menneskeben (ubrændte) og noget „Rusk“, uden at der erholdtes nøiere Besked om, hvad dette Rusk egentlig var; Finderen var død. (I Tromsø Museum findes flere Oldsager, angivelig fundne i Gravhauger paa denne

[1]) Meddelt af Klasselærer O. Nicolaissen, Tromsø.
[2]) Meddelt af Lensmand Schjølberg.
[3]) Meddelt af Lensmand C. A. Strøm.

Gaard; ifølge medfølg. Skrivelse af $\frac{3}{7}$1870 er der to Fund derfra: i den ene Haug fandtes en Perle og to Haandsneldehjul (cfr. Aarsber. 1873, S. 86, No. 6), i den anden Stykkerne af Urnen og en Spydspids af Jern, begge Fund rimeligvis tilhørende ældre Jernalder). Paa Gaarden skal tidligere til forskjellige Tider været fundet forskjellige Oldsager, ogsaa af Sten (en Flintkniv, cfr. Aarsber. 1875 S. 171).

Paa Akerø [1] er der nogle større og mindre Gravhauger af Sten, hvoraf flere er udjevnede. I tre Hauger er her gjort Fund af Gjenstande, tilhørende yngre Jernalder, cfr. Aarstilvexten No. 27, 28, 29: i en en tynd, bred Øx af Jern og et Sværdhefte samt en firkantet Benplade med indristede Slyngninger, der gik itu og er tabt; i den anden to ovale, skaalformede Broncespænder, og i den tredie to ovale, skaalformede Spænder og en kileformig Jernøx (den ene Spænde var bortkommet). Oldsagerne fandtes alle i Hauger med „muret" Kammer og ubrændt Lig, en Begravelsesmaade, der synes at have været overordentlig almindelig i yngre Jernalder i disse nordlige Egne. Paa Øen er flere Gravhauger, der ikke er udgravede. — Paa Erikstad [2] i Kasfjord er fundet et ubrændt Lig „under en Helle" — altsaa vel i Gravkammer — i en Stenhaug tæt ved den lille Elv, der falder ud i Fjordbunden og lige ved Veien.

---

[1]) Meddelt af Lensmand C. A. Strøm.
[2]) Meddelt af Udskiftningsformand Falck, Tromsø.

FORTEGNELSE OVER DE TIL TROMSØ MUSEUM I 1876 INDKOMNE OLDSAGER.

AF T. WINTHER.

---

1. Haandsneldehjul af Klorit, henved 4 cm. i Diameter; det er paa hele Oversiden forsiret med dybt indristede Slyngninger, og tilhører efter disse at dømme yngre Jernalder. Hullets Diameter er betydelig større paa Underfladen end i Toppen. Fundet paa Bjarkø, Sands Pgd. Gave fra Handelsmand I. Lund.
2. Et Anker af Jern; Formen endel forskjellig fra de nu brugeliges. Ankerets Stang, 0,86 m. lang, er en flad Jernstang, og Kløerne, der danner en sammenhængende, ikke synderlig sterk Krumning, 0,69 m. lang, er ogsaa flade og ender i et fladt, ovalt, spidst Blad uden Hage. I Stangens øvre Ende er et stort, aflangt Hul, og i Buen midt under et rundt Hul, hvori er befæstet en Ring. Det er vel bevaret paa den ene Klo nær, hvis Blad næsten helt mangler. Det er fundet under en Helle 20 m. over Havet paa Kovholmen i Alten, og skjænket af Brødrene J. E. og Th. Kjelmand. Efter Meddelelse fra disse fandtes under Hellen ogsaa Spor af Træ, muligens af Ankerstokken; paa samme Holme er for 70 Aar siden ogsaa fundet et Anker.
3. Gryde af Kobber el. Bronce med flad Hank af Jernblik; den har 3 dobbelte Fødder, 5,7 cm. høie, rette og noget spidsere nedentil. Grydens Diameter er 25 cm.; rundt Bugen lidt under Midten gaar der to smale, ophøiede Rænder. Rundt Kanten er der 10 Sæt smaa, afrundede Tagger (tre og tre sammen), og under Mellemrummene mellem disse er der lange firkantede Huller — 12 i Antal. Grydens Ører er temmelig store, halvcirkelformede og i Kanterne forsynede med smaa Indsnit; langs Ørernes Bue er der 7 mindre Huller, og langs deres Grundlinie — i Linie med de firkantede — 3 større. Gave fra Handelsmand L. A. Meyer, Mo, Helgeland.
4. Kastespydspids af Ben, 13 cm. lang; den har smaa Gjenhager, men meget stor, tyk og rund Tange (8,5 cm. lang og 3,2 cm. i Omkreds), der nedtil er skarpt tilspidset. Odden er tveegget og spids, men forholdsvis kort, dens Tversnit næsten langagtig firkantet. Funden ved Pløining i en Ager, omtr. 100 Skridt fra Søen, paa Gaarden Nordlandet, Værø (Lofoten). Gave fra Handelsmand B. Monsen i Saltdalen.

5. Spydspids af graaliggrøn Skifer med fine sorte Aarer, store og spidse, meget udstaaende Gjenhager og flad Tange; Midtranden er kun fremtrædende paa den ene Side, medens den anden er næsten flad. Længden 9,5 cm., Bredden over Hagerne 3,8 cm. Funden nogle Tommer under Græstorven paa Sandtorv, Throndenæs, sammen med den ifjor sammestedsfra indsendte. Gave af Gaardbruger Hans Aronsen Sandtorv ved mig.
6. Fund i en gammel Hustomt: *a)* Haandsneldehjul af Klæbersten, meget høit og forholdsvis smalt (af Form som en Pære eller et Klokkelod); 2,7 cm. høit, Underfladens Diameter 2,8 cm., stort Hul. *b)* Fiskekrog af Jern, 20,5 cm. lang, med stor Gjenhage; Jernstangens øverste Ende er ombøiet, saa den danner et Øie for Snøret. *c)* Halvdelen af en Sax, af den almindelige gamle Form (som en Sauesax), 13,2 cm. lang. *d)* Øre til en Gryde eller Bolle; det dannes af en ombøiet, tyk og næsten flad Jernstang, hvorfra udløber to tykke, flade, bladformede Stykker, der ved Kobbernagler (hvoraf den ene sidder i, sammenrustet med Jernet) har været befæstet til Gryden. Sammen med disse Sager fandtes sodede og brændte Stene og Aske, samt: et Stykke af en Bolle af Klæbersten, et Stykke af en flad, paa den ene Side riflet Takke af Sten, (Synkestene, Mage til de ifjor paa Haarvik, Lødingen, fundne Gjenstande). Ogsaa de øvrige nævnte Gjenstande lovedes indsendte. Fundet er fra Lilleengen, en Part af Gaarden Gausvik, Throndenæs, og skjænkedes af Peder Nilsen gjennem mig. (Se foran S. 14).
7. Halvdelen af et Haandsneldehjul af Klæbersten, Mage til No. 6 a. Fundet i et Gravkammer i en Haug paa Sandtorv, Throndenæs, af mig, (jfr. foran S. 25).
8. Ældre Jernalders Fund: *a)* Stykke af et Bryne, 12 cm. langt, 3,5 cm. bredt, 2 cm. tykt. *b)* Kam af Ben, 7,3 cm. lang, Rygstykket 2 cm. bredt. Ryggen er halvmaaneformet, den ene tykke Endetand og 9 af dens 28 Tænder endnu bevarede; Rygstykket har langs den rette Side to dybe, brede Rænder, og i selve Ryggen to fine Rænder og smaa Prikker. Hele Kammen er forarbeidet af et eneste Stykke og har været uden noget Belæg. *c)* En stor, sammensmeltet Glasklump, enten en stor Perle, eller muligens benyttet som Haandsneldehjul; Hovedfarven er blaa, indblandet mrd rødt og hvidt; den nu næsten fladtrykte Klump holder 3 cm. i Diameter og er meget tyk. *d)* Glasperle, hvidgul, gjennemsigtig, tredobbelt, 1,4 cm. lang. *e)* Ravperle, rødgul, meget liden og temmelig flad (0,5 cm. i Diameter). *f)* Stykker af en Lerurne; Farven mørk, brunlig graa. Dens Form synes nærmest at have lignet Bergens Olds. No. 337 (Nord. Oldsager i Bergens Mus. S. 75); den har nemlig havt en meget vid Bug og en mindst 6 cm. lang Hals; noget Øre fandtes der blandt de talrige Stykker (omtr. 30) ikke Spor af. Bugens øverste Del har været rigt forsiret med dels skraa, dels horisontale eller vertikale, finere og grovere Streger og store, indtrykkede, ovale og

runde Punkter; derimod synes Bugens nedre Del ligesom Halsen at have været aldeles glat. Sagerne fandtes sammen med ubrændte Ben i en Gravhaug, der sandsynligvis har havt Kammer, paa Sandtorv, Throndenæs, af mig, (jfr. foran S. 26).

9. Et fladt, tyndt, firkantet Stykke Jern, rimeligvis et Beslag, 3,8 cm. langt og 1,2 cm. bredt, med to smaa Nagler henimod Enderne. Fundet i et Gravkammer med ubrændt Lig paa Hemmestad, Kvedfjord, af mig, (jfr. foran. S. 34).

10. Oval Ring af Jern, 3,5 + 2,5 cm. i Diameter; funden mellem en hel Del Stene, ⅔ m. under Jorden paa Fjelddal, Lødingen (Hol Annex). Gave fra Proprietær Stoltenberg.

11. Spydspids af rød og grøn flammet Skifer, uden Gjenhager, flad, 10 cm. lang og 3 cm. bred, af Odden et ubetydeligt Stykke afslaaet og en Smule skadet paa et Par andre Steder. Fundet paa Hol, Lødingen (Hol Annex). Gave fra Gaardbruger Edvard Amundsen Hol.

12. Hammer af Jern, af Form næsten ganske som de nu brugelige; den ene Ende but og flad, den anden spids. Længden 13,5 cm., Tykkelsen 3 cm., Bredden i den butte Ende 2,5 cm., over Midten 3,4 cm., i Spidsen 1 cm. Funden for omtr. 20 Aar siden i en Gravhaug sammen med en liden Skaalvegt, en Tang, Knive og en Skjegøx, hvilke Gjenstande nu er bortkomne, paa Fuskevaag, Throndenæs.

13. Kniv af rød og grøn flammet Skifer, enegget. Bladet danner med Haandtaget en Vinkel paa 145°. Længden i Ryggen er 10 cm., og paa samme Side af Haandtaget ogsaa 10 cm., Eggen 15 cm., og samme Side af Haandtaget 7 cm.; Bredden er øverst i Haandtaget 1,7 cm., over Vinkelen 3,7 cm., midt paa Bladet 3 cm. Vel bevaret og smuk. Fundet i en Stenrøs lige ved Husene paa Fuskevaag, Throndenæs. Gave af Handelsmand Nicol. Kristensen ved mig, (jfr. foran S. 12).

14. Nøgel af Jern, 5,5 cm. lang. Den har ingen Pibe, Kammen har Form af et Halvkors. Fundet ved Gravning i et Portrum i Tromsø By.

15. Spydspids af lys rødlig Skifer, itubrudt i fire Stykker, men det hele haves dog; den har Gjenhager, er 11 cm. lang, og den største Bredde, der er lidt ovenfor Hagerne, er 4,5 cm. Fundet omtrent ⅓ m. under Jorden paa Gaarden Krokelven, Tromsøsundet. Gave af Arbeider Aug. Petterson.

16. Et Stykke grøn Skifer, der synes tildannet ved Menneskehaand, men hvis Bestemmelse er aldeles usikker; det synes kun at være et Brudstykke. Fundet i en Sandhaug paa Gaarden Løkvik, Hillesø.

17. En kugleformig Hængelaas af Jern, fundet i en Sandhaug paa Gaarden Furuhavn, Throndenæs. Gave fra Handelsmand B. M. Hougan.

18. Et ubestemmeligt Redskab af Jern, neppe meget gammelt. Fundet i en Ager paa Finvaag, Øxnæs. Gave fra Skolelærer Gundersen ved Klasselærer O. Nicolaissen.

19. **Kniv af graagrøn Skifer**, enegget. Dens Form er noget eiendommelig, idet dens Blad har et ikke saa lidet Fremspring bagenfor Haandtaget, saaledes at den danner et Overgangsled mellem de vanlige eneggede Knive og de næsten trekantede, hvor Haandtaget staar midt over Bladet, hvoraf hidtil et Par er fundne her tillands (C 7673). Eggen er 13 cm. lang og svagt buet, Ryggen foran Haandtaget 6 cm., Haandtaget er 4,5 cm. bredt, men er afbrudt, saa dets Længde ei kan opgives; Fremspringet bagenfor Haandtaget er 1,5 cm. langt. Hele Knivens Længde i ret Linie fra Odden til Fremspringets Spids er 12 cm. Fundet i samme Ager som foreg. No. paa Finvaag, Øxnæs og skjænket af samme ved samme.
20. **Yngre Jernalders Fund:** *a)* **Enegget Sværd**; Ryggen ret, Eggen ret til ud imod Spidsen; Klingen 0,66 m. lang og 5 cm. bred, Ryggen 0,7 cm. tyk; Tangen 7 cm. lang. *b)* **Paalstav** med helt sammensluttende Fal, der dog er afbrudt; det bevarede Stykkes Længde 11 cm., Eggen 5 cm., Falens Diameter nær 3 cm. *c)* **Ljaablad**; Spidsen afbrudt; dets Længde i Ryggen 39 cm., i Eggen 34 cm., størst Bredde (i Vinkelen) 4 cm. *d)* **Spydspids**; Falen strækker sig som et afsmalnende Rør opigjennem Bladet i 7 cm.s Længde; Bladet er uden Gjenhager, men bredt nederst (4,7 cm.), dets Længde er 25,5 cm.; Falens hele Længde 10 cm., men den har været endnu længer; i den sidder lidt af Træskaftet, gjennemtrukket af Rust; Falens Diameter er 1,7 cm. (Nærmest lig Aarsberetn. 1868, Plade III, 21). *e)* **Øx**; kileformet; dens hele Længde er 20 cm., Bredden i Eggen, der er lidt krum, 7 cm., lige foran Skafthullet 3 cm., ved Hullet 5 cm.; Banen er 4 cm. tyk, 2,5 cm. høi; Bladets Tykkelse lige foran Hullet 3 cm. — Gjenstandene er fundne ved Udgravning af en Sandbanke ved et ubrændt Lig; de er alle forholdsvis vel bevarede. Fra Hestmanden, Lurø. Gave af Finderne: A. Olsen, H. Hansen, J. Hansen og O. Hegge.
21. **Øx af Jern**; dens Længde i ret Linie midtover 17 cm.; Eggen, der gaar lidt skraat indad og er meget svagt buet, er 12 cm.; dens øvre Hjørne skyder sterkt op, og derfra gaar Bladets Ryg i en ret Skraaning ind til Hullet i 14 cm.s Længde; den underste Kant er buet og 11 cm. lang; Bredden er foran Hullet 3,5 cm., Tykkelsen sammesteds 3 cm.; paa begge Sider af Hullet er meget store Fremspring, saa Bredden her er 10 cm., og i Banen er Høiden 8 cm.; dennes Tykkelse er 3,5 cm. Fundet paa Tromsen, paa en Løkke lidt sønden- og ovenfor Byen, nede imellem en hel Del Stene ½ m. under fast Græstorv; Marken har her aldrig, saavidt vides, været ryddet og indtil for en Snes Aar siden bevoxet med tæt Birkeskov. Gave fra Kjører L. Poulsen.
22. **Fund fra en gammel Gammetomt:** *a)* **Øx af Jern**; Eggen løber ned i et meget langt og spidst Hjørne; dens øvre Kant er næsten ret, kun meget svagt opadbuet mod Eggen. Hele Længden 16 cm., Eggens Bredde 15,5 cm., Bredden tæt foran Hullet, hvor

der dannes et skarpt Indsnit, 2,8 cm.; Banen 4,3 cm. høi og 2,3 cm. bred. Hullets Tvermaal 4 + 2 cm. *b)* Kniv af Jern; Ryggen ret, Eggen krum; Længden 24 cm., hvoraf Tangen 5 cm.; dens største Bredde 3,4 cm. Fundne sammen med sodede og brændte Stene og Aske samt endel aflange Stene med Hul i, og den i Aarsberetn. 1874 S. 43 No. 33 opførte Kobberplade paa Gaarden Elde i Kvedfjord, (jfr. foran S. 6). Gave fra Gaardbruger Joh. P. Johansen Elde.

23. Døbefont af Kalksten. Den bestaar af to Dele: Fod og selve Fonten, der har været forenede ved en Stang. Foden bestaar af en ottekantet Flade, over denne en rund Skive, hvorpaa hæver sig en ottesidet, afskaaret Pyramide; Foden er 0,4 m. høi, og Grundfladens Tvermaal 0,58 m. Fonten selv er udenpaa ottesidet, Hulingen rund; dens Høide er 0,65 m., dens Tvermaal (til ydre Kant) 0,69 m., Kanten om Hulingen 0,12 m. tyk. Har tilhørt Flakstad (Lofoten) gamle Kirke.

24. En Klæberstenskaal, rund, meget flad, men tyk; dens Tvermaal er 30 cm., den afrundede Kant er 3,6 cm. tyk. Bunden er høiere i Midten og skraaner jevnt ud til Kanten, hvor der etsteds lige ved Bunden i skraa Retning nedad gjennem Kanten er boret et 1,4 cm. vidt Hul; paa Ydersiden sidder Hullet i en stor Tap eller Knap. Midt i Bunden har der været et Hul, hvorigjennem en Jernstang har gaaet; Levninger af den udfylder det endnu. Skaalens Underside er flad. Det har rimeligvis hørt til en liden Kvern. Fundet ved Kjeldergravning paa Gaarden Tovik, Throndenæs. Gave fra B. Heide.

25. Synkesten, 25 cm. lang, fundet ⅓ m. under Jordskorpen paa Gaarden Hungeren, Tromsøsund.

26. Kirkeprydelser fra Andenæs Kirke: *a)* Træbillede, forest. Maria med Kristusbarnet; Maria, i blaa og rød Dragt, sidder i en Karmstol; Barnet har grøn Dragt. Billedets Høide 0,69 m. *b)* Træbillede, forest. St. Hieronymus, i rød Dragt, med bredskygget Hat, i Haanden en opslaaet Bog; ved hans høire Fod en Bispehue. Høiden 0,84 m. Endnu ret smukt og vel bevaret. *c)* Træbillede, forest. en Biskop, i en udenpaa helt forgyldt, med rødt fodret Kaabe, 0,80 m. høit. *d)* Træbillede, forest. en Biskop, i en rød Kaabe med gyldne Bræmmer, 0,68 m. høit. *e)* Træbillede af en Helgeninde i rød Kjortel med gyldne Bræmmer og gyldent Bryststykke; nedenunder kommer den grønne Underkjortel tilsyne. 0,77 cm. høit. *f)* Træbillede af Kristus (paa Korset), 0,80 m. høit. Det ligger i en aaben, simpel Trækasse. *g)* Træbillede af en Helgeninde med et Taarn i Haanden (Barbara). *h)* Et halvcirkelformet Billede, omgivet af tyk, udskaaret Krans omvunden med røde Baand, midt i den en gylden og rød Rose. Indi Cirkelen er udskaaret en ung Kvindefigur i let, rød Dragt, med en Fugl paa Haanden, og trædende paa et Anker, mellem to Træer. Under Billedet Indskriften: DE HOOP (Haabet). Kvindens Haar, Fuglen og Træerne

er sterkt forgyldte. *i)* En sort Trætavle med Indskriften: „*I høyloffling Konning Cristian | Den 4 Tid | Denne kierche Andenis ver | haffuer kongl. maij. foged ha | ns vibe oc hans formands: | Lars bosh oc deris salige høstru | Maren Trunsdatter hans vi | be af grund Ladet opbyge oc ful | ferdig giøre. Anno 1607.*“ *k)* Maleri, delt i to: den øvre Del fremstiller Kristi Himmelfart, den nedre Opstandelsen. *l)* Lyseholder af Træ; bestaar af en tyk, udskaaret Stok, paa hvilken er 2 runde Skiver, hver med Huller for 5 Lys. Høiden 0,68 m.; den øverste Skives Diameter 12, den nederste 14 cm. *m)* Alterskab. Paa Dørfløiene Malerier; paa den venstre, udvendig: Kristus forhaanes, indvendig: Kristus i Gethsemane, og Kristus tornekrones; paa den høire udvendig: Kristus tornekrones, indvendig: Kristus hudflettes og Kristus bærer sit Kors. Inde i Skabet har været 4 udskaarne Træbilleder, hvoraf de to i Midten er borte; af de tilbagestaaende forestiller det tilvenstre en Biskop, det tilhøire en Mand med Panser og med Baret paa Hovedet. Om flere af disse se Norske Fornlevn. S. 692 (de her nævnte *a, b, c, d, g,* og *m*). De er ved den gamle Kirkes Nedrivelse med Stiftsdirektionens Samtykke skjænkede til Museet.

27. Yngre Jernalders Fund: *a)* Mesteparten af et Øxeblad af Jern; Hammeren og noget af det ene Hjørne mangler; ligner i alt væsentligt de i Aarsberetn. 1874, S. 42, som No. 23 og S. 43, No. 30 b nævnte; Bladet er tyndt med bred Eg, meget smalt ved Skafthullet. Bladets Længde er 14 cm., Eggen lidt krummet. 11 cm. (oprindelig antagelig 12,5 à 13 cm.), Bredden tæt foran Hullet 3,5 cm. *b)* Sværdhefte af Jern, det øvre Hjalt stort, dannes af en 8 cm. lang Stang, over hvilken en halvcirkelformet, temmelig flad Knap; det nedre Hjalt (Parerstangen) 6,5 cm. lang; Mellemkavlen 9,7 cm.; hele Stykkets Længde 15,5 cm. Fundne i et Kammer, dækket af en Helle, med ubrændte Ben i en Gravhaug paa Akerø, Throndenæs. Gave af Gaardbruger P. Olsen Akerø ved Lensmand Strøm.

28. Et Par ovale, skaalformede Spænder af Bronce; de er enkelte, den ene endel beskadiget. Tvermaalet 10 + 6 cm. I begge sidder Naalefæstet og Hempen; i den ene sidder Enden af den meget grove Jernnaal i Fæstet, i den anden Odden af Naalen, sammenrustet med Hempen. Forsiringerne er temmelig almindelige: de har havt 7 runde Knopper af et andet Materiale end Spænden, hvilke ved smaa Stifter har været fæstede paa de runde Flader; Knopperne er alle borte; efter Længdeaxen har der været 3 Knopper, og 2 paa hver Side, indbyrdes forenede ved brede, flade Gange; i de derved dannede Firkanter midt paa Spænden er der en ophøiet, firkantet, næsten flad Knap; Spændernes Overflader forøvrigt forsirede med Slyngninger. Fundne i en anden Gravhaug med ubrændt Lig i Kammer paa samme Ø og skjænkede af samme som No. 27.

29. Yngre Jernalders Fund: *a)* Øx af Jern, af samme Type som den i Aarsber. 1874, S. 42 som No. 24 opførte, men maaske

nærmest lig C. 5495 (Aarsber. 1871 S. 80 No. 70); kileformet, Eggen udløbende i et meget langt Hjørne nedad, endnu større end paa den nysnævnte. Dens hele Længde 19 cm., Eggen 10,5 cm., Bredden indenfor Hjørnet jevnt 2,5 cm., Ryggen næsten ret og inderst meget tyk (3 cm.); Banen 4 cm. tyk. Hjørnet i Eggen er her næsten som paa en Skjegøx, idet det danner en Krog eller Hage, der her endog bøier en liden Smule indad. *b)* En oval, skaalformet Spænde af Bronce; enkelt, lavere end No. 28, men tykkere; Naalefæstet er borte, Hempen sidder endnu; Tvermaalet 9 + 5,5 cm. Med Hensyn til Forsiringerne er den aldeles overensstemmende med den i Montel. Sv. Forn. som No. 547 afbildede; den har nemlig 10 runde, lave, faste Knopper (af Spændens eget Metal), 4 efter Midten og 3 paa hver Side; de i Midten er to og to forbundne ved to, ophøiede, smale Render; hele Spændens Overflade forsiret med rige Drageslyngninger. Funden sammen med endnu en (bortkommen) Spænde, Mage til *b*, i en Gravhaug med Kammer og ubrændt Lig ogsaa paa Akerø i Throndenæs og skjænkede af samme som foreg. No.

FORTEGNELSE
OVER OLDSAGER INDKOMNE I 1876 TIL BERGENS MUSEUM.

AF A. LORANGE.

---

1. *a)* Tvæegget Sværd fra den yngre Jernalder, Klingen har været 2½ Tom. bred og har paa hver Side en dyb Hulrand langs Midten, er forresten noget beskadiget ligesom Odden mangler. Grebet er tungt og tykt, det indre Hjalt er 3½ Tom. langt, vel 1 Tom. tykt og noget buet paa den mod Klingen vendende Side. Afstanden mellem begge Hjalt er 3½ Tom., og Grebtangen er usædvanlig før. Det ydre Hjalt er noget kortere end det indre og har en stor Knap lig Mont. No. 507. Saavel Knappen som de to Hjalt har været prydede med riflet Belæg af Kobber eller Messing. Sværdet har sandsynligvis været nedlagt i Balg. (3087). *b)* Et forrustet, nu 10 Tom. langt skeformet Bor. (3088). *c)* Et ligeledes meget forrustet Øxeblad med Skjæg, 6½ Tom. langt. (3089). *d)* Et ufuldstændigt Øxeblad af alm. Form. (3090). *e)* To sønderbrudte baandformede Brudstykker af Messing, sandsynligvis Resten af Balg- eller Beltebeslag. (3091).

Disse Sager er fundne i en Stenrøs paa Tastad i Hetlands Pgd., Stavanger Amt.

2. Haandsneldehjul af Vægsten, fladtrykt-kugleformet med smaa Fordybninger eller Øine paa begge Sider og 1½ Tom. i Tværmaal; f. paa Jæderen. (3092).
3. Vægstenskar af Bolleform, vel afpudset indvendigt og udvendigt. Bredden over Mundingen er 9 Tom., men sin største Bredde har Karret 1½ Tom. nedenfor, hvor Siderne danner en skarp fremstaaende Kant; Bunden er jævnt afrundet, Høiden er 4¾ Tom., den indvendige Dybde 3¾ Tom., adskiller sig i Form fra alle Vægstens Kar, som tidligere haves i Samlingen; f. i Eidfjord i Ulviks Pgd., Søndre Bergenhus Amt. Gave fra Hr. Adjunkt K. Rygh i Throndhjem. (3093).
4. To flade 4 Tom. lange Pilespidser med Stilk, f. paa Hallesæteren i Eidfjord i Ulviks Pgd. Gave fra Hr. Adj. K. Rygh. (3094).
5. Et Øxeblad af alm. Form fra yngre Jernalder, 6 Tom. langt og 3½ Tom. bredt over Eggen (3095), f. i en Gravhaug paa Høvik i nedre Exingedalen i Hosanger Pgd., Søndre Bergenhus Amt, sammen med forskjellige af Rust næsten fortærede Jernsager, hvoraf kan mærkes Stykker af en Sigd og af et Bidselmundbid med Ringe, og Brudstykker af en Vægstens Skaal med Skaft (cfr. Skafturnen No. 301 fra Hardanger, 2703 ligeledes fra Hardanger samt No. 300 og 306 begge fra Hammer Pgd.). (3096).
6. En simpel Kile af Sandsten, noget tilsleben ved Eggen, der er 1½ Tom. bred, og spids op mod Banen samt 3¼ Tom. lang, f. efter Opgivende sammen med et Vægstens Haandsneldehjul og en uregelmessig tildannet, flad, liden, gjennemboret Skive af samme Stenart (No. 3098 og 3099), et Stykke fossilt Ben og en rundagtig Lersten, „i en liden Haug paa Jæderen". (3097).
7. Urtepotteformet Lerurne med svag skraanende Sider, lidt udoverbrettet Kant og tyk Rand. Massen er som i de almindelige urtepotteformede Urner stærkt tilsat med Glimmer, men Karret er baade tykkere end sædvanlig og ganske afvigende i Ornamenteringen. Nedenfor Randen og ovenfor Bunden ere Siderne glatte i en Bredde af 1¾ Tom., men forresten mærkede tæt med dels runde dels langagtige Fingerindtryk. Den er svagt og ujævnt brændt men er 8½ Tom. høi, 9 Tom. bred over Mundingen og 7¾ Tom. bred over Bunden og saaledes den største Urne af denne Form i Samlingen. [Den næst største No. 335 fra Øvreland i Sands Pgd., Stavanger Amt, er 7½ Tom. høi og 8½ Tom. vid over Mundingen. Den har ogsaa de samme Eiendommeligheder som den anden.] Urnen er funden i en af Sten og Grus bygget Rundhaug paa Lunde i Høilands Pgd., Stavanger Amt. Den stod mellem fire Stene, der alle laa tæt ind til Urnen og dækkedes af en Helle. I Urnen var brændte Ben. Denne Begravelse laa i Haugens sydøstre Side omtrent midt mellem Centrum og Haugens Fod. Tidligere skal man ved en Udgravning fra Toppen have fundet en Messingkjedel med nogle andre Sager. Omtrent to Fod fra Lerurnen fandtes nogle Hestetænder, hvoraf fire indkom, samt et 2½ Tom.

langt Midtstykke af en Spydspids, hvis oprindelige Form nu ikke kan bestemmes (3100). Givet af Hr. Sektionschef Lieutn. P. Nilsen. (Jfr. Aarsber. f. 1875 S. 235).

8. *a)* Stykker af et tvæegget yngre Jernalders Sværd med stor, ovenpaa noget afrundet Knap. Klingens Bredde nær Hjaltet er 2¼ Tom., stærkt forrustet (3101). *b)* Øxeblad af alm. Form med isiddende Stump af Træskaftet, der har en Knop paa Toppen saaledes, at Øxebladet altsaa har været fra den anden Side stukket ind paa Skaftet. (3102). *c)* Spydspids med 7 Tom. langt Blad og 6 Tom. lang Fal, hvori sidder en Stump af Stagen, der tydeligen sees at være forsætligen afskaaret i omtr. 2 Tommers Afstand fra Jernspidsen [1]. (3103). *d)* Forrustne Stykker af en lignende Spydspids, smaa Rester af en Skjoldbule og nogle ubestemmelige Jernstykker (3104) — alt f. i en rund Gravhaug paa Holsæt i yttre Holmedals Pgd. i Søndfjord. Oldsagerne laa mellem Haugens Bundstene, men Oplysning savnes, om Liget var bleven brændt eller nedlagt ubrændt.

9. Sort Stenøx med Skafthul, 4½ Tom. lang, 2½ Tom. bred over Midten, hvor Skafthullet sidder og 1½ Tom. tyk. Forsiden er noget buet, Bagsiden ret og flad. Fra Midten er Bredden jævnt aftagende mod begge Ender, Eggen er buet men noget beskadiget, Banen danner en rund Flade eller Hammer med omtr. 1 Tommes Tværsnit. Øxen mangler egentlige Smalsider, idet de ved en jævn Afrunding gaar over i Bredsiderne. Skafthullet har paa Forsiden en Diameter af 1 Tom., paa Bagsiden af 10½''' og gaar i noget skjæv Retning. Paa Bagsiden sees et paabegyndt Skafthul, af hvis Cirkel det nuværende Skafthul afskjærer omtrent ¼ (cfr. svensk Månadsblad 1872 S. 167). Stenøxen fandtes i Lungegaardsvandet udenfor Nygaardstangen i Bergen paa to Favnes Dybde af Hr. Oluf Olsen. (3105).

10. *a)* Et Øxeblad, 8 Tom. langt og 4 Tom. bredt, af alm. yngre Jernalders Form; i Skafthullet sidder et Stykke af Skaftet (3106 *a*). *b)* Tre Rester af Uldtøi, det ene Stykke gult, de to andre brune med gule Striber; paa det største Stykke, der er 7 Tom. langt og 5 Tom. bredt, sees en indvævet gul Ring, omtr. ¾ Tom. bred og 1½ Tom. i indvendig Diameter, hvis Traade paa Vrangen danner lange løse Ender (3106 *b*). *c)* Mange Brudstykker af en stor Jernskaal eller maaske af en Stegepande, der har været næsten flad med en svagt opbrettet Kant og smedet i ét Stykke (3107). *d)* Sex Brudstykker af et tvæegget Sværd med Rester af Træbalg, der har været enten overtrukket med Tøi eller ogsaa ved Gravlægningen indhyllet i Tøi, hvis Vævning er betydelig tættere og finere end i de ovennævnte Tøistykker. Af Sværdets Greb

[1]) Det synes ogsaa ganske rimeligt, at i Tilfælde som nærværende, hvor Gravgodset blev nedlagt ubrændt, de lange Spydskafter almindeligvis maatte blive enten overskaarne eller aftagne, forinden Vaabenet fik sin Plads i Haugen.

er intet bevaret (3108). *e)* Dele af tre Spydspidser: af den største et 11 Tom. langt Stykke af Bladet, af en anden et 9½ Tom. langt Midtstykke af Bladet og den 6 Tom. lange Skaftholder, der er prydet med to Rækker fremstaaende Messingnagler; det tredie Spyd har havt en svag og smal Spids, der nu er 9¾ Tom. lang, men hvis Od mangler; Skaftholderen har ogsaa her to Rækker Messingnagler (3109). *f)* To smaa Stykker af en Skjoldbule (3110). *g)* Brudstykker af tre smaa Hvæssestene, hvoraf et, der er firesidet og 2½ Tom. langt, har et gjennemboret Remhul (3111). *h)* Paalstav, 4¾ Tom. lang, med aaben Skaftholder (3112). *i)* Bøilen og Armene af en stor Sax (3113). *k)* En 3½ Tom. lang Hammer med slidt (udbanket) Hammerflade og ligesaa Spids samt en 3 Tom. lang tynd Hammer med isiddende Stump af Skaftet (3114 a og b). *l)* Et 4 Tom. langt Stykke af en Fil (3115). *m)* En 15 Tom. lang Smedetang (3116). *n)* En Hulkniv med afbrudt Od men med paasiddende Rester af Træskaft (3117). *o)* En næsten 6 Tom. lang og vel 1 Tom. tyk firesidet Hvæssesten (3118). *p)* Flere Klinknagler af ulige Størrelse, hvoraf en liden har skjæv firkantet Klinkplade (3119). Desuden forskjellige ubestemmelige Jernstykker og smaa Træstykker gjennemtrukne af Rust. Dette yngre Jernalders Gravfund fremkom ved Planering af en rund Gravhaug paa Dale i yttre Holmedals Pgd. i Søndfjord. Haugen skal oprindeligen have været ca. 4 Alen høi og bestod af fin Muld med en stor uregelmæssig Stenhob i Midten. „Paa Bunden af denne laa flere Heller, hver hvilende paa 3 eller 4 Kampestene, der ikke var meget store. Under en Helle laa Øx og Tøi, under en anden Kul og den knuste Jernkjedel eller Stegepande og under de andre de øvrige Oldsager". Hele „Gravstedet" var 3½ Alen langt, 1½ Alen bredt og laa fra S. mod N. Finder og Giver Hr. Peder P. Dale.

11. Spydspids af mørk graa Flint, 5½ Tom. lang og næsten 1½ Tom. bred paa Midten; Tilhugningen er grov, og Bladet er noget buet og viser derfor paa den convexe Side Spor af Afslibning (cfr. No. 2895 fra Jæderen). Paa den ene Side af Skaftenden sees Rest af Flintkjærnens Skal. F. i Jorden ved Dusevik i Hetlands Pgd., Stavangers Amt, og givet af Hr. Doktor Stang ved Hr. Cand. jur. Morgenstjerne. (3120).

12. En flad Skaal af Vægsten, glat paa den ydre Side men hakket og vistnok ikke færdig indvendig; den er 4 Tom. høi og noget oval med to tykke, tapformede Ører. Karrets Aabning ved Ørene er 10½ Tom. og 11¾ den anden Vei. Sidernes Tykkelse er omtr. 1 Tom.; f. i en Stenur etsteds i Strandebarms Pgd., Søndre Bergenhus Amt, (ligner No. 304 fra Hardanger). (3121).

13. En smuk Spydspids fra yngre Jernalder, 21 Tom. lang, hvoraf paa Skaftholderen kommer 7½ Tom. Bladet er tvæegget, rask udsvingende fra Skaftholderen til sin største Bredde, 2 Tom., hvorfra Siderne jævnt aftager mod Odden. Skaftaabningen er 1 Tom. vid ved Mundingen, men aftager betydeligen opover. Dette smukke

Vaaben, der meget ligner Samlingens No. 867 fra Lomen i Hafslo, fandtes under en Helle i en Ager paa Urnæs i samme Pgd., Nordre Bergenhus Amt. (3122).

14. Urtepotteformet Lerurne, 5½ Tom. høi og 6½ Tom. vid over Mundingen, der danner en rund Kant; Siderne skraane svagt ned mod Bunden og har indridsede Linieforsiringer; under Kanten gaar et Baand af to Rader indridsede, korte, skraa Streger. Urnen er noget beskadiget i Bunden og paa den ene Kant; den er f. paa Spjeldnæs i Lindaas Pgd., Søndre Bergenhus Amt, i en langagtig Haug, der var opført af Sten og Grus paa en lav Høide mellem en Myr og Stranden. Gravningen foregik fra Toppen. Under en Helle i Midten var et ovalt Kammer, omtr. 5 Fod langt og 4 Fod bredt, fyldt med brun Sand, hvori Urnen fandtes. Ogsaa den var fyldt med samme Slags brune Sand samt med enkelte smaa brændte Benstykker. „Fra Kammeret gik“ — efter Finderens Forklaring — „en Trappe fra Syd mod Nord op til Overfladen, lagt af Heller, og hvert Trin var fæstet ved Enderne“ (cfr. Urda I. S. 28. 9 og 10 L. f. n.). Andre Oldsager saaes ikke i Haugen. Giver og Finder Hr. Kirkesanger Andersen fra Molde. (3123).

15. En Helle eller flad Sandstensblok, sandsynligvis benyttet ved Tilslibning af Stenredskaber. Den er 18 Tom. bred ved den ene Ende og 24 Tom. bred paa Midten, hvorfra den jevnt aftager mod den anden Ende. Tykkelsen er fra 3 til 5 Tom. Da den fandtes, havde Stenen imidlertid ikke sin nuværende Form. Da var den omtr. 3 Gange saa tyk og havde halvrund Underside, men blev spaltet for at tjene som Bygningssten. Overfladen er ved Slibningen bleven glat og svagt indhulet, og paa den ene Kant sees flere ulige dybe skarpe Rænder eller Slibningsmærker med vinkelformet Tværsnit. Stenen fandtes omtr. 4 Fod dybt i Jorden ved Gravning i en „gammel Hustomt“ paa Grotle i Bremanger Pgd., Nordre Bergenhus Amt. Afstanden fra dette Sted til den Haug, hvori de tidligere indkomne Stensager (jfr. Aarsber. 1875 S. 46) fandtes, er ca. 2000 Alen. Begge Findesteder ere nær Stranden. Gave fra Hr. Udskiftningsformand J. Sverdrup. (3127).

16. Et Skaft eller Haandtag, tildannet af Roden og den første Takke paa et stort Hjortehorn. Takken er tilskaaret saaledes, at den nu er tisidet. Kronen er afhugget eller afslebet, og det 4½ Tom. lange Stykke af Stammen er ligeledes noget tilskaaret, men forresten ogsaa adskilligt forvitret. Det sees at have været prydet med smaa Cirkler med Midtpunkt. I Stammen er boret et 1⅝ Tom. dybt ovalt Hul, hvori antageligvis et Egredskab har været fæstet. I Hullet sees ikke Spor af Rust eller af Ir. Redskabets største Længde er 9½ Tom. Takken er 6 Tom. lang. Bredden over Kronen er vel 2½ Tom.; f. paa Stegen paa Engeløen i Stegen Pgd., Nordlands Amt, men desværre savnes nærmere Oplysninger om Fundomstændighederne (cfr. No. 533 fra Giselø i Øxnæs, et 12 Tom. langt buet Benskaft med rundt Haandtag og firkantet Endestykke, hvori et Hul til et Hugredskabs eller Egstykkes Be-

fæstelse. Skaftets øverste Del er prydet med indridsede Bølgelinier og Halvcirkler med Prik i Midten). (3125).

17. En enkel skaalformet Spænde (Fig. 37), 3½ Tom. lang og 2 Tom. bred med Gjænge og Hage, men uden Naal. Ornamenteringen paa Oversiden er adskilligt eiendommelig. Langs efter Midten gaar et ophøiet glat Baand med fem Tværrifler paa Midten og tre i hver Ende. Paa hver Side af dette Baand ere sex ophøiede, firkantede og ovenpaa forsølvede Knapper, omgivne med firdobbelte, ujævnt indridsede Ringe. Mellem Ringgrupperne og ved hver af Spændens Ender ere indstøbte Drageslyngninger og uregelmæssige Ornamenter. Indenfor den glatte Rand gaar et perlet Baand. Spænden er f. paa Stegen paa Engeløen i Stegen Pgd., Nordlands Amt, og indkom sammen med No. 3125, men Fundoplysninger savnes ogsaa for dens Vedkommende. (3126).

18. *a*) En Spydspids, hvis 3½ Tom. lange Skaftholder danner en stump Vinkel med det 25 Tom. lange tvæeggede Blad, der er 1¾ Tom. bredt ved Roden og derfra jævnt aftager mod Odden; Skaftholderen er aaben i sin halve Længde og 1¼ Tom. vid ved Aabningen (cfr. Afb. No. 27 i Aarsb. 1867); *b*) en liden stærkt buet Sigd, 6¾ Tom. lang fra Odden til Skafttangen, der ender i en liden opbøiet Pig til at drive ind i Træskaftet; *c*) to Knivblade, hvoraf det ene er vel 5 Tom. langt med 2 Tom. lang Skafttange, tykt i Ryggen og ½ Tom. bredt ved Roden, hvorfra det jævnt aftager mod Odden, det andet kun 1¼ Tom. langt i Bladet, der har ret Eg, men buet Ryg og 3 Tom. lang Skafttange; *d*) to Pilespidser og *e*) et 6 Tom. langt Beslagstykke af Jern, hvori tre Nagler. Disse Gjenstande udgjør et yngre Jernalders Gravfund fra Vang i Valders, men nærmere Fundoplysninger savnes. (3127—3130).

19. *a*) Ufuldstændigt Sværd fra yngre Jernalder; af Klingen er kun et 6½ Tom. langt Stykke tilbage, hvis største Bredde er ved Indrehjaltet 2½ Tom. Indrehjaltet er ret, fladt og firesidet, 4 Tom. langt, men meget uordentligt i Udførelsen, hvilket ogsaa er Tilfælde med Yderhjaltet, der har samme Form, men er 2½ Tom. langt. Mellemkavlen er brudt, men Afstanden mellem Hjaltene har været 4¾ Tom. (3131). *b*) Egstykket af et simpelt Øxeblad (3132). *c*) En forrustet Fil, 7½ Tom. lang (3133). *d*) Et Par enkelte skaalformede Spænder, begge meget ufuldstændige og af en almindelig Type; Randen har været glat og Overfladens Ornamenter har været delte ved Linier eller glatte Baand, der danner ligesom et Ottetal med i Vinkel bøiede Sider. I hver af disse Vinkler har været en ophøiet rund Plade, hvorigjennem en liden Messingnagle stikker op. En lignende rund Plade er ogsaa midt paa hver Langside. Spænderne har været vel 2 Tom. brede og 4 Tom. lange (3135). Disse Oldsager ere fundne af Ingebrigt Lynge i Branddalen i Ulfstens Pgd., Romsdals Amt, i en rund Gravhaug og løstliggende i Haugens Jord.

20. *a)* Et Par enkelte skaalformede Spænder (Fig. 38), begge ens, 4 Tom. lange og 2 Tom. brede, men med usædvanlige Ornamenter. Den ene Smalende er formet som et stort Dyrehoved med brede buede Øienbryn, bred Mund og med et valknudelignende Ornament paa Panden. Som en Fortsættelse af dette Ornament gaar et forsiret Baand langs efter Midten op til den anden Smalende. Paa hver Side af dette Baand er i 1½ Tom. Afstand fra hverandre to ophøiede glatte, runde Knopper omgivne med Linier, der danner spidse, skjoldlignende Figurer, hvori ogsaa Ornamenter af Valknudeform. Overfladen forresten er dækket med indviklede Drageslyngninger. Disse Spænder ere adskilligt forskjellige fra alle dem, som før haves i Museet af samme Type. Deres Høide er vel 1 Tom., og paa Undersiden sees tydelige Spor af det Tøi, hvormed Støbeformen har været dækket. Gjænge for Naalen mangler paa dem begge, derimod er Hagen tilstede. (3134). *b)* En enkelt skaalformet Spænde, hvoraf Stykker mangler; rundt Randen har den havt indstemplede triangelformede smaa Figurer med et ophøiet Punkt i hvert Triangel. Overfladens Ornamenter ere afdelte ved glatte Baand, der danner som et Ottetal med vinkelbøiede Sider. I hver af disse Vinkler er en ophøiet rund Flade, hvorigjennem en liden Nagle. Midt paa Langsiderne har været en rund halvkugleformet Knop uden Nagle. Denne Spænde har været 3¾ Tom. lang og 2¼ Tom. bred. (3136). *c)* Brudstykker af en enkelt skaalformet Spænde med eiendommelige og ualmindelige Slyngornamenter omkring svagtophøiede runde Knopper. Dens oprindelige Størrelse kan ikke nu bestemmes (ligner noget No. 547), (3137). *d)* En dobbelt skaalformet Spænde med glat Kant, men forsiret Borde ovenfor Kanten; Dækpladen har 9 spidse, gjennembrudte Knopper og er ved 4 Nagler fæstet til Underpladen. Naalen, der har været af Jern, mangler, men saavel Gjænge som Hage ere tilstede. Spændens Længde er 4 Tom. og Bredden lidt over 2 Tom. Et Stykke af Kanten mangler (3138). Disse fem Spænder ere fundne paa Næs i Lyster Pgd., Nordre Bergenhus Amt, men Fundoplysninger savnes. Gave fra Hr. Lensmand I. Landmark.

21. *a)* En usædvanlig stor Sax med udbøiet eller udvidet 2¾ Tom. bred Bøile og 12 Tom. lange Arme. Det ene Blad mangler Od, det andet er 4¾ Tom. langt i Eggen. Hele Saxen er 13¾ Tom. lang (3139). *b)* En Spydspids, hvis Od er afbrudt; det gjenværende Stykke af Bladet er 6 Tom. langt, Falen er 5 Tom., men kun lidt over ½ Tom. vid og ikke helt lukket. (3140). F. i Udkanten af en Gravhaug paa Dukstad i Vors Pgd., Søndre Bergenhus Amt. I Haugens Midte er et muret Gravkammer, som tidligere er undersøgt, men ved Siden af dette fandtes nedstukket bag en Væghelle en Dolk (3141) med 14¼ Tom. langt Blad, der ved en oval liden Parerplade og et forsiret Mellemstykke slutter sig til Haandtaget, der er rundt og af Ben med indridsede Bladornamenter. Knappen er af Jern, 2¼ Tom. høi og forsiret. Klingen

har største Bredde ¾ Tom. ved Roden. Langs efter Midten har den paa begge Sider en 6¼ Tom. lang, smal og dyb Fure, hvori sees forskjellige Mærker og Kryds. Paa Egfladerne sees ogsaa utydelige Inskriptioner. Vaabnet tilhører sandsynligvis den senere Middelalder.

22. En liden Dolk med fremover buet enegget Klinge, tyk Ryg og med en fordybet Rand langs begge Sider af Klingen. Odden mangler, det indre Hjalt er 2½ Tom. langt og buet udad, men med tilbagesvingede Ender. Det har været forsiret med to tværgaaende Baand. Det ydre Hjalt er 1¾ Tom. langt, stærkt udsvinget og forsiret i Enderne. Afstanden mellem begge Hjalt er 3 Tom., og hele Dolkens Længde er 12¼ Tom. Den er funden i Jorden paa Skattebømoen i østre Slidre Pgd. i Valders og tilhører vistnok en tidlig Del af Middelalderen. (3142).

23. *a*) Meisel af lys og grøn Kalksten med røde Aarer, 5⅝ Tom. lang. Ved Eggen og indtil 3½ Tom. fra denne er Redskabets Bredde 1⅙ Tom. Ovenfor bliver det smalere og ender i en Spids. Største Tykkelse er 1 Tom. i 1⅜ Tom.s Afstand fra Eggen, som er sleben. Den ene Bredside er jevnt buet fra Toppen mod Eggen, den anden er derimod paa et omtr. 3 Tom. langt Midtstykke concav. Redskabet er tildannet ved Knakning, men med liden Omhyggelighed, dog sees Spor af Slibning ogsaa ovenfor Eggen. Det har kun en Smalside, idet Bredsiderne paa den ene Kant løber sammen. (3143). *b*) Stenkile, 6⅓ Tom. lang, sleben helt over, og med ovalt Tversnit. Bredden er ved Eggen 2 Tom., men aftager jævnt opover, saaledes at Toppen har Form af en rund Pig. (3144). Fundne i en Ur ved Rydning paa lille Løvø i Fjælber Pgd., Søndre Bergenhus Amt.

24. Kniv eller Dolk af løs graa Flint. Bladet er 2⅞ Tom. langt og spidst, en Form, som det tydeligvis har faaet ved at være længe brugt og mange Gange tilknakket. Derved er ogsaa Haandtaget efterhaanden blevet kortere og er nu kun 2 Tom. langt. Dets Bredde er 1 Tom. og Tværsnittet spidst-ovalt; Siderne ere svagt buede og danner en lidt udsvinget Knop i Enden. Redskabet er vel tilhugget og er fundet i Jorden paa Tufting i Lygren Sogn i Lindaas Pgd., Søndre Bergenhus Amt. (3145).

25. Cylinderformet Bronceholk med flad Bund, der er 1⅜ Tom. i Tværsnit og med femriflede, 1 Tom. høie Sider. I Kanten ved Aabningen er paa to Steder drillet tre smaa skraa Huller; Bestemmelsen ukjendt; f. i Halsnø Klosters Ruiner i Fjælber Pgd., Søndre Bergenhus Amt. (3146).

26. En liden gul mat Glasperle med to røde og to grønne Øine, f. sammen med Brudstykker af en Lerurne i en Haug paa Re i Thime Sogn, Ly Pgd., Stavanger Amt. Urnestykkerne ere ikke bevarede. (3147).

27. Sort Stenøx med Skafthul, 4½ Tom. lang, f. i Fjæren[1] paa Møn-

---

[1]) Paa samme Strand er efter ovennævnte Givers Meddelelse ogsaa fundet en Meisel af Flint, men som siden er tabt.

stre i Sveens Pgd., Søndre Bergenhus Amt. Den er omhyggeligen udført; Stykket fra Skafthullet til Eggen er firesidet og slebet, medens Banen er hammerformet og rund, men flad ovenpaa. Øxens største Tykkelse, 1¾ Tom., er ved Skafthullet, der er omgivet med en ophøiet Ring. Skafthullets Diameter er paa Forsiden 1 Tom., paa Midten ¾ Tom., men atter noget videre i den anden Ende. Det har altsaa været boret fra begge Sider. Eggen er tyk, buet og 1¾ Tom. lang. Gave fra Hr. Landhandler Mønstrcvaag (3148).

28. *a*) Tvæegget Sværd, hvis Klinge er brudt og ufuldstændig; et 10 Tom. langt Stykke er fast til Grebet, der har rette paa alle Sider fint riflede Hjalt og kraftig Grebtange. Yderhjaltet er 2½ Tom. langt, Indrehjaltet 4 Tom., begge ere ½ Tom. tykke, jævnt brede, afrundede i Enderne og har været sølvbelagte. Sølvbelægget er smeltet, sandsynligvis ved Ligbaalets Varme, og sees nu kun som uformelige Draaber paa Indrehjaltets ene Side. Afstanden mellem begge Hjalt er 3½ Tom. Grebtangen er flad, 1⅓ Tom. bred ved det indre og ¾ Tom. bred ved det ydre Hjalt. Klingens Bredde er 2¼ Tom. *b*) Sværd, ligeledes tvæegget, knækket og ufuldstændigt. Indrehjaltet er fladt, 3⅓ Tom. langt, ⅚ Tom. tykt, men 1⅙ Tom. bredt. Yderhjaltet bestaar af en stor, flad, tresidet Knap, der er 1¾ Tom. høi og 3 Tom. lang, og hvis Endespidser ere afskaarne paa skraa ned mod Grebtangen; denne er 3¾ Tom. lang, men afbrudt, saaledes at Knappen er løs. *c*) En 15 Tom. lang Spydspids, hvis Skaftholder er 4½ Tom. lang med fordybede Rænder, men nu beskadiget og knækket. Bladet har sin største Bredde, 1¾ Tom., omtrent paa Midten. Odden mangler. *d*) Et Øxeblad af almindelig, men smuk og kjæk Form. Eggens Længde er 4¾ Tom. Halsen er tyndere end Bladet selv og afbrudt ved Skafthullet, dog er Stykket tilstede. *e*) Et Øxeblad, mindre end foregaaende, men med mere udpræget Skjæg; Bladets Længde er 6¾ Tom. og Eggen 4½ Tom. *f*) Et Tverøxeblad med bredt Blad og med Fliger ved Bagsiden af Skafthullet; Længde 5¼ Tom., Eggens Bredde 2¼ Tom. *g*) To Bore, hvoraf det ene er 9 Tom. langt med fladt Overstykke at sætte ind i Haandtaget, firesidet Hals med brudte Hjørner og med vreden Spids, som paa Fig. 24 i Aarsb. for 1873; det andet er nu 10½ Tom. langt, men Odden, der sees at have været af samme Konstruktion, som foregaaende, mangler; Halsen er rund og det flade Skaftstykke 3½ Tom. langt. *h*) En liden velarbeidet Ambolt med Næb, 4¾ Tom. lang og 5¼ Tom. høi. *i*) En 4½ Tom. lang Hammer, der er lige til begge Sider. *k*) En 10½ Tom. lang Smedetang. *l*) Et 7 Tom. langt Endestykke af et Sagblad, 1⅙ Tom. bredt og med 1 Linie høie Tænder, der alle ere skraa, men uden Spor af „Vigning“. I Stykkets ene Ende er et Naglehul. Dette Sagblad er det største Exemplar af dette Slags Redskab, som hidtil er indkommet til Samlingen. Det har Glødningsskal helt over. — Dette samlede Fund

af yngre Jernalders Oldsager blev paatruffet ved Markarbeide i en udplaneret rund Gravhaug et Stykke i NØ. for Eids Kirke i Nordfjord. Gave fra Hr. Fanejunker Ous. Nærmere Oplysninger ere endnu ikke indkomne. (3149).

29. Partisan, usædvanlig rigt udstyret og omhyggeligen udført, — en forsiret Dopsko med Pig afslutter Skaftet, der er firesidet med ophøiede, langs efter gaaende Lister; langs Midten paa hver af de fire Sider er indfeldt smaa Jernbaand fæstede ved Messingnagler med runde Hoveder. Skaftholderen har en firesidet Afslutning, Øxen og Hagen er udført i gjennembrudt Arbeide med indridsede Ornamenter. Fra en gjennembrudt Kugle, hvorpaa fire korsstillede Knapper, løber Spidsen ud, tvæegget men noget aftagende i Bredde, der har en næsten tvær Afslutning. Stykket ligner meget W. No. 590 og har været opbevaret paa Hamre i Fane Pgd., Søndre Bergenhus Amt. (3150).

30. En Stridshammer, helt af Jern. Skaftet er 17½ Tom. langt. Grebtangen er rund og 3½ Tom. lang med runde Plader til begge Sider. Disse Plader har en Diameter af 1¾ Tom. Den ydre, Knappen, har straaleformede Rifler; den indre er beskadiget af Rust, men har vistnok altid været tyndere end Knappen. I dens ene Kant sees to smaa Huller. Selve Hammeren har til den ene Side Form af et buet Næb, 3½ Tom. langt; til den anden Side bestaar den af en rund Plade paa en 1⅕ Tom. høi Tap. I Korset mellem Skaftet og Næbbet er paa hver Side en fremstaaende rund Knap og fra Roden til den ene af disse har gaaet en nu tabt Jernbøile, hvori Hammeren har været baaret. Funden for ca. 20 Aar siden i en Stenrøs paa Stenegjem i Sogndals Pgd., Nordre Bergenhus Amt. Gave fra Hr. IngenieurKrogh. (3151).

31. Brudstykker af Lerkar, der har havt Form som en noget fladtrykt Kugle. Siderne har været riflede som Barken paa et Træ. Et lidet Randstykke viser, at Kanten har dannet en halvrund, noget udoverbrettet Ring. Stykkerne ere sorte i Bruddet med en tynd rød Stribe paa Udsiden. Massen er fast og temmelig stærk. Indvendig ere Stykkerne sorte, glatte og glindsende; fundne af Hr. Skolebestyrer Bendixen i 1876 i forskjellige af de smaa runde og firkantede Gravhauger paa Blodheien i Avaldsnes Pgd., Stavangers Amt. Desuden fandtes Kul og brændte Ben. (3152 a).

32. Rester af en Skjoldbule med en liden Knap paa Midten, en Jernring, der nu er fastrustet omkring en Sten, et lidet fladt Jernstykke, 2⅔ Tom. langt, ⅔ Tom. bredt paa Midten, ret paa den ene Side, men buet paa den anden og overalt lige tykt - maaske et Knivblad, samt en liden brændt, skeformet Skraber af Flint, 2 Tom. lang, og et Stykke naturlig Flint; f. sammen med oprustede Jernsager i en stor Gravhaug paa Blodheien, udgravet i 1876 af Hr. Skolebestyrer Bendixen. (3152 b).

No. 31 og 32 ere skjænkede af den bergenske Filial af Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring.

33. Et Alterskab, hvorpaa er malet de 10 Bud og Troesartiklerne - uden andre Ornamenter. Et uskjønt Krucifix og en Træfigur, der forestiller Samson med Løven, samt sex Vinduer med blyindfattede Ruder; midt i hvert Vindue er en større mat Rude, 6½ Tom. høi og 6½ Tom. bred, hvorpaa bibelske Billeder; paa fire Vinduer staar Aarstallet 1659. Alt fra Svanø (Bro) nedtagne Kirke i Kinns Pgd., Nordre Bergenhus Amt.

34. *a*) Et Alterskab med Fløidøre og løse Sidetavler (jfr. Aarsber. 1868 S. 155). Indvendig i Skabet er en udskaaret Fremstilling af Marias Kroning. Den tornekronede Kristus sidder ved hendes høire Side og sætter Kronen paa hendes Hoved. Faderen paa hendes venstre Side er fremstillet som en gammel Mand med Keiserkrone. Han løfter høire Haand med tre oprakte Fingre hen imod Maria. Over hende er fremstillet den hellige Aand i en hvid Dues Skikkelse. Paa Listen under Gruppen staar med almindelige og tydelige gothiske Bogstaver *Sancta* × *trinitas* × *un* (icus) × *deus* × *mie* (miserere) × *nobis*. Indvendig i den ene Fløidør er udskaaret øverst et Billede af Jomfru Maria som Himmeldronning, derunder Christopher. Paa Dørens nedre Kant er en Indskrift i to Linier: *sancta maria* × *orapro* og *sant crisstoffr* × *ora*. Indvendig i den anden Dør er et Billede af Johannes Døberen og af Jacobus den ældre med Pilegrimsmuslingskallet paa Hatten, og nedenunder staar i to Linier: *santa* × *iohannes* × *babtis* og *sant* × *iacop* × *ora pro*. Begge disse Indskrifter har andre og mindre rene eller korrekte Skrifttegn end Indskriften under Midtgruppen. Udvendig er paa den ene Dør afmalet Apostelen Paulus med blottet Sværd og en aaben Bog i Haanden; nedenunder ham Ridder Georg, der dræber Dragen. Han er fremstillet som meget ung og uden Skjæg, han er tilfods og med løftet Sværd i den høire Haand, medens han støtter sig til Landsen i den venstre. Paa Landsespidsen er en rød Splitfane med hvidt Kors. Han er iført Pladerustning, men har paa Hovedet en rød bredskygget Hat med hvid Fjær. Paa den anden Dør er malet St. Peter med en stor Nøgel og en aaben Bog, nedenunder ham Apostelen Johannes med Kalken, hvoraf opstiger en Drage. Peter og Paulus ere fremstillede som gamle Mænd med graat Skjæg, Johannes derimod ligesom Georg meget ungdommelig og med et kvindeligt, næsten ømt Udtryk. Paa den ene Sidetavle sees Hieronymus og en ukjendt Helgen, der læser i en Bog, uagtet et bredt, kort Sværd har kløvet hans Isse, og et Sværd er stukket gjennem hans Bryst. Paa den anden Sidetavle, der er meget beskadiget, er Billedet af Barbara eller Dorothea og af Margaretha med Dragen; hun holder et langt Kors i Haanden. Paa Fodstykket sees Veronicas Dug, holdt af to Engle, men ogsaa dette Maleri er meget beskadiget. Alterskabet er helt af Eg, 5 Fod høit, 6 Fod og 5 Tom. bredt med aabnede Døre. Predellen er 16 Tom. høi med indsvingede Sider og med en liden Dør i den ene Gavl. Skabet tilhører den cölnske Skole og maa henføres til Tiden omkring Aar 1500, maaske nærmest til

Tiden mellem 1500 og Reformationen. Fra et Alterskab i Hjørendfjords Kirke paa Søndmøre har Museet to Døre (eller maaske Sidestykker), hvis Malerier viser store Overensstemmelser med de ovenfor beskrevne. *b*) To Kjerteholdere eller Processionsstave, 62 Tom. lange med Kapitæler, der ere udsirede med gothiske Ornamenter og Gitterværk og malede i rødt og grønt samt delvis forgyldte. Den øverste Halvdel af selve Stokkene er udskaaret som et snoet Taug, den nederste Halvdel er glat. Paa Midten og tæt under hvert Kapitæl er en fladtrykt Kugle. *c*) En beskadiget Model af et fuldt tilrigget Skib.

No. 34 a—c have tilhørt Opdals nylig nedtagne Kirke i Tysnes Pgd., Søndre Bergenhus Amt, og ere skjænkede af Opdals Kommunebestyrelse ved den bergenske Filialafdeling af Foren. til norske Fortidsm. Bevaring.

35. Bunden af Skaalen til en stor Døbefont af Vægsten og et firesidet Søilestykke, der har baaret Skaalen. Har tilhørt Hauge Kirke i Lærdals Pgd., Nordre Bergenhus Amt.
36. En Sabel fra Øftshus i Rundalen paa Voss. Gave fra Hr. Telegrafarbeidsbestyrer Edv. Hansen.
37. To Sabler fra Hjørendfjord paa Søndmøre og en Paryk, der har hængt i Hjørendfjords Kirke og som skal have tilhørt en Sognepræst Jakob Baugspiel. Gave fra Hr. Skoledirekteur Coucheron.
38. En Sabel, funden i Søen udenfor Kvarven i Askøens Pgd. ved Bergen. Gave fra Hr. L. Konow i Gravdal.

FORTEGNELSE OVER DE TIL UNIVERSITETETS SAMLING AF NORDISKE OLDSAGER I 1876 INDKOMNE GJENSTANDE ÆLDRE END REFORMATIONEN.

AF O. RYGH.

1. Stenøxe med Skafthul, 10.4 cm. (4″) lang, f. paa Møllerud i Heli Sogn, Spydeberg Pgd., Smaalenenes Amt. (7586).
2. 2 Haandsneldehjul af Klebersten, flade under og convexe paa Oversiden, f. paa Haltorp i Spydeberg Sogn, samme Pgd.; rimeligvis fra yngre Jernalder, hvis de ere fra hedensk Tid. (7587).
3. Et Gravfund fra yngre Jernalder fra Tjosevik i Høiland Sogn og Pgd., Stavanger Amt. I en liden flad, uregelmæssig formet Røs, der laa i Bøen (Indmarken), fandtes den 29de Oktbr. 1875 ved Gravning fra nordre Kant strax et enegget Sværd af Jern,

liggende med Odden udad, uden Hjalt; Klingen er 81 cm. (31″) lang og 11.5 cm. (3¾″) bred øverst. Ved dettes Tange fandtes en Skjoldbule af Jern, af almindelig yngre Jernalders Form, noget indkneben ovenfor Randen; den var fyldt med Kul og kulblandet Jord. Ved den modsatte Kant af Røsen, omtr. 5 Alen fra Bulen, fandtes, med Odden mod Vest eller Nordvest, et andet eneegget Jernsværd, ligeledes uden Hjalt; Klingen 73.2 cm. (28″) lang og næsten 2″ (5.1 cm.) bred; dets Tange og Od ere noget bøiede, formodentlig tilfældigt. Ved dets Tange fandtes nogle brændte Ben. Rundt om Oldsagerne var Kul, og Jorden var her sortere og løsere, som om den var blandet med Aske. Som funden i Røsen indsendtes endvidere en Klinknagle med 3 cm. Afstand mellem Hovederne. — Fundets Indsendelse skyldes Skolelærer Lars Adamsen Sporaland, som ogsaa har meddelt de her benyttede Oplysninger derom. (7588—7591).

4. Kar af Klebersten fra yngre Jernalder, af Form som en cirkelrund Skaal af 19.5 — 20 cm. (7½—7¾″) ydre Tvermaal og 7.8 cm. (3″) Dybde indvendig, med et 18.3 cm. (7″) langt rundt Skaft, hvis Tykkelse aftager regelmæssigt mod Enden. Skaalen er overbrudt, og et lidet Stykke af Randen mangler; den er sodet udvendigt til noget nedenfor Randen. F. ved Rydningsarbeide paa Østvold i Høiland Sogn og Pgd., Stavanger Amt, under en flad Sten i en Dybde af 6—8″. Indsendt som Gave af Gaardbruger Jon Østvold ved Lensmand M. Grude. (7592).

5. Kile eller Meisel af Sten, 13.7 cm. (5¼″) lang, sleben ved Eggen, med flade Smalsider og convexe Bredsider. (7593).

6. Sten af flad oval Form, aabenbart tildannet af Naturen, men forsynet med en indsleben Fure tversover paa Midten og desuden paa begge Fladsider med en liden indsleben Fordybning paa hver Side af Furen, 12.6 cm. (4⅚″) lang og 6.7 cm. (2½″) bred. (7594).

7. 2 ikke umiddelbart sammenhørende Stykker af en temmelig flad, rundagtig Jernklump, 2.6—3.2 cm. (1—1¼″) tyk og oprindelig vel af 10.5—13 cm. (4—5″) Tvermaal. (7595).

5 — 7 ere fundne paa to forskjellige Steder paa Aasen i Sandøkedal Pgd., Bratsberg Amt, No. 5 paa Pladsen Langbroten; indsendte som Gaver af Gaardbruger Peder Eilertsen Aasen ved Storthingsmand, Distriktslæge Homann.

8. Kljaasten (Vævlod) af Klebersten, uvis Ælde, f. i Jorden paa Solberg i Skibtvet Pgd., Smaalenenes Amt; Gave fra Karl Hansen Solberg. (7596).

9. Stenøxe med Skafthul, 13 cm. (5″) lang, f. 1875 ved Pløining paa Moseby i Rødenæs Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt. Skafthullet ikke færdigslebet, da det vel er gjennemboret, men endnu mangler nogen Udvidelse fra den ene Side. (7597).

10. Spydspids af Jern fra yngre Jernalder af den Form, hvor Bladet danner en Vinkel med Falen (Aarsb. 1867 fig. 27), temmelig svær. Yderste Del af Bladet mangler, men Stykket har alligevel en Længde af 79.8 cm. (30½″). F. Høsten 1874 paa Skomedal i

Bygland Sogn og Pgd., Nedenæs Amt; indsendt som Gave fra Niels Pedersen Skomedal ved Foged Bärnholdt. (7598).

11. Sigdblad, uden Tænder i Eggen, 36.7 cm. (14") langt, maalt efter Krumningen; Pilespids og Hvirvel med Løber af en Lænke, alt af Jern og af yngre Jernalders Former, f. paa Bø i Vang Sogn og Pgd. i samme Gravhaug som det i 1875 indkomne Fund No. 7154—70 (Aarsb. 1875 S. 67 No. 5). (7599—7601).

12. *a)* Halvmaaneformet Kniv af Flint med stærkt buet Eg, udentvivl som Følge af gjentagen Omhugning; største Bredde meget nærmere den ene Ende end den anden, 11.7 cm. (4½") lang. (7602).

b) Odstykket af en tynd, vel arbeidet, meget spids Spydspids af Flint, 8.5 cm. (3¼") langt og 3.8 cm. (1½") bredt i Bruddet. (7603).

c) Raat tilhugget Redskab af Flint, 13.5 cm. (5⅛") langt og 7 cm. (2⅝") bredt paa Midten, muligt brugt som skjærende Redskab i Lighed med de halvmaaneformede Knive, afb. fig. 1. Enderne noget butte, idet Flintens naturlige Overflade her er ladet urørt; begge Sidekanter raat tildannede som Eg, den ene stærkere buet end den anden. (7604).

Disse Sager ere fundne paa Narvestad i Vaaler Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt, under en stor Sten lidt nedenfor en Fjeldvæg. De fremkom, da Stenen var bleven bortmineret.

13. *a)* Tveegget Sværd af Jern, sammenbøiet, ret vel bevaret. Smale og rette, firkantede Hjalt; intet Spor til Knap. Klingens Længde 79.8 cm. (30½") og dens største Bredde 6 cm. (2⅓"). (7605).

b) Spydspids af Jern, 57.5 cm. (22") lang; temmelig tyndt, men bredt Blad, hvis Kanter danne en Vinkel med Toppunkt nær Falen; rundtom denne ophøiede Baand, prydede med indskaarne Linier. (7606).

e) 16 Pilespidser af Jern af den vanlige tveeggede Form, 10.9—13.9 cm. (4⅙—5⅓") lange. (7607).

d) Knivblad, stærkt slidt, 18.3 cm. (7") langt. (7608).

e) Skjoldbule af Jern, almindelig Form, lidt indkneben ovenfor Randen; en Indbuling efter et voldsomt Hug nær Toppen. Tvermaal med Randen 14.8 cm. (5⅝"). (7609).

f) To Smaastykker af et Kar af Klebersten med Hank af Jern. (7610).

g) Stykker, beskadigede ved Ild og Oxydation, af en dobbelt oval Spænde af Bronce, der synes at have hørt til samme Typ som Sv. forns. 551. (7611).

Disse Sager, der tilhøre yngre Jernalder, fandtes 6te Oktbr. 1875 ved Pløining paa Øvren i Langset Sogn, Eidsvold Pgd., Akershus Amt. Da flere af dem bære Spor af Ild og have brændte Benstumper og Kul fastrustede paa Overfladen, maa de tilhøre en Grav med brændt Lig.

14. Randen af en mindre Broncekjedel fra ældre Jernalder, der synes af have havt udadbuget Form; Spor af 2 Hanker, der have været fastnaglede. Tvermaal i Mundingen 22.1 — 22.9 cm. ($8\frac{1}{2}$— $8\frac{3}{4}$"). Funden for længere Tid siden paa Flot i Evje Sogn og Pgd., Nedenæs Amt, i et stensat Kammer i en Gravhaug; var da hel og fyldt med brændte Ben og Aske, hvorpaa laa en Spiralring af Guld. Gave fra Værksbestyrer Oscar Fabricius. (7612).
15. Forrustet Øxeblad af Jern, fra yngre Jernalder, 11.8 cm. ($4\frac{1}{2}$") langt. Fundet i en liden Sandhaug, uden noget Spor til Begravelse ellers, nær den gamle Kirkegaard ved Raulands Kirke, Raulands Pgd., Bratsberg Amt. (7613).
16. Pilespids af Jern, yngre Jernalder, f. i Fjeldet ved Lille-Bitdalsvand i samme Pgd. (7614).
17. Stenøxe med Skafthul, 11.8 cm. ($4\frac{1}{2}$") lang, f. paa Grinerudeiet i Næsodden Sogn og Pgd., Akershus Amt. (7615).
18. Øxeblad af Jern, 17.3 cm. ($6\frac{5}{12}$") langt, to Paalstavspidser af Jern, 19.6 og 17 cm. ($7\frac{1}{2}$ og $6\frac{1}{2}$") lange af den sædvanlige Form med ikke helt sammensluttet Fal og tiltagende Bredde udenfor Falen, og to mindre Jernredskaber af ukjendt Brug, alt fra yngre Jernalder, fundet paa Heensaasen ovenfor Heen i Vang Sogn og Pgd., Kristians Amt, mellem nogle Stene. De to Jernredskaber ere afbildede som fig. 25 og 26. Fig. 26 maa have været et Slags Hugjern og er opstuvet ved Slag i den tvert afskaarne Ende. Til fig. 25 haves et Sidestykke i et Fund fra Leirhol i samme Pgd. (No. 5084; Aarsb. 1870 S. 67 No. 10, hvor det vistnok urigtigt er formodet, at Stykket er et Fragment). (7621—25).
19. Stenøxe med Skafthul, 20 cm. ($7\frac{2}{3}$") lang, f. i en Myr paa Hammerstad i Eidsvold Pgd., Akershus Amt. (7626).
20. Stenøxe med Skafthul, 13 cm. (5") lang, Spor af en Afsats inde i Skafthullet, f. paa Vilberg i samme Pgd. (7627).
21. Stenøxe med Skafthul, 18.7 cm. ($7\frac{1}{6}$") lang; Afsats i Skafthullet nær dets nedre Aabning og Spor til, at man fra først af har begyndt at bore Hullet lidt længere bagud. F. i Eidsvold Pgd. (7628).
22. Enegget Sværd af Jern fra yngre Jernalder, sammenbøiet og derved overbrudt; Klingens Længde 79 cm. (lidt over 30"); dens største Bredde 4.7 cm. ($1\frac{5}{6}$"). Hjaltene, hvis Knap mangler, rette og smale. (7629).
23. Øxeblad af Jern, yngre Jernalder, 15 cm. ($5\frac{5}{6}$") langt. (7630).
24. Spydspids af Jern fra yngre Jernalder (? jfr. No. 56 g nedenfor), 28.7 cm. (11") lang; har ophøiet Ryg langsefter Bladet i dets ydre Del, men afplattet Midte længere inde. (7631).
25. Ringspænde af Jern; Ringen, der er lidt oval, maaler 7.8 cm. (3") i største Tvermaal. Paa dens Ender Kugler; derimod er der ingen saadan paa øvre Ende af Naalen, der er simpelt udplattet og bøiet omkring Ringen; dens Længde er 16.7 cm. ($6\frac{5}{12}$"). Yngre Jernalder. (7632).

26. Vel bevaret Knivblad af Jern af yngre Jernalders Form, 22.5 cm. (8⅜″) langt. (7633).
27. Spydspids, 20.7 cm. (8″) lang og Pilespids af almindelig Form, 15.3 cm. (5$\frac{9}{10}$″) lang, begge af Jern og fra yngre Jernalder. (7634. 7635).
28. En liden Spydspids af Jern, 12.5 cm. (4⅝″) lang, yngre Jernalder, f. paa Doknæs i Eidsvold Pgd., Akershus Amt. (7636).
29. Et lidet Stykke af et fladbundet temmelig stort Kar af Klebersten; skal være f. ved Pløining i Nærheden af Larvik. Er fra yngre Jernalder, hvis det hører til den hedenske Tid. (7637).

19—29 er tilligemed et større Antal Sager fra Middelalderen og nyere Tid skjænkede til Samlingen af Lars og Maurits Sundt og have for en Del tilhørt deres afdøde Fader, Sognepræst Eilert Sundt. No. 22—26 antages at skrive sig fra den i sin Tid af Provst Krag i Eidsvold oprettede Oldsagsamling.

30. *a)* Enegget Sværd af Jern; Klingen 71 cm. (27⅓″) lang og 4.5 cm. (1¾″) bred, dets Eg dannet ved Skraaslibning fra begge Sider. Hjaltene, hvis Knap mangler, have samme Form som paa Worsaaes Afb. No. 493. (7661).
b) Spydspids af Jern, 27.4 cm. (10½″) lang, hvis Fal er prydet med dybe Furer ligesom Sv. forns. No. 503. (7662).
c) Sax og Mundbid af Jern med almindelige Former. (7663. 7664).
d) To Redskaber af ukjendt Brug af Jern, det ene bestaaende af en sluttet Bøile med lang bevægelig Fal og 4 store, bevægelige ovale Ringe, det andet af en Fal med bevægelig Krog. De ligne altsaa de i Aarsb. 1867 fig. 37 og 39 afbildede Stykker, men med den Forskjel, at Bøilen paa det til fig. 37 paa hint Sted svarende Redskab her har samme Bøining som de sædvanlige Bøiler med Ringe (f. Ex. Aarsb. 1873 fig. 21), dog ikke den flade Udvidelse nederst, som er almindelig paa disse. To Redskaber af saadan Form forekomme oftere sammen i norske Fund fra yngre Jernalder. (7665. 7666).
e) En liden Jernring af Form som en sammentrykt Oval, hvori hænge en cirkelrund Ring og 2 smaa Beslag til Remmer. (7667).

Disse Sager, der tilhøre den yngre Jernalder, ere fundne ved Opbrydning af Nyland i en Røs paa Kvarberg i Vaage Sogn og Pgd., Kristians Amt.

31. Liden Kile af Sten (blaagraa Lerskifer), 7.7 cm. (2$\frac{11}{12}$″) lang, firkantet Tversnit. Funden paa Vanem i Moss Landsogn, Smaalenenes Amt. (7669).
32. Kile af Sten, 11.8 cm. (4½″) lang, af ovalt Tversnit; Eggen skraasleben fra den ene Side. F. paa Vestmandrød i Borre Sogn og Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Gave fra Cand. mag. A. E. Eriksen. (7670).
33. Stenøxe med Skafthul, 12 cm. (4⅝″) lang, f. paa Skotvet i Svendal Sogn, Vaaler Pgd., Smaalenenes Amt. (7671).

34. Stenøxe med Skafthul, 11.7 cm. ($4\frac{5}{12}$″) lang, af smuk, helt afrundet Form, saa at Tversnittet bliver ovalt, helt sleben; f. for 4—5 Aar siden paa Holter i Holter Sogn, Nannestad Pgd., Akershus Amt. (7672).
35. *a)* Kniv af graa Skifer af samme Form som det i Aarsb. 1874 fig. 1 afbildede Exemplar i den throndhjemske Samling, men ufuldstændig, da Haandtaget er afbrudt strax ved Begyndelsen; desuden ere flere mindre Stykker løse. Eggens Længde fra den ene Spids til den anden er 10.8 cm. ($4\frac{1}{6}$″). (7673).
b) Kile af Skifer, gulgraa med mørkere Aarer, 12 cm. ($4\frac{5}{8}$″) lang, afbildet fig. 5. Tversnittet firkantet med noget krummede Bredsider; Eggen skraasleben fra begge Sider, dog med noget stærkere Skraaning paa den ene Side. Er helt sleben. (7674).
Disse to Stykker, der tilhøre den saakaldte „arktiske Stenalder“, ere fundne sammen paa Havnvik i Ibestad Sogn og Pgd., Tromsø Amt (jfr. Aarsb. 1875, S. 178), og skjænkede til Samlingen af en unævnt Giver.
36. To store forrustede Paalstave af Jern af almindelig yngre Jernalders Form (jfr. No. 18 ovfr.), f. sammen paa Opdal (Sørbu) i Øie Sogn, Vang Pgd., Kristians Amt, ca. 2′ dybt, høit ovenfor Gaarden. Gave fra Boghandler Wm. Gram. (7675).
37. Kjedel af Messing fra Middelalderen med 3 lave Fødder og 2 Hanker, der danne en spids Vinkel, ganske lig den i N. Fornl. 135 omtalte fra Jevnaker, men mindre, 21 cm. (8″) høi og 23 cm. ($8\frac{3}{4}$″) i Tvermaal øverst. F. paa Sætre i Hov Pgd., Hedemarkens Amt; Gave fra Guttorm Sætre. (7681).
38. Signet af Kobber fra den senere Middelalder, cirkelrund Plade med et lidet gjennemboret Fremspring paa Bagsiden. I Feltet et Bomærke; Omskrift med Majuskler S. BIORN OLAVESSON. Fundet i Jorden paa Kile i Volden Pgd., Romsdals Amt; Gave fra Johannes Pedersen Kile ved Storthingsmand M. Aarflot. (7683).
39. „Vævskyttelformet Sten“ fra ældre Jernalder (af rød Kvartsit), spids i Enderne, lidt buet; svage Spor af Slid paa Oversiden, der er glatsleben, medens Undersiden er ru; 11 cm. ($4\frac{1}{4}$″) lang. F. paa Elton i Øie Sogn, Vang Pgd., Kristians Amt. Gave fra Ole H. Kjersten. (7684).
40. Flintdolk (sortbrun Flint), 16.3 cm. ($6\frac{1}{4}$″) lang, bred og tynd. Haandtaget stærkt udvidet nedentil, rundt ophøiet paa Siderne, men ikke meget tykt. F. paa Skjønhaug i Kraakstad Pgd., Akershus Amt. (7685).
41. Enkelt oval Spænde af Bronce fra yngre Jernalder, almindelig Størrelse, af samme Typ som Sv. forns. 547, med 10 faste Knopper, hvoraf 4 i ret Linie midtefter og 3 i buet Linie paa hver af Siderne. Afviger fra de vanlige Exemplarer af denne Typ bl. a. derved, at de 6 af Knopperne (alle med Undtagelse af de to yderste i hver af Siderækkerne) ikke have den almindelige glatte runde

Form, men et Slags Korsform. Paa Bagsiden Indtryk af Tøi. F. i Ballast, der var taget i Randen af en hidtil urørt Gravhaug ved Molde By i Romsdals Amt. Gave fra Kirkesanger J. Mogstad. (7686).

42. *a)* Et Par enkelte ovale Spænder af Bronce fra yngre Jernalder, almindelig Størrelse, ret vel bevarede; Typ = Montelius Bohuslåns fornsaker fig. 71. I de fordybede Gange mellem de paanaglede Knopper Spor af udfyldende Sølvornamenter. Paa Bagsiden Indtryk af Tøi. (7688).

b) Et Par mindre Fragmenter af en stor og bred, temmelig flad ligearmet Spænde af Bronce fra yngre Jernalder. Stykkerne høre til Spændens Midtparti, hvor der er et paanaglet korsformet Ornament, hvis tvende Ender have Form af Dyrehoveder; ret ud for hver af disse Ender er der Plads for runde paanaglede Prydelser, ligesom paa de ovale Spænder. (7689).

Disse Stykker ere fundne i en Røs paa Kvarberg i Vaage Sogn og Pgd., Kristians Amt (jvfr. ovfr. No. 30).

43. Pilespids af Jern, 17.4 cm. ($6\frac{7}{12}$″) lang, vel bevaret; f. i Høifjeldet ved Fuglhø i Veodalen, Sidedal til Sjodalen i Gudbrandsdalen (Vaage Pgd.). (7690).

44. Stenøxe med Skafthul, kun 7.8 cm. (3″) lang og 5.2 cm. (2″) bred over Skafthullet. F. paa Gunheim i Næs Sogn, Saude Pgd., Bratsberg Amt. Gave fra Skolelærer Hans L. Kaasa. (7694).

45. „Vævskyttelformet Sten“ fra ældre Jernalder (graa Kvartsit), 8.5 cm. ($3\frac{1}{4}$″) lang, temmelig spidse Ender, noget buet Overside med stærke Spor af Slid. Sidefladen noget indad buet i den verticale Linie, men uden egentlig Fure undtagen i Enderne. (7695).

46. Kile af Flint, 12.7 cm. ($4\frac{5}{6}$″) lang. Raat tilhugget og meget uregelmæssigt formet; Sidekanterne skarpe, en Form der er sjelden i Norge, og hvoraf i Samlingen tidligere kun fandtes eet Exemplar, fra Aga i Hardanger (No. 146, N. Fornl. 378; jvfr. dog Aarsb. 1875 S. 69 No. 19). Sleben ved Eggen og ellers paa et Par af de mest fremstaaende Puncter. Den er nu helt dækket med en tyk graa Kridtskorpe. (7696).

47. „Kvartsbryne“, afbrudt i den ene Ende, 11.2 cm. ($4\frac{1}{3}$″) langt, af omtrent firkantet Tversnit; Bredsiderne helt eller næsten frie for Spor af Slid, hvorimod Smalsiderne ere stærkt slidte og derved have faaet en meget uregelmæssig afrundet Form. (7697).

48. To ovale Stene med Furer til Baand („Bismerlodder“), den ene med 2, den anden med 1 Fure efter Længden. (7698. 7699).

45—48 ere fundne paa Brekke i Bamle Pgd., Bratsberg Amt. Flintkilen No. 46 fandtes i Septbr. 1857 9′ dybt i Jorden udenfor Gruben paa Nystén. — Gaver fra Axel Esmark.

49. En rund gjennemboret Skive af brændt Ler, brudt i 2 Stykker, af 9.8 cm. ($3\frac{3}{4}$″) Tvermaal; Stykker af en Spillebrikke af Ben, af den vanlige Halvkugleform med Hul paa Undersiden, samt forrustede

Stykker af større og mindre Klinknagler af Jern, alt fra yngre Jernalder (7700—7702). Fundet 9 Juni 1876 (jvfr. Aarsb. 1875 S. 216) af Antikvar Nicolaysen ved Udgravning af en forstørstedelen tidligere udjevnet Haug, der skulde borttages for Jernbaneanlæggets Skyld, paa Burum i Raade Pgd., Smaalenenes Amt. Haugens Tvermaal var 44′; i Midten laa i en Kreds af 6′ Tvermaal under Gruset først et Lag større Stene og derunder paa Lerbunden et tyndt Kullag, indsprængt med brændte Benstumper. I dette Lag fandtes hist og her Klinknagler, samt de øvrige Oldsager. Gave fra Grundeieren, Proprietær Andresen.

50. Stenøxe med Skafthul, 13 cm. (5″) lang, med meget stort Skafthul (3.3 cm. eller 1¼″ i Tvermaal oventil) omtrent midt paa Stykkets Længde. F. i en Røs, sandsynlig en Rydningsrøs, paa Røraas i Slagens Sogn, Sæm Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. Gave fra Stud. philol. Paul Hansen. (7703).

51. Kile af mørkebrun Flint, stærkt beskadiget i Banen og Eggen, oprindelig mindst 17.6 cm. (6¾″) lang. Firkantet Tversnit; synes at have været helt sleben paa Bredsiderne, hvorimod Smalsiderne kun have enkelte Spor af Slibning. F. paa Tjørsvaag i Næs Sogn, Flekkefjord Pgd., Lister og Mandals Amt. (7705).

52. Et i den ene Ende afbrudt nogenlunde firkantet Stykke grov Sandsten, 11.8 cm. (4½″) langt og med 7.8 cm. (3″) brede Sider. De to af Siderne have smale, men dybe Furer langsefter, der maa være frembragte ved Slibning. Muligt en Slibesten fra Stenalderen. F. i Flekkefjord By. (7706).

51 og 52 ere indsendte som Gaver af J. H. Tjørsvaag i Flekkefjord ved Toldinspecteur Engh.

53. Et Fragment af en temmelig svær Spydspids af Jern, hvis Blad ser ud til at have været bøiet, et Sneldehjul af Klebersten og en Hestesko af Jern, alt fra yngre Jernalder, fundet i en Gravhaug paa Gjenestad i Ske Sogn, Stokke Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. (7707—7709). Hesteskoen ligner et tidligere til Samlingen indkommet Exemplar (No. 2249), der opgaves at være fundet i en Gravhaug paa Gran Prestegaard, Hadeland (N. Fornl. 124); begge have Græv kun i Enderne og 6 Naglehuller.

54. Enegget Sværd af Jern fra yngre Jernalder; Klingen, der i Odden mangler et Stykke af høist 2.5 cm. Længde, er 72 cm. (27½″) lang og 5.2 cm. (2″) bred. Hjaltene korte og rette; Knappen af meget simpel Form, et firkantet Jernstykke, lidt afsmalnende opad og lidt tyndere end øvre Hjalt. Fundet paa Lille-Røen i Søndre Land Pgd., Kristians Amt, under en temmelig stor Kampesten lige ved Randsfjordens Bred, saa langt nede, at Stedet er overskyllet ved høi Vandstand. (7710).

55. Kileformet Øxeblad af Jern, ligeledes vistnok fra yngre Jernalder, temmelig svært. Finderen har paalagt ny Eg og brugt Øxen; den synes oprindelig at have været c. 18.2 cm. (7″) lang. Funden paa nysnævnte Gaard Lille-Røen i en Ager længere oppe fra Fjorden. (7711).

54 og 55 ere Gaver fra Seminarist H. Røen ved Gaardbruger Gulbrand Tandberg.

56. Et stort samlet Fund af Jernsager fra ældre Jernalder fra Rudlang i Ulnæs Sogn, Nordre Aurdal Pgd., Kristians Amt.

a) Tveegget Sværd, Klingens Overflade jevnt buet, ikke facetteret. Odden afbrudt; Klingens nuværende Længde 68.5 cm. (26⅛″) og Bredde 3.9 cm. (1½″). Tangens Længde 13.4 cm. (5⅛″); den er firkantet til nær Enden, hvor den pludselig indknibes og bliver rund. Eggene sees tydelig ikke blot at have været stumpe, men med Forsæt tverslebne ved Stykkets Nedlægning i Jorden. (7713).

b) Tveegget Spydspids med skarp Ryg efter Midten af Bladet og i dettes ydre Del temmelig stærkt indadbuede Egge, afbildet fig. 13. Længde 31.4 cm. (12″). Paa Bladets Midte langs Ryggen paa begge Sider det samme Slags vatrede Mønster, som paa No. 347 i Worsaaes Afbildninger og adskillige andre Spydspidser fra danske Mosefund (saavidt vides, ei før bemærket paa norske Exemplarer). (7714).

c) Spydspids med Agnorer, 24.8 cm. (9⅜″) lang; Falen tolvkantet; Agnorerne lidt buede, liggende tæt ind til Stilken. (7715).

d) Skjoldbule, afbildet fig. 14. Bestaar af to særskilt smedede Stykker, den egentlige Bule og en paa dens Top anbragt Knap, der har været fæstet med en Klinknagle, men nu er løs. Knappens Spidse er afbrudt. Bulen har kun havt 3 Nagler. Jvfr. Sv. forns. 289 og „Vimosefundet“ pl. 5 fig. 7. Tvermaal ved Randen 16 cm. (6⅛″). (7716).

e) Skjoldbule af den i ældre Jernalder meget almindelige Form med høi Pig øverst, kegleformet Overdel og lodret Afsats nedenfor denne, som Sv. forns. 290 eller Worsaae 339. Hele Randen og noget af Bulen mangler. Tvermaal under Randen 11.8 cm. (4½″). (7717).

f) Tveegget Sværd, ligt det under *a* anførte; dog har Klingen en kjendelig Ryg midtefter og Tangen en liden Knop øverst, ligesom der ved Overgangen fra dens firkantede til dens runde Del er Spor af en liden lodret paa den anbragt flad Jernplade. Paa den ene Side af Klingen nær ved Tangen, ikke ganske i Midtlinien, men lidt til Siden, er Spor af et indslaaet Navnestempel med romerske Bogstaver. Det sees at have været et længere Navn, men det er ved Forrustning blevet saa utydeligt, at det umuligt kan læses i sin Helhed; med Sikkerhed synes man dog at kunne faa ud Bogstaverne . . ACIR . . . i Begyndelsen, og efter R synes at staa ONIO, hvormed Navnet maaske slutter. Dette Navnestempel er det andet, som hidtil er forekommet paa ældre Jernalders Sværd i Norge; det tidligere bekjendte er ligeledes paa et Sværd fra Valders, fundet

lidt nordligere, paa Einang i Vestre Slidre, tilhørende Loranges Samling paa Fredrikshald og afbildet i Aarsb. 1873 pl. IX cfr. S. 133 samt i Loranges „Spor af romersk Kultur“ i Christiania Videnskabsselskabs Forhandlinger f. 1873. Et tredie Sværd med indstemplet Mærke, fra By i Hole Pgd., Buskeruds Amt, (se Engelhardt Vimosefundet S. 8, hvor det er afbildet) har kun et hjullignende Fabrikmærke, som ogsaa forekommer paa det nævnte Sværd fra Einang ved Siden af Navnestemplet. — Er sammenbøiet; Klingens ydre Del mangler. (7718).

g) Tveegget Spydspids, 27 cm. (10⅜″) lang, af en Form, der vistnok snarest maa henføres til yngre Jernalder, med temmelig smalt Blad, der i den nedre Del er stærkt udplattet, endog tildels noget concavt, paa Midten (jvfr. ovfr. No. 24); afbildet fig. 15. (7719).

h) Spydspids med Agnorer, lig *c*, 26 cm. (10⅛″) lang. (7720).

i) Et Stykke af Randen af en Skjoldbule med lidt af den egentlige Bule, samt en udentvivl til samme Bule hørende Knap med tilhørende Klinknagle. Bulen har havt samme Form som *d* ovenfor; Knappen ligner Vimosefundet Pl. 5 fig. 3. (7721).

k) Spore af Jern af meget sjelden Form, afbildet fig. 16. Af samme Form haves to itubrukne og forbøiede og derfor tidligere ikke ganske rigtigt opfattede Exemplarer af Bronce i Gravfundet fra Hverven i Stange Pgd., Hedemarken (No. 4110. 4111. Aarsb. 1867 S. 48 No. 64, den ene af Piggerne afbildet der fig. 6); desuden haves Levninger af to i Enkeltheder noget afvigende Exemplarer af Jern i det i N. Fornl. S. 44 omtalte Fund fra Tosen i Aker, der maa være et sammenblandet Fund, da det foruden Spillebrikker og Terninger af Ben samt et Sværdfragment fra yngre Jernalder indeholder et Stykke af en Sværdklinge, en Spydspids med Agnorer, Sporerne og et Fragment af et Kantbeslag af Bronce (til et Skjold?) fra ældre Jernalder. (7722).

l) Sax af Jern af ældre Jernalders Form, noget beskadiget, nuværende Længde 27 cm. (10¼″). (7723).

m) Tveegget Spydspids med skarp Midtryg, meget beskadiget, Bladets Længde 27.5 cm. (10½″). (7724).

n) Et Stykke af Bøilen af en Spore af Jern, der har havt samme Form som *k*. (7725).

Disse Sager fandtes Sommeren 1866 ved Anlægget af den nye Chausse gjennem Valders paa 3 forskjellige Steder i en meget stor Røs, der var omtr. 50 Al. lang og 25—30 Al. bred. *a—e* laa samlede paa det ene Sted; paa det andet fandtes *f—l*, og paa det tredie *m* og *n*. Veianlæggets Bestyrer, Kapitain E. Moestue, der har indsendt de fundne Sager som Gave fra Veivæsenet, har oplyst, at Røsen aabenbart hovedsagelig er dannet af Sten, der er sammenkjørt fra den ovenfor liggende Ager, men antager derhos, at Grundlaget for denne Ophobning har været 2 gamle

Røser af ringere Størrelse, omtrent 20 Al. fjernede fra hinanden. Uagtet intet Spor til Begravelse skal være bemærket, have disse Røser dog udentvivl været Gravrøser fra ældre Jernalder, hvilket ogsaa bekræftes derved, at flere af de fundne Sager have meget tydelig Glødeskal. De fleste af dem ere ualmindelig vel bevarede, og det hele Fund er et af de smukkeste hidtil fremkomne norske Fund af Jernsager fra ældre Jernalder.

57. Dolk af lysgraa Flint, 15 cm. (5¾″) lang; Haandtaget firkantet, temmelig skjødesløst tildannet. F. i Onsø Pgd., Smaalenenes Amt. (7726).

58. *a)* Mindre Stykker af en stor, bred og flad ligearmet Broncespænde fra yngre Jernalder, der har bestaaet af to sammennaglede Plader, ligesom mange af de ovale Spænder (øvre Plade ornamenteret og gjennembrudt; har havt flere paanaglede runde Knopper). En Naal af Jern, af samme Form som Naalene paa de ovale Spænder almindelig have, er bevaret. (7727).

b) Øxeblad af Jern (Skjægøxe), 17 cm. (6½″) lang, en liden Jernring, hvori hænge 4 smaa Rembeslag, og et lidet firkantet, i den ene Ende afbrudt Bryne af grov graa Skifer. (7728—30).

Disse Sager ere fundne, efter Sigende i en Myr (?), paa Nordbø i Vænebygdens Sogn, Ringebu Pgd., Kristians Amt.

59. Spydspids af Jern fra yngre Jernalder, 47 cm. (18″) lang, hvis Fal, der er 14.4 cm. (5½″) lang, i hele sin Længde er bedækket med fin, taalelig vel bevaret Sølvindlægning. F. i Brunkeberg Sogn, Hviteseid Pgd., Bratsberg Amt. (7731).

60. Øxeblad af Jern fra yngre Jernalder, 14.4 cm. (5½″) langt, forholdsvis meget bredt og tyndt; f. paa Grændsen i Rusten i Nordre Frons Pgd., Kristians Amt. (7732).

61. Øxeblad af Jern af lignende Form, 17 cm. (6½″) langt, og et Stykke af en Spydspids af Jern, noget bøiet, af den Form, der udmærker sig ved mange, til begge Sider fremstaaende Nagler gjennem Falen; begge meget forrustede. F. paa Strøme i Drangedal Sogn og Pgd., Bratsberg Amt. (7733. 7734).

62. Stenøxe med Skafthul, 23.6 cm. (9″) lang, efter Optagelsen af Jorden brudt i 3 Stykker, f. under en Røs paa Kulaas ved Sarpsborg By, Smaalenenes Amt. — Gave fra Overretssagfører I. P. B. Grimsgaard. (7735).

63. Odstykket af en Dolk eller Spydspids af blaagraa Flint; mærkeligt ved Findestedet; det er nemlig fundet 1876 paa Norefjeld mellem Eggedal og Krødshered i Buskeruds Amt, ved Foden af Augunshaug. Gave fra en unævnt Giver. (7736).

64. Stenøxe med Skafthul, 19 cm. (6½″) lang, fuldstændig afrundet undtagen paa Undersiden, sleben alene ved Eggen; Skafthullet noget skraat, saa at Skaftets Vinkel ved Øxens Underflade foran Skafthullet har været noget spids. F. paa Næs i Asker Sogn og Pgd., Akershus Amt. (7737).

65. To Kleberstenskar af den sædvanlige Skaalform, fra yngre Jernalder, af 21.8 og 28.8 cm. (8⅓ og 11″) Tvermaal oventil, f. tomme, hvælvede over hinanden i en Røs paa Gitmark i Eide Sogn, Homedal Pgd., Nedenæs Amt, jvfr. Aarsb. 1875 S. 230. De have ikke havt Hanker og have intet Spor af Sod. (7738. 7739).

66. Den forreste Del af en over Skafthullet afbrudt Stenøxe, f. paa Grimstad i Torsnæs Sogn, Borge Pgd., Smaalenenes Amt. (7740).

67. Et Stykke, omtrent Halvdelen, af en cirkelrund, overalt sleben Stenskive] med Skafthul i Centrum, lig Sv. forns. 8 (jvfr. Montelius Sveriges forntid I, 60 n. 2), men med forholdsvis større Skafthul. Tvermaal 8.6 cm. (3⅓″); Tykkelse i Skafthullet 3.9 cm. (1½″), i Kanten 2.6 cm. (1″); den sidste ikke ganske jevn overalt. F. paa Vintermyr i Skjeberg Pgd., Smaalenenes Amt. (7741).
66 og 67 ere Gaver fra Adjunkt M. Arnesen.

68. Fingerring af blegt Guld fra Middelalderen. Paa Forsiden en oval Kapsel, hvori indfattet et gjennemsigtigt hvidt Glasstykke; selve Ringen forestiller 2 menneskelige Arme, hvis Hænder gribe i hinanden paa Bagsiden. Paa den ene Arm raat indridset (med Majuskler) ASM, paa den anden MIR (det sidste Tegn i begge Indskrifter noget usikkert). Vegt 9.1 gr. (⅝ Lod). F. 1876 i den for Tiden af Gartnerne Eskildsen og Lindbäck benyttede Have ved Biskopgaden (tilforn Oslo Strandgade) i Kristiania. (7742).

69. Tveegget Spydspids af Jern med skarp Ryg paa Bladets Sider, fra ældre Jernalder, 23 cm. (8⅔″) lang, meget forrustet. F. ved Mjøsvandets Bred i Mjøsstrandens Sogn, Rauland Pgd., Bratsberg Amt, altsaa høit tilfjelds. — Gave fra cand. theol. M. Graff. (7743).

70. „Vævskyttelformet Sten“ fra ældre Jernalder (graa Kvartsit), 11.7 cm. (4½″) lang, temmelig spidse Ender; intet Mærke af Slid. I Furen Spor af Rust efter et Jernbaand. F. i en stor Haug af Ler, der antages dannet af Naturen, paa Holum i Nitedal Sogn og Pgd., Akershus Amt. — Gave fra Proprietær H. Isachsen. (7744).

71. Fingerring af blegt Guld fra ældre Jernalder, glat, plan paa Indersiden og rundt ophøiet paa Ydersiden; raat arbeidet. Vegt 6.05 gr. (1 Kvint. 42 Æs.). F. tilligemed Jernsager i en Gravhaug paa Obrestad i Nærebø Sogn, Haa Pgd., Stavanger Amt. (7746).

72. Spydspids af Jern fra yngre Jernalder, 28.7 cm. (11″) lang, tyndt Blad og ualmindelig smækker Form, vel arbeidet. F. ved Pløining paa Kjekstad i Gran Sogn og Pgd., Kristians Amt. Gave fra Proprietær Lassen. (7747).

73. a) Lerurne af Form som Sv. forns. 392 eller Aarsb. 1870 fig. 12, med svag sort Farve udvendig og Linieornamenter, 12.5 cm. (4⅘″) høi og 13.7 cm. (5¼″) vid over Mundingen, samt Bunden

af en anden Lerurne, der sandsynlig har havt samme Form. (7748. 7749).

b) Lerurne uden Hank, med høi Hals, væsentlig af Form som Aarsb. 1874 fig. 19, men med jevnere Vidde paa Halsen, 9 cm. (3½″) høi og 6 cm. (2⅓″) vid oventil. Ligeledes svagt sortfarvet udvendig. (7750).

c) En stor bøileformet Broncespænde af Formen med 3 Knopper øverst og Dyrehoved i nedre Ende (Sv. forns. 326); er overbrudt ved Bøilens nedre Rod, og af begge Stykker mangler den nederste Del. Knopperne flade under, runde ovenpaa; have en halvcirkelformet opstaaende Kam indad mod Midtstykket; Bøilen er stærkt ophøiet i Midten og har Fliger til Siderne; den fortsætter sig som et ophøiet Baand over Midtstykket paa Spændens øvre Parti (cfr. Aarsb. 1875 fig. 21). Dyrehovedets nedre Ende delt i 3 Fliger, saaledes at hver Flig ogsaa har Udseende af et Hoved med Øine. Paa flere Steder prydet med de bekjendte Hak i Kanterne mellem parallele Linier. Paa Bagsiden Spor af en Naal med Spiralsnoning af Jern. Oprindelig Længde vel ca. 15 cm. (5¾″). (7751).

d) En mindre bøileformet Broncespænde af samme Typ; mangler det nederste Stykke af Dyrehovedet. Knopperne helt runde med ligeledes helt rund Kam indad. Overstykkets Midtparti lidet, ikke stort bredere end Bøilen. Hak mellem parallele Linier ved begge Ender af Bøilen. Paa Bagsiden Spor af Jernnaal, der synes at have havt Spiral. Nuværende Længde 8.4 cm. (3¼″). (7752).

e) Levning af en mindre bøileformet Broncespænde, der mangler de to Sideknopper øverst og Størstedelen af Partiet nedenfor Bøilen. Denne har Hak mellem parallele Linier i Enderne og danner et ophøiet Baand paa Overstykket; den bevarede Knop helt rund. Spor af Jernnaal med Spiralsnoning paa Bagsiden. Længde til Bøilens nedre Ende 3.9 cm. (1½″). (7753).

f) Overstykket med Begyndelsen af Bøilen af en temmelig liden bøileformet Broncespænde. Overstykket har eiendommelig Form, som et trearmet Kors med Arme, der i Enden udvide sig til en liden Knop. Af denne Form kjendtes tidligere kun eet Exemplar, No. 2496 i Universitetets Samling, der er fundet, angivelig sammen med Sager fra yngre Jernalder, paa Bjerke i Hedrum Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt (N. Fornl. 202). Denne Spænde fra Hedrum er for at vise Formen afbildet som fig. 21. Nærværende Brudstykke afviger fra den ved at have noget kortere og tykkere Arme og ved ikke at have de stærkt fordybede Furer langsefter Bøilen. Det har paa Bagsiden havt Spiralnaal af Jern, der ser ud til at have været forsynet med en tilbagegaaende Bugt paa Midten. (7754).

g) En Knop, hørende til Overstykket af en bøileformet Broncespænde, der neppe har været stort mindre end *c* ovenfor. Knoppen, der er helt rund med tilsvarende Kam, har paa In-

dersiden et Indsnit for Overstykkets Kant og en Stift i Centrum, der vel er Levning af Naalspiralens Bjelke. (7755).

Disse den ældre Jernalder tilhørende Sager fandtes for omtr. 20 Aar siden i 2 Hauger paa Vestre Østerhus (Rasmus Kristofersens Eiendom) i Landvik Sogn, Homedal Pgd., Nedenæs Amt. Den ene Haug havde et Gravkammer af Sten, omtr. 6′ langt og 2′ bredt, hvori fandtes de to under *a* opførte Urner. I den anden Haug var der et ganske lidet Gravkammer, hvori Urnen *b*. Spænderne ere fra begge Hauger; hvorledes de vare fordelte paa disse, har ikke kunnet oplyses.

74. Den forreste Del af en over Skafthullet afbrudt Bronceøxe, af Form som No. 121 nedenfor (der er afb. som fig. 12). Ingen Ornamenter; daarlig støbt, hvorfor Overfladen har mange Huller efter Blærer. Stykkets Længde er 17 cm. (6″), Bredde i Eggen, der nu er noget beskadiget, sandsynlig oprindelig 5.2 cm. (2″). F. omtr. 1860 1′ dybt i Marken tæt nordenfor Vaaningshuset paa Bakke (Anton Pedersens Eiendom) under Gaarden Molland i Landvik Sogn, Homedal Pgd., Nedenæs Amt. Gave fra Gaardbruger Anton Pedersen ved Antikvar Nicolaysen. — Bronceøxer vides ikke før at være fundne i Norge. (7756).

75. Stykker af 3 bugede Lerurner, hvoraf de to have sort Farve udvendig og den tredie er udvendig sodet og prydet med Ornamenter, der efter sin Form maa antages med Neglen at være indtrykte i det vaade Ler, samt et kugleformet Sneldehjul af Bronce uden Ornamenter, 1.7 cm. (⅝″) høit. Ældre Jernalder; f. 1875 sammen med brændte Ben i en liden Gravhaug paa Bringsværmoen (Tarald Gjerulvsens Eiendom) i Fjære Sogn og Pgd., Nedenæs Amt. (7757—7760).

76. Et „Kvartsbryne“, brudt i to Stykker og, som det synes, afbrudt i den ene Ende, Smalsiderne som almindeligt med temmelig uregelmæssig Overflade som Følge af Slid; 15.7 cm. (6″) langt. Ligeledes f. paa Bringsværmoen i Fjære. (7761).

75 og 76 ere Gaver fra Gaardbruger Tarald Gjerulvsen ved Antikvar Nicolaysen.

77. 27 Gravfund fra hedensk Tid (1 fra Broncealderen, 15 fra ældre Jernalder og 11 fra yngre Jernalder), fremkomne ved Antikvar Nicolaysens Udgravninger i Juli og August 1876 paa Gaardene Bringsvær, Bringsværmoen, Vik, Vikmoen og Spetalen i Fjære Sogn og Pgd., Nedenæs Amt, og forærede til Samlingen af Grundeierne Anders Kittelsen og Aamund Gjerulvsen Bringsvær, Tarald Gjerulvsen og Marte Torgrimsdatter Bringsværmoen, Olav Rolfsen og Erik Johannesen Vik, Skibsbygmester Jon Terjesen, Elias Guttormsen og Ole Aasulvsen Spetalen. Fundene findes beskrevne nedenfor i denne Aarsberetning under „Udgravninger i Fjære 1876“. (7767—7858).

78. *a)* Stykker af et tveegget Sværd af Jern med Spor af Træ paa Klingen og Tangen. (7859).

b) Rester af en stærkt beskadiget dobbelt oval Spænde af Bronce af Typen Sv. forns. 551, med tvunden Sølvtraad i de fordybede Gange mellem Knopperne. Paa Bagsiden Indtryk af Tøi; nogle Tøitrevler hænge ved den efter Naalen levnede Rustklump. (7860).

c) Et cirkelrundt, noget convext Broncesmykke af 3.8 cm. ($1\frac{5}{12}$″) Tvermaal, med simple Slyngeornamenter, der synes at være indridsede, afbildet fig. 33. Paa Bagsiden intet sikkert Spor til Maaden, hvorpaa Stykket har været brugt; dog sees, at det neppe kan have været en Spænde. (7861).

d) Et Stykke af Randen af en Vegtskaal af Bronce af almindelig Form. (7862).

e) Et forrustet Knivblad af Jern og et afbrudt Bryne af violet Skifer. (7863. 7864).

Disse Sager, fra yngre Jernalder, fandtes Sommeren 1876 paa Huseby i Blaker Sogn, Urskog Pgd., Akershus Amt, i en stor Sandhaug, der antages at være dannet af Naturen. I samme Haug er tidligere til forskjellig Tid fundet to menneskelige Skeletter, intet af dem i umiddelbar Nærhed af Oldsagerne. — Gave fra G. Grøndahl.

79. Dolk af lysgraa Flint, med firkantet, skjødesløst tildannet Haandtag, 19.2 cm. ($7\frac{1}{3}$″) lang. F. i skovbevoxet Udmark paa Holt i Rellingens Sogn, Fet Pgd., Akershus Amt. (7868).

80. To forrustede Spydspidser af Jern fra ældre Jernalder, den ene tveegget med skarp Ryg efter Midten og meget stærkt indadbøiede Egge oventil, den anden forsynet med Agnorer. Den første er 27.5 cm. ($10\frac{1}{2}$″) lang, den anden 26 cm. (10″). Agnorerne paa den sidste ere lange og indadkrummede paa Midten, Falen rund. F. i Juli 1876 i en Haug paa Nedre Alm i Stange Sogn og Pgd., Hedemarkens Amt. Haugen ligger ganske tæt ind til den Haug paa Vestre Hæmstad, hvori det i Aarsb. 1869 S. 86 og 91 (No. 66 og 80) omtalte Fund er gjort. Der er ogsaa sammenhængende Stenlægning mellem begge Hauger, hvorfor Finderen, vistnok urigtigt, har antaget dem for at være Dele af en og samme Haug. Haugen paa Alm bestod udelukkende af middelsstore Kampestene; forøvrigt fandtes kun lidt Kul, men ingen Ben. — Gave fra Gaardbruger Jørgen Aagaard. (7870. 7871).

81. Et Stykke tildannet Kvartsit, af langagtig firkantet Tversnit, afbrudt i den ene Ende, i den anden skraaslebet paa begge Sider, saa at det har faaet et Slags Eg, som dog er meget stump. Sandsynligvis at stille i Klasse med de saakaldte „Kvartsbryner". F. ved Pløining paa Laeim i Skibtvet Pgd., Smaalenenes Amt; Gave fra Seminarist Richard Laeim. (7872).

82. Stenøxe med Skafthul, 15 cm. ($5\frac{3}{4}$″) lang. Sleben overalt. F. i Vormen Elv ved Strøm i Fenstad Sogn, Næs Pgd., Akershus Amt. — Gave fra Assistent Bodal. (7873).

83. Samlet Fund fra Stenalderen:

a) Kile af graahvid Flint, 15.7 cm. (6″) lang, af omtrent fir-

kantet Tvermaal, stærkt buede Bredsider og korte Smalsider; sleben ved Eggen og hist og her ellers. (7874).

b) Haandtaget og et lidet Stykke af Bladet af en Dolk af samme Art Flint; Haandtaget firkantet, nogenlunde regelmæssigt tildannet. (7875).

c) To Pilespidser af Flint (mørkere Farve), Form omtrent som Sv. forns. 65, 5.8 og 6.5 cm. lang ($2\frac{1}{4}$ og $2\frac{1}{2}$"). (7876. 7877).

d) Redskab af graahvid Flint, 4.8 cm. ($1\frac{5}{8}$") langt, afbildet fig. 2. Efter dets Form synes det rimeligt, at den buede Ryg ud mod Enden kan være tildannet for med større Eftertryk at kunne bruge den modsatte Eg til at skjære med. (7878).

e) Forskjellige Flintstykker, hvoriblandt den nedre Del af en Pilespids af samme Form som *c*, men større og af raaere Arbeide, en liden Flintkjerne, flere Stykker af mindre Flekker m. m. (7879).

Disse Sager fandtes for over 30 Aar siden samlede i en Ager paa Slottet i Hurum Pgd., Buskeruds Amt, hvor de siden have været bevarede. Fundet maa vistnok betragtes som et Værkstedfund.

84. *a)* „Vævskyttelformet Sten“ fra ældre Jernalder, ikke af Kvarts, men af en anden haard, stærkt glimmerholdig Stenart, af ualmindelig Størrelse (11.7 cm. eller $4\frac{1}{2}$" lang og 5.8 cm. eller $2\frac{1}{4}$" bred paa Midten) og ligeledes ualmindelig Form. Den har ingen Fure om Kanten; Undersiden er plan, men Oversiden meget stærkt buet, saa at Tykkelsen i Midten (4.1 cm. = $1\frac{7}{12}$") er betydelig større end ved Enderne. (7880).

b) Halvdelen af en tyk rund Broncering og en flad Ring af Bronce af 3.9 cm. ($1\frac{1}{2}$") ydre Tvermaal, med ophøiet Kant ved indre Rand. Paa den sidste er etsteds tæt ved hinanden anbragt 3 i en Trekant stillede Naglehuller, hvoraf de to endnu have Broncenagler med smaa ophøiede runde Hoveder; den bedst bevarede af disse viser, at den Gjenstand, hvortil Ringen har været naglet, har været ca. 2 millim. tyk. (7882. 7881).

c) 2 Sneldehjul af halv gjennemsigtig Talksten. (7883. 7884).

Disse Sager, alle fra ældre Jernalder, ere fundne sammen, udentvivl i en Gravhaug paa Stoveland i Holme Sogn og Pgd., Lister og Mandals Amt.

85. Et Stykke af en svær Spydspids af Jern fra yngre Jernalder og tre Sneldehjul af Klebersten, fundne, efter Sigende sammen, paa Finnø i Finnø Pgd., Stavanger Amt. (7885—7888).

86. Kile eller Meisel af grønagtig Lerskifer, stærkt beskadiget oventil, af noget uregelmæssigt ovalt Tversnit; f. paa Bringsjord i Aa Sogn, Lyngdal Pgd., Lister og Mandals Amt. (7889).

87. Hammer af Sten, lig det i Aarsb. 1873 fig. 4 afbildede Exemplar, 12.4 cm. ($4\frac{3}{4}$") lang; største Bredde 9.5 cm. ($3\frac{2}{3}$"). Er gjort af en af Naturen tildannet Sten uden videre Bearbeidelse, end at et Skafthul er indboret. Foruden dette og det nys nævnte, i

Aarsb. for 1873 afbildede Exemplar har Samlingen endnu et tredie, noget mindre af dette Slags Redskab (No. 2282), f. paa Ouestad i Slemdal Pgd., Bratsberg Amt. (N. Fornl. 205). (7891).

88. Stenøxe med Skafthul af graa Lerskifer, 16.4 cm. (6¼″) lang, sleben overalt. (7892).

89. Stenøxe med ufuldendt Skafthul, 11.7 cm. (4½″) lang, plan paa Undersiden, ellers afrundet. Paa Oversiden er begyndt paa Skafthullet ved at indhugge (ikke slibe) en grund, noget oval Fordybning; paa Undersiden er indslebet et rundt Hul, i hvis Bund der er Spor af opstaaende Tap. Banen og Eggen have en meget uregelmæssig Form, uden at det lader sig afgjøre, om dette er en Følge af Beskadigelse, eller om Arbeidet ogsaa her er ufuldendt. Spor af Slibning paa enkelte Steder. (7893).

87—89 ere fundne paa Ulleren i Eker Pgd., Buskeruds Amt.

90. Stenøxe med Skafthul, 11.7 cm. (4½″) lang, i Form noget lignende Aarsb. 1875 fig. 5, men smalere og tykkere i Banen. Spor af Slibning paa flere Steder; men Overfladen er nu meget forvitret. F. i Fron Sogn, Drøbak Pgd., Akershus Amt. (7894).

91. Gravfund fra Broncealderen:

a) Kniv af Bronce, flad og tynd med spiralbøiet Haandtag lig Sv. forns. 189—192, af hvilke den mest ligner No. 189. 190; der er ingen Antydning til Øine ved Enden af Spiralen, men vel paa dennes Overside en liden Knop, der maaske er at betragte som en Erindring om den oprindelige Dyrehovedform. Ingen Ornamenter. Længde 9.5 cm. (3⅝″), største Bredde 1.95 cm. (¾″). (7896).

b) En Rest af Bladet af en anden Broncekniv, stærkt beskadiget i Eggen. Ryggen har en saadan Krumning, at Stykket kan sluttes oprindelig at have havt en Form lignende Sv. forns. 185—188. Er temmelig tynd. Nuværende Længde 6.7 cm. (2 7/12″). (7897).

Fundet 7 Oktober 1876 i en Røs paa Toppen af Aasen Veten, sydligst paa Nøterø, Nøterø Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt, Øens høieste Punkt (332 Fod over Havet). Røsen er 40′ i Tvermaal og oprindelig vel 4—6′ høi; den synes at være bleven noget forstyrret ved i ældre Tid at have tjent som Underlag for en Varde (hvorom Aasens nuværende Navn minder); Stenene i den vare selv i de undre Lag stærkt skjørnede af Ild, udentvivl som Følge af gjentagen Antændelse af Varden. Røsen synes ogsaa at have været udkastet tidligere. Fundet blev gjort, da det paa den i senere Tid anbragte trigonometriske Signal skulde fornyes; ved denne Leilighed fandtes Knivene i Gruset nær det faste Fjeld omtrent 1 Alen fra Røsens Centrum. Med Hensyn til Beliggenheden jvfr. Aarsb. 1871 S. 118—120; den paa dette Sted af flere Iagttagelser dragne Slutning, at de paa Toppen af Aaser og Høiderygge liggende Røser i Egnen omkring Kristianiafjorden ofte inde-

holde Grave fra Broncealderen, har ved nærværende Fund faaet ny Bekræftelse. — Gave fra en unævnt Giver.

92. Enegget Sværd af Jern fra yngre Jernalder, uden Hjalt, vel bevaret. Odden nu meget stump, hvilket ikke synes at have været Tilfældet fra først af; ved Bladets Overgang til Tangen paa begge Sider et Par Afsatser. Klingens Længde 28″ (73.2 cm.), Bredde 4.8 cm. (1⅞″). Er mærkeligt nok fundet langt ind paa Høifjeldet i Gudbrandsdalen, i en naturlig Sandhaug ved Bredden af Elven Hosken mellem Hosketjern og Øvre Sjodalsvand, Vaage Pgd., Kristians Amt. (Øvre Sjodalsvand ligger efter Amtskartet 3113 Fod over Havet). Pilespidser fra Jernalderen findes ofte tilfjelds, derimod sjelden andre Oldsager. (7898).

93. *a)* Tveegget Sværd af Jern, yngre Jernalder, overbrudt midt paa Klingen, men fuldstændigt bevaret. Klingens Længde 78.5 cm. (næsten 30″), største Bredde 5.8 cm. (2¼″). Hjaltene af firkantet Tversnit, smale, svagt buede. Knappen femfliget, meget spæd. Beskaffenheden af Fordybningerne mellem Knappens Fliger synes at vise, at der oprindelig har været indlagt noget til Prydelse (Sølvtraad?). (7900).

b) Spydspids af Jern, 33.4 cm. (12¾″) lang; smalt, tykt Blad med jevnt buede Egge. (7901).

c) Tverøxeblad af Jern, 18.3 cm. (7″) langt, af almindelig yngre Jernalders Form, dog usædvanligt spædt og smalt, afbildet fig. 34. (7902).

d) Skjoldbule af Jern af almindelig Form med Indknibning ovenfor Randen; 14.3 cm. (5⅝″) i Tvermaal nedentil; 4 Nagler. Oventil beskadiget ved flere dybe, i forskjellige Retninger gaaende Hug. (7903).

e) Et Stykke Jernblik af aflang, firkantet Form, dog med noget buede Langsider, stærkere aftagende i Bredde i den ene Ende end i den anden; det er 28.5 cm. (11″) langt og 5.5—10.9 cm. (2⅛—4⅛″) bredt. Det er stærkt krummet efter Længden; ved den bredere Ende er nær den ene Langside ovenpaa paanaglet en smal Jernskinne af samme Tykkelse, og paa den modsatte Side (Undersiden) er Spor af en liden bevægelig fæstet Krog, der maa have været til at hegte ind paa en Hempe eller noget lignende. Kunde tænkes at have været Beslag paa en Hjelm af Læder. (7904).

Disse Sager fra yngre Jernalder ere fundne ved Pløining i en Ager paa Midt-Strand i Svennæs Sogn, Nordre Aurdal Pgd., Kristians Amt. Udentvivl et Gravfund, hvilket bestyrkes derved, at Glødeskal kan sees paa flere af Sagerne. — Gave fra Ole Helgesen Midt-Strand ved Kapitain E. Moestue.

94. Pilespids af Jern, yngre Jernalder, 11.5 cm. (4$\frac{5}{12}$″) lang, f. i Høifjeldet ved Graahø i Østre Slidre Pgd., Kristians Amt. — Gave fra Kjøbmand P. Simonsen. (7905).

95. Øxeblad af Jern, yngre Jernalder, 11.8 cm. (4½″) lang. (7907).

96. Et Par Smaastykker af en Lerurne, rimeligvis fra ældre Jernalder. (7908).

95 og 96 ere indkomne blandt flere Sager, der angives „for en Del" at være fundne i Gravhauger i Bø Pgd., Bratsberg Amt.

97. Øxeblad af Jern, fra yngre Jernalder, ganske usædvanlig lidet, vistnok det mindste hidtil kjendte Exemplar, afbildet fig. 35. Dets Længde er 7.8 cm. (3"). Beskadiget i det ene Hjørne foran, ellers vel bevaret. F. under en Røs paa Østerlid i nysnævnte Bø Pgd. (7910).

98. Et lidet Stykke af et Klebersten skar, af Form som en fladbundet Skaal, ikke betydelig Størrelse; Spor af Sod. F. i en Gravhaug paa Tveten, ligeledes i Bø Pgd. (7912).

95—98 ere Gaver fra Gaardbruger og Ordfører Halvor N. Tvedten.

99. *a)* Rest af en forrustet Spydspids af Jern, meget lang og smal Fal med Udspring til Siderne nederst, hvilke Udspring dog ei synes at have havt den sædvanlige trekantede Form (som f. Ex. paa Aarsb. 1868 fig. 5). (7913).

b) Øxeblad af Jern, ligeledes meget forrustet, 16.5 cm. (6⅓") langt. (7914).

Disse Sager (yngre Jernalder) ere fundne løse i en Ager paa Kvam i Lesjeskogens Sogn, Lesje Pgd., Kristians Amt. Gave fra Gaardbruger Syvert Kvam ved Skolelærer O. H. Berg.

100. Dolk af graahvid Flint, 17.6 cm. (6¾") lang. Bladet, der er noget usymmetrisk formet, er temmelig tykt, især ud mod Odden, og har i den største Del af Længden aldeles rette Kanter; Haandtaget paa begge Sider rundt ophøiet. F. ved Stranden af Totak-Vand (over 2000 Fod over Havet) i Rauland Sogn og Pgd., Bratsberg Amt, nær ved det ved sine Helleristninger mærkelige Sporanæs (jvfr. Aarsb. 1875 S. 227 f., hvor ogsaa nærværende Stykke er nævnt). (7915).

101. Slibesten af Kvartsit fra Stenalderen, med flade Bredsider, men uregelmæssige Smalsider, brugt til Slibning paa een Bredside og een Smalside, 22.3 cm. (8½") lang; største Bredde 13 cm. (5"). F. paa Runestad paa Øen Fogn, Talgø Sogn, Finnø Pgd., Stavanger Amt. (7917).

102. 5 Perler, hvoraf een er af Rav, de øvrige af Glas. Ravperlen, der er 3.4 cm. (1⅓") høi, er afbildet som fig. 23; den har en ganske eiendommelig Form, lignende de ved Banen gjennemborede Kiler fra Stenalderen (Worsaae No. 15.16 Sv. forns. 32), en Lighed, der dog maa være tilfældig. Ere opgivne at være fundne paa Tunem i Birkrem Sogn, Helleland Pgd., Stavanger Amt; nogen Gaard af dette Navn findes dog ei i Matrikelen. Sandsynligvis ældre Jernalder. (7918).

103. Dolk af Jern med Rest af et Haandtag af Bronce. Den bevarede Del af Haandtaget (den nederste Del) har ganske samme Form som det tilsvarende Stykke paa det i Aarsb. 1868 fig. 10

(cfr. Aarsb. 1875 S. 184) afbildede Sværdhaandtag af Bronce med Levning af Jernklinge, der er funden i Holt i Nedenæs Amt og bevares i Arendals Museum. Uagtet den Lighed, som den øvre Del af dette Sværdhaandtag har med endel Haandtag fra Broncealderen, maa dog begge Stykker vistnok henføres til Middelalderen. F. dybt i Jorden paa Høvikstranden i Østre Bærum Sogn, Asker Pgd., Akershus Amt. (7919).

104. „Vævskyttelformet Sten“ af graa Kvartsit, ældre Jernalder, kort og tyk med afrundede Ender. Sidefuren, der er bred, men ikke dyb, gaar ikke omkring Enderne; paa den ene Fladside stærke skraatløbende Slidmærker, paa den ene kun svage Spor af Slid. Længde 7.4 cm. ($2\frac{5}{8}''$), Bredden 5.6 cm. ($2\frac{1}{8}''$). F. paa Risem i Vaaler Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt, (7922).

105. En temmelig stor Glasperle, sort Bund med 2 Rader gule Pletter, omgivne med rød og hvid Indfatning og adskilte ved en gul rundtomløbende Streg; sandsynlig fra ældre Jernalder. F. paa Vestby i Os Sogn, Rakkestad Pgd., Smaalenenes Amt. (7923).

106. Sneldehjul af Klebersten, skjødesløst arbeidet, uden Ornamenter, maaske fra yngre Jernalder. (7924).

107. Kile af gaa Lerskifer med fine mørke Aarer, 15 cm. ($5\frac{3}{4}''$) lang, af meget uregelmæssigt ovalt Tversnit; Banen temmelig smal. Sleben ved Eggen og noget opad paa begge Bredsider. (7925).

108. Kile af Grønsten, 13.7 cm. ($5\frac{1}{4}''$) lang, ovalt Tversnit, afrundet Bane; Eggen noget skjæv. Ligeledes sleben et Stykke opad fra Eggen. (7926).

106—108 ere fundne paa Olafsrud i Hovin Sogn, Spydeberg Pgd., Smaalenenes Amt, efter Sigende sammen, hvilket dog ei kan forholde sig rigtigt for Sneldehjulets Vedkommende.

109. Kile af Sten, 16.6 cm. ($6\frac{1}{3}''$) lang, ovalt Tversnit med Spor af Smalsider, temmelig tvert afskaaret Bane, sleben ved Eggen. F. paa Dalen, ligeledes i Hovin Sogn, Spydeberg Pgd. (7927).

110. Kile af Sten, 11.7 cm. ($4\frac{1}{2}''$) lang, ovalt Tversnit, tyk og bred, tvert afskaaren Bane, sleben ved Eggen. F. paa Sperestad i Skibtvet Pgd., Smaalenenes Amt. (7928).

111. Kile af Sten, 18.8 cm. ($7\frac{1}{6}''$) lang, smal Form, ubetydeligt aftagende i Bredde mod den tvert afskaarne, men aftyndede Bane; stærkt bøiet Eg. Forvitret paa Overfladen, hvorfor der nu ei mere er noget Spor af Slibning. F. i 1842 ved Sandviken i Asker Pgd., Akershus Amt. (7929).

112. Hulmeisel af mørk graa Flint med lysere Pletter og Flammer, brudt i 3 Stykker og beskadiget i Eggen, 17 cm. ($6\frac{1}{2}''$) lang og 5.6 cm. ($2\frac{1}{6}''$) bred i Eggen. Firkantet Tvermaal med regelmæssigt aftagende Bredde opad; helt sleben. F. etsteds i Telemarken, Bratsberg Amt. (7930).

104—112 ere Gaver fra en unævnt Giver.

113. Stenøxe med Skafthul, 11.3 cm. (6⅛″) lang, afbildet fig. 4; Banen usædvanlig regelmæssigt afrundet for denne Form. Skafthullet ufuldendt. Boringen fra nedre Side er helt færdig til Gjennemslaget med øvre Side, hvor der fra først af sees at have været indhugget en rund Fordybning; derimod mangler endnu det til at give Skafthullet jevn Vidde nødvendige Arbeide. F. for 42 Aar siden paa Bunden af en nylig optaget Grøft i en Myr, mindst 3′ dybt, paa Bredvik i Skjerstad Pgd., Nordlands Amt (omtr. 67° 15′ n. Br.). — Gave fra Christian Hansen Bredvik ved Udskiftningsformand J. Utne. (7931). — Er den nordligst fundne Stenøxe med Skafthul, som for Tiden vides at existere; efter Aarsb. 1875 S. 160 skal imidlertid i Bø i Vesteraalen, et godt Stykke nordligere, for længere Tid siden være fundet et nu tabt Exemplar.

114. Stykke af et tveegget Sværd med Hjalt, af Form som paa Sv. forns. 505. 507, prydede med riflet Broncebelæg; et lidet Øxeblad (Skjægøxe), 11.7 cm. (4½″) lang, Brudstykker af en Sax, en Lænke m. m., alt af Jern, meget forrustet, fra yngre Jernalder. F. i en rund, ikke stor Gravhaug af Sand paa Lien i Rakkestad Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt. Oldsagerne laa midt paa Haugens Bund tilligemed brændte Ben, Kul og Aske. — Gave fra Gaardbruger, Ordfører Johannes C. Lien. (7932—7934).

115. Dørring med tilhørende Beslag af Jern, fra Middelalderen; har tilhørt Elfteløt Kirke i Sandsvær Pgd., Buskeruds Amt. Ringen har Form af to vingede Drager, hvis Haler ere sammenslyngede, og som bide om en Stang, hvorom Ringen dreier sig. — Gave fra Sandsvær Kommunebestyrelse. (7935).

116. Kile af Sten, 13.8 cm. (5¼″) lang, ovalt Tversnit med svagt Spor af Smalsider, sleben ved Eggen; f. paa en nyspløiet Ager paa Orsrud i Enebak Sogn og Pgd., Akershus Amt. (7937).

117. Brudstykke (den forreste Del indtil Skafthullet) af en Stenøxe med Skafthul, af den i Norge sjeldne Form Sv. forns. 98. F. ved Brøndgravning mindst 3′ dybt paa Loding i Ullensaker Sogn og Pgd., Akershus Amt; var hel, da den fandtes. — Gave fra Gaardbruger Peter Larsen (7940). — Af denne Form kjendtes tidligere et helt Exemplar, f. paa Fuglenæs i Rakkestad Pgd., Smaalenenes Amt (N. Fornl. 716), og et Fragment, f. paa Nordby i Vaaler Sogn og Pgd., samme Amt (N. Fornl. 721), begge i Universitetets Samling (No. 3478 og 3826).

118. *a)* Lerurne af grov og løs, stærkt kiselblandet Masse, af en for Urner af dette Slags Masse sædvanlig Form, som Aarsb. 1874 fig. 22, men ualmindelig liden, 15 cm. (5¾″) høi og 12.7 cm. (4⅞″) vid øverst. Leret udvendigt rødagtigt, sort i Massen. Af den ene Side et stort Stykke borte oventil; ellers vel bevaret. (7941).

b) Spydspids af Jern med smalt tveegget Blad, der har skarpe Rygge midtefter, 14.3 cm. (5½″) lang. (7942).

c) Sigdblad af Jern, stærkt krummet, meget bredt i Forhold til Længden, afbildet fig. 24. Ligner de tidligere kjendte Sigdblad fra ældre Jernalder (hvorpaa Aarsb. 1870 fig. 11 kan tjene som Exempel) i ringe Størrelse, men afviger fra dem ved Tangens Form og ved Bladets Bredde. (7943).

Fandtes Høsten 1876 ved Arbeidet paa Jernbanen gjennem Smaalenene i en Gravhaug paa Vold i Raade Pgd., Smaalenenes Amt. Urnen var halv fyldt med brændte Ben, blandede med sort Jord, og ovenpaa disse laa de to Jernstykker, af hvilke Sigden har tydelig Glødeskal. — Gave fra Sektionschef, Lieutenant N. Hanssen.

119. To Gulvfliser af brændt Ler med Spor af gul Glasur, fra Middelalderen, kvadratisk Form, 23.6 cm. (9″) og 17.5 cm. (6⅜″) i Firkant, fundne paa to forskjellige Steder, 2½ og 3½′ dybt, i Oslo Ladegaards Have ved Gravning for Sydbanen. (7944).

120. Øxeblad af Jern, der efter sin Form muligt kan være fra hedensk Tid (yngre Jernalder), 16.4 cm. (6¼″) langt, f., ligeledes ved Jernbanearbeide, paa „Mindets“ Grund i Oslo. (7946).

119 og 120 ere indsendte som Gave af Jernbanedirektøren tilligemed flere ved samme Leilighed fundne Sager fra Middelalderen og nyere Tid.

121. Øxe af Bronce, brudt over Skafthullet og temmelig stærkt oxyderet, afbildet fig. 12. Som Afbildningen viser, er der midt paa Banen et 1.3 cm. dybt, rundt Hul, der oventil har et Tvermaal af 1.3 cm., medens det i Bunden er lidt trangere. Det eneste synlige Ornament er en Rad af smaa, meget dybt indtrykte Trekanter, der omgive dette Hul, med Toppunkterne vendte indad. Støbningen har været ufuldkommen, og der er især ved Skafthullet mange Huller efter Blærer. Længde 26.8 cm. (10¼″), Bredde i Eggen oprindelig vel 5.2 cm. (2″). F. mellem to store Stene ved Bunden af Rakvaag paa Otterøen, Akerø Sogn og Pgd., Romsdals Amt. Jvfr. ovfr. No. 74. (7951).

122. Gravfund fra ældre Jernalder:

a) Lerurne af graat Ler uden paasat Farve. Ligner i Form den i Norge hyppige Typ Sv. forns. 392 (jfr. Aarsb. 1870 fig. 12 og 1872 fig. 13), men mangler Hank. Usædvanlig liden, 5.2 cm. (2″) høi og 6 cm. (2⅜″) vid oventil. Inde i den ligger et lidet Stykke af en anden Urne af samme Slags Lermasse, der ligeledes maa have været meget liden. (7952).

b) Et Stykke af en temmelig stor, stærkt oxyderet bøileformet Spænde af Bronce, indbefattende det nederste af Bøilen og det øverste Stykke af Nederdelen; har sandsynligvis været af Formen med Dyrehoved nederst og 3 Knopper øverst (Sv. forns. 326). Har Fliger til begge Sider nedenfor Bøilen, ligesom f. Ex. paa Aarsb. 1875 fig. 21. Prydet paa disse Fliger og paa Stykket mellem dem med smaa Cirkler med Punct i Centrum. (7953).

c) Sneldehjul af brændt Ler, kageformet, 4.5 cm. ($1\frac{3}{4}$") i Tvermaal. (7954).

Disse Sager ere fundne i en Gravhaug paa Bjørneby i Degernæs Sogn, Rakkestad Pgd., Smaalenenes Amt.

123. Kile af Sten, 22 cm. ($8\frac{5}{12}$") lang; Tversnittet firkantet med convexe Bredsider og noget concave Smalsider, sleben overalt, meget vel arbeidet; Eggen stærkt buet. F. i Vestre Slidre Pgd., Kristians Amt, antagelig paa Gaarden Kvale i Hovedsognet. (7955).

124. Pilespids af Jern fra yngre Jernalder, 11.3 cm. ($4\frac{1}{3}$") lang; skal være funden paa samme Gaard som No. 123. (7956).

125. Spydspids af Jern fra ældre Jernalder, med skarpe Rygge midt efter det tveeggede Blad og stærkt indadbuede Egge oventil; er ualmindelig liden, 12 cm. ($4\frac{7}{12}$") lang. F. paa Dæli i Hole Sogn og Pgd., Buskeruds Amt. (7960).

126. To Knivblad af Jern fra ældre Jernalder, 11.3 og 12.4 cm. ($4\frac{1}{3}$ og $4\frac{1}{2}$") lange. Det største synes at være tildels omsmedet efter Optagelsen af Jorden; det andet har den i ældre Jernalder almindelige Form med stærk Krumning baade i Eggen og i Ryggen. F. i en Gravhaug paa Frøshov, ligeledes i Hole Sogn og Pgd. (7961. 7962).

127. En liden Broncenøgel, 4.8 cm. ($1\frac{5}{6}$") lang, med Pibe og aabent Haandtag; f. paa Bønsnæs, ogsaa i Hole Pgd. (7963).

125—127 ere Gaver fra Gaardbruger Ole Dæhlie.

128. En liden rund Bøsse af brændt Ler (rødlig Farve), afbildet fig. 39. Dens Tvermaal er 6.2 cm. ($2\frac{1}{3}$"), Tykkelsen (ydre Maal) 2 cm. ($\frac{3}{4}$"). Øverst er der en Rest af en afbrudt Tud og ved Siden af den Spor af to andre afbrudte Fremspring, der maaske længere oppe have sluttet sig til Tuden og med denne dannet Hemper, hvori Stykket har kunnet bæres ved Hjælp af en Snor. Den paa Midtfladen anbragte Forestilling er ens paa begge Sider og er aabenbart indtrykt med et Stempel i det vaade Ler. Der sees en Mand, klædt i Kjortel og vid Kappe, med Glorie om Hovedet, som med hver Haand griber om Halsen paa (eller stikker Haanden i Gabet paa?) et fantastisk Dyr, nærmest lignende en Drage. Forestillingen er aabenbart nær beslægtet med den, der sees paa en hos Worsaae No. 563 afbildet Spillebrikke af Ben, der skal være funden i Ruinerne af Vordingborg Slot i Danmark. Stykket er sikkert fra Middelalderen, men dets Bestemmelse er uvis. Om dets tidligere Historie har intet sikkert kunnet oplyses, uden at det er fundet i Jorden i Norge, muligt ved Dikemark i Asker Sogn og Pgd., Akershus Amt. — Gave fra cand. mag. A. E. Eriksen. (7965).

129. Stenøxe med Skafthul, af Porfyr, 15.5 cm. (6") lang, nærmest lig Worsaae 106, dog afrundet bagtil som Worsaae 39; smukt arbeidet, helt sleben og ret vel bevaret. Nærmere Oplysninger savnes; det er uvist, om Stykket er fundet i Norge. (7968).

130. En Kile, en Smalmeisel, 6 Flekker (hvoraf de 3 ere noget tilhugne i den ene Ende og i den ene Kant nærmest denne, sand-

synlig for bedre at kunne holde dem ved deres Brug som skjærende Redskab), alt af Flint, samt endel Stykker af Rav, hvoraf flere vise Spor af Bearbeidelse, deriblandt et Stykke af en i Kanten aftyndet cirkelrund Skive, gjennemboret i Centrum, af 4.4 cm. (1⅔″) Tvermaal. Fundet i Vallekilde Sogn, Holbek Amt, Sjæland. Gave fra V. G. Ørbech. (7969—74).

131. Et Par smukt udskaarne Sideplanker af et Kirkeportal, der har tilhørt Hyllestads forlængst nedrevne Stavekirke i Valle Pgd., Nedenæs Amt. (7975).

132. En Slibesten fra Stenalderen, et svært, uformeligt Stykke Kvartsit, hvis ene, nogenlunde flade Side har været benyttet til Slibning; der sees paa den et halvt Snes dybe Slidfurer, der ere afrundede i Bunden og i Gjennemsnit 2.5 cm. (1″) brede oventil. Har i længere Tid ligget paa Fossesholm i Eker Pgd., Buskeruds Amt, hvor den rimelig ogsaa er funden. Gave fra A. Fossesholm ved cand. theol. S. Sørensen. (7976).

133. En af Naturen tildannet Sten (Granit), paa hvis ene Bredside er indslebet 11 kopformede Huller, af det paa Helleristninger almindelig forekommende Slags. Stenen er 42 cm. (16″) lang, 31.5 cm. (12″) bred og c. 13 cm. (5″) tyk. F. paa Jale i Skjeberg Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt, i en Bæk, hvor den vides at have ligget i mindst 30 Aar. — Gave fra Adjunkt M. Arnesen. (7977).

FORTEGNELSE
OVER OLDSAGER, INDKOMNE TIL VIDENSKABSSELSKABET I THRONDHJEM I 1876.

AF K. RYGH.

1. Tveegget sverd af jern af yngre jernalders form i 2 stykker, fundet under veiarbeide i en haug paa Hamer i Budviken, et stykke under overfladen ovenpaa en samling af sten. Gave fra arbeidsbestyreren, kapt. Castberg. (no. 1636).
2. Brudstykke af en tveegget spydspids af jern med sammenhamret og afbrudt fal, synes at have været i sterk ild, samt topstykket af en bøilespende af form som Sv. Forns. 531, formet som en afskaaren kegle med en rund ramme til indfatning paa toppen og siderne prydede med drageslynger, mellem hvilke grunden er riflet; nederst findes levninger af 2 nagler. Funden paa Vatne i Ørstens sogn ved pløining i 2 lave jordhauger. Gave fra korporal Bjørdal. (1637. 1638).
3. Nøgel af jern, rimeligvis fra middelalderen, med ringformet haandtag, men uden pibe. Funden ved kjældergravning i Apothekerveiten i Throndhjem. Gave fra bager Hoff. (1639).
4. Tveegget spydspids af jern med en fal, der paa to sider har indtrykte elliptiske figurer som Sv. Forns. 503. Samlingen har 3

andre exemplarer af denne art. Eneste fund i en haug paa Stensaa i Bjørnør. Gave fra lensmand Hassel. (1640).

5. Tveegget sverd af jern, antagelig fra yngre jernalder, men ualmindeligt ved, at det nedre hjalt er meget langt (20 cm.) og gaar skraat ned til begge sider; det øvre hjalt mangler. Fundet for 20 aar siden paa Mele i Stjørdalen, 2 alen nede i jorden, hvor der antages før at have været en haug. Gave fra proprietær Richter. (1641).

6. En bøilespende af bronce af senere ældre jernalders form, saa overensstemmende med den medelpadske, Sv. Forns. 440 og Ant. Tidsskr. för Sverige II, s. 246, at de kunde være støbte i samme form; det nederste firkantede fremspring er imidlertid borte. F. i en stenhaug paa Revset i Støren. Gave fra gaardbruger Peder Revset. (1645).

7. Spydspids af flint med en smal tange og kort, nedentil meget bredt blad (omtr. lig Nilsson, Nordens Urinv. I, pl. 4 f. 49, men med smalere tange); 10 cm. lang. F. ved pløining i nylig opbrudt myrland paa Hojem paa Frosta. (1648).

8. Tveegget spydspids af jern, meget forrustet, men synes at have havt en høi kant langs efter siderne og er derfor formodentlig fra ældre jernalder. Har i lang tid ligget paa Ranheim paa Strinden; men det er uvist, om den er fundet der. Gave fra Laur. Jenssen. (1650).

9. Urtepotformet urne af brendt ler, 11.5 cm. høi, 14 cm. vid oventil, 11 cm. i bunden. Den har oventil en lidt udstaaende kant, og siderne prydede med 4 rundt om gaaende rader af spidse knopper og mellem disse brede furer, omgivne af indtrykte hak; den er indvendig sterkt sodet. F. for flere aar siden paa pladsen Hommelidfladen under Handberg i Børsen tæt under fjeldet i et af heller dannet c. 3½ alen langt, 1½ alen bredt gravkammer, som ellers intet indeholdt. (1652).

10. Tveegget spydspids af jern med fal; af bladet er den største del bortrustet; paa falen er indtrykt elliptiske figurer som paa no. 4. Et lidet brudstykke af et sverdhjalt af jern. Begge dele fundne i en stenhaug paa Huseby i Børseskogn og ere fra yngre jernalder. (1653. 1654).

11. Øxeblad af jern af almindelig yngre jernalders form, f. i en stenhaug paa den nederste af Husebygaardene i Børseskogn. (1655).

12. Tveegget spydspids med fal, et mundbid af et bidsel med enkelt led og et øxeblad, alt af jern og af yngre jernalders form. F. paa søndre Thorgaard, Tilder sogn i Klebbu under veiarbeide ved gjennemskjæring af en jordbanke, hvor madjorden var meget dyb, liggende ovenpaa bundsanden. Jorden var blandet med sten; der fandes kul, men ikke ben. Efter opgivende af gaardeierne blev den i Fornl. s. 831 omtalte broncekjedel fundet i en stenrøs paa den samme banke ikke mange skridt derfra. Jfr. ogsaa no. 18. (1656—58).

13. En lampe af jern af form som en noget aflang skaal (6 og 6.5 cm. i tvermaal) med en sterkt fremspringende tud i den ene ende og fra den anden en over skaalen bøiet bøile, i hvis ende er anbragt en hempe, efter hvilken den kan hænges op. Mulig fra middelalderen. F. paa Elgeseters grund ved Throndhjem og foræret af conservator Storm. (1659).
14. En brakteat af guld, afbildet i Atlas f. Nord. Oldk. tab. IX, no. 185 (jfr. Annaler 1855, s. 328), hvor dog det spor, som findes til, at den engang har havt en hempe, ikke er antydet. F. 1842 paa Inderøen (Fornl. 644) og overdraget fra selskabets myntsamling. (1660).
15. Tveegget sverd af jern af almindelig yngre jernalders form, men mangler øvre hjalt og en del af tangen. F. i ageren under pløining paa Strand, Høilandets sogn i Melhus. Gave fra Ole Strand ved kapt. Due. (1661).
16. „Skaftformet“ bryne af kvarts med ovalt tversnit og temmelig skarpe kanter. F. løst i jorden paa Øian i Aafjorden, foræret af handelsmand O. Berg ved kapt. O. Krefting. Af denne art redskaber har samlingen nu 10 exemplarer. (1662).
17. Et par enkelte skaalspender af bronce, brudstykke af et sigdblad og et knivblad af jern samt stykker af et kranium. Spenderne have havt 9 paasatte prydelser; ved optagningen fandtes levninger af tøi i dem. F. paa øvre Daleim i Sparbuen under en fjeldside nær ved en større forhøining og omtr. 1½ alen under jordfladen blandt en samling bjergrassten. Her er saaledes et exempel paa de i Indhered sjelden forekommende begravelser med ubrendt lig fra yngre jernalder. Gave fra gaardbruger Erik Daleim. (1663—6).
18. Yngre jernalders fund fra Thorgaard i Klebbu: En som ring sammenbøiet, firkantet ten af sølv, vægtig 23,7 gr., omtr. 8 cm. lang, ret afhugget i begge ender; en samling kufiske mynter, hele og i brudstykker; de ere af prof. J. P. Broch bestemte saaledes: 1) slaaet under Harun al Raschid 182—186 e. Hedschra (798—802 e. Chr.), brudstkr., 2 og 3) slaaet 91—99 e. H. (709—718 e. Chr.), 2 sandsynligvis sammenhørende brudstk., 4) myntsted og aar mangler, brudstk., 5) 247 e. H. (861—2 e. Chr.), brudstk., 6) af El-Mustain-billah 248 e. H. (862—3 e. Chr.), 7) mellem 200 og 300 e. H. (eneren og tieren kan ei læses), 8) 193 e. H. (808—9 e. Chr.). Nr. 7 er forsynet med en hempe af et riflet baand; ogsaa en til, der blev knust ved optagningen, og hvoraf kun brudstykker ere indkomne, opgives at have været forsynet med en hempe. Endelig fandtes ogsaa et redskab af jern, bestaaende af en ring, 7 cm. i tverm., dannet af en tynd ten, og en 12 cm. lang stang, hvis ene ende er bøiet om ringen, og som paa den anden ende er afbrudt i en bøining; paa den har maaske siddet en tilsvarende ring, saa at det hele kan have været et eiendommeligt formet mundbid. Fundet blev gjort i den samme veigjennemskjæring paa Thorgaard som nr. 12, men lidt til side derfor, saa at

det ei kan høre til samme gravsted. Ogsaa her fandtes kul. De her fundne mynter repræsentere saaledes efter sine prægningsaar et meget langt tidsrum (c. 710—863 e. Chr.), saaledes som ofte er tilfælde ved samlinger af fremmede mynter, der findes i jorden fra hedentiden. Denne omstændighed viser ogsaa, hvor forsigtig man maa være med at drage slutninger til nedlægningstiden fra mynternes datum. Imidlertid feiler man dog neppe meget ved at antage, at dette fund er bleven nedlagt omtrent ved 900 e. Chr. (1667—9).

19. To stykker af et enegget sverd af jern, et brudstykke formodentlig af et lignende, men med ualmindelig tyk ryg, samt en barre eller et tykt baand af sølv, sammenbøiet og afhugget i begge ender, 2.3 cm. langt, vægtigt 3,65 gr. og har paa udsiden 4 brede tverfurer. F. i en haug paa Haugen i Tilder, et par hundrede skridt fra det sted paa Thorgaard, hvor nr. 12 og 18 fandtes. Gave fra gaardbruger Isak Haugen. (1670—1672).

20. Yngre jernalders fund fra Re i Stjørdalen: 2 enkelte ovale skaalspender af bronce med 7 paasatte knopper og et dyrehoved paa hver af siderne, levninger af belæg af tynde sølvplader, ligesom der ogsaa er nogle smaa levninger af de paasatte knopper. Levninger af en kjæde, hvis led, 8—9 mm. lange, ere dannede af sammenbøiede broncetraade; et stykke af den er belagt med jernrust, formodentlig hidrørende fra spendernes naale, og lænken har rimeligvis tjent til forbindelse mellem spenderne. En stump af en snor, flettet af 8 lintraade, i hvis ene ende sidder et stykke af en broncetraad, har formodentlig ogsaa hørt til kjæden. Et par smaa rester af tøi. En samling af 75 smaa, mørkeblaa glasperler, kun 2—3 mm. i tvermaal, samt nogle større, runde og nogle cylinderformede. Et 4.3 cm. langt stykke beltebeslag af sølv med rudeforsiringer i den keltiske stil og et par fantastiske fuglefigurer, har 4 naglehul. Et beslag af bronce, dannet af et to gange retvinklet bøiet baand med 3 naglehul og jernrust; den mellemliggende gjenstand har været 5 mm. tyk. Halvdelen af et belæg paa en knap af tyndt sølvblik. Nogle brudstykker af jern, hvoriblandt et stykke af et knivblad med tyk ryg og maaske naalen af en spende. Et stykke af jernrust gjennemtrukket træ, der har siddet i falen af en pilespids el. lign. Der mangler oplysning om maaden, hvorpaa disse sager ere fundne, saa at det heller ikke vides, om de høre til samme fund, hvad der dog er sandsynligt. Efter sigende skal der endnu paa gaarden ligge nogle vaaben af jern, om hvis indsendelse der er stillet anmodning til eieren. Gave fra proprietær P. Aune. (1673—84).

21. Vævskyttelformet beltesten af graa kvarts med nogle skraa slidningsfurer paa den øvre flade, 9 cm. lang. Har i lang tid ligget paa Nes i Verdalen og antages at være funden der eller i omegnen. Gave fra gaardbruger Ole Nes. (1685).

22. To tveeggede spydspidser af jern med fal, begge omtr. 40 cm. lange, den ene udmerket ved sin jevne bredde baade af falen og bladet, samt et fyrstaal af almindelig yngre jernalders form i 2 stykker. F. paa Forbord i Strinden under et meget stort klippestykke nedenfor et brat fjeld paa et sted, hvor der saaes mange spor af et stort stenskred. Yderst fandtes benene af en hest og det ene spyd, længere inde et menneskeligt skelet med hovedet udad, ved dets ben det andet spyd og ved fødderne ildstaalet. Benene laa umiddelbart under fjeldstykket, og fødderne vare adskilte ved en mindre sten, der laa under den store. (1686 og 1744. 1745).

23. Øvre hjalt af bronce til et sverd med en isiddende stump af tangen, 9.5 cm. langt, med noget eiendommelige forsiringer i yngre jernalders stil, afbildet fig. 36. F. ved nylandbrydning paa Berg i Verdalen. (1687).

24. Tveegget spydspids af jern med fal, af almindelig yngre jernalders form, 36 cm. langt, men falen er ikke fuldstændig bevaret. F. i jorden paa Tjønnan i Rennebu; gave fra kapt. O. Krefting. (1688).

25. En lysekrone af messing, antagelig fra det 14de aarh., nedentil formet som en vase, 6armet, øverst en due med udbredte vinger; hænger i en ten af jern, i hvis ende er en ring af bronce. Har tilhørt den nu nedrevne kirke i Snaasen; gave fra lensmand Worum. (1689).

26. En særdeles smukt arbeidet øxe af sten med skafthul, af samme hovedform som Worsaae 106; 12.5 cm. lang, 5 cm. bred i eggen. F. paa Ner-Aunet i Orkedalen; gave fra Erik Olsen Ner-Aunet. (1690). Af denne Form har samlingen tidligere 2 exemplarer: nr. 1020 fra Val i Bjugn og 1548 fra Hegvik i Skjørn.

27. Yngre jernalders fund fra Legran i Stod: et enegget sverd af jern med bevaret nedre hjalt og 67 cm. lang klinge, en medfølgende knap af jern med et stykke af en tange har rimeligvis ogsaa hørt til dette sverd; brudstykke af et tveegget sverd af jern, nedre hjalt og et stykke af klingen, der er ualmindelig smal; øxeblad af jern af almindelig form; en perle af rav og brudstykke af en anden; ringformet perle af sort glas med brune og gule indlegninger; en liden perle af gult glas med bølgeformede rødbrune indlegninger om siden. Fundet er gjort i en gravhaug; gave fra Ole Legran ved sogneprest Bødtker. (1694—99).

28. Liden, helt sleben kile af graa flint, 9 cm. lang, ved eggen 5 cm. bred, ved den tvert afskaarne bane 3 cm. bred. F. paa Halsen i Gjetestrandens sogn i Børgsen; gave fra Ole Halsen. (1700).

29. Vævskyttelformet beltesten af kvarts med fure, den øvre side flad, den anden sterkt concav, med sterk slidningsfure paa den øvre side. F. paa pladsen Leirbekken under Fosnes gaard, Fosnes pgd. i Namdalen. (1701).

30. Fortsatte fund af flintrester fra verkstedet paa Urdan i Fladanger (jfr. nr. 1569, Aarsb. 1875 s. 62), ialt omtr. 200 stykker; deriblandt nogle pilespidser af form omtr. som Nilsson, Skand. Urinv. I. fig. 33 og 46. (1702).
31. Brudstykker af 2 almindelige heine, et stykke flint og stykker af et ildstaal af almindelig form fra yngre jernalder. F. paa Vik i Fladanger i en lav rund haug i den samme gruppe, hvor nr. 1565 (Aarsb. 1875 s. 62) fandtes; gave fra gaardbruger Ad. Paasche. (1703—5).
32. Rund spende af bronce med enkelt, svagt skaalformet plade, nu ikke fuldstændig, men har været mindst 5 cm. i tverm. Paa bagsiden naalefeste og naaleskede af bronce, ved hvilken sidste der sidder en levning af uldtøi; naalen har været af jern; ved den ene kant har desuden været en ring af jern, hvoraf halvdelen er bevaret. F. tilligemed brudstykker af nogle klinknagler i en langhaug i en anden gruppe hauge paa Vik og ligeledes gave fra Ad. Paasche. (1706—7).
33. Brudstykke af et antagelig tveegget sverd af jern, det nedre hjalt med belæg af bronce, og en liden stump af klingen. Yngre jernalder. F. i en stenhaug paa pladsen Leirbekken under Fosnes i Fosnes pgd. (1708).
34. Tre brudstykker af et eller to eneggede sverd af jern, hvoraf det længste er et 30 cm. langt stykke af en klinge med en stump af tangen; ingen hjalt. F. paa en plads under Eidsmoen, Høilandets sogn i Namdalen, i en ikke fuldstændig udkastet stenrøs, hvori der fandtes et rum af heller; yngre jernalder. (1709).
35. Brudstykke af et tveegget sverd og et øxeblad af jern af almindelig yngre jernalders form, f. i en udjevnet haug, hvori der ellers intet merkeligt blev iagttaget, paa Foss i Overhalven. Gave fra Johs. Gansmo. (1710—11).
36. To alterstager af træ, dannede af en paa en rund plade hvilende, 47 cm. lang stok, der er formet som en skrue, der gaar gjennem en skruegang i en lang rund tverstang, i hvis begge ender der er en med messing foret lyseholder; broget malet og simpelt arbeide. Har senest været bevaret i Snaasens nu nedrevne kirke, men sagdes tidligere at have hørt til det gamle fjeldkapel paa Megaarden [1]. Gave fra Andreas Svarva. (1713).
37. Enkelt skaalspende af bronce med 9 svagt ophøiede knopper forbundne ved længderiflede gange; efter længden gaar en ophøiet ribbe. F. i en sandhaug paa Dun paa Jøen i Namdalen, hvori der var taget grus, idet den stak frem af sandmælen. Gave fra Ole Tranaas. (1714).
38. En samling perler, 10 af rav, 1 af rødt ler, tøndeformede, 1—1.2 cm. lange. F. paa Fevaag i Skjørn, Bjugns pgd., paa den nordlige side af vaagen. Gave fra Johannes Fevaag. (1715).

---

[1]) Se „Det kgl. n. Vidsk. Selsk. Skrifter“, 19de Aarh. I, s. 211.

39. Noget over halvdelen af en vævskyttelformet beltesten af kvarts med fure; paa den convexe overside sees en sterk slidningsfure. F. ved pløining nær pladsen Risegjerdet under Rise i Opdal, hvor der i det hele siges at være fundet 5—6 saadanne. Derfra er rimeligvis nr. 1613 i denne samling og C. 5253. 5254. (1716).
40. Endel sager, formentlig alle fra yngre jernalder, som tid efter anden ere fundne paa Risegjerdet under Rise i Opdal paa forskjellige steder i den store gravplads, som findes der (jfr. C. 5255 —74, Aarsb. 1870 s. 76 f.), uden at det vides, om nogen af dem ere fundne sammen: dopsko til et spydskaft med pig; knivblad, meget forrustet; hank til et skrin (?) el. lignende; ring af en tynd ten, 7 cm. og derfor vel for stor til at kunne have været af et mundbid; en omtr. trekantet bøile, dannet af en firesidet ten, mulig et stykke af en grimelenke; 5 tveeggede pilespidser med fladt blad og lang tange; en 10 cm. lang hammer, hvis neb er formet som en smal eg; et 58 cm. langt ljaablad, temmelig forrustet. Alle disse sager ere af jern. Endelig en liden remspende af bronce, 5.5 cm. lang, 2.5 cm. bred; bagstykket dannes af en rund ten, hvorom naalen, der er formet som et dyrehoved med øine og en spids snude, er festet; de øvrige sider dannede af en 1 cm. bred plade. (1717—25).
41. Sax af jern af middels størrelse, brekket midt paa den ene arm, men ellers fuldstændig; synes at maatte henføres til ældre jernalder. Gave fra boghandler Staff. (1726).
42. Brudstykke af en firesidet hein, fundet paa Liahjell i Sundalen, efter opgivende sammen med en spydspids og en sax af jern, der skal være indsendt til universitetets samling; det kan dog ikke være C. 5668 ff. (1727).
43. Paalstav af jern, 15 cm. lang, med aaben fal. (1728).
44. Rund remspende af bronce, 3 cm. i ydre, 1.7 cm. i indre tverm., af form som en skive af en hul kugle, har paa bagsiden et hvidagtigt belæg, uden ornamenter. (1729).

43 og 44 ere ogsaa fundne paa Liahjell, paalstaven sammen med et til universitetet indsendt fund (formodentlig C. 5668) og spenden paa det samme gravfelt sammen med „noget, som lignede en klaf paa en klarinet“ (maaske en bøilespende).

45. Tre stykker af et sagblad af jern med temmelig grunde og tildels opslidte tænder; det har havt et tykkere haandtag eller tange med kvadratisk tversnit. F. i jorden paa Graveim i Sundalen, mulig i grunden af en af de mange gravhauge paa denne gaard. (1730).
46. Beslagstykke af bronce (afb. fig. 40) af i det hele oval form og 6.5 cm. langt. Paa bagsiden er der ved hver ende en liden lodret fremstaaende plade med et hul. Det synes snarest at maatte have dannet forbindelse mellem 2 kjæder, der have været festede i hullerne. Maaske fra middelalderen. F. ved pløining paa Graveim i Sundalen. (1731).

47. **Nøgel af kobber** fra middelalderen, med pibe og rundt, gjennembrudt haandtag med en høi, firkantet løkke paa oversiden. F. i jorden i udmarken paa **Opdals** prestegaard; gave fra **Arnt Sjørstad.** (1732).
48. Et lidet, **skaalformet** stykke bronceblik, glat og forgyldt paa udsiden. F. løst i jorden paa **Graveim** i **Sundalen.** (1733).
49. **Fyrstaal** af almindelig form; i mellemrummet mellem de tilbagebøiede ender sad der ved fundet indstukket et **flintstykke,** der fremdeles vedligger; et lidet stykke af kanten af en **skjoldbule;** et **brudstykke af bronce,** 3 cm. langt, rimeligvis af en bøilespende af „mellemjernalders" form, enten endestykket eller en sidevinge; en **ring af jern,** 8 cm. i tverm. og derfor neppe af et mundbid, men snarere af et af de „bøileformede redskaber" med ringe. Disse sager ere fundne paa forskjellige steder paa **Romfoghjellen** i **Sundalen** i det der værende gravfelt (jfr. Aarsb. 1872 s. 91 ff.). Broncestykket maa henføres til ældre, de øvrige sager til yngre jernalder. (1734—37).
50. **Fingerring** af **sølv,** der paa forsiden har gjennembrudt arbeide med løvverk og derimellem bogstaverne ihs (ihesus). Har hørt til et brudesølv paa **Sneve** i **Sundalen,** der oprindelig skal være kommet fra Sneve i Opdal. (1738).
51. En **spende af bronce,** dannet af en rund, noget skaalformet plade, 7.5 cm. i tverm., den midterste del er udskaaret i form af en firearmet roset, hvorover der gaar en bred naal; fire partier langs kanten ere prydede med indprikkede striber, forresten er den glat og helt overtrukket med ædelrust (fig. 41). F. paa **Venevoll** i **Sundalen,** lige under græstørven paa et sted, hvor der tidligere fandtes en tveegget spydspids af jern (C. 5695 s. Aarsb. 1871 s. 94). Fra middelalderen? (1740).
52. **Tveegget sverd af jern** fra yngre jernalder med buede og ualmindelig lange hjalter, uden knap; af klingen er kun 29 cm. tilbage. F. i jorden paa **Rimul** i **Melhus;** gave fra student **H. Knudtzon.** (1743).
53. Et større yngre jernalders fund fra **Haugen** i **Tilder:**
    a) Et brakteatformet **hængesmykke af bronce** med hempe, meget ligt det fra Skedemo i Gjerestad, se Aarsb. 1866 s. 96 f. og fig. 7, naar undtages, at dragefiguren er tverriflet.
    b) Rundt, lidt skaalformet **hængesmykke** eller **spende af bronce,** 2.6 cm. i tverm. Paa forsiden 2 ophøiede ringe langs kanten og indenfor dem 3 dyrehoveder (jfr. paa Mont. 565) med de store øren vendende nedad og snuderne op mod midten, adskilte ved en sløife med 3 bugter. Paa bagsiden staar ved den ene kant frem to gjennemborede plader, gjennem hvilke gaar en ring af en enkelt, løst sammenslynget sølvtraad, der ligeledes gaar gjennem øret af en 3 cm. lang naal af sølv; ved den modsatte kant er der spor af en bøile for naalespidsen, og ved en tredie side har der endelig været et øsken (ligesom ved de kløverbladformede spender). Stykket maa vel

nærmest kaldes en spende, skjønt naalens befestelse er eiendommelig løs.

c) Flere stykker grønt glas af et af de kageformede stykker, som man har formodet har været brugt til at glatte søm; mange stykker mangle, og enkelte ere halvt smeltede.

d) 5 runde perler af hvidt, gjennemsigtigt glas.

e) Stykker af en større cylinderformet perle af grønt glas.

f) Rund perle af rødt, brendt ler.

g) Runde, flade knapper, hele og i brudstykker, i det hele 13, omtr. 7 mm. tverm., af jern med et belæg af en tynd bronceplade, staaende paa en stift, paa hvis anden ende er anbragt en firkantet liden nitplade af jern. De maa have været anbragte paa en læderrem, der ikke kan have været mere end 2 mm. tyk.

h) En rund stift af sølv, knap 1 cm. lang.

i) Et stykke flintesten af form som de tvereggede pilespidser fra stenalderen, men kunde vel ogsaa have været brugt som ildflint.

k) Nogle brudstykker af jern, hvoraf 2, som det synes, af et knivblad.

Disse sager fandtes tilligemed brendte ben og stykker af næver i en liden, lav haug uden nogen orden spredte i kullaget, hvormed størstedelen af haugens bund var bedækket. (1746—1757).

54. Et stykke glat bronceblik, som har dannet bunden af en skaalformet gjenstand, rimeligvis af en vegtskaal, nogle brudstykker af jern, hvoriblandt en tange af et lidet sverd eller en stor kniv, en firesidet hein samt nogle klumper af brendt ler, der paa den ene side have en hulning, som om den under branden havde ligget over en gren; i hulningen sees aftryk af rynkerne i barken. Fundet paa Haugen i Tilder i en vid rundhaug tilligemed kul og brendte ben, liggende løst i jorden over bunden. Over hele haugen fandtes uformelige klumper af mere og mindre løst brendt ler. Ligeledes fra yngre jernalder (1758—61).

55. 3 brudstykker af klinknagler af jern, fundne i en langhaug i den samme gravgruppe paa Haugen sammen med kul og et stykke brendt ben. (1762).

56. En firesidet hein, temmelig slidt, funden i en rundhaug paa Haugen, nær de foregaaende (1763).

57. En liden tveegget pilespids af jern, f. i en liden rundhaug paa samme gaard. (1764).

58. Nøgel af jern af samme form som Worsaae nr. 465; længden af det rette stykke 9 cm., af det krumme, maalt efter ryggen, 6 cm., løkken paa den øvre ende er rustet sammen; et stykke af en meget sterkt slidt, firesidet hein, et ubestemmeligt redskab af jern og halvdelen af en hestesko af jern med 2 store, fladagtige søm. Fundet er gjort i en fra de øvrige noget fjernet gravhaug paa den nævnte gaard. Nøgelen tilhører ældre jernalder;

de øvrige ting maa maaske antages for senere indkomne i haugen, idet dens forhold i det hele vare noget usikre. (1765—68).

No. 53—58 ere gaver fra den throndhjemske filialafdeling af foreningen til fortidsmindesmerkers bevaring.

59. Spydspids af flint af den samme korte, brede form som nr. 7 ovenfor, 11 cm. lang, hvoraf 4 kommer paa tangen. Funden paa Stavne Norigaard i Rennebu øverst i jordskorpen i skogmælen strax ovenfor husene. (1769).

60. Tveegget spydspids af jern af ældre jernalders form med paa midten indbøiede kanter og med en afrundet kjøl langs efter bladet som en fortsættelse af falen. F. paa Gunnesøi i Rennebu øverst oppe i en brat bakke, efter sigende uden tegn til gravhaug (1772).

61. Celt af bronce uden hempe, kun 5 cm. lang og 4.5 cm. bred i eggen, har oventil 2 rundt om gaaende ophøiede rande samt et ophøiet ornament paa siderne, nærmest ligt Mont. 145. F. paa Gunnesøi i Rennebu i det nederste af den samme bakke som nr. 60. Det større broncefund i samlingen nr. 251—258 (jfr. Aarsb. 1875, 192), hvis findested tidligere har været ukjendt, er efter de nu erholdte oplysninger fundet paa den samme gaard og rimeligvis da ogsaa paa det samme sted. (1773).

62. Ældre jernalders fund fra Hereim i Rennebu: Tveegget sverd, sterkt krumbøiet og forsætlig hugget i 3 stykker, med 78 cm. lang, oventil kun 4 cm. bred klinge og 16.5 cm. lang tange; tveegget spydspids med fal med en skarp kant langs efter bladet, 37 cm. lang, hvoraf 8 cm. paa falen, sterkt krumbøiet og overhugget lidt ovenfor bladets midte, ligesom falen er hamret flad; spydspids med agnorer med fal, 16 cm. lang, noget krumbøiet, falen fladhamret, den ene agnor halvt afbrudt, den anden hamret ind til bladet. F. 1875 i en stor stenhaug i en bakkehelding lige ovenfor husene; kul fandtes, men ikke ben. (1774—1776).

63. Skaalspende af bronce med dobbelt plade med 5 faste knopper og plads til 4 paaheftede. Den er eiendommelig ved, at ornamenterne ikke er ens paa begge sider af midtknoppen. Naaleholderen og naaleskeden ere klemte fladt ind til spenden paa indsiden. F. ved grøftegravning omtr. 2 alen dybt i jorden paa Voll i Rennebu. Gave fra gaardbruger Nils P. Voll. (1777).

64. Bøileformet redskab med vedhængende ringe af jern; bøilen, 24 cm. lang, bestaar paa den ene side af en plade med noget indbøiede sidekanter; i den hænge 6 ringe og i 3 af disse igjen lignende mindre. Det har rimeligvis været forsynet med krog eller fal, hvoraf dog nu intet er levnet. F. for omtr. 10 aar siden i en haug paa pladsen Bergan under Voll i Rennebu lige under græstørven. Et lignende redskab skal for længere tid siden være fundet paa en af Hereimsgaardene i samme prestegjeld. (1778).

65. Bidselmundbid af jern med enkelt led; særegent ved, at der til hver af sideringenes indre kant er festet en 19 cm. lang stang,

der ender i langagtige knopper. F. paa Stavne i Rennebu ½ alen dybt i jorden uden tegn til gravlægning, men antagelig dog fra hedensk tid. Gave fra gaardbr. Andreas J. Stavne (1780).

66. Det ene sidestykke af et stangbidsel af jern, f. 1 alen dybt i en stenrøs paa Flaa i Rennebu; maaske ogsaa fra hedensk tid, ligesom det, dog noget forskjellige, nr. 1426 (Aarsb. 1874, 57), der hører til et større yngre jernalders fund. Gave fra gaardbruger Thrond J. Flaa. (1782).

67. 2 glatte naale med rundt tversnit af bronce, 7 og 6 cm. lange, uden hoveder, men den ene har øverst en skruegang og har derfor vel oprindelig havt hoved. F. 1874 under en helle sammen med ben af 1 eller 2 mennesker, paa Stavne i Rennebu. (1783).

68. Tveegget spydspids af jern med fal af almindelig yngre jernalders form, f. i „en lyngtue" uden andre tegn til begravelse paa Svorkdal i Orkedalen. Gave fra Edvard J. Svorkdal. (1786).

69. Nøgel af jern, antagelig fra middelalderen, med ringformet haandtag og pibe; f. i jorden mellem „Kongsgaarden" og Domkirken. Gave fra forstander C. Schive. (1787).

70. Oval skaalspende af bronce med dobbelt plade, af overpladen er kun brudstykker tilbage, har havt 5 faste og 4 paanaglede knopper. F. i en kun halvveis udgraven sandhaug paa Hovstad i Stjørdalen. (1788).

71. Stegepande (?) af jern af form som en efter længden kløvet cylinder, omtr. 50 cm. lang, 8 cm. bred oventil, 4.5 cm. dyb. Den ene ende er lukket ved en ret opstaaende tervæg, der paa den ene side har en retvinklet udvidelse, hvorved der dannes et slags tud; den anden er tilspidset og dækket af et tilklinket stykke som et hvælv. Fra denne spidse ende udgaar et 8 cm. langt, fladt skaftstykke med 2 vide naglehul, hvortil der formodentlig har været befestet et træskaft. Ved den første ende er kanten mellem cylinderen og tervæggen bedækket med en rand af bronce. F. i en haug paa Svarva i Snaasen sammen med klinknagler inde i haugens stenkjerne og maa saaledes antages at skrive sig fra yngre jernalder. Gave fra gaardbruger Andreas Svarva. (1790).

72. Stort øxeblad af jern af en sjelden form, hvoraf samlingen tidligere har 2 stykker (nr. 247 og 250), eiendommelig ved sin betydelige størrelse, sin tyndhed, og ved at eggen danner en vinkel mod skaftet; dette er 24 cm. langt og 18 cm. bredt i eggen og er forsynet med en 18 cm. lang fal til skaftet. Har i længere tid været opbevaret paa Revset i Støren. (1794).

73. Brudstykker af en gravsten med bogstaver fra det 13de aarh., funden under tomten af Borgerklubben i Throndhjem, fra hvilken der er indkommet flere middelalderske levninger. Gave fra J. Hoff. (1797).

74. Øxe af sten med skafthul af almindelig form, vel sleben. F. paa Sakshaugvang paa Inderøen. (1802).
75. Ufuldendt, kun grovhugget fad eller skaal af grøtsten. Er fundet ved et stenbrud paa Bratset i Rennebu i en dynge af levninger, der efter sigende skal skrive sig fra stenhugning til Domkirken i middelalderen, medens der i en anden dynge skal være levninger efter tilhugning af ovne fra forrige aarh. Gave fra student O. Øverland. (1803).
76. Enegget sverd af jern med hjalter, klingen 65 cm. lang, afstanden mellem hjalterne 9 cm. F. paa Bjerken i Sparbuen ved pløining paa et sted, hvor der nu ikke er nogen levning af gravhaug. Gave fra gaardbruger Ole Bjerken. (1805).

INDBERETNING
OM UNDERSØGELSER AF GRAVHAUGE I KLEBU OG VED LEVANGER 1876.

AF K. RYGH.

Af den sum, som direktionen for den throndhjemske filialafdeling stillede til min raadighed til undersøgelse af gravhauge i sidste sommer, har jeg kun fundet anledning til at bruge en del, ligesom det heller ikke har været mig muligt at samle arbeidet paa et enkelt felt. I sommerferierne har det iaar som ellers ikke været at tænke paa at foretage nogen undersøgelser, da det ikke nogetsteds vilde have været muligt at opdrive arbeidere, og jeg benyttede derfor denne tid til, med en understøttelse af Videnskabsselskabet, at foretage en archæologisk reise gjennem Namdalen. Derimod har jeg benyttet 4—5 dage, som jeg havde til min disposition ved St. Hanstid, og en lige lang tid i begyndelsen af september til gravninger, som jeg for den korte tids skyld maatte foretage i nærheden af byen, paa Thorgaardssletten i Tilder og paa Skaanes i Levanger landsogn.

Thorgaardssletten eller, som den paa stedet kaldes, Sletten, er en fortsættelse af Ustmyrens plateau, der strækker sig over til den fjeldarm, der adskiller Guldalen fra Nidelven, og som netop her afbrydes ved skardet Skjøla; mod sv. falder den af til Guldalen og mod nø. til et lavt, vidt myrlende, der strækker sig over mod Tilder kirke og Sjetnan. Den er bredest nærmest Ustmyren, hvor begge gaarde Kvenil ligge, smalest paa midten ved Thorgaardene og igjen noget bredere i den anden ende, hvor Haugens jorder ligge inde under fjeldet, idet der her paa Guldalssiden springer frem en lidt lavere terasse, hvor der ligger 2 gaarde Jesmo. Af disse, oprindelig 4 gaarde skrive de 3 sig rimeligvis

fra hedendommen (*Hvínandi*, *Haugr* og *Þjesmór*, jfr. Aslak Bolts jordebog s. 41), medens Thorgaard rimeligvis er et senere udpartet brug *(garðr)*, antagelig af Haugen. Der er Grund til at tro, at hele denne slette eller den største del af den har været et næsten sammenhængende stort gravfelt. I den nordlige del, paa Kvenilgaardene, er der nu kun levninger af enkelte hauge at se, men de tiltage indover. Veien, som fører langs efter sletten fra Heimdal jernbanestation, viser sig imellem Kvenil og Thorgaard og især mellem begge Thorgaardene at ligge paa en sammenhængende banke, der hæver sig en alen og mere over engene paa siderne. Ved nærmere undersøgelse viser dette sig at have sin grund i, at den ligger paa en sammenhængende række gravhauge, af hvilke endnu de halvrunde stenlægninger stikke frem paa veiens sider [1]. Der er ingen grund til at tro, at der kun skulde have ligget en enkelt række hauge langs sletten; rimeligvis have de oprindelig ligget lige ud til bakken paa begge sider, saaledes som tilfældet endnu er paa et lidet stykke, der endnu ikke er blevet opdyrket. Ogsaa paa Haugens grund er der flere steder paa engene spor efter gamle hauge, medens der kun i udkanterne fandtes en del nogenlunde bevarede. Her er derfor et af de tilfælde, hvorved man uvilkaarlig maa komme til til at tænke paa, at der har været en fælles begravelsesplads for en større grend, og dertil maa strøget ved sin ualmindelig frie beliggenhed ogsaa have været i særlig grad indbydende.

Under en omlægning af veien blev der i afvigte vaar gjort 2 gravfund, som atter vendte min opmerksomhed paa dette gravfelt. Ved en gjennemskjæring af en bakke, omtr. 100 skridt indenfor søndre Thorgaard, paa hvis overflade der ikke længere var noget spor af haug, fandtes først en spydspids, et bidselmundbid og et øxeblad af jern fra yngre jernalder, og kort efter, noget til side, saa at de neppe kunde høre til samme begravelse, 8 kufiske

[1]) Denne omstændighed har hr. kapt. O. Krefting først gjort mig opmerksom paa. Den har bekræftet sig ved nogle udbedringer paa veien, som bleve foretagne i sommer.

mynter, hele og brudstykker, fra omtr. 710 til 863 e. Chr. tilligemed en liden firesidet, sammenbøiet ten af sølv af et slags, som ofte forekommer sammen med kufiske mynter, samt et brudstykke, som det synes, af et mundbid af jern (jfr. s. 84 no. 12 og s. 85 no. 18). Nogle skridt længere ude paa samme bakke skal den i Fornl. s. 831 omtalte broncekjedel være funden i en røs af sten; der er altsaa nogen grund til at antage, at en grav fra ældre jernalder har ligget lige i nærheden af hine yngre. Kort efter blev der i en gravhaug paa Haugens grund fundet stykker af 2 eneggede sverd og et lidet stykke af en firesidet ten af sølv af samme art som den ovennævnte.

Den sidste haug laa i en større gruppe mere og mindre bevarede hauge i nord for Haugens huse lige ude paa brinken af bakken mod Sjetnemyrene, alle saa tæt sammen, at kanterne næsten stødte sammen. De fleste af dem bleve undersøgte med følgende udfald:

I. Thorgaardssletten.

1. Den, hvori det omtalte fund af de eneggede sverd og sølvstykket (jfr. s. 86 no. 19) blev fundet; de havde ligget i et lidet rum af sammenlagte stene med en flad helle over. Rund og 19′ i tverm. Ved eftergravning fandtes en del kul og sort jord, ellers intet.
2. Rund, 13′ i tverm., af jord blandet med sten; hist og her, især i kanterne, kul og kulblandet jord nærmest over auren.
3. Rund, 11′ i tverm. I den nordlige halvdel ovenpaa auren et sammenhængende lag kul, der tiltog i tykkelse mod kanten. Spredt mellem kullene fandtes adskillige stumper brendte ben og følgende oldsager uden nogen bestemt orden: 2 brakteater af bronce med forskjellige ornamenter, den ene med en ring, dannet af en broncetraad, 5 runde perler af glas, en perle af ler og en cylinderformet perle af glas, beslagknapper af jern med belæg af bronceblik med stifter, paa hvis anden enden ere heftede smaa nitplader, en liden

rund stift af sølv, flere stykker af en af de runde, tykke kager af glas, som man formoder ere blevne brugte til at glatte søm, enkelte af stykkerne halvsmeltede, nogle brudstykker af jern, hvoraf 2 af et lidet knivblad, et lidet stykke flint og stumper af næver. (Jfr. s. 90 no. 53).

4. Langhaug, 42′ lang, ganske smal; i dens midte saaes der at være gravet tidligere. Bestod af jord, blandet med sten. Ved den ene ende fandtes stykker af 3 baadsøm og et stykke brendt ben; forresten fandtes her og der rødbrendte lerklumper samt lidt kul. Ved midten var der paa omtr. 3 alens længde en større dybde med bratte kanter. (Jfr. s. 91 no. 55).

5. og 6. To 9′ lange, ved siden af hinanden liggende langhauge, stødende sammen med enderne paa den ene side, men lidt divergerende til den anden. Imellem dem og paa begge sider var der fordybninger. Over den største del af dem, men fornemmelig i enderne, laa kul. Stykker af brendte ben fandtes blandt kullene i midten af den søndre haug og i den vestlige ende af den nordre.

7. Rund, 34′ i tverm., nu kun ganske lidet hævet over jordsmonet omkring; nu var der kun 1—1½′ mørk jord over auren, blandet med lidt sten. I midten var der dog endnu tilbage et stenlag af flere alens udstrækning, og under dette fandtes en hel del brendte ben, spredt liggende og blandet med kul, samt et skaalformet stykke bronceblik, rimeligvis af en vegtskaal, nogle brudstykker af jern, hvoraf det ene af tangen af et sverd eller en stor kniv, og en paa den ene side slidt, firesidet hein. Derhos fandtes over hele haugen en mængde klumper af haardere eller løsere brendt ler, hvoraf nogle paa den ene side havde en hul flade, som om de havde ligget over en trægren. (Jfr. s. 91 no. 54).

Alle disse i en gruppe liggende hauger vare nu kun omtrent 1′ hævede over jordsmonet; men det kunde erindres, at flere af dem tidligere havde været høie og spidse, saaledes 2 og 3, og af 7 var der i 1858 blevet taget flere alen sten til

anlægget af chausseen forbi Heimdal, uden at man dog derved var kommet ned paa noget fund. Ved siden af nr. 7 laa der ogsaa 2 andre af omtrent samme udstrækning, men som vare næsten ganske jevnede med jorden og som derfor ikke bleve yderligere undersøgte.

8. Rund, 12′ i tverm., lidt adskilt fra de foregaaende mod vest i en bakkekant, temmelig lav. Omtrent ved midten var der en samling stene og derunder en dyb, langstrakt grube i auren, hvori der fandtes kul og resten af forraadnet træ. Jorden var i hele haugen ualmindelig fed, og det er muligt, at det snarere var en gammel affaldsdynge end en gravhaug.

I fortsættelse mod s.ø. af den nævnte gruppe, kun adskilt derfra ved veien til Tilder kirke, sees først bunden af en stor rund haug, der ligeledes blev udkjørt ved veianlægget i 1858. I flugt med den laa 3 hauger i række, der samtlige bleve undersøgte:

9. Aflang rund, 11′ og 17′ i tverm., syntes at være ganske urørt og omtr. 2′ høi. Temmelig meget sten, der især i den midtre del var lagt i orden i flere lags høide. Kul fandtes i et bredt belte efter længden over auren; ellers intet.

10. Rund, 16′ i tverm., samt blandet med sten, der dog ikke var lagt i orden. Kul her og der, tildels i større flekker. Ved midten fandtes paa bunden et tykt lag ler, der ellers ikke findes i jordbunden paa denne gaard. Ogsaa denne syntes urørt.

11. Aflang rund, 16′ og 20′ i tverm.; i toppen et lidet hul. Adskilligt sten blandet med sanden. Kullag i den ene halvdel.

Jevnsides med denne række har ligget en anden, hvoraf en middelstor haug blev udgravet i 1870, i hvilken der sammen med brendte ben og en mængde kul blev fundet 2 pilespidser, en kniv og klinknagler af jern samt et par heine (Aarsb. 1870 s. 93 nr. 28). Ved siden af dem laa:

12. Aflang rund, 9′ og 12′ i tverm., ganske lav, af jord og sten. Over den største del af bunden et mere og mindre tykt kul-

lag og i den ene kant mellem kullene en liden pilespids af jern. (Jfr. s. 91 no. 57).

13. Paa den anden side af gaarden, hvor der var levninger af flere udarbeidede hauger, i kanten af bakken mod Jesmo. Omridsene vare usikre, da jorden var dyrket, og det var derfor ogsaa kun dens inderste del, som med sikkerhed kunde ansees for at være i sin oprindelige skikkelse. Over den nedre del laa en meget stor sten, der kun med møie kunde rokkes; ogsaa i den øvre del var meget sten. Over grunden laa meget kul; deriblandt fandtes en nøgel af jern af samme form som Worsaae nr. 465 og Vedel, Undersøg. paa Bornholm pl. 12 fig. 2, 3, og ligeledes i dybden under stenene halvparten af en bred hestesko med 2 fladagtige søm samt et andet ubestemmeligt redskab af jern og en meget slidt, firesidet hein. I den ene kant laa en mængde hesteben. Nøgelen henviser til ældre jernalder, fra hvilken tid de andre sager neppe synes at kunne være, medens det dog heller ikke syntes rimeligt, at de skulde kunne være komne ned i jorden senere. (Jfr. s. 91 no. 58).

Naar undtages den sidst nævnte haug, viste alle de øvrige, hvori der blev fundet oldsager, sig at høre til den yngre jernalder, og dette kan ogsaa med sikkerhed antages om resten, dels fordi alle laa saa tæt sammen i en gruppe, dels fordi de viste den samme bygning og indretning. Skjønt der i flere ikke blev fundet ben, maa det antages, at ligbrand har været anvendt ved alle begravelser, og mangelen paa levninger af ben i enkelte tilfælde kan da forklares af, at der synes at have været anvendt meget sterk brand. Overalt, hvor iagttagelser derom kunde gjøres, viste det sig, at oldsagerne maa have været lagte paa baalet med liget og siden ere blevne opsamlede sammen med benene og kullene. — Til nogen tidsbestemmelse for denne gravlægning har man det et stykke vestenfor denne gruppe paa Thorgaards grund gjorte fund af kufiske mynter, der ikke vel kunne antages at være nedlagte før aar 900, men vel snarere noget senere, samt den i nr. 1 fundne sølvbarre, der ogsaa tyder paa de kufiske mynters tid, medens

det efter terrainets beskaffenhed synes troligt, at den af mig undersøgte gruppe maatte være yngre end den omtalte haug paa Thorgaard. Der tør vel saaledes være grund til at antage, at dette gravfelt hidrører fra den yngre jernalders senere halvdel, fra det 10ende hundredaar.

Lige nedenfor den mod Sjetnemyrene vendende bakke laa der i en række flere aflange, firkantede grave af samme art som de, der ere fundne paa Urdan i Fladanger, i Grong og flere steder (Vidsk. selsk. skr. VIII, 6, jfr. Aarsb. 1872, 39, 1874, 12, 1875, 12) og som de af mig iaar undersøgte paa Skaanes. Tiden strak ikke til at undersøge dem, men gaardeieren, Isak Haugen, som i høst har oppløiet jordstykket, har underrettet mig om, at han derved fandt en strimmel kul og brendt jord langs rækken af gravene, berørende disses ender, medens intet lignende fandtes i overfladen af gravene selv.

II. Skaanes.

Haugene paa Skaanes i Levanger landsogn, hvoraf der nu ikke kan gjenfindes saa mange, som der er nævnt i N. Fornl. 629 efter Klüwer og Schøning, ligge et godt stykke vestenfor gaardens huse i en langstrakt helding, der gaar ned fra fjeldet i vest, og bestaa i det hele af 2 partier, en række efter skraaningens høieste ryg og en anden samling et stykke nede i dennes affald mod søen (Kaustangen). I den første træffes først i en sammenhængende række en ganske liden lav stenhaug med store stene i kanten, dernæst en aflang lav haug:

1. og 2. af jord og sten. Begge disse bleve undersøgte, uden at de viste noget tegn til begravelse, skjønt ialfald den sidste utvivlsomt var en gravhaug. Videre mod vest:

3. En langhaug, 54′ lang, 10—12′ bred, knap 2′ høi. I midten var der tidligere gravet en smal gang tvert igjennem. Bestod af jord, blandet med sten, der fordetmeste laa som et lag under overfladen. I den østre ende fandtes kul under stenene.

4. En stenkreds, stødende tæt til den foregaaende haug, den samme, der af Klüwer omtales som en kreds af 5 staaende stene. De 4 stene, der have dannet kredsen, laa nu nede, medens den 5te i midten endnu stod og er 4¾′ høi over jorden; kredsen var omtr. 24′ i tvermaal. Her og der fandtes lag af mindre stene, saaledes som jeg tidligere har fundet dem i nogle lignende kredse i Stod (jfr. Aarsb. 1869 s. 11—13); i nv. og i ø. fandtes der større lag af kul ovenpaa auren.

Et stykke i syd for denne række findes 2 ualmindelig store stenrøser ikke langt fra hinanden. Begge vare betydelig udkastede i midten; om der ved dette arbeide var naaet ned til bunden, kunde ikke sikkert bedømmes, da det ved en saadan kun af uordnede stene bestaaende røs ikke godt kan afgjøres, hvor meget sten der igjen kan være kastet ned i hullet. Af de øvrige af Klüwer omtalte røser fandt jeg kun 1, der ligger i samme linie som de nævnte, men i betydelig afstand fra dem nær under fjeldet. Ogsaa den er usædvanlig stor og syntes at være omtrent urørt. En undersøgelse af den vilde imidlertid have taget mere tid, end jeg dengang kunde raade over.

5. Nær denne i et strøg, hvor skoven er udhuggen, saaes der flere aflange firkantede grave, 5—6′ lange, af samme art, som ovenfor er omtalt som forekommende i Tilder. 7 af disse bleve undersøgte; i alle undtagen 2 fandtes der et lag af kul og brendt jord for det meste efter forhøiningens længde, 1—2′ under overfladen, men ellers intet; i fordybningerne ved siden af fandtes derimod intet usædvanligt. Saaledes gav heller ikke denne undersøgelse noget bidrag til bestemmelse af denne gravforms tidsalder.

Den anden samling paa Kaustangen bestaar af en gruppe middels store runde hauge af sand, et par langagtige hauge og 2 trekanter af den i det nordenfjeldske almindelige form som 3 lange, omtrent jevnbrede strimler, udgaaende fra et centrum; disse sidste bestod af jord og sten og vare begge noget gjennemgravne i midten. Af de runde hauge bleve 3 undersøgte:

6. Meget lav, 24′ i tverm.; under overfladen laa sten, paa midten i flere vel sammenlagte lag. Omkring midten og et stykke udover fandtes kul og brendt jord over bunden.
7. 28′ i tverm., 3′ høi; i midten var der tidligere gravet et smalt hul, der viste sig at være gaaet ned til bunden. Over næsten hele haugens vidde laa et lag kul nærmest over grunden, ved midten desuden 2 andre lag høiere oppe med ½ fods indbyrdes afstand; her havde der ogsaa været en del sten, hvis oprindelige stilling imidlertid var bleven forstyrret ved den tidligere gravning; forresten bestod haugen af sandjord.
8. 36′ i tverm., 5′ høi; bestod af sand. Intet af interesse blev iagttaget.

Udgravningerne paa Skaanes vare altsaa ualmindelig uheldige, idet der ikke blev gjort nogetsomhelst fund af oldsager. Heller ikke af ben fandtes der nogetsteds levninger, medens det dog af haugenes forhold forresten kan sluttes, at de alle maa have indesluttet brendte lig. Medens der saaledes ikke blev vundet noget resultat, hvorpaa der kan grundes nogen slutning om gravlægningernes alder, taler dog stenkredsen for at antage partiet øverst paa aasen med de store røser for at skrive sig fra ældre jernalder, og trekanterne i den anden gruppe ved søen for, at denne hidrører fra den yngre. At en undersøgelse af de store røser maatte give noget større udbytte, er der vist al grund til at tro.

INDBERETNING
OM ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER I 1876.

AF B. E. BENDIXEN.

I. Udgravninger og Undersøgelser paa Karmøen.

Inden den bergenske Filialafdelings Bestyrelse blev der bevilget mig en Sum til Udgravninger og Undersøgelser ved Avaldsnes, og i Slutningen af Juli — nogen anden Tid stod ikke til min Raadighed — reiste jeg ned til Karmøen. Min Hensigt var dels at undersøge de smaa runde og firkantede Gravhauger paa Bloheien, dels, saavidt Midlerne strakte til, at udgrave en eller et Par af de store Hauger, der oftere omtales og beskrives i „Urda“. Fra de største har man, som bekjendt, flere Broncealdersfund, i andre noget mindre er gjort Fund fra ældre Jernalder; fra de smaa kjender man kun en eneste Gjenstand, som endda kan være tilfældig indkommet.

Ingen af de større Hauger er urørt, enkelte er helt ødelagte. De største turde jeg ikke tage fat paa, da jeg med den bevilgede Sum ikke kunde faa nogen af dem ordentlig undersøgt. Jeg valgte da at udgrave en noget mindre, hvis Top var borttaget og i hvis Midte og ene Side der var gravet endel for at tage Sten til Gjærder; Eieren tænkte netop paa at rydde videre op i den i samme Hensigt. Veiret var godt, da jeg begyndte; men allerede den følgende Dag slog det om, og senere regnede og blæste det stadig, saa at Arbeidet blev stærkt forsinket, saameget mere som Haugen for en stor Del bestod af tung Lerjord; flere Gange maatte Arbeiderne standse for Uveiret. Men da det engang var paabegyndt,

ansaa jeg det bedst at fuldføre det. Der blev gravet flere Grøvter straaleformig mod Midten, og efterat de var ført ned til Auren, blev de gjenstaaende Vægge mellem Grøvterne fjærnet. Haugen blev, saavidt gjørligt, tilkastet igjen; men det meste af Stenen tog Eierne til sit Brug.

Haugen (No. 30 paa medfølgende Kart) var 119 Skridt i Omfang, og har vel været noget over 20′ i Høide. I den øverste Del skulde der efter en næppe meget paalidelig Fortælling være fundet flere hellesatte Gravkamre, hvoraf den største holdt omtrent 3 Alen i Længde; Rester af Vaaben skulde have ligget i dem.

Haugens Indre dannedes af en stor Stenrøs, der begyndte 12 à 20′ fra ydre Rand og var meget høi og brat. Udenom denne og støttende den var der lagt en Ring af Stene, ligeledes i Form af en Røs, altsaa høiest paa Midten, hvor den var omtr. 3′ høi. Foden af den indre Stenkjærne og Ringen berørte hverandre, og det hele var dækket og afrundet med et Lag Jord, der i Fordybningen mellem begge Stenlagene holdt 3′, ellers i Regelen omtrent 1′. Ved denne særegne Bygning fik Haugen en langstrakt jævn Fod og en brat indre Skraaning. Samtlige store Hauger paa Bloheien har det samme Profil. Stenene i Ringen var almindeligvis temmelig smaa, i den indre Røs derimod for det meste meget svære, tildels saa store, at der behøvedes 3 Mand for at vælte dem. I den ydre Ring var ingen mærkbare Randstene; men Foden af Stenkjærnen var støttet af en Rad store, ofte opretstaaende Stene. Jorddækket bestod af de samme Lag, som Heien, kun i omvendt Orden, dybest nede Muld, saa lerblandet Aur og øverst og i størst Masse ren Ler. Næsten overalt i Haugen fandtes smaa Kul, dels enkelt spredt, dels i mere sammenhængende Lag, undertiden paa selve Auren, men almindelig længere oppe, mellem Stenene og i Jorddækket, baade i den ydre og den indre Del. Det var tydeligt, at de var indkomne med Jord, der var taget fra det Sted, hvor Ligbrændingen havde fundet Sted. Det viste sig forøvrigt ved Udgravningen, at det indre havde været stærkere oprodet, end det udenfra kunde sees. I Stenringen fandtes intet uden enkelte Kul; den har formodentlig kun været sat til Støtte for det indre. I

Røsens søndre Del traf jeg, 19′ fra ydre Rand, paa et hellesat Gravkammer, opsat paa selve Auren, i Retning fra N. mod S., omgivet og dækket paa alle Kanter af store Stene og bygget med stor Omhu. Det dannede en skjæv Firkant, idet den ene Ende var smalere end den anden; hver Side bestod af en eneste Helle, Bunden var dækket af 2 Heller, og Taget dannet af en stor Overligger, hvis Kanter overalt skjød ud over Graven. Den ene af Bundhellerne var sprukket, og under den laa nok en Helle. I de korte Sider var der en dobbelt Veg: et Stykke indenfor hver Endehelle var opreist en anden Helle, og Mellemrummet var udfyldt med en tykkere, uregelmæssig ovalformet Sten. Hellerne bestod af en smuk, violetfarvet Skifer. Kammerets hele Længde var 1 Alen 7″, Bredden fra 12″ til 16″ og Dybden 13″; Rummet mellem de to indre Heller var kun 23″. Overliggeren holdt 1 Alen 14″ i Længde og 18 à 22″ i Bredde. I Kammeret laa i den smalere Ende en Hob smaa, brændte Ben, hvoraf enkelte var nogenlunde kjendelige og synes at tyde paa, at Graven indesluttede Resterne af et Barn. For øvrigt fandtes intet, ikke engang Spor af Gravgods. Oppe i Haugen havde der dannet sig en stor Kulp, og Væden fra denne havde rigtignok trængt ind i Kammeret; men havde der været nedlagt noget, maatte der i al Fald have været Mærke af Rust. I Nærheden fandtes et Par Stykker Flint; det ene viste sig at være en liden, temmelig tyk skeformet Skraber, 2″ lang; det var let at se paa de mange Sprækker og de afsprukne Kanter, at den havde ligget i Ild. Længere inde laa omtrent 2′ over Auren og ca. 30′ fra Kanten mellem Stenene en Hob brændte Ben og Kul, der syntes at have været dækket af en liden, nu knust Skiferhelle. Hist og her stødte jeg paa Spor af Jernrust, og 2′ indenfor Benhoben laa paa Bunden et lidet krumt, fladt Jernredskab af Form som en Kniv, 2⅜″ langt. Endelig fandtes noget nordenfor Midten, ligeledes mellem Stenene, to store Lag af forrustet Jern, næsten cirkelrunde, det ene ovenpaa det andet og forbundne ved en bugtet Stribe af Rust; det saa næsten ud, som om der havde været nedsat en Jernkjedel, dækket af Vaaben og Redskaber. Det øverste Lag, der holdt omtrent 2′ i Diameter, laa 3′ over Bunden, det

nederste var 2′ over den. Mellem Jernstykkerne laa Kul, men ingen Ben. Det hele var imidlertid saa opløst og dels saa sammenæltet med Leret, dels saa fastklæbet til Stenene, at det var umuligt at optage noget helt Stykke eller endog at gjenkjende Formerne; det eneste, som kunde skjelnes, var en Ring, maaske en liden Bidselring, en Pileod og Stykker af en Skjoldbule med kort, tyk Knop, der tydeligvis tilhørte ældre Jernalder. Ellers fandtes intet i Haugen, hvoraf dog den vestligste Ende, som var stærkest forstyrret, ikke blev undersøgt. Udbyttet blev paa Grund af den tidligere Oprodning og Vandets Indtrængen temmelig ringe. (Jfr. S. 58 No. 32).

Derefter udgrov jeg saagodtsom alle de smaa Hauger, der var nogenlunde i Behold. Lige i S. for den ovenfor beskrevne ligger en liden rund, 2′ høi Haug, der holder 16′ i Tvermaal (No. 31 paa medfølgende Kart). Den bestod af Jord og Sten, uregelmæssigt og spredt lagte. Paa Auren laa et taalelig jevnt Kullag, der begyndte omtrent 1′ indenfor Randen, der var betegnet med en Ring af Sten. Kullene var meget store, større end sædvanligt, og da der hverken fandtes Spor af Ben eller Redskaber, kunde der være nogen Rimelighed for, at det ikke var en Gravhaug, men en Brændeplads for Ligene.

Fire smaa Hauger, der laa i Rad lidt vestlig, var saa godt som ødelagt; deraf var 2 runde og 2 firkantede. I Øst derimod, og især sydlig for de 2 største Hauger, ligger flere, hvoraf jeg udgrov 4 Firkanter og 2 Rundhauger. Den sydligste Firkant (No. 21) holdt fra Ø. mod V. 15½′, fra N. mod S. paa den ene Side 16′, paa den anden kun 12½′. Den havde tydelige Randstene og var omgivet med en dyb Grøvt, der nu holdt 14″ i Dybde og var indtil 3½′ bred, havde altsaa en usædvanlig stor Bredde. I østlige Kant laa 3 store Stene i Rad langs Randen. Den bestod ellers mest af Jord med Sten iblandt. Høiden kunde være omtrent 3′. Strax indenfor Randen begyndte et jævnt Kullag, som paa enkelte Steder var tættere og bestod af noget større Stykker. I Midten var der tidligere gravet en Fordybning, og lige ved den laa i Haugen en liden Røs, hvorunder fandtes Kul og en Hob smaa brændte

Ben. Langs vestre Rand i en kort Strækning fandtes ligeledes brændte Ben, blandet med Kul; dog laa de der mere spredt.

Omtrent 50 Skridt NØ. for denne begynder en Række af firkantede Hauger. Den sydligste (No. 17) er 26′ fra N. mod S., 18½′ fra Ø. mod V. Den er 4′ høi og har i hvert af de afrundede Hjørner fire store Stene, og mod søndre Side ligger oppe paa Haugen nok en stor Sten. I Midten var tidligere gravet en stor Fordybning; tæt ved den laa under en Stenhob Kul og brændte Ben. Haugen bestod væsentlig af Sten, der var meget omhyggeligt og regelmæssigt lagt, og dækket med et tyndt Jordlag. Under den store Sten oppe paa Haugen fandtes intet.

Umiddelbart op til denne støder i N. den største af Firkanterne (No. 15). Den er ganske lav, knap 4′, holder 37′ fra N. mod S., 29′ fra Ø. mod V. Der saaes Spor af Grøvt omkring den, ligesom den var omgivet med tydelige Randstene. I det sydøstlige og nordvestre Hjørne var opreist en stor Sten; en lignende havde staaet i det sydvestre Hjørne, og rimeligvis har Graven ligesom den foregaaende havt Hjørnestene i alle Kanter. Formen var regelmæssig firkantet uden Afrunding. Ogsaa i den var der gravet lidt tidligere. Haugen bestod af Sten, dækket med Jord. Midt i Haugen laa i en Kreds af ca. 3 Alens Tversnit paa Auren Kul, brændte Ben og længere inde flere Brudstykker af Lerkar, deriblandt et Randstykke; desuden fandtes smaa Stykker af rødbrændt Ler. Karret var nedlagt brudt og stykkevis; de fundne Fragmenter dannede tilsammen kun en liden Del af et Kar, der efter Skaarenes Bøining at dømme maa have været temmelig stort. Udvendig har det været mat sort med rød Stribe, Nederdelen har været uregelmæssig riflet paa langs omtrent som Fibrer; det indre er glat og glindsende. Randen har været noget udoverbøiet, og Karret selv krusformet. (Jfr. S. 58 No. 31).

Atter i Nord og umiddelbart ved denne ligger en Firkant (No. 14), der var altfor ødelagt til, at jeg vilde undersøge den.

Jevnsides med denne i Vest og kun med Grøvten imellem ligger den sidste Firkant i denne Gruppe (No. 16); den er 28′ lang, som den foregaaende, og 20′ bred, har 4 store Hjørnestene. Sten-

laget i Haugen er tæt og omhyggeligt lagt, Jorddækket ganske tyndt. Høiden er kun 3′. Kullaget, der begyndte et Stykke indenfor Randen, var jævnt tykt og blandet med smaa Stumper af brændte Ben. Hist og her fandtes smaa Stykker rødbrændt Ler, og henimod Midten et eneste Skaar af et sort Lerkar, af samme Art, som de ovenfor omtalte.

Et Par Skridt i Ø. for den største Firkant ligger en liden, lav rund Haug (No. 18) 20′ i Tvermaal og knap 3′ høi. Haugen var opkastet omkring en stor Sten, som ikke lod sig rokke; omkring den var kastet mindre Stene i Hob; ellers var Stenene meget smaa og laa spredt, og Haugen bestod væsentlig af Jord. Kullene laa tyndt næsten overalt, kun tættere i Midten. Brændte Ben kunde jeg ikke opdage, derimod fandt jeg tre smaa Brudstykker af Lerkar, ganske af samme Art som i de 2 Firkanter.

Omtrent 50 Skridt i NNV. for sidstnævnte er en ganske urørt Rundhaug (No. 9), 16′ i Tversnit; den bestod, som sædvanligt, af Sten, dækket med Jord. I Midten og udimod Randen laa Kul; netop i Centrum stod en Skiferhelle, næsten 3′ lang, 9″ bred, paa skraa, og i det derved frembragte Rum laa en tyk Hob Kul og brændte Ben, der var større end i de andre Hauger; enkelte Knokler og Stykker af Hjernen kunde gjenkjendes.

De smaa Hauger blev restaureret; med den store ansaa jeg det ikke nødvendigt, da den allerede før Udgravningen var stærkt ødelagt; dog blev den tilkastet, og de to Gravsteder lagt omhyggelig i sin oprindelige Skikkelse.

Udgravningerne gav saaledes et meget magert Udbytte. I den store Haug fandtes altsaa 2 Gravsteder, begge med brændte Ben, og uden Spor af Oldsager, men meget forskjellige i Bygning, idet det ene var opført med stor Omhu, det andet ganske skjødesløst. Begge kan henføres til ældre Jernalder, og dette bestyrkes ved Fundet af Jernsagerne længere inde i Haugen, hvoraf de faa, der lod sig bestemme, pegede hen paa hint Kulturtrin. Da Haugen imidlertid allerede tidligere var stærkt gjennemrodet, er det vanskeligt at drage nogen bestemt Slutning.

De firkantede Hauger eller Stensætninger, saavelsom de smaa

runde Hauger, indeholdt kun brændte Ben, enkelte tillige Dele af Lerkar, en kun saadanne, uden at der blev iagttaget Ligrester. Skaarene fra de forskjellige Grave vilde, endog tilsammenlagte, ikke danne et eneste helt Kar. Kun i et Tilfælde var de brændte Ben dækket med en Helle, opstillet paa skraa, i de andre laa Benene enten i Hob eller spredte omkring paa Auren; en af de firkantede Hauger indeholdt 2 Grave. Den fuldstændige Mangel paa Oldsager — Lerbrottene fraregnet — staar som oftere i en vis Kontrast til den store Omhu, hvormed Gravstedet var dannet, for det meste regelmæssige Stenlag, tildels med Hjørnestene og Veiter omkring. Flere ligge i bestemte Rækker, lodret mod den lange, spredte Rad af store Hauger, som krone Heiens Ryg. Ogsaa disse smaa Gravfund maa henregnes til ældre Jernalder. Naar der bortsees fra det tidligere tilfældige Fund af en Jernsigd (N. Fornl. 347) i en firkantet Gravhaug, hvad der dog er for usikkert til at kunne regnes med, er der hverken ved denne eller de foregaaende Udgravninger fremkommet noget, der bestyrker den Mening, at Slaget paa Avaldsnes mellem Erikssønnerne og Haakon Athelstansfostre stod paa Bloheien, og at i al Fald nogle af Haugerne indesluttede Ligene af de i Slaget faldne. De gjorte Fund er alle fra en meget tidligere Tid og tilhøre dels Broncealderen, dels ældre Jernalder. En af de smaa Hauger, der kun indeholdt store Kul og Stene løst opkastet, kunde muligt være Plads for Ligbaalet. De øvrige ovenfor omtalte Fund høre, paa en Undtagelse nær, til ældre Jernalder og vise de almindelige Begravelsesskikke, smaa Stenkister med Lerkar og brændte Ben, eller store med ubrændt Lig.

Under mit Ophold paa Karmøen foretog jeg, saavidt Veiret tillod det, enkelte smaa Udflugter og gjorde Efterspørgseler efter fundne Oldsager.

Paa Utviks Grund i Avaldsnes Præstegjeld var under Arbeidet paa det nye Veianlæg fundet en Dolk eller Spydspids af Flint, og ved samme Leilighed paa Velles Grund ligeledes en stor Flintdolk; hvor de begge var blevet af, kunde jeg ikke faa Rede paa.

Paa Utviks Grund var for flere Aar siden ryddet 2 Gravhauger; i den ene var der, saavidt man vidste, intet Fund gjort; den anden er nævnt i N. Fornl. S. 347, men foruden det der omtalte store Menneskeskelet skulde der tillige være fundet en Lerkrukke og et Sverd.

Haugen paa Bjørnholmen under Avaldsnes Præstegaard (N. Fornl. S. 345) har holdt omtrent 50 Skridt i Tversnit, er nu fuldstændig ødelagt; den ligger paa Holmens høieste Punkt. I Midten var et stort muret Gravkammer, hvor Søfugle i længere Tid havde havt sine Reder. Det var 4′ 3″ langt, 17½″ bredt, 11″ høit, lagt paa det bare Fjeld og tildels fyldt med fin Muld. Overliggerne var 5′ lang, indtil 2′ 8″ bred og 8″ tyk. Siderne dannedes af smaa opmurede Stene, undtagen paa den ene Langside, hvis halve Del var lagt af smaa Heller, dækket af en større. Nu fandtes kun et Par smaa Kul inde i Kammeret. Det saa for Resten ud til, at der havde været et andet, mindre Gravkammer. — Haugen paa Buknøen (omtalt anf. St.) ligger ligeledes paa en høi Knat, har holdt 45 Skridt i Omkreds, men er aldeles ødelagt.

Paa Kongsheien, S. for Præstegaarden (N. Fornl. S. 346) talte jeg 56 Hauger, paa et Par Undtagelser nær, yderst smaa og lave. En større ødelagt Haug laa vestligst paa en lav Fjeldknat, og i Ø. var der ved en Rydning af en større Røs, hvorfra man tog Sten til Gjærde, stødt paa et stort Gravkammer, hvori skulde have ligget et Broncesverd, hvoraf dog kun et Stykke var blevet optaget helt, og et Guldsmykke, der efter Beskrivelsen maa have været en spiralformet Ring. Finderen skulde have paastaaet at have fundet den et andet Sted, og der var i den Anledning Trætte mellem ham og Eieren af Udmarken; men uagtet jeg talte med den sidste, kunde jeg ikke faa Rede paa Sagen, da Finderen var bortreist. Jeg har dog endnu ikke opgivet Haabet om at faa nærmere Besked. Man viste mig Overliggeren, hvoraf en Del var afslaaet, men endda maalte den omtrent 5′.

Paa Gaarden Vorre, omtrent ¼ Mil S. for Avaldsnes Præstegaard, staar ovenfor Nøsterne (sml. N. Fornl. S. 345) en stor, lidt heldende Bautasten, der er meget bred i øvre Ende; den er 7′ 10″ høi,

2′ 3″ bred og 11″ tyk. Den staar paa en liden Bjergflade, og i Randen omkring denne ligger enkelte Stene. Lige indenfor denne ligger Rester af en stor Stenhaug, omtrent 60 Skridt i Omkreds, og tæt ved den en anden af samme Størrelse. Længere i Ø. Rester af nok en Røs, hvori man tilfældig havde fundet et lidet firkantet hellesat Kammer; i dette laa en liden sønderbrudt, buget, graa Lerurne, brændte Ben, Kul og Stykker af Bronce; ved at rode paa Stedet fandt jeg Angivelsen bekræftet; et Par Stykker af Urnen, Ben, Kul og sammensmeltet Bronce, der mulig havde tilhørt en korsdannet Fibula, var endnu at se. I Bryggen lige nedenfor ligger en stor, tresidet Bautasten, 10′ 5″ lang, 8½″ tyk og 12″ bred. Oppe ved Husene ligger som Trappetrin nok en, omtrent 8′ 4″ lang og 1′ 7″ bred; den skal tidligere havt sin Plads noget østlig, hvor det lod til, man havde truffet paa en Gravplads. Ligeoverfor Vorrenesset, ved Skolehuset paa Haalands Grund, var der i Røs fundet et Sverd.

Ved Skolehuset i Kopervik var ryddet en Stenrøs, hvori man havde truffet paa et Hellekammer, 3 Alen langt, men man havde intet fundet deri.

Paa Stangeland ved Kopervik levede Tormod Torfæus, Historiograf for Kongeriget Norge, i en Række af Aar, fra 1682 til sin Død 1719, alene med en kort Afbrydelse; her modtog han ogsaa Fredrik den fjerde paa hans Norgesreise 1704. Det gamle Hus, som omtales i N. Fornl. S. 348 (jfr. Aarsb. 1869, 150 og Skilling-Magazin 1867, 296), blev nedrevet for en Del Aar siden, og Tømmeret, der skal være hugget paa den nu træbare Karmø, brugt til Laavegulv; de største Stokke havde en Bredde af 16″. Torfæus's Vaaningshus havde været Bindingsverk; endnu for en 30 Aar siden laa en Mængde forskjelligt farvede, glaserte Mursten fra den nedrevne Hovedbygning spredt omkring paa Tomten. Haven, der ligger lige under Husene, er nu ødelagt; i det ene Hjørne er en tilkastet Brønd. I Avaldsnes Kirke, forrest i Koret, ligger hans store Gravsten; Indskrivten er saagodtsom udslidt; men i Hjørnerne ser man endnu Figurer indhugget i Relief. Et Par store, ret vakre

Lysearme, der er fæstet ved Opgangen til Koret, skal være givet til Kirken af ham og hans Hustru.

Lige N. for Bloheien ligger i Torvestad Præstegjeld paa Bøs Grund den i N. F. S. 349 omtalte Knaphaug; den holder omtrent 80 Skridt i Omkreds. Paa Haugaa var der i en nu næsten bortryddet Haug, S. for Gaardens Huse paa Hjemmemarken, flere Gange truffet paa smaa Stenkister af Heller, hvori stod Lerurner, der dels indeholdt brændte Ben, dels kun fed Jord. Stedet kaldtes Kirkegaarden.

II. Oversigt over faste Fornlevninger paa Bloheien. (Jfr. Kortet).

No. 1. Rundhaug, ca. 160 Skridt i Omfang, ca. 16′ høi, er opryddet i Toppen og hist og her i Siderne; paa et Sted synes at være Fordybning af Hellekiste, som maa have staaet høit oppe i Haugen. Tydelige Randstene. Sten med Jord over. Profilet som paa de andre store Hauger, først en lav Rand og saa en temmelig brat Hævning.

2. Rundhaug, 84 Skridt i Omkreds, af samme Art, nu ganske lav, er oprodet i hele Midten, har formodentlig ikke været meget høi.

No. 1 og 2 er rimeligvis de i N. Fornl. S. 349 under Gaarden Bø omtalte to Hauger.

3. Rundhaug, 60 Skridt i Omkreds, fuldstændig ryddet; i Randen ligger en stor Stenblok.

4. Rundhaug, 80 Skridt i Omkreds, ødelagt, Stenene brugt til Gjerde; heri gjordes det i N. F. S. 348 under Haugaa omtalte Fund: Menneskebenrad, Kobberkjedel med brændte Ben, Lerurne samt desuden Stykker af et Sverd.

5. Rundhaug, 160 Skridt i Omkreds, ca. 20′ høi, Toppen og den ene Side delvis udgravet; deri gjort Broncealdersfund (C. 566—570, Aarsb. 1875, 189). Den ulige større Del af Haugen urørt.

6. Rundhaug, 60 Skridt i Omkreds, har været lav, er nu næsten ødelagt, har bestaaet af Jord og Sten.

7. Fuldstændig ødelagt Rundhaug; af Stenene er opsat en Bygning paa Stedet. Der blev fundet en Hellekiste, hvori stod en Lerurne.
8. Stedet, hvor der tidligere stod en Bautasten (N. Fornl. S. 346). Stenen er brudt i flere Dele og henlagt i et nærliggende Gjerde; de Stykker, som fandtes, maalte tilsammen 8′ i Længde, og Stenen var 1½′ bred og 6″ tyk; den havde været støttet af to store Blokke.
9. Rundhaug, udgravet i 1876 af mig (jfr. S. 109).
10. Aldeles ødelagt Rundhaug, har været 39′ i Diameter, ca. 60 Skridt i Omkreds.
11. Rundhaug, kaldes undertiden „Prinsehaugen“ eller „Guttormshaugen“, 160 Skridt i Omkreds, af Sten og Jord som de andre Hauger, og af samme Profil (se No. 1). Høiden over 20′. Der er gravet ind paa den ene Side opimod Toppen omtrent som i No. 5. Deri gjort Broncealdersfund (B. 1873, Aarsb. 1875, 189). Den større Del urørt.
12. Ødelagt Rundhaug, 9 Skridt i Diam., 28 i Omkreds.
13. Do. , men endnu mindre, 6 Skridt i D., 19 i Omkreds.
14. Firkant, Stenhob, dækket med Jord, er omgivet af en lav, men fuldkommen tydelig Grøvt, støder umiddelbart op til en søndenfor liggende. I sydvestre Hjørne staar en Stenblok, i nordvestre har der været en lignende. Den er fuldstændig oprodet i Midten; maaler 21′ i Bredde (fra Ø. — V.) og 28½′ i Længde (N. — S.).
15. Den største Firkant, udgravet af mig i 1876 (jfr. S. 108).
16. Firkant, udgravet af mig i 1876 (jfr. S. 108).
17. Firkant, udgravet af mig i 1876 (jfr. S. 108).
18. Rundhaug, udgravet af mig i 1876 (jfr. S. 109).
19. Lav, men temmelig stor Rundhaug, fuldstændig udgravet i Midten, 70 Skridt i Omkreds, opkastet som de store Hauger.
20. Umiddelbart i No. 19, ødelagt, 28 Skridt i Omkreds.
21. Firkant, udgravet af mig i 1876 (jfr. S. 107).
22. Rundhaug, 24 Skridt i Omkreds, noget oprodet.
23. Synes at være Rester af en større Rundhaug.

24. Rundhaug, lav, 20 Skridt i Omkreds, oprodet.
25. Do. , lav, 25 Skridt i Omkreds, opkastet omkring en stor Sten, urørt.
26. Rundhaug, fuldstændig ødelagt, 19 Skridt i Omkreds.
27. Do. , 34 Skridt i Omkreds, oprodet.
28. Do. , fuldstændig ødelagt, 54 Skridt i Omkreds.
29. Do. , fuldstændig ødelagt, 118 Skridt i Omkreds, Sten og Jord. Maaske er her fundet de Stumper af Jernvaaben, som omtales i Urda II, 336.
30. Rundhaug, 119 Skridt i Omkreds, oprodet i Midten og paa den ene Side, udgravet af mig i 1876 (jfr. S. 105).
31. Rundhaug, udgravet af mig i 1876 (jfr. S. 107).
32. Do. , næsten ødelagt, 25 Skridt i Omkreds.
33. Afrundet Firkant, 18 Skridt i Omkreds, ødelagt.
34. Do. , ødelagt, 17 Skridt i Omkreds. Begges Længderetning er, som de øvrige Firkanters, fra N. mod S.
35. Rundhaug, ødelagt, støder umiddelbart til No. 34, 22 Skridt i Omkreds.
36. Rundhaug, 120 Skridt i Omkreds, udgravet fra Ø. mod V. og deri gjort det i N. Fornl. S. 347 og Urda II, 239, 337 omtalte Fund. Høiden rimeligvis som No. 30.
37. Rundhaug, 95 Skridt i Omkreds, 10′ høi; i Midten er gravet et dybt Hul.
38. Rundhaug, lav, delvis forstyrret, 26 Skridt i Omkreds.
39. Rundhaug, ca. 10′ høi, opgravet i Midten, 80 Skridt i Omkreds.
40. Tvivlsomme Rester af en liden Rundhaug.
41. Synes at være Rester af en Rundhaug, ca. 70 Skridt i Omkreds.
42. Rundhaug, 65 Skridt i Omkreds, ca. 7′ høi, noget oprodet i Midten.

I det hele ligger altsaa paa Bloheien:

6 Rundhauger af en Størrelse fra 118 til 160 Skridt i Omkreds;

13 Rundhauger, deraf dog en tvivlsom, af en Størrelse fra 54 til 95 Skridt i Omkreds;
15 Rundhauger, hvoraf en tvivlsom, af en Størrelse fra 34 til 19 Skridt i Omkreds;
7 Firkanter;
1 Bautasten, ødelagt.

I Norske Fornlevninger S. 347 omtales endnu 3 andre Fund paa Bloheien; men de nærmere Angivelser mangle aldeles, og Stedet kan saaledes ikke bestemmes.

UDGRAVNINGER I FJÆRE 1876.

AF N. NICOLAYSEN.

De undersøgelser, jeg paabegynte i 1875 men dengang maatte stanse, (jfr. Aarsb. 1875, 203) bleve fortsatte sidste sommer i løbet af 5 uger paa Bringsvær og de nærmest liggende gaarde. Udbyttet deraf var følgende:

I. Bringsvær (Anders Ketilsen).

1. Rund haug[1], omtalt i Aarsb. 1875, 206 i noten, noget forstyrret ved grustag, fra først af formodentlig 54 fod i tvermaal og henimod 15 fod høj, nu kun 10 fod dyb paa det højeste, bestaaende af sand med et bundlag af større sten, tildels bergsten, i en runding om midten med 36 fods tvermaal: — hist og her blev paa bunden truffet smaa samlinger af kul og i følgende retninger og afstande fra midten følgende: 17 fod i ssø. og 3 fod over bunden et randbeslag af ombøjet bronseblik (C. 7767), der nærmest synes at have tilhørt et kar; 6 fod i s. paa bunden en liden tragtformet fordybning, hvori kul; 4 fod i ssø. og 1 fod over bunden en samling af brænte ben og nogle mindre stykker, tildels randstykker, af en stor og temmelig grov lerurne (7768) uden farve og forsiringer.

II. Bringsvær (Aamund Gjerulvsen).

2. Bunden af en rund haug, 7 fod i ssv. for no. 1 i Aarsb. 1875, 205, 46 fod i tvermaal: — 8 fod i s. for midten nogle brænte

---

[1]) Nogle skridt i ønø. for denne ligger ned ad skraaningen en mindre langhaug, som ejeren ikke ønskede udgraven for ej at skade engen.

ben og spredte stykker af 2 forskjellige større lerurner (7769) uden farve og forsiringer. De nævnte sager vare vistnok kun levninger af, hvad der oprinnelig havde været nedlagt i haugen.

3. Bunden af en bortpløjet rund haug, nu med ubestemmeligt tvermaal, tæt i ø. for no. 2: — omkring den antagne midte enkelte brænte ben samt *a)* stykker af 4 lerurner, omtrent 4″ høje, hvoraf de to (7770) have afrundet bug og en hank samt sort farve, prydede med streger og punkter fra halsen til lidt nedenfor den største udbugning; den tredje (7771) har ikke været farvet og er forsiret med de sedvanlige med en pinn eller neglen indstukne fordybninger; den fjerde (7772) har tildels sort farve og samme slags prydelser, dog med den forskjel, at nedredelen af karret har været bedækket med tætstillede horisontale ribber, paa hvis sider ere indstukne huller; desuden viser sig den ejendommelighed, at der gaar et baand af to parallele indtrykte linjer rundt om urnen ovenfor de omtalte ornamenter. Ved stykkerne af den ene urne fandtes tillige *b)* stykker (7773) af en spenne af sølv med samme størrelse og form som Montelius 320; *c)* et 11‴ langt og 4½‴ bredt, i den ene ende afbrudt stykke, dækket med presset forgylt sølvblik og kantet med sølv, muligt levning af en belteprydelse lig Montelius 339; *d)* en liden paa undersiden flad rund glasflus, 5½‴ i tvermaal, der aabenbart har været indfattet i et smykke, men muligt ikke i spennen; *e)* et stykke af en sølvkjede, dannet af smaa runde led af sammenbøiet traad; *f)* et haandsneldehjul af bronse (7774), kugleformet, ½″ høit, prydet med dobbeltlinjer ovenfra nedad og rundt om, og med en levning i hullet af sneldens træstok.

4. Langhaug, 8 fod i nnø. for no. 2 med retningen nv. — sø. og ubestemmelig længde, tildels dækket af et gjerde og afskivet næsten tilbunds: — i den formodede midte en fordybning i bunden, fyllt med kul og brænt jord.

5. Bunden af en rund haug, tæt i sv. for no. 4, ligeledes tildels

dækket af det ovennævnte gjerde: — ved den formodede midte en tragtformet fordybning, hvori kul og brænt jord.

6. Levningen af en overpløjet, rund og vid haug, tæt i sv. for no. 5 og med ubestemmeligt tvermaal, tildels dækket af det samme gjerde, oplagt omkring en jordfast rundagtig sten, 6 fod lang og bred og 3 fod høj over jordfladen: — i den søndenfor gjerdet liggende del af haugen blev truffet spredte mindre stykker (7775) af 2 større temmelig grove lerurner uden paasat farve og forsiringer, en skraber af flint (7776), 2" lang og $1\frac{1}{4}$" paa det bredeste, samt to andre tilhuggede stykker flint. Tæt ved sydsiden af den jordfaste sten var en fordybning i bunden paa 6 fods længde, fyllt med brænt jord og mange større og mindre skarpkantede snehvide kvartsstykker (jfr. Aarsb. 1875, 207), de største omtrent af en knyttet haands størrelse; i denne fordybning fantes fra ø.—v.: *a)* en stor kniv af jern (7777), lig et lidet enegget sverd fra yngre jernalder men med buet ryg, $10\frac{1}{2}$" lang, med levning af træskede; *b)* levning af en liden jernkniv (7778) med spor af skede og skaft; *c)* et stykke jern (7779*a*), der ligner en pilespids fra yngre jernalder, men udentvil er et knivblad fra ældre jernalder; *d)* levning af et jernredskab (7779*b*) med uvis bestemmelse, hvortil var fastrustet et lidet stykke flint; endvidere 3 spenner af bronse, liggende paa et stykke næver, nemlig: *e)* væsentlig af samme form som de fra Hveem og Lunde (N. Fornl. 839) og variant af S. Müllers form 2 (Aarb. f. n. O. 1874, 339) oventil med bred afsluttende tverplade, der har haft belæg af presset sølvblik, $1\frac{3}{8}$" lang, tverpladens brede $1\frac{1}{3}$", dens høide $\frac{5}{12}$" (7780); *f)* aldeles af samme form og størrelse som nysnævnte (7781); *g)* som det vil sees (fig. 17) væsentlig lig Montelius 313, men med den forskjel, at den istedenfor en halvrund kam øverst har en smal firkantet tverplade, der staar lodret paa bøjlens flade, er saaledes nær beslegtet med C. 1769 (fra Tune, N. Fornl. 20) og en fra Hundstad i Kvedfjord (Aarsb. 1875, 42), tverpladens oprinnelige længde $1\frac{1}{8}$", bøjlens brede $\frac{5}{12}$" (7782); *h)* et bryne (?) af kvarts (7783), $4\frac{1}{2}$" langt, med

sterke spor af slid, samt et stykke jernslag. Ingensteds blev truffet spor af ben.

III. Bringsvær, Vesterhaven[1] (Anders Ketilsen).

7. Rundhaug, 26 fod i nnv. for gjerdet mod vejen og tæt ved skigaarden mod øst, 22 fod i tvermaal, 3 for dyb, som de øvrige følgende næsten udelukkende af sand.
8. Rund haug, 5 fod i ssv. for no. 7, 31 fod i tvermaal, 2 fod dyb.

I 7 og 8 blev intet truffet med arkæologisk betydning, ikke engang kul.

9. Langhaug, tæt i v. for no. 7, 29 fod lang fra s. — n., 17 fod bred, 1½ fod dyb: — 6 fod i ssv. for midten en samling af kul, blandede med snehvide kvartsstene, og i selve midten en fordybning i auren, hvori 2, 3 smaa levninger af jernnagler.
10. Bunden af en langhaug, 5 fod i v. for no. 8, 30 fod lang, 16 fod bred, parallel med no. 9.
11. Bunden af en rund haug, 12 fod i ssv. for no. 10, 31 fod i tvermaal, stensat i kanten.
12. Rund haug, tæt i vnv. for no. 11, 20 fod i tvermaal, 2 fod dyb.

I 10—12 intet truffet, ikke engang kul.

13. Langhaug, 9 fod i vnv. for no. 9 og parallel dermed, 50 fod lang, 20 fod bred, 2 fod dyb, med en midt paa østre langside gjenstaaende del af marken ligesom en bro[2], men forresten omgiven af grøft, for største delen tilforn udgraven: — omtrent i midten blev paa bunden truffet 4 mindre stykker

---

[1]) Den del deraf, som ligger nordenfor postvejen, jfr. Aarsb. 1874, 162.

[2]) Altsaa ligesom ved nogle hauger paa Vold i Borre (Aarsb. 1852, 25) og flere (no. 28, 29, 55, 56 og 65) nedenfor. Hensigten med saadanne broer har vel været at lette paaføringen af sand til dannelse af haugen.

af en stor og tyk bolle af klebersten (7785) med spor af sod baade ind- og udvendig, samt levninger (7786) af en linhekle af jern med understel af træ og af en sax med ringformet bøjle.

IV. Bringsvær, Vesterhaven[1] (Aamund Gjerulvsen).

14. Rund haug[2] tæt ved højre side af grinden mod postvejen, 36 fod i tvermaal, men tilforn meget bortgraven især i midten: — intet.

15. Rund haug, 9 fod i v. for no. 14, 37 fod i tvermaal, 4 fod dyb: — i midten 3 sammenlagte svære stene, hvorunder ganske lidt kul.

16. Rund haug, tæt i vsv. for no. 15, 47 fod i tvermaal, 3 fod dyb: — intet.

17. Rund haug, tæt ved østre gjerde, 47 fod i tvermaal, 3½ fod dyb, med en opreist sten i søndre kant (bautasten?), 2½ fod høj: — 6 fod i nv. for midten og indover mod denne spredte brænte ben, lidt kul og en flad sten med spor af brand paa undersiden.

18. Langhaug, tæt ved no. 17, 46 fod lang fra ø.—v. eller efter dalens retning, 21 fod bred, 2½ fod dyb: — 6 fod i ø. for midten tæt under torven et lidet stykke af en større bolle af klebersten (7784) med spor af sod indvendig; omtrent i midten paa bunden hoved og tænner af en hest samt spredte kulstumper.

19. Rund haug, tæt i v. for no. 18, 31 fod i tvermaal, 2 fod dyb; — i midten paa bunden et stykke flint, et lidet stykke vox (7787) af uregelmæssig, som det synes, tilfællig form (7787) med et rundt, dog ikke gjennemgaaende hul, og en brynesten (7788).

---

[1]) Den del deraf, som ligger ved søndre side af postvejen.

[2]) Denne og de følgende 17 hauger laa i 5 rækker omtrent parallele med postvejen og telegraflinjen; de bestode næsten udelukkende af sand.

20. Langhaug, tæt ved no. 19 og parallel med no. 18, 44 fod lang, 23 fod bred, 2½ fod dyb: — intet.
21. Rund haug, tæt i sv. for no. 17, med dyb huling i midten efter en tidligere gravning: — et lidet stykke af et kleberstenskar.
22. Rund haug, tæt i v. for no. 21, med dyb huling i midten og ellers afskivet: — intet.
23. Levning af en rund haug, tæt i v. for no. 22, den samme, hvori blev gjort det i Aarsb. 1873, 73 no. 98 omtalte fund, hvortil hørte ogsaa to brynestene (7790. 7791): — paa bunden hesteben.
24. Levning af en rund haug tæt i v. for no. 23: — intet.
25. Langhaug, tæt i sv. for no. 21, 42 fod lang fra ø.—v., 20 fod bred, 2 fod dyb: — hist og her lidt kul og omtrent i midten paa bunden et lidet stykke af et kleberstenskar (7792) med spor af sod paa begge sider.
26. Rund haug, 24 fod i ssv. for no. 24, 24 fod i tvermaal, 3 fod dyb: — et par klinknagler.
27. Rund haug, lidt i sv. for no. 25, 30 fod i tvermaal, 3 fod dyb: — lidt kul og nogle smuler af brænte ben.
28. Langhaug, lidt i v. for no. 27, 48 fod lang fra ø.—v., 20 fod bred, 2½ fod dyb, med bro midt paa nordre langside: — noget østenfor midten i bunden en fordybning, hvori brænt jord.
29. Langhaug, lidt vestenfor no. 27, 70 fod lang fra ø.—v., 11 fod bred, 4 fod dyb, med bro paa søndre langside: — kun paa ét sted ganske ubetydelig kul; 13 fod i ønø. for midten og 2½ fod over bunden et haandsneldehjul af brænt ler (7794) af form som toppen af en afskaaren kegle med 1¼" tvermaal og 2 stykker af et kleberstenskar (7793); 12 fod i vsv. for midten et stykke af en brynesten (7795); 9 fod i ssv. for midten paa bunden en meget forrustet, 8" lang tynn jernstang (7796), muligt et stykke af et skeformet bor.
30. Rund haug, lidt i v. for no. 29, med ubestemmeligt tvermaal: — et par klinknagler.
31. Langhaug, tæt i nv. for no. 30: — endel klinknagler.

V. Bringsvær, Trollkjerret (enke Thea Aasolfsen).

32. Bunden af en rund haug med ubestemmeligt tvermaal, tæt ved Anders Ketilsens søndre gjerde og ret i ssv. for hans hus: — langs hele bunden og tildels i fordybninger sten, brænt jord og kul.

33. Langhaug, 100—120 alen i ssv. for no. 32, ved østre ende af den midt efter dalen gaaende ryg, 135 fod lang fra nnø.—ssv., 26 fod bred, 7 fod dyb: — langs bunden spredte kul og etsteds et stykke tildannet flint.

VI. Bringsvær, Trollkjerret (Ole Jonsen).

34. Rund haug, 43 alen i ssv. for no. 33, 39 fod i tvermaal, 5 fod dyb: — under en sten i midten lidt kul.

35. Langhaug, tæt i ssv. for no. 34, 57 fod lang, 21 fod bred, 5 fod dyb: — paa bunden en hestetann.

36. Rund haug, 20 alen i ssv. for no. 35, 50 fod i tvermaal, 6 fod dyb: — i den nordre halvdel et fra periferien mod midten jevnt voxende lag af brænt jord med enkelte kul.

37. Rund haug, 52 alen i ssv. for no. 36, besat med et gjerde, 42 fod i tvermaal, 5 fod dyb: — paa bunden lidt kul og et tildannet stykke flint.

VII. Spetalen[1] (skipper Jørgensen).

38. Rund haug, ved nordre side af postvejen, hvor denne mødes med Fevikvejen, bestaaende for det meste af store sten, men i midten meget udgraven for vejfyll: — ubetydelige spor af kul.

VIII. Spetalen (Elias Guttormsen).

39. Rund flade, ligeledes ved nordre side af postvejen og noget østenfor no. 38, tildels brolagt og omsat med 7 fra 2—4 fod

[1]) udtales paa stedet *Spĕdālen,* forvanskning af *spitalinn.* Her har følgelig i middelalderen været et hospital eller hospitium for reisende eller syge.

høje kuppelstene, hvoraf 3 vare nedfallne, men igjen opreistes, 36 fod i tvermaal, 1 fod dyb: — i midten lidt kul og en del af en bøjleformet spenne af bronse (7797), hvis anden ved spaden afbrudte del ej kunde gjenfinnes; den bevarede del bestaar af bøjlen og en del af nederstykket; dens form lader sig ej bestemme, muligt har den været af dyrehovedformen med 3 knopper oventil.

40. Langhaug, omtrent 50 alen i øst for den østligste sten i no. 39, tæt ved søndre side af postvejen og parallel dermed, 80 fod lang fra nnø.—ssv., 22 fod bred, 3 fod dyb: — paa bunden hist og her kul og desuden 9 fod fra vestre ende en fordybning af 1 fods tvermaal og dybde, fyllt med brænt jord, hvoriblandt enkelte kul og endel smaa brænte ben.

IX. Spetalen (Ole Aasulfsen).

41. Rund haug, liggende i spidsen mellem postvejens søndre side og Fevikvejen, lige i den udstukne jernbanelinje, tildels forstyrret i sin form ved grustag, 72 fod i tvermaal, 7 fod dyb, men fra først af vistnok mindst 9 fod, da toppen var afskivet, for den overvejende del bestaaende af sten: — paa bunden et indtil 6 tommer tykt lag af kul, brænt sand og sten og etsteds et stykke skarpkantet flint samt i det nævnte lag fra 24 fod i ssø. og ø. for midten indad mod denne tillige spredte brænte ben; 32 fod i nv. for midten paa bunden et firkantet rum, dannet af opreiste flade stene, 7 tommer i hver kant, og deri en paa grund af manglende overligger tildels knust middels stor, grov lerurne (7798) uden hank og forsiringer, staaende paa en flad bundsten og fyllt med brænte ben; i midten 3 fod over bunden brænte ben og stykker af en lerurne (7799), buget, sortagtig, med strege- og punktforsiringer; paa bunden et stykke jern (7800), hvis oprinnelige form og bestemmelse ej kan gjettes paa grund af dets forrustede tilstand.

42. Rund haug, 15 alen i øst for no. 41, lige i jernbanelinjen, 62 fod i tvermaal, 5 fod dyb, men fra først af højere, da toppen

var borttagen, bestaaende i sin indre kjerne af et mod midten jevnt voxende stenlag, hvoraf nogle meget store stene omkring midten; — paa bunden flere steder kul; 4 fod i syd for midten men 2 fod over bunden i en sprække mellem de store stene en lerurne (7801), full af brænte ben, hvilken ved borttagelsen af den ene sten, der skjulte urnen, rullede ned og gik i stykker, men senere blev sammenlimet, af ejendommelig form (afbild. fig. 22) med temmelig grov masse, mørk graa i bruddet og rødagtig paa overfladen; 1½ fod i s. for midten og 2 fod over bunden nogle faa brænte ben og en knust buget lerurne (7802) med svag sort farve og spor af stregeforsiringer; 1 fod i sø. for midten og 1 fod over bunden brænte ben og en ligeledes knust buget lerurne (7803) af samme masse som nysnævnte men uden farve, forsiret med streger og punktlinjer.

43. Rund haug, 44 alen i ssø. for no. 42, tæt ved nordre side af Fevikvejen, 45 fod i tvermaal, 5 fod dyb: — gjennemgaaende tynt lag af kul paa bunden; i midten paa bunden følgende sager, liggende i en trekant med 2 fods lange sider; i det ene hjørne en samling af brænte ben, flere stykker kit til et trækar (7805) og en bøjleformet spenne af bronse (7804, afbild. fig. 18), noget beskadiget paa overstykket; i det andet hjørne ligeledes en samling af brænte ben og stykker af karforingskit (7806) og i det tredje hjørne nogle faa brænte ben og enkelte ganske smaa stykker af en lerurne.

44. Rund haug, tæt i sø. for no. 43, 34 fod i tvermaal, 2½ fod dyb, men fra først af dybere, da der i midten var en huling efter en tidligere gravning: — paa bunden hist og her lidt kul.

X. Vik (smed Salve Danielsen).

45. Rund haug[1], midt imellem den gamle og nyere Fevikvej og

---

[1]) Noget længere i sø. ligger paa højden af ryggen en rund haug, merkelig derved, at den er oplagt omkring en stor i dagen lig-

70 alen i sydøst for deres sammenstød, tildels udgraven og afskivet, 3⅔ fod i tvermaal, 5½ fod dyb: — lidt kul og nogle spredte brænte ben.

XI. Vik (Olaf Rolfsen).

46. Langhaug, ved sydvestre hjørne af Agertyrmyren, ret i ssv. for husene paa Bringsvær, tæt ved den gamle Fevikvej og parallel med denne, 83 fod lang, 23 fod bred, 4 fod dyb: — paa bunden et gjennemgaaende lag af brænt sand med enkelte kul og etsteds et stykke flint.

47. Rund haug, 34 alen i vnv. for no. 46, næsten flad og i kanten omlagt med store stene, 42 fod i tvermaal, 2 fod dyb: — langs bunden lidt kul; i midten en stor rundagtig sten, 4—6 fod i omfang og 3 fod høj; ved østre side af denne sten flere stykker af en buget lerurne (7807 a) af grov masse, middels størrelse, rødbrun farve og uden forsiringer; ved søndre side af stenen ligeledes et stykke af en sortfarvet lerurne (7807 b) og enkelte brænte ben. Sansynligvis var der tidligere foretaget en udgravning af haugen, da fyllen omkring den store sten viste sig løsere end andre steder.

XII. Vik (Erik Johannesen).

48. Rund flad haug, et kort stykke fra søndre kant af Agertyrmyren og tæt ved den gamle Fevikvej, 45 fod i tvermaal, 1½ fod dyb: — etsteds paa bunden et skarpkantet stykke flint; i midten spor af kul og et par smaa stykker af en grov lerurne (7808).

49. Rund haug, 10 alen i ssv. for no. 48, stensat i kanten, 56 fod i tvermaal, 6 fod dyb, men fra først af højere, da toppen var afskivet: — nærmest bunden et gjennemgaaende lag, indtil

---

gende klippeblok. Haugen tilhører skibsbygmester Jon Terjesen, men blev ikke udgraven, for at skaane de større træer, hvormed den er bevoxen.

1½ fod tykt, af kul, brænt sten og jord; 6 fod i nv. for midten i auren en rund tragtformet fordybning, 3 fod i tvermaal øverst og 2½ fod dyb, fyllt med kul, kuljord og brænte sten; fra 4 fod i n. for midten og indad mod denne lidt over bunden enkelte hestetænner; i midten paa bunden nogle faa brænte ben, et stykke tildannet flint og en bøjlespenne af bronse (7809, afbild. fig. 19), men belagt med sølv paa de trenne kammes kanter og paa den mellemste og højeste kams øvre side.

50. Rund haug, tæt ved den nyere Fevikvej og 6 alen i sv. for no. 49, 29 fod i tvermaal, 4 fod dyb: — i midten nogle sammenlagte store stene og derimellem 2½ fod over bunden en samling af brænte ben, hvoriblandt vár nedlagt en liden ring af jern (7812), hvortil bevægeligt er fæstet en liden paa midten retvinklet ombøjet stift, endvidere nogle karforings. stykker (7811), endel stykker af en temmelig stor halvmaaneformet kam af ben (7810), sammenføjet af flere dele med jernnagler, prydet med nogle simple linjeforsiringer, og i en afstand af 3—4 tommer nogle faa stykker af en fin buget lerurne (7813), graa i massen, udvendig rødagtig med nogle simple linjeornamenter.

XIII. Vik (skibsbygmester Jon Terjesen).

51. Rund haug, paa skraaningen ned mod Vikskilen og ligefor dennes bund, omtrent 25 alen i sø. for den i 1875 udtagne haug (Aarsb. 1875, 214 no. 18), hvori fantes klinknagler og hesteben, tæt ved nedre side af bivejen og for ¼ bortskaaren af denne, 5 fod dyb, næsten udelukkende af sand: — hist og her paa bunden skarpkantede flintstykker; fra 7 fod i v. og s. for midten og indover mod denne 5, 6 hesteknokler, en mængde jernnagler (7815) af forskjelligt slags samt nogle andre jernsager, hvoriblandt et skeformet bor (7814), 11″ langt.

52. Rund haug, ved samme sti eller bivej og for ⅓ bortskaaren af denne, 5 fod i øsø. for no. 51, 44 fod i tvermaal, 5′ fod

dyb: — hist og her lidt kul og 2 flintstykker; omtrent i midten en fordybning i auren, 7 fod lang, 5 fod bred og 2 fod dyb med retning n.—s.; i denne fordybning fantes *a)* et tveegget sverd (7816), liggende efter fordybningens retning med spidsen tæt i dens søndre kant men brækket før optagningen, nedlagt i sin skede; klingen, paa hvis ene side der, ligesom paa hjalterne og haandtaget, sees indtryk af tøj, er 30″ lang, dens største brede 2½″; tangen, hvis belæg er helt bevaret, har et fladtrykt ovalt tversnit og tverrifler (se fig. 27), og hvert af stykkerne mellem disse igjen fem rifler paalangs efter tangen; saavidt det kan sees, har tangens yderste belæg bestaaet af en smal omkring den viklet læderrem, hvis snoninger eller pressede linjer have frembragt tverriflerne; af sverdet mangler kun knappen; paa grund af en levning paa et sted maa hjalterne antages at have haft riflet sølvbelæg. Til spidsen af sverdet var fastrustet bladet af en øx (7817), nedlagt med skaft, 6¼″ lang og 4½″ bred i eggen, af formen med afsats i nedre kant og tversover bladet paa samme sted; *b)* 1 fod i ø. for sverdspidsen en avlsten af kleber (7821, afbild fig. 29) med tydelige spor omkring hullet af at have været sterkt udsat for ilden; og tæt i nord for avlstenen en stor sammenrustet klump, som efterat den havde ligget nogen tid i vand, saaledes at dens bestanddele kunde adskilles, viste sig at indeholde: *c)* en støbeform af kleber (7823, fig. 30), med fordybninger af forskjellig længde, rimeligvis for deri at støbe saadanne barrer af sølv, som Aarsb. 1873 s. 60 no. 6, Montelius 639 og Worsaae 467; *d)* en brynesten (7824); *e)* en ambolt (7818, fig. 28), noget større end de hidtil fundne ambolter fra denne tid pleje at være; *f)* en hammer (7819) 3¼″ lang, nedlagt med skaft; *g)* en tang (7820), 12½″ lang; *h)* forskjellige andre forrustede jernsager (7822), hvoriblandt synes at kunne skjelnes rester af flere file tildels med spor af deres træskaft; endvidere *i)* fire vegtlodder af bly, hvorved fantes stykker af næver med indtryk af lodderne. Det ene (7826, afbild. fig. 31) har en vegt af 18.18 gr. og er merke-

lig derved, at der i overkanten, istedenfor som ellers undertiden en ornamentplade (f. ex. i det fra Berg i Hurum, Worsaae 461), er indfællet en liden mynt, hvorom professor Rygh i universitetets katalog bemerker følgende: „Adversen vender op og viser et kors i midten og omkriften + EANRED REX. Mynten er altsaa utvilsomt en saa kallet Styca af kong Eanred af Northumbria (808—840, jfr. Ruding, Annals of the coinage of Britain I, 133, 2den udg.), hvortil ogsaa myntens størrelse passer. Metallet er af meget lys bronsefarve og er formodentlig af den i Stycas sedvanlige legering, der indeholder lidt sølv og forresten overvejende kobber (Ruding I, 303 ff. og Hawkins, Silver coins of England pag. 37)". — Det andet lod (7827, afbild. fig. 32) er noget større og med nuværende vegt 10.42 gr. Ogsaa dette har en indfællet mynt, hvorom professor Rygh bemerker følgende: „Denne mynt vender reversen op og har et kors i midten og en omskrift indenfor en perlering, som aabenbart indeholder myntmesterens navn. Stemplet er kommet til at falle skjevt under prægningen, saa at overdelen af de fleste bogstaver er kommen udenfor randen. Med sikkerhed kan læses de to første bogstaver HI og de to sidste ED. Efter al rimelighed er ogsaa dette en Styca af samme northumbriske konge, og myntmesteren den samme, hvis navn efter Ruding paa andre af hans mynter er skrevet HERRED og HRRED. Det synes muligt, at de ulæselige bogstaver kunne være RR." — Det tredje lod (7828) er af samme form men med sterkere aftagende diameter opad; grundfladens tvermaal $4\frac{1}{2}'''$, højde $3\frac{1}{2}'''$, nuværende vegt 3.50 gr. — Det fjerde lod (7829) har form som en rund skive med $4\frac{3}{4}'''$ tvermaal, men kun lidt over 2 millim. tykkelse, nuværende vegt 0.85 gr.; endelig *k)* to stykker skarpkantet flint. *l)* 2 fod i øst for avlstenen fantes en anden mindre sammenrustet klump, der efter nogen tids opblødning i vand viste sig at bestaa af levninger af en sigd og af tveeggede pilespidser (7830), nedlagte med sine træskafter og enkelte med spor af indtryk af tøj; *m)* endelig $1\frac{1}{2}$ fod i ø. for sverdets

haandtag stykker af en bronsering (7825), dannet af en rund stang, ¾″ i ydre tvermaal.

XIV. Bringsværmoen (Tarald Gjerulvsen).

53. Rund haug, tæt nordenfor den gamle Fevikvej, næsten flad og i midten med en fordybning af 6 fods tvermaal efter en tidligere gravning, 54 fod i tvermaal, 3½ fod dyb, omsat med 9 omtrent 2 fod høje kuppelstene; for det meste bestaaende af sten, hvoraf de 3 største laa tæt sammen i midten paa bunden, den ene mod ø., den anden mod s., og den tredje mod nord:— paa bunden et omtrent 1 tomme tykt lag af kulblandet sand, hvoriblandt et stykke af en flintflekke; 2 fod i s. for midten fantes paa den østre af de trenne store stene 1 fod over bunden paa stenens østre side en samling af brænte ben, stykker af en grov lerurne (7831) med rødgraa masse, og endel mindre stykker af jernsager (7833) med uvis bestemmelse, nemlig stykker af to tynne stænger, bøjede sammen i en langagtig oval, og forskjellige stykker fladt jernblik, hvoriblandt et udtunget endestykke af et aflangt beslag. Tilstanden og den noget spredte beliggenhed af disse sager pegede hen paa, at den ovennævnte tidligere gravning havde strakt sig saa langt ned; det sidste viste sig og 4 fod i ssv. for midten, hvor der 1 fod over bunden blev paa vestsiden af den søndre store sten truffet en mindre samling af brænte ben, en hel del smaa stykker af en stor lerurne (7832), uden forsiringer, med temmelig fin, lysgraa masse, udvendig rødagtig, et stykke af en bøjleformet spenne (7834, afbild. fig. 20) og to stykker, som det synes, af randen af en skjoldbule (7835). Under den østre sten fantes intet; under den nordre sten var som ellers paa bunden et, her ½ tomme tykt, kullag og tillige levninger af foringen (7836) af et rundt trækar, 6½ tomme i tvermaal, 6 tommer dybt, fullt af sand og brænte ben. Endelig var der under den søndre store sten af fire paa kant satte flade stene og en bundsten indrettet et lidet kammer, 10 tommer i firkant og 12½ tomme højt indvendig;

dette kammer var øverst fyllt med sand, men fra 7 tommer over bundstenen med brænte ben, der tydelig havde været nedlagt i et rundt trækar, hvoraf foringen (7837) for en del var levnet men hvis fod, efter bundstenens omfang at dømme, ej kunde haft større tvermaal end 5—6 tommer.

54. Rund haug, 32 alen i nv. for no. 53, udelukkende af sand, 42 fod i tvermaal, 3 fod dyb: — paa bunden brænt sand og kulstumper; 2 fod i nord for midten paa bunden et lidet kar (7838), 1½" høit, ikke af almindeligt ler, men af et andet mere porøst stof, højst rimeligt ildfast ler eller mulig porcellænsjord, udvendig forglasset og indvendig i bunden med spor af grøn farve, sansynlig oxydering efter bronse, derfor rimeligvis brugt til smeltedigel; endvidere et stykke flint, en syl af jern i træfuteral (7839), to knive (7840), den ene med levning af træskaft, en hammer (7843), samt dækkede af noget næver og i levningen af en læderpung (?) 2 sterkt oxyderede vegtlodder af bly (7841. 7842), det første rundagtigt med 2 modstaaende flader, oprinnelig mulig flere, af nuværende vegt 6.65 gr., det andet med form som en lav cylinder og nuværende vegt 3.03 gr.; 2 fod i sø. for midten paa bunden nogle dele af en sigd (7844), hvoraf dog kun naglestykket blev truffet in situ, medens de øvrige stykker vare spredt ad ved spaden, hvilket vel ogsaa havde været tilfællet med de manglende stykker.

55. Langhaug, 6 fod i ø. for no. 54, udelukkende af sand, med bro (jfr. s. 120) midt paa hver af langsiderne, 56 fod lang fra n.—s., 18 fod bred, 3 fod dyb: — gjennemgaaende tynnt lag af kul langs bunden.

56. Langhaug, 50 fod i n. for no. 55, ved nordre side af stien, ligeledes med bro paa midten af hver langside, 42 fod lang fra n.—s., 17 fod bred, 2½ fod dyb: — temmelig tykt gjennemgaaende lag af kul langs bunden; i midten efter haugens langaxe en fordybning i auren, 7 fod lang, 3 fod bred og 2 fod dyb, i hvis midte fantes nær hverandre en mindre sax (7845) i futeral af skinn (?) samt et stykke jern (7846)

med en nagle og vedsiddende rester af træ, mulig et stykke af en sigd.

57. Rund haug, liggende i sv. for husene i indmarken, tæt i gjerdet mod s. og et stykke i øsø. for no. 53, for en stor del borttagen, saa tvermaalet ej kunde bestemmes, 3 fod dyb; — et tynnt lag af kul langs bunden.

XV. Bringsværmoen (Ole Jonsen).

58. Rund haug i vnv. for no. 54 og tæt ved den gamle Fevikvej, 30 fod i tvermaal, 2—3 fod dyb: — gjennemgaaende tynnt lag af kul langs bunden.

XVI. Bringsværmoen (enke Marthe Thorgrimsdatter).

59. Rund haug[1], liggende paa fladen et kort stykke ret i s. for husene og tæt vestenfor den udstukne nye postvej, 40 fod i tvermaal, 6 fod dyb, bestaaende af en indre kjerne af sammenkastede sten og derover fyll, der dog ikke, som ellers sedvanligt, udelukkende bestod af sand, men for største delen af madjord: — paa bunden hist og her kul, 2 stykker tildannet flint og en anden sten med en vis lighed med et brudstykke af en øx med skafthul, men dog rimeligst dannet af naturen; 8⅔ fod i nnø., efter perpendikulæren, for midten paa bunden et kammer med retning vnv.—øsø., omgivet med kantsatte tugtede heller af rød granit, indvendig 4¼ fod langt, 1⅔ fod bredt og 1⅙ fod højt, fyllt med en mængde brænte ben og forresten jord og smaa stene, lidt mindre end en knyttet haand; 6 fod i nnv. for midten og 3 fod over bunden et mindre kammer i retningen n.—s., indrettet af 6 tugtede kantsatte heller af rød granit tilligemed bundsten og overlig-

[1]) Omtrent 4 alen i vnv. for denne sees tomten af en smidje, som blev opsat i 1872, efterat man havde borttaget en derliggende gravhaug. Efter sigende skulde denne haug haft et gravkammer lig en „bagerovn“ og hvori fantes lerurner og jernsager, der senere ere bortkomne.

ger og mellem den sidste og sidehellerne to skikter tugtede stene af nævnte slags i form af store teglstene, indvendig 2 fod langt, 1¼ fod bredt og 1⅙ fod dybt, indeholdende *a)* et stykke tildannet flint (7851, afbild. fig. 3), der ser ud som endestykket af en smal halvmaaneformet kniv af raat arbeide, hvad det dog neppe kan være, da man i den brede ende ser spor af flintens naturlige overflade, forresten med merker af slibning, og *b)* 2 ved siden af hinanden stillede lerurner, som dog paa grund af en forskydning af en af kammerets sideheller og overliggeren vare sprukne og derfor bleve maalt paa stedet, før de ved borttagelsen gik i stykker; den ene (7847), af temmelig grov masse og rødgraa farve, var 9½″ høj, 2⅔″ i tvermaal ved munningen og 10⅓″ paa det tykkeste af bugen, havde tæt nedenfor munningen en knop og et hul og var fyllt udelukkende med brænte ben; den anden (7848), med samme masse og farve, var 3½″ i indvendigt tvermaal ved munningen, 9″ høj, deraf 3½″ fra bunden til bugen, hvis omfang viste 32½″; den havde ¾″ nedenfor munningen 2 runde huller med 1″s afstand og ¾″s tvermaal og var fyllt med brænte ben, hvoriblandt øverst laa nedtrykt stykker af urnens laag, der synes at have haft hank, og længer ned en bronsekniv (7849, afbild. fig. 11, jfr. Worsaae 290 og Montelius 257). Begge urner ere senere sammenlimede saavidt, at de kunde afbildes, den første fig. 9, den anden og laaget fig. 10. I umiddelbar forbindelse med støttestenene for de to ovennævnte kammere var endelig omkring haugens midte oplagt fra bunden en stenmasse, 9 fod lang, 7½″ bred og 3⅓″ høj, i hvis vestre kant ved bunden var indstukket mellem to stene en bronsekniv (7850), som dog ved et spadestød gik i to stykker. Den har noget lignende form som den ovennævnte men er tykkere; desuden synes ryggen at have været ganske ret, eggen noget krum, saaledes at bredden har aftaget uafbrudt men ujevnt fra bladets begyndelse til eggen; tangen svagt spadbøjet men ret; i det hele nu 3¼″ lang, men oprinnelig længer, da odden og maaske lidt af tangen er borte; bladets største brede $\frac{5}{12}$″.

Stenmassen bestod øverst af 3 lag heller af rød granit, og derunder fantes efter perpendikulæren 1½ fod i syd for haugens midte et fra v.—ø. gaaende rum med sider af paa hinanden lagte tugtede røde granitstene, indvendigt 5¾ fod langt, 1½ fod bredt og 2½ fod højt. Bunden i dette rum var pakket med smaastene og forresten fyllt med en mængde lignende stene samt enkelte smaa stykker kul og ganske faa brænte ben.

60. Langhaug[1], 32 alen i n. for no. 59, 51 fod lang, 19 fod bred, 3 fod dyb: — hist og her spor af kul og 2 flintstykker; 9 fod i ssø. for midten spredte stykker af to lerurner (7852), den ene med buget form og enkelte linjeforsiringer, sansynlig med typen Montelius 392, den anden af grovere masse og prydet med de bekjente med en pinn indtrykte huller; 9 fod i sø. for midten en liden brandplet og ikke langt derfra tre smaastykker af en grov lerurne (7853) med graa farve; i midten en liden fordybning i bunden, fyllt med brænt sand og lidt kul.

61. Langhaug, 35 alen i ssø. for no. 59, tæt under heien, 33 fod lang fra v.—ø., 16 fod bred, 2 fod dyb: — 5 fod i nnø. for midten i bunden en 2 fod lang og bred og ½ fod dyb udhuling, hvori brænt sand og kul; i midten efter haugens axe ligeledes i auren en fordybning, 5 fod lang, 2½ fod bred og 8″ dyb, i hvis østre ende fantes en af fugtighed næsten opløst kjedel af kleber, forsynet med jernhadde og paa flere steder klinket, omgivet af et paa undersiden fladt, paa oversiden sterkt ophøjet rundt haandsneldehjul af kleber (7856), 1½″ i tvermaal, samt nogle jernsager (7855), hvoriblandt med sikkerhed kun kan skjelnes en sax; desuden blev i midten af fordybningen truffet en sigd (7854) med levninger af træ af skaftet, der synes at have siddet i en fal.

---

[1]) Tæt i nnv. for denne ligger en større rund haug, hvori der engang har været potetkjeller, men som ejerinden ikke ønskede udgraven.

XVII. Vikmoen (skibsbygmester J. Terjesen).

62. Rund haug, tæt ved nordre side af den gamle Fevikvej og omtrent i nord for, hvor denne støder sammen med den nyere vej, 41 fod i tvermaal, 4 fod dyb: — hist og her kul og 8 fod i ssv. for midten paa bunden stykker af en stor, urtepotteformet lerurne (7857), med samme slags glimmerblandede masse som sedvanlig for denne form. Haugen bestod forøvrigt af sand, men omkring midten var større stene, og indenfor disse blev truffet en firkantet masse, dannet af dækkende heller og kantsatte svære sideheller, alle tugtede og af rød granit, 10 fod lang, 5 fod bred og 3⅓ fod høj over bunden. Inderst var et kammer med retningen ønø.—vsv., 7⅔ fod langt, 2¼ fod højt, 2¼ fod bredt i den førstnævnte ende, men 2½ i den modsatte, og fyllt med sand, hvoriblandt enkelte spor af kul og nogle stykker af en lerurne (7858) med forsiringer, indstukne med en pinn; disse stykker fantes i kammerets smaleste ende, og urnen var udentvil knust derved, at en af de paa dette sted overliggende heller, muligens under en tidligere forsøgt gravning, var gledet ned i kammeret.

63. Rund haug, 12 alen i nnv. for no. 62, 40 fod i tvermaal, 9 fod dyb: — paa bunden, hvor der blev truffet et stykke skarpkantet flint, og indtil 1 fod derover var flere gjennemgaaende lag med kul og mellemliggende sand og desuden paa flere steder i bunden fordybninger, fyllte med kul, ikke sjelden meget store, og aske.

64. Rund flade, et kort stykke i v. for no. 63 og 13 alen nordenfor den gamle Fevikvej, 64 fod i tvermaal, omsat med 9 svære, 3—4 fod høje stene, kun med torvdybde eller henimod 8″ dyb: — i midten ganske ubetydeligt spor af kul.

XVIII. Vikmoen (enke Stina Olsdatter).

65. Langhaug, ved grænsen mod Bringsværmoen, tæt ved søndre side af den gamle Fevikvej og parallel med denne, med gjenstaaende bro paa midten af hver langside, tidligere udgraven

i midten, 34 fod lang, 17 fod bred: — i midten blev i auren truffet en fordybning, 12 fod lang, 3 fod bred og 6—7″ dyb, hvori kul, et par hesteben og omtrent 50 klinknagler.

Gravningen blev udført paa samme maade, som jeg har brugt i flere aar og hvorfor jeg har udtalt mig i Aarsb. 1873, 125, nemlig saaledes, at der fra hvert punkt i haugenes udkanter samtidig blev gaaet indad mod midten. Denne fremgangsmaade anser jeg fremdeles som bedst, baade fordi den i sig selv er mest hensigtsmæssig for gravningsarbeidet, og fordi man neppe paa nogen anden maade opnaar samme sikkerhed for at træffe alt, hvad der af arkæologisk interesse maatte forefinnes i haugen.

De ovennævnte 65 faste fornlevninger omfattede 44 runde hauger, 19 langhauger og 2 kredse med omgivende opreiste stene.

Af disse hidrørte en rund haug (no. 59) fra bronsealderen; 13 runde hauger (no. 1—3, 5, 6, 41—43, 47—50, 53), 3 langhauger (4, 60, 62) og en kreds (39) kunne med sikkerhed eller sansynlighed henføres til ældre jernalder; 17 runde hauger (7, 8, 11, 12, 14—17, 19, 21—24, 26, 27, 30, 54) og 12 langhauger (9, 10, 13, 18, 20, 25, 28, 29, 31, 56, 61, 65) med samme sikkerhed eller sandsynlighed til yngre jernalder. Ogsaa de øvrige 14 runde hauger (32, 34, 36—38, 44, 45, 51, 52, 57, 58, 63), 5 langhauger (33, 35, 40, 46, 55) og en kreds (64) skrive sig utvilsomt fra jernalderen, uden at der dog var noget ved dem, som kunde vise, hvilken periode af dette tidsrum de tilhørte.

Kammere eller kister af sten fantes kun i den ene haug fra bronsealderen (59, et lidet kammer og 2 større) og i 3 hauger fra ældre jernalder (41 og 53 med smaa kammere og 62 med et stort). Derimod viste der sig i flere hauger baade fra ældre (1, 4—6, 49, 60) og yngre jernalder (9, 28, 52, 56, 61, 65) fordybninger i auren, i den første periode baade firkantede og tragtformede, i den sidste kun firkantede. Dette var ogsaa tilfællet i 3 hauger (32, 40, 63), hvis tid ej nærmere kan bestemmes.

Ikke nogensteds saaes spor af ubrænt lig. Heller ikke blev der i 10 grave truffet andet med arkæologisk interesse (7, 8, 10—12, 14, 16, 20, 22, 24). I 13 (4, 5, 15, 28, 32, 34, 36, 38, 44, 55,

57, 58, 64) fantes kun kul, i 4 (17, 27, 40, 45) kun kul og brænte ben. I de øvrige 38 derimod blev truffet oldsager, enten alene (6, 13, 19, 21, 23, 26, 30, 31, 35, 51) eller kun sammen med kul (9, 18, 25, 29, 33, 37, 39, 46, 48, 52, 54, 56, 60—63, 65) eller brænte ben (2, 3, 50), eller i forening med baade kul og brænte ben (1, 41—43, 47, 49, 53, 59).

De brænte ben laa enten løse (17, 27 fra yngre jernalder, 40 og 45 sansynligvis ogsaa, 49 derimod fra ældre jernalder) eller vare nedlagt i lerurner eller trækar (1—3, 41—43, 47, 50, 53, 59, alle fra ældre jernalder, undtagen den sidste, som hørte til bronsealderen).

Det merkeligste fund var det fra bronsealderen (59); kun to gange før skal der efter sigende være truffet lerurner fra denne tid, nemlig i Lyngdal og Vikedal (Aarsb. 1875, 185 og 188), men ingen af disse ere bevarede; ogsaa knivene vare, da de fantes, uden sidestykke hos os, men senere er der fremkommet en med et noget lignende blad (jfr. s. 76 no. 91 b). Derimod vides der ikke nogensinne at være fundet en lignende bøjlespenne som den i haug no. 3. Blandt sjeldenheder hører ogsaa de trenne bøjlespenner fra haug no. 6 (se s. 119 *e*, *f* og *g*), ligeledes det lille smeltekar fra haug no. 54.

Det rigeste fund indeholdtes i haug no. 52 fra den yngre jernalder. Dette fremviser blandt andet en støbeform og to vegtlodder med indsatte mynter, hvad der hidtil er enestaaende, og en avlsten, hvortil kun kjennes et sidestykke i Bergens museum, fra Vik i Sogn.

De temmelig mange tildannede flintstykker (33, 37, 41, 46, 48, 49, 51, 52, 54, 59, 60, jfr. Aarsb. 1875, 210 no. 6) kunne tyde hen paa et flintverksted i nærheden. Forekomst af raa flint er dog ikke hidtil, saavidt vides, truffet i hele Nedenes amt. De nærmeste steder, hvor denne stenart finnes, er Jomfruland i Sandhøkedal (Aarsb. 1874, 181) og Lister (? N. Fornl. 785).

Naar der til de ovennævnte hauger føjes dem, som bleve undersøgt i 1875 (Aarsb. 1875, 205 ff.), viser det sig saaledes, at en over-

vejende del deraf tilhører den ældre jernalder. Strøget, hvori de ligge, begrænses mod nordøst af Temsevandet, mod sydvest af Vikskilen, og paa langsiderne af større eller mindre klippehøjder. Terrænet stiger opad fra Temsevandet, fortsætter sig dernæst i en, undtagelsesvis af mindre højder afbrudt flade, og faller derpaa igjen sterkt af ned mod Vikskilen. Det hele strøg fra søen til vandet er omtrent 3370 alen langt med en brede af omtrent 1120 alen, men da der ikke finnes hauger paa fladerne eller de laveste skraaninger ved søen og vandet, fragaar for det første omtrent 1500 alen, og dernæst er der omtrent i midten af strøget en myr, med det underlige navn Agertyr (udtales *Ăgĕrtȳr*)- myren. Kun paa fladere eller højere steder omkring denne var det følgelig haugerne laa. For det meste var der nogen afstand mellem dem; kun paa to steder stødte de saa tæt til hinanden, at de kunde faa navn af gravflokker. Dette var tilfællet med 25 i Vesterhaven (III og IV), alle utvilsomt fra yngre jernalder, og med i det mindste 11 nærmest ved husene paa den under II nævnte Bringsværgaard (jfr. Aarsb. 1875, 205—210). De sidstnævnte hauger, der udelukkende tilhørte ældre jernalder, have endog indeholdt oldsager, som med undtagelse af bronsefundet (no. 59) maa ansees for de ældste, der ere fremkomne paa det hele strøg. Det kan saaledes utvilsomt antages, at gaarden ikke alene er den ældste her, men ogsaa skriver sig fra ældre jernalder. Det var vel ogsaa dens centrale beliggenhed i det skibrede, den tilhørte, som bevirkede, at man paa dette overførte gaardens navn, maaske dog tillige paa grund af dens størrelse, da den muligens engang strakte sig lige til søen. I alle fall er det vist, at den endnu i 1720 var temmelig betydelig, da den omfattede alle de 7 gaarde, som nu bære navnene Bringsvær eller Bringsværmo. I det nævnte aar blev den solt af staten til den som chef for det 1ste vesterlenske regiment og generalmajor i 1737 afdøde Dietrichson. Han og senere hans enke († 1764) boede i et forlængst nedrevet stort hus paa den ovennævnte nuværende gaardpart (II), hvor der endnu finnes spor af en kunstmæssig anlagt have, som fremviser et af de største buxbomtræer,

der finnes i Norge (se Schübeler Culturpfl. Norw. 327). I deres tid eller maaske først efter enkens død blev gaarden udstykket i de nuværende 7 parter. Forresten ere stedsnavne med sammensætningen Bring saa sjeldne hos os, at de, saavidt vides, alene træffes i det gamle Egdafylke og kun 3 gange, nemlig i den her omhandlede gaards navn, i Bringsdal i Holme hovedsogn og i Bringsjord i Lyngdal. Ogsaa paa den sidste gaard er der truffet oldsager fra den ældre jernalder, navnlig fra dens tidligere tid (glasurne, se N. Fornl. 276), og baade denne gaard og Bringsvær skal, som sagnet fortæller, have været kongsgaard, en beretning, som dog maaske kun er fremkallet ved deres oprinnelige størrelse.

ANTIKVARISKE NOTISER[1].

AF N. NICOLAYSEN.

SMAALENENES AMT[2]. — Her fantes, uden at prestegjeldet vides, en smal retmeisel af flint og i en gravhaug en sølvring fra yngre jernalder (C).

Bergs p., Rokke s. Paa Torp er fundet en brynesten af kvarts, aattekantet med 6 slidte sider, 26.7 cm. lang og 13.5 cm. bred, mulig fra stenalderen (C).

Aremark p., Ødemark s. Paa et ukjent sted er fundet en retøx af sten med skafthul (C).

Skjeberg p. Ifølge mundtlig meddelelse til professor Rygh fra brugsfullmegtig Amundsen paa Hafslund har man nær denne gaard i senere tid paa to steder i en dybde af omtrent 1 fod truffet ovale stensætninger eller stenringe, 4—6 alen lange, bestaaende af kampestene med et halvt hoveds størrelse; stenene vise sig sterkt paavirkede af ild, og jorden indenfor dem er opfyllt med kul; derimod har man endnu ikke fundet oldsager, undtagen en

---

1) Alle de nedenanførte indberetninger i Kjøbenhavns antikvarisk-topografiske arkiv har jeg faaet anledning til at gjennemgaa her derved, at de velvillig bleve udlaante til assistent i rigsarkivet I. Undset.

2) De under dette amt nævnte oldsager, som betegnes med C, ejes af friherre Cederstrøm i Strømstad (se Sv. Forminnesfören. tidskr. III. 140, 141, 145, 146, 150 og 155), medens alle de dels under dette amt og dels under Akershus og Bratsberg amt med H merkede oldsager ifølge meddelelse fra professor Rygh forefinnes i det museum for udelukkende norske sager, som dr. Hazelius har oprettet i Stokholm.

flintkniv, som er bortkommen. Paa det ene sted er hidtil truffet 2 saadanne stensætninger, paa det andet flere tæt sammen.

Rakkestad p., Rakkestad s. Ifølge indberetning af 18 januar 1811 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen fra sogneprest Aschehoug var der „adskillige smaahauger, hvilke kjennelig ere menneskeverk, men de ere alle meget langt tilbage i tiden opgravede, uden at jeg nogensinne har kunnet spørge i samme at være forefundet nogen ting.“ — „I en skov paa gaarden Lunds ejendele har jeg opdaget en runddel, som er stenlagt.“

Os s. „Nærved Glommen staa nogle bautastene, men de ere raa stene uden noget merke eller indskrift. I nærheden finnes ogsaa stenrudera af en meget gammel, men ganske liden forskansning, om hvis tilblivelse ingen tradition haves.“

Det maa rimeligvis have været paa nordre Ustby eller Østby (matr. no. 221) i dette sogn, og ikke paa Østby i Rakkestad sogn, at det i N. Fornl. 6 omtalte fund blev gjort. Den førstnævnte gaard tilhørte nemlig Heftye & Co. og det var dette firmas forvalter paa det nærliggende Brekke brug, som i et brev af 12 oktober 1837 (i Univers. oldsaml. ark.) gav oplysning om fundet. Dette maa følgelig ogsaa være gjort i det anførte aar, ikke i 1838. Forøvrigt heder det i brevet, at haugen var omtr. 120 alen i omkreds ved foden og omtr. 10 alen høj, og at der paa haugens bund i en vidde af 30 alens tvermaal fantes et 4—5 tommer tykt lag med saadan mængde aske og brænte ben, at der efter et øjenvidnes udsagn ikke kunde blive mere ben igjen af 30 brænte lig.

Askim p. Paa Skjolden er funden en stor kile af sten (H).

Thrykstad p., Thrykstad s. Beretningen om fundet paa Langseter (Aarsb. 1873, 131) kan yderligere suppleres af et kgl. missiv af 22 oktbr. 1707 (konc. i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til vicestatholder F. v. Gabell, hvori denne paalægges „strax at beordre vores foged der i fogderiet, at han tager 2 fornuftige mænd til sig, og lader bemeldte menneskes hovedskalle og ben, saavidt muligt er, smukt samle, og dennem i god orden udi en pakke af bretter, vel forvarede, nedlægge, som Du haver at gjøre fornøden

anstalt om, at den forseglet tilligemed perlerne, gullringen, glasset og sverdet forderligst vorder til skibs hid nedsendt og os allerunderdanigst tilstillet. Men ifall, at forbemeldte menneskeben ikke skulle være at samle og dannede til at forsendes, ville vi allernaadigst, at dets hovedskalle skal blive hid nedskikket."

Eidsberg p., Eidsberg s. I et brev af 1435 (D. Norv. II, 540) tilstaaes dem aflad, der hjelpe kirken, som derfor sansynligvis dengang har undergaaet en istandsættelse, hvorved formodentlig taarnet er bleven forhøjet, da der i dets øverste del er anvendt store, røde teglsten fra middelalderen, som ei kunne henføres til bygningens ældste tid.

Raade p. Paa Børge er f. en tverøx af sten, 13.5 cm. lang, 7.5 bred og 4.5 høj, med skafthul boret fra begge sider (C), og paa et andet ubekjent sted en tverøx af sten uden skafthul (C).

Haaböl p., Tomter s. Paa Finstad er f. en temmelig stor kile af sten (H).

KRISTIANIA. — Sogneprest Mørch siger i den under Ringsaker omtalte notifikation, at biskop Jens ligsten (N. Fornl. 35) „ligger (1811) udenfor en slagters dør i Aaslo paa den grund, som tilforn har været st. Hallvards domkirkes kirkegaard i sydøst for bispegaarden." Jfr. Aarsb. 1868, 132. Den paa sidste sted omtalte tegning af ligstenen er udentvil den samme, som findes vedlagt Mørchs indberetning. — Ifølge Mørchs brev til professor Nyerup af 29 juni 1825 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) sendte han oldsagkommissionen „en liden foldekniv med messingskaft, baade blad og skaft af en besynderlig dannelse og funden i en bakke dybt i jorden ved Aaslo i 1820."

AKERSHUS AMT. — Nesodden p., Nesodden s. Ifølge indber. af 29 oktbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen fra sogneprest Qvist var der østenfor Ildjernet en stor, gammel, mosbelagt stenrøs med huling i midten, liggende paa fjell, hvorfra haves vid udsigt, under gaarden Berger, „hvor

endel af dens stene for nærværende maa tjene til at opretholde en signalstang.“

Oppegaard s. En lignende røs laa et lidet stykke i sydvest for søndre Oppegaard.

Kraakstad p., Kraakstad s. Ifølge sogneprest Hørbye's indberetn. af 13 decbr. 1810 (i nævnte ark.) til samme kommission fantes i kirken et røgelsekar af messing uden indskrift, „rundt af figur med et pyramidalsk femkantet laag, og kan, om kommissionen saa befaler, gjerne blive den tilsendt.“

Ski s. Paa kirkens største klokke stod med store bogstaver i én linje: *Aus dfneiher [??] flos ich, Michgel Kesler gos mich, in der altstadt bei Christiania. anno 1668*, og paa den anden klokke ligeledes med store bogstaver, i første linje: *verbum domini manet in aeternum. g. v. e. 1579*, og i 2den linje: *Olof Finsta. Arve Røed* +.

Asker p., Asker s. Den ved Sæm (N. Fornl. 45) omtalte lerurne fantes ifølge sogneprest Neumann's indber. af 12 decbr. 1810 (i ovennævnte arkiv) til oldsagkommissionen i 1809 og var fyllt med brænte ben, men gik i stykker under gravningen.

Østre Berum s. Ifølge samme indberetning fremstille indridsningerne paa kirkens klokke ikke „en kalk og et Mariebillede“ (N. Fornl. 55), men ere kun forsiringer i forbindelse med korsformede tegn, der ligne stenhugger- eller bomerker. I kirken fantes og et smukt røgelsekar af kobber.

Höland p., Hemnes s. Ifølge sogneprest Paludans indber. af 12 novbr. 1810 til samme kom. (i samme arkiv) var der paa Bergsjø 3 runde hauger, hvoraf en temmelig stor; i en af dem „er fundet en gammel forrustet jernspore, som er i opsidderens gjemme; den har en omtrent 5 tommer lang hals og et hjul af omtrent 1 tommes diameter“ [fra middelalderen eller nyere tid].

Ullensaker p., Ullensaker s. Ifølge indber. af 24 septbr. 1810 til samme kom. (i samme arkiv) fra Gudmundson (en Islending), sogneprest i Sørum, saa han „for 2 aar siden hos Jon Randen paa Holt en øx, som skulde være funden i en grav-

haug, en god kvart alen for eggen, noget over ¼ høj fra eggen til det yderste af hammeren, ikke tykkere end en god tollekniv er i ryggen; saavel dens forreste som bagerste hjørne var stump." — „Foged Borchsenius paa Plogstad fant for nogen tid siden i en gravhaug, foruden andre mindre merkverdige sager, et stykke rudret verken, et traadnøste, et stykke mosebrunt vadmel, vævet paa en besynderlig maade, da traadene, som dog vare vævede i tøjet, hang løse paa den ene side omtrent 2 tommer lange; maaske [?] dette har været et af de gamles *røggvarfeldr*, som ikke sjelden vare [?] omkring halsen og armhullerne belagte med *gullhlað* (maaske gullgaloner), hvoraf bemeldte hr. foged Borchsenius ogsaa fant et stykke paa samme sted. Da jeg i afvigte vinter besøgte foged Borchsenius for at se disse oldsager, fortalte han mig, at han vilde skikke dette samt hvad han ellers kunde finde til professor [rektor ved latinskolen] Rosted i Kristiania, der altsaa vil kunne give fullkommen underretning om disse oldsager."

Eidsvoll p. Paa Langset er funden en liden stenøx med skafthul (H), og paa et ubenævnt sted i gravhaug før 1824 en jernspore, som pastor Mørch i Hurum med brev af 29 juni 1825 (i ovennævnte arkiv) sendte til oldsagkommissionen i Kjøbenhavn.

HEDEMARKENS AMT. — Kvikne p., Insæt s. Pladsen ved Naven (N. Fornl. 61) var ifølge sogneprest Grøttings indber. af 20 septbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen aflang og omgiven med et da meget nedsenket stengjerde; der fantes ogsaa ganske nedsunkne i jorden „3—4 firkantede, omtrent 1½ alen lange og ½ alen tykke stene, som formodentlig have staaet opreiste ved gravene."

I prestegjeldet „finnes i alt, saavidt jeg har kunnet erholde kunskab derom, 67 gravhauger", alle runde, af forskjellig størrelse, med en grøft omkring. I disse hauger „er, saavidt man ved, intet fundet, endskjønt det tydelig nok sees, at der i mange af dem er blevet gravet." — „Paa et ubeboet sted, ikke langt fra et fjell, er i jorden fundet et sverd, en øx, et fyrstaal, 12 styk-

ker jernpigger [pile?] af $\frac{1}{8}$ alens længde og en ting af jern, som ligner en gammeldags hat af et barnehoveds størrelse med 3 à 4 spigerhuller i kanten [skjoldbule]. Anledningen til denne opdagelse gav sverdet, som stod med haandfanget over jorden. Det meste af disse ting var ganske forrustet; noget deraf have de to finnere omsmedet; kun den hatlignende ting er endnu at se i samme skikkelse, som den havde, da den blev funden."

Romedal p., Romedal s. Ifølge sogneprest Mandall's indberetning af 3 novbr. 1810 (i samme ark.) til samme kom. var der paa Gaustad en stump af et gammelt sverd, et par stigbøjler af jern og „en kjød eller brandgaffel" ligeledes af jern. Det sees ogsaa af indberetningen, at de i N. Fornl. 64 omtalte ovale skaalspenner bleve fundne paa Horne „for omtrent 24 aar siden i en jordhaug ved at udgrave jorden."

Stange p[1]. Paa et fjell ved Vik sees en hel del ruiner, som sagnet gjør til levninger af en forstyrret borg eller festning. — Ogsaa i Hemstads udmark er der paa Sotenodden stensamlinger, som ligeledes antages at hidrøre fra en gammel befestning. Odden hæver sig ved enden af en lang, jevn, med skov bevoxen slette i en skrænt, der paa søndre side gaar temmelig stejlt ud i Mjøsen og hvis højeste punkt frembyder en vid udsigt over søen i flere miles strækning mod nord, syd og vest. Ved opgangen til skrænten sees rundt om denne levninger af en ringmur, der strækker sig i betydelig længde omkring haugen og kun fattes paa den stejleste side mod Mjøsen. Paa østsiden, hvor muren vender mod gaarden Saastad, er den afbrudt som af en bred port, og der er ogsaa adkomsten til pynten lettest. Indenfor ringmuren paa skræntens vestre helling mod søen er der opkastet flere mindre hauger af kampesten, der formenes at have været brugte som kastevaaben(?). Mjøsen danner under odden mod syd en stor og rummelig bugt, hvis inderste smalere ende kalles Gjemmevik (jfr. Fayes Nor-

---

1) G. Faye, nogle Oplysninger om Stange Menighed og dens Prester, Kristiania 1869 s. 18—19, hvor et slags grundrids af nogle af de ovennævnte stenkredse finnes.

ske Sagn 178). Paa søndre side af Gjøviken springer der paa Vethammerens grund en lignende bjergodde frem, men mindre end Sotenodden, og hvor ligeledes spor af ringmure finnes. — Strax søndenfor husene paa Huseby finnes langs højden af en bakke en række af større og mindre ovale stenkredse, som fortsætte sig til nabogaarden Gillund i en strækning af 600 alen. — Paa de fleste, i alle fall af de større gaarde i prestegjeldets fladbygd finnes en stor mængde gravhauger, hvoraf flere ere udgravne og have indeholdt oldsager, som opbevares paa forskjellige gaarde.

Vang p., Vangs s. Paa en tegning (i mappen „Norges Kjøbstæder" i Kbhvns antikv.-topogr. ark.), som det synes fra slutningen af forrige hundredaar og med titelen „dels prospekt og dels grundrids over rudera af Hamar by", sees tæt ved domkirkeruinens vestre ende og omtrent i nordvest for denne et firkantet fundament, betegnet med C, hvortil gjøres følgende bemerkning: „her sees endnu kjennetegn af en trappe ned til kjelleren, i hvilken man for 30 aar siden kunde gaa et stykke ned og befant benke af hugne sten, sluttelig til at sætte ligkister [?] paa." Midt paa den i N. Fornl. 72 omtalte murede gang fra kirkens østende til „stallgaarden" antyder grundridset et taarn, hvorom det heder: „Ovenpaa denne hvelving stod endnu for 70 aar siden et lidet taarn, som hr. justitsraad Grønbech [ejer af Stor-Hammer fra 1716 til 1734] lod nedrive, og deri forefantes nogle gamle papirer, der bleve nedsendte til det kgl. arkiv." — Ifølge A. Mørchs nedenanførte „notifikation" var der endnu 1716 paa Stor-Hamar et relikvieskrin af kobber forgylt med emaljerede helgenbilleder og hvoraf gaardens ejer kanselliraad Wessel (1771—1791), som Mørch tilføjer, „har meddelt mig en aftegning."

Furnes s. Paa kirkens vegg hænger et epitafium fra slutningen af 17de hundredaar med flere figurer, hvis dragter have historisk interesse. Denne tavle har heredsstyrelsen paa foranledning af Foreningens Direktion udtalt at ville fremdeles opbevare i kirken.

Nes p., Nes s. Ifølge Mørchs ovennævnte notifikation var der paa Kvam „en opkastet voll af 140 alens længde". — Om

det urigtig saakallede kloster, rettere klosterhospits, (se Langes Klosterhist. 2den udg. 395) paa Hofvinsholm siger han, at „deraf sees endnu en levning, nemlig en hvelvet kjeller, hvis døre og trappetrin nedad til den bestaar af firehugne stene. Denne kjeller er indlemmet i herregaarden Hofvinsholms hovedbygning under dens nordre fløj og endnu brugbar. Det hele kloster[-hospits] har indtaget den tomt, hvor nu herregaarden staar, hvilken før den brænte stod 200 skridt længer hen i nord. I nærheden af denne kjeller opgraves mange skeletter af jorden. Hofvin kapel har staaet 50 skridt i syd for klosteret [klosterhospitset] i et bakkeheld, hvor rudera efter samme sees i en fordybning i jorden (N. Fornl. 77). Dette kapel var endnu vedligeholdt ved slutningen af det 15de aarhundrede“, hvad han slutter af et brev paa pergament „dat. Atro anno 1489 nostro sub secreto die sancti Dionysii martyris“ [9 oktbr.], hvori Gunnar, biskop i Hamar, giver Hofvin kirkes værge Olaf Ormssøn kvitering for regnskabet over kirkens indtægt og udgift. Heri er der dog en dobbel fejl, da brevet, som det vil sees af D. Norv. I. no. 891, hvor det finnes trykt, hidrører fra 1470 og desuden angaar Hofvin kirke i Tinn. — Paa Berg stod et kapel af stavverk, i hvis grundvoll var fundet et laag af et røgelsekar med fire gavler og som Mørch ifølge en fortegnelse af 28 marts 1810 nedsendte til museet i Kjøbenhavn.

I prestegjeldet fantes en liden kobberhest (vegtlod), som A. Mørch i „1798 nedlagde paa Deichmanns bibliothek i Kristiania“ [1], samt følgende sager fra gravhauger: 3 spyd (et afbrudt, et meget spidst og et bredt) og 3 øxer af jern („halvtynninger kallede“). De sidste 6 sager nedsendte Mørch ifølge nysnævnte fortegnelse til museet i Kjøbenhavn.

Ringsaker p.[2], Ringsaker s. Den i N. Fornl. 81 omtalte

---

[1]) vistnok det samme, som anføres i Aarb. 1869, 71 under ff., skjønt det af Mørch selv er opgivet at være fundet i Ringsaker prestegaards have.

[2]) Sogneprest A. Mørchs „notifikation“ til kommissionen for oldsager (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.). Den er udateret, men hidrø-

ligsten med indskrift *nobilis vis* o. s. v. laa i 1810 ifølge **Mørch** i kirken „ved den nederste dør, som vender mod syd"; foran *anno* stod *A. V. T.* Paa den anden ligsten over Ingerid Alfsdatter var aarstallet ifølge hans gjenpart MCDXVIII; han tilføjer, at „stenen har ligget i kirken paa gulvet mellem begge raderne af mands- og fruentimmerstolene, men, nu udflyttet, ligger paa kirkegaarden." Paa fladen saaes et opretstaaende trekantet skjold med en stige, paa tre trin, i tverstilling fra højre til venstre. — Paa den ene af kirkens klokker, støbt 1571, vare „formede oven om ringen nogle mynter af kong Hans, Fredrik I, Kristian III og en Danzigermynt, hvis præg er en krone over 2 kors". Paa kirkens alterbord stod 2 store lysestager af messing, den ene med Gyldenhornernes vaabenskjold, den anden med et efter længden ved 3 firoddede stjerner halveret skjold, forsølvet til højre, forgylt til venstre. — „Gravhauger finnes næsten paa hver gaard i prestegjeldet". — Paa lille Ringsaker „100 skridt søndenfor kirken ligge mange gravhauger tæt hos hinanden saavelsom paa nabogaardene, prestenkesædet, Svenhaug og Skapel, i hvilke krigsvaaben ere fundne, i én kul og kjortelknapper [spillebrikker] af ben, i én en liden messingspore, til kommissionen nedsendt. Ingen aflange eller med stene omsatte gravhauger har jeg nogensteds foretruffet, heller ikke hauger, indsluttende gravkammer." — Paa Hershaug i Reflingsfjerdingen „finnes i en slet eller jevn eng østenfor gaarden 15 saadanne [d. v. s. de urigtig saa kallede „thingsteder og kampkredse"]. Nogle af dem ere ophøjede i midten eller middelpunkten og omsatte med 12 stene. Tre af disse kredse ligge hinanden saa nær, at mellemrummet ikkun udgjør 12 alen, og deres situation imod hinanden er stillet i en trekant." Paa gaarden „staar endnu en nogle sekler gammel bygning af en kunstig og usedvanlig sammenfellning, og paa gaarden har paa en haug staaet et kapel for herrefolket i pavedømmets tid, hvoraf endnu fundamentet finnes i

---

rer vistnok fra 1810 eller 1811, da han i sin indberetning af 22 novbr. 1810 siger, at han endnu ikke havde faaet tid til at renskrive den.

haugen saavelsom skeletter deromkring". — Paa Stenseng „staar i et bakkeheld under et berg et fragment af en bautasten, men Vulcanus har knækket overparten ved en sejers- eller braates afbrænnelse for ungefær 80 aar tilbage". Under foden af det omtalte berg er fundet „staalpile" og ovenpaa berget „finner man en ringmur af løse stene, der udgjør 1188 alen i omkreds, og indenfor den en snævrere af 420 alens omkreds. Paa nordre side er af naturen foranstaltet defension ved bergets bratte vegge, der stikke ned i Mjøsen; inden disse mure sees en tilgroet dam. Et lidet stykke vej i sydvest derfra finnes en ringmur af løse stene, 300 alen i omkreds, paa en bergkoll, kallet Vinløse pynten." Ifølge Mørchs fortegnelse af 28 marts 1810 (i nævnte arkiv) var paa gaarden fundet i en ager „en parerplade, der har været heftet paa et kaardefeste" og „en feltsag, lignende en segel i dannelse" [en sigd med sagtannet egg]. Begge bleve af Mørch nedsendte til museet i Kjøbenhavn. — Paa Gjølstad stod „et kapel, som blev sløjfet 1600, og er dets døres jernbeslag anvendt til en stalldørsbeslag paa gaarden". — Paa lille Bolstad „er fundet et kobberbillede, 5 tommer langt, forestillende en villmand, i agerjorden under et berg"; billedet, „hvortil var heftet en kjede af staaltraad, er af mig anno 1798 nedlagt paa Deichmanns bibliothek i Kristiania." Dette saakallede billede, nu no. 4795 i universitetets samling, er ligesom det nedenfor ved Freng omtalte og et andet (no. 49 anf. samling, N. Fornl. 148) kun dele af lysestager fra tiden noget efter reformationen. — Paa nordre Berg „forvares en stormhue af jern, sammensat af 4 plader, poleret, dannet som en nathue eller pikhue med tvenne hemper, en paa hver side foran ved ørene, hvorigjennem har været trukket en rem eller et baand at binde den fast paa hovedet under hagen; den blev funden i en bergkløft strax østenfor gaarden." — Om borglevningerne paa Sten (N. Fornl. 83) tilføjes, at der „iblandt de indstyrtede stenhobe fantes for ungefær [sic, altsaa udeglemt aarene] nogle postamenter eller menneskebilleder af sten, som laa i forvar hos ejeren af holmen landkræmer Bernt Ankers fader, men bleve ham frastjaalne. Man ledes fremad til kastellet paa en med kastellet

ligealdrende og endnu kjennelig stenlagt vej, der begynner syd ved strandbredden paa holmen og stryger langsad holmens vestre kant lige i nordvest til kastellet". — „En fjerdingvej norden fra bemeldte kastel ligger en liden holme under gjestgivergaaden **Mo**, hvorpaa der i en stendysse fantes et spyd". — Ved Vardeberg „finnes" øverst i „Skansberget" en „ringmur opsat af løse stene, 320 alen lang i omkreds." „I nærheden deraf fantes i en berghule en jernbeslagen ekekiste, forsynet med jernhanker, af en hyrdepige. Kisten, der var fyllt med pile, stod længe i forvaring paa gaarden, indtil den tilligemed gaardens vaaninger i en ildebrand blev et rov for luerne." — „Odins voll i Ringsaker er en slette i en dal, hvor en voll, 200 alen lang, forefinnes; vollen udgjør en vinkel; lidt derfra sees rudera af en mur, der har været opført af den gamle faste kalk, og spor efter vandgrøfter eller diger." — Paa Am har staaet et kapel, hvis dørbeslag „forevises og ere nu paa gaardens døre nyttede. Det er kunstig drevet og udhugget." — Paa Kjos er fundet „2 malmstykker af elliptisk dannelse, som have været festede paa et kaardefeste eller haandgreb af et sverd istedenfor parerplade", og i gravhaug 2 afbrudte sverd; paa Lier „en meget gammel trisse eller hvippe, brugt til at opspenne staalbuer med", og i en gravhaug paa et ubenævnt sted i sognet et munnbid af et stangbidsel. Disse 6 gjenstande sendtes af Mørch til museet i Kjøbenhavn ifølge hans fortegnelse af 28 marts 1810 (i det nævnte arkiv).

Veldre s. I kirken saa Mørch et Mariebillede, „siddende paa en stol med en krone paa hovedet; dette er malet rødt og hvidt." — Paa Gimse saaes spor efter brolagte veje og gader; i nærheden laa en gravhaug. Paa gaarden har staaet et kapel; „kirkedørenes jernbeslag, saasom laase og hængsler, udarbeidede med mange kunstige figurer, finnes endnu paa gaarden." — Paa By „fortjener en gravhaug at remarkeres, dels formedelst sin usedvanlige højde af 6 favne, dels fordi den er kronet paa toppen med en sten, lignende en lænestol; den er ikke omsat med stene, men 20 mindre hauger ligge i nærheden af den." — Paa Opsal er funden en liden stenøx med skafthul og oprinnelig skarp egg,

som var bleven afstumpet derved, at ejeren havde brugt den som hammer. Øxen blev af Mørch ifølge hans nysnævnte fortegnelse af 28 marts 1810 nedsendt til museeet i Kjøbenhavn.

Brothem s. I kirken var der i 1810 et rundt røgelsekar af messing og et forgylt Mariabillede, siddende paa en stol og holdende barnet foran sig. — Paa Freng fantes „et kobberbillede, 6 tommer langt, forestillende afguden Thor, staaende paa et fodstykke og holdende en hammer i højre haand, hvilket af mig nedlagdes 1798 paa Deichmanns bibliothek i Kristiania.“ Om dette stykke, der nu er no. 4796 i universitetets samling, se foran s. 149. — I vandet Næra [i N. Fornl. 85 urigtig henført til Ringsaker sogn] „i fjellmarken, som grænser til Gudbrandsdal, ligger en stor holme, hvis bjergspids er befestet med en dobbel mur. Et lidet stykke derfra i Næra sees en stenbro, strækkende sig langt under vandets overflade, og i nærheden deraf i en myr eller mose sees 2 gravhauger af løs jord opkastede.“

KRISTIANS AMT. — Öyer p., Øyer s. I indber. af 1 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen siger sogneprest Dybdahl: „Af gravhauger finnes ingen opgraven, dog paa Jevne, lensmandsgaard, finnes to sammen“ med 2 store ældgamle birketræer paa toppen; — „hos mig i prestegaarden har i øvre jordet ved at optage nyt agerland været fundet et sverd, en øx, et munnbid, et spyd og en tollekniv, der alt giver tilkjenne, at det har ligget en halv alen under jorden og saalænge, at alt er næsten forfulnet. Sverdet, som det eneste, der kunde bevares, sendte jeg til Kristiania med en Kaptein Selmer at bevares blandt oldsager.“ — „Paa Skaaden, hvor der har staaet et kapel, finnes nogle afbrudte runestene i en stolpebod, men intet efterretteligt.“ Formodentlig sigtes ved dette til den i N. Fornl. 86 (jfr. Aarsb. 1868, 134) omtalte ligsten, som dog ikke havde runer.

Søndre [nu mellem og søndre] Gudbrandsdals sorenskriveri. I en gjenpart af en udateret (udentvil fra 1743 eller 1744) underretning om dette distrikt (i det nævnte arkiv) heder det,

at „der i Skondalen og Vænebygden, hvoraf det første hører til Gausdals prestegjeld og det andet til Ringebo, fremvises rudera og levninger af mure og stenbygninger, hvor der siges at have i fordum dage boet 2 enkefruer af høj stand, som have slaaet sit sind rent fra verden, og efter de tiders devotion appliceret sig til det eremitiske levnet, og til den ende udvalt sig disse to steder, som endelig ere desolate og distrakte nok for alle mennesker; men som disse med flere relationer grunde sig alene paa folkesnak og traditioner, debiteres det ej heller for vissere. Ellers er her paa adskillige steder fundet i jorden og særdeles i hauger endel sverd, sporer etc., liggende tilligemed menneskeben, ja det er ikkun faa aar siden der blev fundet paa Steig i [nu søndre] Frons prestegjeld [jfr. N. Fornl. 89] benrader af en hest og karl med sverd, sporer og videre, liggende digt ved hinanden, som ej ubillig sluttes at have der været begraven udi hedenske tider.“

Birid p., Birid s. I kirken var ifølge Mørchs foranførte indberetning et rundt røgelsekar af messing med gjennembrudt arbeide.

Snertingdalens (Segaards?) s. Ogsaa i dette sogns kirke var et lignende røgelsekar som nysnævnte.

Östre Thoten p., Balke s. Den i Aarsb. 1866, 60 omtalte gravsten havde ifølge et udateret (1810?) rids (i det nævnte arkiv) fra sogneprest Heyerdahl form af et ligkistelaag, paa hvis ryg fantes følgende runer: ᚦᛅᚱᚦᛅᚱ:ᛅᚼᚢᛅᛁᛘᛁ:ᛅᚱᚼᛅᚱ: resten utydelig, altsaa Thorþær a Huæime er her [jordet?].

Vestre Slidre p., Slidre s. I en indberetning (gjenpart i Kjøbenhavns antikvarisk-topografiske arkiv), der er udateret, men utvilsomt hidrører fra 1743 eller 1744 og formodentlig skriver sig fra sognepresten, siges om kirkens vinduer, at de, „førend de bleve gjort større til at faa mere lys i kirken, vare af gammel bygning lange og smale, snævre udentil og vide inden.“ Heraf kan dog ikke sees, om de oprinnelig vare spidsbuede (N. Fornl. 113), hvad der ogsaa synes lidet rimeligt og vilde være et rent særsyn, siden dørene ere rundbuede. — Paa Mo „nedenfor gaarden

ved elven mod Slidrevandet staar en gammel stenkirke (N. Fornl. 114), hvis vegge endnu ere i behold, og bevares der hos Knut Mo et stort træbæger, malet, i model af en ordinær kirkekalk, der siges at have været brugt i samme kirke til sakramentets uddelelse." — Paa Kvale var der en gravhaug.

Östre Slidre p., Rogne s. Ifølge nysnævnte indberetning var der „4 gravhauger sønden Rogne tæt nedenfor alfarveien, hvoraf 2 ligge jevnsides og ere langagtige, en ved hver ende af disse to, som ere runde, en enkel ganske rund og høj norden husene ved kirkevejen."

Vang p., Vang s. „Vist er det, siges i samme indberetning, at der paa Berge har boet riddere, efter hvilke jeg har seet 2 skjolde udaf træ, hvoraf jeg endnu erindrer, at det ene var grønt malet med en forsølvet løve udi." (N. Fornl. 117).

Gran p., Gran s. I indskriften paa den ene af klokkerne i den nordre kirke stod der ifølge sorenskriver Wisloffs indber. af 30 aug. 1743 (gjenp. i anf. arkiv), som rimeligt var, ikke "clamor" (N. Fornl. 121) men *trahor*, og efter advenit *Mariæ serviam ite* +. — Paa Horgen og Bjørge stod endnu, da indberetteren tiltraadte embedet, de gamle kirker „af reiseplanker med spidse taarn paa", men vare nedfallne af ælde før 1743.

Thingelstad s. Den sidste bemerkning gjelder ogsaa kirken paa Bilden, hvorimod den paa Dvergsen endnu stod 1743.

Brandebo s. Den gamle stenkirke (N. Fornl. 132) stod ifølge samme indberetning indtil faa aar før 1743, da den som forfallen og paa grund af sit indskrænkede rum blev nedtagen.

BUSKERUD AMT. — Hole p. I sogneprest Kjerulfs indberetning af 1 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen omtales først „runde hauger, uden stenlægning, med en liden fordybning i midten af deres øverste overflade; af saadanne finnes der paa gaardene Gjesvoll, Borgen, Hundstad, Fjell, Frøshou, Gomnes, Helgeland, Bjørnestad, Hurum, Storøen tilsammen 30 af forskjellig størrelse fra 90 til 9 alens omkreds og fra 7 til 1½ alens højde. Til dette slags hauger hen-

hører og den ved Sten beliggende store Halvdanshaug af 260 alens omkreds, 9 alen høj, rund, uden stenlag, men med 3 forhøjninger og paa dens øverste overflade med 1 fordybning i midten. Denne haug har aldrig været graven", derimod de fleste af de øvrige ovenanførte, „og det er vist, at udi samme hauger ere, foruden menneskeben, befundne en potte af ler, hvorudi fantes en stor messingnaal og en blank kugle af en valnøds størrelse, en kniv, et sverd, et spyd, en jerntrægt [skjoldbule?] og en øx, hvilken sidste er den eneste, jeg har at anføre under oldsager, der ere bevarede. Jeg har seet den hos ejeren Erik Frøshou, men fant intet sær merkeligt hos den; naar undtages hammerens form, ser den i alle dele ud som en af de nu brugelige huggeøxer. Det fundne spyd blev af ejeren prokurator Bye foræret professor Niels Treschow for nogle aar tilbage, der vistnok enten har det selv eller gav det til den deichmannske samling; men ingen af de andre fundne sager ere mere at faa opspurte." Dernæst omtaler han „hauger, omlagte med en rad af store kampestene; af disse finnes ved Frøshou 10 forskjellige i en distans af 200 alen [jfr. Aarsb. 1869, 126]; deres omkreds er fra den største 80 til den mindste 60 alen, men ikkun ½ alen høje med en liden fordybning i midten; de have ikke været prøvede, da de til den sildigere tid have været begroede med stor granskov." — „Gaarden Storøen har 5 smukt hvelvede kjellere at fremvise, hvis stenmur er af 3 til 4 alens tykkelse; den største er 10 alen høj, 5 alen bred; de øvrige 4 ere mindre, men alle vise fortids kunst og flid."

Aal p., Aal s. Ifølge sogneprest Leigh's indber. af 31 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen var der i kirken et røgelsekar af metal med gjennembrudt arbeide og hængende i jernlenker.

Thorpe s. Ifølge samme indberetning var der paa en af kirkens klokker følgende indskrift med store gotiserede bogstaver: *Ave Maria gratia plena*, altsaa fra tiden imellem 1250 og henimod 1400.

I prestegjeldet, som dengang tillige indbefattede det nuvær-

rende Hols prestegjeld, havde sognepresten af oldsager „kuns seet hos en bonde et stykke af et sverd, ¾ alen langt og 3 fingre bredt, men manden, i hvis hus det fantes, sagde mig, at det havde været engang saa langt, men at han havde ladet det opsmede formedelst det prægtige staal, hvoraf det alene bestod; han viste mig ogsaa et jernkjede, der var fundet samme gang; det bestaar af ¼ alens længde. Det øvrige, som dengang fantes, nemlig for mere end 20 aar siden, vidste han nu intet af. Her skal og være fundet et stort drikkehorn, som heller ingen ved af at sige. Endvidere er her for henved 30 aar siden paa to forskjellige steder fundet en del pile, et feste af en kaarde [sverd], som havde været belagt med smale sølvstrimler, men alt var saaledes fortæret, at det smuldrede i mange stykker imellem fingrene; det lidet sølv, man fant og som man skjønnede at have siddet paa kaardefestet, var af det aller fineste, men saa ubetydeligt, at derfor kuns blev givet henved 1 rdlr.“

Hols p. Her var ogsaa ved anførte tid i kirken et lignende røgelsekar som i Aal kirke. — Paa Isungset „skal for mange aar tilbage være fundet i jorden en del jerntøj, som efter fortællingen maa have hørt til adskillige slags krigsrustninger [d. e. vaaben]; noget af dette jerntøj skal for 8—10 aar siden have været tilstede paa gaarden, men nu finnes deraf slet intet.“

Lier p., Frogner s. Her fantes „en saare liden pil i en haug, da denne blev udgraven under arbeidet paa en ny vej“, og som Mørch nedsendte til museet i Kjøbenhavn med brev af 29 juni 1825 (i det nævnte arkiv); i brevet tilføjes: „flere ligesmaa pile laa i haugen, men saa fortærede af rust, at de fallt i stykker mellem hænderne.“ — I den i N. Fornl. 164 omtalte gravskrift stod ifølge en udateret (1810?) kopi (i samme arkiv) af en Smith (sognepresten?) ikke Ragnhild, men *Ragnhilder*, og ikke Iens, men *Iøns*.

Röken p. Om det i N. Fornl. 166 nævnte relikvieskrin siger A. Mørch i sin foran s. 147 nævnte notifikation, at det „blev af sognepresten Selboe [1701—1730] ibidem bortlaant til hans venner i Throndhjem, der beholdt det og aldrig leverede samme tilbage.“

Hurum p. „Her, vedbliver Mørch i nysnævnte notifikation, har jeg ikkun forefundet faa gravhauger og ikkun paa enkelte gaarde, hvis grund stikker ud i søen, saasom paa mine nabogaarde Killingstad og Hof. Paa den sidste fantes i 1798 i en haug brænte koben [?] og en forrustet offer[?]-kniv med levning af haandtagets træbelæg [mulig den i N. Fornl. 166 under C 38 omtalte]. I samme aar fantes 2 smaa forgylte messingsporer [den ene sansynligvis den i N. Fornl. 137 omtalte] under fæhusene 1 alen dybt i jorden". Paa gaardens „grund tæt ved strandbredden ligger 2 gravhauger og paa gaarden en fjerdingvei op fra søen en gravhaug, hvori der i sommeren 1806 fantes sverd, knivblade, baadesøm [vistnok det i N. F. 166 under C 39 omtalte fund] og svage levninger eller kjennetegn af en baad." Ved Killingstad „finnes paa et meget høit fjell, Knivsfjellet kallet, en meget svær og høi stendysse, hvorunder er vidt rum, som formodentlig har tjent en viking til en defension mod sin fiende; fra fjellet kan man se 10 mil ud i havet". — „En fjerding nedenfor kirken paa en mo i skoven ved Svelviken eller Dramsfjorden sees endnu tomtestene og en kjeller efter en sætstue eller thingstue, som der har staaet anno 1335 og hvorom meldes i et gammelt pergamentdokument af samme aar, hvori siges, at et kjøb er sluttet og gjort paa gaarden Sætre i Hurum af en kanik i Aaslo med hustru Ingerid i Sætre paa Nybemoen i sætstuen i Hurum." Hertil føjer Mørch følgende note: „Sætstuer vare saadanne værelser, der vare indrettede til at slutte forligelsesmaal, kjøb, kontrakter og holde gilder i og har navn af *sæt* d. e. forlig; de har været at finne i hvert sogn, vare nok det samme som skytningsstuer". Denne beretning, der saaledes sees at være Krafts kilde (jfr. N. Fornl. 167), lider af misforstaaelser og urigtigheder. For det første fantes der ikke skytningsstuer paa landet, men kun i byer; dernæst har ordet sætstue (*setstofa*) ikke noget med ordet *sætt* at gjøre, men betyder gaardens vaaningshus; endelig laa den stue, diplomet nævner, paa Sætre, følgelig paa en ganske anden kant af prestegjeldet. Forøvrigt tilføjer Mørch, at der i den ovennævte bygnings grundvoll fantes anno 1787 nogle firkantede sølvmynter,

som finneren lod kaste i smeltediglen og omstøbe til theskeer". — Paa Slottet ligeoverfor Drøbak har, siger Mørch, „staaet et kapel (andre sige et kloster eller hospital). Bakken, hvorpaa det har staaet, kalles endnu Kapelbakken, og engen nedenfor Kapelengen. Da ejeren af gaarden lod opkaste jorden for at eftersøge fersk vand til en brønn, fant han i sommeren 1809 et fundament af en vid bygning to favne dybt i jorden, men tømmeret næsten ganske forraadnet. I bunden laa et stenlagt gulv, og jorden var fyllt med gamle hængelaas, nøgler, skospenner, tobakspibestumper, hvis hoveder vare videre end en lille fingers tykkelse i omkreds. Deraf er snarest at formode, at det har været et slags kloster eller hospital". Denne slutning er, som lettelig vil sees, uberettiget, hvorimod det kan være rimeligt nok, at der paa grund af de ovennævnte lokale benævnelser i nærheden af stedet havde staaet et kapel, hvortil dog neppe de forefundne bygningslevninger kunde have hørt. — Paa Skøtelsvik søndenfor Holmsbo „ligger en haug i en vik, hvori fantes en urne af ler", der gik i stykker ved optagelsen. — Senere nedsendte Mørch med brev af 22 aug. 1823 (i anf. arkiv.) til museet i Kjøbenhavn [jfr. N. Fornl. 765 og Aarb. f. n. O. 1875, 81] „an skaalevegt af sink af elegant arbeide og smukt poleret tilligemed sine lodder; begge støbte af bly; tungen, balansen og stangen, der er forsynet med ledemod, ere især smukt dannede og har været heftede til skaalene med snoede staalfjedre af strenge, lignende de forhen brugelige lommeurkjeder, og vare hele og ubeskadigede og forenede stangen og skaalene, da vegten fantes forrige aar (1822) i mai i en gravhaug paa Berg (i syd eller ved den yderste odde af sognet) lidt op fra søen. Denne skaalevegt var indsvøbt i næver, som var dog næsten fortæret, og dette er vel aarsagen, at den er temmelig vel konserveret, skjønt skaalene, og den ene mere end den anden, ere hullede og gjennemædte af tidens tann. Den ene skaal, som laa inden i den anden, er bedst konserveret og i denne vare lodderne nedlagte sammen med et hundehoved, støbt af messing, i hvis øjne synes at have været indfattede øjenstene af koløret glas. Dette billede har maaske

været festet til det øverste af et feste paa en dolk eller skaft om en kniv; thi tæt hos skaalevegten i haugen var lagt hosfølgende lille, af rust næsten ganske fortærede tollekniv .... Med denne merkverdige antikvitet følger som et mindre smukt sidestykke nogle drejede store benknapper [spillebrikker], hvoraf 36 tilsammen bleve for 5 aar siden opgravede af en haug paa Killingstad. Disse knapper laa blandt kul og brænte ben. De vare mere eller mindre fortærede, alt efter de flere eller færre kul .... og [have] huller, som paa den ene flade side ere borede i dem". Haugen „var ganske tom for sten og alene udenom ved foden omgiven med en stenkreds". — Endelig nedsendte Mørch til museet i Kjøbenhavn med brev af 29 juni 1825 (i anf. arkiv) en liden jernøx, som „dog nok ikke har været brugt af voxne folk, men ikkun været legetøi for børn;" den fantes paa Inglingstad „for 5 aar siden" i en af de 2 store nærved gaardens hovedbygning liggende hauger.

JARLSBERG og LARVIK AMT. — Hof p., Hof s. Ifølge sogneprest Thurmann's indber. af 3 januar 1811 (i anf. arkiv) til oldsagkommissionen var der paa Hem „for en rum tid siden ved at pløje et ophøjet sted til ager fundet et sverd, 1¼ al.langt, 1½ tomme bredt med jernfeste, et spyd, ½ al. langt, og en øx, 5 tommer bred." — „Paa Rustan er ved en haugs udgravelse ligeledes fundet en kaarde [tveegget sverd], en sabel [enegget sverd], en haandøx, en mindre do., 2 jernskaaler [skjoldbuler?], 11 jernpile, ungefær ¼ al. lange, en stor sax [maaske C 589, N. Fornl. 177] og en trinse til et bidsel. — Aar 1786 blev paa Gretteberg ved at oppløje en liden haug fundet en firkantet grav, hvori var nedlagt et sverd, endel af et skjold, 2 haandøxer, 4 jernkolber og et bryne, men alt saa forrustet og fortæret, at intet mere er tilbage end brynet. — Aar 1804 er ved at opkaste en kjeller paa nedre Aakerholt fundet et sverd, som endnu er tilstede, men meget fortæret".

Sæm p., Sæm s. Sogneprest Mørch i Hurum siger i brev af 19 decbr. 1810 (i anf. ark.) til professor Nyerup, at der i kirken „er uden paa veggen ved sanghusdøren udhuggen en oxe og et asen."

Lardal p., Svarvstad s. Med skrivelse fra Hauch, dat. Fredriksberg 12 juni 1811 (i anf. ark.) blev oldsagkommissionen tilsendt „4 sølvringe, som ere fundne paa Hole gaards grund i Jarlsberg“ og som ifølge allerhøjeste resol. 15 mai s. a. skulde forbeholdes museet.

Styrvoll s. Ved skrivelse, dat. Lyngby 23 aug. 1822 (i anf. ark.) underretter skovrider Magnus Bjørnsen bestyrelsen for det danske museum om, at han under sit ophold i Norge som skovrider i Larviks grevskab havde fundet eller opdaget følgende oldsager: „Paa skovridergaarden Sverkholt fant jeg i 1815 i en haug ved at lade den gjennemgrave til en kartoffelkjeller et stykke jern, der indbefattede 5 større og 5 mindre i hinanden forbundne jernringe“ [altsaa et af de sedvanlige bøjleformede redskaber med vedhængende ringe], hvoraf flere smuldrede hen, „saa at stykket nu kun har 3 større og 3 mindre ringe tilbage.“ — „Paa Helgeland har ejeren Peter Wright oppløjet af en liden haug et temmelig stort sverd og et munnbid af et bidsel. Samme proprietær har ogsaa paa samme gaard og paa lignende maade opdaget en stensat grav, som indeholdt 4 forskjellige stenkrukker eller urner, hvoraf hver især syntes at have sit eget særskilte rum. Krukkerne, der tildels bleve tilintetgjorte ved oppløjningen, indeholdt lidt aske, hvoriblandt fantes nogle tænner, endel rav- og andre perler tilligemed adskillige stumper af gamle smykker. Hvad af alt dette der endnu var at finne, nemlig en tann, 4 forskjellige perler og 7 stykker, som udgjøre levningerne af gamle metalsmykker, og adskillige stykker af de krukker, der igjennem aarhundreder have bevaret disse ting, er i mit værge.“ Han tilføjer, at alle de omtalte bevarede oldsager, som han havde medbragt fra Norge, vilde blive afleverede til museet, hvis dets bestyrelse ønskede det.

Skien p. I et manuskript fra slutningen af 18de hundredaar (i Kbhvns antikvar.-topogr. ark.) siges, at der „oven ved Skien er slette enge og kornmarker, som høre til byen; derpaa har været før mange hedenske begravelser beprydede, med bautastene, rigelig besatte.“ Disse bortkjørtes til gjerder af „en mand

ved navn Anders Falchum, som jeg siden haver seet og kjent" og som tidligere foretog udgravninger, hvorved han fra en fattig mand blev velstaaende [?] ved de fund, han gjorde. Blandt andre oldsager solte han til „den gamle Leopoldus's [formodentlig den, der blev adlet Løvenskiold og døde 1750] ældste søn engelske penge samt en afgud, skabt som en kalv," hvilken begge antoge for at være af „gemen klokkemetal og en blanding af kobber og messing", men hvorfor kjøberen, der var en stor elsker af oldsager, gav 100 rdlr. Herom har manuskriptet en vidtløftig fortælling og tilføjer, at det siden viste sig, at kalven var af fint gull, og at den senere skulde være solt i London for 80,000 rdlr. Dette og andet i denne fortælling er naturligvis fabel; alligevel kan det være sant, at der var fundet en saadan gjenstand, formodentlig et vegtlod fra middelalderen.

Drangedal p., Tørisdal s. Det i N. Fornl. 210 omtalte loft beskrives noget udførligere i histor. Tidsskr. IV, 86.

Solum p., Solum s. I det under Skien nævnte manuskript siges og, at der paa Gimsø var flere gravhauger paa engmarken.

Melum s. Paa Stavdal fantes, ifølge en notis i universitetets oldsamlings arkiv, ved pløjning et kleberstenkar med brænte ben, hvilket omtrent i 1811 blev skjenket af Conrad Schwach til den af Selskabet for Norges Vel anlagte samling, men senere er bortkommet.

Hollen p. Paa forskjellige ubekjente steder i prestegjeldet er fundet en stenøx med skafthul (H) og omtrent halvdelen, i to stykker, af en tynn vreden hovedring (som Montelins 227 og 229) af bronse fra bronsealderen (H).

Bö p. Den i N. Fornl. 212 omtalte døbefont af træ forefinnes endnu i den gamle kirke.

Hiterdal p., Hiterdal s. De i N. Fornl. 216 nederst anførte navne vare ifølge sogneprest Crøgers indberetn. af 19 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen da endnu bevarede og „finnes malede i en lige rad paa en list, som finnes under koret i kirken, uden aarstal."

Grandshered p. Paa Nesi er fundet et enegget sverd

med hjalt (som Worsaae 493) fra yngre jernalder (H), og paa forskjellige andre ubekjente steder et af de bøjledannede redskaber med vedhængende ringe og to kroge (H) samt, som det opgives, i et samlet fund et par doble ovale skaalspenner af bronse (som Montelius 551), en ligearmet bronsespenne, et bidselmunnbid, et øxeblad, en sax, et sigdblad, tinder af en linhekle og en bjelle, alt fra yngre jernalder (H).

Tinn p., Atro s. Kirkens gamle døbefont af træ (N. Fornl. 221) er nu ikke at finne. — Paa et ubekjent sted er funden en vævskyttelformet beltesten (H).

Hjertdal p. Her er fundet en skjoldbule af jern med lav vorteformet knop, fra yngre jernalder (H).

Vinje p., Grungedal s. I Haukelid er ligeledes fundet en beltesten af nysnævnte slags (H).

Mo p., Mo. s. Ifølge sogneprest Hiorthøys indber. af 26 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen skulde der paa Haathvet i skoven ved Børteosen være en aflang plads, omsat med stene, og „i Botndalen en temmelig oparbeidet vej til Setersdal, som kalles Prestevejen og som sagnet vil skal være fra den tid, da bemeldte Botndal var beboet og havde en kirke, der hørte til Valle kall. En haug sees der og, som kalles Kirkehaugen, hvor der paastaaes kirken skal have staaet, ligesom og flere agerrener og hustofter vise, at den engang har været beboet, og er det ikke usansynligt, hvad nogle her paastaa, at den sorte pest har ødet denne egn, og at den derefter ved hævdsret er kommen under endel af gaardene i Mo sogn, som nu bruge den til græsgang.“

NEDENES AMT. — Valle p., Valle s. Ifølge sogneprest Lunds noter af 16 januar 1811 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til hans afskrift af et gammelt manuskript om Setersdal, fra slutningen af 17de hundredaar, som Giellebøl kan sees ikke at have kjent, var der paa Rike en gravhaug. Saadanne grave siges i det anførte manuskript at hidrøre efter setersdalsk udtale fra „Rødkadder,“ altsaa Rod- eller Rydkarler *(rjóðkarlar)*, et ord, som ellers kun

er truffet i Hosanger (N. Fornl. 397) og maa betyde stedets første beboere eller rydningsmænd. Om det forresten var i denne haug eller andensteds paa gaarden, at man endel aar før 1811 fant et lidet afgudsbillede af støbt messing, som man endog har kallet „Hermes", lader sig ej afgjøre paa grund af sogneprest Lunds utydelige udtryksmaade, men det sidste er rimeligst; udentvil er det samme billede, Giellebøl omtaler (N. Fornl. 258), skjønt det hos ham siges at have været af træ og kallet Hernos (?).

Bykle s. Paa Byklum var i 1811 ifølge Lund et gammelt loft af svære stokker af malmfuru og som kalledes Mugg's loft efter en rydkarl med dette navn. „I den underste etage skal ovenmeldte Mugg haft sin kostall eller fæhus, hvortil samme endnu bruges, hvor dog især de huller, som hist og her antræffes i den indvendige indredning, tildrog sig min opmerksomhed, da de alle vare af den usedvanlige periferi, at man nu neppe kan tænke sig en naver saa stor, hvormed man dog maa have boret samme [?]. I den anden etage af samme bygning forevises et melkar, der ligeledes udmerker sig ved en aldeles usedvanlig størrelse."

LISTER og MANDALS AMT. — Oternes p., Oternes s. For den paa Ek fundne gullstang (Aarsb. 1867, 96) blev ifølge kgl. resol. 27 febr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) udbetalt finneren dens taxerede verdi 101 rdlr. 6 ß med tilføjende, at hvis oldsagkommissionen fant stykket uden antikvarisk verd, skulde det afleveres til bankkontoret.

Sygne p., Sygne s. Ifølge ovenfor s. 143 anførte indberetning fra Gudmundson, som havde været prest i Holme, før han kom til Sørum, var der paa Lone ved at planere en gravhaug fundet et sverd, som blev omsmedet, og et bryne, ¾ al. langt.

Holme p. Nysnævnte Gudmundson siger, at der i prestegjeldet fantes „adskillige gravhauger, af hvilke de største vare, førend jeg kom til stedet, opgravne, uden at man havde fundet andet i samme end lerurner, der som sedvanlig indeholdt en liden del aske. Det eneste merkverdige, som fantes ved disse gravhauger, var, at de i almindelighed vare omgivne med en liden" grøft og at

„man nederst i dem fant et lag levende [?] flade stene, som var parallelt med jordens overflade“, og hvis „rødblege kolør viste, at de havde været i sterk ild;“ „inden i nogle af disse hauger fant man desuden et rundt gjerde af sten, som indvendig var fyllt med muld og udvendig bedækket med jord.“

Söndre Undal p., Spangereid s. Ifølge indber. af 7 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen fra sogneprest Saxe „fantes for mange aar siden paa Presthus udi en ej langt fra husene opkastet stenhaug en begravelse, sat af lange tynne stene i en aflang kistes figur, hvorudi var en messingkjedel omtrent af ½ skjeppes størrelse, deri en urne med aske og et forrustet sverdstykke, men da finneren ikke ansaa dette for noget, er samme kastet til side, uden at nu kan gjenfinnes.“

Vanse p.[1], Vanse s. Kirken brænte i 1872 og er siden ombygget. — Den i N. Fornl. 278 omtalte første opgravning af den ved kirken liggende haug blev ifølge Abel foretagen i 1796, da der fantes „murede begravelser med 2 lerpotter, hvori var aske.“ Ifølge Abel var der paa ødegaardene Hetland og Gaupeland under prestegaarden gravhauger, nemlig paa den første en stor rund og 3 langhauger og paa den sidste en haug omsat med stene, formodentlig en af dem, som senere ere udgravne (N. Fornl. 279); — paa øvre Skeime en med stene omsat haug, hvori et tørkehus havde været indsat; — paa nedre Skeime en haug, hvori man ved at bryde sten havde fundet 2 lerurner, og i udmarken lidt østenfor Dyngvolls huse en urørt stor rund haug med stene omkring samt paa den under gaarden liggende ødegaard Voile strax vestenfor kirken en ligeledes urørt lignende haug; — paa Dyngvoll i udmarken en urørt lignende haug, „som nedenom er besat med flere rader stene, der ligne en mur“. — Paa midt Hassel var for nogle aar siden udjevnet en haug, hvori fantes en lerurne,

[1]) Sogneprest Abel's indberetn. af 9 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen og C. Flood's Listerlandet, 2den udg. 1876 s. 92, 94, 111, 112, 146, 148 og 149.

„et meget bredt men ikke særdeles langt sverd, fortæret af rust“ og en øx, som blev omsmedet til en kniv; — paa vest Hassel i udmarken, men østenfor den i N. Fornl. 280 omtalte samling af begravelser, endvidere 2 hauger, hvoraf der i den ene var brudt sten, men kun lidt, og intet fundet, i den anden gaaet dybere ned og fundet 2 lerurner med brænte ben. — Om Tjørve heder det hos Abel, der her tildels er kilden til Krafts ikke ganske nøjagtige uddrag (N. Fornl. 281), at paa gaarden „er i de ældre tider en liden bakke udjevnet til ager, hvorudi fantes en lerpotte med aske. I en stor haug, hvorfra denne gaards lodser nu se efter skibe, er for faa aar siden indgravet fra den ene side og fundet nede ved jorden en vel muret meget stor grav, bedækket med en flad sten, hvorudi fantes menneskeben af overordentlig størrelse [?]. Denne haug kalles Atlaks haug. En anden haug, Tyges haug kallet, er ogsaa her for kort tid siden undersøgt. Derudi blev øverst oppe fundet en ganske liden grav, muret og tildækket med en flad sten, strax derunder 4 tildækkede murede grave, som vare lidt større, og nederst i bunden af haugen en meget stor grav. I alle disse fantes intet andet end muld.“ — Paa Brekne, bemerker Abel, er en haug, Peders haug kallet, hvorudi Jakob Danielsen Brekne vel har gravet, men ikke saa dybt, at han kunde finne noget. En anden haug, Storhaug kallet, er meget stor, omsat med stene og urørt. Der nedenfor ligger 3 smaa, Throndshauger kallede, som synes at være smaa begravelseshauger. — Paa Skaalevoll laa i nærheden af Aamundsrøserne (N. Fornl. 281) ifølge Abel 2 sedvanlige begravelseshauger, den ene kallet Gunners, den anden Aadnes haug; „den sidste har en aabnet grav, men intet er fundet derudi.“ — Paa Hananger finnes ifølge Flood „en hel del gravhauger, hvoraf nogle udgravede, hvori er fundet lerurner og gravkammere af sten.“ — Angaaende de ved østre Kjørefjord i N. Fornl. 280 omtalte fornlevninger siger Abel: „i en ager har staaet 3 store stene, omtrent 2 alen over jorden, hvoraf nu kun er en ubeskadiget tilbage. Lidt nordligere er en grav, 12 alen lang og 5 bred; omkring den har staaet 8 store opreiste stene; de fleste af disse ere slagne i

stykker. Lidt ovenfor paa en tør bakke staa 2 store opreiste stene, omtrent 2½ alen over jorden. Strax derved er en meget stor af sten og jord opkastet rund haug." Flood beretter, at der i flere hauger omkring paa gaardens grund er fundet lerurner. — Hvad der siges i Aarsb. 1869, 136 om Røseviken paa Høiland kan sammenholdes med Abel, hos hvem det heder, at der „er i nærheden af søen en smal haug, 100 skridt lang, opkastet af sten og grov sand; lidt ovenfor paa en bakke staa 4 stene opreiste i en skjæv kvadrat, hver omtrent af en alens høide over jorden, men der er intet tegn til begravelse. Lidt ovenfor ere 4 smaa aflange gravhauger; ved siden af den ene ere 4 stene opreiste ved den forbigaaende vej, som dog ikke ere større end ¾ alens højde over jorden." — Paa samme gaard er der ifølge Flood fundet „flintsager." — Efter den sidstes beretning er der paa Biland en stensætning paa toppen af den ovenfor Kjørefjord beliggende Skibshaug; — paa Aamdal „til forskjellige tider gjort flere fund, hvoriblandt et par flintsager; i 1860 fantes i en liden haug flere urner, en øx, et spydblad af 3 kvarters længde, en jernkniv, endel glasperler" og et lidet haandsneldehjul af sten; — og paa Trøiborg skal i sin tid have været en befestning, hvoraf dog nu intet spor sees. — „Gaarden Listeid, siger Abel, har 6 store hauger, hvor de fleste stene ere temmelig store; 5 af disse hauger ere opkastede fra toppen til henved midten, men ingen ved nu, naar det er skeet, eller om der er fundet noget. Den vestligste haug er lidt graven i toppen, og paa siden af den er anlagt en ager. Ved at oprydde denne ager har en mand for 40 aar siden [altsaa omkring 1770] fundet et stykke af en kobberkjedel og et af rust næsten fortæret sverd, omtrent en favn [?] langt; det overblevne af sverdet var meget fint staal, hvoraf forfærdigedes knive." — Paa Duevoll var ifølge Abel en liden haug, besat med en rad stene. — Den ved Sigersvoll omtalte forhøjning (N. Fornl. 282) gik ifølge Abel under navnet Thinghaugen; „denne har en rad stene, satte i en firkant, som er 10 alen lang og bred; i midten ligger en firkantet sten, hvorpaa et menneske kunde sidde. Ovenfor denne gaard er et meget stejlt

berg, hvorpaa gaarden Salen ligger, som bruges under Sigersvoll; derfra gaar eller klatrer man op efter et andet stejlt fjell, indtil man kommer ovenpaa en flad stenklippe, som er uden mose eller andre vexter. Til denne er 3 opgange, hvor ikkun ét menneske, og neppe det, kan klatre op. I nærheden af disse opgange ligge nogle stene, som formodentlig have tjent til at spærre opgangen og gjøre den vanskeligere, end den er af naturen. Denne stenklippe kalles Sejers [Sigers]borg og Sejers [Sigers]volls slot, men der er aldeles ingen synlig grundvoll af nogen bygning. Har den nogensinne været beboet, hvortil nu intet tegn sees, maa det have været en røverresidens, da derfra haves en god udsigt over Listerfjorden." Paa Sigersvoll skulde der ifølge Flood for nogle aar siden være fundet oldsager, deriblandt et jernkar med brænte ben; men mon ikke hermed sigtes til Aarsb. 1873, 62 no. 8? — Endelig siger Abel, at der paa Elgje „finnes en haug ovenfor og en nedenfor gaardens huse; disse ere omkringsatte med stene."

Farsund s. Paa Huseby er ifølge Flood fundet i en gravhaug 6 lerurner.

Hvinesdal p., Leknes s. I sin indber. af 24 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagskommissionen siger sogneprest Waarum, at prestegjeldets degn Hans Hansen Leknes havde opgivet for ham „at have i aaret 1791 nærved sin bolig og Leknes kirkegaard opgravet en haug, hvori fantes et gravkammer, indfattet af 4 store stene og med en større tildækket, 7 al. langt, 2 al. bredt, snævrere til den ene ende, og indeholdt følgende: *a*) en tynn sølvplade af ¼ alens længde, dannet næsten som et kors, forgylt paa den opvendte side med udgravet arbeide og smaa spidser paasatte omkredsen, ubeskadiget og næsten af 9 lods vegt; *b*) en liden ring af sølv med samme arbeide, ubeskadiget og af 2½ lods vegt; *c*) 5 askepotter, hver af dem skjønnedes af en pottes størrelse, hvoraf de 4 strax ved berørelse henfalt til grus; *d*) 5 jernpile [spyd?], hver ½ al. lang, som alle for det meste vare af rust fortærede. Finneren har selv benyttet sig af ovennævnte ring ved at lade den omdanne til eget brug; men pladen overlod han mod betaling til stedets daværende prest Finckenhagen."

STAVANGER AMT. — Lunde p., Heskestad s. Ifølge sogneprest Reiners indb. af 27 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen var der paa Bilstad „en stor grav at se, over hvilken laa en stor helle og andre mindre grave af længde paa henved 5 alen; fra overfladen af stenhellen til ned paa auren er over en alen, og veggene i graven ere murede saa net, at stenene ere saa jevne, som de vare høvlede; da den store helle er for nogle aar siden afveltet, er der gravet lidt, men ej fundet noget. — Paa Sandsmark er ogsaa 3 grave tilsyneladende, hvoraf paa den ene, nær ved torveskuret, er den største overhelle afveltet for et par aar siden og gravet noget deri, dog ej ret dybt, og fantes der, og endnu finnes maaske, smaa stykker af et stenkar, sortagtige, og naar de væde paa neglen og gnide med et stykke, bliver det sortagtigt. De andre 2 tilsyneladende grave ere ikke end rørte det mindste; de ere og henved 5 alen lange, og længden paa hellerne ligge i øster og vester, dog graven lidt bredere til den vestre ende.“

Ekersund p., Ekersund s. I indberetning af 16 januar 1811 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommisionen oplyser sogneprest Lund følgende: Paa østre Brød „sees en gravhaug, der paa de to sider er indsluttet med to rader stene og udgjør henved 40 skridt i længde og 8 i brede; ved hvert hjørne kneiser en sten af 2 alens højde, ligesom og haugen synes at være delt i 3 lige dele ved 2 andre af samme størrelse, der staa paa den højre side. Omtrent 16 skridt fra dette sted sees atter en trekantet 2 alen høj sten, og i nærheden af denne antræffes en mindre haug, der oventil synes at være tillukket med en flad sten ikke af ubetydelig størrelse. Ved midt Brød strax ved forbenævnte forekomme vel atter 2 hauger, som dog synes ikke at have noget synderligt merkverdigt hos sig. Derimod antræffes ikke langt herfra paa gaarden Skadberg 5 aflange pladse, der ligge paa slet mark strax ved hinanden og omgivne paa siderne med en rad stene. Samme pladse ere iøvrigt af forskjellig størrelse, da de tvenne udgjøre ungefær 50 skridt i længden, ligesom 5—6 i breden, de andre derimod ere betydelig mindre. Strax ved dette sted støde

man endnu paa en anden lignende plads, hvor 2 fladagtige hauger sees, ligeledes omgjerdede af en rad stene. Den ene af disse tilslutter en aflang flad sten, henved 4 al. lang, den man dog foregiver skal engang have staaet i opreist stilling, men senere være saaledes fallen om, at den har tillukket samme haug. — Paa gaarden Möklebust finnes atter 3 aflange og med stene indhegnede pladse, uden at dog nogen sten sees opreist i nærheden af samme, ligesom og en samling af hauger, af hvilke kun 2 synes at udmerke sig med en længde af omtrent 30 skridt. — Ogsaa Leidland foreviser 2 aflange pladser, der i alle henseender ligne forhen anførte. — Et stykke fra Gaarden Aarstad synes en bautasten at fremvise sig. — Strax ved stor Eke sees 3 hauger, der ere aflange og omhyggelig omgjerdede med sten. Den ene af disse udmerker sig ved at have 2 opreiste stene i hver ende; af samme haug er engang i tiden opgraven, uden at man der skal have fundet noget andet end en stenøx og stenkrukke. — Gaarden Buerskog har strax hos sig 2 runde hauger, som ikke alene ere rundt omkring tæt besatte med stene, men oventil tillukkede med en aflang stenhelle.“

Ogne s. „Noget nærved gaarden Ogne er mig en haug forekommet, Bæltreyshaugen kallet. Den almindelige vej, som er i senere tid lagt ikke alene nedover, men endog strax ved siden af samme, gjør det umuligt at bedømme dens virkelige skikkelse, dog forekommer den mig at have udgjort henved 60 skridt i længde og have været aflang rund. Gaardens nuværende ejer fortæller, at man engang havde gjort en begynnelse med at grave samme, og var kommet kun saare lidet ned i jorden, da man fant nogle levninger af, som præget syntes at udvise, 2 forskjellige urner og et stykke arbeidet messing, som er mig forevist og synes at have engang været noget af et bidsel, hvortil kan endnu føjes, at man iblandt den opkastede jord tillige fant en del tilhugne og aldeles brugbare geværflintestene. Ogsaa denne haug skal engang i tiden have været rundt om besat med kampestene“.

Helleland p., Birkrem s. Ifølge sogneprest Reiner's ovennævnte indberetning havde „en mand paa Birkrem nogle smaa

stykker af metal, fundne i en haug paa Fjæmedal, men de ere af ingen verd eller raritet, ser ud som gammeldags stas paa et bidsel“.

Haa p., Nærbø s. Ifølge sogneprest Kastrups indb. af 12 decbr. 1810 (i Khvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommisionen var der lige i nord for gaarden Nærland „en haug, hvor der staar 4 store runde stene i en firkant, 6 skridt fra hverandre, 2 alen over jorden, og i samme haug finnes en gravning, som [om] der skal have staaet en stol, hvor der formodes at have været et thingsted“ [d. v. s. en stensætning med en sten i midten] jfr. N. Fornl. 292. 200 skridt vestenfor gaarden finnes et slet firkantet stykke jord, 34 skridt i hver kant, hvor det siges at have staaet en kirke [?]; det har været indgjerdet med runde stene, men er ganske nedsænket, men finnes ingen hugne stene“ [altsaa rimeligvis en stenlægning]. „Lige østenfor gaarden ligger et cirkelrundt Slot kallet, 118 skridt i omkreds; det har været muret med runde stene, men er nu meget lavt og overgroet med mose; det skal have været en gammel festning“ [ligeledes en stenlægning]; — „paa Nærems kirkegaard en korssten, staaende 120 skridt fra kirken [N. Fornl. 292] i en sydøst, 3 alen over jorden; der finnes ingen skrift paa den; den er meget længer, men er nedsænket i jorden“. — „Lige i sydvest fra husene paa Obrestad omtr. 50 favne er en haug, kalles Kirkehaugen, hvor den gamle afdøde lodsoldermand Hans Gundersen Obrestad, ved at opgrave i aaret 1758 en stor hellesten at sætte i en mur, fant en potte nedsat mellem 4 stene, af størrelse omtrent ⅛ tønne; i denne potte vare brænte menneskeben; potten stod der ganske hel, men saasnart der rørtes ved den, falt den i stykker, hvorpaa han igjen nedgravede paa samme sted baade potten og benene, nden at søge videre efter noget andet . . . Ligeledes er der østenfor gaarden, omtrent 200 favne fra husene et øjensynligt gammelt gravsted, som efter den nu brugelige tale om samme kalles en resedøs; den er omtr. 30—40 al. lang og omtr. 6 al. bred, men ingen kan sige, at der er blevet fundet noget af gamle vaaben, da der vises slet ikke at have været gravet efter samme. Ligeledes nordvest for gaarden er just

et lignende gravsted af samme længde og størrelse, hvor der heller ikke har været gravet.“

Klep p., Bore s. Paa Sele „staar nordenfor og ikke langt fra Figgen elv en 3 alen høj runesten, der har indskrift paa begge sider [jfr. N. Fornl. 303], hvoraf en afskrift følger saa tro, som det har været mig muligt at tage den“. Paa den vedlagte lap ere indskrifterne gjengivne saaledes paa stenens søndre side: ᛐᛚ·ᚾᛁᚴᚽ: ᛐᚢᚴ:ᛐᛚᛅᚦᛁ og paa nordre side i øverste linje ᛁᚴᛐ ᚾᛚ·ᛋ·ᛚ·ᛂᛁᛚᛁᛚ· ᛁᚾᛁᚢᛁᛚ og i nederste linje ᛁᚢᚾᚱᛒ:ᛚᛁᚽᛐᛁᛅᛚ:ᛚᚾᛚᛋ. Denne gjenpart er meget forskjellig fra Wegners, men stemmer for størstedelen med de Fine’s.

Höiland p. I en indber. af 24 septbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen siger sogneprest Wessel Brown: „De gravhauger, som her paa landet finnes, ere runde og bestaa af en gravkjeller i firkant, opsat af kampestene, hvori askepotten var sat og derover lagt en flad stenhelle. En saadan gravhaug fantes her paa prestegaardens grund, og saaledes har man forefundet alle de kjæmpegrave, som hidtil her ere opkastede“. — „Som levninger fra den katholske kultus maa jeg anføre nogle helgenbilleder, malede i oljefarve [?] paa trætavler, der finnes og opbevares paa gaarden nedre Østraat hos den derværende enke af en bonde. Disse malerier have formodentlig tjent til prydelse i en kirke“.

Haaland p. I en indberetn.[1] af 16 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen siger sogneprest Birkeland: „Gravhauger og kjæmpegrave finnes der flere af næsten paa hver gaard i kallet, men især merkelige i denne henseende ere gaarden Sola og gaardene omkring Havsfjord. Sola ligger paa en ophøjet rundagtig plæne, hvis periferi er besat med hauger, hvoraf især 2 søndenfor kirken og 2 mod norden tildrage sig opmerksomhed. Af de mod sønden ligger den ene, der ved en,

[1]) Hvad der ellers omtales i denne indberetning angaaende fornlevninger og allerede er bemerket i N. Fornl. efter Kraft, gjentages ikke her.

som det synes, for lang tid siden iverksat gravning har tabt sin rundhed, ved spor af vidtløftige tomter, hvor nogle formode, at Erling Skjalgssøn har haft sin bopæl. Haugen er omsat med stene og i nærheden af den gives der nogle lange grave. Den anden, der ligger ved den alfare vej, har sin fulle runding, naar undtages spor af meneskefødder. De 2 mod norden, der begge ere anselige, have omsætning af stene. Gaardens beboere kalle dem Sandhaugerne. De ligge tæt ved en plads, Rolighed kallet, hvor sagnet siger, at kongen [?] af Sola skal have boet, men der finnes ikke spor til saadanne anlæg, som kunne bekræfte dette sagn. Hist og her paa marken finnes der og lange grave, som her kalles Risegrave, der have en stor sten i hvert hjørne". Ligeledes fantes der ogsaa en trekant. I kirken var der en af de oftere forekommende firkantede fordybninger (repositorier) i alterbordet med en liden sten til dække, „men deri fantes intet." — Paa Ølbør en trekant, paa den østre side af prestegaarden en lignende og paa en haug, kallet Langedøs, et „thingsted" [rettere kreds med omgivende stene] og, uden at stedet nærmere angives, en bautasten. — Ræke og Tjelte vare „merkelige ved gravhauger og kjæmpegrave;" paa den sidste gaard „skal for en del aar siden være funden i en haug en eller flere gullringe og senere en paa slet jord, som finnerne enten have omarbeidet eller fordølge, saa jeg ikke har faaet nogen af dem at se hidtildags." — Underligt nok siger forfatteren, at han af runestene „her i kallet ikke har fundet mere end en eneste [altsaa ikke de tvenne i N. Fornl. 309 omtalte tvenne], der ligger til bro paa gaarden Helleland, hvis runer vare saa forslidte, at det ikke var mig muligt at afkopiere dem". Dette var følgelig den sten, der nævnes i N. Fornl. 308. — Paa Rjove saaes 2 bautastene, paa Røneberg 1 og paa Sømme et „thingsted". — Paa Jaasund var der foruden den senere udgravne (N. Fornl. 306) saakallede Sothaug, hvorpaa der „synes at have staaet en bautasten", tæt ved søen „en liden veldannet haug, kallet Svarthaug, hvorpaa en bautasten; højere op i bakken, lige i strøget mod Sothaug, staar nok en bautasten større end den anden. I dette strøg gives flere tildels

opkastede hauger“. — Meling „har ingen hauger, som forekomme mig merkverdige, derimod paa den saakallede Lynghaug, der er naturens verk, ere adskillige lange grave [N. Fornl. 306] efter hinanden, nu meget molesterede“. — Haga „har adskillige gravhauger, hvoraf en kalles Bondehaug og en Grøthaug, der ligger paa en precipis og er omsat med et dobbelt lag af sten. Nogle skridt fra søen ere 2 meget lange kjæmpegrave med store stene i hjørnene tæt ved et skjær, kallet Kraakeskjær, paa hvis søndre side finnes tegn til en nøstetomt, 26 skridt lang, hvor der formodentlig har været stade for et langskib. Paa et sted, kallet Hagastølen, er en merkverdig liden plæne, indsluttet af to fjelle, hvor der finnes, foruden en firkantet grav, levninger af et gravkammer, der har været temmelig stort og bestaaet ef brede høje stene; paa pladsen staar og en bautasten. — Gaarden store Rise har og adskillige hauger og lange grave.“ — I marken mellem Haugstad og Tjore „er en lang række af smaa gravhauger“; paa Tjore „en af naturen veldannet stor haug, kallet Kongshaug, hvorpaa sees spor af et thingsted [?] samt adskillige gravhauger og kjæmpegrave og 2 bautastene“. — „Mellem Tjore kirke [senere nedlagt] og Sola kirke er paa marken en lang grav, for hvis ender staar en stor opreist sten“. — Endelig tilføjer forfatteren følgende bemerkning: „I de gravhauger, jeg har seet opkastet, har gravkammeret været smalt og langt ligesom opmuret af maadelige stene med en hel sten til dække“.

Stavanger. Ifølge nogle reiseoptegnelser fra 1712 (i Kbhvns. antikv.-topogr. ark.) af Arne Magnusson var det fjerde ord paa domkirkens gamle klokke *cultu* med forkortelsesstreg over sidste bogstav, altsaa cultum.

Sand p., Saude s. Ifølge indber. af 2 decbr. 1810 [i Kbhvns. antikv.-topogr. ark.] til oldsagkommissionen fra det daværende Suledals prestegjelds sogneprest Willumsen stod der i nærheden af Saude kirke „en meget lang opreist sten, formodentlig en bautasten; den er nedsat i en liden haug“.

Suledal p. I nysnævnte indberetning siges: „I fortiden ere

adskillige ting f. ex. askepotter, verktøj, vaaben m. m. fundet af bønder her i kallet, naar de om foraaret have pløjet sine agre, men det af jern, som sverde, øxer etc., have de omarbeidet til dem tjenlige ting; andet have de enten ladet sine børn lege med, og er saaledes bortkommet, eller og de have bortgivet det, saa at nu intet haves“.

Torvestad p., Skaare s. Ifølge sogneprest Jalles's indber. af 21 septbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen var der paa søndre Viksø „tæt ved søen 2 bautastene, staaende ganske nær hverandre og hellende, den ene mod øst, den anden mod vest, den første $4\frac{1}{5}$ al. høj, den anden $4\frac{1}{2}$ al., begge uden inskription; 12 skridt fra disse stene finnes en kjennelig gravhaug, 52 skridt i omkreds, øverst i toppen nogle stene opbrudte. Et lidet stykke derfra, længer op paa marken, finnes ligeledes en bautasten liggende udover en haug, hvori den ene ende gaar i jorden, den ene synbare del af stenen $5\frac{1}{12}$ al. lang, 19 tommer bred og 6—7 tommer tyk“.

SÖNDRE BERGENHUS AMT. — Fjælber p., Eid s. I en besigtelsesforretning af 1672[1] over Halsnø kloster anføres blandt inventariet „en gammel pergamentsbog, hvori med munkestil finnes indført breve paa Halsnø klosters tilliggende gods og ejendomme med derhos et register, kallet Kalvskinnet, hvori er 8 blade gammel pergament“, hvilket ogsaa nævnes i kommissionsforretning af 1712 saaledes „en gammel pergamentsbog med munkestil paa endel klostergods .... en liden pergamentsbog med 8 blade med gammel stil, munkestil, kallet Kalvskinn“. Dette kalvskinn maa følgelig være kommet tilbage til gaarden senere end 1609, da det omtales som tabt, se N. Stiftelser III, 1033, hvor det dog urigtig antages identisk med „Bergens Kalvskinn“, der er udgivet af P. A. Munch. — Hvad dernæst gaardens bygninger angaar, opregnes

[1]) Denne indeholdes tilligemed de senere nævnte kommissionsforretninger af 1703 og 1712 i en tyk protokol i rigsarkivet under afdelingen rentekammeret, finansvæsenet, statens gods. Uddragene deraf, som ere gjorte af rigsarkivar Birkeland, forefinnes i univ. oldsaml. arkiv.

disse i den nævnte besigtelsesforretning af 1671 saaledes: 1) det gamle hus, som kalles Fruerstuen; 2) Kjøkkenet; 3) Ammestuen og de to smaavaaninger derhos; 4) det store nye hus, for 23 aar siden opsat; 5) den gamle laan [d. v. s. et større træhus paa to stokverk] bag ved den gamle Fruerstue med de smaa kammere og kjellere under; 6) Melkeboden; 7) Borgestuen; 8) Stallen; 9) Bryggerhuset; 10) Huggehuset; 11) Kalve- og Smalehuset; 12) Floren eller fæhuset; 13) Skolen, udenfor porten staaende, er hel brøstfældig paa bordtag og andet; 14) „det gamle stenhus, kallet Dormen [rimeligvis fornorskning af *dormitorium*, munkenes sovestue] er tilligemed kirken for mange aar siden forfallen og ganske øde, og finnes intet uden nogle ganske nedfallne mure og stene.“ I kommissionsforretningen af 1703 nævnes ikke no. 13, hvorimod det siges, at no. 1, 3, 4, 5 („nedenimod frugthaven“) og 6 vare af træ, men no. 2, 7, 8, 9 („24 sjælandske alen lang, 14 alen bred“), 10, 11, 12 („46 alen lang, 16 alen bred“) og 14 af mur. De 8 sidste hidrørte saaledes vistnok fra klostrets tid. Desforuden omtales „et stenhus, som bruges til gaardsredskabers forvaring, staaende under et tag næst ovenfor bryggerhuset“ og „et lidet gammelt hus, som bruges til madvarers forvaring, staaende næst nedenfor porten under samme tag og mur med“ stenhuset og bryggerhuset, endvidere kornhuset næst ovenfor no. 11, ligeledes af mur, og smidjen samt „frugthaven, som er i sin længde 110 alen og i breden 80 alen, hvorom tilforn har været en stenmur, som af gammel tid, længe førend Frimann [fød 1630, † 1707] kom til klosteret, skal være forfallen, hvorfor han haver igjen med træverk ladet indhegne“, endelig „den anden have udenfor porten staaende, som i lige maade noget er forfallen“. — I kommissionsforretnigen af 1712 omtales no. 1 som forsvunden, no. 5 i brøstfeldig stand og no. 14 i den oven beskrevne ureparable forfatning, hvorhos tilføjes, at „den store gamle frugthave er ganske øde, og slaaes der græs og hø som paa den anden eng.“ Med disse opregninger af husene paa gaarden maa sammenholdes Langes Klosterhistorie, ældste udgave s. 225.

Manger p., Manger s. Den i N. Fornl. 401 nævnte runesten

omtales af sogneprest Wolf i hans indberetning af 12 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen. Han giver ogsaa af indskriften en gjenpart, som stemmer med Christies (Urda II, 55), hvad de fleste staver angaar nemlig 1—3, 8—10, 12—15, 18—23 og 25—31, hvorimod 4—7 hos ham er ᛁᛁᚽᛅ, 11 og 16 ᚱ, 17 ᛁᛁ, 24 ᛁ og 32—34 ᛁᛁᚢ. Dens indhold bliver saaledes vistnok meget forskjelligt fra, hvad Christie tænkte sig. Den del, jeg kunde læse (Aarsb. 1868, 159), eller *stæin þænna* stemmer med Wolfs kopi.

Fane p., Fane s. Ifølge sogneprest Daae's indber. af 29 decbr. 1810 (Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen var der paa prestegaarden en haug, som „for 30 aar siden" (jfr. N. Forn. 413) blev udgravet, og hvori man fant en „øse, 1 alen lang, af veksten og en jernøx, men disse ting ere bortkomne. Saa finnes her ogsaa en anden haug, som synes anlagt af mennesker, formodentlig et gravsted. Paa hjørnet af den største ager her stod forhen opreiste 2 stene, 6¼ alen lange, 1¼ brede, ¼ tykke. Disse stene lod afgangne prest Mariager for 48 aar siden opgrave, men intet merkverdigt fantes under samme. Paa en plads under prestegaarden tæt ved søen sees rudera af mure, som skal have været et bygdemagasin i oldtiden [?], da Skoterne just ikke søgte til kjøbstaden men reiste ind i fjordene og dreve handel". — Paa Stend var en gravhaug (Aarsb. 1866, 72) „som har 3 stene, nemlig som i en triangel."

NORDRE BFRGENHUS AMT. — Lyster p., Gaupne s. Til notisen om fundet paa Prestegaarden (N. Fornl. 456) kan føjes, at ifølge sogneprest Qvale's indber. af 15 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen var „gravkammeret af flade stene", og at der foruden de i N. F. nævnte sager fantes et „sverd, 2½ alen [fod?] langt, sammenbøjet, besat med staal og overstrøget, som det synes, i odden med en fernis, der havde aldeles bevaret denne for rust". Det sidste hidrørte naturligvis fra, at glødeskallen paa dette sted havde holdt sig. Den ubeskadigede del af sverdet blev af finneren omsmedet til knive, hvorimod de

øvrige jernsager og lerurnen vare saa fortærede, at de gik i stykker.

Hafslo p., Hafslo s. Ifølge en indber. af 14 septbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen fra sogneprest Friis var indskriften paa kirkens store klokke (N. Fornl. 457) saa lydende: *mentem sanctam pontaceum norem deo et patrie liberationem* + *erle* [det sidste bogstav „utydeligt"] *gds emit me* +. Afskriften i Urda (II pl. IV fig. 1) mangler de sidste bogstaver efter korset, men forresten maa deraf kunne rettes flere fejl, som aabenbart finnes ovenfor. Presten tilføjer: „der er endnu 2 linjer ligeledes rundt omkring klokken, men saa forrustede, at der ikkun kan sees et bogstav hist og her af samme skikkelse som det afskrevne." I kirken „fantes paa veggene 3 stykker af træ i hel menneskelig skikkelse, de 2 ere beskadigede, men det 3dje, som er med meget billedhuggerarbeide, har et lidet barn i favnen [altsaa et Mariebillede]. De ere i min tid flyttede ud i vaabenhuset."— „For 7—8 aar siden blev fundet i en haug 6 smaa sverd [?], kortere og længere, omtrent 2½ kvart i længden og 2 tommer brede; heftet havde været beslaget med messing, men de vare aldeles forrustede" og bleve omsmedede. „For 4 aar siden blev fundet 2 smaa krus paa et pottemaal af sten; det ene kastede manden bort, det andet har han endnu uden laag; ligesaa fantes et rundt kar af træ med 3 messingringe, hvori kunde gaa 1 potte, men fordærvet og blev bortkastet". „For 3 aar siden ved at omgrave en græshaug fantes et sverd og noget i lignelse af et bidsel og en sadel, som var forrustet og forraadnet, og manden nedgrov det paa samme sted". — „Imellem prestegaarden og nærmeste gaard ikke langt fra hverandre staar en opreist sten, 2 alen i jorden, 3 alen ovenfor, i omkreds 1 alen 2½ kvart, rund af skikkelse, som synes saa at være af naturen".

Evindvik p., Evindvik s. Ifølge indber. af 30 april 1811 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen fra sogneprest Niels Dahl var der i kirken (foruden en gammel altertavle, som stedets sogneprest sal. T. Sommer tog ned i 1768, da han lod den ny altertavle male) 2 gamle portræter af en mandsperson og

et fruentimmer, malede i 1643, uden at man ved, hvem disse ere."— „Her gives adskillige hauger og stenrøser; adskillige af disse ere opkastede, og jeg har selv ladet opkaste en af de stenhobe, der sedvanlig finnes sammenkastede paa det yderste af udstikkende nes eller landtunger, men ej fundet det ringeste spor af ting, som kunne formodes af fædrene at være lagt deri".

Indre Holmedal p., Sande s. I en indber. af 8 juni 1811 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til olgsagkommissionen siger sogneprest Wingaard: „Ved at lade bortkjøre en uhyre stor stendynge til værn for den store elv ved prestegaarden, fantes paa bunden, uden mindste tegn til nogen dybhed eller grav, da jeg lod grunden oppløjes og besaaes, et gammelt sverd, saa ganske forrustet og fortæret, at det smuldrede hen og kunde ej gjemmes; men en liden øx var ej fortæret, som der var lagt, dog ligner denne øx slet ikke den gamle norske stridsøx; den ligner ikke heller en arbeidsøx, men mere en hakke; denne har jeg ogsaa forvaret" [formodentlig en tverøx]. „Her finnes paa prestegaarden 2 andre meget smaa hauger, der udmerke sig tydeligen med dybheder og omringede med store stene, men længe siden ere opkastede".

Vik s. „I Hæstad kapel [N. Fornl. 823] finnes et *altare portatile* [?] af huggen veksten, og bruges der som døbefad [muligens Aarsb. 1867, 32 no. 9]. For 6 aar siden var dette kapel saa forfallent, at det maatte kastes i grund, og da den skulde gjøres dybere til bygningens fasthed, fantes der nogle faa runde stykker sølv, ej større end de største toskillinger; jeg har et par stykker af dem, den ene med et menneskeansigt inden en cirkel, den anden med plumpe figurer paa begge sider, hvilke dog ikke ligne runeskrift". Det var udentvil disse 2 „brakteater", biskop Neumann ifølge hans brev af 18 febr. 1824 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til kancelliraad Thomsen fik i 1823 fra kallets daværende sogneprest Balchen indsvøbte i en seddel, hvori Wingaard siger, at de vare fundne i 1805 med nogle lignende „under gulvet ved alterfoden" i det omtalte kapel. Neumann overdrog dem igjen med nysnævnte skrivelse til kancelliraad Thomsen saaledes, at hvis denne

allerede ejede lignende, „saa sender De mig dem tilbage; i modsat fall ere de Deres ejendom“.

Bøgstad s. „Paa en af de betydeligste gaarde i kallet (Osen, N. Fornl. 823) er for 40 aar siden opkastet en kjempegrav, hvori intet fantes, uden en hel og holden lerpotte eller urne med aske udi samt nogle smaa messingringe, der ej vare lukkede som gullringe, men lignede heller svineringe. Ejeren af urnen og dens indhold er længe siden død, og vides ej, hvor det bemeldte er at finne“.

Kinn p., Kinn s. I indber. af 12 septbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen siger sogneprest Finde, at der i repositoriet i kirkens alterbord „fantes intet andet end støv og stykker af den lille marmorsten, som har været laaget til fordybningen, stor omtrent som et oktavblad.“

Jölster p., Olhus s. I indber. af 12 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen bemerker sogneprest Doth, at der paa prestegaarden var en jordhaug med navnet Thinghaug; „der var til samme tvenne opgange med en fordybning i midten, omgiven med benke af grønsvær paa store massive stene; jeg har ladet denne haug udgrave, men har ikke forefundet andet i samme end som stendynger overalt“ .... „Ligeledes er i en ager paa prestegaarden opgravet en sten af flintematerie i form af et mandehoved med noget over hovedet, lignende en hjelm“ [naturverk?]. — Om den gamle bygning paa Hegrenes (N. Fornl. 492), „hvoraf sees rudera“, tilføjer forfatteren: „denne bygning har været opført af store stenmasser, de fleste lidet tilhugne; den har været kalkbeslagen og indrettet med vinduskarme, som endnu saaes tegn til ved min ankomst her til kallet 1784; men disse stenmasser, hvoraf bygningen var opført, ere tid efter anden bortførte til de omboendes eget brug.“

ROMSDALS AMT. — Skodje p., Skodje s. Ifølge hr. P. Fyllings meddelelse blev der henimod slutningen af 1876 paa Leite udgraven en liden rund haug, liggende ovenfor tunet; i dens midte traf man „et lidet firkantet rum, 3 kvarter i kvadrat, med ordent-

lige sidestene samt en større flad sten til overligger; i dette rum fantes ikke andet end fin sort muld.“ Tæt ved denne havde man tilforn udgravet en lignende rund haug, hvori blev fundet nogle „lerpotteskaar“.

Akerö p., Akerø s. I en indberetning af 18 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) fra sogneprest Høyem til oldsagkommissionen omtales 4 „hedenske altere [?], nemlig 2 paa en stor holme, kaldet Maaseholmen, næsten lige ud for Akerø prestegaard, omtrent 30 skridt fra hinanden; ethvert alter bestaar af 3 mindre stene, lagte i en trekant, hvorpaa en meget stor sten hviler. De 2 andre finnes 1 mil sydvest for prestegaarden paa gaarden Tangen, hvor den overmaade store overliggersten er saa højt løftet fra jorden, at faarene søge sin hvile under den. Tæt ved disse hedenske altere ere indhulede steder, hvor vandet kan samle sig, formodentlig hvad de gamle historier kalle blotkelda“. Disse stene kunne vel uden videre betragtes som naturens verk. — I den nævnte indberetning heder det i slutningen: „Hertil kan jeg tillige anmerke, at jeg med mange overtalelser og for pengebetaling tillige har anskaffet mig billedet af en ko, støbt af blandet metal; koen er 4 tommer lang omtrent og 2 tommer høj, af rødagtig farve; dens horn ere vendte tilbage og mod hinanden; over dens hele legeme har været 6 smaa cirkler, væntelig øjer for at betegne dens alvidenhed [?]; disse ere for største delen afslidte. Paa ryggen bærer den en stillads, rimeligen af et slags sæletøj, hvori tømmer vare hængende eller festede; thi den havde staaet paa hjul og draget en vogn efter sig, men baade hjulene og vognen ere tabte. Den har fra uminnelige tider af været brugt til at læge syge kreaturer med paa en overtroisk maade: naar kuns dette kobillede blev hængt paa et sygt kreatur, troede man stadigen, at det skulde blive friskt igjen; man har kallet det dvergsmid d. e. et arbeide af dverge. Uden tvil har det fordum været brugt som amulet eller reisegud, som man kunde bære med sig i lommen, hvorfor hornenes stilling ogsaa har været til denne hensigt mindst hindrende“. Sættes fortællingen om, at billedet havde staaet paa hjul m. v., ud af betragtning, kan det vel ikke være tvilsomt, at

der sigtes til det i N. Fornl. 546 nævnte vegtlod i form af en ko, hvis ryg er besat med en drage, der af indberetteren opfattes som sæletøj. Forresten er det ikke, som anført i N. Fornl., afbildet i Holmboes program, skjønt der omtalt.

Kristiansund p., Fredø s. Paa øvre Fredø (Frei) var der ifølge sogneprest H. G. Bulls indberetn., dat. Kristiansund 6 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen, hvilken indberetning tydelig er Klüwers kilde (jfr. N. Fornl. 552): „7 stenrøser langs ved søen, større og mindre; 4 af disse ere runde, i hvilke skal være gravet, men intet merkverdigt deri fundet; de 3 andre ere langagtige; nedenfor den saa kallede Kirkehaug ved søen vises øjensynligen at være en grav, hvor flade stene endnu sees paa den ene side af breden og ligeledes paa den ene side af længden; . . . . iøvrigt har øvre Fredø, som større og betydeligere gaard, vistnok i gamle dage tillige indbefattet nedre Fredø, som endda ej fra den separeret; thi aar 1605 nævnes Fredø slet hen som én gaard; hin maa da vel ikke have været opryddet“. Hertil føjer indberetteren, at „man maa undres over, at paa de saa merkverdige steder øvre og nedre Fredø ej sees nogen bautasten, saameget mere, som Snorre siger, at de have været der . . . . . .; ved baadenøsterne paa nedre Fredø har jeg dog fundet 2 saadanne, lagte enten af ældre opsiddere paa gaarden eller maaske af en del af almuen, som der lander, naar den kommer til Fredø kirke, for at stige op fra deres baade; thi i ebbe er der slemt at komme paa og af land. Den største ligger der endnu, den mindre blev 1797 d. 22 juni kjørt derfra og opsat paa det sted under Freihaugen paa nedre Fredøs grund, hvor min sal. moder blev rammet af et slagflod 2 aug. 1796, som dagen efter endte hennes liv. Bemeldte sten staar nu tæt ved Egil ullserks grav; uden tvil stod den der i gamle dage“. At de nævnte stene ere de samme, som Snorre omtaler ved Egil ullserks grav, er noksaa rimeligt, men graven kan ikke have været der, hvor beretteren antager (jfr. N. Fornl. 551, histor. Tidskr. IV, 433 og K. Lossius's indber. af 1877 til Throndhj. videnskabs., særaftr. s. 16). — Om den ved Birkestrand i N. Fornl. 553 nævnte stenrøs paa den saa

kallede Kongshaug siger Bull i samme indberetning, at den „efter major Tordenskjolds og pastor Kempes foranstaltning [i 1768?] skal være opkastet, men intet deri fundet; nedenfor haugen er en stor plan, kallet Kongsvollen". — Paa Aspe var „en gravhaug, hvori efter en meget gammel mands udsagn skal i fordum tid være fundet et sverd samt et kaardefeste". — Om den gamle stuebygning paa Aspe (N. Fornl. 554) tilføjer Bull i sin anførte indberetning, der overalt har været Klüwers kilde, at der „efter gammel skik var svaler rundt om den".

Surendal p., Øie s. Paa Bevre (N. Fornl. 560) var der ifølge sogneprest Finckenhagens indber. af 19 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen 3 bautastene, de eneste i hele prestegjeldet; to af dem stod med 2½ al. indbyrdes afstand omtrent 800 skridt søndenfor husene; den ene var 2½ al., den anden henimod 2 alen høj. Omtrent 8 skridt fra den sidste laa en liden haug, dog forlængst udgraven, uden at noget fund, saavidt bekjent, blev gjort. Den 3dje bautasten stod omtrent 2000 skridt vestenfor husene og var 1¼ alen høj.

Ædö p., Ædø s. I sin indberetning af 2 oktbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen siger sogneprest Holck: „Paa Ædøen, hvor jeg bor, finnes 6 gravhauger af sten, 2 sønden paa øen et stykke vej fra hinanden; den største af disse, som havde været begynt paa at opkastes, lod jeg nøjere opkaste, og efterat en mængde stene vare bortryddede, fantes 6 aflange flade stene, som ordentlig vare lagte paa hinanden; ved at grave der optoges 5 stykker ben, der lade til at være tænner af et kreatur, dog større end af noget kreatur her i egnen. De 4 gravhauger norden paa øen, som alle før have været opkastede, ligge ganske nær hinanden i en firkant og imellem dem en stor aflang sten uden indskrift, som ogsaa har været opgravet, da hullet endnu sees, hvor den har ligget". De omtalte tænner vare rimeligvis af en hest. — I kirken var et træbillede af Maria med krone.

SÖNDRE THRONDHJEMS AMT. — Hevne p., Hevne s.

Her fantes (ifølge meddelelse af 1876 fra kjøbmand F. Buck i Throndhjem) omtrent i 1856 følgende senere bortkomne sager: et sverd af jern og efter finnerens beskrivelse „en krone paa 3 høgder og spids oventil og med sølvring nedentil rundtom og nogle forunderlige knopper omkring“. Denne var af bronse og saaledes rimeligvis en sverdknap.

Meldal p. I en indberetning, dat. Kjøbenhavn 28 oktbr. 1807 (i Kbhvns antikvar.-topogr. arkiv) til oldsagkommissionen fra en Parelius (udentvil søn af sognepresten) heder det: „Disse antikviteter ere fundne 1790 i Meldalens prestegjeld paa en gaard, kallet Brekken. Opsidderen paa denne gaard pløjede op en gammel ager, og i kanten af denne fantes de ved jordens omveltning, liggende hvelvede mod hinanden. De vare opfyllte af en blaagraa aske eller støv. Rygtet fortæller og, at paa samme sted og tid skal der være fundet nogle faa, overalt ganske glatte stykker sølv, der vare omtrent 1⅛ tomme lange og ⅛ tomme tykke, men af samme er end intet spor tilbage“. Paa grund af udtryksmaaden maa det vel antages, at de først omtalte antikviteter have medfulgt skrivelsen, og at de ikke usansynlig vare to skaalformede spenner. — Paa Snæen skal der ifølge den anførte meddelelse fra hr. Buck være funden en hel del oldsager.

Rennebo p. Ifølge sidstnævnte meddelelse er der paa Stavnehagen en langhaug ved vestre eller nedre side af postvejen mellem denne og Orkla og tæt nedenfor den gamle exercerplads. — Strax nedenfor øvre Gurdsøya (?) blev i 1866 paa melbakken i en gravhaug truffet et gravkammer, dækket af en svær helle og hvori kun fantes jord og kul. — Paa Uv fantes i 1873 eller 1874 i en stenrøs nedenfor postvejen og strax nedenfor den saakallede Jutulstues forrige tomt et øxeblad, en omtr. 1 alen lang spydspids og et omtr. 2 alen langt sverd, alt af jern, hvilket blev solt i 1874 til boghandler Gram i Throndhjem.

Klebo p., Klebo s. Om Elle- eller Alvhaugen paa lille Øgl (N. Fornl. 589) siger sogneprest Darre i sin indber. af 17 decbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen, at den

er „næsten for stor til at være en gravhaug. Et sagn vil man sagtens have, at der nemlig skal være fundet stykker af et harnisk og af et sverd; deri er uden tvil intet. Rigtignok tilkjennegiver en synkning paa haugens søndre side eller rettere paa dens ryg, at der engang har været gravet. Overalt vilde det koste ikke ubetydeligt arbeide at udgrave denne haug saaledes, at man blev overbevist om enten den indeholdt noget eller intet". — I samme indberetning heder det om „Tanem, matr.-no. 427" (N. Fornl. 589): „Nordenfor gaarden ligger en isoleret bergknoll, hvilken mod syd har, til vest og øst, en næsten ligedannet jevn skraaning. Ved begge disse punkter ligger en gravhaug i en distans mellem hver af omtrent 600 skridt fra øst til vest. Hin blev i afvigte sommer (1810) ganske udgraven, da det traf sig saa heldigt, at gaardens beboere just behøvede sten til en bygning." . . . Haugen „havde megen lighed med den paa Bratsberg [se nedenfor] med forskjel, at det indre var her besat med bergsten men udvidet med kuppel, cirkelrundt, og det hele gjennemsnit 30 alen. Under bedækning af to fladagtige stene fantes en urne og et lidet spyd. Hin var i bunden af støbt [?] jern af 5 tommers diameter, lignende en liden gryde. Bredderne havde bestaaet af en tilnaglet kobberplade, men denne var saa fortæret, at den næsten forsvandt iblandt gruset. Spydet er 9 tommer langt, har formodentlig været i det hele 12 tommer, festet for spydstagen medberegnet. Selve bladet er kun 6 tommer langt og tveegget, af en ovalagtig dannelse, paa midten 1½ tom. bredt, afløbende mod spidsen og festet. Paa bladets begge sider sees en temmelig ophøjet kant. Disse relikvier opbevares hos bonden Bardo Arentsen Tanem. — Den ved bergknollens vestre skraaning beliggende gravhaug er forsaavidt undersøgt, at den befinnes af samme beskaffenhed, som hin, men dens fullstændige udgravning blev stanset formedelst høstarbeidet, dog har bemeldte mand lovet i tilkommende sommer at gjennemgrave ogsaa denne haug". Den sidste er formodentlig den samme, som ifølge Klüwer (N. Fornl. 589) blev udgraven i 1813. Forøvrigt vil det sees, at der imellem, hvad Darre anfører under dette sogn og Klüwers beretninger, er adskillige uoverensstemmel-

ser baade i tid og ellers, og udentvil har Darre det rigtige. **Navnlig** vil sees, at Darre ej med et ord omtaler runestenen fra **Tanem.** Dette kan dog muligens forklares saaledes, at den **først** blev funden i den i 1813 udgravne haug.

Tilder s. I den anførte beretning af Darre fortsættes saaledes: „Gaarden Haugen (matr.-no, 393), Thorgaard (matr.-no. 383 og 389) samt gaarden Kvenild (matr.-no. 369). Da disse gaarde ligge i nabolag med hinanden og paa en flade af et par tusend skridt fra syd til nord, saa betragtes de under ét. I denne slette sees saamange større og mindre hauger, alle besatte med kuppel- eller kampesten, at man kunde falle paa her var holdt et feltslag. I det ringeste maa her i lang tid have boet anselige, efter hinanden levende mænd. Ganske vist ere flere, end de nu tilværende hauger blevne forstyrrede ved jorddyrkning, saasom adskillige sees at ligge i udkanterne af agre og mange sees bedækkede med sildigere sammensankede stendynger, hvilket tilsammentaget gjør det næsten umuligt at foretage videre undersøgelse. Man vil vide, at her i fortiden er fundet stumper af sverd og spyd; men deraf er intet mig forekommet. Nogle hauger have et hul oven i centrum; dette er uden tvil kun en levning af gjerrigheds undersøgning“ efter skatte. „Gaarden Haugen har i gamle dage været den egentlige Thorgaard [jfr. s. 96], rettere i forbindelse med den nuværende, og kun ved sildigere oprydning har bekommet en yngre matrikulering. Formodentlig har stedet fordum været sammenføjet ogsaa med den nærbeliggende Thjesmo gaard (paa hvis jorder ogsaa ligge nogle gravhauger) tilligemed den til Kvenild sig strækkende slette, og det hele saaledes indbefattet et saa kallet herresæde. . . . Iblandt de mange i forberørte slette tilværende hauger udmerke sig tvenne i besynderlighed, en ved Thorgaards, en anden ved Kvenilds hovedbygning paa sammes nordre side. Denne blev ogsaa i afvigte sommer [1810] undersøgt. Men da den vistnok indeholder mange 1000 læs sten og er beliggende mellem beboerens agre, kan den ikke paa engang demoleres. Dog vil bonden, Eskild Henriksen Kvenild, ved at fortsætte de af ham opførte stengjerder især henvende sig til denne stengrube. — Endelig merkes en paa Kvenilds

grund i aaret 1805 forefundet" haug, hvori fantes under jordskorpen en knust stenhelle, 3½ al. lang, 2 al. bred og 4" tyk, hvoraf omtent halvdelen blev indlagt i et stengjerde.

Strinden p., Bratsberg s. Af Darres nysnævnte indberetning fremgaar, at den i N. Fornl. 595 omtalte haug paa Bratsberg var, som formodet paa anf. sted, udgraven før 1810. Hans beretning, øjensynlig Klüwers kilde, er saalydende: „Bonden Jon Hansen Bratsberg udflyttede for nogle aar siden sin gaard af fællesskab og satte husene paa en temmelig høj banke af næsten rund dannelse og overfladen omtrent rummelig for en bondegaard. Øjensynligen indeholdt pladsen en mængde kuppel- eller kampesten, men denne var dog ubetydelig i forhold til, hvad bebyggeren fant, da han begynte at planere stedet og grundfeste husene. Han stødte nu paa ordentlig sammensatte stenhobe, bekom rigtignok rigelig grundvoll for hans bygninger, men ogsaa svært arbeide ved at rydde stendyngerne tilside I besynderlighed forekom der paa haugens udkant mod øst og nordøst to meget merkelige grave, hvis periferier stødte næsten tilsammen. Den ene indeholdt et underjordisk rum af 3 alens længde, vel 2 alen dybde og brede. I grunden fantes aur (d. e. flisberg), hvoraf hele haugens grund lader til at bestaa. Bemeldte gravs indre var besat med bergsten, i omtrent 2 alens udvidde i kvadrat, og stenenes kanter saa nøjagtigen afhugne, at de sluttede til hinanden, hvorved især gravens indvendige sider vare som afglattede murvegge. Aabningen var bedækket med to saa svære flade stene, at hvert indeholdt læs nok for 3 heste. Over dette saakallede laag fantes en bedækning af tæt satte kuppelstene i en runding, hvis diameter udgjorde omtrent mellem 20 og 30 alen, og den centrale højde var ca. 3 alen foruden den øvre fylling af grus og jord. I denne grav fantes dog ingen levning af noget. — Den anden gravhaug, hvis omkreds stødte til denne, var besat med idel kuppelsten. Den havde ingen egentlig indvendig grav eller hule, men i dens centrum en horisontal aabning, bedækket med to maadelig store og fladagtige stene. Denne haug var noget større end hin og dens gjennemsnit i det ringeste 30 alen. Her fantes et spyd, omtrent 10 tommer langt;

festet for spydstagen er næsten fortæret. Spydets dannelse ligner en almindelig kaardeklinge, dog noget tykkere og mere ophøjet paa dets flade; just saadanne spyd bruge endnu Finlapperne. I haugens østre kant stod en firkantet sten, hver linje omtrent 22 og tykkelsen 3 til 4 tommer. Et par haandbred af samme ragede frem over jorden. Paa bemeldte del finnes følgende runer indgravede: ᚦᚨᛚᛁᛉ omtrent af 3 tommers længde. Spydet og stenen ere opbevarede hos finneren Jon Hansen Bratsberg."

NORDRE THRONDHJEMS AMT. — Inderöen p., Sagshaug s. Ifølge sogneprest Bødtkers indberetning af 24 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommisionen var der, foruden den i N. Fornl. 642 omtalte bautasten paa Værdal, endvidere 2 saadanne i gaardens skov samt 1 paa Ulven og 1 paa Kjertnes (Kirkenes?). — Det maatte vel ogsaa være i dette sogn, at, som det siges i det ved Skien anførte manuskript (s. 159) en fader af forfatteren i 1736, da denne var en liden gut, „i Indhered et sted paa en halvø (som der i landet kalles et nes, der strækker sig ned i søen), hvor der var en ørken og ubeboet skov" byggede en gaard under Jutulbjerget, som han kallede Dovre; efterat gaarden var ferdig, bleve nogle store stene, som syntes sammenlagt af mennesker i fortiden, bortryddede, og ved gravning fantes endel oldsager, hvoriblandt, saavidt forfatteren kunde erindre, var et „halsbaand" og et smykke af metal med flere ubekjente ting samt nogle „perler af adskillige farver og ulige materier; de største vare af størrelse, som vor speciedaler, og de mindste vare som vores gamle tiskillinger." „I denne egn har været fundet adskillige forrustede store vaaben, som knapt kunde hænge tilsammen, samt adskillige formuserte store uhyre menneskeben" [hesteben].

Salberg s. Ifølge Bødtkers nysnævnte indberetning var der en bautasten paa Loraas.

Stod p., Egge s. Ifølge skrivelse af 5 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topgr. ark.) fra ritmester Rosenvinge til samme kommission lod han i 1806 paa sin boende gaard Egge udgrave „2 saakallede Kamppladse, hvilke vare cirkelrunde og 30 al. i gjennemsnit,

omlagte i den yderste kant med meget store runde stene og indenfor cirkelen med blanding af smaa og store hinanden paadyngede stene, hvilken opdyngelse tiltog altsom man kom cirkelens centrum nærmere indtil 3 alens dybde og derover, i hvilken ene cirkels midte arbeiderne fant 2 jernsverd og et spyd, meget fortæret af rust, en askepotte eller urne af meget fint ler, hvilken af de overliggende og ved arbeidernes uforsigtig nedfallende stene blev knust, men paa de optagne stykker bemerkede man af de tydelig seende indformede vaaben, i figurer af havheste og ukjente sødyr, at samme lerkar ganske har modstaaet opløsning og bedærvelse; og endelig fantes en metalring af vedstaaende figur[1], hvilke 2 halvcirklede bøjler [rettere: én] vare aattekantede og aabningen mellem samme af 2 tommers gjennemsnit. Af saadanne kampsteder finnes endnu 6 steder i nærheden af de opgravede. Desuden finnes andre steder paa gaarden dels runde og dels langagtige gravhøider [gravhauger?], som ere bevoxede med betydelig store birketræer."

Stod p., Egge s. Fra Gjevran fantes 8 juni 1810 af gaardens ejer, kapt. O. Lyng, i nærheden af søen ved rydning i udmarken endel aldeles fortærede ben, nogle klinknagler samt 2 sverd, „det ene med tyk parerplade af gult metal, og et lidet spyd." De 3 sidste sager sendtes med skrivelse af 16 juni 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til stiftsprovst Angell i Throndhjem med anmodning om at besørge dem nedsendte til oldsagskommissionen i Kjøbenhavn. Om benene vare brænte eller ej, kan ikke sees af brevet, men sansynligvis var det første tilfællet.

Fosnes p., Fosnes s. I et brev af 15 aug. 1861 (i univ. oldsaml. ark.) siges om fundet paa Hov (N. Fornl. 662), at perlerne fantes midt i haugen, hvor den var sterkt stenlagt, vaabnene derimod i den ene side, alt tæt under jordskorpen; heller ikke ved dybere gravning traf man ben. Haugen laa østenfor gaarden „og havde ikke nogen synderlig lighed med almindelige" gravhauger, hvorfor den maaske har været forstyrret. Vestenfor gaarden tæt

[1]) Denne fremstiller en oval bøjle med en rund knop paa midten.

ved søen eller bunden af Hovsvaagen, der stikker ind fra Foldenfjord, var der i flere hauger fundet skeletter af mennesker, øxer og smaa spyd (jfr. Aarsb. 1866, 27)." „Paa dette strøg tegner det sig til at have været en formelig kirkegaard, da der er en stor mængde saadanne" gravhauger. Til dette gravfelt knytter sig ogsaa et af de sedvanlige sagn om en kamp mellem to smaakonger, den ene boende paa Hov, den anden paa Bjørøen i Flatanger.

Lekö p. I sin beretning af 11 decbr. 1810 (i nævnte ark.) til oldsagskommissionen siger sogneprest Luytkis, at der senere end „for omtrent 30 aar siden ej var gravet i den store haug [paa Skei], og fantes da et forrustet sverd og 2 benrader [N. Fornl. 673], der bleve indsendte til Throndhjems naturalkabinet."

I Namdals fogderi er fundet en liden sølvmynt, som med skrivelse, dat. Kolding 30 decbr. 1809 (i anf. arkiv), blev indsendt af en E. Abell til oldsagskommissionen, med tilføjet bemerkning om, at mynten var af Ethelred, som brevskriveren mener Ethelred II († 1016).

NORDLANDS AMT. — Herö p. I sin indber. til oldsagkommissionen, dat. Sør-Herø 20 novbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.), siger det daværende Alstarhaugs prestegjelds resid. kap. Lange, at der paa den ø, hvor han boede, altsaa Herø, var i en bugt en stor stenhaug, hvortil han føjer, „at slige hauger andre steder her omkring ere blevne opgravede, men i dem ikke fundet andet end rustet, neppe kjenneligt jern."

Rödö p., Meløy s. Ifølge et brev af 4 marts 1834 (i nævnte arkiv) til professor Rafn fra sogneprest Ingier viste det sig ved den sidstes gjennemgribende undersøgelse af den „store haug" paa Bolgen (N. Fornl. 683), at den kun var „en fremragende forhøjning af der omkring — og dybtliggende faste fjell."

Skjerstad p. I haugen paa Finneide (N. Fornl. 684) skulde ifølge sogneprest Junghans's indber. af 21 decbr. 1810 (i samme arkiv) til oldsagkommissionen være fundet et sverdhaandtag af jern, som var bortkommet.

Salten. Med brev af 22 mai 1830 (i samme arkiv) sendte for-

rige stiftamtmand Christie en mynt til kancelliraad Thomsen for at faa den nærmere bestemt. Mynten havde „et kronet hoved paa den ene side og nogle bogstaver paa den anden“ og var funden i en gravhaug i Salten fogderi.

Hadsel p. I en indberetning af 12 septbr. 1810 (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til oldsagkommissionen fra pers. kap. A. Dreyer siges: „Paa flere steder i dette prestegjeld findes tilsyneladende kjæmpegrave i form af en aflang kvadrat; de ere lidt fordybede og af forskjellig størrelse, nemlig omtrent 7—8 alen i længde og 4—5 alen i brede; endel af dem ere udmerkede med smaa hjørnestene, andre ere i breden omgivne med en rad smaa stene, tæt sammensatte; her gives ogsaa stenrader, som have følgende form Y [vil vel sige trekanter]. Paa den slette mark ved gaarden Melfjord sees en stor stenhelle eller plade, hvilende paa 4 stykker af smaa paa hinanden lagte stene; men om samme henhører til fortidens hedenske altere [?] eller ikke, kan ikke afgjøres med vished . . . Paa adskillige steder ser man opreiste stene, nogle af dem over et menneskes højde; tildels er deres basis saa tyk, at den ikke ret vel kan omfavnes, men oventil ere de temmelig spidse; nogle ere ordentlig firkantede lige opad til spidsen. Især udmerker en saadan sten sig med denne regulære form, som sees ovenfor gaarden Hennes, og tæt hos denne merkelige sten ser man 2 stenplader, hvis øverste del hviler mod stenens basis; tæt ved en anden af disse stene sees 4 mindre, som staa i en rad nedenfor.“

Dvergberg p., Andenes s. Adjunkt Th. Winther har meddelt, at de i hans beskrivelse (se s. 48) over alterskabet fra Andenes kirke, som manglende omtalte to træbilleder senere forefantes blandt de medfølgende løse sager og ere nu indsatte paa sin plads; det ene fremstiller Treenigheden, det andet st. Olaf. Fra samme kirke indkom til museet i følge med alterskabet et maleri paa lerred, fremstillende Jesu daab, og en udskaaren og malet due af træ (den hellige aand), der har hængt ned fra korets loft.

TROMSÖ AMT. — Throndenes p. I et udateret brev (i Kbhvns antikv.-topogr. ark.) til Arne Magnusson († 1730) fra Hans

Egede siger ogsaa denne (jfr. N. Fornl. 696), at kirkens tag var belagt med kantede spaan, og at der var „2 høje taarn, i hvilke er 3 klokker, 2 smaa og en stor;“ endvidere fantes i kirken „7 skjønne udhugne forgylte altere [d. e. alterskabe], af hvilke de 3 fornemste staa jevnsides i koret, alle sammen med smukke bibelske historiebilleder kosteligen udhugne og forgylte, saa de endnu ere af saa skjøn anseelse som de vare støbte af idel gull. Af de 4 altere, som staa i storkirken, ere 2 til andre, siden reformationen opbyggede kirker henførte, som og dependere af Throndenes kirke.“

FINMARKENS AMT. — Tanen p., Tanen s. Den i Aarsb. 1875, 247 omtalte eneggede kniv (nu i univers. saml. no. 8063.) er afbild. fig. 7.

Vadsö p. Den ligeledes paa anf. st. omtalte tveeggede kniv (univers. saml. no. 8064) er afbild. fig. 6.

Nesseby p., Nesseby s. Den sammest. nævnte pilespids (univ. saml. 8065) er afbild. fig. 8.

AARSBERETNING

FOR 1876 FRA DEN BERGENSKE FILIALAFDELING.

Bestyrelsen har i det foregaaende Aar nærmest beskjeftiget sig med de foreløbige Skridt til Haakonshallens Restauration. Efter den sidste Opkrævning af de aarlige Bidrag, foretaget i Begyndelsen af 1876, henstod i Sparebanken Kr. 9368. 80, der med Renter beløber sig til Kr. 11899. 13. Fra Landskabsmaler L. W. Nicolaysen indsendtes 400 Kroner, der udgjorde Salgsprisen for et af ham skjænket Billede. Hertil kommer Kontingenten for 1876, der omtrent vil beløbe sig til Kr. 1200. Fra Kommitteen er indløbet Meddelelse om, at den nu har til dette Øiemed Kr. 19,385. 80. Med de 7600 Kr., der blev tilovers fra en tidligere Storthingsbevilgning til Reparation af Hallens Tag, udgjør det hele Beløb Kr. 40484. 93. Dog er derved at bemærke, at de nævnte 7600 Kr. ikke kan paaregnes til Restauration af andre Dele af Bygningen, end den, hvorfor den oprindelig var bestemt. Man er altid tidligere gaaet ud fra, at Arbeidet kunde paabegyndes, naar der var samlet en Sum af 40,000 Kroner, idet man efter al Sandsynlighed for dette Beløb vilde kunne foretage et i og for sig afsluttet Arbeide, hvilket i den kgl. Resolution af 19 April 1873 er opstillet som Betingelse for Tilladelsen til at begynde paa Restaurationen; og da Bestyrelsen desuden ansaa det for rigtigst at gjøre Skridt, der kunne holde Interessen for Sagen vedlige, tilskrev man Centralforeningens Bestyrelse med Anmodning om nærmere Overslag og Plan for Arbeidet, som man da tænkte kunde gaa for sig i Vaaren 1877. Centralforeningens Bestyrelse svarede, at den havde anmodet Arkitekt Christie om at udarbeide Detaljtegninger, og at

Ingeniørbrigaden paa Forespørgsel havde tilkjendegivet den, at Chefen for det bergenske Ingeniørdetachement, Major Mohr, vilde, naar Planen for Arbeidets Udførelse var approberet af Ingeniørbrigaden, blive paalagt at følge Arbeidets Gang med Ret til, hvis Arbeidsplanen forandres, at stoppe Arbeidet. Der blev dernæst aftalt en Sammenkomst mellem Antikvar Nicolaysen, Arkitekt Christie og Filialafdelingens Bestyrelse, hvilken Sammenkomst fandt Sted her i Byen i August Maaned. Man blev snart enig om, at Restaurationen burde paabegyndes til Vaaren, og at det første, der var at gjøre, bestod i at nedtage og opbygge igjen det skrøbelige sydvestre Hjørne og fortsætte Arbeidet til begge Sider, paa Tværveggen helst til Indgangsportalen og paa Langveggen i al Fald saa langt, at de to nærmeste Vinduer blev inddraget under Arbeidet. Hvor langt de indsamlede Penge vil kunne række, vil paa Forhaand være vanskeligt at sige, især hvis det skulde vise sig at blive nødvendigt at nedtage Muren i øverste Etage, hvad en af de Ingeniører, der har undersøgt Bygningen, paastaar, rigtignok i Strid med andre Undersøgelser. Efter Aftale paatog Arkitekt Christie sig at udarbeide Plan, Overslag og Detaljtegninger; man kom ogsaa overens om, at de enkelte arkitektoniske Dele blev udhugget i Throndhjem under Hr. Christies umiddelbare Tilsyn; der vilde desuden findes øvede Stenhuggere og godt og billigt Materiale medens det vilde have sine Vanskeligheder at finde begge Dele her i Byen. Den Del af Hallen, som nu tænkes restaureret, støder kun for en mindre Del op til et Skur, men ikke til nogen af Fæstningens Bygninger. Man haaber paa, at naar Foretagendet engang er begyndt, vil det blive understøttet baade af Private og det Offentlige, og man har ogsaa henvendt sig til Sparebanken med Anmodning om Bidrag af 20,000 Kroner.

Da Opdals Annexkirke i Tysnæs skulde nedrives, tilskrev Bestyrelsens Formand Sognepræsten dersteds, Provst Meyer, med Anmodning om at søge erhvervet for Bergens Musæum det ældre Inventarium, som fandtes der; efter hans Tilskyndelse besluttede vedkommende Formandskab at forære til Musæet et stort og smukt Alterskab med Predel, 2 Processionsstave og en Skibsmodel.

Til Heredsstyrelsen i Hareid paa Søndmøre blev der skrevet i Anledning af, at der skulde bygges en ny Kirke i Annexet; i den gamle findes en Kande med gothiske Bogstaver, og man forespurgte derfor, om Heredsstyrelsen var villig til at overlade den til Bergens Musæum; der er imidlertid intet Svar indløbet herpaa, men underhaanden har man hørt, at det gamle Inventarium vil blive overført til den nye Kirke.

Efter Anmodning fra Musæets historisk-antikvariske Afdeling henstillede man til Hovedbestyrelsen at overdrage enkelte ved Veiarbeide paa Jæderen fundne Sager til Musæet, da vedkommende Sektionschef erklærede ikke at kunne gjøre det uden Hovedbestyrelsens Tilladelse, hvilken derefter blev given.

Af Bestyrelsens Medlemmer agtede Ross og Bendixen at foretage Udgravninger i Sommer; det var imidlertid kun Ferierne, der stod til deres Raadighed, og disse indtraf ifjor med yderst ugunstigt Veir. Bendixen foretog dog en Udflugt til Karmøen og udgrov paa Bloheien 1 stor og 8 smaa Hauger. Beretningen om disse Udgravninger, som kun gav smaa Resultater, medfølger[1].

Paa Grund af de idelige Bortsalg af Kirkernes gamle Inventarium og den sørgelig ringe Pietet, man ofte viser, hvad der angaar vor ældre Historie, baade i By og Bygd, henvendte Bestyrelsen sig til Bergens Stiftsdirektion og anmodede den om, at den, saalangt dens Magt og Indflydelse rakte, vilde hindre Salget af de ældre Sager, der tilhøre Kirkerne, og virke til, først og fremst, at disse Ting bleve bevarede i Kirkerne, naar de antages at være sikre der, og hvis Menigheden ikke ønsker at beholde dem, da sørge for, at de overlades til Bergens Musæum, helst som Gave eller ogsaa mod Godtgjørelse. Det vilde være en ren Illusion ubetinget at stole paa vort Folks Pietet mod de historiske Minder; flere Egne, som endnu for et Decennium siden var rige paa Levninger fra Middelalderen og Renaissancen, er nu aldeles blottede derfor. Opkjøbere gjennemstreife Landdistrikterne, og Antikvarerne gjør i Almindelighed gode Forretninger med Salg til Udlan-

[1]) Se foran Side 104.

det, medens de videnskabelige Anstalter desværre har forsømt i rette Tid at faa bevaret, hvad der var tilbage. Ligeoverfor disse Tilstande og denne Stræben efter at gjøre alt i Penge, endog de fromme Gaver til Kirkerne, staar man næsten baade magtesløs og haabløs.

Bergen den 20 Januar 1877.

B. E. BENDIXEN. ROSS. EDV. MUNCH. W. H. CHRISTIE.
D. C. DANIELSSEN.

FILIALAFDELINGENS REGNSKAB

for 1876 viser en Indtægt af 68 Spd. 17 ß, nemlig:

1. Tilgode fra f. A.	65 Spd.	77 ß
2. Indkomne Restancer, deraf ½ Del	2 —	60 -
	68 Spd.	17 ß

Udgifter:

1. Avertissementer	„ Spd.	68 ß.		
2. Telegram	1 —	64 -		
3. Udgravninger paa Karmøen .	42 —	44 -		
4. Vedkommende den gamle Stue paa Aadland	„ —	116 -		
5. Transport af Sagerne fra Opdals Kirke	2 —	24 -		
6. Porto	„ —	12 -		
			47 —	88 -
Kassebeholdning 31 Decbr. 1876 . . .			20 Spd.	49 ß.

AARSBERETNING

FOR 1876 FRA DEN THRONDHJEMSKE FILIALAFDELING.

Undersøgelser af Gravhauger i nogen større Udstrækning ere ogsaa i afvigte Aar blevne hindrede paa Grund af Vanskeligheden ved at samle Arbeidsfolk paa de Tider, da de Mænd, som kunne lede Undersøgelserne, have Anledning til at være fraværende fra sine øvrige Forretninger. Der blev derfor kun foretaget 2 mindre Gravundersøgelser paa Gaardene Skaanes i Levanger Landsogn og Haugen i Tilder. Begge disse bleve udførte af Direktionens Medlem Adjunkt Rygh, hvis Indberetning herom vedlægges[1].

Paa Skaanes var imidlertid Udbyttet lidet, og i ingen af de der undersøgte Gravhauger gjordes Fund af Oldsager. Ved Gjennemgravning sammesteds af de paa mange Steder i det nordenfjeldske Norge forekommende, smaa aflange Forhøininger styrkedes dog yderligere den Antagelse, at de ere Gravsteder fra Hedendommen, idet der i de fleste af dem fandtes Kullag i Bunden.

Paa Gaarden Haugen vare derimod Undersøgelserne heldigere, og navnlig gjordes der i en enkelt Haug et temmelig rigt Fund af Oldsager fra den yngre Jernalder. I Nærheden heraf fandtes ivaar ved en Omlægning af Veien 8 kufiske mynter, fra omtr. 710 til 860 e. Chr. foruden endel Oldsager. Forøvrigt henvises til Indberetningen herom.

Fra Direktionens Medlem Arkitekt Christie er indkommen Beretning[2] om nogle Undersøgelser i Throndhjems Domkirke, der der ogsaa ere af antikvarisk Interesse. Af denne fremgaar, at

---

[1]) Se S. 95. [2]) Se S. 198.

Murværket mellem hver af Klerestoriets Gavllinier i Høikoret har været tilsat i en sildigere Periode, og at derfor Klerestoriets arkitektoniske Afslutning oprindeligt har bestaaet af en Gavl paa hver af dets 7 Sider. Dets Tagværk har dannet en 8sidet Pyramide, hvis 7 Kanter have været anbragte over Spidserne af de nævnte Gavler, og dens Høide kunde med nogenlunde Sikkerhed bestemmes ved Indsigtning efter et oprindeligt og endnu levnet Spærhul.

Af samme Beretning sees, at man under Opførelsen af det store Midttaarn, efter flere Mærker at dømme, maa have tænkt senere hen at ombygge Tværskibet i samme Høide og Stilart som østre Skib, hvortil begyndende Anlæg endnu sees.

Arkitekten har tillige indsendt Tegninger af 2de middelalderske Ornamenter, der med Vandfarve ere anbragte paa Vinduernes Sideflader i Høikorets nordre Kapel, samt af et rigt Profil i samme Kapel, der ogsaa var bemalet med forskjellige Farver.

Direktionen har erfaret, at en Antikvitetshandler i Kristiania har opslaaet Bekjendtgjørelse paa enkelte Skydsstationer i det Nordenfjeldske om, at han kjøber alle Slags Antikviteter, saasom jordfundne Oldsager af Sten, Bronce og Jern, Gravurner, Perler, Smykker m. m. Da Opslag paa et offentligt Sted af en saadan Bekjendtgjørelse maa ansees for at være ulovlig efter Plakat af 7 Aug. 1752 og Cirkulære af 15 April 1867, har Direktionen henvendt sig til Amtmændene i de throndhjemske Amter med Anmodning om at bevirke disse Opslag borttagne. Tillige har man underrettet Direktionen for Hovedforeningen og for Filialafdelingen i Bergen om Bekjendtgjørelsen, der antageligt er spredt over det hele Land.

Filialafdelingens Regnskab for 1876, der udviser en Kassebeholdning af 43 Spd. 44 ß, vedlægges efterat være fremlagt for Generalforsamlingen.

Throndhjem den 3die Marts 1877.

O. KREFTING. K. RYGH. CHR. CHRISTIE. ZIEGLER.
J. SEJERSTED.

FILIALAFDELINGENS REGNSKAB

for 1876 udviser en samlet Indtægt af 84 Spd. 29 ß, nemlig:

1. Kassebeholdning fra forrige Regnskab . . .	53 Spd.	23 ß.
2. Modtaget af Kontingenten for 1875, Rest . .	23 —	19 -
3. Renter for 1875 og 76	7 —	107 -
Tilsammen	84 Spd.	29 ß.

Udgifterne vare:

1. Anvist til Adjunkt Ryghs Undersøgelser paa Skaanes	18 Spd.	44 ß.
2. Do. til Do. paa Haugen . . .	20 —	72 -
3. Do. til Avertissementer og Porto . . .	1 —	109 -
Tilsammen	40 Spd.	105 ß.
Kassebeholdning	43 —	44 -
	84 Spd.	29 ß.

BIDRAG TIL DOMKIRKENS BYGNINGSHISTORIE.

Der har, som bekjendt, været Tvivl om, hvorledes det øverste af Høikorets Vægge eller Klerestoriet oprindelig var afsluttet, og om hvilken Form Taget over Høikoret fra først af havde. Man har antaget, at det Murverk af Klebersten, som før Restaurationen stod mellem hver Sides opadstigende Profillister var samtidigt med Væggenes øvrige Dele, og at dette Murverk havde havt et horisontalt Gesims, hvorpaa Tagverket hvilede, skjønt noget Spor af saadant Gesims ikke fandtes. Da det var nødvendigt for Restaurationen at komme paa det rene med disse Spørgsmaal, blev der foretaget Undersøgelser af Murens Overkant under det forrige Tag eller det saakaldte Kobbertaarn, for at se, om der ikke her skulde findes Noget, som kunde give Veiledning i den nævnte Henseende. Derved fremkom flere Kjendsgjerninger, som vidnede om den oprindelige Tilstand, og paa deres Grund blev ogsaa Restaurationen af de omhandlede Dele foretaget. Det kan derfor være af Interesse her at meddele Undersøgelsernes Resultat.

Høikorets øverste Del er, som det vil sees af Fig. 4 i de medfølgende Skitser, i sit Ydre prydet med sammenstillede Søiler, forenede ved trinvis opadstigende Vægbuer, som igjen tilligemed overdækkende Gavllister danne den arkitektoniske Afslutning af hver Sideflade. Gavllisternes Stene støde i sine Fuger retvinklet til hverandre, saaledes at de maa have været dækkede med Sten eller Tag. I en Afstand af omkring 1 Alen fra Gavllisternes Top findes smale, gjennem hele Muren gaaende Bindere, som indvendig træde frem af Murverket i sin skraa Stilling. Disse Binderstene vare paa Oversiden, indtil omtrent 3″ fra den ydre Kant, glatte, men indenfor kun raat tilhuggede, saaledes at der paa sidste Sted

maatte have været en Ansats eller Forhøining, rimeligvis for at støtte en paa Gavlspidsen hvilende Tagsperre. Gavllisternes Topstene vare ligeledes anlagte som brede Bindere, der dækkede Muren efter dens hele Tykkelse. I disse Binderstenes Overflader fandtes derhos Spor efter 2, omtrent 10″ brede, ligeløbende Fordybninger (Fig. 1 og 3 *e*), saaledes indhuggede, at de dannede en Vinkel, hvis Toppunkt ligger over hver Gavlspids, medens Siderne fortsættes i Retning mod Spidsen af de to nærmest staaende Gavle. I de nævnte Fordybninger har der saaledes rimeligvis ligget 2 Murremmer (se de punkterede Linier *f* i Fig. 1 og 3), hvorpaa Tagets Hovedsperrer havde staaet. Ved dernæst at bryde ud nyere indsatte Dele af det saakaldte østre Skibs Gavl i Høide med de før ombandlede Gavlspidser i Høikoret og noget indenfor de tilstødende Vægge af dette, fandtes Spor efter 2 horisontale Huller, der gik sammen mod et Punkt paa Gavlens vestre Side, saaledes at en Linie fra dette Punkt efter Hullernes Retning træffer Høikorets nærmest staaende Gavltoppe. Heraf følger altsaa, at de til Østskibets Gavl stødende Murremmer (Fig. 2 *e*) have været indmurede i denne. Endvidere saaes der paa den omtalte Gavls Østside Spor af en indhugget Taglinie (Fig. 2 *g*) og derunder et i en Klebersten udhugget nedadskraanende Hul (Fig. 2 og 3 *h*), der ved nærmere Undersøgelse viste sig at gaa i Retning af det omtalte Punkt, hvori Murremmerne havde stødt sammen. Hullets indre Flader vare bedækkede med et tykt Kalklag, hvori saaes Spor efter Trætrevler, saaledes at der følgelig havde staaet en indmuret Tagsperre. Den Vinkel, dette Hul danner med Gavlens Vægflade, angiver følgelig Stigningen af Høikorets Tag, saaledes som dette oprindelig var, førend Murverket mellem Gavllisterne blev opført, og derved blev ogsaa Tagets Høide tilnærmelsesvis bestemt. Endelig er der indenfor de fremspringende Hjørnefigurer, hvorpaa Gavllisterne støtte sig, mellem disse indhuggede Fordybninger (Fig. 1 *i*), hvori Tagets Mellemsperrer maa have staaet.

Som yderligere Bevis for, at det ovenomtalte Murverk mellem Høikorets Gavle var en senere Tids Tilsætning, saaes ved Nedtagelsen af dette Murverk, at mange af de Stene, der tjente som

ydre Kvadre, havde paa den indvendige Side Profiler og Forsiringer, stemmende med dem, som træffes i Høikoret og formentlig ogsaa i Vest- og Østskibet. Den nordre Gavls indre Murverk var endog fuldstændig bevaret og viste, at det var opført af lange, flade Graastene, hvorpaa der fandtes et Lag af Kalkpuds, ikke alene paa den mod Hvælvet vendende Side men ogsaa langsefter Skraasiderne og under det omhandlede nyere Murverk.

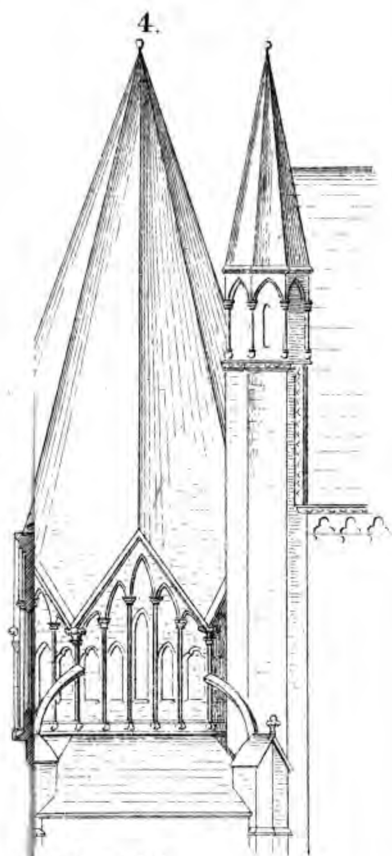
Det samlede Resultat af de fremkomne Kjendsgjerninger bliver følgelig, at Høikoret oprindelig var, saaledes som det ogsaa nu er restaureret (Fig. 4), overdækket med et ottesidet Spir, hvis Kanter støttede sig mod hver Gavlspids, medens Fladerne fulgte Gavllinierne jevnt nedover til de fremspringende Hjørnefigurer.

Ved Istandsættelsen af Koromgangens sydøstre Gesims maatte Fyldmuren bag dette tildels tages ned. Under dette Arbeide blev der inde i Muren fundet Stykker af Blade m. m. fra de Spidssøiler, der staa under Gesimset, samt et Stykke af Topstenen af en Pillar. Det sidstnævnte viste sig igjen at høre til et andet lignende Brudstykke, som fandtes ved Udrivningen af den Mur, der var indsat i den beskadigede Vinduesrose over den saakaldte Bispeindgang, til hvis Hjørnepillarer Topstenen sandsynligvis hører. Muren bag Koromgangens Gesims har følgelig været istandsat paa samme Tid, som Rosen i Vinduet over Bispeindgangen blev tilmuret.

I Gangen mellem Høikorets nordre Kapel og Østskibets nordre Sidegang staar en romansk Bueaabning, hvis nordre og vestre Sideflader ere indmurede i Østskibets nordre og østre Væg. Foran Aabningens Østside var der lagt store Klebersten som Gulv.

Endelig har det vist sig under Arbeidet i Tverskibets søndre Arm (det saakaldte Lagthing), at man i sin Tid ved Opførelsen af den østre Klerestoriegang har havt til Hensigt at ville fortsætte denne Gang ind i Taarnpillaren og derfra videre mod Øst. Ligeledes saaes det, at man høiere op i Muren — over samme Sted — ved Opførelsen af Østskibets Kleristoriegang havde anlagt Hjørne

4.

udvendig

konstrueret

Chr. Christie

L. Fehr's lith. Inst.

stene til Fortsættelsen af denne Gang ind mod Tverskibet. Det har altsaa været paatænkt at ombygge Tverskibet til samme Høide og i samme Stil som Østskibet, eller i al Fald forudsat, at dette engang i Fremtiden kunde komme til Udførelse.

Throndhjem 2den Marts 1877.

CHR. CHRISTIE.

AARSBERETNING

FOR 1876 FRA CENTRALFORENINGEN.

De i 1875 paabegyndte Udgravninger i Fjære Prestegjeld bleve under Tilsyn af Direktionens Formand fortsatte i Juli og August 1876 paa Bringsvær og omliggende Gaarde, hvor der undersøgtes 65 Grave, for hvis Indhold er gjort nærmere Rede foran i denne Aarsberetning.

Af Arkitekt Thorsen er efter Direktionens Anmodning optaget Tegning af en ældre Stuebygning paa Kroken i Stor-Elvedal, som Ejeren agtede at nedtage.

Til Universitetets Samling er overdraget en Messehagel fra Holmestrands Kirke, som Kommunebestyrelsen med Stiftsdirektionens Samtykke skjenkede Foreningen, og et for Dragtens Historie interessant Maleri i Gols Kirke, hvilket Kirkeejeren, Gaardbruger Ole Hagen, paa Direktionens Henvendelse havde den Godhed at skjenke.

Som Følge af det ifjor fra Kirkedepartementet udstedte Cirkulære har Direktionen faaet Underretning om, at følgende Kirker i en nærmere eller fjernere Fremtid skulde nedtages eller ombygges: Eidsberg, Herland og Trømborg i Smaalenene, Urskog og Blakjer paa Romerike, Brandvol i Solør, Vang paa Hedemarken, Haug paa Ringerike, Gol i Hallingdal, Nore i Numedal, Brevik, Sund paa Hordeland, Fortun i Sogn, Hjørendfjord, Giske og Hareid paa Søndmøre, Osen i Bjørnør, Jussund i Aafjord, Ranhem i Namdalen, Andenes i Vesteraalen og Lenvik i Senjen. I denne Anledning har Direktionen henvendt sig til vedkommende Heredsstyrelser eller anmodet Bestyrelserne for Selskabets Filialafdelinger eller Tromsø Museum at træffe de fornødne Forføjninger, navnlig for at Gjenstande med arkæologisk Interesse, som maatte forefindes i

eller ved disse Kirker, fremdeles kunde blive opbevarede der eller overdrages til den nærmest liggende offentlige Samling.

Efter Opfordring fra Kirkedepartementet har Direktionen afgivet Betænkning om, hvorvidt der fra det Offentliges Side maatte være Noget at foretage i Anledning af Adjunkt K. Ryghs Opsats i Morgenbladet for 5 Novbr. 1876 angaaende Antikvitetshandlernes Opkjøb af Oldsager og deres Udførelse af Landet. Ligeledes er til Throndhjems Stiftsdirektion Erklæring afgiven dels angaaende den af Arkitekt Christie forfattede Plan til Restauration af Vernes Kirke og dels angaaende en Plan til Ombygning af Ranhem Kirke i Namdalen. Endelig har man som Følge af en Henvendelse fra Bergens Stiftsdirektion udtalt, at de Grunde, som have været anførte for at borttage det gamle interessante Alterskab i Bergens Mariekirke, ej kunde ansees fyldestgjørende.

Siden sidste Aarsberetning blev afgiven har Foreningen atter tabt et af sine Æresmedlemmer, Kaptein Gerhard Munthe paa Kroken, der navnlig har indlagt sig stor Fortjeneste ved Grundlæggelsen af Norges gamle Topografi.

Hs. Majestet Kongen har behaget at vise Selskabets Formaal den Interesse at forhøje sit aarlige Bidrag til 200 Kroner. Saavel herved som ved den betydelige Forøgelse af Foreningens Medlemstal, der fremkom som Resultat af Direktionens Opraab i den Anledning, vil man blive sat istand til at foretage en Oprensning og Istandsættelse af Klosterruinerne paa Hovedøen, hvad der af Mangel paa Midler hidtil ej har kunnet ske, og hvortil Akershus Kommandantskab paa Direktionens Henvendelse har givet sit Samtykke.

Ligeledes har Direktionen, da der fremkom nogle Levninger af Olafsklosteret i Tønsberg, truffet Forberedelser til at foretage videre Udgravninger paa Stedet, naar Adgang dertil gives i Slutningen af indeværende Sommer. Samtidig dermed agter man at benytte denne Lejlighed til at lade blotte de gamle Mure paa Slotsberget ved Tønsberg, hvortil Ejeren, Grev Wedel-Jarlsberg, og Brugeren, Skribsreder Lerche, velvillig have givet sin Tilladelse.

Ved de for Foreningen og dens Filialafdelinger **aflagte** Regnskaber har Revisionen Intet fundet at bemerke.

Foreningens Regnskab, afsluttet 25 Juni 1877, viser *følgende* Indtægt:

Hs. Maj. Kongens Bidrag for 1877 . .	200	Kr.		
Indbetalte Kontingenter og Restancer .	3516	—		
Regnskabsførerens Forskud	862	—	96	
				4578 Kr. 96.

Udgifterne vare:

1.	Til den throndhjemske Filialafdeling	309	Kr.	73	
2.	- - bergenske —	182	—		
3.	For Trykning, Lithografering og Indbinding	2523	—	60	
4.	Tjærebredning af Borgunds gamle Kirke og Restbidrag for Opførelsen af den nye	305	—		
5.	Fragt, Port m. m.	373	—	82	
6.	Kassereren	502	—	88	
7.	Revisor	40	—		
8.	Sekretæren	240	—		
9.	Kassererens Forskud	101	—	93	
					4578 Kr. 96.

Det antikvariske Reisefond havde ved Afslutningen af forrige Regnskab:

en Kassebeholdning af	272	Spd.	97 ß		
Opbaaret for 1876	400	—	- -		
					672 Spd. 97 ß.

Derimod anvendt i 1876:

1.	til Reiseudgifter	202	Spd.	46½ ß	
2.	- Udgravninger	227	—	87 -	
					430 — 13½ -

Kassebeholdning 31 Decbr. 1876 . .	242 Spd. 83½ ß.

Af det til Fortsættelse af „Norske Bygninger fra Fortiden“ for Budgetterminen 1 Juli 1876 — 1 Juli 1877 bevilgede Beløb er

opbaaret for sidste Halvdel af 1876	175 Spd.	„	ß.
Derimod anvendt til Fotografier m. v.	98	—	60 -
Kassebeholdning 31 Decbr. 1876 . .	76 Spd.	60	ß.

Kristiania den 27 Juni 1877.

N. NICOLAYSEN. O. RYGH. H. HUITFELDT.

H. THRAP-MEYER.

FORTEGNELSE
OVER DE EFTERFØLGENDE AFBILDNINGER MED HENVISNING TIL TEXTEN.

INDHOLD.

Rettelse: S. 110 L. 11 nedenfra staar „oven“ istenfor: neden.

LOVE

FOR FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 16 December 1844).

---

§ 1. Foreningens Formaal er: at opspore, undersøge og vedligeholde Norske Fortidsmindesmerker, især saadanne, som oplyse Folkets Kunstfærdighed og Kunstsands i Fortiden, samt gjøre disse Gjenstande bekjendte for Almenheden ved Afbildninger og Beskrivelser. Foreningen vil derfor, saavidt dens Midler tilstrække, understøtte Reiser i Fædrelandet og befordre Udgivelsen af Verker, sigtende til ovennævnte Øjemeds Opnaaelse. — § 2. Foreningens Middelpunkt er Kristiania. — § 3. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges aarligen blandt dens i Kristiania værende Medlemmer en Direktion af 5 Personer og derhos ved særskilt Valg en Kasserer og[1] to Regnskabsrevisorer[2]. Direktionen udvælger atter af sin egen Midte en Formand og en Sekretær[3]. Den supplerer sig selv, i Tilfælde af Vakance, indtil næste Valg. — § 4. Ordentligt Medlem af Foreningen er Enhver, der anmelder sig hos Direktionen og aarlig erlægger til Foreningens Kasse en Kontingent af en Speciedaler, hvilken indbetales forskudsvis til Foreningens Kasserer i Begyndelsen af hvert Aar. Er den ej erlagt inden Paaske, ansees Vedkommende for udtraadt af Foreningen[4]. — § 5. Foruden de ordentlige Medlemmer kan Direktionen indbyde overordentlige eller Æresmedlemmer, hvilke da ingen Kontingent erlægge. — § 6. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Den raader for Anvendelsen af Foreningens Pengemidler og sætter sig i de Forbindelser, indenlandske og udenlandske, som den anser for hensigtsmæssige. Dens Beslutninger fattes ved Stemmeflerhed. — § 7. Kassereren aflægger aarlig Regnskab for Direktionen, hvilket Regnskab, efterat være revideret af de dertil udvalgte Revisorer, fremlægges for den næste ordentlige Generalforsamling. — § 8. Mod Aarets Slutning[5] holdes, efter offentlig Indbydelse af Direktionen, en Generalforsamling. I denne vælges Foreningens Direktion og øvrige Embedsmænd, afgives Beretning om Foreningens Virksomhed og Fremgang, forelægges det foregaaende Aars Regnskab, og forhandles forøvrigt alle de Gjenstande, Foreningen vedkommende, som af Direktionen eller nogen anden af Foreningens Medlemmer maatte bringes under Diskussion. Direktionen kan ogsaa til

---

1) Ordene „en Kasserer og" udgaa ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 30 Decbr. 1868.
2) Ved Generalforsamlingens Beslutning af 30 Juni 1869 forandret derhen, at Direktionen selv antager en lønnet Revisor.
3) Ordene „og en Sekretær" udgaa ifølge Generalforsamlingens Beslutning af 22 Decbr. 1847.
4) Den sidste Bestemmelse er indtil videre sat ud af Kraft.
5) Ved Generalforsamlingens Beslutning af 15 Mai 1854 forandret til „I Marts eller April".

andre Tider sammenkalde overordentlige Generalforsamlinger, naar den finder saadant hensigtsmæssigt. — § 9. Direktionen lader aarlig trykke og uden særskilt Betaling uddele til Foreningens Medlemmer en Udsigt over Foreningens Virksomhed i *Aarets* Løb, hvormed følger Afbildning og Beskrivelse af en eller anden merkelig Levning af Fortidens Kunst eller en Afhandling, der har Oplysning om Fædrelandets Fortidsmindesmerker til Gjenstand. — § 10. De Oldsager, hvoraf Foreningen maatte komme i Besiddelse, overdrages, efterat være benyttede, til en af Rigets Oldsamlinger eller andre offentlige Samlinger, eftersom Foreningens Direktion maatte finde det mest passende.

J. Frich. R. Keyser. J. Nebelong. Chr. Holst. A. Tidemand.

LOVE

FOR DEN THRONDHJEMSKE FILIALAFDELING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 18 Oktober 1851).

§ 1. Den Throndhjemske Afdeling af Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring har sit Midtpunkt i Throndhjem, og indbefatter de Medlemmer af Foreningen, der have Bopæl i søndre og nordre Throndhjems Amter. — § 2. Afdelingens Øjemed er at befordre Foreningens Formaal for dette Distrikts Vedkommende. — § 3. Centralforeningen afgiver til Afdelingsdirektionens Raadighed den halve Del af, hvad der hvert Aar indkommer som Kontingent i Afdelingens Distrikt. — § 4. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges ved den aarlige Generalforsamling, der afholdes i hvert Aars Januar Maaned, blandt de i Throndhjem værende Medlemmer en Direktion, bestaaende af 5 Personer, hvilke fungere uden Godtgjørelse. Direktionen supplerer sig selv i Tilfælde af Vakance, og anmoder et af Foreningens Medlemmer om, som Kasserer at modtage og forvalte Foreningens Pengemidler samt til Direktionen at indsende aarligt Regnskab. Den Beretning om Afdelingens Virksomhed, som Direktionen afgiver til Generalforsamlingen, tilstilles Centralforeningens Direktion senest inden Midten af Februar Maaned, ledsaget af Afdelings-Kassererens Regnskab med Bilag, der revideres og decideres under Eet med Foreningens Hovedregnskab. — § 5. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Dens Beslutninger fattes med Stemmeflerhed. Den raader efter Overlæg med Centralforeningens Direktion over Afdelingens Pengemidler, aarlige Indtægter og oplagte Overskud og har til større Foretagenders Fremme at henvende sig til Centralforeningens Bestyrelse om det videre fornødne Tilskud. — § 6. Forøvrigt blive for Filialafdelingens Vedkommende at befølge de til enhver Tid gjeldende Love for den samlede Forening.

III

LOVE
FOR DEN BERGENSKE FILIALAFDELING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 5 Juli 1871).

§ 1. Den Bergenske Afdeling af Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring har sit Midtpunkt i Bergen, og indbefatter de Medlemmer af Foreningen, der have Bopæl i Bergens Stift. — § 2. Afdelingens Øjemed er at befordre Foreningens Formaal for dette Distrikts Vedkommende. — § 3. Centralforeningen afgiver til Afdelingsdirektionens Raadighed den halve Del af, hvad der hvert Aar indkommer som Kontingent i Afdelingens Distrikt. — § 4. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges ved den aarlige Generalforsamling, der afholdes i hvert Aars Januar Maaned, blandt de i Bergen værende Medlemmer en Direktion, bestaaende af 5 Personer, hvilke fungere uden Godtgjørelse. Direktionen supplerer sig selv i Tilfælde af Vakance, og anmoder et af Foreningens Medlemmer om, som Kasserer at modtage og forvalte Foreningens Pengemidler samt til Direktionen at indsende aarligt Regnskab. Den Beretning om Afdelingens Virksomhed, som Direktionen afgiver til Generalforsamlingen, tilstilles Centralforeningens Direktion senest inden Midten af Februar Maaned, ledsaget af Afdelings-Kassererens Regnskab med Bilag, der revideres og decideres under Eet med Foreningens Hovedregnskab. — § 5. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Dens Beslutninger fattes med Stemmeflerhed. Den raader efter Overlæg med Centralforeningens Direktion over Afdelingens Pengemidler, aarlige Indtægter og oplagte Overskud og har til større Foretagenders Fremme at henvende sig til Centralforeningens Bestyrelse om det videre fornødne Tilskud. — § 6. Forøvrigt bliver for Filialafdelingens Vedkommende at befølge de til enhver Tid gjeldende Love for den samlede Forening. — § 7. De Oldsager, hvoraf Foreningen maatte komme i Besiddelse, overdrages til Bergens Museum.

Foreningens Medlemmer.

Ved Midten af Mai 1877.

Beskytter:

Hans Majestet Kongen.

Hendes Majestet Dronning Sophie.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Eugenie.
Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Therese.
Hans Kongelige Højhed Kronprins Gustav.
Hans Kongelige Højhed Prins Oscar.
Hans Kongelige Højhed Prins Carl.
Hans Kongelige Højhed Prins Eugen.

Direktører:

Antikvar N. Nicolaysen, Formand og Sekretær.
Professor O. Rygh.
Professor S. Bugge.
Kgl. Fuldmegtig H. Huitfeldt.
Arkitekt H. Thrap-Meyer.

Overlærer Siegwart Petersen, Kasserer.

Æresmedlemmer:

Rigsarkivar B. E. Hildebrand, i Stokholm.
Arkivar Dr. Lisch, i Schwerin.
Etatsraad J. J. A. Worsaae, i Kjøbenhavn.
Fhv. Professor Dr. C. A. Holmboe, i Kristiania.
Fhv. Toldinspektør C. J. Schive, i Stavanger.
Professor S. Nilsson, i Lund.
Justitsraad C. F. Herbst, i Kjøbenhavn.
Professor G. Stephens, i Kjøbenhavn.
Justitsraad C. A. F. Strunk, i Kjøbenhavn.
Dr. H. Hildebrand, i Stokholm.
Dr. O. Montelius, i Stokholm.
Professor H. C. Engelhardt, i Kjøbenhavn.

Aagaard, A., Konsul. Tromsø.
Aall, Didrik, Cand. jur. Arendal.
— H., Justitssekretær. Kristiania.
— J., Nes ved Arendal.
— J., Statssekretær. Kristiania.
— N. B., Verksejer. Nes ved Arendal.
Aanensen, H., Maler. Stavanger.
Aarflot, M. A., Bogtrykker. Ekset.
Aars, H., Universitetskvæstor. Kristiania.
— Skolebestyrer. —
Aas, L., Byfoged. Kristiansund.
Abildgaard, Sorenskriver. Moss.
Albretsen, H. C., Kjøbmand. Brevik.
Album, Overlærer. Drammen.
Alstad, Arkitekt. Throndhjem.
Ameln, Joh., Kjøbmand. Bergen.
Andersen, Overlærer. Fredrikshald.
— O., Sagfører. Arendal.
— S., Generalkonsul. Kristiania.
Andersgaard, Kjøbmand. —
Andresen, Aug., Grosserer. —
— C., Højesteretsass. —
— H., Verksmester. —
— N., Grosserer. —
Angell, Ths., Kjøbmand. Bergen.
Anker, B., fhv. Sorenskriver. Kristiania.
Antikvitetsakademiet i Stokholm.
Arboe, P. N., Genremaler. Kristiania.
Arbuthnott, Mstrs. Sundalen.
Arctander, L., Kjøbmand. Kristiania.
Arentz, H., Protokolsekretær. —
— M., Artillerikaptein. —
— N., Overlærer. Throndhjem.
Arkiv, det antikvariske. Kjøbenhavn.
Arnesen, D., Tegnelærer. Kristiania.
Arnstädt, Postbetjent. Bergen.
Arup, fhv. Expeditionssekretær. Kristiania.
Aschehoug, G., Toldkasserer. —
— H., Boghandler. —
— Professor. —
Astrup, H., Kjøbmand. —
Atkinson, Geo. London.
Aubert, L. M., fhv. Professor. Kristiania.
— Otto, Advokat. —
— Otto, Direktør. —
Aune, Kjøbmand. Throndhjem.
Aurdalforeningen. Nordre Aurdal.
Bachke, A., Direktør. Meraker.

Backer, L., Trælasthandler. Larvik.
— Z., Sagfører. —
Balchen, F., Institutbestyrer. Kristiania.
— Laur., Kjøbmand. —
Bang, Borgermester. Drammen.
Barstad, Løjtnant. Kristiania.
Bassøe, Kr., Student. —
Baumann, Foged. Fredriksværn.
— Skibsfører. Throndhjem.
Becker, Gabr., Kjøbmand. Kristiania.
Beer, J., kgl. Fuldmægtig. —
Behrens, Sejlmager. Bergen.
Bendixen, Skolebestyrer. —
Benneche, Chr., Kjøbmand. Kristiania.
— H. A., Kjøbmand. —
— P., Kjøbmand. Throndhjem.
Berg, A., Sorenskriver. Kongsvinger.
— F., Handelsmand. Krokø.
— J. F., Kjøbmand. Kristiania.
— J. H., fhv. Byfoged. Fredrikstad.
— J. H., Sogneprest. Melhus.
— W. O. Throndhjem.
— Sagfører. Bergen.
Bergens Athenæum.
— Haandverkerforening.
Bergh, Ingeborg, Frue. Throndhjem.
— Joh., Advokat. Kristiania.
Bergseng, A., Kjøbmand. Lillehammer.
Bergstrøm, Axel, Landshøvding. Ørebro.
Bergwitz, C. H., Kjøbmand. Kristiania.
Berle, Joh., Kjøbmand. Bergen.
Berner, H. E. Statsrevisor. Kristiania.
— N. C., Sogneprest. Finnaas.
Bernhoft, A., Foged. Strinden.
Beyer, M., Assessor. Bergen.
Bing, Fr., Politimester. Fredrikstad.
Binneballe, Bygmester. Kristiania.
Birch-Reichenwald, Sorenskr. —
Birkeland, M., Rigsarkivar. —
— Biskop. Bergen.
Biørn, Henr. jun., Kjøbmand. Kragerø.
Bjelke, O., Kjøbmand. Kristiania.
Bjerck, A., Cand. mag. —
Bjørnebye, H. Fredrikstad.
Bjørnson, P., kgl. Fuldm. Kristiania.
Blaauw, H., Kjøbmand. Bergen.
Blehr, Redaktør. —
Blich, C., Højesteretsassessor. Kristiania.
— T. L., Amtsfysikus. Drammen.

Blix, P., Ingniør.	Kristiania.
Blom, Chr. H., Konsul.	Skien.
— Enkefru.	Moss.
Bodin, Laur., Kjøbmand.	Tønsberg.
Boe, C. A., Sagfører.	Arendal.
Boeck, C., Professor.	Kristiania.
— Th., kgl. Fuldm.	—
Bomhoff, K., Direktør.	Throndhjem.
Bommen, L., Kjøbmand.	Kristiania.
Bonnevie, N., Amtmand.	Arendal.
— Advokat.	Kristiania.
Borch, Jac., Bankadministrator.	Drammen.
Borg, Fr., Lensmand.	Hevne.
Borgen, F., Advokat.	Kristiania.
— H. P., Kjøbmand.	—
— Otto, Kjøbmand.	Drammen.
Boye, Wilhelm, Kandidat.	Kjøbenhavn.
Brambani, D., Kjøbmand.	Kristiania.
Brandt, Fr., Professor.	—
Breda, F., Mægler.	Kristiania.
Bredal, Sagfører.	Moss.
Breder, Amtmand.	Drammen.
Bredsdorff, Assessor.	Kristiansand.
— P., Kjøbmand.	Kragerø.
Breien, Tekniker.	Throndhjem.
Brinch, Chr., Verftsejer.	Kristiania.
Brinchmann, C., Kjøbmand.	Thr.hjem.
Broch, H. H., Kjøbmand.	Horten.
— O. J., Professor.	Kristiania.
Brodkorb, Proprietær.	Kjørbo.
— L. O.	Vardø.
— Løjtnant.	Throndhjem.
Bromander, A., Kjøbmand.	Kristiania.
Brun, A., Agent.	Throndhjem.
— J., Apotheker.	—
Brunius, A. W., Kaptejn.	Stokholm.
— G. G., Dr.	—
Bruun, Axel, Advokat.	Kristiania.
— Ingeniør.	Bergen.
Bryhn, Stadsfysikus.	Throndhjem.
Bryn, Læge	Kongsberg.
Brynie, B., kgl. Fuldmægtig.	Kristiania.
— O., Bureauchef.	—
Brækstad, C. F., Boghandl.	Throndhjem.
Bucher, Lithograf.	Bergen.
Buck, Fr. B., Kjøbmand.	Throndhjem.
Budde, Chr., Læge.	Kristiania.
Bugge, J., Sejlmager.	Mandal.
— S., Professor.	Kristiania.
Bugge, Advokat.	Throndhjem.
Bull, A. S., Generalkrigskom.	Kristiania.
— Skibsreder.	Tønsberg.
— C., Expeditionssekretær.	Kristiania.
— E., Dr. med.	—
— G., Stadskonduktør.	—
— I. R., Korpslæge.	Bergen.
— Th., Agent.	Kristiania.
Bødtker, J. E., Rektor,	Kristiansund.
— J. D., Sorenskriver.	Ullensaker.
Bøgh, V., Stiftsarkivar.	Throndhjem.
Børseth, R.	Kristiania.
Capjon, A., Trælasthandler.	Drammen.
— Thv., Kjøbmand.	Fredrikstad.
Cappelen, D., Jernverksejer.	Ulefos.
— Didrik, Kjøbmand.	Skien.
— H., Ingeniør.	Gjemsø Kloster.
— J. W., Boghandler.	Kristiania.
Carlsen, W., Gaardejer.	—
Carstens, Overlærer,	Throndhjem.
— Cand. min.	—
Caspary, J., Kjøbmand.	Kristiania.
Christensen, A., Kjøbmand.	—
— H., Advokat.	—
— Joh. F.	—
— Byfoged.	Stavanger.
— Murmester.	Throndhjem.
— Th., Bureauchef.	Kristiania.
Christiansen, Chr., Konsul.	Larvik.
— H., Restauratør.	Throndhjem.
Christie, Chr., Arkitekt.	—
— J. A., pers. Kapellan.	Ullensvang.
— J., Sektionschef.	Strinden.
— J., Byfoged.	Kragerø.
— W., Amtsingeniør.	Lillehammer.
— W., Overtoldbetjent.	Larvik.
— W., Cand. theol.	Bergen.
Christophersen, Aug., Kjøbmand.	Drammen.
— Chr., Generalkonsul.	Kristiania.
Chrystie, Skattefoged.	Throndhjem.
Collett, J., fhv. Justitssekretær.	Kristiania.
— J., Amtmand.	—
Corneliussen, C. L., Skrædder.	Throndhjem.
Coucheron, Skoledirektør.	Kristiania.
Crawfurd, J. P.	Grimstad.

Crawfurd, Dr., Adjunkt. Bergen.
Daae, Cand. Throndhjem.
— L., Sorenskriver. Solnør.
— L. L., Professor. Kristiania.
Dahl, E. C., Kjøbmand. Throndhjem.
— Chr., Handelsfuldm. Vardø.
— H., Sagfører. Throndhjem.
— L., Direktør. Kristiania.
Dahll, Tellef, Bergmester. Kragerø.
— J., Verksejer. —
Dahm, E., Læge. Kristiansand.
Danchertsen, Kaptein. Kristiania.
Daniels, Sogneprest. Bergen.
Danielsen, Overlæge. —
Dedekam, Andr., Skibsreder. Mandal.
— H., Proprietær. Kristiania.
— Søren, Kjøbmand. Arendal.
Dekke, A., Skibsbygmester. Bergen.
Dessen, Boghandler. Tønsberg.
Didrikson, Sektionschef. Hamar.
Dietrichson, C. A., Kjøbm. Kristiania.
— H., Postmester. Skien.
— Lor., Professor. Kristiania.
— N. G., Cand. jur. —
Digre, J., Bygmester. Throndhjem.
Domaas, O., Sogneprest. Kristiania.
Dometius, R., Sogneprest. Ulvvik.
Dons, C. C. M., Cand. theol. Throndhjem.
Drejer, Christen, Kjøbmand. Tromsø.
— C. F., Kjøbmand. —
Drolsum, A., Universitetsbibliothekar, Kristiania.
Due, C., Indrulleringschef. Throndhjem.
— F., Kaptejn. —
— P., Arkitekt. Kristiania.
Dybwad, C., Boghandler. —
Dørum, P., Adjunkt. —
Ebbell, O. F., Arkitekt. Throndhjem.
— J., Kjøbmand. Kristiania.
Ebbesen, J., Læge. Sandefjord.
— S. L., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Eckhoff, Arkitekt. Kristiania.
Ege, C., Kjøbmand. Bergen.
Egeberg, J. H., fhv. Sorenskriver. Kristiania.
— W., Grosserer. —
Eger, L., Zahlkasserer. —
— & Co. —
— P., fhv. Foged. —
Eger, Distriktslæge. Lurø.
Ellefsen, H. N., Sekretær. Throndhjem.
Ellertsen, Skibsmægler. Bergen.
Ellingsen, Th. Kristiania.
Elster, Chr., Sorenskriver. Søndfjord.
— F., Foged. Surendal.
Endresen, L., Faktor. Sundalen.
Enger, Urmager. Kristiania.
Eriksen, A. E., Kandidat. —
— B. Throndhjem.
— Edv., Kjøbmand. Kristiania.
— E. M., Verksejer. —
— P. Edv., Kjøbmand. —
— Joh., Handelsfuldm. Throndhjem.
— J. A., Kandidat. Kristiania.
Erlandsen, R., Sagfører. Tønsberg.
Essendrop, Stiftsprovst. Throndhjem.
— C. P., Biskop. Kristiania.
Evans, John. Nash Mills Hemel Hempsted, London.
Ewerløf, Generalkonsul. Kjøbenhavn.
Fahlstrøm, A., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Falch, F., Urmager. —
— S. Fredrikstad.
Falkenberg, L., Kjøbmand. Kristiania.
Falsen, Statsraad. —
Fandrem, O. C. Komagfjord, Finmarken.
Faye, F. C., fhv. Professor. Kristiania.
— F. —
Fearnley, Professor. —
— Agent. —
Fehr, L., Litograf. —
Feyer, fhv. Sorenskriver. Ekersund.
Finne, H., Kjøbmand. Throndhjem.
— H., Sagfører. Stavanger.
Fleischer, Tekniker. Throndhjem.
— Generalløjtnant. Kristiania.
— B., fhv. Konsul. —
— B., kgl. Fuldm. —
Flock, Lensmand. Melhus.
Forseth, O. N., Garver. Kristiania.
Fredrikshalds lærde Skole.
Friele, Herm., Kjøbmand. Bergen.
Frisack, Læge. Grimstad.
Fritzner, J., Sogneprest. Thjødling.
Frost, Løjtnant. Throndhjem.
Frølich, F. H., Bankchef. Kristiania.
Fugllie, Telegrafinspektør. Kristiansand.
Fuhr, Joh., Kjøbmand. Kristiania.

Fürst, V., Kjøbmand.	Kristiania.
Færden, M., Prest.	—
Gabrielii, G., Kjøbmand.	—
Gad, Boghandler.	Kjøbenhavn.
Gamborg, Politimester.	Drammen.
Geelmuyden, Kommandør.	Horten.
— Civilingeniør.	Drammen.
Gerner, C., Konsul.	Moss.
Gerner, F., Kjøbmand.	—
Getz, M.	Throndhjem.
Gjertsen, Fr., Skolebestyrer.	Kristiania.
Gjessing, Kasserer.	—
— A., Adjunkt.	Kristiansand.
— H., Kjøbmand.	Kristiania.
Glad, J., Garver.	Stjørdalen.
Godager, H., Instrumentm.	Throndhjem.
Goverud, P. S., Gaardbruger.	Hof i Jarlsberg.
Gottwald, G., Apotheker.	Lillesand.
Gram, E., Kjøbmand.	Throndhjem.
— J., Konsul.	Drammen.
— Generalinde.	Ringerike.
— L., Boghandler.	Kristiania.
— W., Boghandler.	—
— Sorenskriver	Sarpsborg.
Gran, Alb., Kjøbmand.	Bergen.
— Chr., Kjøbmand.	—
— Jens, Kjøbmand.	—
Grieg, L., Bogtrykker.	—
Grimelund, Biskop.	Throndhjem.
Groom, G. W., Kjøbmand.	Stavanger.
Grundtvig, Apotheker.	Lillehammer.
Grüner, H. F., Verksejer.	Kristiania.
Guldberg, Dr.	—
Gulbranson, P., Kjøbmand.	—
Gysler, J.	—
Haanshus, Apotheker.	—
Hagemann, Slotsforvalter.	—
— Sagfører.	Namsos.
Hagen, O. S., Handelsfuldmægtig.	Throndhjem.
Halmrast, A., Gaardbruger.	Søndre Land.
Hals, K., Fabrikejer.	Kristiania.
— O. N.	—
Halvorsen, O. A., Kjøbmand.	—
Hambro, Cand. mag.	Bergen.
Hanno, von, Arkitekt.	Kristiania.
Hansen, C. M. Snedker.	Throndhjem.

Hansen, C. M., Advokat.	Kristiania.
— C., Genremaler.	Stokholm.
— F., Sagfører.	Kristiansand.
— H. F., Skomager.	Kristiania.
— Justus, Kjøbmand.	—
— Lars, Kjøbmand.	Throndhjem.
— L. W., Kjøbmand.	Stavanger.
— Sogneprest.	Strinden.
— M. Qvist, Kjøbmand.	Kristiania.
— St., Kjøbmand.	—
Hanson, Th., Kjøbmand.	Throndhjem.
Hanssen, Toldinspektør.	Vadsø.
— J., Kasserer.	Arendal.
Hansteen, A. B., Sogneprest.	Selbo.
— W., Sogneprest.	Mandal.
Harbitz, Sogneprest.	Nøterø.
— J., Skibsreder.	Tønsberg.
Harmens, J., Cand. theol.	Bergen.
Hartmann, Kjøbmand.	Throndhjem.
Haslund, A., Candidat.	Kristiania.
Haugan, Snedker.	Throndhjem.
Hauge, A., Kjøbmand.	Kristiania.
— A., Sogneprest.	Skien.
— C., Kjøbmand.	Kristiania.
— E., Kjøbmand.	—
Havig, C. M., Lensmand.	Vefsen.
— J. J., Lensmand.	Namsos.
Havness, N., Kjøbmand.	Throndhjem.
Heftye, Boghandler.	Kristiania.
— J., Kjøbmand.	—
— Thom., Konsul.	—
Hegdal, J. H., Bager.	Throndhjem.
Heiberg, A., Boghandler.	—
— E. O., Assessor.	Kristiania.
— H., Sagfører.	Drammen.
Hellesen, Kjøbmand.	—
Helliesen, H. K., Statsraad.	Kristiania.
Helmers, H., Kjøbmand.	Bergen.
Henrichsen, Rektor.	—
— J., Kasserer.	Kristiania.
— O. E., Bankdirektør.	Bergen.
Henriksen, G., Sagfører.	Kristiania.
— J. H., Kjøbmand.	Tromsø.
Hesselberg, A., Kjøbmand.	Kristiania.
Heyerdahl, Læge.	Kristiansand.
— H., Fabrikejer.	Kristiania.
Hirsch, C., Læge.	Throndhjem.
— R., Apotheker.	—
— W., Bankchef.	—

Hjelm, B., Kaptejn. Elverum.
— Winter, K., Redaktør. Kristiania.
Hjorth, Postmester. Horten.
— Notar. publicus. Kristiansand.
Hoë, G., Kjøbmand. Throndhjem.
Hoell, P., Kjøbmand. Skien.
Hoff, H., Adjunkt. Herlufsholm.
— Cand. mag. Drammen.
— Oberst. Throndhjem.
Hofgaard, Sorenskriver. Stavanger.
Holfelt, M. K., Overlærer. Bergen.
Holmboe, C., Sogneprest. Bynesset.
— Statsraad. Kristiania.
Holst, Fattigforstander. Drammen.
— C., Universitetssekr. Kristiania.
— H., kgl. Fuldmegtig. —
— H., Kjøbmand. Moss.
Holter, H., Kjøbmand. Kristiania.
Holther, fhv. Oberstløjtnant. Skien.
— Adolph, Kjøbmand. Kristiania.
Holtermann, A., Kjøbmand. Throndhjem.
Homann, Distriktslæge. Kragerø.
— H., Advokat. Kristiania.
Horn, Toldkasserer. Moss.
— H. S., Bager. Throndhjem.
— P., Kontorist. Elverum.
Hornemann, Justitiarius. Throndhjem.
— H., Forstander. —
— J. L., Premierløjtn. —
Hostmann, Chr., Dr. Celle.
Houen, H., katholsk Prest. Bergen.
Hoy, Kjøbmand. Stavanger.
Huistendahl, F., Kjøbmand. Moss.
Huitfeldt, H., kgl. Fuldm. Kristiania.
Hvoslef, J., Amtmand. Larvik.
Hysing, Joh., Sektionschef. Aamot.
Hørbye, C., Forstmester. Kristiania.
Høst, Universitetsboghandl. Kjøbenhavn.
— Fr., Kjøbmand. Sandefjord.
Høytomt, Premierløjtnant. Throndhjem.
Ihlen, J., Advokat. Kristiania.
Ionasen, G. A., Kjøbmand. Stavanger.
Irgens, J., Kjøbmand. Bergen.
Isaachsen, Kasserer. Kristiania.
— O., Genremaler. Kristiansand.
Iversen, B., Handelsmand. Throndhjem.
— Kjøbmand. Bergen.
— M. N., Trælasthandl. Sarpsborg.
Jacobsen, J. Farvehandler. Kristiania.
Jacobsen, J. N. Fredrikstad.
— Joh. Fr. —
Jarmann, J. S., Verksmester. Kristiania.
Jebsen, P., Kjøbmand. Bergen.
Jensen, C. Borgermester. Kristiania.
— H., Kjøbmand. Throndhjem.
— Hans P. —
— I. C., Kasserer. Kristiania.
Jentoft, Cand. jur. Vadsø.
Johannesen, Handelsborger. Bergen.
— J., Kjøbmand. Throndhjem.
— Kjøbmand. Bergen.
Johannsen, C., Handelsmand. Throndhjem.
Johannsson, J., Kjøbmand. Kristiania.
Johnsen, B. C., Handelsfuldm. —
— Rolf, Handelsfuldm. —
— J., Adjunkt. Bergen.
Johnson, Chr., Kjøbmand. Kristiansund.
Jonasen, Gabriel A., Kjøbmand. Stavanger.
Juel, J. A. Drammen.
— N., Gaardbruger. Halsnø Kloster.
Juell, H. A., Sagfører. Kristiania.
Just, Aug. —
— I. C., Kjøbmand. —
Jürgensen, P., Læge. Bergen.
Jørstad, Kr. A. Faaberg.
Jøys, J., Kjøbmand. Bergen.
Kaas, Bygningsinspektør. Kristiania.
Kahrs, C., Læge. Ørskog.
Kallevig, I., Kjøbmand. Arendal.
Kaurin, C., Ingeniør. Throndhjem.
— Kompagnikirurg. —
Kavlie, A., Handelsfuldm. —
Kervel, van, Kaptejn i Marinen. Kristiania.
Keyser, C., Cand. theol. —
Kielland, J., Kaptejnløjtnant. Stavanger.
Kildal, P. W. W., Kjøbmand. Kristiania.
Kittel, Stadsfysikus. Arendal.
Kiær, A., Kjøbmand. Kristiania.
Kiønig, C., Læge. —
Kjeldseth, M., Handelsfuldm. Thr.hjem.
Kjelland, A. C., Kjøbmand. Stavanger.
— G., Stadsingeniør. Fredrikshald.
Kjellstrøm, M. Hevne.
Kjelsen, Chr., Kasserer. Kristiania.
Kjøbenhavns kgl. Bibliothek.
Kjøsterud, A., Kjøbmand. Drammen.
Klem, Kjøbmand. Throndhjem.
Klinge, Underfoged. —

Klingenberg, H., Kjøbmand. Throndhjem.
— J. B., Toldkass. Drammen.
Klouman, Generalmajor. Bergen.
Klüwer, Lensmand. pr. Throndhjem.
Knoff, Richard, Kjøbmand. Throndhjem.
Knudsen, K., Overlærer. Kristiania.
Knutzen, S. S., fhv. Rektor. Kragerø.
Knudtzon, Bailly. Bergen.
— C. A., Kjøbmand. Throndhjem.
— H. N., Kjøbmand. —
— H. T., Kjøbmand. —
— N., Konsul. Kristiansund.
Koch, T. K., Sogneprest. Verdalen.
Kongsbergs Middelskole.
Konow, H., Cand. jur. Kristiania.
Kooter, C., Polytekniker. Bergen.
Koren, Wilh., fhv. Provst. —
Kraft, Cand. jur. Mandal.
— J., Sorenskriver. Orkedal.
— T., Læge. Flekkefjord.
Krag, R., Kjøbmand. Throndhjem.
Kramer, J., Kjøbmand. Bergen.
Krefting, O., Kaptejn. Throndhjem.
Krieger, fhv. Minister. Kjøbenhavn.
Kristiania Haandverksforening.
Kristiania kgl. Tegneskole.
Kristiansands Almueskoler.
— Haandverkerforening.
Krogh, G. F., Agent. Throndhjem.
— Cand. jur. Kristiania.
Krohg, H., Proprietær. Strinden.
— V., Proprietær. —
Krohn, H., Fabrikejer. Sogndal.
Krøepelien, J., Kjøbmand. Bergen.
Køhler, Boghandler. Throndhjem.
Køkeritz, Kjøbmand. Kristiania.
Laache, Sogneprest. Stenkjær.
Lampe, J., Farver. Bergen.
— J. F., Sogneprest. —
Landeth, S. Store-Elvedalen.
Landgaard, Chr. Kristiania.
Langberg, Myntmester. Kongsberg.
Lange, J. O., Overførster. —
Larsen, A., Cand. filos. Kjøbenhavn.
— N. A., Kjøbmand. Kristiania.
— P., Kontorist. Bergen.
Lassen, C. E., Sorenskriver. Lillesand.
— Hartv., Redaktør. Kristiania.
— Wilh., Bureauchef. —

Lassen, Distriktslæge. Lillehammer.
Lehmann, Borgermester. Kristiansand.
Lian, H., Kjøbmand. Throndhjem.
Lichtlé, katholsk Prest. Odense.
Lie, Læge. Kristiania.
Lind, Chr. B., Kjøbmand. Bergen.
Lindboe, Sagfører. Throndhjem.
Lindeman, L. M., Organist. Kristiania.
Lindholm, Læge. Bergen.
Lippe, von der, F., Arkitekt. —
— J., fhv. Biskop. Kristiansand.
Lorange, A., Konservator. Bergen.
Lossius, Adjunkt. Throndhjem.
Losting, Læge. Bergen.
Lothe, Apotheker. —
Ludvigsen & Schielderup, Kristiania.
Lund, C., Ingenjørkaptejn. —
— H., Sorenskriver. Namsos.
— J., Agent. Bergen.
— Jac., Cand. mag. Drammen.
— Joh. T., Handelsm. Throndhjem.
— O., Læge. Kristiania.
— O., Dampskibsfører. Throndhjem.
— P. L., Konsul. Arendal.
— T., Kaptejn i Marinen. Kristiania.
— Amtsfuldmegtig. Tromsø.
Lunde, Joh., Kjøbmand. Kristiania.
Lundgreen, H., Kjøbmand. Throndhjem.
— Helm., Konsul. —
Lundh, O. G., kgl. Fuldm. Kristiania.
— S., Ingeniør. —
Lundqvist, Alb. Tønsberg.
Lyche, C. A., Læge. Kristiania.
— E., Skolebestyrer. —
— H., Boghandler. Drammen.
Lyng, G., Professor. Kristiania.
— J. D., Kjøbmand. Throndhjem.
— Th., Bureauchef. Kristiania.
Lynge, Boghandler. Kjøbenhavn.
Lysholm, O., Kjøbmand. Throndhjem.
Lütke, Fr., Cand. theol. —
Løberg, Hj., Gaardbruger. Bergen.
Løken, J., Kjøbmand. Kristiania.
Løkke, J., Overlærer. —
Løvenskiold, C., Premierløjtn. —
— O., Højesteretsass. —
Løvaasen, H., Gaardbr. Horrig, Støren.
Løwaas, H. Tiller pr. Throndhjem.

Magelssen, Politimester. Bergen.
Magnus, G., Foged. Grimstad
Magnus, Chr., Kjøbmand. Kristiania.
Malling, Bogtrykker. —
Malmstrøm, A., Professor. Stokholm.
Mandelgren, Artist. —
Manthey, A. C., Stiftamtmand. Kristiania.
— A. V., Højesteretsasses. —
Mariboe, fhv. Assessor. —
Martens, D., Boghandler. Bergen.
— Ditlev, Bager. —
— D., Korpslæge. —
— Papirhandler. —
— Joh. B., Kjøbmand. —
Maschmann, N. L. D., Skibskaptejn. Kristiania.
Mastrup, L., Raadmand. —
Matheson, J., Kjøbmand. Throndhjem.
Mathiesen, A., Kjøbmand. Kristiania.
— H., Handelsfuldm. —
— H. C., Kjøbmand. —
Matzow, G., Mægler. Throndhjem.
— H., Kjøbmand. —
Maurer, Conrad, Professor. München.
— Tømmermester. Kristiania.
Meidell, D., Redaktør. —
Meier, F., Apotheker. Ekersund.
Meincke, H., Proprietær. Strinden.
Meinich, H. T., Amtmand. Nordre Land.
— J., Fabrikejer. Aker.
Meisterlin, W. M., Kjøbmand. Thr.hjem.
Meldahl, Etatsraad. Kjøbenhavn.
Melhus, Is., Gaardbruger. Melhus.
Meydell, N., Bergmester. Kristiania.
Meyer, Thrap-, H., Arkitekt. —
— Thorvald. —
Michelsen, J., Konsul. Bergen.
— N. J., Kjøbmand. —
Middelthon, J., Sagfører. Kristiania.
Moestue, T., Kjøbmand. —
Monrad, M., Professor. —
Monsen, M. Gabr., Kjøbmand. Stavanger.
Mosling, H., Arkitekt. Throndhjem.
Motzfeldt, Stiftamtmand. —
Munch, Kaptejn. Bergen.
Mus, P., Handelsmand. Inderøen.
Muus, N., Kjøbmand. Stenkjær.
Mülertz, Sogneprest. Eidanger.
Müller, W., Læge. Dovre.
Myhre, A., Hotelvært. Throndhjem.
— Chr. —
— Edv., Bordskriver. —
Myhre, H., Handelsmand. Throndhjem.
Møller, C. F., Guldsmed. —
— H., Konsul. Porsgrund.
— H. K., Sagfører. Næsne.
Mørch, Otto. Kongsaugene Brug, Modum.

Nannestad, B., Sorenskriver. Drøbak.
Nansen, B. F., Sagfører. Kristiania.
Nerstad, Chr., Kjøbmand. —
Neuhaus, C., Kjøbmand. Bergen.
Nickelsen, N., Skolebestyrer. Kristiania.
Nicolaysen, J., fhv. Foged. —
— L. W., Landskabsm. —
— N., Antikvar. —
— N., Advokat. —
— P., Cand. jur. —
Nielsen, Carl, Boghandler. —
— Bankkasserer. —
— Chr., Skibsreder. Tvedestrand.
— I. G., Klokker. Throndhjem.
— N. J., Foged. Tromsø.
— P., Byfoged. —
— S., Lastehandler. Kristiania.
— Y., Assist. i Rigsarkivet. —
Nissen, E., Læge. Throndhjem.
— R. T., Statsraad. Kristiania.
Noodt, Urmager. Throndhjem.
Norbye, Julius, Kjøbmand. Kristiania.
Nordtømme, Lensmand. Meldalen.
Nordvi, A. C., Kjøbmand. Finmarken.
Norum, Sorenskriver. Hadeland.
Nygaard, M., Overlærer. Kristiansand.
Næser, F., Generalmajor. Kristiania.
Næss, H. S., Skomager. —
— J., Rebslager. Throndhjem.
— Guldsmed. —
— Lulolph, Kjøbmand. Bergen.

Oldenborg, P., Kjøbmand. Throndhjem.
Olrog, Toldinspektør. Kristiansand.
Olsen, A. C., Kjøbmand. Drammen.
— G. O., Bygmester. Throndhjem.
— Joh., Snedker. Bergen.
— H., Mekanikus. —
— O., Kjøbmand. Tønsberg.
— Rhoar, Student. Throndhjem.
— Dyrlæge. Arendal.

Olsvig, W., Student. Bergen.
Omholt, Th. Arendal.
Onsum, Kjøbmand. Kristiania.
Opmaalingskontoret, det geografiske. Kristiania.
Osmundsen, J. M., Skolelærer. Farsund.
Ottesen, Arth., Arkitekt. Kristiania.
Over-Rein, Candidat. Stenkjær.
Parelius, M., Kjøbmand. Throndhjem.
— N., Kjøbmand. Kristiansund.
Paulsen, Jul., Murmester. Kristiania.
Petersen, A., Coiffeur. Bergen.
— A. B., Byskriver. Kristiania.
— C. E., Kjøbmand. —
— H. H., Rektor. Throndhjem.
— Joh., Kjøbmand. Bergen.
— P., Sektionschef. Kristiania.
— P., Kjøbmand. —
— R., Fængselsdirektør. —
— Siegw., Overlærer. —
Peterson, Th. Konsul. —
Pettersen, K., Adjunkt. Tromsø.
— Farmaceut. Throndhjem.
Piene, J., Kjøbmand. —
Pihl, O., Civilingeniør. Kristiania.
Platou, P., Kjøbmand. —
— Borgermester. Bergen.
Poulsen, H., Kjøbmand. Kristiania
Poulsson, P. H., Kjøbmand.
Prahl, Jan, Dr. med. Bergen.
Prahm, J. N., Kasserer. Kongsberg.
Prebensen, P. D. Risør.
Printz, H. C., Distriktslæge. Vestre Slidre.
Prytz, G. F., Kjøbmand. Throndhjem.
Qvam, Fredrikke, Frue. Stenkjær.
Ramm, H., Auditør. Bergen.
Ramstad, Kontorbetjent. Throndhjem.
Rasch, G., Læge. Fredrikshald.
— H., fhv. Professor. Kristiania.
Ravn, Kaptejn i Marinen. Horten.
Regenburg, Etatsraad. Kjøbenhavn.
Reimers, H., Kjøbmand. Bergen.
Richter, O., Byfoged. Throndhjem.
— Adjunkt. —
Riddervold, Sogneprest. Bjugn.
Ring, Th., Lensmand. Odalen.
Rise, O., Brugsfuldmægtig. Ørlandet.
Rode, L., Sogneprest. Fet.
Roede, L., Kjøbmand. Kristiania.

Rolfsen, M., Mægler. Bergen.
Rosen, Herman, Postmester. Larvik.
Rosenkilde, P. V., Kjøbmand. Stavanger.
Roshauw, Kæmner. Kristiania.
Ross, Im., Skolelærer. Bergen.
Rupricht-Robert, Arkitekt. Paris.
Ruud, F., Kjøbmand. Kristiania.
Rygh, O., Professor. —
— K., Adjunkt. Throndhjem.
Ryjord, Stadshauptmand. —
Rynning, Lor. Holt pr. Kongsvinger.
Ræder, G., Generalmajor. Kristiania.
Rønneberg, R., Konsul. Aalesund.
Røsholm, Sagfører. Kristiania.
Salvesen, Th., Premierløjtnant. —
Sanne, Prokurator. Aalesund.
— A., Bankdirektør. Kristiania.
Sars, E., Professor. —
Saugen, S., Handelsfuldm. Vardø.
Saxe, L., Forstkandidat. pr. Skien.
— O., Seminariebestyrer. Hamar.
Saxlund, Højesteretsassessor. Kristiania.
Schanke, Byfoged. Sandefjord.
Schare, O., Handelsfuldm. Throndhjem.
— Chr. —
Schaufel, H., Forpagter. Stenkjær.
Schirmer, H. sen., Arkitekt. Kristiania.
Schiørbeck, I., Kjøbmand. —
Schiøth, H. K., Adjunkt. —
Schiøtt, Brigadelæge. —
Schjeldrup, W., Student. Bergen.
Schmidt, Bager. Throndhjem.
Schnabel, H. C., Kjøbmand. —
Schnitler, M., Overlærer. —
Schou, H., Fabrikejer. Kristiania.
— H. J., Garver. —
Schram, Ths., Kjøbmand. —
Schrøder, O., Sagfører. Arendal.
Schultz, Skattefoged. Kristiania.
Schwartz, Joh., Grosserer. Drammen.
Schweigaard, C.. Advokat. Kristiania.
Schwensen, J. H., Kjøbmand. —
Schübeler, Sogneprest. Inderøen.
Schüren, W., Kjøbmand. Throndhjem.
Schønheyder, O., Civilingniør. Kristiania.
Schøyen, A., Direktør. Throndhjem.
Segelke, A., Expeditionssekr. Kristiania.
Sejersted, Premierløjtnant. Throndhjem.
Sellevold, Aug. Joh. Dvergberg.

Semb, L., Kjøbmand. Kristiania.
Sewell, Ths., Konsul. —
Sibbern, fhv. Statsminister. Vernekloster.
Simonsen, P., Kjøbmand. Kristiania.
Sinding, Chr., Cand. theol. Fredrikshald.
— J. C., fhv. Apotheker. —
Skanche, C., Apotheker. Drammen.
Skjelderup, fhv. Postmester. Kristiania.
Smith, Oberstløjtnant. —
Smitt, J., Biskop. Tromsø.
Sommerfeldt, Toldskriver. Kristiania.
— Krigskommissær. Throndhjem.
Sommerfelt, Kaptejn. Kristiania.
Sommerschild, H. J., Kaptejn. Verdalen.
— J., Kjøbmand. Namsos.
Sparkes, J. C. L. London.
Stabell, Fr., Læge. Kristiania.
Staff, K., Boghandler. Throndhjem.
Staffeldt, Brigadeintendant. Kristiania.
Stang, Statsminister. —
— E., Advokat. —
— O. A., Kjøbmand. Fredrikshald.
Steen, A., Cand. jur. Kristiansand.
— Daniel, Kjøbmand. Kristiania.
— E., Kjøbmand. —
— Th., Konsul. —
— Fr., Sagfører. Bergen.
— J. W., Rektor. Stavanger.
Steenstrup, Toldinspektør. Skien.
Stein, C. J., Lensmand. Lurø.
Stenersen, L. Dr., Stipendiat. Kristiania.
Stibolt, C. N., Kontorchef. —
Stokholms kongelige Bibliothek.
Stoltz, Polytekniker. —
Storjohann, J. W., Kjøbmand. Bergen.
Storm, G., Dr., Stipendiat. Kristiania.
Strøm, Borgermester. Throndhjem.
— Enkefrue. Kristiania.
— Snedker. Throndhjem.
— C. A., Lensmand. Trondenæs.
— H., Murmester. Throndhjem.
Strømsø, Postexpeditør. Tvedestrand.
Stub, P., Foged. Ullensaker.
Stuwitz, A., Kjøbmand. Bergen.
Styrmoe, Proprietær, Drammen.
Sunne, Skibsfører. Arendal.
Sveaas, A. Drammen.
Svegaard, P. Kagerup i Danmark.
Svendsen, Assurancekasserer. Bergen.
Svendsen, W., Handelsmand. Søndmøre.
Swensen, D., Proprietær. Kristiania.
Sæhlie, A., Verksejer. Hamar.
Sømme, Jakob, Konsul. Stavanger.
Sørensen, Postaabner. Namdalen.
— C., Assessor. Kristiania.
Sørensen, H., Direktør. Horten.
— S.
— S. O., Overlærer. Stavanger.
Tandberg, Gudbr. E., Gaardbruger. Søndre Land.
Thams, T., Restauratør. Throndhjem.
Tharum, J., Kjøbmand. —
Thaulow, Chr., Konsul. —
— H., Apotheker. Kristiania.
— H. H., Sorenskriver. Larvik.
— J. E., Toldkass. Sandefjord.
Thesen, Kjøbmand. Bergen.
Thilesen, G., Sagfører. Drammen.
Thomsen, Jess, Kjøbmand. Kristiania.
Thomesen, O., Sorenskiver. Thelemarken.
Thomle, I. S., Højesteretsass. Kristiania.
Thorbjørnsen, Restauratør. Throndhjem.
Thorgrimsen, H., Handelsm. Stjørdalen.
Thorne, Chr. Aug., Fabrikant. Moss.
Thorp, Chr., Kjøbmand. Kristiania.
Thorstenson, fhv. Sorenskriver. Skien.
Thrap, D., Prest. Modum.
Throndhjems Haandverkerforening.
Throne, J., Bankbogholder. Throndhjem.
Thue, Toldinspektør. Kristiansund.
Thuesen, Politimester. Larvik.
Thune, A. L., Smed. Kristiania.
Tillisch, Kjøbmand. Bergen.
Tonning, Apotheker. Levanger.
Torin, K., Bibliothekar. Skara.
Tostrup, H., Guldsmed. Kristiania.
— Chr., Kjøbmand. —
Tønsberg, fhv. Toldkasserer. —
Ullmann, A., Cand. mag. Kragerø.
Undset, I., Assist. i Rigsarkivet. Kristiania.
Unger, C., Professor. —
— A., Murmester. —
— F., Murmester. —
Upsala Universitetsbibliothek
Valeur, Indrulleringschef. Kristiansand.
Wallem, Cand. jur. Bergen.
Wang, Fr., Kjøbmand. Kristiania.
— P. O., Sadelmager. —

Warmuth, Carl, senior. Kristiania.
— Carl, junior, Musikh. —
Warnke, L., Møllemester. Throndhjem.
Vauvert, Louis. Porsgrund.
Wedel-Jarlsberg, Bureauchef. Kristiania.
— H., Baron. Bogstad.
Wedel-Jarlsberg, H., Baron. Bærum.
— P., Greve. Jarlsberg.
Weiby, H., Overtoldbetjent. Kragerø.
Weisse, Professor. Kristiania.
Wenneberg, S., Handelsmand. Aareholmen pr. Tønsberg.
Werner, J., Rørlægger. Kristiania.
— W., Tømmermester. —
— W., Bogtrykker. —
Veseth, J. O., Lensmand. Haus pr. Bergen.
Wessel, Ingeniørkaptejn. Kristiania.
Wetterstad, J. A., Mægler. —
Videnskabernes Selskab. Throndhjem.
Widerberg, N., Løjtnant. Kristiania
Wiel, A. M., Konsul. Fredrikshald.
Wiesener, J., Læge. Bergen.
Wigen, A., Handelsfuldm. Throndhjem.
Willumsen, H., Kjøbmand. Kristiania.
Wilse, Læge. —
Winge, E., Professor. Kristiania.
Winkel-Horn, Mag. cand. Kjøbenhavn.
Winther, Adjunkt. Skien.
Wisbech, Kaptejn i Søetaten. Horten.
Wittlock, J. A., Dr. Vexiø.
Vogelsang, Proprietær. Throndhjem.
Vogt, C. J., Oberstløjtnant. Kristiansand.
— L., Toldinspektør. Fredrikshald.
Worsøe, C., Amtmand. Bodø.
Voss, P., Skolebestyrer. Kristiania.
— V., Rektor. Aalesund.
Wrigth, Just. Langesund.
Væringsaasen, Helge. Elverum.
Young, N. O., Kjøbmand. Kristiania.
Ytteborg, Fabrikejer. —
Ziegler, Premierløjtnant. Throndhjem.
Øie, Sivert, Gaardbruger. Melhus.
Øien, Sejlmager. Throndhjem.
Øyseth, H., Guldsmed. Kristiania.

Ifølge foranstaaende Liste ere Medlemmerne saaledes fordelte:

Udlandet.

Stokholm	7	
Upsala	1	
Skara	1	
Ørebro	1	
Vexiø	1	
Kjøbenhavn	12	
Herlufsholm	1	
Odense	1	
Kagerup (Danmark)	1	
London	3	
Paris	1	
Celle	1	
München	1	
		32

Kristiania Stift.

Kristiania	332	
Fredrikshald	9	
Fredrikstad	7	
Sarpsborg	2	
Moss	9	
Drøbak	1	
Drammen	26	
Kongsberg	5	
Horten	6	
Tønsberg	7	
Sandefjord	4	
Larvik	8	
Fredriksværn	1	
Landsbygderne	16	
		433

Hamar Stift.

Hamar	3	
Kongsvinger	1	
Lillehammer	4	
Landsbygderne	14	
		22

Kristiansands Stift.

Kristiansand	17	
Skien	9	
Porsgrund	2	
Langesund	1	
Brevik	1	
Kragerø	9	
Risør	1	
Tvedestrand	2	
Arendal	13	
Grimstad	3	
Lillesand	2	
Mandal	4	
Farsund	1	
Flekkefjord	1	
Ekersund	2	
Stavanger	17	
Landsbygderne	6	
		61

Bergens Stift.

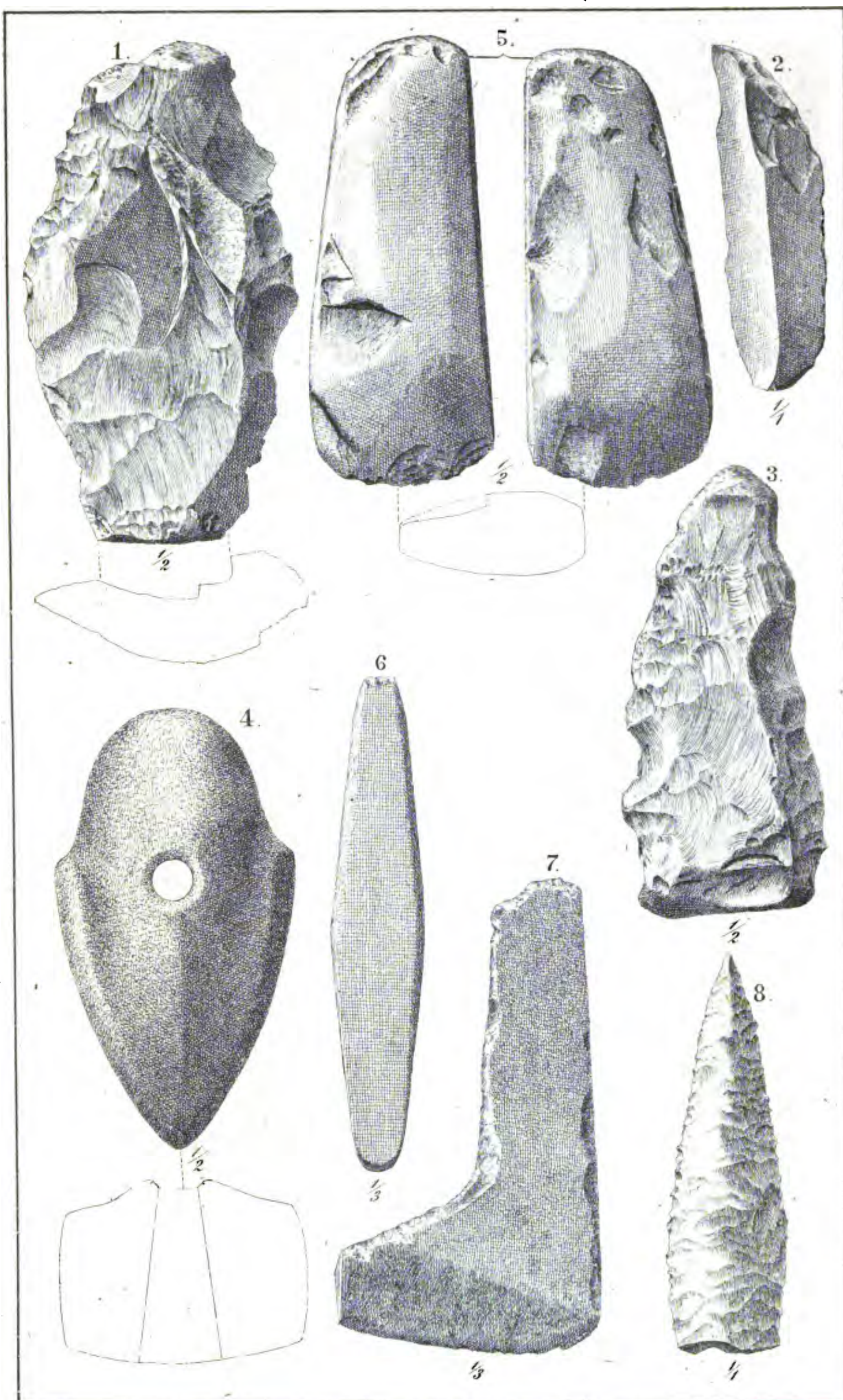
Bergen	91	
Aalesund	3	
Landsbygderne	10	
		104

Throndhjems Stift.

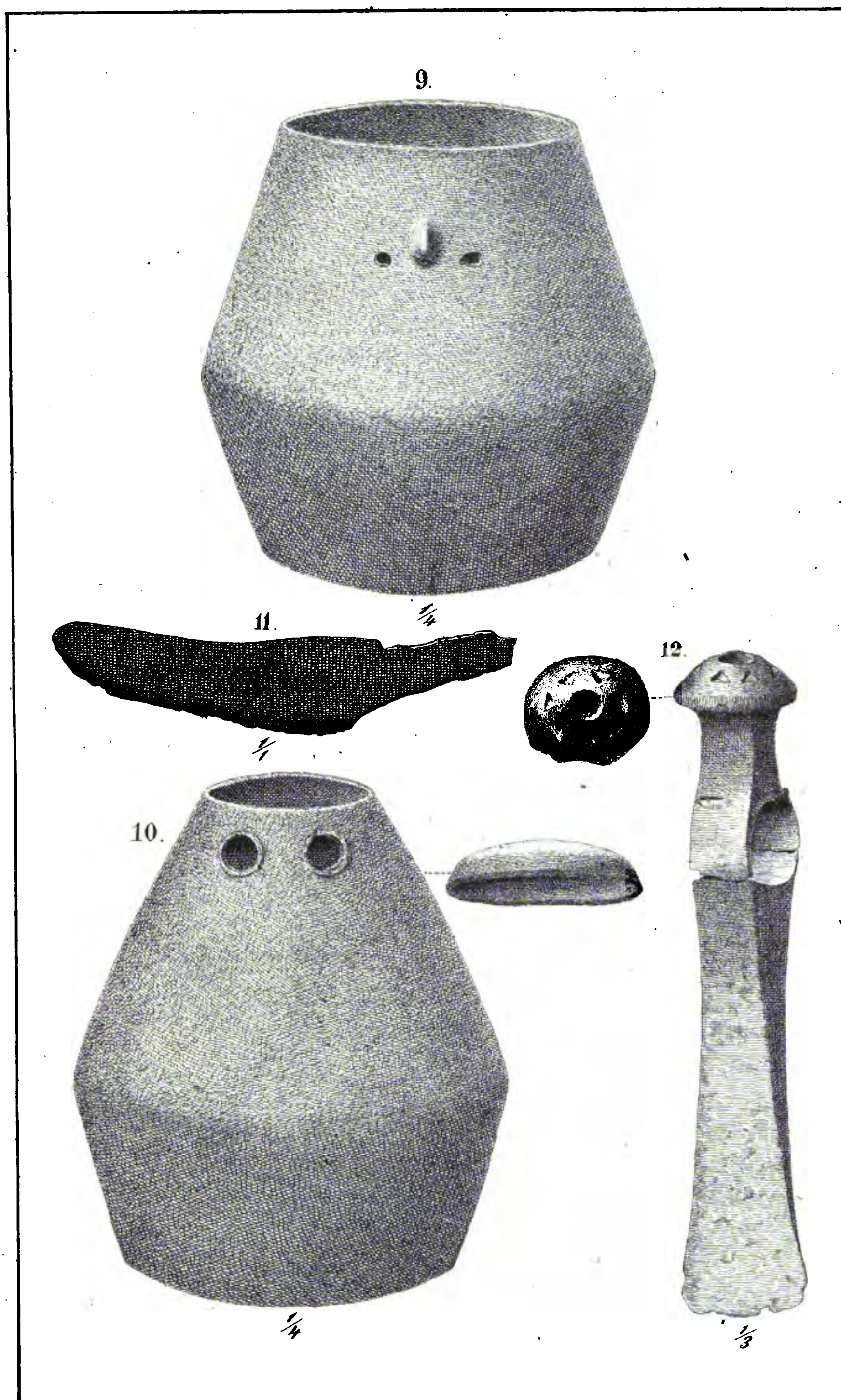
Throndhjem	151	
Kristiansund	6	
Levanger	1	
Stenkjær	5	
Namsos	4	
Landsbygderne	34	
		201

Tromsø Stift.

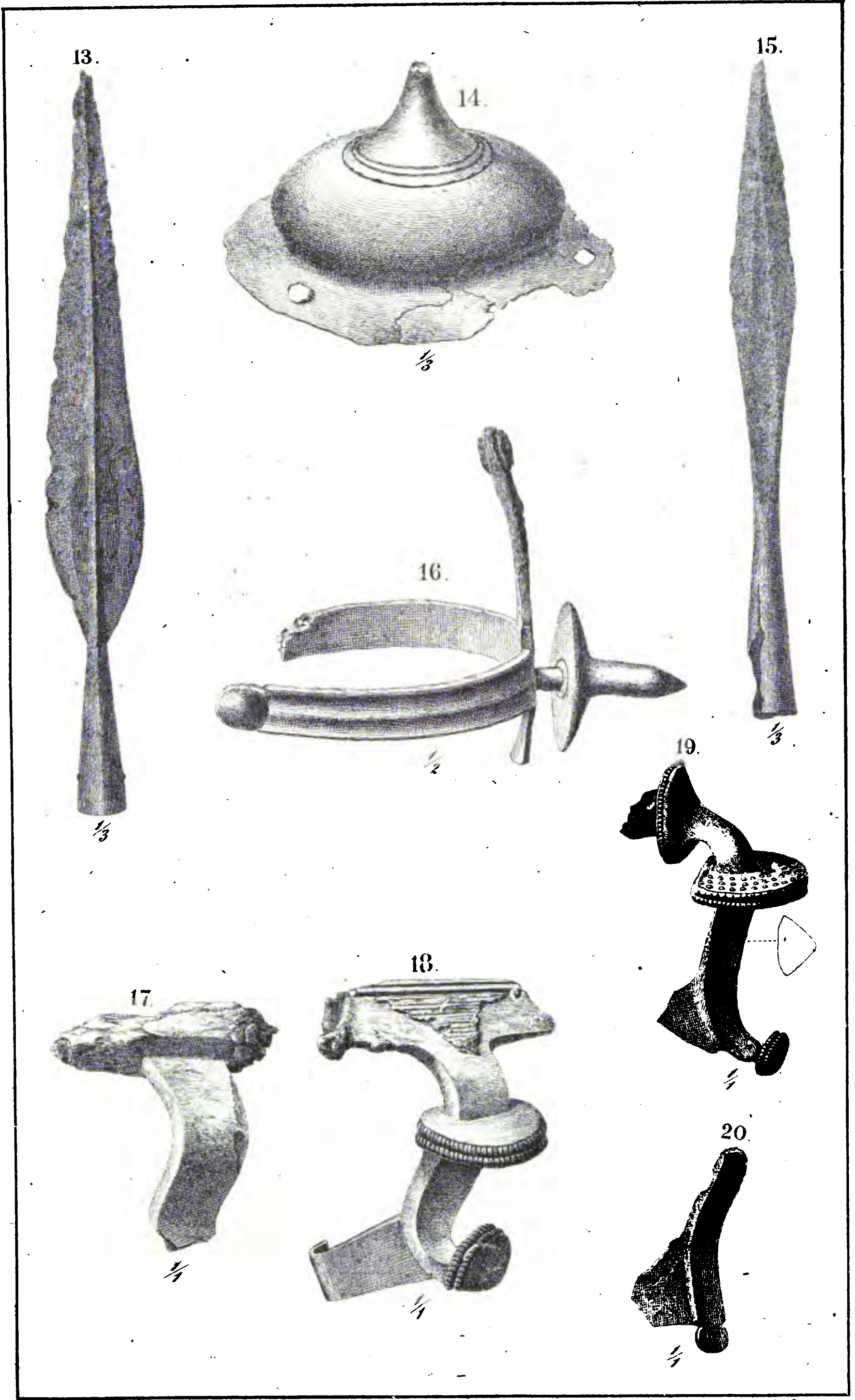
Tromsø	9	
Bodø	1	
Vardø	3	
Vadsø	2	
Landsbygderne	9	
		24
	Tilsammen	908
hvoraf i Landsbygderne	90.	

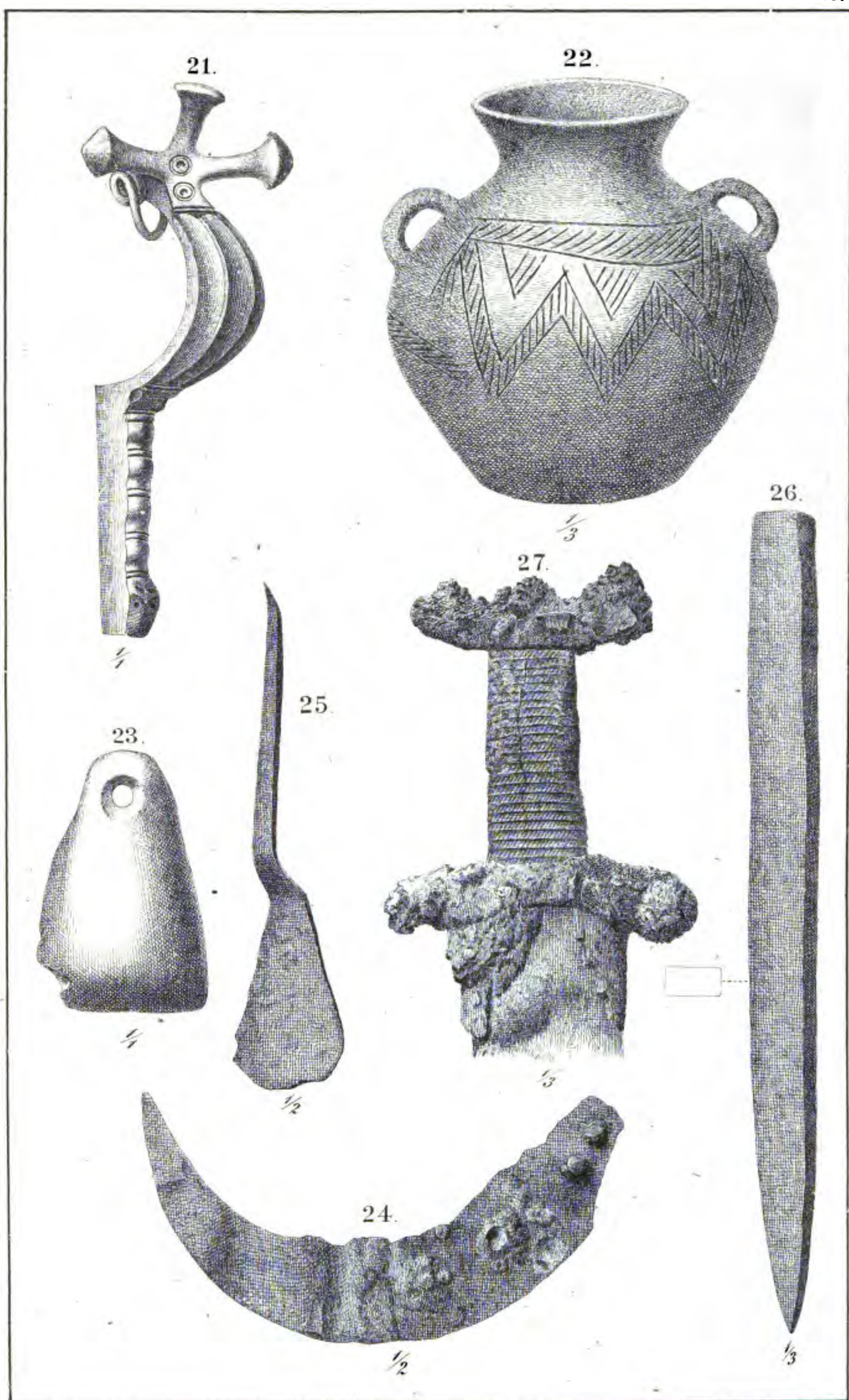
L. Fehr's lith. Inst

L. Fehr's lith. Inst.

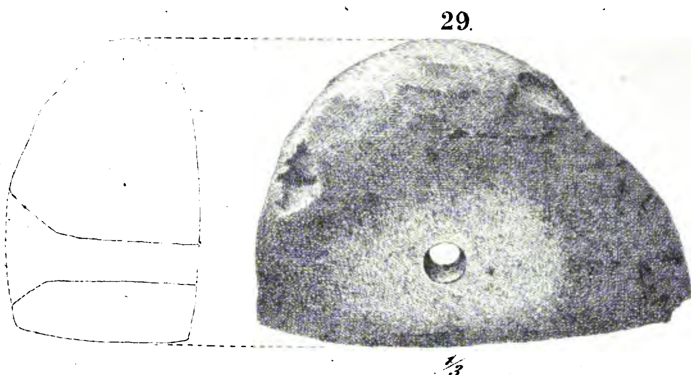

L. Fehr's lith. Inst.

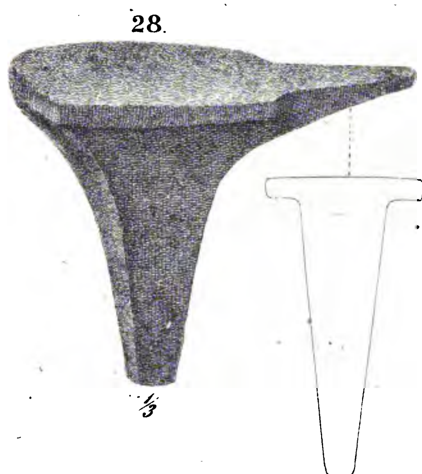
L. Fehr's lith. Inst.

29.

1/3

28.

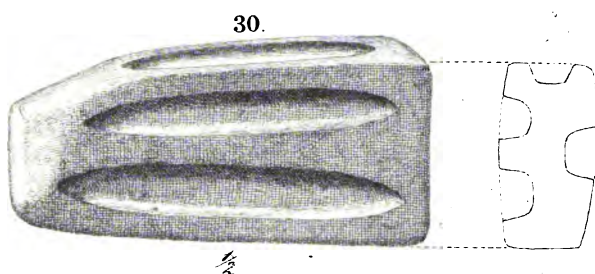
1/3

33.

1/1

30.

1/2

31.

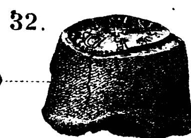

1/1

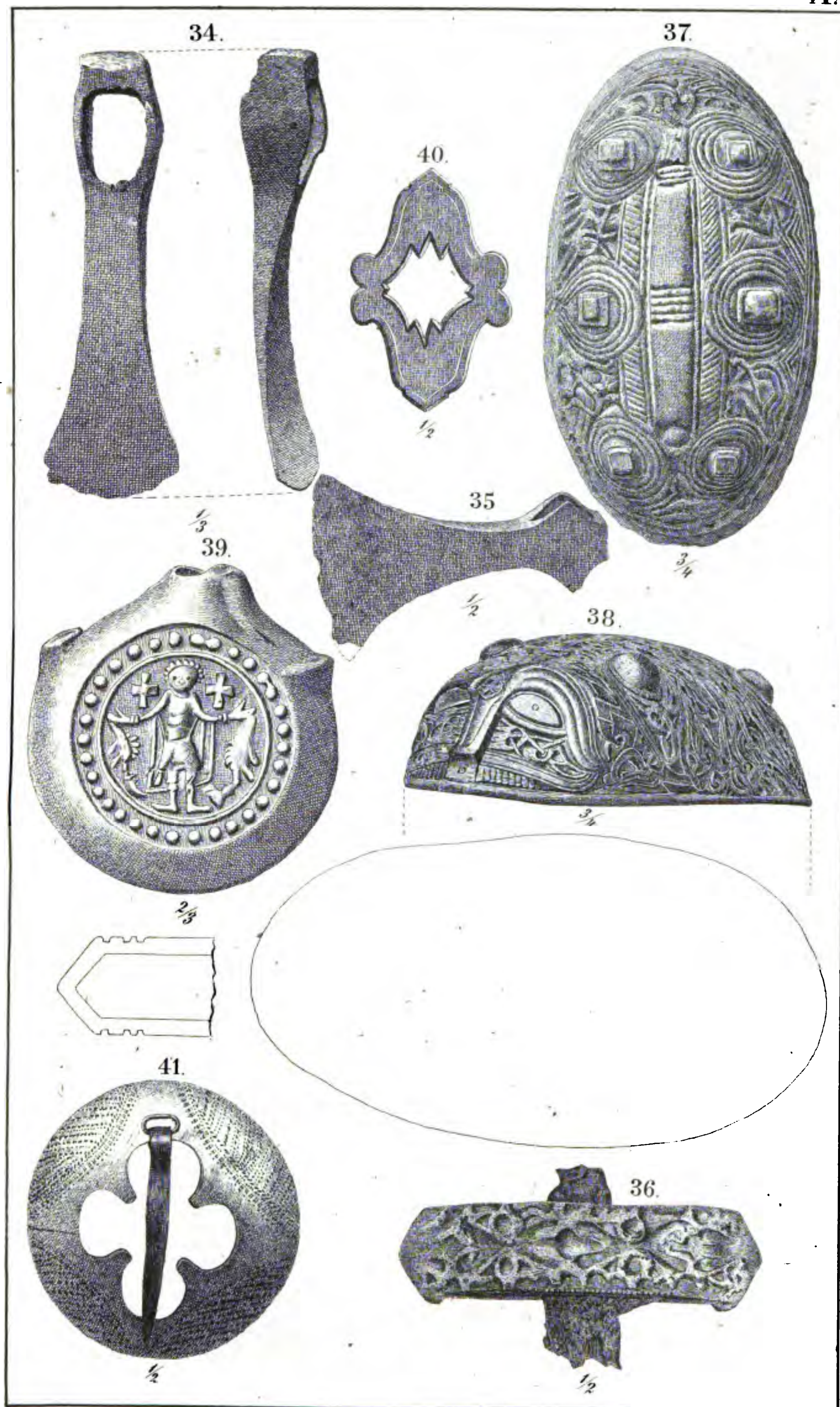

1/1

32.

L. Fehr's lith. Inst.

L. Fehr's lith. Inst.